ISSN 1005-0876

1995

بۇلاق

BULAK

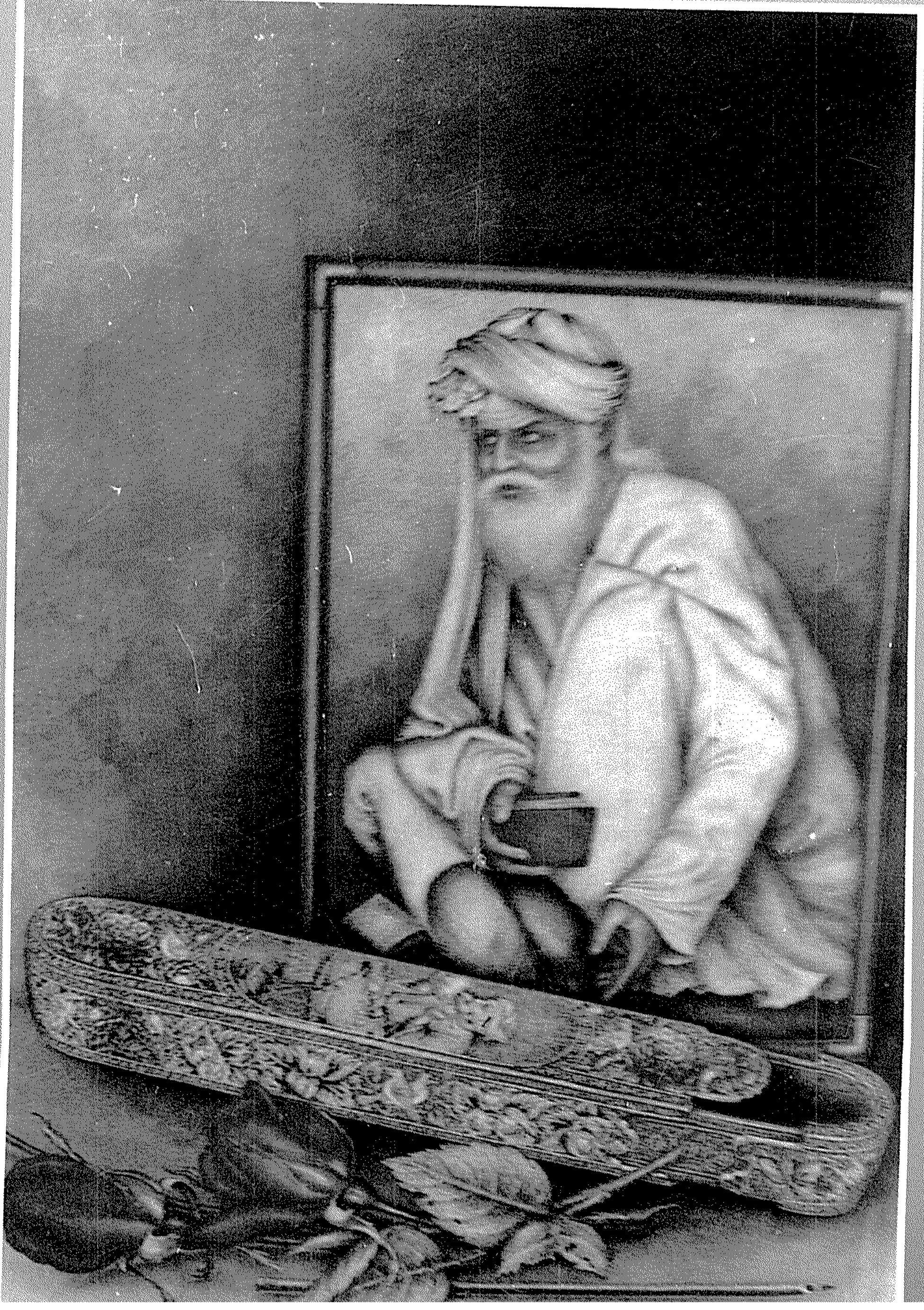

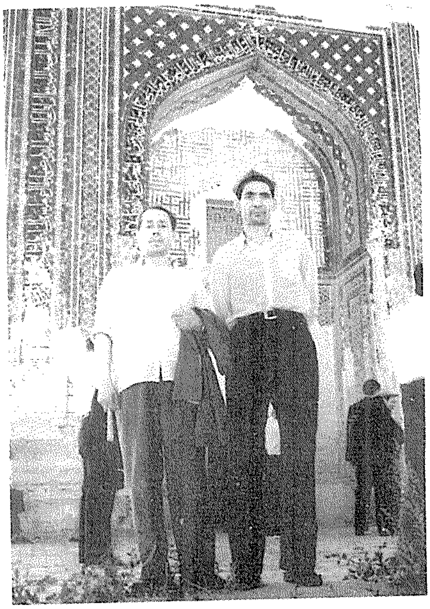

بۇلاق

ئۇيغۇر كلاسسىك ئەدەبىياتى ۋە خەلق ئېغىز ئەدەبىياتى
پەسىللىك ژورنىلى

16 -يىل نەشرى

ئومۇمىي 50 -سان

1995

باش مۇھەررىر : ئوبۇل ئىسلام.
مۇئاۋىن باش مۇھەررىر : مەھەممەتتۇرسۇن باھاۋىدىن.

ئۇيغۇر كىتاب تورىكىتى
ئۇيغۇرچە كىتابلارنىڭ يىغىن ئادرىسى
www.uyghurkitap.com

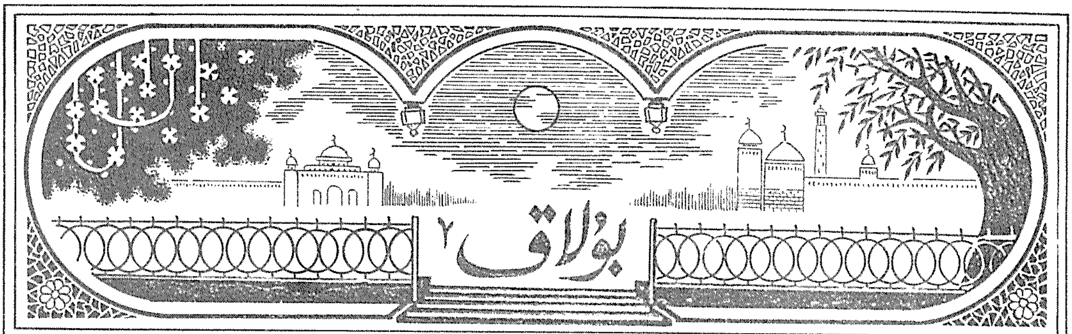

1995- يىل 1- سان

مۇندەرىجە

ئۇيغۇر كلاسسىك ئەدەبىياتىدىن

باھار دانىش .... مۇھەممەد قاسىم بىننى موللا نەزىر مۇھەممەد بۇخارى (5)
نەشرگە تەييارلىغۇچى : بارات رەجەپ
تاھىر ۋە زۆھرە .... سەييادى (81)
نەشرگە تەييارلىغۇچى : ئەخمەت ھىمىت
« دىۋانى مەھزۇن » دىن .... (118)
نەشرگە تەييارلىغۇچى : تۇرسۇن ھۇشۇر

شەرق كلاسسىك ئەدەبىياتىدىن

رۇبائىيلار ....ئەنسارى، سەنائى، تىرمىزى ، نەجمىددىن كۇبرا (143)
نەشرگە تەييارلىغۇچى : جاببار ئەمەت

مەشھۇر ئەسەرلەر

سەييادى ۋە ئۇنىڭ « تاھىر ـ زۆھرە » داستانى توغرىسىدا .... (150)
.... مەھەممەتتۇرسۇن باھاۋۇدىن

خەلق ئېغىز ئەدەبىياتىدىن

قولۇپ بىلەن دىلئارا (داستان) ....(153)

نەشرگە تەييارلىغۇچى : مالىك چانىشىق

رەمبال بىلەن مىھرى ئەفرۇز (چۆچەك) .... (188)

نەشرگە تەييارلىغۇچى : ئابدۇقادىر سادىر

ئەپسانىلەر ....(191)

بېيىت ـ قوشاقلار .... (197)

توپلاپ رەتلىگۈچى : ۋاھىتجان غوپۇر

بىزنىڭ تەتقىقاتچىلىرىمىز

تۆھپىكار شائىر ، تەتقىقاتچى جاببار ئەمەت ....يالقۇن رۇزى (199)

ئەجدادلار ئىزىدىن ....ئىلھام جاببار (205)

* *

رەسسام : ئىسمايىل ئىبراھىم ، ئابلىمىت ئابلىز .

خەتتات : نىياز كېرىم شەرقى ، مۇھەممەت ئىدرىس .

كۆنچىك ۋە مۇندەرىجە نەقىشلىرىنى ئىشلىگۈچى : تۇردى قادىر نازىرى .

مۇقاۋىنى لايىھىلىگۈچى : لىۋ پىيچىڭ .

مۇقاۋىنىڭ 1 ـ بېتىدە : « دىۋانى ھافىز » ناملىق كىتابتىن ئېلىنغان قىستۇرما رەسىم . رەسسام : مەنسۇر كارىگەر ھۇسەينى (ئىران) .

مۇقاۋىنىڭ 2 ـ بېتىدە : جاببار ئەمەتنىڭ ھايات پائالىيەتلىرىدىن كۆرۈنۈشلەر.

مۇقاۋىنىڭ 3 ـ بېتىدە : ئابدىقادىر سادىرنىڭ ھايات پائالىيەتلىرىدىن كۆرۈنۈشلەر .

مۇقاۋىنىڭ 4 ـ بېتىدە : ئىدىقۇت مەنزىرىسى (ئۆركەش جاببار فوتوسى).

ئابدۇلجېلىل تۇران كۇتۇپخانىسى
مكتبة عبدالجليل توران
Abdulcelil Turan Kütüphanesi
www.uyghurweb.net

مۇھەممەد قاسىم بىننى موللا نەزىر مۇھەممەد بۇخارى

نەشرگە تەييارلىغۇچى: بارات رەجەپ

سىرەندىپ ۋىلايىتىنىڭ شاھزادىسى فەررۇخفال يىگانىجاھانىنىڭ سۈرىتىگە ئاشىق بولۇپ، سۇمرۇغنىڭ ياردىمى بىلەن مەقسىتىگە يەتكەنلىكى

رىۋايەتچىلەر مۇنداق ھېكايە قىلىدۇ:

سەرەندىپ ۋىلايىتىدە بىر پادىشاھ بار ئىدى. ئۇنىڭ دۆلەت شەۋكىتى پەلەك ئەۋجىگە يەتكەنىدى. ئەمما ئۇنىڭ ئۆزىگە تەخت ۋارىسى بولىدىغان پەرزەنتى يوق ئىدى. پادىشاھ بۇ سەۋەبتىن ناھايىتى پەرىشان ئىدى. قەيەردە بىرەر دەرۋىش، زاھىد ياكى غېرىپ ـ مۇساپىر بولسا، شۇ يەرگە بېرىپ ئۇلاردىن ئاللاھ ھەققىدە ئۆزىگە دۇئا قىلىشنى ئىلتىماس قىلاتتى.

بىر ئاخشىمى ئۇ تەڭرى تائالانىڭ دەرگاھىغا نالە ـ پەريادلار بىلەن مۇناجات قىلىپ ئولتۇراتتى، قازارا، ئۇيقۇسى غالىب كەلدى. چۈش كۆردى. چۈشىدە: بىر مويسىپىت پەيدا بولۇپ، ئۇنىڭ قارشىسىدا ئولتۇرۇپ، ناھايىتى چىرايلىق بىر ئالمىنى ئۇنىڭغا تەڭلەۋاتقۇدەك. مويسىپىت ئۇنىڭغا: «بۇ مېۋە ئۈمىد كۆچىتىنىڭ مېۋىسىدۇر. بۈگۈن كېچە ھەرىمىڭگە كىرىپ، بۇ ئالمىنى خوتۇنۇڭ بىلەن تەڭ يەپ سۆھبەت قىلغىن، تەڭرى تائالا ساڭا ئۆز كارامىتىنى كۆرسىتىپ پەرزەنت ئاتا قىلسا ئەجەب ئەمەس» دەۋاتقۇدەك. پادىشاھ ئۇيقۇسىدىن ئويغاندى، ئۈمىدسىز قەلبى ئۈمىدكە تولدى، ئۇ مويسىپىتنىڭ بېشارىتىدىن ناھايىتى خۇشال بولۇپ، ئالمىنى خوتۇنى بىلەن تەڭ

* بېشى ئۆتكەن ساندا.

uighurkitap.com

يىگەچ ئاخشىمى سۆھبەت قىلدى . قازارا ، شۇ كۈنى ئاخشىمى خوتۇنى ھامىلدار بولۇپ ، توققۇز ئاي ، توققۇز كۈن ، توققۇز سائەتتىن كېيىن بىر ئوغۇل تۇغدى . ئۇ ئوغۇلنىڭ نۇرلۇق جامالىدىن قەسىرنىڭ ئىچى يورۇپ كەتتى . پادىشاھ بۇ ئالامەتتىن ناھايىتى خۇشال بولدى . بارلىق ھەكىم ۋە مۇنەججىملەرنى جەم قىلىپ « شاھزادىنىڭ تەقدىرى ھەققىدە قۇرئە سېلىپ خەۋەر بېرىڭلار » دەپ بۇيرىدى . مۇنەججىملەر قۇرئە سېلىپ :

— شاھزادىنىڭ قىسمىتى ياخشى ئىكەن . ئەمما ئون تۆت يېشىدىن كېيىن بىر ئىشق بالاسىغا دۇچار بولىدىغاندەك قىلىدۇ . ئۇ ئۆز مەھبۇبىغا باغلىنىپ جۇنۇن بولىدۇ . بۇ جۇنۇنلۇق ئۇنىڭغا قانداقتۇر بىر رەسىملەرنى تاماشا قىلىشتىن پەيدا بولغاي . شۇڭا ، شاھزادىنى ئون تۆت ياشتىن ئون ئالتە ياشقىچە بولغان ئارىلىقتا ھېرەر سۈرەت ياكى نەقىش يېنىغا يېقىن يولاتماسلىق كېرەك ، — دېيىشتى .

پادىشاھ بۇنى ئاڭلاپ غەمكىن بولدى ، بىرنەچچە ئىخلاسمەن كىشىلىرىنى شاھزادىگە ھەمىشە كۆز - قۇلاق بولۇپ تۇرۇشقا ، مەسئۇلىيەتچانلىق بىلەن تەربىيە ئېلىپ بېرىشقا ۋە ئۇنى ھەرقانداق سۈرەت ، رەسىم تاماشاسىدىن مەنئى قىلىشقا تەيىنلىدى . شاھزادىگە فەررۇخفال دەپ ئات قويىدى ، ئۇنى بىر بەختلىك ئىنىكئانىنىڭ تەربىيىسىگە تاپشۇردى . شاھزادە تۆت ياشقا كىرگەندە بىر بىلىملىك ، دانىشمەن ئۇستازغا تاپشۇرۇلدى ، ئۇ ئاز ۋاقىتتىلا بارلىق ئىلىمدىن بەھرىمەن بولدى . شاھ تەيىنلىگەن مەسئۇل خادىملار ھەمىشە ئۇنىڭ خىزمىتىدە يۈرەتتى . فەررۇخفال ئون تۆت ياشقا كىردى . تەگرى تائالانىڭ ئىنسان تەقدىرىگە پۈتكەن قارارىنى ئۆزگەرتىپ بولمايدۇ . مەسئۇل خادىملار بىر كۈنى پادىشاھنىڭ خىزمىتىگە چىقىپ كەتكەن ئىدى . شاھزادە بىر ھۇجرىغا كىردى . ئۇ يەردە قۇلۇپلانغان بىر ساندۇقنىڭ تۇرغانلىقىنى كۆردى . بىر كېنىزەك بۇ ساندۇقنى قوغداپ ئولتۇراتتى . شاھزادە كېنىزەكتىن ساندۇقتا نېمە بارلىقىنى سورىدى. كېنىزەك:

— پادىشاھ ماڭا « بۇ ساندۇقنى ھېچكىم كۆرگۈچى بولمىسۇن » دېگەنىدى . چۈنكى ئۇنىڭ ئىچىدە نۇرغۇن رەسىملەر باردۇر . شاھىمىز كۆڭلى غەمكىن بولغان چاغلاردا دائىم بۇ يەرگە كېلىپ ساندۇقتىكى رەسىملەرنى تاماشا قىلىدۇ ، — دېدى .

شاھزادە :

— ساندۇقنى ئاچقىن ، ئۇ رەسىملەرنى مەنمۇ تاماشا قىلىپ باقاي ، — دەپ كېنىزەككە بۇيرىدى . كېنىزەك قانچە تىركىشىپ كۆرگەن بولسىمۇ شاھزادە ئەسلا ياندىمىدى . كېنىزەك ئامالسىز قېلىپ ، بۇيرۇقنى بويسۇنۇشنى ئەدەب جۆملىسىدىن دەپ بىلىپ ساندۇقنى ئاچتى . خىلمۇ خىل رەسىملەر شاھزادىنىڭ ئالدىدا يۈز ئاچتى . شاھزادىنىڭ كۆزى ئۇشتۇمتۇت بىر نازىنىن قىزنىڭ رەسىمىگە تىكىلىپ قالدى . ئۇ قىزنىڭ گۆھەر تاجى قېشىنىڭ ئەگمىسىگە بالقىپ چۈشكەن ، ئىپار چېچى نازۇك بېلىدە دومىلاپ تۇرغان ئىدى ، ھايالىق كۆزىدىن ئادەمنى بىھوش قىلىۋېتىدىغان بىر مۆقەددەس نۇر جۇلالايتتى . شاھزادە شۇ ھالدا بىردەم قېتىپ تۇرۇپ قالدى ، كۆڭلىنىڭ قات - قېتىدىن ئىشق ئوتى تەڭلا ئۇتىشىپ كەلدى ، دېمەك ، ئۇنىڭ بويىنىغا ئىشق زەنجىرى بەربىر باغلىنىپ قالدى . شاھزادە ئاھ

ئۇرۇپ، بىر ئۆينىڭ ئىچىگە كىرىپ زار-زار يىغلاپ ئولتۇردى. مەسئۇللار شاھنىڭ خىزمىتىدىن قايتىپ كېلىپ، شاھزادىنى بۇ ھالدا كۆرۈپ ھوشىدىن كەتكىلى تاس قېلىشتى، ئۇلار شاھزادىدىن زادى نېمە ئىش بولغانلىقىنى سورىدى، شاھزادىدىن ئاھ-پىغاندىن باشقا ھېچنېمە چىقمىدى. ئۇلار ياقىلىرىنى چاك ئېتىپ، پادىشاھنىڭ ئايىقىغا باش قويۇپ، بولغان ئەھۋالنى بايان قىلدى. پادىشاھ بۇنى ئاڭلاپ پەرىشان بولۇپ شاھزادىنىڭ ئالدىغا ئۆزى باردى ۋە ئۆز پەرزەنتىنىڭ ھەقىقەتەن يامان ئەھۋالدا قالغانلىقىنى كۆردى. پادىشاھ شاھزادىدىن ھەرخىل سوئاللارنى سورىدى، ھېچقانداق جاۋاب ئالالمىدى. شاھزادە كۆزىدىن قانلىق ياشلىرىنى ئاقتۇزۇپ ئۆيىدىن چىقىپ سەھراغا يۈزلەندى. ئوردا ئەمىرلىرى شاھزادىنىڭ ئالدىنى توسۇپ ئۇنى مىڭ بىر مۇشەققەت بىلەن ئوردىغا قايتۇرۇپ كەلدى. پادىشاھنىڭ گۇمانى كۈچىيىپ:

— بۇ ئاپەتكە نېمە سەۋەب بولدى، — دەپ يەنە سورىدى. كېنىزەكلەر ئامالسىز قېلىپ ساندۇق ۋەقەسىنى بايان قىلدى. پادىشاھ ئەقىللىق مەسلىھەتچىلەرنى جەم قىلىپ پىكىرلەشتى. دانىشمەنلەر ھەر-قانچە تىرىشچانلىق كۆرسىتىپمۇ ھېچ ئىلاجىنى تاپالمىدى. پادىشاھ ئاخىرى ئۆز ئاجىزلىقىغا تەن بېرىپ، شاھزادىنى تەگرى تائالانىڭ ئىشەنچىسىگە تاپشۇرۇپ ئۇنى ئۆز ئىختىيارىغا قويدى. شاھزادە مەسئۇللارنىڭ قوغدىشىدىن قۇتۇلۇپ، مەشۇقىنىڭ خىيالى بىلەن باياۋانغا قەدەم قويدى. ۋەزىرنىڭ جەئفەر ئىسىملىك بىر ئوغلى بار ئىدى. ئەمچەكتىن ئايرىلغاندىن تارتىپ بۇ كەمگىچە شاھزادىنىڭ خىزمىتىدە ئىدى. ئۇ شاھزادىنىڭ دەشت-باياۋانلارغا سەرگەردان بولۇپ چىقىپ كەتكەنلىكىنى ئاڭلاپ ئولتۇرالماي قالدى. «مۇشەققەتنىڭ ۋاپادارلىق ئۆلمەس قۇش ئەنقاغا ئوخشايدۇ» دەپ ئويلاپ تېزلىك بىلەن شاھزادىگە يېتىشتى، ئۇنىڭغا ھەمراھ بولۇپ غۇربەت-لەرنى ئىختىيار قىلدى. ئۇلار بىر نەچچە مۇددەت جاپالىق يول يۈرۈپ، ئاخىرى ناھا-يىتى ئاۋات بىر شەھەرگە ئۇلاشتى. شەھەرنىڭ كوچا-بازارلىرىنى كۆپ ئايلى-نىپ مەشۇقىنىڭ ئىز-دېرىكىنى قىلىپ كۆردى. ئەمما ئۇ گۈزەل يارنى تاپالمىدى. ئامالسىزلىقتىن ئاخىر يەنە شەھەردىن چىقىپ يىراقتا بىر ئالى ئىمارەتنىڭ تۇرغانلىقىنى كۆردى. ئۇلار ئىمارەتكە يېتىپ بېرىپ ئۇ يەردە بىر مۇساپىرخانىنىڭ تۇرغانلىقىنى، ئەمما ھېچكىم يوقلۇقىنى كۆردى. ئۇلار خۇرسەن بولۇپ شۇ ئۆينى ماكان قىلىپ تۇردى.

فەررۇخفالنىڭ شەھەر پادىشاھىنىڭ قىزىنى ئوغرىلار قولىدىن قۇتقۇلدۇرۇپ، ئۆزى بالا ۋە مېھنەتكە قالغانلىقى، ئاخىر ئۇنىڭدىن خالاس تېپىقانلىقى

رىۋايەتچىلەر مۇنداق ھېكايە قىلىدۇ: شاھزادە جەئفەر بىلەن مۇساپىرخا-نىدا بىر كېچىنى ئۆتكۈزدى. ئەتىسى جەئفەر شاھزادىدىن رۇخسەت ئېلىپ مەقسەتكە مۇناسىۋەتلىك بىرەر خەۋەرگە ئېرىشىش ۋە شاھزادىگە ناشتىلىق بىر نەرسە ئېلىپ كېلىش نىيىتىدە شەھەرگە كىرىپ كەتتى. ئەمما كەچ كىرگۈچە جەئفەردىن ھېچ خەۋەر

بولمىدى. شاھزادە ئىچىدە « بۇ ئىمارەتنى بىر ئاختۇرۇپ باقاي، ئادەم بولۇپ قالسا ئەجەب ئەمەس، بۇ يەردە تىكەندەك يالغۇز يۈرگىنىم ياخشى ئەمەس » دەپ ئاختۇرۇشقا باشلىدى. چوققىسى پەلەككە تاقاشقان بىر ئالىي گۈمبەزنى كۆردى. ئۇ گۈمبەزنىڭ ئىچىگە كىرىپ ئۇ يەرگە ياخشى پالاسلار سېلىنغانلىقىنى، ئوتتۇرىسىدا مەشئەللەر يېنىقلىق تۇرغانلىقىنى، ئۆينىڭ تۆرىگە يەنە بىر تەخت قويۇلغانلىقىنى لېكىن بىرمۇ ئىنسى-جىنسنىڭ يوقلۇقىنى كۆردى. شاھزادە بۇنلارنى كۆرۈپ بۇ يەرنىڭ بۇتخانا ئىكەنلىكىنى بىلدى، ئۇ مەشۇقىنى ياد ئېتىپ زار-زار يىغلاپ ئولتۇردى. يېرىم كېچىگە ئاز قالغان چاغدا ئاللىكىملەرنىڭ ئاياغ تىۋىشى ئاڭلاندى. شاھزادە بۇ شەپىدىن ئاگاھ بولۇپ، بىر بۇتنىڭ ئارقىسىغا بېرىپ مۆكۈندى، شۇ ئەسنادا يىگىرمىدەك قىزىل كۆز ئوغرى كىرىپ بۇتنىڭ ئايىغىغا يىقىلىپ:

— ھەي خۇدايىمىز، بىز بۇ شەھەرنىڭ مەلىكىسىنى ناھايىتى گۈزەل، ھەمىشە خىلمۇ خىل چىرايلىق كىيىملەرنى كىيىپ، ئۈستىگە بىر مەملىكەت باھاسىغا تەڭ كېلىدىغان زىبۇزىننەتلەرنى تاقاپ تەخت ئۈستىدە ئۇخلايدۇ دەپ ئاڭلىدۇق. ئەگەر سەن بۇ كېچە بىزگە بۇ ھاجەتنى راۋا كۆرسەڭ، بىز بېرىپ ئۇ مەلىكىنى ئېلىپ كېلىپ، ماللىرىنى ئۆزىمىز ئېلىپ، ئۆزىنى سېنىڭ ئاستانەڭگە ئاتاپ نەزىر قىلىمىز، — دەپ زارلىنىپ، بۇتقا قايتا-قايتا سەجدە قىلىپ گۈمبەزدىن چىقىپ كەتتى. فەررۇخفال بۇ ئىشلارنى كۆرۈپ ھەيران بولۇپ ئۆز-ئۆزىگە: « شاھ ھەرىمىنىڭ ئىچىدە، يۇمشاق تۆشەكتە، ناز ئۇيقۇسىدا چۈش كۆرۈپ يېتىۋاتقان مەلىكىنى نەچچىلىگەن مۇلازىملار كېچە-كۈندۈز قوغدايدىغان تۇرسا، بۇ ئوغرىلار ئۇ مەلىكىنى قانداق ئوغرىلاپ كېلەلەر » دېدى.

ئەلقىسسە، يېرىم كېچىدىن سەل ئاشقاندا يىگىرمە ئوغرى ئۇ مەلىكىنى ئۇخلاۋاتقان ھالىتىدىلا تەختى بىلەن كۆتۈرۈپ بۇتخانىغا ئېلىپ كىردى، ئۇنى بۇتنىڭ ئالدىغا قويۇپ ھەممىسى بىر-بىرلەپ سەجدە قىلدى. ئاندىن كېيىن مەلىكىنىڭ ئېسىل لىباسلىرىنى ئېلىۋېلىپ ئۇنى ئۆلتۈرمەكچى بولۇشتى. شاھزادە بۇتنىڭ ئارقىسىدىن ماراپ ئاجايىپ نازىنىن بىر قىزنى كۆردىكى، قىزنىڭ جامالىدىن بۇتخانا نۇرلىنىپ تۇراتتى. قىز بولسا تېخى تاتلىق ئۇيقۇدىن ئويغانمىغان ئىدى. شاھزادە قاتتىق جىددىيلىشىپ « بۇنداق گۈزەل پەرىنى ئۆلۈمگە يوللىماق ئادەم قىلىپىدىن چىققانلىق بولماي نېمە ؟ ئۇنى بۇ خەۋپتىن قۇتۇلدۇرۇشۇم لازىم » دەپ تەدبىر ئويلاپ دەرھال ئىنتايىن ھەسرەتلىك ئاۋازدا:

— ئەمدى، سىلەرنىڭ قىلغان نەزىرىڭلار قوبۇل بولدى. بۇندىن كېيىن ھەرقانداق مۇشكۈلۈڭلار ئاسان بولىدۇ، — دېدى.

ئوغرىلار بۇ ئاۋازنى بۇتنىڭ ساداسى دەپ جەزىم قىلىپ ئىخلاسلىرى زىيادە بولۇپ يەنە سەجدە قىلىشتى. شاھزادە بۇ ھېلىنىڭ ئىشقا ئېشىۋاتقانلىقىنى بىلىپ يەنە:

— ھازىر، ھەممىڭلار قىزنى قويۇپ تاشقىرىغا چىقىپ بىر كىشىگە ئەمىر قىلىڭلاركى، ئۇ كىشى كىرىپ بۇ گۈزەل تەنىنى توغراپ، كاللىسىنى ئاياغ ئاستىمغا تاشلىسۇن، — دېدى. ئوغرىلارنىڭ

www.uyghurkitap.com

ھەممىسى دەرھال تاشقىرىغا چىقىپ، بىر كىشىگە بۇ خىزمەتنى بۇيرىدى. ئۇ ئادەم بۇتخانىغا كىرگەن ھامان شاھزادە ناھايىتى چەبدەسلىك بىلەن تۇيدۇرمايلا بېشىغا تىغ ئۇرۇپ ئۇنى جەھەننەمگە ئۇزاتتى. ئۆلۈكنى بۇتخانىنىڭ قاراڭغۇ بىر بۇلۇڭىغا تارتىپ قويدى ۋە يەنە ئۆز ئورنىغا بېرىپ تەييار تۇردى. بىرەر سائەتتىن كېيىن ئوغرىلار كىرىپ كەتكەن كىشىدىن ھېچ خەۋەر بولمىغانلىقىنى كۆرۈپ يەنە بىرىگە بۇيرىدى. شاھزادە ئۇنىمۇ كىرگەن ھامانلا ئۇجۇقتۇردى. ئوغرىلار كىرىپ كەتكەنلەر قىزنىڭ لىباسلىرىدىن قىممەتلىك زىبۇزىننەتلەرنى بوشۇرۇپ يۈرمىسۇن دەپ گۇمان قىلىپ يەنە بىر ئوغرىغا كىرىپ بېقىشنى بۇيرىدى. شاھزادە ئۇنىمۇ يوقىرىقىدەك ئۇسۇلدا ئۆلتۈرۈپ تاشلىدى. شۇنداق قىلىپ يىگىرمە ئوغرى شۇ يوسۇندا بىر - بىرلەپ قەتلى قىلىندى. بۇتخانا ئىچى جەسەتلەرگە تولۇپ، يەر ئۇ بەتبەختلەرنىڭ قېنىدىن لالى رەڭ تۇسكە كىردى. شاھزادە ئوغرىلاردىن خاتىرجەم بولۇپ مەلىكىنى راھەتلىك ئۇيۇقۇدىن ئويغاتتى. مەلىكە ئويغىنىپ ئۆزىنى بۇ ھالدا كۆرۈپ بەدىنى جالاقلاپ تىترىدى. شاھزادە مەلىكىنىڭ قولىدىن تۇتۇپ، كۆڭلىگە تەسكىن بېرىپ، بولغان ۋەقەلەرنى بىر باشتىن سۆزلەپ ئارقىدىن:

— ھەي، ھەمشىرە قىز، سىز زادى قورقماڭ، مېنىڭ قىيامەتلىك سىڭلىم بولۇڭ، سىز مېنى ھەرگىز مۇناپىقلار تائىپىسىدىن دەپ گۇمان قىلماڭ، ئىنشائاللاھ، سىزنى ھازىرلا ئۆز جايىڭىزغا ساق - سالامەت يەتكۈزۈپ قويىمەن، — دەپ مەلىكىنى ئۆلتۈرغان تەختى بىلەنلا بېشىغا ئېلىپ كۆتۈرۈپ، بارلىق غەيرىتى بىلەن ئۇنى قەسىر يېنىغا يەتكۈزدى. شاھزادە بېشىدىكى سەللىسىنى ئېلىپ كەمەندىدەك بىر ئۇچىنى تەختكە باغلاپ يەنە بىر ئۇچىنى قەسىر كۈنگۈرەسىگە تاش چىگىش ئارقىلىق بەند قىلدى. تامغا ئاۋۋال ئۆزى چىقىپ ئاندىن تەختنى كۆتۈرۈپ، مەلىكىنى ھەردمىگە ئەكىرىپ قويدى. ھېچكىم بۇ ئىشتىن خەۋەردار بولمىدى. مەلىكە كۆپ رەھمەتلەر ئېيتقاندىن كېيىن:

— ھەي چىمەنلەرنى بېزىگۇچى سەرۋى گۇل. ئۆزۈڭنىڭ نۇرغۇن ئىمكانىيەتلىرىدىن ۋاز كېچىپ ماڭا ياخشىلىق قىلدىڭ، مېنى بۇ زور ھالاكەتتىن قۇتۇلدۇرىۋالدىڭ. قانداق تەلىپىڭ بولسا ئېيت، ھازىرلا ئورۇندايمەن. ھەتتا بارلىق ئۆمەرۈمنى سېنىڭ خىزمىتىڭگە بېغىشلاشقا رازىمەن. تەگرى تائالانىڭ ھۆرمىتى ئۈچۈن ئۆزۈڭنىڭ قايسى گۈلىستاننىڭ گۈلى، قايسى باغنىڭ بۇلبۇلى ئىكەنلىكىڭدىن ۋە قايسى ئېگىز ئۇۋىدىن پەرۋاز قىلغان قۇش ئىكەنلىكىڭدىن خەۋەر بەرگىن، — دەپ ئىلتىجا قىلدى. شاھزادە زۆرۈر بولغان بەزى ئەھۋاللاردىن مەلىكىنى خەۋەردار قىلىپ ئۇنىڭدىن رۇخسەت سورىدى. مەلىكە:

— ھەي شاھزادە، جېنىم سەن ئۈچۈن پىدا، گەرچە قىلغان ياخشىلىقىڭغا مۇناسىپ خىزمەت قىلالمىساممۇ، قانداق مۇشكۈلاتىڭ بولسا مەرھەمەت قىلىپ ماڭا ئېيتقىن. قۇدرىتىمنىڭ يېتىشىچە تىرىشىپ قولۇمدىن كەلگەن خىزمەتلەرنى بەجا كەلتۈرىمەن، — دېدى، فەررۇخفال:

— ھەي جاھان مەلىكىسى، بۇ ۋادىدىكى جاھان خامىنىنىڭ ئىش - كۈشلىرى سېنىڭ تىرىشچانلىقىڭ ۋە ياردىمىڭ بىلەنلا تۈگىمەيدۇ. ئىنشائاللاھ: تەگرى تا-

ئالانىڭ لۇتفى كەرەمىدىن ئۈمىدۋارمەنكى، مەقسىتىم پات ئارىدا ئەمەلگە ئاشقاي، ئەگەر مېنى خۇشال قىلاي دېسەڭ، مېنى بۇ يەردىن تېز يولغا سال. بۇ جايدا تۇرماق ياخشىلىقتىن دېرەك بەرمەيدۇ، — دېدى.

مەلىكە:

— ھەي غەمگۇزار يىگىت، سەن ماڭا تەڭرى تائالانىڭ ئېھسانىنى بەجا كەلتۈردۈڭ. ئالدىڭدا زور ئىشلار باردۇر. شۇ ئىشلارنى ۋۇجۇدقا چىقىرىش ئۈچۈن ساڭا رۇخسەت بەرسەم ماڭا نىسبەتەن بۇ ئىش ئىنساپ ۋە دىيانەتتىن دېرەك بەرمەيدۇ. تەڭرى تائالانىڭ ھەق ھۆرمىتى ئۈچۈن بۇ كېچە بۇ يەردە بەھۇزۇر ئۇخلىغىن «ئەتە ساڭا ئۆز قولۇم بىلەن سەپەر جابدۇقلىرىنى تەييار قىلىپ بېرىمەن، مۇشەققەتسىزلا ئۆز مەنزىلىڭگە يېتىۋالالايسەن، — دېدى.

فەررۇخفال مەلىكە بىلەن سۆزلىشىپ ئولتۇرۇپ ھارغىنلىقتىن كۆزى ئۇيقۇغا باردى. شۇ يەردە ئۇخلاپ قالدى. مەلىكىمۇ بېشىنى قويۇپ شاھزادىنىڭ يېنىدا ئۇخلىدى. ئىنسان تەبىئىتى كۆپىنچە ئۇيقۇلۇق ھالەتتە ئاشكارىلىنىدۇ. ئۇلار ئۆرۈلۈپ يانچە ياتقاندا ئىختىيارسىز بىر-بىرىنىڭ قۇچىقىغا كىرىپ كەتتى.

ئايتاپ چىققاندا خىزمەتكارلار ھەرەمگە كىرىپ، مەلىكىنىڭ كېلىشكەن، سومباتلىق بىر يىگىتنىڭ قۇچىقىدا ياتقانلىقىنى كۆردى. ئۇلار پادىشاھنىڭ قەھرى سىياسىتىدىن قورقۇپ غال-غال تىترىشىپ، يۈزلىرى ھەيرەتتىن تامدەك تاتاردى. «بۇ ئىشنى پادىشاھ ئاڭلىسا بىزنى چوقۇم تىرىك قويمايدۇ» دەپ دەھشەتكە چۆكۈپ ۋەزىر ئەزەمنىڭ ئالدىغا بېرىپ ئەھۋالنى بايان قىلدى. ۋەزىر: «بۇنداق ئىشنىڭ يۈز بېرىشى مۇمكىن ئەمەس» دەپ كېنىزەكلەرنىڭ سۆزىگە ئىشەنمىدى. كېنىزەكلەر چىڭ تۇرىۋالغانلىقتىن ئۇ ئۆزى مەلىكىنىڭ ھەرىمىگە كىرىپ، بايىقىدەك ئەھۋالنى كۆرۈپ ئەرۋاھى ئۇچۇپ، ۋۇجۇدىغا غەزەپ ئوتى تۇتاشتى. ئادەم بۇيرۇپ فەررۇخفالنى دەرھال باغلاپ تاشلىدى. فەررۇخفال كۆزىنى تۇيۇقسىز ئېچىپ، ئۆزىنى بۇ ھالدا كۆرۈپ، ئۆلۈمنى ئۆزىگە مۇقەررەر قىلدى ۋە ئۆز-ئۆزىگە: «سۇبھاناللاھ! قىلغان ياخشىلىقىم ئۆزۈمگە دۈشمەن بولدى. ئېھسان قىلغانلىقىم سەۋەبىدىن ھالاكەتكە يولۇقتۇم. ئەمدى، مەشۇقۇمنىڭ دىدارىنى كۆرمەستىن بۇرۇن ئەجەلگە تەسلىم بولىدىغان بولدۇم» دېدى. بۇ ۋاقىتتا مەلىكە كۆزىنى ئېچىپ بالايىئاپەت تومانلىرىنىڭ ئەتراپىنى قاپلاپ كەتكەنلىكىنى كۆردى. ئۇ پەرياد قىلىپ:

— ھەي دۆت ۋەزىر، بۇ يىگىت مېنىڭ ئاكامدۇر، ئۇنىڭغا بۇ ھاقارەتنى راۋا كۆرسەڭ بولمايدۇ، — دېدى.

ۋەزىر مەلىكىنىڭ سۆزىگە پىسەنت قىلماي:

— ھەي ھاياسىز، ئىسيان توپىسىنى ئۆز بېشىڭغا تۆكۈپ تۇرۇپ يەنە نېمە چالۋاقايسەن؟! بۇ بىر قەلەندەر، ئۇنىڭغا ئازاب-ئوقۇبەت كېرەكتۇر. سەن تېخى ئۇنىڭغا شاپائەت قىلىۋاتىسەن، سەن ھەتتا ئۆز ھاياتىڭنىڭمۇ قىل ئۈستىدە قالغانلىقىنى سەزمەيۋاتىسەن، — دېدى. مەلىكە شاھزادىنى بىرەر ئامال بىلەن قۇتۇلدۇرۇشقا مۇمكىن بولمايۋاتقانلىقىنى كۆرۈپ غەمگە پېتىپ ئولتۇرۇپ قالدى. ۋەزىر پادىشاھنىڭ قېشىغا بېرىپ دۇئادىن كېيىن:

— ئەي ، پادىشاھى ئالەم ، تونۇگۈن
كېچە سەلتەنەت ھەرەمىدە بىر سەتچىلىك
يۈز بېرىپتۇ . بۇ ھادىسىدىن ھوش شارابى
بېشىم جامىدىن تۆكۈلۈپ ، ھېچ ھالىم
قالمىدى . ئەگەر بۇنى شاھىمىزدىن يو-
شۇرسام ، كېيىن غەزەپكە قېلىشتىن
قورقىمەن ، — دېدى .

پادىشاھ بۇ سۆزدىن ھەيران بولۇپ :

— ھاكىمىيەت كېچىسىنىڭ ئەمىن-
لىك چىرىغى ئۆچۈپتىمۇ ياكى دۆلەت
زەنجىرى باغلاقتىن ئۈزۈلۈپتىمۇ ؟ زادى نېمە
ئىش بوپتۇ ؟ ، — دەپ سورىدى .

ۋەزىر ئاۋازىغا پەريادلىق تۈس بې-
رىپ ، كۆرگەن ۋەقەلەرنى بايان قىلدى .
پادىشاھ دەرغەزەپ بولۇپ : « ئۇ زىناكار
بەدبەختنى ئېلىپ چىقىپ قەتلى قىلىڭلار ! »
دەپ بۇيرۇق قىلدى . ۋەزىر فەررۇخفالنى
مەيدانغا كەلتۈرۈپ جاللاتقا قىلىچ چېپىشنى
بۇيرىدى . جاللات قىلىچنى قىنىدىن ئەمدىلا
سۇغۇرۇپ تۇرۇشىغا مەلىكە ئۆزىنى ئاتىسى-
نىڭ ئايىغىغا تاشلاپ :

— ئەي كەرەملىك ئاتا ، ئۇ
يىگىتنىڭ ئۆلۈمىنى ئازراق كېچىكتۈرۈش
توغرىسىدا بۇيرۇق بېرىڭ ، ئەرزىمنى ئاڭلاپ
بېقىڭ ، ئەگەر ماقۇل بولمىسىڭىز
ئىككىمىزنى بىراقلا تىغدىن ئۆتكۈزۈڭ ، —
دېدى . پادىشاھ :

— ئۇ يىگىتنى ئۆلتۈرۈشكە سەل
تەخىر قىلىڭلار ، — دەپ بۇيرۇق سوقتى .

مەلىكە :

— ئەي پادىشاھى ئالەم ، بىر گۇ-
ناھسىزنىڭ قېنىنى تۆكمەك كاتتا
ئەربابلارنىڭ قىلمىشى ئەمەستۇر . بۇنداق
قىلىش ئادالەت ۋە ئىنساپ جۈملىسىدىن
ئەمەستۇر . بۇ يىگىتنى ئۆلۈمگە بۇيرۇش قا-
رىماقىغا ئىززەت ، ئابرويىڭلارغا لايىقتەك
كۆرۈنىدۇ . ئەمما ، تەگرى بۇ دۆلەتخانىگە
ئەپۇ — رەھمەتنى ئايىماي بەرگەنكى ، ئۇنىڭغا
قارشى چىققۇچىلار غەزەپ نەپرەتكە دۇچار
بولىدۇ . قىيامەت كۈنى بۇ ئىشلاردىن سو-
ئال — سوراق بولسا ئۇ چاغدا ئۆزۈڭىزنىڭمۇ
گاداپلار بىلەن بىرگە ئولتۇرۇپ ئەدىل ،
ئادالەتتىن نېمە دەپ جاۋاب
بېرىدىغانلىقىڭنى ئۇنتۇپ قالما ، — دېدى .
پادىشاھ دەرھال ۋەھىمىگە چۆكۈپ :

— سۆزۈڭ بولسا دەرھال
ئېيتقىن ، — دەپ رۇخسەت قىلدى . مەلىكە
بولغان ۋەقەنى باشتىن ئاخىرغىچە بايان
قىلىپ :

— ئەگەر سۆزۈمگە ئىشەنمىسەڭلار .
بۇتخانىدا يىگىرمە ئادەمنىڭ ئۆلۈكى قالدى ،
بېرىپ كۆرۈپ كېلىڭلار ، — دېدى .

پادىشاھ بۇتخانىغا ئادەم ئەۋەتىپ
خەۋىرىنى ئۇقتى . ئەھۋال راستىنلا مەلىكە
دېگەندەك ئىدى . يىگىت تۆھمەتتىن پاك
بولدى . پادىشاھ خىجالەت بولۇپ فەررۇخ-
فالنى ئالدىغا چاقىرتىپ كېلىپ ئۆزرە
ئېيتتى ، ئاندىن ئۇنى ئىززەت كۇرسىسىدا
ئولتۇرغۇزۇپ :

— ھەي بەرنا يىگىت ، غەپلەتتە
قالغانلىقىمدىن بۇ گۇناھلار مەندىن ئۆتۈپتۇ ،
پېقىرنى كەچۈرگىن ، بۇ قىزىم بولسا گۆ-
ھەرگە تولغان بىر جاھان گۈلدۇر . ئۇنى
ھېچ بولمىسا كېنىزەكلىككە قوبۇل
قىلغىن ، — دېدى . فەررۇخفال :

— ئەي ئۇلۇغ شاھىم ، تەگرى تائالا
بۇ كۆلپەتلەرنى قىسمەت ئەزەلىگە پۈتكەن-
دۇر . شۇڭا سەندىن ھېچ رەنجىشىم يوقتۇر .
ئۇنىڭ ئۈستىگە مېھرىبانلىق كامالىتىنى
پەلەككە يەتكۈزۈپ مېنى پەرزەنتلىك دۆلە-

تىنگە ئېرىشتۈرۈشنى خالاۋاتىسەن. بۇ مەن ئۈچۈن ئېيتىپ تۈگەتكۈسىز شانۇ شەۋكەتتۇر. لېكىن، كەمىنىلىرىنىڭ ئالدىدا ناھايىتى مۇشكۇل بىر ئىش باردۇر. شۇنى دەپ ئۈزۈندىن بېرى سەھرالاردا سەرگەردان بولۇپ يۈرىۋاتىمەن. ئەگەر شاھىم مەقسەت يولىغا قەدەم قويۇشۇمغا ئىزنەك رۇخسەت بەرگەن بولسىلا تارتقان شۇنچە مېھنەتلىرىم شۇ ۋاقىتتىلا ئۆز ئورنىنى تاپقان بولاتتى، — دېدى. پادىشاھ رۇخسەت بېرىشكە تەمشىلىپ:

— مېنىڭ مۇددىئايىم شۇكى، بىرنەچچە زامان يېنىمدا تۇرساڭ، مەقسەتكە يېتىشىڭ ئۈچۈن قولۇمدىن كەلگەن خىزمەتلەرنى قىلسام ئىدىم. بىراق ئەمدى جۇدالىق يولىغا قەدەم قويۇپ، غەم قايغۇغا مۇپتىلا بولۇشنى ئۆزۈڭگە راۋا كۆرۈۋاتىسەن. تەقدىر قىسمەت ئىگىسى بولغان جانابى ئاللا ساڭا يار بولغاي! لېكىن ئۈمىدىم شۇكى، قەيەرگىلا بارما، بىزگە خەت يېزىشنى ئۇنتۇپ قالما، ئەھۋالىڭدىن بىزنى خەۋەرلەندۈرۈپ تۇرغىن. ئەگەر مۇھىم ئىشلارغا يولۇقساڭ ياكى بىرەر نەرسىگە ئېھتىياجىڭ چۈشۈپ توختاپ قالساڭ دەرھال خەۋەر قىلارسەن، لازىملىق نەرسىنى ساڭا دەرھال يەتكۈزىمەن، — دېدى.

فەررۇخفال پادىشاھنىڭ مېھرىبانلىقىنى كۆرۈپ ئاخىر ئۆزىنىڭ ھاجىتىنى بايان قىلدى:

— بۇنداق سۆزلەرنى شاھىمىزنىڭ سەمىگە سالماق ئەدەبكە دىگەندەك لايىق كەلمىسىمۇ، بىراق ئۆزلىرىدىن ناھايىتى كۆپ مەرھەمەتلەرنى كۆرگەنلىكىم ئۈچۈن، ئەيمەنمەستىن بۇلارنى يەنە دىگىلىۋاتىمەن. شاھىمىزدىن ئىلتىماسىم شۇكى، جەئفەر ئىسمىلىك بىر يىقىن بۇرادىرىم بار ئىدى. غايىپ بولۇپ كەتتى. ئۇنى ئىزدەپ تېپىش توغرىسىدا پەرمان چىقارسىلا، ئاندىن ھەر تەرەپكە خەۋەرچى ئەۋەتىپ مەشۇقۇمنىڭ قارارگاھىنى تېپىۋېلىشىمغا ئاسانلىق تۇغدۇرۇپ بەرسىلە، بەلكىم، مەشۇقۇمنىڭ ئىز — دېرىكى بولۇپ قالسا ئەجەب ئەمەس، — دېدى.

پادىشاھ ئۇنى دەرھال قوبۇل قىلىپ، مۇلازىملارنى تەرەپ — تەرەپكە ماڭغۇزدى. ئۇلار جەئفەرنى تېزلا تېپىپ كەلدى. پادىشاھ ئارقىدىن بىر نەچچە مۇلازىمنى سودىگەرچە ۋە دۆلەت ئەلچىسى قىياپىتىدە ياساندۇرۇپ ئەتراپتىكى ھەرقايسى مەملىكەتلەرگە ئەۋەتىپ، بىر باھانە بىلەن شۇ سۈرەتلىك نازىنىندىن خەۋەر بېرىشكە تەيىنلىدى. شاھزادە نازىنىنىڭ ھېلىقى رەسىمىنى چىقىرىپ ئۇلارغا كۆرسەتتى.

ئەلقىسسە، ئۇلار ئۇزۇن ئىزدىشتى، ئەتراپتىكى مەملىكەتلەردە خۇپىيانە چارلاش ئېلىپ باردى، ئۇنداق قىزدىن قىلچە ئەسەر بولمىدى. پادىشاھ بۇ خەۋەرنى ئاڭلاپ ھەيرانلىقتا چۆكۈپ، فەررۇخفالغا ئۆزرىلەر ئېيتتى. فەررۇخفال ئاخىر پادىشاھتىن رۇخسەت ئېلىپ، جەئفەرنىڭ ھەمراھلىقىدا دەشت — باياۋان ئارقىلىق جاھاننىڭ باشقا چەت ئۆلكىلىرىگە قەدەم قويدى. مەقسەتتىن ھېچ نىشان كۆرۈنمىدى. جەئفەر فەررۇخفالنىڭ خەستە ھالىنى كۆزدە تۇتۇپ:

— ھەي شاھزادەم، بارچە قۇۋۋەت ۋە ماجالىڭ بىلەن مەقسەت يولىدا يۈگۈردۈڭ، ئەمما مەنزىلگە يېتىشمىدىڭ. ئەگەر ئەمدى مۇشۇ باياۋاندا ئاجىزلىقتىن دەرماندا بولۇپ تۇيۇقسىز يىقىلىپ قالساڭ

www.uyghurkitap.com

مەشۇقىڭدىن مەھرۇم قالارسەنمىكىن دەپ قورقىمەن . ئەقىل ئەمدى سەندىن شۇنى تەقەززالىق بىلەن كۈتىدۇكى ، سەن هازىردىن باشلاپ سەۋر _ تاقەتنى ئۆزۈڭگە ھەمراھ قىلىپ سەپەرنى تەرك ئېتىپ كۆڭۈللۈك بىر جايدا ئىستىراھەت قىلساڭ ، سېنىڭ ئورنۇڭدا بۇ خىزمەتنى مەن قىلسام . « سەۋر قىلساڭ غورىدىن هالۋا پۈتەر » دېگەندەك كۆپ ئۆتمەستىن مۇراد گۈلۈڭ پورەكلەپ ئېچىلسا ئەجەب ئەمەس ، — دېدى . فەررۇخفال ھەقىقەتەن كۆپ جاپا تارتقانىدى ، جەئفەرنىڭ سۆزىگە ئەمەل قىلىپ ، ئۆزلىرى يېتىپ بارغان شۇ شەھەردە ئىستىقامەت قىلىپ توختاپ تۇردى ۋە تەگرى تائالاغا كۆپ ئىلتىجالار قىلدى .

بېيىت :

تەگرى پەزلىدىن ئىنايەت بولسا گەر،
يەتكۈسى ئاخىر قولاقا خۇش خەۋەر .

جەئفەرنىڭ تەدبىر ۋە ئەقىل بىلەن مەقسەت يولىنى تېپىپ ، شاھزادىنىڭ مەشۇقىدىن خەۋەر ئالغانلىقى ؛ سۇمرۇغنىڭ ياردىمى بىلەن فەررۇخفالنىڭ مۇراد - مەقسىتىگە يەتكەنلىكى

جەئفەر ۋاپا گۈلشەنىدە پەرۋىش قىلىنىپ ، ئەتىر گۈللەر ئارىسىدا يىلتىز تار- تىپ ئۆسكەنىدى . ئۇ فەررۇخفالنىڭ مۇرادىغا يېتىشى ئۈچۈن بۇ يولدا ئۆز هايا- تىنى قۇربان قىلىشتىنمۇ باش تارتماي ، ئىمكانىيەتنىڭ بارىچە تىرىشىپ _ تىرمى- شاتتى . ئەقلىنىڭ مەسلىھەت بېرىشى بىلەن فەررۇخفال ئۇ شەھەردە توختاپ ئىستىرا- ھەتكە مەشغۇل بولدى . جەئفەر بىر سودىگەرلىك دۇكىنى ئېچىپ ، دۇكاننى جىمى ئالەمدىكى ھەر خىل غارايىپ ماللار بىلەن تولدۇردى . ئۇ شاھزادە ئاشىق بولغان نازىنىننىڭ رەسىمىنى دۇكاننىڭ خەقنىڭ كۆزى چۈشۈپ تۇرىدىغان ئەپلىك بىر يېرىگە ئېسىپ قويۇپ ئۆزى سودىگەرچە ياسىنىپ ئولتۇردى . دۇكانغا قانداقلىكى كىشى كىرسە رەسىمدىكى قىزنىڭ ئەسلى نەسەبىنى سورايتتى .

كۈنلەر ئۆتۈپ ، بۇ يەرگە بىر مويسىپىت كىشى كەلدى . ئۇ جەئفەرنىڭ دۇكىنىغا قاراپ :

— ھەي يىگىت ، بۇ سۈرەتنى خالايىققا كۆرسىتىپ يۈرۈشتىن غەرىزىڭ نېمە ؟ دەپ سورىدى .

جەئفەر كۆز ئالدىدا چېھرىدىن دانالىقى ، كۆپ يەرلەرنى ساياھەت قىلىپ پۈتكۈل ئالەمنىڭ ئاجايىباتلىرىدىن خەۋەر تاپقان ۋە جىق ئىش كۆرگەنلىكى بىلىنىپ تۇرىدىغان بىر مويسىپىتنىڭ تۇرغانلىقىنى كۆردى .

— ھەي دانىشمەن كىشى — دېدى ئۇ ئەدەب بىلەن ، — مەن بۇ رەسىمدىكى پەرىۋەشنى ئۇزۇندىن بېرى ئىزدەپ يۈرۈي- مەن . پۈتۈن جاھاننى كېزىپمۇ ئۇنىڭدىن ھېچبىر نام _ نىشان تاپالمىدىم . شۇ سەۋەب- تىن جاھان كېزەر ساياھەتچىلەردىن بۇ توغرىلىق بىرەر يېڭى خەۋەر ئاڭلاپ قالسام ئەجەب ئەمەس دەپ ئۇنى ئېسىپ قويدۇم .

بوۋاي مۇنداق دېدى :

بىلگىن ۋە ئاگاھ بولغىنكى ،

uyghurkitap.com

رەسسىمدىكى بۇ نارزىنىن ئەقىل ـ پاراسەتتە
جاھانىنىڭ يەكتاسى ، ئۇ يىگانە سەرۋىدەك
بىر بولۇڭنى ماكان تۇتۇپ ، بارلىق ئەرلەر
سۆھبىتىدىن پەرھىز تۇتقان ، گۈزەللىكتە
تەڭداشسىز بىر مەلىكىدۇر . شۇڭا ئۇ ئۆزىگە
يىگانە جاھان دەپ ئات قويغان ، ئۇ سەگەل-
دەپ ۋىلايىتىگە ھۆكۈم يۈرگۈزۈۋاتقان
پادىشاھتۇر . ئۇ ھەرقانداق مەرتىۋىلىك پا-
دىشاھ ۋە ئىلىمگە كامىل دانىشمەنلەرنىڭ
يۈرەك تارىغا ئۇرىدۇ . ئۇنىڭ تال ـ تال ئۇ-
زۇن چاچلىرى قۇياشنىڭ بويىنىغا سىرتماق
سالىدۇ . دائىم شىكارغا چىقىپ بۇغا ـ
ماراللارنى ئوۋلايدۇ . جەمشىد كەبى ئالىي
بەزمىلەرنى ئۇيۇشتۇرۇپ تۇرىدۇ . سورۇن-
لىرىدا مېھرىلىك سەنئەتكارلار داۋۇد
ئەلەيھىسسالامنىڭ خۇش ئاۋازىدەك نەغمە ـ
ناۋالىرى بىلەن پەرى پەيكەرلەرنىڭ
كۆڭلىنى ئەسىر قىلىۋالىدۇ . لالە يۈزلۈك
گۈلگۈن شارابلار بىلەن ئەربابلارنىڭ
ئەقىل ـ ھوشىنى ئوۋلايدۇ . مەلىكە دائىم
ئەنە شۇنداق سورۇندا بەزمە . شاراب
ئىچىپ ، پاراغەت بىلەن ئۆمۈر ئۆتكۈزىدۇ .
ئۇنىڭ قول ئاستىدىكىلىرىنىڭ ھەممىسى ئاي
سۈپەتلىك نازىنىنلار بولۇپ ، ناز ـ
كەرەشمىسى بىلەن قۇياش قەسرىدىن يو-
چۇق ئاچىدۇ . نەيزە ۋە قىلىچ تۇتقان قىرىق
مىڭ ئايال ئۇنىڭ خىزمىتىگە قول باغلاپ
تۇرۇشىدۇ . مەلىكە نەدە بولسا ئۇلارمۇ شۇ
يەرگە ھازىر بولىدۇ . ئۇلار ئايال بولغان بى-
لەن ئۇرۇش مەيدانىدا رۇستەم ۋە
ئىسپەندىياردەك جەڭ قىلالايدۇ . ئۇلارنىڭ
ھەممىسى شېرىن سۆزلۈك لەتىپىچىلەردۇر .
ئۇلارنىڭ دۆلىتىگىچە بولغان يۈز پەرسەڭ
يول پۈتۈنلەي قارا جاڭگالدۇر . ئۇ جاڭگال
قورقۇنچلۇق بىر سۇسىز باياۋان بولۇپ ، ئۇ
يەرگە بىرەر ھاياتلىقنىڭ قەدەم قويۇشى
ئەسلا مۇمكىن ئەمەس . چۈنكى ئۇستى ـ
ئۇستىگە دۆۋىلىنىپ كەتكەن قۇم
بارخانلىرى گويا تىك چوققىلىق ئېگىز
تاغلارنى ھاسىل قىلغان . يەنە كېلىپ ،
ئايالاردىن تەشكىللەنگەن جەسۇر قاراۋۇللار
مەملىكەتنىڭ ئامانلىقى ئۈچۈن ئۇ يەردە
ئۆۋچىلاردەك توپ ، توپ بولۇپ چارلاش
ئېلىپ بارىدۇ . ئەگەر ، ئەجەلى توشقاننىڭ
بىرەرسى ئۇلارنىڭ نەزەرىگە چۈشۈپ قالسا ،
ئۇلار ئۇنىڭ جىگىرىنى پارە ـ پارە قىلىۋې-
تىدۇ . بېيت :

ئايالدۇر جەسۇر ئەرگە بەرگەي ساۋاق ،
دېگىز گۆھىرىدىن ئۇلار پاكراق .
بويى تۈز ، دىلى نۇر ، بېشى تىك ھامان ،
پېقىرلارغا ھەر ئىشتادۇر مېھرىبان .
تۇمەنىمىڭ ئايال باغلىغان ئىشقا بەل ،
ئۇلار ھەر بىرى خۇددى ئايدەك گۈزەل .

جەئفەر ئۇ شاھىنشاھنىڭ ھەققى-
تىدىن ۋاقىپلانغاندىن كېيىن ناھايىتى خۇ-
شال بولۇپ بۇ خۇش خەۋەرنى فەررۇخفالغا
يەتكۈزدى ۋە :
ـــ ئەمدى غەم ـ غۇسسىگە كۆڭۈل-
دىن ئورۇن قالمىدى ، ئۈمىد شولىسى ئۇپۇق
ئېتىكىدىن پەيدا بولدى ؛ مەقسەت قۇياشى
سائادەت شەرقىدىن كۆتۈرۈلۈش ئالدىدا
تۇرىدۇ ، ـــ دېدى . نەزمە :

ئۆتتى ھىجران كۈنلىرى، يار فۇرقىتى ھەم كەتتى ،
مۇنە جەجىملەر ئاخىرى ياخشى پالنى كۆرسەتتى .
نازۇ ـ نېمەت بېغىمىز خازان بولغان ، سارغايغان ،
ئاخىر باھار شامىلى كەلدى يەنە كۆكلەتتى .
تەگرىگە مىڭ تەشەككۈر، مۇراد گۈلى ئېچىلدى.
تىكەنلەرنىڭ ھەيۋىسى سۇندى، دىلنى شادئەتتى.
غايىپلىق پەردىسىدىن ئۈمىد سۈبھى كۆرۈندى ،
قارا تۈننىڭ بېشىغا ئاي نۇرىدىن دەرد يەتتى .

ئەلقىسسە ، بەخت ئىقبال پارلايدىغان
بۇ خۇش خەۋەردىن فەررۇخفال قاتتىق
ھاياجانلىنىپ ، غايىۋانە غەلىبىدىن بەھۇش
بولۇپ كەتكىلى تاس قالدى . قۇشنەك بىر
قانات قېقىپ ، جانانىنىڭ دىيارىغا ھازىرلا
يەتكۈسى كەلدى . سەۋر قاچىسى تاشتى .
جەئفەر ئەقلىنىڭ يېتەكلىشى بىلەن بىر
نەچچە كۈن ئىزدەپ سوراپ يۈرۈپ ئايالچە
بىر نەچچە قۇر ئېسىل كىيىملەرنى تەييار-
لىدى . ئۇلارنىڭ ھەر ئىككىسى مۇزىكا
ئىلمىدە كامىل ئۇستىلاردىن ئىدى ، سازلى-
رىنى تەقلەپ ، تۈگىلىرىنى جايدۇپ ،
ئىختىيارىنى ئاللاغا تاپشۇرۇپ مەقسەت مەن-
زىلىگە راۋان بولدى .

بىر نەچچە مۇددەت جاپالىق يول
يۈرگەندىن كېيىن ئۇلار ھېلىقى قورقۇنچلۇق
باياۋانغا يېتىپ كەلدى . يىگىتلەر ئىرادىسى-
دىن يانماي ئەجەل بىلەن قول تۇتۇشۇپ ،
داۋاملىق كېتىپ باراتتى . ھەممە ياقنى ئۆلۈم
پۇراپلا تۇراتتى . بىر كۈنى چىڭقى چۈش
مەھەلدە ھاۋا ناھايىتى قىزىپ كەتتى . ئۇلار
بىر دەرەخنىڭ سايىسىغا كېلىپ ، بۇلاقتىن
سۇ ئىچكەچ راھەتلىنىپ ئولتۇردى . بۇ دە-
رەخنىڭ ئۈستىدە بىر سۇمرۇغ ئۇۋا
ياسىغانىدى . بىرەر سائەتتىن كېيىن سۇم-
رۇغنىڭ بالىلىرى بىناقەت بولۇپ نالە قىلىشقا
باشلىدى . فەررۇخفال كارامەت چوڭ بىر
يىلاننىڭ سۇمرۇغ بالىلىرىنىڭ قەستىدە
تۇرغانلىقىنى كۆرۈپ خەنجىرىنى چىقىرىپ
ئۇنى قەلەمچە قىلدى . سۇمرۇغ بالىلىرى
شۇندىلا بۇ بالا- قازادىن نىجادلىق تېپىپ ،
يۈرىكى ئارامىغا چۈشتى . فەررۇخفال بىلەن
جەئفەر يەنىلا دەرەخ تۈۋىدە ئارام ئېلىپ
ئولتۇراتتى ، ناماز ئەسىر بولغاندا ئانا سۇم-
رۇغ بالىلىرىنىڭ ئوزۇقلۇقىنى ئېلىپ يېتىپ
كەلدى . سۇمرۇغ دەرەخ تۈۋىدە ئىككى ئا-
دەمزاتنىڭ ئۇخلاپ ياتقانلىقىنى كۆرۈپ
«بالىلىرىمنى ھەر يىلى ئېلىپ قاچىدىغانلار
مۇشۇلار ئىكەندە !» دەپ چوڭ بىر تاشنى
كۆتۈرۈپ ئۇلارنىڭ ئۈستىگە تاشلاشقا
تەمشىلىۋىدى ، سۇمرۇغ بالىلىرى چۇرقىرى-
شىپ بولغان ئەھۋالنى تېزدىن بايان قىلدى .
سۇمرۇغ خىجالەت بولۇپ ، تاشنى باشقا ياققا
ئىرغىتىپ تاشلاپ ، فەررۇخفالنىڭ ئۈستىگە
كېلىپ ئۇنى ئويغاتتى . ئەتراپلاردىن يىغىپ
كەلگەن نېمەتلەرنى فەررۇخفالنىڭ ئالدىغا
قويۇپ :

— بالىلىرىمغا شۇنچە ياخشىلىقلارنى
قىلىپسەن ، ئەمدى سېنىمۇ ئۆز پەرزەنتىمگە
ئوخشاش كۆردۈم . ھەرقانداق ئىشىڭ بولسا
ئۆزۈمنىڭ ئىشىدەك بىلىمەن . قانداق مۇھىم
ئىش ياكى ئورۇنلاش قىيىن بولغان
مۇشكۇلاتىڭ بولسا ماڭا ئېيتىۋەرگىن ،
كۈچۈمنىڭ يېتىشىچە تىرىشىپ كۆرەي ، —
دېدى . فەررۇخفال سۇمرۇغدىن كۆپ مېھ-
رىبانلىقلارنى كۆرۈپ ، مەقسەد —
مۇددىئاسىنى بايان قىلدى . سۇمرۇغ :

— ھەي سائادەتمەن پەرزەنتىم ،
خەتەرلىك ئىشقا تۇتۇش قىلىپسەن ، ئاما
كۆڭلۈڭنى ئۈستۈن تۇتۇپ بۇنىڭدىن خا-
تىرجەم بولغىن ، بۇ كېچە مۇشۇ يەردە
بولغىن . ئەتە تاڭ يورۇغاندا تەڭرى تائالا-
نىڭ ئىنايىتى بىلەن مەقسىتىڭگە مۇيەسسەر
بولۇرسەن ، — دېدى . فەررۇخفالنىڭ
كۆڭلى سۇمرۇغنىڭ بۇ مەرھەمەتلىك
سۆزىدىن يايراپ ، بىر كېچە بۇ جايدا ئىس-
تىراھەت قىلدى . ئەتىسى تاڭ ئېتىشى بىلەن
تەڭ سۇمرۇغ فەررۇخفال بىلەن جەئفەرنى
بويىنىغا ئېلىپ كۆتۈرۈپ سەگەلدىپ ۋىلايە-
تىگە قاراپ ئۇچتى . ئۇلار كۈن پاتقاندا

www.uyghurkitap.com

سەگەلدىپ ۋىلايىتىنىڭ بىر چېتىگە كېلىپ چۈشتى. سۇمرۇغ فەررۇخفالغا قانىتىدىن بىر پەيىنى يۇلۇپ بېرىپ:

— بۇ پەيىنى چىڭ ساقلىغىن. ھەرقانداق ۋاقىتتا بېشىڭغا مۇشكۈللەر چۈشسە مەن دەرھال ھازىر بولۇپ سېنى مۇشكۈللەردىن خالاس قىلىمەن، — دېدى.

فەررۇخفال پەيىنى ئېلىپ سۇمرۇغ بىلەن خوشلاشتى. ئاندىن كېيىن جەئفەر بىلەن مەسلىھەتلىشىپ ئۆزلىرىنى ئايالچە كىيىملەر بىلەن بېزەپ، سازلىرىنى قولىغا ئېلىپ شەھەرگە ئاتلاندى. ئۇلار ھەر ئىككىسى ساقالسىز بولغانلىقتىن قىلچە چېنىپ قالمايتتى.

ئالقىسسە، ئۇلار خاتىرجەملىك بىلەن شەھەرگە كىرىپ يەنە تۈيۈقسىز بىر مەھەللىگە كېلىپ قالدى. ئۇ مەھەللىدە بارلىق چىرايلىق ئاياللار فىردەۋس باغچىسىدىن نىشان بېرىپ تۇرىدىغان باغچىنىڭ ئىچىدە سۆھبەت قىلىپ، شاراب جاملىرىنى پەلەكتەك ئايلاندۇرۇپ مەستلىكتىن خۇش كەيپ بولۇپ ئولتۇراتتى. بۇ ئەسنادا فەررۇخفال بىلەن جەئفەر ئىككى سازەندە سۈرىتىدە مەجلىسكە داخىل بولۇپ دۇئا قىلىپ ئولتۇردى. سۇرۇن ئەھلى تەقى تۇرقى ۋە ياسىنىشى بۇ شەھەر خەلقىگە ئوخشىمايدىغان ئىككى ئايالنى كۆرۈپ:

— سىلەر كىم بولىسىلەر؟ مۇساپىردەك قىلىسىلەر، قايسى ۋىلايەتتىن كەلدىڭلار؟ مۇشۇ چاغقىچە سىلەرنى ھېچبىر مەرىكە، ئولتۇرۇشلاردا كۆرۈپ باقمىدۇق. نەسەب - نامىڭىزلارنى ئېيتىپ بېقىڭلار. قايسى دىيارنىڭ پەرزەنتى ئىكەنلىكىڭلار بىزگە مەلۇم بولسۇن، — دېيىشتى.

فەررۇخفال ئالدىدا ئولتۇرۇپ دۇئا — سەنادىن كېيىن:

— ھەي مەلىكىلەر، كىشىلەر مەن غېرىپ كەمىنىنى دىلپەزىر جادۇ نەۋاز دەپ ئاتايدۇ. بۇ دوستۇمنى بولسا ناھىد جەڭگى دەيدۇ. بۇ دۆلەتنىڭ بۈيۈك شاھى ۋە ئەزىز سۇلتانلىرىنىڭ مۇساپىرلارغا يار، غېرىپلارغا مەدەتكار ئىكەنلىكى پۈتۈن ئالەمگە مەشھۇر بولدى. شۇڭا ئۇنىڭ دەرگاھىنى تاۋاپ قىلىش ئۈچۈن شۇنچە ئۇزۇن ۋە مۇشكۈل قەدەملەرنى بېسىپ بۇ گۈزەل ماكانغا يېتىشتۇق. ئەگەر شەپقەت يۈزىسىدىن رۇخسەت بەرسەڭلار ھۈنىرىمىزنى بىر كۆرسىتىپ باقساق، بىز ئۈچۈن كۆپ مەرھەمەت بولغان بولاتتى، — دېدى.

سۇرۇن ئەھلى بۇ سۆزنى ئاڭلىغاندىن كېيىن ئۇلارغا رۇخسەت بەردى. دەۋرىنىڭ بۇ يېگانە ئۇستىلىرى سازلىرىنى قولىغا ئېلىپ ئۇنى ئۇششاق ئاھاڭغا تۈزۈپ، ئۇيات پەردىسىنى يىرتىپ تاشلاپ قالۇننى ساداغا كىرگۈزدى. بۇ ساداغا پەلەكمۇ تەھسىن - ئاپىرىن ئوقۇيتتى. ئارقىدىن سۇرۇن ئەھلىنىڭ ئەھۋالىغا مۇناسىپ بىر قانچە غەزەل ئوقۇلدى. سۇرۇن ئەھلى گاھى بۇلۇتتەك تولدى، گاھى گۈلدەك ئېچىلدى، گاھى باھار يامغۇرىدەك ياش تۆكۈپ ئۆزىنى پۈتۈنلەي ئۇنتۇتتى. تەرەپ - تەرەپتىن ئالقىش سادالىرى پەيدا بولدى. سۇرۇن ئەھلى ئۇلارغا بىھېساب دەرەملەرنى چاچتى. ئولتۇرۇش ئاياغلاشقاندا ئۇلار ھەر تەرەپلەرگە كېتىشتى. دىلپەزىر بىلەن ناھىدمۇ ئۆزلىرىگە بىر ماكان تەيىن قىلىپ شۇ يەردە تۇردى. قۇياش پارلاپ ئالەم يورۇدى. يېگانە جاھاننىڭ سەنۇبەر ئىسىملىك بىر ۋەزىرى بولۇپ، ئەقىل - پاراسەتتە تەڭدىشى يوق

ئىدى، ھەمىشە ساز ۋە سۆھبەت بىلەن كۈن ئۆتكۈزەتتى. ئۇ چەتتىن ئىككى سازەندىنىڭ كەلگەنلىكىدىن خەۋەر تېپىپ: «ئۇلارنى خىزمىتىمگە ھازىر قىلىڭلار» دەپ بۇيرىدى. فەررۇخفال بىلەن جەئفەر بۇنى ئاڭلاپ بەخت ـ ئامەتنىڭ يېتىپ كېلىۋاتقانلىقىدىن خۇشاللىنىپ، يولغا چىقىشقا دەرھال تەييارلاندى. ئۇلار ئاخىرى سەنۇبەرنىڭ يېنىغا يېتىپ بېرىپ ئەدەبلىك ئولتۇرۇپ بىر پەس دۇئا قىلىۋەتكەندىن كېيىن، ھەر خىل شېرىن، پاساھەتلىك سۆزلەر بىلەن ۋەزىرنىڭ كۆڭلىنى رام قىلدى. ئاندىن كېيىن سازلىرىنى قولىغا ئېلىپ، نەغمىلەرنىڭ دىلكەش پەردىسىنى ئېچىپ گويا مۇسا ئەلەيھىسسالامنىڭ ئاپئاق قوللىرىدەك سېھىرلىك قولى بىلەن ساز چېلىپ ناۋا قىلدى. مەرىكىدە ئولتۇرغان سازەندىلەر ئىختىيارسىز سازلىرىنى قولدىن بوشىتىپ ئۇلارغا تەھسىن ـ ئاپىرىن ئېيتتى ۋە ئۆزىگە سازەندىلىكنى مۇناسىپ كۆرمەي ئۇلارغا شاگىرت بولۇشنى كۆڭلىگە پۈكۈشتى. سەنۇبەرمۇ بۇ ئولتۇرۇشتا ئۆزىنى ئۇنۇتقىدەك دەرىجىگە بېرىپ يەتتى. ئۇلارنى ئۆزىنىڭ يېنىدىن ئازراقمۇ ئايرىمايدىغان بولدى. ئۇ ھەر كۈنى ئۇلار بىلەن سۆھبەت قىلىپ ئاندىن يېگانە جاھاننىڭ خىزمىتىگە باراتتى. كۆپ ئۆتمەي ئۇلار سەنۇبەرنىڭ ھەمسىرىلىرىدىن بولۇپ قالدى. بىر نەچچە كۈندىن كېيىن بۇ خەۋەر يېگانە جاھاننىڭ قۇلىقىغا يەتتى. ئۇلارنىڭ تەرىپىنى ئاڭلاپ سەنۇبەرگە «يېڭى كەلگەن ئۇ ئىككى سازەندىنى خىزمىتىمگە ھازىر قىلغىن» دەپ بۇيرىدى، سەنۇبەر نائىلاج ئۆيىگە كېلىپ، ئۇ ئىككىسىنى زەرلىك كىيىملەر بىلەن ياساندۇرۇپ، پادىشاھنىڭ خىزمىتىگە كەلتۈردى. فەررۇخفال بۇ ئاستانىنىڭ تۇپرىقىنى ئۆزىگە تۇتىيادەك بىلەتتى. ئەمدى كېلىپ پادىشاھنىڭ جامالىنى — ئۆزىنىڭ سۆيۈملۈك مەھبۇبىنىڭ دىدارىنى كۆرۈشكە مۇيەسسەر بولۇپ قاتتىق ئىزتىراپ ۋە ھاياجان ئىچىدە ھوشىدىن كەتتى. ھالسىز قىياپەتتە ئوتلۇق كۆزلىرىنى يۇمۇپ بىر ھازادىن كېيىن يەنە ئەسلىگە قايتىشقا باشلىدى. يېگانە جاھان ئەھۋال سورىغاندا دەرھال ھوشىنى يىغىپ:

— ئەي پادىشاھى ئالەم، مۇشۇ چاغقىچە ھېچبىر پادىشاھنى بۇ خىل شانۇ شەۋكەت ۋە گۈزەل ھۆسنىدە كۆرگەن ئەمەسمەن. ئەمدى بۇ كاتتا سورۇنغا قەدەم تەشرىپ قىلىپ نۇرلۇق جامالىڭنى كۆرۈپ ئەقلىمدىن ئايرىلىپ قېلىۋاتىمەن. ئەگەر بۇ مالامەتتىن خاتىرە شەرىپىڭگە نۇقسان يەتكەن بولسا، ئەپۇ قىلىشىڭىزدىن ئۈمىدۋارمەن، — دېدى.

ئەلقىسسە، كۆپ سۆزلەر بولغاندىن كېيىن، ئۇلار سازلىرىنى ئېلىپ شۇنداق مۇڭغا كىرگۈزدىكى، جاھاندا تەڭدىشى يوق بۇ سازەندىلەرنىڭ كۈي ـ ناۋاسىدىن كۆكتىكى يۇلتۇزلار توپىمۇ ئۇسسۇلغا چۈشتى. ئولتۇرۇشتىكى چوڭ ـ كىچىك ھەممىسى يىغلاشتى. يېگانە جاھان بۇ ھالەتتىن ھەيرەتكە چۆكۈپ، ئۇلارغا تەھسىن ـ ئاپىرىن ياغدۇردى، نۇرغۇن ئالتۇن ـ كۈمۈش ۋە دۇررى ـ جاۋاھىرلارنى تەقدىم قىلدى. سۆھبەتتىن كېيىن:

— دىلنى بۇ قەدەر مەھلىيا قىلىدىغانلىقىڭلارنى ئويلىماپتىكەنمەن، قايسى ۋىلايەتتىن كەلدىڭلار؟ — دەپ سورىدى.

دىلپەزىر تازىم قىلىپ:

— ئەي جاھان مەلىكىسى، كەمىنىگىز بولسا بىر نامرات سەھرادا تۇغۇلغان. مەن دۇنياغا كەلگەن ئۇ ۋەتەننى كىشىلەر پۈتۈن ئالەمنىڭ ھۈنەر، نەغمە يۇرتى دەپ بىلىشىدۇ، مەلىكىمىزنىڭ پەم ـ پاراستى، ئادالىتى پۈتۈن جاھانغا پۇر كەتكەنلىكى سەۋەبىدىن بۇ دۆلەت دەرگاھىدىن پاناھلىنىش ئۈمىدىدە ئۇزۇن يوللارنى بېسىپ، مىڭبىر رەنج ۋە مېھنەت بىلەن بۇ ماكانغا يېتىشتۇق، ئەلھەمدۇلىللاھ! مۇرادىمىز ھاسىل بولدى، — دېدى. يېگانە جاھان مېھرىبانلىق بىلەن كۈلۈمسىرەپ:

— ئەمىسە ھەمىشە ۋەزىرىنىڭ خىزمىتىدە بولۇپ، ھەر ھەپتىدە بىر كۈن مېنىڭ خىزمىتىمدە بولۇڭلار، — دېدى.

بۇ ۋەقەدىن بىر نەچچە ۋاقىت ئۆتۈپ فەررۇخفال جەئفەر بىلەن ۋەزىرىنىڭ يېنىدا نەغمە چېلىپ ئولتۇراتتى، سەنۇبەر شارابتىن سەرخۇش بولۇپ، ساخاۋەت قولىنى سۇنۇپ ئۇلارغا بىر نەرسە ئىنئام قىلماقچى بولدى. دىلپەزىر سەنۇبەرنىڭ ناھايىتى خۇرسەن بولغانلىقىنى كۆرۈپ شېرىن سۆزلەر بىلەن ئورنىدىن تۇرۇپ تازىم قىلىپ:

— كەمىنىلىرىنىڭ ئۆزلىرىگە بىر ئەرزىم باردۇر. ئەگەر ئىجازەت بولسا بايان قىلسام، — دېدى. سەنۇبەر:

— ئىجازەت، — دېدى. دىلپەزىر:

— پادىشاھ نېمە سەۋەبتىن ئەرلەر بىلەن باردى ـ كەلدى قىلىشمايدۇ؟ تەڭرى تائالا ھەر نەرسىنى جۈپتى بىلەن ياراتقان ئەمەسمۇ؟ بۇ ئىشنىڭ ھەققىدىن مېنى ۋاقىپ قىلسىڭىز، — دېدى. سەنۇبەر:

— ھەي دىلپەزىر، دۇنيانىڭ باشقا ھەرقانداق ۋەقەلىرىنى سورىساڭ جاۋاب بېرىمەن. لېكىن بۇ ھەقتە سۆز ئاچالمايمەن. مېنى ئاياپ بۇ سوئالنى ئەمدى سورىمىغىنىڭ تۈزۈكتۇر، — دېدى. دىلپەزىر:

— ئەي ئاقىلە، مېنىڭدەك ئۆز ۋەتىنىنى تاشلاپ، غۇربەتلەرنى ئىختىيار قىلىپ، ئاستانەڭگە باش قويغان غېرىب، مۇساپىردىنمۇ بىر كەلىمە سۆزنى يوشۇرۇن تۇتامسەن، — دەپ كۆزلىرىدىن سەلدەك ياشلىرىنى ئاققۇزدى. سەنۇبەر دىلپەزىرنىڭ بۇ ۋەقەگە كۆڭۈل خاتىرىسىنىڭ باغلانغانلىقىنى بىلىپ نائىلاج:

— ھەي دىلپەزىر، مېنىڭمۇ بۇ ۋەقەدىن خەۋىرىم يوقتۇر. سەن ئەمدى بىر نەچچە كۈن سەۋر قىلىپ تۇرغىن. مەن بۇ سىرنىڭ تېگى ـ تەكتىدىن ئاگاھ بولۇپ ئاندىن ساڭا جاۋاب بېرەي، — دەپ دىلپەزىردىن مۆھلەت ئالدى. سەنۇبەر ئۆز ۋەزىرىسىنى ئورۇنلاش ئۈچۈن پۇرسەت ئىزدەپ يۈرەتتى، شۇنداق كۈنلەرنىڭ بىرىدە يېگانە جاھان سەنۇبەر بىلەن سۆھبەت قۇرۇپ، شاراب ئىچىپ، ھەرخىل ھېكايەتلەر ئېيتىشىپ تازا سەرخۇش بولۇپ ئولتۇراتتى، سەنۇبەر ۋاقىتنى غەنىمەت بىلىپ:

— ئەي جاھان مەلىكىسى، كەمىنىلىرىنىڭ بىر ئەرزى باردۇر، ئەگەر مېھرىبانلىق يۈزىسىدىن ماڭا رۇخسەت قىلسىلا، سۆزۈمنى شەرەپلىرىگە يەتكۈزسەم، ئەمما كۆڭۈللىرىگە مالاللىق يېتەرمىكىن دەپ قورقىمەن، — دېدى.

يېگانە جاھان شارابتىن شادلىقتا چۆمگەنىدى، سەنۇبەرنىڭ ئىلتىماسىنى دەرھال قوبۇل قىلىپ ئۇنىڭغا رۇخسەت بەردى. سەنۇبەر:

— جانۇ دىلىم سىلىنىڭ ھەر بىر تال مۇشكى چاچلىرىغا پىدا بولسۇن، كەمىنىلـ

رىنىڭ كۆكۈل خاتىرىسىدە ئۇزۇندىن بېرى يېشىلمەي كېلىۋاتقان بىر تۈگۈچ بار . ئۇ بولسىمۇ ، تەگرى تائالا ئاياللارنى ئەرلەر ئۈچۈن ياراتقاندۇر، ئەمما ئۆزلىرى ئەقىل ئىدراكتا شۇنچە كامالەتكە يەتكەن تۇرۇقلۇق نېمە ئۈچۈن ئەرلەر بىلەن ھەمسەپەر بولمايلا ، بۇنىڭ سەۋەبى نېمىدۇر ؟ — دەپ سورىدى . بېگانە جاھان :

— ھەي سەنۇبەر ، گەرچە سوئالىڭغا جاۋاب بەرمەك ھەم بۇ سىرلارنى ئاشكارا قىلماق ئاقىلانىلىقتىن يىراق بولسىمۇ، لېكىن سېنىڭ ماڭا كۆرسەتكەن خىزمىتىڭ بىھېساپ بولغاچقا تەلۋىڭنى ئورۇنلىماسلىققا يۈزۈم كۆيىدۇ . بىراق بىر شەرت ، بۇنى باشقىلارغا دېمەيسەن ، ئەگەر باشقىلارنىڭ بۇ سىرنى بىلىپ قالغىنىنى ئاڭلاپ قالسام ئۆلۈمىڭگە قىلچىمۇ تەخىر قىلمايمەن . مىسرا:

سىرنى ئۆز پەردىسىدىن چىقىرىش
ياخشى ئەمەس .

ھەي سادىق ۋەزىرىم ، ئەمدى ئاڭلا ، تەگرى تائالا مېنى ئالدى بىلەن بىر قۇش سۈرىتىدە بۇ مەۋجۇدات ئالىمىگە ئاپىرىدە قىلدى . ئۇزۇن ۋاقىت چۆل — جەزىرىلەردە پەرۋاز قىلىپ يۈردۈم . ئاخىرى ئۆز جۈپتۈم بىلەن بىر بۇلۇڭدا ئۇۋا ياساپ ئىككى بالا تەۋەللۇت قىلدىم . بىر كۈنى ، تەقدىرنىڭ قازاسى بىلەن بۇ بۇلۇڭغا ئاسماندىن ئوت چۈشتى . ئۇۋامنىڭ تۆت تەرىپىنى ئوت قاپلىدى . باللىرىم تېخى ئۇچۇرۇم بولمىغانىدى . پەرزەنت مۇھەببىتى مېنى بىتاقەت قىلدى ، ئۇۋامغا كىرىشكە ھەرقانچە ئۇرۇنۇپ كۆرگەن بولسامۇ پايدىسى بولمىدى ، باللىرىمنى بىر — بىردىن ئېلىپ چىقالمىدىم . جۈپتۈمدىن ياردەم تەلەپ قىلىپ : « بىرىنى مەن چاڭگىلىمغا ئالىمەن ، بىرىنى سەن ئالغىن ، ئىككىمىز ھەمنەپەس بولۇپ باللارنى ئوتتىن قۇتۇلدۇرايلى » دېدىم . ئۇ مۇناپىق قوبۇل قىلماي ئوت ئىچىدىن ئۆزى يالغۇز ئۇچۇپ چىقىپ كەتتى . مەن پەرزەنتلىرىم بىلەن ئوت ئىچىدە قالدىم ، كۆيدۈم ، پۇچۇلاندىم . ئالەمنى بارلىققا كەلتۈرگۈچى تەگرى تائالا ئاخىرى ماڭا ئۆز پەزلى — كەرەمى بىلەن بەخت ئاتا قىلىپ ، مېنى يەنە بۇ مەۋجۇدات ئالىمىگە ئىنسان سۈرىتىدە قايتا ياراتتى . ماڭا تەڭداشسىز ھۆسن — جامال ، ئەقىل — پاراسەت ، سۆزمەنلىك ئاتا قىلىپ ، قۇدرەت كامالىمنى ئەرشكە يەتكۈزدى . ماڭا يەنە شۇنچە كۆپ مال — مۈلۈكلەرنى ۋە زېمىننى كەڭ ، باياشات مەملىكەتنى ئىلتىپات قىلدى . ئاۋۋىلىدا ، جانۋار سۈرىتىدىكى چېغىمدا ئۆز جۈپتۈمدىن يۈرەكنى زېدە قىلىدىغان ۋاپاسىزلىقلارنى كۆرۈپ ، ئەمدى ئادەم سۈرىتىدە بولۇپ بەخت نۇرىنى قايتا كۆرەلىدىم . شۇڭا ھېلىقىدەك ۋاپاسىزلىققا ئۇچرىغاندىن كېيىن ئادىمزات ئارىسىدىمۇ ۋاپاسىز ئەركەكلەر بار دەپ گۇمان قىلىپ ئۇلار بىلەن مۇناسىۋەت قىلىشنى تەرك ئەتكەنمەن ، — دېدى .

سەنۇبەر بۇ ۋەقەنى ئاڭلاپ خۇشال بولۇپ ئۆيىگە قايتتى ، دىلپەزىرنى بىر بۇلۇڭغا تارتىپ ئۇنى بۇ سىرنىڭ مەخپىيىتىدىن خەۋەرلەندۈردى . دىلپەزىر ئۇ ۋەقەلەرنى ئاڭلاپ كۆپ خۇرسەن بولدى . بىر نەچچە كۈندىن كېيىن ئۇ سەنۇبەردىن رۇخسەت سوراپ :

— ئەي ئاقىل ۋەزىر ، رۇخسەت بەرسىڭىز ، ئۆز ۋەتىنىمىزگە بېرىپ ئۇرۇق — تۇغقانلىرىمىزنى كۆرۈپ كەلسەك ئەگەر ھايات بولساق يەنە قايتىپ كېلىپ قالغان

www.uyghurkitap.com

ئۆمرىمىزنى ئۆزلىرىنىڭ ۋە مەلىكە جاھاننىڭ
خىزمىتىدە ئۆتكۈزسەك ، — دېدى .
سەنۇبەر كېچە ـ كۈندۈز دىلكەش
نەغمىلىرىنى ئاڭلاپ ئۇلارغا ئىجىل بولۇپ
قالغان ئىدى ، ئۇلارنىڭ ئىلتىماسىنى رەت
قىلىپ تۇرۇۋالدى . ئۇلار قايتا ـ قايتا تەلەپ
قىلغاندىن كېيىن ئىلاجىسىز رۇخسەت
بەردى ۋە تېزرەك قايتىپ كېلىشنى تاپى-
لىدى . سەنۇبەر ئۇلار بىلەن خوشلاشقاندا
كۆپ ئالتۇن ، جاۋاھىرلارنى ئىنئام قىلدى ۋە
يىگانە جاھاندىنمۇ رۇخسەت ئېلىپ بەردى .
كەچ كىرگەندىن كېيىن فەررۇخفال بىلەن
جەئفەر خالىي بىر جايغا بېرىپ ، نەغمە
ئەسۋابلىرىنى بىر بۇلۇڭغا تاشلىۋەتتى . ئان-
دىن ھېلىقى سۇمرۇغ پېيىنى چىقىرىپ
كۆيدۈردى . بىرەر سائەتتىن كېيىن سۇم-
رۇغ بۇ جايغا ھازىر بولدى . سۇمرۇغ
فەررۇخفال بىلەن جەئفەرنى كۆتۈرۈپ يى-
گانە جاھاننىڭ دۆلەت تەۋەلىكىدىن
چىقىرىپ بىر سەھراغا ئېلىپ كېلىپ قوي-
دى . بۇ سەھرانىڭ ئەتراپى بوك ـ باراقسان
يېشىللىق ئىدى . فەررۇخفال جەئفەرنىڭ
مەسلىھىتى بىلەن كەيقۇباد ۋە خۇسرەۋنىڭ
كۇلاھىنى كىيىپ ئۆزىنى پادىشاھلار سۈرى-
تىدە ياساپ ئولتۇردى . جەئفەر ئەتراپتىن
بىر نەچچە باتۇر ، قەيسەر يىگىتلەرنى تېپىپ
كەلتۈرۈپ ئۇلارغا ئالتۇن ـ كۈمۈشلەردىن
بېرىپ فەررۇخفالغا نەۋكەر قىلدى ، ئاندىن
ھەممىسىنى زەرلىك كىيىملەر بىلەن جابدۇپ
تەييار قىلدى ۋە ئۆزىمۇ يۈزىگە نىقاب
تارتىپ نەۋكەرلەر بىلەن تەڭلا سۇمرۇغقا
مىنىپ يىگانە جاھاننىڭ شەھرىگە كېلىپ
بىر باغقا چۈشتى . ئۇ باغ يىگانە جاھاننىڭ
مەخسۇس بېغى ئىدى . جەئفەر باغقا كىرىپ
يىگانە جاھاننىڭ تەختىدە ئولتۇرۇپ ، نەۋ-
كەرلىرىگە بىر يۈرۈش سۆزلەرنى ئۆگىتىپ
ئۇلارنى ئىشىك بېقىشقا قويدى . ئەتىسى تاڭ
يورۇپ قۇياش چىققاندىن كېيىن باغنىڭ
مەسئۇللىرى بولغان نازىنىن گۈلئەندەملەر
ھەر كۈنلۈك ئادىتى بويىچە باغقا گۈل
تېرىش ۋە زىبۇزىننەت بېرىش ئۈچۈن يولغا
چىقتى . ئۇ تۆت يۈزچە كېنىزەك قەسىردىن
چىقىپ ، كوچا ـ دوقمۇشلارنى ساياھەت
قىلىپ كۆلنىڭ بويىغا كەلگەندە ، بىر
كېلىشكەن يىگىتنىڭ خۇسرەۋچە كىيىم-
لەرنى كىيىپ ، بېشىغا شاھلار تاجىنى
تاقىغان ھالدا يىگانە جاھاننىڭ تەختىدە
ئولتۇرغانلىقىنى ، بىر نەچچە جەسۇر
يىگىتلەرنىڭ چەپداس بولۇپ ئۇنىڭ خىز-
مىتىگە قول باغلاپ تۇرغانلىقىنى كۆرۈپ
ئېغىزىنى تۇتۇپ قېلىشتى ، ئۇلار : «بۇ
قانداق ۋەقەدۇر ؟ بۇ چاغقىچە ھېچكىمنىڭ
قەدىمى بۇ ماكانغا يەتكەن ئەمەس ، خۇ-
سۇسەن ئەرلەرنىڭ بۇ جايغا كېلىش
ئىمكانىيىتى يوق ئىدى » دەپ ھەيرەتتە قې-
لىشتى . دەل شۇ ۋاقىتتا ، جەئفەرنىڭ نەزەرى
ئۇلارغا چۈشۈپ يىگىتلەرگە ئىشارەت
قىلدى . يىگىتلەر قىلىچلىرىنى ئوينىتىپ
بىردەمدىلا ئۇلارنىڭ ھەممىسىنى قەتلى
قىلىپ پەقەت بىر كېنىزەكنىلا كۆرمەسكە
سېلىپ ئۇنى ئۆلتۈرمەي قويدى . كېنىزەك
تېزلىك بىلەن باغدىن قېچىپ يىگانە جاھان-
نىڭ ئاياغلىرىغا يىقىلىپ ، بولغان ئەھۋالنى
بىر ـ بىرلەپ بايان قىلدى . يىگانە جاھان بۇ
سۆزنى ئىشىتىپ كۆڭلى ناھايىتى بىئارام
بولدى . ۋەزىرى سەنۇبەرنى چاقىرىپ :
— پالۋانلاردىن بىر نەچچىنى جەم
قىلىپ ، ئۇ ئەجلى توشقان قانخورلارنى ھا-
زىرلا تۇتۇپ ، پۇت ـ قوللىرىدىن باغلاپ
زىندانغا تاشلا ، ھەر كۈنى بىرىنى تارتىپ

چىقىرىپ چەكسىز ئازاب ــ ئوقۇبەتلەر بىلەن
قىيناپ ئۆلتۈرگىن . ئۇلار بۇنىڭدىن قاتتىق
ئىبرەت ئالسۇن ، ـــ دەپ بۇيرىدى . سەنۇبەر
تازىم قىلىپ تۇرۇپ :

ـــ ئەي ئەزىز شاھىم ، مۇبارەك ئە-
مىرلىرى چۇشۇرۇلگەندىن كېيىن ئۇنىڭغا
تەخىر قىلىش جايىز ئەمەستۇر . ئاما كەمى-
نىلىرى خەيرخاھلىق دۆلەتلىرى يۈزىسىدىن
شۇنى ئەرز قىلىمەنكى ، ئۇ كىشلەرنىڭ
قانداق كىشلەر ئىكەنلىكى ، بۇ ماكانغا نېمە
دەپ كەلگەنلىكى ، باغقا قانداقلارچە
كىرىپ ، ئۇ بىگۇناھ كېنىزەكلىرىمىزنى نې-
مىشقا ئۆلتۈرگەنلىكى بىزگە تېخى مەلۇم
ئەمەستۇر ، يەنە كېلىپ بۇ ۋىلايەتنىڭ
ئەتراپى مىلىڭ پەرسەك ئۇزۇنلۇقتىكى
دەشت ــ باياۋاندۇر، ئادىمىزاتنىڭ بۇ يەردىن
ئۆتۈشى تەستۇر. ئۇلارنىڭ بۇ يەردىن قانداق
ئۆتكەنلىكىنى خۇدا ئۆزى بىلىدۇ، ئۇنىڭ
ئۈستىگە شەھەر سېپىلىدا رۇستەمدەك
قورقماس پالۋانلار كۆزەتچىلىكتە تۇرىۋا-
تىدۇ. ئۇلار بۇ مۇھاسىرىدىن قانداقمۇ
بۆسۈپ ئۆتەلەيدۇ؟ قوغدىغۇچىلار كېچە ــ
كۈندۈز قوغداپ تۇرىدىغان بۇ خاس باغچىغا
ئۇلارنىڭ شۇنداق ئەپچىل، تۇيدۇرماي
كىرىۋېلىشى ئەقىلگە زادى سىغمايدۇ، بۇ-
نىڭدا چوقۇم بىر سىر بار، ـــ دېدى .

يېگانە جاھان سەنۇبەرنىڭ سۆزىگە
قايىل بولۇپ ، بىر ئايالنى ئەلچى تەرىقىسىدە
« بىرىپ ئۇلارنىڭ ئەھۋالىنى ئۇقۇپ كەل-
گىن » دەپ ئەۋەتتى . ئەلچى باغنىڭ
ئىشىكىگە كېلىپ ئىشىك باقارلاردىن :

ـــ ئىسكەندەردەك بۇ شىجائەتلىك
يىگىت كىمدۇر ؟ ـــ دەپ سورىدى. ئۇلار:

ـــ سەرەندىب ۋىلايىتىنىڭ
شاھزادىسىدۇر . ئۇ خوتۇن خەققە ئۆچ بو-
لۇپ قەيەردە خوتۇنلار تائىپىسىنى كۆرسە
قەتلى قىلىدۇ . شۇڭا ئۇ خوتۇنلارغا نەزەرىم
چۈشمىسۇن دەپ يۈزىگە نىقاب تارتىۋالغان .
ئۇنىڭ بىر سۇمرۇغدىن باشقا تۇزۇك
لەشكىرى يوقتۇر . ئۇ قايسى ۋىلايەتكە بار-
ماقچى بولسا بارلىق لەشكەرلىرى بىلەن
سۇمرۇغقا مىنىپلا بارىدۇ . ئۇ بۇ ۋىلايەتكە
بىر خوتۇن پادىشاھكەن دەپ ئاڭلاپ
دەرغەزەپ بولۇپ شۇ ھامان مۇشۇ باغقا كې-
لىپ چۈشتى . سۇمرۇغلار شاھىغا : «بارلىق
لەشكىرىڭنى يىغىپ كەلگىن» دەپ خەۋەر
بەردى. سۇمرۇغ لەشكەرلىرى كەلگەندىن
كېيىن، بۇ دۆلەتنىڭ پادىشاھى باشلىق
ھەممە خوتۇنلارنى ئۆلتۈرۈپ، ئۇلارنىڭ
ئورنىغا ئەرلەرنى كەلتۈرۈپ ئۇلارغا بىر كى-
شىنى پادىشاھ قىلىپ تىكلەپ ئاندىن ئۆز
ۋىلايىتىگە قايتماقچى. بىز ئەمدى ئاشۇ
سۇمرۇغلارنىڭ كېلىشىگە ئىنتىزار بولۇپ
تۇرۇۋاتىمىز. مۇنداق قەھرىمان شاھىمىزنىڭ
خىزمىتىدە بىرەر خوتۇننى كەلتۈرۈپ ھەر
نېمە قىلساق ئەمدى يولىمىز ئوچۇقتۇر، سەن
جېنىڭنى غەنىمەت بىلىپ بۇ يەردىن ئاستا
كېتىۋالغىن، ـــ دەپ ئەلچىنى يولغا سالدى.

ئەلچى بۇ سۆزلەرنى ئاڭلاپ پۈت ــ
قوللىرىدا جان قالمىدى . دەرھال يېگانە جا-
ھاننىڭ قېشىغا كېلىپ ئاڭلىغانلىرىنى بايان
قىلدى . يېگانە جاھان بۇنىڭدىن قاتتىق پە-
رىشان بولۇپ سەنۇبەرگە مەسلىھەت سالدى .
سەنۇبەر :

ـــ ئۆزۈم ئەلچى بولۇپ بېرىپ ،
ئىشنىڭ ھەقىقىتىدىن تېخىمۇ ئېنىق خە-
ۋەردار بولسام ، ـــ دەپ پادىشاھتىن
رۇخسەت سورىدى . ئاقىۋەت ، ئۇلارنىڭ
گېپى بىر يەردىن چىقتى. سەنۇبەر ئۆزى
ئەلچى بولۇپ باغنىڭ ئىشىكىگە كېلىپ ئى-

www.uyghurkitap.com

شىك باقارغا :

— كىرىپ پادىشاھىڭغا « يىگانە جاھاننىڭ ۋەزىرى ئەلچى بولۇپ كەپتۇ » دەپ خەۋەر قىلغىن . ئۆزى چىقمىسا ۋەزىرى بولسىمۇ چىقسۇن ، بىر نەچچە ئېغىز سۆزۈم بار . ئېيتىپ بولۇپلا يانىمەن ، — دېدى .

ئىشىك باقار كىرىپ فەررۇخفالغا ئاۋۋالقى ئەلچىنىڭ ۋەقەسىنى ۋە سەنۇبەرنىڭ كەلگەنلىكىنى بايان قىلدى .

فەررۇخفال يۈزىگە نىقاب تارتىپ : « جەئفەر سەنۇبەرنىڭ ئالدىغا چىقىپ ئۇنى ئېلىپ كىرسۇن » دەپ بۇيرىدى . جەئفەر چىقىپ سەنۇبەر بىلەن كۆرۈشۈپ ئۇنى فەررۇخفالنىڭ ئالدىغا ئېلىپ كەلدى . سەنۇبەر يۈزىگە نىقاب تارتىپ تەخت ئۈستىدە ئولتۇرغان بىر يىگىتنى كۆردى . سەنۇبەر جەئفەرنىڭ ئىشارىتى بىلەن يىراقتىن تازىم قىلىپ كەلدى . فەررۇخفال جەئفەرگە قەستەن دەشنام قىلىپ :

— بۇ بەدبەختنى ئۆلتۈرۈۋەتمەي نېمىشقا مېنىڭ ئالدىمغا ئېلىپ كەلدىڭ ؟ خوتۇنلارنىڭ ھاياسىز تەلەتىنى كۆزەر كۆزۈم يوق ، — دېدى . جەئفەر :

— ئەلچىگە ئەزەلدىن ئۆلۈم يوقتۇر. بولمىسا ئۇنى ئاللىبۇرۇن پارە - پارە قىلىۋېتەتتىم، — دېدى.

فەررۇخفال سەنۇبەرگە :

— ئەلچى بولساڭ سۆزۈڭنى تېزرەك دەپ كۆزۈمدىن يىراق بولغىن ، — دېدى . سەنۇبەر :

— شاھزادە ئالىيلىرى ، پادىشاھىمىز يىگانە جاھان مېنى خىزمىتىڭگە ئەۋەتتى . پادىشاھىمىز ئۆزلىرىنى جاھاندىكى بارلىق خوتۇنلاردىن نەپرەتلىنىدىكەن ، كۆزىمىز خوتۇنلارغا چۈشۈپ قالمىسۇن دەپ يۈزىگە نىقاب تارتىۋالىدىكەن دەپ ئاڭلاپ ناھايىتى ھەيران بولۇپ : « مەن ئەرلەردىن قاچىمەن ، ئۇلاردىن ئۆلگۈدەك بىزارمەن ، بۇ جەھەتتىن مەن ئۇ شاھزادە بىلەن قارىمۇ قارشى مەيداندا ئىكەنمەن ، بۇنىڭ سەۋەبى توغرىسىدا بىردەلىل ئىزدەپ تېپىش كېرەك » دەپ ئويلاپ سىلەرنى بۇ ئەرزىمەس داۋادىن يانسۇن ، پاسىق خىياللىرىنى كاللىسىدىن چىقارسۇن دەپ مېنى بۇ يەرگە ئەلچى قىلىپ ئەۋەتتى ، — دېدى . شاھزادە :

— پادىشاھىڭنىڭ ئويلىغىنى توغرا ، بىزنىڭ بۇنداق قىلىشىمىزدا ھەققەتەن بىر سەۋەب بار . ئەمما بۇنى ساڭا ھازىر ئېيتىپ بەرگىلى بولمايدۇ . بۇنىڭدىن خەۋەر تېپىش خىيالىدا بولسا پادشاھ ئۆزى يالغۇز بۇ يەرگە كېلىپ ئۇنى ئۆز قۇلىقى بىلەن ئاڭلىسۇن ، — دېدى . سەنۇبەر كېلىپ يىگانە جاھانغا كۆرگەن - ئاڭلىغانلىرىنى سۆزلەپ بەردى . بارلىق ئەمىرلىرىنى ھەمراھ قىلىپ بۇ ئىشنى مەسلىھەتلەشكەچ باغچىغا بېرىپ ئۇ يەرگە بىر سورۇن تۈزۈپ فەررۇخفالغا خەۋەر بەردى. سۆھبەت ئاخىرى كېلىشىلىپ، ئىككى شاھنىڭ خىزمىتىگە جەئفەر ۋە سەنۇبەردىن باشقا كىشى يولمايدۇ دەپ بېكىتىلدى. ئىككى پادىشاھ ئىككى ۋەزىر بىلەن بىللە ئولتۇرۇپ سۆھبەتكە تۇتۇش قىلدى. فەررۇخفال ئاۋۋال سۆزگە كىرىپ، سەنۇبەردىن ئاڭلىغان يىگانە جاھان قىسسىسىدىن ئۆزىگە نىسبەت بېرىپ ئاخىرىدا:

— مەن ئىككى پەرزەنتىم ئۇچۇن ئۆزۈمنى ئوتقا ئۇرۇپ ئانىسىدىن ياردەم تەلەپ قىلدىم ، ئۇ بولسا بىۋاپالىق قىلىپ مېنى پەرزەنتلىرىم بىلەن قوشۇپ ئوتتا تاشلاپ ئۆزى يالغۇز پەرۋاز قىلىپ ئۇچۇپ

كەتتى . مەن ئىككى پەرزەنتىم بىلەن ئۇتتا
تىرىك كۆيدۇم . تەڭرى تائالا ماڭا ئىك-
كىنچى نۆۋەت ھاياتلىق ئاتا قىلىپ ، مېنى بۇ
جاھانغا ئادىمزات سۈرىتىدە ئاپىرىدە قىلدى
ۋە دۆلەت پادىشاھلىقىغا مۇيەسسەر قىلدى .
مەن بۇ دۇنياغا كەلگەندىن كېيىن خو-
تۇنلارنىڭ دىدارىنى كۆرمەيمەن ، ئەگەر
كۆرۈپ قالغۇدەك بولسام ئۆلتۈرۈشكە
ئازراقمۇ ئىككىلىنىپ تۇرمايمەن دەپ
قەسەم قىلغانمەن ، ـــ دەپ سۆزىنى تا-
مام قىلدى. يېگانە جاھان بۇ سۆزلەرنى
ئاڭلاپ ئۆزىنىڭ قىسسىسىدىكى ۋەقەلەرنى
يادىغا ئالدى ۋە ئۇنى ئۆزىنىڭ ئىرى
ئىكەنلىكىگە مۇقەررەرلەشتۈرۈپ، «بىۋاپا-
لىقىنى تېخى ماڭا ئارتىپ تۆھمەت قى-
لىۋاتىدۇ» دەپ ئويلاپ تېخىمۇ غەزەپلىنىپ:
ـــ ھەي نائىنساپ مەككار ، يالغان-
چىلىق قىلما ! تەڭرى تائالا ھەممىنى
بىلگۈچىدۇر . نېمىشقا يالغان سۆزلەپ ئۆ-
زۈڭنى گۇناھسىز ، مېنى بىۋاپا دەيسەن .
تەڭرى ئالدىدا ئۇيالماسەن ؟ ئۇ زاماندىكى
ھەقىقىي ئىشلار يادىڭدىن كۆتۈرۈلۈپ
كەتتىمۇ ؟ سەن ئۇ چاغدا تاش يۈرەكلىكنى
ئۆزۈڭگە كەسىپ قىلغانىدىڭ . ئىككى
پەرزەنتىم بىلەن مېنى ئۇتتا تاشلاپ كەت-
كەندىڭ . ھەرقانچە زارلىنىپ ۋارقىرىغان
بولسامۇ ماڭا زادىلا قاراپ قويمىغان-
دىڭ ، ـــ دېدى . فەررۇخفال :
ـــ ھەي خوتۇن ، ئەمدى ساڭا
سۆزلىگەنىنىڭ پايدىسى يوقتۇر ، سەندىن
راستچىللىقنى ئۈمىد قىلىپ بولغىلىمۇ
بولمايدۇ . چۈنكى خوتۇن خەقلەر ئەزەلدىن
چىشى جادۇگەرلەردىن پەرقسىز بولۇپ،
يامانلىقنى ئۆزىگە ھۈنەر دەپ بىلىدۇ . ئاۋۋال
ۋاپاسىزلىق ئاندىن ھاياسىزلىق قىلىدۇ ، ـــ
دېدى .
ئىككى تەرەپ ئوتتۇرىسىدا كەسكىن
بەس ـ مۇنازىرە بولۇپ ، ئارىدىكى دۈشمەن-
لىك تەدرىجىي يوقىلىشقا باشلىدى . سەنۇبەر
قارشىلىق ئوتىنىڭ بارا ـ بارا
پەسىيىۋاتقانلىقىنى كۆرۈپ ، ئاخىرى ياخ-
شىلىق تەرەپكە تىرىشىپ ئۇلارنىڭ كۆڭلىنى
تەسكىن تاپقۇزدى . ئىككىسى نىقابلىرىنى
تەڭلا بېشىدىن ئېلىپ بىر ـ بىرىنىڭ جاما-
لىغا ئۇزۇنغىچە تىكىلىپ تۇرۇشتى . كۆز
نۇرى ئۆزئارا سىڭىشىپ ، قوش يۈرەكنىڭ
سوقۇشى تەڭلا ئەۋجىگە چىقتى ، ئۇنىڭدىن
ھاسىل بولغان ئوچقۇن كۆزنى قاماشتۇ-
رۇپ ، تەننى لەرزىگە كەلتۈردى . ئۇلار
ھوش ـ ئەقلىدىن ئاجراپ كەتمەسلىك
ئۈچۈن بىر ـ بىرىگە بولغان قايناق
تەلپۈنۈشنى غايەت زور چىدام بىلەن تىز-
گىنلەپ ، ھايا پەردىسىنىڭ ئىككى تەرىپىدە
يەر تېگىدىن يوشۇرۇن كۆز بېقىشتى . بىرەر
سائەتتىن كېيىن يېگانە جاھان شاھلىق
تاجىنى فەررۇخفالنىڭ بېشىغا كەيدۈرۈپ ،
دۆلەت ئىشلىرىنى ئۇنىڭغا تاپشۇرۇپ ، ئۆزى
ھەرەمگە كىرىپ كەتتى . بارلىق شەھەر
خەلقى كاتتا بايرام قىلىپ ئالەمچە تەنتەنە ۋە
داغدۇغا بىلەن يېگانە جاھاننى شاھزادە
فەررۇخفالغا نىكاھلاپ قويدى . فەررۇخفال
جەئفەرنىڭ تەدبىرى بىلەن كۆپ مېھنەتلەر
بەدىلىگە ئاخىرى مەشۇقىنىڭ ۋىسالىغا
يېتىشتى . فەررۇخفال جەئفەرنى شۇ نەتىجە
ئۈچۈن يۈكسەككە كۆتۈرۈپ سەنۇبەرنى
ئۇنىڭغا تويلاپ بەردى . فەررۇخفال دۆلەت
ۋە ئىززەتتىن بەختلىك تۇيغۇلارغا چۆمۈپ ،
سەلتەنەت تەختىدە ئولتۇردى . جەئفەرنى
ئۆزىگە ۋەزىر قىلىپ دۆلەتنىڭ مۇھىم ئىش-
لىرىنى ئۇنىڭغا تاپشۇردى .

ئۇيغۇر كىتاب تورى www.uyghurkitap.com

ئەزىز بازەرگاننىڭ ۋەقەلىرى

رىۋايەتچىلەر مۇنداق رىۋايەت قىلىدۇ:

چىن ۋىلايىتىدە ئەزىز بازەرگان ① دەيدىغان بىر سودىگەر بار ئىدى. مال - دۇنياسى ناھايىتى كۆپ ئىدى. ئۆمرىنى ھەمىشە ئەيش - ئىشرەت بىلەن ئۆتكۈزەتتى. بىر كۈنى ئۇ لاۋازىمەتلىكلەرنى تەييار قىلىپ بەزمە تۈزۈپ بىر نەچچە دوست يارەنلىرىنى يېنىغا جەم قىلدى. ئۇلار باغچىدا چۆرىدەپ ئولتۇرۇپ شاراب جاملىرىنى ئايلاندۇرۇپ ئەمدىلا شىر كەيپ بولۇشقانىدى، شۇ ئەسنادا بىر يىگىت مەرىكىنىڭ ئۈستىگىلا كېلىپ نېمەتلەرگە زوق ئولتۇردى ۋە ئۆز جىگىرىنى پارە - پارە قىلىپ تاشلىغۇدەك ئەلپازدا زار - زار يىغلاپ ھوشىدىن كەتكىلى تاس قالدى. بەزمە ئەھلى بۇنى كۆرۈپ كەيپى ئۆچتى. ئەزىز بازەرگان ھەيران بولۇپ:

— ھەي غېرىب مېھمان، بۇنچە يىغلىماققا نېمە سەۋەب بولدى؟ — دەپ سورىدى. قايتا - قايتا شۇنداق دەپ سورىغان بولسىمۇ ئۇ يىگىت جاۋاب بەرمەي ھەدەپ يىغلاش بىلەن بەنت ئىدى. ئېزىز بازەرگان هايران - ھەس بولۇپ تۇرۇپ قالدى... ②

.... «لۇئبەتباز دەيدۇ، ئەمدى مەن بىلەن ھەمراھ بولۇپ ماڭغىن، بۇ سەرگەردانلىقتىن خالاس بولۇپ ئۇ شەھەردە خاتىرجەم ھايات كەچۈرسەن» دېدى. مەن ئۇ يىگىتتىن مۇنچە مېھرىبانلىقنى كۆرۈپ، تەڭرى تائالاغا شۈكرى قىلىپ ئۇنىڭ ئارقىسىدىن سايىدەك ئەگىشىپ ماڭدىم. شەھەر دەرۋازىسىغا يېتىشكەن چاغدا ئىرەم گۈلىستانىغا ئوخشايدىغان ئاجايىپ بىر گۈزەل شەھەرنى كۆرۈپ ھاڭۋېقىپ تۇرۇپلا قالدىم، — دەپ يىگىت سۆزىنى مۇشۇ يەرگە ئەكەلگەندە ئۆينىڭ ئۆگزىسىدە قوغلىشىپ يۈرگەن ئىككى مۈشۈك سورۇن مەيدانىنىڭ نەق ئۈستىگە چۈشتى. بەزمە ئەھلى ئۇ يىگىتنىڭ سۆزىگە قۇلاق سېلىپ ئولتۇرغانىدى، تۇيۇقسىز چۈشكەن بىر نەرسىدىن قورقۇپ پاتىپاراق بولۇشۇپ كەتتى، يىگىت بۇ پۇرسەتتىن پايدىلىنىپ تۈپىنى سۇغۇرۇلۇپلا بىر ياققا بېشىنى ئېلىپ كەتتى. بىرەر سائەتتىن كېيىن سورۇن ئەھلى يەنە جەم بولغاندا ھېلىقى يىگىتنىڭ غايىب بولغانلىقىنى كۆردى. ئەزىز بازەرگان يىگىتنىڭ كەتكىنىدىن ۋە ھېكايىنىڭ تېخى تامام بولمىغانلىقىدىن پەرىشان بولۇپ خىزمەتچىلەرگە «ئۇنى تېپىپ كېلىڭلار» دەپ بۇيرىدى. ئۇلار شۇنچە ئىزدىشىپ كۆردى، بىراق پايدىسى بولمىدى. ئەزىز بازەرگاننىڭ يېرىم بولغان كۆڭلى ھېكايىنىڭ داۋامىغا باغلىنىپ قالدى. ئۇ ئاخىرى بىقارارلىقتىن سەپەر جابدۇقلىرىنى تەييارلاپ، قونۇچ ۋىلايىتىگە بارماقنى جەزىم قىلدى. دوست - يارەنلىرى ھەرقانچە نەسىھەت قىلىپ توسقان بولسىمۇ ھېچ پايدىسى بولمىدى.

---

① بازەرگان — سودىگەر.

② بۇ يەردىن ئىككى بەت يوقالغان

ئۇلارنىڭ ھەممىسى بىلەن بىر ـ بىرلەپ
خوشلىشىپ، بىر نەچچە خىزمەتكار غۇلام
بىلەن سەپەر جابدۇقلىرىنى راستلاپ
دەشت ـ باياۋانغا يول ئالدى. ئۇ بىتاقەتلىك-
تىن يولنى تېزرەك بېسىپ بولۇشقا تىرىشتى.
ئازلا پۇرسەتتە قونۇچ ۋىلايىتىگە يەتتى ۋە
لۇئبەتباز شەھىرىنى سۈرۈشتۈردى. ھار-
قانچە سۈرۈشتە قىلىپمۇ ئۇ شەھەرنىڭ
نىشانىنى ئەسلا تاپالمىدى. ئۇنىڭ تەبىئىتى
بۇزۇلۇپ كۈندىن كۈنگە جۇنۇنلۇققا
يۈزلەندى. قولىدا ھەرخىل ماللار بار ئىدى
ئۇمۇ تۈگىدى. دوستلىرى ۋە
خىزمەتكارلىرى بۇ ئەھۋاللارنى كۆرۈپ ھەر
تەرەپكە كېتىشتى. ئېرىز دۆلەت كۆرسىدىن
چۈشۈپ گادايلىق تۆشكىدە ئولتۇردى. ۋە-
تىنىگە قايتماققا ئەلۋەتتە ئىمكان يوق ئىدى.
ئۇ ئامالسىز مىسكىن ۋە بىناۋالىق بىلەن تەنھا
ئۆزىلا مەقسەت يولىغا قەدەم قويۇپ، كېچە ـ
كۈندۈز گاھى شەھەردە، گاھى سەھرالاردا
مەجنۇن بولۇپ يۈرەتتى. ئۇ بارلىق سەرما-
يىسىنى ئۆز مەقستى ئۈچۈن سەرپ قىلدى،
ھېچ پايدىسى بولمىدى. بەزىدە ئۆي ـ ماكا-
نىنى ياد ئېتىپ تېنىمسىز ئاھ ئۇراتتى، بەزىدە
دەرد ـ ئەلەم ۋە يوقسۇزلۇقتىن زار ـ زار
يىغلايتتى، غۇربەت دەشتىدە سەرۋىدەك قا-
مىتىنى يادەك ئېگىپ بىھۇشلۇقتا نالە قىلاتتى.
بىر كۈنى ئېرىز شۇ ھالەتتە نالە ـ
پىغان قىلىپ قان ئىچكۈچى دەشتلەردە
مەقسەت مەنزىلگە يول تاپالماي ساراسىمە
بولۇپ يۈرەتتى. ئالدىدىن تۇيۇقسىز چېھرى
قۇياشتەك پارلاق بىر يىگىت چىقىپ
ئۇنىڭدىن:

— نېمىشقا بۇنداق سەرسان بولۇپ
يۈرۈيسەن؟ — دەپ سورىدى. ئېرىز
كەچمىشلىرىنى بايان قىلىپ ئۇنىڭدىن مە-
دەت تىلىدى. يىگىت:

— ھەي، ئەقىلنىڭ ماتەمدار
رەسۋاسى! نېمانداق بولمىغۇر خىياللارنى
قىلىسەن. يوچۇن بىر ئادەمدىن ھېكايە
ئاڭلاپ ئۆزۈڭنى بىكاردىن بىكار مېھنەت ئە-
لىمىگە دۇچار قىلىپسەن، يەنە كېلىپ
دەشت ـ باياۋاندا سەرسان بولۇپ يۈرۈپ-
سەن، بۇ ئاقىلانىلىق ئەمەستۇر. بۇ
مۇشكىلنىڭ ھېچقانداق ۋاقىتتا ھەل بولمايدۇ!
ھېلىمۇ ئۆلگۈرسەن. مەسلىھەت يولىنى
تېزدىن تاللاپ ئۆز ۋەتىنىڭگە قايتىپ
كېتىشنى نىيەت قىل، — دېدى. ئېرىز:

— ھەي ئاق كۆڭۈل يىگىت، ئۆي ـ
ماكانىمدىن ئايرىلىپ مۇشۇ يەرگىچە
كېلىپتىمەن، مەنزىلىمگە يەتمەي تۇرۇپ تەك
يولدا قايتىپ كەتسەم ئىرادەم بۇنى ھەرگىز
قوبۇل كۆرمەيدۇ. تەڭرى تائالانىڭ ھەق ـ
ھۆرمىتى ئۈچۈن قولۇمنى تۇتۇپ پېقىرنى
مەقسەت يولىغا كىرگۈزگىن، — دېدى.

— ھەي ئېرىز، — دېدى يىگىت، —
بارلىق ئۆمرۈڭنى بۇ يولدا سەرپ قىلساڭمۇ
ھەرگىز پايدا كۆرمەيسەن، لۇئبەتباز دېگەن
شەھەر يەر يۈزىدە ئەسلا مەۋجۇد ئەمەستۇر.
بۇ شەھەرنى ئىزدەشتىن يېنىپ ئۆز دىيارىڭغا
قايتىپ كەتكىنىڭ تۈزۈك.

ئېرىز:

— ھەي مەرد يىگىت، تەلەپ يولىدا
خاكسار بولغانلارغا نەسىھەت كار قىلمايدۇ-
غانلىقىنى بىلمەمسەن. ئەگەر بۇ يولدا پۈتۈن
ئۆمرۈم خوراپ تۈگەپ كەتسىمۇ مەيلى،
مۇشۇ يولدا ماڭغىنىم ماڭغان. بېيىت:

مەقسەتكە يەتمىگۈچە،
يانماسمەن ئۆز يولۇمدىن،
يا تەن يېتەر جانانغا،
يا جان چىقلا تېنىمدىن.

www.uyghurkitap.com

هەي يىگىت ، تەڭرى تائالانىڭ ھۆرمىتى ئۈچۈن ماڭا رەھىم قىلىپ مىنى بۇ ئۈمىدسىزلىك دەشتىدىن چىقىرىپ مەقسەت مەنزىلىگە يېتىشىم ئۈچۈن ئازراق ياردەم قىلساڭ ، ــــ دېدى .

ئۇ يىگىت ئىبزىزنىڭ مەقسەتكە يېتىش تەلپىنىڭ قاتتىق ئىكەنلىكىنى كۆرۈپ مەرھەمەت يۈزىسىدىن :

ــــ ھەي ئىبزىز ، سەۋر ـ تاقەتنى ئۈستاز تۇتقىن ، تەڭرى تائالا رەھمىتىدىن ئۈمىدۋار بولۇپ ئىزىمدىن ماڭغىن . ئىنشائاللاھ ! سېنى مەقسەت يولىغا راۋان قىلىشتىن ئۈمىدىم چوڭ ، ــــ دېدى .

ئىبزىز بۇ سۆزنى ئاڭلاپ ناھايىتى خۇشال بولۇپ تېنىگە قايتا كۈچ كىردى . يىگىتنىڭ ئارقىسىدىن سايىدەك ئەگىشىپ ماڭدى . يىگىت بىر نەچچە پەرسەڭ يول يۈرۈپ ، بىر دەرەخنىڭ ئاستىغا كېلىپ ئازراق دەم ئالغاندىن كېيىن :

ــــ ھەي ئىبزىز ، ئەگەر مەقسەت يولىغا مەزمۇت قەدەم تاشلىساڭ ئۇزۇق ـ تۈلۈكتىن ھەرگىز غەم قىلما . مۇشۇ يولنى بويلاپلا ماڭغىن ، ھەرگىز باشقا ياققا كېتىپ قالمىغىن ، ــــ دېدى ۋە ياغاچتىن ياسالغان قىلىچ ۋە تاشتىن ياسالغان غىلاپنى بېرىپ ، ــــ ئەگەر كۆپ يول يۈرۈپ ماجالىڭ قالمىسا ياكى بىرەر كېلىشمەسلىككە يولۇقساڭ ، قىلىچنى غىلىپىدىن سۇغۇرۇپ ئالدىڭغا توغرىلاپ تۇتقىن ، تېنىڭدە قۇۋۋەت پەيدا بولىدۇ . يەنە داۋاملىق مېڭىۋېرىسەن ، تۈز يولغا چىققاندىن كېيىن يەنە قىلىچنى ئۆز جايىغا سېلىپ قويىسەن . قەيەردە ھېرىپ چارچاپ بىردەم راھەت پەيزى سۈرمەكچى بولساڭ قىلىچنى يەنە قىنىدىن چىقىرىپ ئالدىڭغا قويىسەن ، بىر شەھەر پەيدا بولىدۇ . ئۇ يەردىن شاراب ۋە تائامىڭنى ئېلىپ ئاخشىمى نەدە يېتىش كۆڭلۈڭ بولسا شۇ يەردە يېتىپ ئەتىسى يەنە قىلىچنى غىلىپىغا سالساڭ شەھەر ئۆزلۈكىدىن غايىب بولىدۇ ، ــــ دەپ كۆزدىن يۈتتى .

ئىبزىز قىلىچنى بېلىگە باغلاپ شادخۇراملىق بىلەن يولغا راۋان بولدى . كەچ بولغاندا ئىبزىز يىگىتنىڭ دېگەنلىرى بويىچە قىلىچنى ئالدىغا قويۇۋېدى بۇ قانخور قاقاس جەزىرىدە ناھايىتى گۈزەل بىر شەھەر پەيدا بولدى . شەھەرنىڭ ئىچىدە راۋاقلار ۋە ئالىي ئىمارەتلەر كۆزگە كۆرۈنۈپ تۇراتتى . ئىبزىز شەھەرنىڭ دەرۋازىسىغا كەلگەندە بىر ئاۋات مۇساپىرخانىنىڭ ئالدىدا توپلىشىپ تۇرغان بىر توپ قەلەندەرنى كۆردى . ئىبزىز كېلىپ ئۇلارغا سالام بېرىپ ئولتۇردى . قەلەندەرلەر ئۇنى ئىززەت ـ ئىكرام بىلەن ئولتۇرغۇزۇپ ئالدىغا تائام كەلتۈردى . تائامدىن كېيىن ئىبزىز بىر ئۆينى ماكان قىلىپ شۇ يەردە هاردۇق ئالدى . سۇبھى ۋاقتى بولغاندا قىلىچنى غىلىپىغا سالدى . شەھەر دەرھال غايىپ بولدى . ئۇ ئۆزىنى يەنە چۆل ـ باياۋاندا كۆردى .

ئەلقىسسە ، ئۇ شۇ تەرىقە بىلەن يولىنى يەنە داۋاملاشتۇردى . بىر نەچچە ۋاقىتتىن كېيىن بىر دەريانىڭ قىرغىقىغا كېلىپ سۇ ئىچمەكچى بولۇپ ئېڭىشىۋىدى قىلىچنىڭ بېغى تۇيۇقسىز ئۈزۈلۈپ دەرياغا چۈشۈپ كەتتى . ئۇ شۇنچە كۆپ ئىزدىدى ، تاپالمىدى . بۇ سەۋەبتىن زىيادە غەمكىن بولۇپ دەريا قىرغىقىدا مۈگلىنىپ ئولتۇردى . بۇنىڭدىنمۇ ھېچ نەرسە ھاسىل بولمايدىغانلىقىنى كۆڭلى تۇيۇپ ئۆز يولىغا نائىلاج راۋان بولدى . بىرەر سائەتتىن كېيىن ئۇ ئۆزىنى يەنە دەشت ـ باياۋاندا كۆردى . يەنە

نەچچە كۈن يول يۈرگەندىن كېيىن بىر ئېكىنزارغا يېتىشىپ ئۇ يەردە بىر يىگىتنىڭ شاراب ئىچىپ ئولتۇرغانلىقىنى، قېشىدا بىر گۈزەل ئايالنىڭ مەي قۇيۇپ تۇرغانلىقىنى كۆردى. ئېزىز ئۇنىڭ بىلەن تونۇش بولمىسىمۇ سادىلىق ۋە يېقىملىقلىق بىلەن ئۇنىڭ يېنىغا بېرىپ يىگىتنىڭ بىر نەرسە دېيىشىنى كۈتۈپ تۇردى. يىگىتنىڭ نەزەرى ئۇنىڭغا چۈشۈپ مەرھەمەت يۈزىسىدىن ئۇنى ئالدىغا چاقىرىپ ئەھۋالىنى سورىدى. ئېزىز كەچۈرمىشلىرىنى باشتىن ـ ئاخىر سۆزلەپ بەردى. دېھقان يىگىت:

ـــ ھەي قاملاشقان يىگىت، كۆڭلىنى ئەندىشىگە سالىدىغان بۇ خىل بولمىغۇر خىياللارغا كاللاڭدىن ئورۇن بېرىپسەن ئەمەسمۇ: ھازىرمۇ ئۆلگۈرىسەن، ئۆز ھالاكىتىڭگە ئۇنچە كۈچەپ كەتمە. جاپا ـ ئەندىشىدىن يىراق بولاي دېسەڭ سۆزۈمگە كىر، سەن ماڭغان بۇ يول ھەرقانچە تىرىشچانلىق كۆرسەتكىنىڭ بىلەنمۇ مەنزىلگە يەتكىلى بولمايدىغان يول. ئەگەر جاھان غەۋغاسىدىن قۇتۇلۇپ ئۆمرۈمنى خۇشال ئۆتكۈزەي دېسەڭ مېنىڭ بىلەن بىر نەچچە كۈن ھەمسۆھبەت بولغىن. كۆرگەن مېھنەتلىرىڭ شۇنىڭ بىلەن تۈگەپ كەتسۇن، ــ دېدى.

ئېزىز دېھقان يىگىتنىڭ سۆزىگە ماقۇل كېلىپ ئۇنىڭ بىلەن سۆھبەت قۇردى. شاراب جاملىرىنى ئايلاندۇرۇپ رەنج مۇشەققەتنى يىراققا ئاتتى.

ئەلقىسسە، ئۇلار بىر نەچچە كۈن شۇ تەرىقىدە شاراب بەزمىسى قىلىپ ئولتۇردى. تاڭ ئاتقان، ئەمما تېخى كۈن چىقمىغان بىر پەيت ئىدى، ئاسماندا بىر پارچە قارا بۇلۇت پەيدا بولۇپ، ئېكىنزارلىقنىكى دەرەخلەرنىڭ ئۈستىگىلا كېلىپ ئۇنى مۇھاسىرىگە ئالدى. بىرەر سائەتتىن كېيىن ئۇ قارا بۇلۇت ئىچىدىن بىر ئاق نۇر پەيدا بولۇپ ئارقىدىنلا ئەيسا پەيغەمبەرنىڭ قولىدەك بىر ئاپئاق قول كۆرۈندى، ئۇ گويا قۇياش نۇرىدەك كۆزنى قاماشتۇراتتى. دېھقان يىگىت ئورنىدىن تۇرۇپ دەرەخنىڭ ئاستىغا كەلدى. قەدەھنى شارابقا تولدۇرۇپ بۇلۇت ئارىسىدىن بىر دەستە نۇردەك سوزۇلۇپ كەلگەن ئۇ قولغا تۇتقۇزدى. نۇرانە قول ئۇ قەدەھنى بۇلۇتنىڭ ئىچىگە تارتىپ ئېلىپ كەتتى، بىردەمدىن كېيىن ئۇنى چىقىرىپ يەنە دېھقان يىگىتكە بەردى. شۇ ھالەتتە ئارقا ئارقىدىن قىرىق جام مەي ئۇزىتىلدى. بۇلۇت ھەممىنى ئىچىپ بولۇپ ئارقىغا ياندى. ھېلىقى نۇرلۇق قولمۇ تەڭلا غايىپ بولدى. قارا بۇلۇت بارغانسېرى يۇقىرى ئۆرلەپ شەھەر تەرەپكە ئۇزاپ كەتتى. ئېزىز بۇ ھادىسىنى كۆرۈپ ھەيران بولۇپ دېھقان يىگىتتىن ئۇنىڭ مەخپىيىتىنى سورىدى. دېھقان يىگىت جاۋاب بەرمىدى. ئېزىز بۇ ھادىسە ھەر قېتىم تەكرارلانغاندا ئۇنى ئىنچىكىلەپ كۆزەتتى.

قازارا، شۇ كۈنلەرنىڭ بىرىدە دېھقان يىگىت جىددىي بىر تالاپەتكە ئۇچراپ زۆرۈرىيەت يۈزىسىدىن سەپەرگە چىقىپ كەتتى، كېتەر چېغىدا تۇرمۇش لاۋازىمەتلىكلىرىنىڭ ھەممىسىنى ئۇنىڭغا تاپشۇرۇپ:

ـــ بۇلۇت كۈندە كېلىپ دەرەخ ئۈستىدە تۇرغاندا، سەنمۇ داۋاملىشىپ كېلىۋاتقان قائىدىگە ئەمەل قىلىپ جامنى لىق تولدۇرۇپ، ساناپ تۇرۇپ قىرىق قەدەھ مەي بەرگىن، ئۆز قولىغا تۇتقۇزغىن، بوشاڭلىق قىلمىغىن، دەپ تاپىلىدى. ئېزىز بارلىق

www.uyghurkitap.com ئۇيغۇر كىتاب تورى

تىرىشچانلىقىنى كۆرسىتىپ بۇلۇتنىڭ خىزمىتىنى دېھقان يىگىتنىڭ دېگىنىدەك ئېلىپ باردى. ئارىدىن بىر نەچچە كۈن ئۆتتى. بىر كۈنى ئېزىز كۆڭلىدە: «ھەركۈنى ئەتىگىنى ئۇ بۇلۇتنىڭ ئارقىسىدىن بىر قول چىقىپ شازاب جامىنى ئالىدۇ. بۇ سىرلىق پەردىنىڭ ئارقىسىغا نېمە ھېكمەت يوشۇرۇنغانلىقى مەلۇم مەمەس. ئەتە بۇلۇت كەلسە ئۇ سېھىرلىك قولنىڭ ھەقىقىتىنى بىر سوراپ كۆرەي» دەپ ئويلىدى. ئەتىسى بۇلۇت ئاۋۋالقىدەك ئۆز ئورنىغا كېلىپ تۇردى. ئېزىز بۇلۇتنىڭ خىزمىتىگە كېلىپ شاراب جامىنى ئۇزاتتى. قول سوزۇپ كېلىپ جامنى ئالماقچى بولۇپ تۇراتتى، ئېزىز ئۇنى باتۇرلۇق بىلەن تۇتۇۋالدى. شۇ ھامان قاتتىق بىر سادا چىقىپ ھاۋادا غايەت چوڭ بىر قۇش پەيدا بولۇپ ئېزىزنى كۆتۈرۈپ كۆككە سۇڭقاردەك پەرۋاز قىلدى، بىرەر سائەتتىن كېيىن بىر گۈمبەزنىڭ ئۈستىگە ئاستا پەسلەپ چۈشتى. دەل شۇ چاغدا ئېزىز قۇشنىڭ چاڭگىلىدىن ئاجراپ گۆردەك قاراڭغۇ بىر چوڭقۇرلۇققا غۇلاپ چۈشتى. ئېزىز ھوشىغا تەستە كېلىپ ئىمانى قىرىق گەز ئۇچتى. شۇنچە ئويلاپمۇ بۇ زۇلمەت ئازگىلىدىن چىقىپ كېتىش ئىمكانىيىتىنى تاپالمىدى. ئامالسىزلىقتىن ھەر تەرەپكە ئۆزىنى ئۇرۇپ نىجادلىق ئىزدىدى. شۇ ھالەتتە خېلى ئۇزۇن تىركەشكەندىن كېيىن كىچىككىنە بىر تۆشۈكنى بايقاپ قالدى. ئۇ بۇ تۆشۈكنى تىرنىقى بىلەن تاتىلاپ يىگىتنىڭ كۆزىدەك تۆشۈكنى چوڭايتىپ ئۇنى بىر كۆز بىلەن ئەتراپتىكى دۇنيانى كۆرەلىگۈدەك ھالغا كەلتۈردى. كېيىن يەنە بار كۈچىنى ئىشقا سېلىپ ئۇنى بىر ئادەم پاتقۇدەك تۆشۈككە ئايلاندۇردى.

ئەلقىسسە، ئۇ مىڭ بىر مۇشەققەت بىلەن ئۆزىنى سىرتقا ئاتتى. گۈمبەزنىڭ ئىچىگە بىر تۇزاق قويۇلغانىكەن، ئېزىز شۇ تۇزاققا ئىلىنىپ قالدى. ئۇنىڭدىن ئۆزىنى بوشىتىش ئۈچۈن شۇنچە تىرىشىپ كۆردى، ئاقىۋەت بوشانماقتا يوق ئۇنىڭغا تېخىمۇ چىڭ چىرمىلىپ قالدى. بىرەر سائەتتىن كېيىن بىر سەييياد بۇ يەردە پەيدا بولۇپ ئۇنى تۇزاقتىن چىقىرىپ بوينىغا تاقاق، پۇتىغا زەنجىر سېلىپ، يۈزمىڭ خارلىق بىلەن ھەيدەپ ماڭدى، ئىككى پەرسەڭ يول يۈرگەندىن كېيىن ئۇنى بىر ئالىي قەسىرنىڭ ئىچىگە ئەكىرىپ تاشلىدى. بىرەر سائەت ئۆتكەندىن كېيىن قەسىرنىڭ ئىچىدىن ناھايىتى گۈزەل، پەرى سۈپەت بىر قىز چىقىپ ئېزىزنىڭ يۈزىگە بىر قارىۋەتكەندىن كېيىن سەييادقا:

— بۈگۈن ئەكەلگەن مېلىڭ ناھايىتى ئورۇق ئىكەن، بىرنەچچە كۈن ئوبدان باقىقىن، سەمرىگەندىن كېيىن ئالدىمغا ئەكەلگىن، — دېدى ۋە كەينىگە ئۆرۈلۈپلا قەسىرنىڭ ئىچىگە كىرىپ كەتتى. سەييياد ئېزىزنى باغلاقتىن دەرھال بوشاتتى. ئېزىزنىڭ ماڭغۇدەك ماجالى قالمىغانلىقتىن قەسىر سەيناسىدا بىرەر سائەتچە ئولتۇردى، ئارقىدىن ئۇيقۇسى غالىب كېلىپ شۇ يەردىلا بېشىنى قويۇپ ئۇخلىدى. ئۇيقۇدىن ئويغانغاندىن كېيىن ئۆزىنى بىر باياۋاندا كۆردى. جان ۋەھىمىسىدىن ئۇنىڭ جىمى ئەزايىغا تىترەك ئولىشىپ ئۇسسۇزلۇق ئازابىدىن قىينىلىپ بىرەر تەرەپتىن ھاياتلىق نىشانى كۆرۈنەرمىكىن دەپ ھەرياققا يۈگۈرەتتى. ئۇ ئاخىرى ماغدۇرىدىن كېتىپ جاڭگالنىڭ بىر يېقىغا باش قويۇپ ئۆز ئۆلۈمىنى كۈتۈپ ياتتى. شۇ ئەسنادا دەشت — باياۋان

ئىچىدىن ئېشەككە مىنگەن بىر بوۋاي ناھا-
يىتى تېزلىكتە چىقىپ كەلدى ۋە ئېزىزنى
كۆرۈپ ئۇنىڭ نېمىشقا شۇنچە غېرىب نا-
تىۋان ھالغا چۈشۈپ قالغانلىقىنى سورىدى .
ئېزىز يىغلاپ تۇرۇپ سەرگۈزەشتىلىرىنى با-
يان قىلدى . بوۋاينىڭ رەھمى كېلىپ :

— ئارقامدىن ماڭغىن ، قاقاس
باياۋاندىن چىمەنزارلىق بۇلىقىغا يەتكەي-
سەن ، — دېدى .

ئېزىز بۇنى ئاڭلاپ بوۋايغا كۆپ
تەشەككۇر ئېيتتى . ئورنىدىن تۇرۇپ بارلىق
قۇۋۋىتىنى ئىشقا سېلىپ ئۇنىڭ ئارقىسىدىن
شامالدەك تېز ماڭدى . تاڭ ئاتقاندا ، ھەر-
قانداق مۇساپىرنى تاڭ قالدۇرغۇدەك بىر
گۈزەل شەھەرگە يېتىپ كەلگەنلىكىنى
كۆردى . ئۇ شەھەرنىڭ ھەممە تەرىپىدە
ئېقىن دەريالار بولۇپ ، قىرغاقلىرىدا مېۋىلىك
دەرەخلەر بېشىنى ئېگىپ تۇراتتى ، ئۈستىدە
ھەر خىل خۇش ئاۋاز قۇشلار سايرىشىپ
تۇراتتى ، ئېزىز جانىنا جان قوشىدىغان
بۇنداق گۈزەل ماكاننى كۆردى ، ئۇنىڭ
قەلب دەرياسى مەۋج ئۇردى . كۆز نۇرى
جىلۋىنىپ كەتتى . ئۇ ئېسىنى يىغقان چاغدا
بوۋاينىڭ غايىپ بولغانلىقىنى كۆردى .

ئېزىز شەھەرگە كىرىپ بازار رەس-
تىلىرىنىڭ ئىككى تەرىپىدە مەشۇقلارنىڭ
نازۇك بىلىدەك نەپىس مۇنارلارنى كۆردى .
ئۇنىڭ پەلەك بىلەن بوي تالاشقان
ھەيۋەتلىك قىياپىتىگە ھەيرەت بىلەن نەزەر
تاشلىغاچ ئەتراپىنى تاماشا قىلدى ، كۆزى
شارابتىن مەست بولغان كىشىنىڭ كۆزىدەك
خۇمارلىشىپ باراتتى . بۇ شەھەرنىڭ
يوللىرىمۇ شەھەر خەلقىنىڭ كۆڭلىدەك تۈز
ۋە غەلە - غەشلەردىن يىراق ئىدى . ھاۋاسى
گويا نەغمە ساداسىدەك يېقىملىق ئىدى ،
بۇرۇقتۇم كۆڭۈللەرنى ئاچاتتى .
كوچىلىرىنىڭ رەتلىكلىكى قاتار تىزىلغان
قەدەھلەردەك كىشىنىڭ كەيپىنى
كۆتۈرەتتى . ئۆيلىرى چىمەنزارلىقتەك پاك
ۋە گۈزەل ، ئاھالىلىرى ناھايىتى قامەتلىك ۋە
كېلىشكەن بولۇپ ھەممە ئادەم بۇ يەردە
خۇددى جەننەتتە ياشىغاندەك ياشايتتى .
ھەممە ياق قاچانلا قارىسا بايرام شادلىقىغا
تولۇپ تۇراتتى . قەسىرلەرنىڭ ئېسىللىكى
ئالدىدا ئىرەم گۈلىستانىنىڭ تەڭداشسىز
دېيىلگەن قەسىرلىرىمۇ ھېچقانچە ئەمەس
ئىدى . ئېزىز زوق - ئىشتىياق بىلەن بۇ
مەنزىرىلەرنى تاماشا قىلغاندىن كېيىن بىر
گۈزەل ياغقا كىرىپ « بۇ يەردە ئادەم
كۆرۈنمەيدىغۇ » دەپ ئۆز - ئۆزىگە سۆزلەپ
ئولتۇراتتى ، دەل شۇ پەيتتە ئاي سۈپەت
ئىككى قىز كېلىپ ئىككى تەرەپتىن ئۇنى
قولتۇقلاپ ئېلىپ ماڭدى . بۇ ئىشتىن ئۇ
ۋەھىمىگە چۆكۈپ ئۇلاردىن ئۆزىنى قويۇپ
بېرىشنى تەلەپ قىلدى ، يالۋۇردى ، ئاھ
ئۇردى ، ئەمما ئۇلار ئەسلا پەرۋا قىلماي ئۇنى
بىر بارگاھقا ئېلىپ كىردى . بۇ بارگاھنىڭ
تۆت تەرىپىدىكى چىرايلىق راۋاقلارمۇ
شەھەر كوچىلىرىدىكى ئېگىز مۇنارلارغا
تەڭدەك كۆرۈنەتتى . ئۇ بارگاھنىڭ ئىچىگە
كىرىپ ئۇ يەردە دۆلەت كاتتىلىرى ۋە سەل-
تەنەت ئىگىلىرىنىڭ ھەيۋەت بىلەن
ئولتۇرغانلىقىنى كۆردى . بۇ ھالەتتىن ئۇنىڭ
ئاياغلىرىدا جان قالماي يەرگە يىقىلىپ
چۈشكىلى تاس قالدى . ۋەزىر شاھلىق
تەختىنىڭ يېنىدا ئولتۇرغانىدى . مۇلا-
زىملارغا : « ئۇنى يۇيۇپ تاراپ ، ياخشى
كىيىندۈرۈپ كېلىڭلار » دەپ بۇيرىدى ،
ئۇلار ئېزىزنى دەرھال مۇنچىغا ئاپىرىپ پاك -
پاكىز يۇيۇندۇرۇپ ، ئۇچىسىغا خۇسرەۋچە

كىيىملەرنى كەيدۈرۈپ، بېشىغا شاھلىق تاجىنى تاقاپ ئوردىغا كەلتۈردى. ۋەزىر-ۋۇزرالار ئۇنى كاتتا ئېھتىرام بىلەن شاھلىق تەختىدە ئولتۇرغۇزدى. دۆلەتنىڭ شاھلىق ئورۇنباسارلىرىدىن تارتىپ قول-چاكارغىچە ھەممىسى ئۇنىڭ خىزمىتىدە قول باغلاپ تۇرۇشتى. مۇلازىملار كىرەكلىك نەرسىلەرنى تەييار قىلىپ ئۆزلىرىگە تەئاللۇق ئىشلارنى بىجانىدىل ئورۇنداشقا چۈشتى. ئېرىز كۆز ئالدىدا بولۇۋاتقان بۇ ئىشلارغا ھېچ ئىشىنەلمەي تامدىكى رەسىمدەك قېتىپ ئولتۇردى. ئۇ: «بۇ مېنىڭ چۈشۈممۇ ئوڭۇممۇ، ئۆزۈم ئۇخلاقمۇ ئويغاقمۇ» دەپلا ئويلايتتى. دانا ۋەزىر پاراسەت بىلەن ئېرىزنىڭ ئويلىرىنى بىلىپ:

— ئەي پادىشاھى ئالەم، قوينى نازۇنېمەتكە تولغان، بۇ گۈزەل شەھەرنى لۇئۇبەتباز دەپ ئاتايدۇ. شەھەر پادىشاھىنىڭ بۇ پانىي ئالەمدىن ئۆزاپ كەتكىنىگە ئۈچ كۈن بولدى. ئۇ پادىشاھنىڭ بىرەرمۇ ئوغۇل پەرزەنتى يوقتۇر. شۇڭا ئۇ ئۆلەر چېغىدا: «مەن ئۆلۈپ ئۈچ كۈندىن كېيىن قايسى مۇساپىر بۇ شەھەرگە قەدەم قويسا، مەيلى ئۇ قانداق ئادەم بولۇشىدىن قەتئىينەزەر ئۇنى پادىشاھ قىلىپ سايلاپ مەملىكەتنىڭ پۈتكۈل ھوقۇقىنى ئۇنىڭغا ئۆتكۈزۈپ بېرىڭلار» دەپ ۋەسىيەت قالدۇرغانىدى. بەختلىرى زىيادە ئىكەن، بۇ يەرگە دەل ئۆلگۈرۈپ كېلىپ قالدىلا. شۇڭا ئۆزلىرىنى پادىشاھ قىلىپ تىكلىدۇق. شاھنىڭ پاكلىق پەردىسى ئىچىدە تۇرغان بىر گۈزەل قىزى بار. ئۇنىڭ يۈزىگە جاھاننى يورۇتقۇچى قۇياشمۇ تىكىلىپ قارىيالمايدۇ. پادىشاھ ۋەسىيەت قىلىپ: «يالغۇز قىزىمنىمۇ ئاشۇ پادىشاھ بولغان كىشىگە نىكاھلاپ بېرىڭلار» دېگەنىدى. بەخت-ئىقباللىرى يۇلتۇزى ئۆزىنى ئاشكارا قىلدى، نېمىشقا زۇۋان سۈرمەيلا؟ تىترەپ كېتىشلىرىنىڭ سەۋەبى نېمىدۇر؟ ئەي ئۇلۇغ شاھىم، ھەرقانداق غەيرىي خىيال ۋە بىمەنە ھەيرانلىقنى كاللىلىرىدىن چىقىرىپ تاشلاپ، تەڭرى تائالا ئاتا قىلغان بۇ غايەت زور بەختكە شۈكرى-سانا ئېيتسىلا، شۇ چاغدىلا ئاندىن دۇنيانىڭ ئۆزلىرىگە تەئەللۇق بولغان نېسۋىسىدىن ئۈنۈملۈك بەھرىمەن بولالايلا، — دېدى.

ئېرىز تەننى يايرىتىدىغان بۇ ئىسسىل سۆزلەردىن ئالەمچە شادلىققا چۆمۈپ، خۇشاللىقتىن يۈرىكى يېرىلىپ ئۆلۈپ كېتىشكە تاس قالدى. كىمكى تەلەپ يولىغا ئىخلاس قەدىمىنى قويمىسا، مەقسەت مەنزىلىگە يېتەلمەيدۇ. ساداقەت ۋە ئىرادىنى ئۆزىگە باش قىلمىسا ئۈمىد شولىسىنى كۆرەلمەيدۇ، ئازاب چەكمىسە لەززەتكە ئېرىشەلمەيدۇ.

ئەلقىسسە، ئېرىز كۆپ رەنج مۇشەققەت كۆرگەندىن كېيىن لۇئبەتباز شەھىرىنىڭ پادىشاھىغا ئايلاندى. ئۇنىڭ ئىقبال بايرىقىنى كۆكتە جەۋلان قىلدى. خەلقىنىڭ مۇبارەك ئېيتىپ ئۇنى قۇتلۇقلاشلىرى پەلەككە يەتتى. دانا ۋەزىر شاھنى خەلق ئارىسىدىن خاس خىلۋەتكە چاقىرىپ ئەكىلىپ ئۇنىڭغا مۇلكدارلىق قانۇنلىرىدىن تەلىم بەردى، ئاندىن پەرمان چۈشۈرۈش ۋە ھاكىمىيەت سوراشنىڭ ھەق-ئادالەت يوللىرىنى ئۆگەتتى. كۈنلەر شۇنداق ئۆتتى. ھەر كۈنى تاڭ سۈزۈلۈشى بىلەن ئېرىز بارگاھقا قايتىپ تەختتە ئولتۇراتتى. ۋەزىرنىڭ مەسلىھەتى بىلەن: «توي جابدۇقلىرى تەييار قىلىنسۇن، مەلىكە شاھقا نىكاھلاپ بېرىلسۇن» دېگەن يارلىق چۈشۈرۈلدى. مۇلازىملار خۇشاللىق بىلەن بەزمە ئەسۋابلى-

www.uyghurkitap.com

رىنى تەييار قىلىشتى . بەزمە سورۇنى
جەننەت باغچىسىدەك زىننەتلەندى .
پەردازچىلار قۇياشتەك نۇرجامال مەلىكىنى
ناھايىتى كۆپ زىبۇ زىننەتلەر بىلەن ياسان-
دۇردى . ئاندىن ئۇنى ھۇجرىغا ئېلىپ
كىردى . جاھانغا نۇر تارىتىپ كېلىۋاتقان بۇ
گۈزەل كېلىننىڭ چېھرىدىن ئۆي ئىچى يو-
رۇپ كەتتى . كېنىزەكلەر ئۇنىڭ بېشىغا
دەستە - دەستە گۈل، ئىنەك - ئىنەك ئۈنچە-
مەرۋايىتلار چاچتى . ئۇردا ئىشىكىدىن تاكى
ھۇجرا ئىشىكىگە گۈل يۈزلۈك خانقىزلار ناز-
كەرەشمە بىلەن ئۆزىگە زىننەت بېغىشلاپ ،
بەدەنلىرىدىن ئىپار ھىدى تارقىتىپ قاتار
تىزىلىپ تۇرۇشاتتى . پادىشاھ چىمەنلىك
سەھنىسىگە كېلىپ ئۇ نازىنىنلارنىڭ
جامالىنى كۆرۈپ كۆڭلى گۈلدەك ئېچىلدى ،
ئاندىن مەلىكە تۇرغان خىلۋەتخانىگە كىرىپ
ئۇنىڭ نۇرلۇق جامالىدىن ، تەڭداشسىز
ھۆسن - لاتاپىتىدىن بىھوش بولۇپ
كەتكىلى تاس قالدى . ئۇلار بىر جۈپ گۆ-
ھەردەك تەخت ئۈستىدە چاقنىدى .
ئۇلارنىڭ ئوتتۇرىسىدا بىر سەۋرى دەرىخى
كۆكىرىپ تۇراتتى . ئۇلار شۇ ھالەتتە گويا
قۇياش بىلەن ئاي بىر - بىرىگە يېقىن كې-
لىپ قالغاندەك كۆرۈنەتتى . كېنىزەكلەر
ئۇلارنىڭ ئەتراپىدا توپ يۇلتۇزلاردەك چۆ-
رىدەپ ئولتۇراتتى . پادىشاھ ئۆزىنىڭ گۈزەل
خانىشىنى كۆرگەن ھامان ئۆز ئېتىقادىنى
بەربات قىلىپ كىشى كۆرمىگەن چاغدا ئۇنى
خىلۋەتگاھىغا تارتىپ مەھبۇبىنىڭ چوغدەك
لىۋىدىن لەززەت شارابىنى سۈمۈرەتتى . گا-
ھىدا ئۇنىڭ كۈمۈشتەك ئاپئاق بەدەنلىرىنى
قوينىغا ئېلىپ چىدىغۇسىز راھەتكە چۆ-
مەتتى . ئۇ مۇھەببەت ئوتى كۆڭۈلدە ئەۋجگە
يەتكەن ۋاقتتا ئاندىن تىلسىمات ئىشىكىنى
ئېچىپ ، ئۈمىد دەرىخىنى مەقسەت گۈلىستا-
نىغا تىكىشنى ئويلىدى ۋە بورانىنىڭ
تەھدىتىنى كۆرمىگەن باغۋەن غۇنچىنىڭ
بېشىغا كېلىدىغان ئاپەتتىن خەۋەرسىز
قالغاندەك ئىش بولمىسۇن ، قولىغا گۈل تې-
كەنلىرى تۇيۇقسىز سانجىلىپ كەتمىسۇن ،
گۈل ياپراقلىرى بۇلبۇلنىڭ مەنقارىدىن
ئاجراپ كەتمىسۇن دېگەن پىكىردە بولدى ،
ئۇ ناھايىتى بىتاقەت بولۇپ مۇلازىملارغا چارە
ئۇسۇل تاپقۇچى زاھىدلارنىڭ بوۋىسى —
مەست قىلغۇچ شاراب كەلتۈرۈشنى
بۇيرىدى . ئۇ شاراپ جامنى ئايلاندۇرۇۋې-
تىپ : « بۇ گۈزەل خانىشىم ئەمدى
مۇلايىملىششى مۇمكىن » دەپ ئويلىدى ۋە
ئۇنىڭ بىلەن تەڭ شاراب ئىچىشكە
باشلىدى . ئەمما شاراب ئىچىش مەلىكىنىڭ
دائىملىق ئادىتى ئىدى . ھاراققا مايىل بولۇپ
بىر نەچچە جام شاراب ئىچكەندىن كېيىن ئۇ:
« پادىشاھنىڭ زادى نېمە مەقسىتى باردۇر ؟
» دەپ ئويلاپ يۈزىدىن پەردىنى
كۆتۈرۈۋەتتى . تال - تال چېكە چاچلىرىنى
ئارقىغا تاشلاپ نۇرانە يۈزىنى روشەن قىلىپ
پادىشاھقا كەينى - كەينىدىن بىر نەچچە
قەدەھ تۇتۇپ قەلەمدەك قاشلىرىنى سوزۇپ
ئۇنى ئىچىۋېتىشكە ئىشارە قىلدى . پادىشاھ
بىر نەچچە قەدەھنى مەلىكىنىڭ قولىدىن شۇ
تەرىزدە ئېلىپ ئۇنى ھېچ تەكەللۇپسىزلا
ئىچىۋەتتى ، مەلىكە بارلىق ئاي يۈزلۈك
كېنىزەكلەرنى ئىما - ئىشارەت بىلەن يېنىغا
جەم قىلىپ ، ئۇسۇل ئويناپ ، ساز چېلىپ ،
ناخشا ئېيتىشتى . ئۇلارنىڭ شادىيانە ، نەپىس
ئۇسسۇللىرىدىن ، يېقىملىق ئاۋازىدىن پادى-
شاھ مەستخۇش بولدى . بىرنەچچە ئاي
سۆيپەت كېنىزەكلەر شاھ بىلەن خانىشنىڭ
ئەتراپىدا پەرۋانىدەك ئايلىنىپ يۈرەتتى .

ئۇلارنىڭ كۆركىدىن قۇتۇپ يۇلتۇزىمۇ ھەيرەتتە قالاتتى. بىر نەچچە ئۇسسۇلچى كېنىزەك ئۇسسۇل ئويناپ شاھنىڭ نەزەرىنى بەنت قىلدى. يەنە بىر نەچچە كېنىزەك ئادەمنى سېھىرلەپ قويىدىغان نەغمە ـ ناۋاسى بىلەن ئۇنىڭ ئەقىل ـ ھوشىنى تارتىپ كەتتى. ئاقىۋەت ئۇ كېنىزەكلەرنىڭ مەھلىيالىقىدا ۋە شارابىنىڭ كەيپىچىلىكىدە بېشىنى قويۇپ ئۇخلاپ قالدى. مۇرات غۇنچىسى ئۇمىد چىمەنىدە ئېچىلماي قالدى.

ئەتىسى تاڭ يورۇغاندا ئېزىز ئويقۇسىدىن ئويغىنىپ، كۆزىنى ئېچىپ ھەر تەرەپكە قارىدى، ئاخشامقى ئىشرەت بەزمەسىدىن بىرەر نىشانە تاپالمىدى. مەلىكە ۋە كېنىزەكلەردىن ھېچ ئىز ـ ئەسەر كۆرمەدى. بەلكى كۆرگىنى ئۆزىنى مەسخىرە بىلەن ئوراپ تۇرغان پايانسىز چۆل ـ جەزىرە ئىدى. چەرخى پەلەكنىڭ بۇ رەھىمسىز چاقچاقلىرىدىن ئۇنىڭ بېشى زىڭىلداپ ئاغرىدى، كۆزىدىن قانلىق ياشلار ئاقتى. ئاخشامقى ئىشرەت بەزمىسى ۋە گۈزەل مەلىكىنى ياد ئېتىپ يۈز ـ كۆزىگە ماتەمدارلاردەك توپا چېچىپ، مەجنۇنلاردەك ئاھ ـ پەرياد ئۇرۇپ، « بۇ دۆلەتكە يەنە مۇيەسسەر بولۇپ قالسام ئەجەب ئەمەس » دېگەن خام ـ خىيالدا بولۇپ يولىنى داۋاملاشتۇردى. تېخى بىر پەرسەڭمۇ يول يۈرمىگەنىدى، بېشىنى كۆتۈرۈپ قارىۋىدى ئۆزىنىڭ چىن ۋىلايىتىگە كېلىپ قالغانلىقىنى كۆردى. بۇ ئالامەتتىن ئۇنىڭ كۆڭۈل دېڭىزى ھېسابسىز مەنە تاشلىرىغا تولغاندەك بولدى. ئۇ ھەيرانلىق ۋە ھەسرەت نۇرلىرى تۆكۈلۈپ تۇرغان بىر جۈپ كۆزىدىن باھار يامغۇرىدەك ياشلىرىنى ئاققۇزۇپ زار ـ زار يىغلىدى، ئۆيىگە كېلىپ قەۋم ـ قېرىنداشلىرى بىلەن كۆرۈشتى. رىيايەت ئەسۋابلىرىنى تەييار قىلىپ بارلىق ھەقەمسايىلىرىگە بىر نەچچە كۈن كاتتا بەزمە ئۇيۇشتۇرۇپ بەردى، بېشىدىن ئۆتكەن ئاجايىپ ۋەقەلەرنى زوق ـ شوخ بىلەن بايان قىلدى، گاھىدا يىغلاپمۇ تاشلىدى. ئېزىزنىڭ كەچۈرمىشلىرىنى ئاڭلاپ دوست ـ يارەنلەر ھەيران قالدى. ئېزىز بازەرگان سۆزى ئاياغلاشقاندىن كېيىن بارلىق مال ـ مۈلكىنى ھاجەتمەنلەرگە بېرىپ، قۇل ـ چۆرىلىرىنى ئازاد قىلىپ، ئۆيۋاقىلىرىنى تاشلاپ، تونۇشلىرى بىلەن خوشلىشىپ تەركىي دۇنيالىق مەنزىلىگە يول ئالدى. باياۋانلاردا يەنە مەجنۇنلاردەك سەرسان بولۇپ چۆل ـ جەزىرىلەرنى ماكان قىلدى. يۈرىكىنى لىق دەرد ـ ئەلەم ۋە سېغىنىش ئوتىغا ئوراپ، كۆكرىكىنى كاۋاپ، ئاللانى غايىۋانە تاۋاپ قىلىپ، قالغان ئۆمرىدە ھايۋانات ۋە ئۇچار قۇشلار بىلەن بىللە ھايات كەچۈرۈپ ئاخىرى باقى ئالەمگە سەپەر قىلدى.

* * *

تۇتى ھېكايىسىنى تۈگىتىپ:

— ئەي شاھزادە، بۇ دۇنيا نۇرلۇق ھەم قاباھەتلىك، چۆل ھەم ئاۋات، ئۇ گويا ئويۇنچىلارنىڭ تۇترۇقسىز خىيالىغىلا ئوخشايدۇ. ئۇنىڭغا گىرىپتار بولغان كىشىلەردىن نادامەتتىن باشقا ھوسۇل چىقمايدۇ. يىگىت بولغان كىشى بۇ دۇنياغا ئالدانماي، غەپلەت ئۇيقۇسىنى ئۇخلاۋەرمەي ئۆز روھىي كامالىتىگە يېتىش ئۈچۈن تىرىششى لازىم، — دېدى.

ئۈچ دوستنىڭ ھېكايىسى

ياشلىق گۈلنىڭ بۇلبۇللىرى ، خۇش ئاۋازىدىن رىۋايەت سۆلەپ بۇ گۈزەل ئەپسانىنى مۇنداق تىلغا كىرگۈزىدۇ :

ئۈچ يىگىت ئۆزئارا دوست بولۇپ ، ئۆز ۋەتىنىدىن ئايرىلىپ باشقا بىر شەھەرگە سەپەر قىلدى . ئۇلار تولىمۇ بوشاڭ بولغاچقا مىنىشكە بىر نەرسە تاپالماي ئىلاجىسىز پىيادە يۈردى . كۆپ ئۆتمەي ئۇلار بىر شەھەرگە يەتتى . ناماز ئەسىر بولغاندا بىر دەرەخنىڭ سايىسىغا كېلىپ ئولتۇردى . شەھەر دەرۋازىسىغىچە يەنە ئازراق مېڭىشقا توغرا كېلەتتى . ئۇلار يول ئازابىدىن دەرمانىدىن كېتىپ قالغاچقا بۇ دەرەخنىڭ تۈۋىدە ئۇزۇن دەم ئالدى . ئۇلاردىن بىرسى :

— بۇ ئاخشام ھەر بىرىمىز ئۆز سەرگۈزەشتىمىزنى بايان قىلساق . ھېكايە ئېيتىشقا كىم ئاجىز كەلسە شۇ بىزنى شەھەر دەرۋازىسىغىچە ھاپاش قىلىپ ئاپارسا، — دېدى . ئۈچ دوست ئۆز ئارا كېلىشىپ ھېكايە ئېيتىشقا چۈشتى ، بىرىنچى بولۇپ ، سۆز ئالغان يىگىت ئۆز سەرگۈزەشتىسىنى مۇنداق بايان قىلدى :

* * *

مەن بىرنەچچە ۋاقىت بىر قانچە سودىگەر بىلەن كېمىگە چۈشۈپ سەپەرگە ئاتلاندىم . بىر كۈنى دەريادىن تەتۈر شامال سوقۇپ كېمىلەرنى ھالاكەت گىردابىغا ئاپىرىپ قويدى . كېمىچىلەر شۇنچە تىرىشچانلىق كۆرسەتتى ، پايدىسى بولمىدى . قەھرلىك دولقۇنلاردىن كېمە پارە ـ پارە بولۇپ كېمىدىكى سودىگەرلەر مال ـ مۈلكى بىلەنلا سۇغا غەرق بولدى . مەن تەڭرى تائالانىڭ لۇتقى ـ كەرەمى بىلەن بىر پارچە تاختاينىڭ ئۈستىدە سالامەت قالدىم . ئەمما دەريانىڭ شىددەتلىك زەربىسىدىن مىڭ ئۆلۈپ مىڭ تىرىلدىم ، تۇيۇقسىز قەيەردىندۇر بىر ئېزىتقۇ شامال پەيدا بولۇپ تاختايىنى قۇيۇندەك ئەپقاچتى . يەتتە كېچە ـ كۈندۈز بوراندەك تېز يۈردۈم . نەدىن بىلەي ئالدىمدا تۇيۇقسىز بىر تەتۈر قاينام پەيدا بولۇپ تاختايىنى پىقىرىتىشقا باشلىدى . يا خۇدا ئۆزەڭ بار دەپ تاختايىنى مەھكەم تۇتۇپ قاينام بىلەن تەڭلا ئايلىنىشقا باشلىدىم . بىرنەچچە رەت ئايلانغاندىن كېيىن تاختاي قايىنامغا كىرىپ كەتتى ، مەنمۇ تەڭلا كىرىپ كەتتىم . شۇ ئەسنادا كۆزۈمنى ئېچىپ قارىسام ئۆزۈم دەريانىڭ ياقىسىدا تۇرۇپتىمەن . ئۆزۈمنىڭ دەريا قېتىدىن قانداق قىلىپ نىجادلىق ساھىلىگە چىقىپ قالغانلىقىمنى بىلەلمەي ھەيرانلىقتا چۆكۈپ تۇرۇپ قالدىم . بەلكىم تەقدىرنىڭ قىسمىتى شۇنداق بولسا كېرەك دەپ ئويلىدىم . تاختايىنى بىر چەتكە تاشلاپ قويۇپ ئىچىمدىكى تىترەك بېسىققىچە قويماي ئولتۇردۇم . ئاندىن كېيىن ئورنۇمدىن تۇرۇپ يەنە ماڭدىم ، نەگە بېرىشىمنى بىلەيتتىم . ئازراق يول ماڭغاندىن كېيىن كۆز ئالدىمدا بىر چوڭ شەھەر تۇيۇقسىز پەيدا بولدى . كۆڭلۈم شۇ ياققا بېرىپ ، پاناھ ئىزدەشنى تىلەيتتى ، دەرۋازىغا كەلدىم ، نۇرغۇن كىشىلەرنى كۆردۈم . قاياققىلا قارىسام ئۇلار ھەدەپ ئۆز ئىشى بىلەن بەنت ئىدى . ئۇلارنىڭ چىرايى ھېچبىر ۋىلايەت كىشىلىرىنىڭ چىرايىغا

www.uyghurkitap.com

ئۇخشىمايتتى. كۆڭلۈمدە قورقۇنچ پەيدا بولدى. شۇڭا شەھەرگە كىرىشكە ئالدىراپ كەتمىدىم. ئاخىرى بىر گۈمبەزنىڭ ئىچىگە كىرىپ ئۇلارنىڭ نەزەرىدىن يىراق تۇردۇم. بىرەر سائەتتىن كېيىن چاچلىرىنى هالقا ـ هالقا قىلىپ يۇزلىرىگە تاشلاپ ئۆتۈپ كېتىپ بارغان پەرى سۈپەت ئاياللارنىڭ هۆست ـ جامالىنى تاماشا قىلدىم. ئەقلىم لال بولۇپ تامدەك تاتىرىپ تۇرۇپ قالدىم. يەنە بىر سائەتتىن كېيىن ئالتۇن قاناتلىق بىر توپ نازىنىنلىڭ هاۋادا پەرۋاز قىلىپ سەپ تۈزۈپ كېتىۋاتقانلىقىنى كۆردۈم. ئۇلارنىڭ ھەممىسى قارىماققا شۇڭقاردەك جەسۇر بولۇپ بېشىغا زەرلىك تاجىلارنى تاقىغاندى. شۇ پەيتتە بىر نازىنىن ئالدىمغا تۇيۇقسىز كېلىپ قولۇمدىن تۇتۇپ:

ــ ھەي ئادىمىزات، بىز پەرىزاتلارنى تەڭرى ئوتتىن يارانقاندۇر، سىنى تۇپراقتىن يارانقاندۇر، ئارىمىزدا نىكاھ مۇناسىۋىتىنىڭ بولۇشى مۇمكىن ئەمەس، شۇنداقتىمۇ بىز تەرەپكە مېھمان بولۇپ كېلىپسەن. شۇڭا ئىززەت هۆرمىتىڭنى قىلىپ زىياپەت بېرىشىمىز ۋاجىپتۇر. بانوي جاھان بىزنىڭ سەردارىمىز يەنى پادىشاھىمىزدۇر. ئۇ سېنىڭ بىلەن ھەمسۆھبەت بولۇشقا مېنى ئەۋەتكەن. ئەمدى دىلىڭغۇل بولماي تېز يۈرگىن، ئۆيۈمگە بېرىپ مېھمان بولغىن، پەلەكمۇ سېنىڭ مەقسىتىڭ يۈنۈلۈشى بويىچە ئايلىنىۋاتىدۇ. غايىبتىن كەلگەن بۇ بەخت ساقىسىدىن مەقسەت جامىڭنى ئايلاندۇرۇپ مۇرات بوستانىدا خالىغىنىڭچە پەيزى سۈرگىن، ــ دېدى.

مەنمۇ مۇشۇنداق بىر دۆلەتنىڭ ئارزۇسىدا ئىدىم. نازىنىننىڭ كىشىنى ئەقلىدىن ئاداشتۇرىدىغان ئاشۇ سېھىرلىك سۆزىدىن تېنىمگە قايتا جان كىردى. مەن ناھايىتى خۇشاللىق بىلەن ئۇنىڭغا ھەمراھ بولدۇم، ئۇ مېنى بىر باغقا ئېلىپ كىردى. بۇ چاغ دىلنى ئۆزىگە مەپتۇن قىلغۇچى نازىنىننىڭ بېغى ئىدى. بۇ باغدا رەڭمۇ رەڭ گۈللەر چىرايلىق ئېچىلغان، ئۈستىدە بۇلبۇللار چاڭقىلداپ سايراپ تۇراتتى. باغنىڭ ئوتتۇرىسىغا شاھانە سۇپىلار سېلىنغانىدى. خۇش پۇراق هاۋادىن ئادەمنىڭ كۆڭلى ۋە كۆز نۇرى روشەنلىشىپ كېتەتتى. باغنىڭ ئوتتۇرىسىدىن خېلى ھەيۋەتلىك بىر ئېقىن ئېقىپ ئۆتەتتى. مەن قەسىرنىڭ ئىچىگە كىرىپ. تەخت ئۈستىدە ئولتۇرۇپ ئىشرەت جامىنى ئايلاندۇرغىلى تۇردۇم. خىزمەتكارلار ھەمىشە خىزمىتىمدە ئىدى. گەپنىڭ قىسقىسى، مەن شۇ ماكاندا يەتتە يىل ئاشۇ يوسۇندا ئەيش ـ ئىشرەت بىلەن ئۆمۈر ئۆتكۈزدۈم، ئۇ چاغدا كۆڭلۈم نېمىنى ئارزۇ قىلسا ھېچبىر جاپا تارتمايلا شۇ نەرسىگە ئېرىشەتتىم. ھەمىشە شادلىق شارابى ئىچىپ مەرغۇللۇق مۇزىكىلارنى ئاڭلاپ مەھبۇبىمدىن ئارزۇ ـ ھەۋىسىمنى قاندۇراتتىم. يەتتە يىل ئۆتكەندىن كېيىن ۋەتەنىنىڭ سېغىنىشى ۋە ئائىلەمنىڭ ئىشتىياق ـ ھەۋىسى بېشىمغا ئۇشتۇمتۇت چۈشۈپ ھەرقانچە سەۋر قىلىپ كۆرسەممۇ ھىجرانلىق ئوتىغا زادى پايلىيالمىدىم. شۇڭا ئۇ نازىنىننىڭ سۆھبىتىدىن ئامالسىز كۆڭۈل ئۈزۈپ ئۇنىڭدىن رۇخسەت سورىدىم، يولدا كېرەكلىك ئات ۋە ئوزۇق ـ تۈلۈك بېرىشنى تەلەپ قىلدىم. ئۇ دەرھال قوبۇل قىلىپ لازىملىق نەرسىلەرنىڭ ھەممىسىنى ئالدىمغا تەييار قىلدى. ئۇنىڭ ماڭا بەرگەن ئېتى سۈرئىتىگە شامالمۇ يېتەلمەيدىغان دېۋىدەك چوڭلۇقتىكى بىر چىلانتورۇق ئىدى. ئۇنىڭ

بىلەن ئىززەت ئىكرام ئىچىدە خوشلاشتىم ، مەن تەگرى تائالاغا شۈكرى - سانا ئېيتىپ ئىتمىنى دىۋىتتىم . ئۇ شۇ هامان هاۋانىڭ قەرىگە پەرۋاز قىلىپ تېز سۈرئەتتە ئۇچتى . ئۆزۈمنى پەلەك ئۈستىدە سەيلى قىلىۋاتقاندەك هېس قىلدىم. ئەمما يەنە ئىچ-ئىچىمدىن قاپساپ كەلگەن قورقۇنچتىن دېمىنى ئالالمايتتىم . خېلى ياخشى ، مېنىڭ ئىشەنچ ئىختىيارىم ئاتنىڭ قولىدا ئىدى . لېكىن بۇ كاساپەت هە دېگەندە ئۆز مەيلىچە كېتىپ باراتتى . چىڭقى چۈش پەيتىدە ئات تۆۋەنگە پەسلىدى ۋە بىر تاغنىڭ ئۈستىگە كەلدى . ئۇ يەردە غايەت چوڭ بىر ئەجدىها تۇراتتى . ئۇنى كۆرگەن ئادەمنىڭ كۆز ئالدى قاراڭغۇلىشاتتى ، ئۇ ئات ئەجهانى كۆرۈپ مېنى يەرگە تاشلىۋەتتى . بارلىق ئەت - ئەزايىم سۆڭكىمدىن ئاجراپ كەتكەنمىكىن دېدىم . بىردەمدىن كېيىن ئات قانخور ئەجدىهانىڭ سۈرىتىگە كىرىپ هېلىقى ئەجدىها بىلەن ئېلىششقا تۇتۇندى. ئىككى ئەجدىهانىڭ ئېغىزىدىن جاهاننى قاراڭغۇلۇققا پۈركەيدىغان قاپقارا تۈتۈن چىقاتتى .

بۇنى كۆرۈپ تامام ئەزايىمدا جان قالمىدى . ئۇلارغا هاڭۋېقىپ قاراپ تۇرماي ئىككىسىنى ئۇرۇشتا قويۇپ ئۆزۈم دەشت باياۋانغا يول ئالدىم . ئون پەرسەڭ چامىسىدا يول يۈرۈپ يىراقتىن مەن تەرەپكە كېلىۋاتقان بىر بوۋاينى كۆردۈم ، ئۇ بوۋاي ناهايىتى زەئىپ ، هالسىز كۆرۈنەتتى ، قولىدىكى هاسا بىلەن يەرگە ئاران - ئاران تايىنىپ كېتىپ باراتتى . مەن ئۇنىڭدىن ماڭا هەمدەم ۋە يولباشچى بولۇر دېگەن ئۈمىدتە بولدۇم . تېزلىك بىلەن قېشىغا باردىم . بوۋاي ئاياغ تىۋىشىمنى ئاڭلاپ تۇختىدى ، ئۇنىڭغا سالام بەردىم . بوۋاي :

— نېمە ئادەمسەن ، بۇ يەردە نېمىش قىلىپ يۈرۈيسەن ؟ ، — دەپ سورىدى . بۇ سۆزلەرنى ئاڭلاپ ئۇنىڭدىن كۆتكەن ئۈمىدىم كىچىككىنە چوغدەك پىلىلداپ قالدى . مەن ئاخىرى بوۋاينىڭ ئايىغىغا يىقىلىپ :

— ئەي ، خىزىر مەسەللىك بوۋا ، تەگرى تائالانىڭ هەق هۆرمىتى ئۈچۈن هالىمغا رەهىم قىلىپ مېنى بۇ دەشتى باياۋاندىن نىجادلىققا يەتكۈزگىن ، — دەپ يالۋۇردۇم . بوۋاي :

— غەم قىلما ، ئىزىمدىن ماڭ ، ساۋابلىق ئۈچۈن سېنى بۇ دەشتى بالادىن بەخت مەنزىلىگە يەتكۈزۈپ بۇرچۇمنى ئادا قىلىمەن ، — دېدى . مەن بوۋايدىن بەخت نۇرى پارلاپ تۇرىدىغان بۇ ئېسىل سۆزلەرنى ئاڭلاپ كۆڭلۈمدىكى قورقۇنچ ۋە پەرىشانلىق تۇمانلىرى يوقالدى ، بوۋاينىڭ ئارقىسىدىن ئەگەشتىم ، ئازراق ماڭغاندىن كېيىن بىر يېشىللىققا چىقتۇق . ئۇ يەردە ناهايىتى چوڭ بىر تۈگمەن تېشىنى كۆردۈم . بوۋاي بىر قولى بىلەنلا ئۇ تاشنى كۆتۈرۈپ بىر بۇلۇڭغا تاشلىغانىدى ، ئۇ يەردىن بىر غار نامايان بولدى . بوۋاي غارنىڭ ئىچىگە كىرىپ ئازراق ۋاقىتتىن كېيىن باشقا سۈرەتتە بولۇپ ئالدىمغا هەيۋەت بىلەن چىقىپ كەلمەسمۇ ، يۈرىكىم قورقۇنچتىن چاك - چاك يېرىلىپ كېتىشكە قىل قالدى . ئۇ مېنى بىر قولى بىلەن غارنىڭ ئىچىگە كۆتۈرۈپ ئەكىرىپ قويدى. ئاندىن تۈگمەن تېشىنى غار ئېغىزىغا تېشىدىن كەپلەپ قويۇپ ئۆزى باشقا ياققا كەتتى . مەن هەيران بولۇپ غارنىڭ ئىچىگە نائىلاج قەدەم باستىم ۋە ئۇ يەردە چاچ ، ساقاللىرى

ئۆسۈپ بىر ـ بىرىگە يۆگىشىپ كەتكەن بىر توپ ئادەمنىڭ مۈكچىيىپ ئولتۇرغانلىقىنى كۆردۈم. يەنە بىر ياقتا ئۇستىخانلار دۆۋىلەگلىك تۇرۇپتۇ. مەن ئۇلاردىن:

ــ بۇ نېمە ئىش؟، ــ دەپ سورىدىم. ئۇلار:

ــ ھەي بۇرادەر، نېمە ئىش ئىكەنلىكىنى ئۆزۈڭ كۆرمەيۋاتامسەن؟ بۇنى ئەڭ ياخشىسى ئاڭلىمىغىنىڭ ياخشى، بايىقى بوۋاي ئەسلىدە بىر قانخور دىۋە، سەھرالاردا كېچە ـ كۈندۈز ئادەم ئوۋلايدۇ. ئەجلى يەتكەنلەرنى بۇ غارغا ئېلىپ كېلىپ بەنت قىلىدۇ. ھەر كۈنى ئۈچ ئادەمنى كاۋاپ قىلىپ يەيدۇ. ئۇنىڭ يەنە بىر توپ قويىمۇ بار. ئادەم گۆشىدىن زېرىككەندە گاھى قويىنىڭ گۆشىنى يەيدۇ، ــ دەپ جاۋاب بەردى.

مەن:

ــ ئۇنىڭ قويلىرى نەدە؟، ــ دەپ سورىدىم. ئۇلار:

ــ ئۇ دىۋىنىڭ ناھايىتى سادىق ھەم چىۋەر بىر قويچىسى بار؛ كۈندە ئەتىگىنى ئۇ قويلارنى جىرالارغا ئاپىرىپ ئوتلىتىپ شام ۋاقتىدا بۇ يەرگە كەلتۈرىدۇ، ــ دېدى.

مەن ئۆز ـ ئۆزۈمگە: «ۋا دەرىخ! تۇرمۇش يولۇم ئەمدى توسۇلۇپ ھايات رىشتىم ئۈزۈلۈپتۇ» دەپ شىۋىرلاپ، يەتتە يىل غەم ـ قايغۇسىز ۋە ئەيش ـ ئىشرەتتە ئۆتكەن گۈزەل كۈنلىرىمنى سېغىنىپ ئاخىرى ئامالسىزلىقتىن بۇ ھالاكەت قىرغىقىدا ئۆلۈمۈمنى ئويلاپ ئولتۇردۇم. ۋاقىت ئۆتۈپ شام ۋاقتى بولغاندا دىۋىنىڭ قويچىسى كېلىپ تۈگمەن تېشىنى غار ئېغىزىدىن كۆتۈرۈپ قويلارنى كىرگۈزدى، ئاندىن ئۆزى ئىچكىرىگە كىرىپ بولۇپ غار ئېغىزىنى تاش بىلەن توسۇپ قويدى. ئۇ بىر نەچچە قوينى كاۋاپ قىلىپ يەپ شۇ يەرگە بېشىنى قويۇپ ئۇخلىدى.

ئەلقىسسە، ئاخشىمى بۇ مەلئۇننىڭ خوجايىنى كەلمىدى. يېرىم كېچىدە ئورنۇمدىن تۇرۇپ ئۇ مەلئۇننىڭ بېشىغا بېرىپ سەپسالدىم. ئۇ كاساپەت مەلەق ئۇيقۇغا كېتىپتۇ. مەن پۇرسەتنى غەنىمەت بىلىپ تەڭرى تائالاغا تەۋەككۇل قىلدىم، دىۋە ئىشلەتكەن زىقتىن ئىككىنى ئېلىپ ئوتتا قىزدۇردۇم. زىقلار چوغدەك قىزارغان ۋاقىتتا ئۇنى ئوتتىن ئېلىپ ھېلىقى مەلئۇننىڭ ئىككى كۆزىگە ئاپىرىپ تىقتىم. زىق ۋىژىلدىغان پېتى ئۇنىڭ كۆزىدىن كىرىپ گەجگىسىدىن چىقتى. مەن چاقماق تېزلىكىدە قېچىپ بىر بۇلۇڭغا يوشۇرۇندۇم. ئۇ مەلئۇن ئورنىدىن سەكرەپ تۇرۇپ كەتتى، قاتتىق نەرە تارتتى، ئۇنىڭ قەھرىلىك ئاۋازىدىن غار ھازىرلا ئۆرۈلۈپ چۈشىدىغاندەك قىلاتتى. ئۇ كۆزىدىكى زىقلارنى ناھايىتى قىيىنلىپ تۇرۇپ يۇلۇپ تاشلىدى ۋە رەقىبىدىن قىساس ئالماقچى بولۇپ ھەر تەرەپنى ئاختۇردى. لېكىن ئۇ كۆزى كور بولغاچقا مېنى ئىزدەپ تاپالمىدى، ئامالسىز غارنىڭ ئېغىزىغا بېرىپ نالە قىلىپ ياتتى. تاڭ ئاتقاندا ئۇ بەدبەخت كۈندىلىك ئادىتى بويىچە غارنىڭ ئېغىزىدىكى تاشنى كۆتۈرۈپ قويلىرىنى چىقاردى. غارنىڭ ئىچىدىكى ئادەملەر بۇ پۇرسەتتىن پايدىلىنىپ قېچىپ كەتمىسۇن دەپ ئۇ قويلارنىڭ دۈمبىسىدىن تۇتۇپ بىرمۇ بىر ساناپ سىيلاپ كۆرەتتى، مەن بۇنى كۆرۈپ قوي تېرىسىدىن بىرنى يېپىنچاقلاپ قويلارنىڭ ئارىسىدا ئۆملەپ ئۆتۈپ كەتتىم، غاردىن چىقىپ تەڭرى تا-

ئالاغا كۆپ شۈكرى ـ سانا ئېيتىپ يولۇمغا
راۋان بولدۇم . دېۋىنىڭ قوغلاپ كېلىپ قې-
لىشىدىن ئەنسىرەپ كەچ كىرگىچە تېز
سۈرئەتتە توختىماي ماڭدىم ، شۇنچە كۆپ
مۇساپىلار بېسىپمۇ بىرەر ئاۋات جايغا
يېتىشمىدىم ، دەشت ـ باياۋاندا تېنەپ يۈرۈپ
بىرەر ئۈمىد نىشانىنى ئۇچرىتالمىدىم . ئاچ-
لىق ۋە ئۇسسۇزلۇق دەستىدىن ھالىمدىن
كېتىپ بىر تاغنىڭ يېنىغا يېقىلدىم . بىرەر
سائەت ئۇخلىغان بولسام كېرەك ، كۆزۈمنى
ئېچىپ قارىسام ئالدىمدا بورا سېلىنغان بىر
يەر كۆرۈندى . ئورنۇمدىن تۇرۇپ ئۇ يەرگە
بېرىپ سىنجىلاپ قارىدىم ، كۆردۈمكى ، ئۇ
يەر بىر گىياھنىڭ ئاستى ئىكەن . ئۇستىدە
بىر جانىۋار ئۇۋا ياساپتۇ ، ئۇۋىسىغا يەتتە
تۇخۇم تۇغۇپ قويۇپتۇ . ئاچلىقتىن
ھالاكەتكە يېقىنلىشىپ قالغانىدىم ، ئۇنى
چوڭ نېمەت بىلىپ كۈندە بىردىن يەپ
تۈگەتتىم . يەتتىنچى كۈنى بولغاندا تېنىم
پەيدەك يەڭگىللەپ بەدىنىمگە قانات چىقىشقا
باشلىدى . يەتتە سائەتتىن كېيىن قاناتلار
تولۇق ـ يېتىلىپ بولدى . توخۇملار يەتتە
خىل رەڭدە بولغانلىقى ئۈچۈن قاناتلىرىممۇ
يەتتە خىل رەڭدە ئىدى ، كۈن نۇرىدا
جۇلالانسا يەتمىش خىل رەڭگە كىرەتتى .
مەن بۇ ئالامەتتىن ھەيرانلىق قايىنىمىغا غەرق
بولۇپ خۇداغا تۇۋە ـ ئىستىغپار ئېيتتىم ،
بىرەر ئاۋاتلىققا يەتسەم دېگەن ئۈمىدتە
كۆككە پەرۋاز قىلدىم ، كۆزۈمگە يىراقتىن
بىر ئاۋاتلىق چېلىقتى . شۇ تەرەپكە قاراپ
ئۇچتۇم . بىردەمدىن كېيىن شەھەر ئەتراپىغا
كېلىپ بىر دەرەخنىڭ ئۇچىغا قوندۇم . بىر
توپ خەلق مېنى كۆردى . ئاجايىپ سۈرەتتە
بولغىنىم ئۈچۈن ئۇلار ۋەھىمىگە چۈشۈپ :
«ئۇ دۇنيانىڭ ئاجايىپ ـ غارايىپ مەخلۇقات-
لىرىدىن بولسا كېرەك » دەپ گۇمان
قىلدى . بەزىلىرى : « ياق ! بۇ چوقۇم بالايى-
ئاپەت ! » دەپ توپەڭ (توپ) نى بەتلەپ
ئاتماقچى بولۇشتى . مەن كۆڭۈل دېڭىزىنىڭ
مەۋج ئۇرۇشىغا تەخىر قىلىپ نېمە دېيىـ-
شىمنى ۋە نېمە قىلىشىمنى بىلمەي تۇرۇپ
قالدىم ، كېيىن بىردىنلا يوقلۇق ئەلىمىگە
سەپەر قىلىشىمدىن قورقۇپ پەرياد قىلىپ :
— ھەي مۆمىنلەر ، ئازراق سەۋر
قىلىڭلار ، مەن بالايىئاپەت ئەمەس ، بەلكى
ئادەممەن ، — دېدىم . مېنى ئاتماقچى بولۇپ
تۇرغان يىگىت گەپ قىلىۋاتقانلىقىمنى كۆ-
رۈپ قورقۇپ قاتتىق ۋەھىمىگە چۈشتى ،
توپەڭ قولىدىن تاشلاندى . ئۇ قېچىپ بېرىپ
دوستلىرىغا دات ئېيتتى . دوستلىرىمۇ قور-
قۇپ شەھەرگە قاچتى ، ئۇلار بۇ ئىشنى
پادىشاھىغا مەلۇم قىلغان ئوخشايدۇ . پادىشاھ
بۇ ۋەقەنى ئاڭلاپ ھەيران بولۇپ پىيادە ۋە
ئاتلىق ئەسكەرلىرىنىڭ ھەمراھلىقىدا شە-
ھەردىن چىقىپ مېنى يىراقتىن كۆرۈپلا
«بالايىئاپەت » دەپ مۇقەررەرلەشتۈرۈپ مېنى
ئۆلتۈرۈشكە قەستلىدى . كۆپ پەرياد قىلىپ
ئەھۋالىمنى بايان قىلدىم . ئۇلار سۆزۈمگە
ئازراقمۇ ئىلتىپات قىلمىدى . شۇ ئەسنادا مەن
ئۇلارنىڭ ئارىسىدا تۇرغان بىر تونۇش يى-
گىتنى كۆردۈم ، ئىسمىنى ئاتاپ چاقىردىم .
ئۇ يىگىت مېنىڭ ئۆزىنى چاقىرۋاتقىنىمنى
ئاڭلاپ يېقىن كەلدى . ئۆزۈمنى
قوتۇلدۇرۇش ئۈچۈن ئۇ يىگىتتىن ياردەم
تەلەپ قىلدىم . دەسلەپ ئۇ مەندىن قورقۇپ
ئەگىتىپ گەپ سورىدى . مەن ئۆزۈمنىڭ
ئىسمى بىلەن ئۇ يىگىتنىڭ ئىسمىنى ئېيتىپ ،
ئۆتكەن ئىشلارنى بىر قۇر ئەسلەپ ئۇنى
ئىشەندۈردۈم . ئۇ ماڭا تەدرىجىي يېقىنلىشىپ
كۆڭلى ـ كۆكسىنى ئەركىن تۇتتى . ئېچە-

دىكى ۋەھىمە يوقالدى . ئۇ پادىشاھنىڭ ئالدىغا بېرىپ ھېكايىلىرىمنى بايان قىلىپ ئۇنىڭدىن رۇخسەت ئالغاندىن كېيىن ئالدىمىغا كېلىپ خەۋەر بەردى . مەن بۇ خەۋەردىن خۇش ۋاقىت بولۇپ دەرەختىن چۈشتۇم . پادىشاھنىڭ خىزمىتىگە بېرىپ ئۇنىڭغا سالام بەردىم . پادىشاھ قوبۇل قىلدى . خەلق ئەتراپىمغا توپلاندى . ئۇلارنىڭ كۆپلىكىدىن ئۇلارنىڭ ئاياغ ئاستىدا قالغىلى ئاز قالدىم . پادىشاھ ئاخىرى ماڭا بىر ماكان تەيىن قىلىپ ھەر كۈنى يەپ- ئىچىشىم ئۈچۈن شاراب ۋە قورۇملارنى تەييارلاپ بەردى .

ئەلقىسسە ، يەتتە يىلدىن كېيىن باھارنىڭ سېخىلىقى بىلەن مۇرات شاملى ئىنايەت قىلىپ ، بەدىنىمدىكى قاناتلىرىم تۆكۈلۈپ ، ئەسلى ھالىتىمگە كەلدىم . پادىشاھ خۇسرەۋلارچە مەرھەمەتلەر بىلەن ماڭا ئىجازەت قىلدى . مەن ئۆز ۋىلايىتىمگە يولغا چىقىپ ئاز پۇرسەتتە سائادەت يولىنى بويلاپ ئۆز ۋەتىنىمگە قايتىپ كەلدىم ، — دەپ ھېكايىسىنى تامام قىلدى .

ئىككىنچى يىگىتنىڭ ھېكايىسى

رىۋايەتچىلەر مۇنداق ھېكايە قىلىدۇ : ئۇلارنىڭ يەنە بىر دوستىنىڭ سۆزمەنلىكتە تەڭداش كىشىسى يوق ئىدى . ئۇ بۇلبۇلدەك ئاۋازىنى نەغمىگە تەڭكەش قىلىپ ھېكايىسىنى باشلىدى :

— مەن بۇرۇنلاردا شەھەرلەرنى سەيلە قىلىپ . شەھەر ئارىلاپ يۈرەتتىم . شۇ ۋاقىتلارنىڭ بىرىدە ، بىزەلگەن بىر ئاۋات شەھەرگە بېرىپ ، ئۇ جايدا بىر نەچچە ۋاقىت تۇردۇم ، بىر كۈنى سارايىنىڭ ھۇجرىسىدىن چىقىپ بازارلارنى تاماشا قىلىپ يۈرەتتىم ، تۇيۇقسىز بىر قەھۋە ساتقۇچى يىگىتنىڭ دۇكىنىغا كۆزۈم چۈشتى . ئۇ يىگىتنىڭ جامالىدىن قۇياشمۇ نۇرىنى قاراڭغۇلۇق ئىچىگە يوشۇراتتى . ئۇنىڭ كوكۇلاچاچلىرى قۇلاق ئاستىدىن چىقىپ تۇراتتى ، سۇنبۇل چېچى ئىككى ئېگىكىگە ھالقا بولۇپ چۈشۈپ تۇراتتى . ئۇ يىگىت دۇكانىنىڭ ئوتتۇرىسىغا كۇرسى قويۇپ ئۇستىدە ئولتۇراتتى . بىر غۇلام خىزمىتىگە قول باغلاپ تۇراتتى . مەن ئۇ يىگىتنى كۆرگەن ھامان ياقتۇرۇپ قالدىم . ئىختىيارسىز ھالدا ئالدىغا باردىم . قەھۋە ئىچىشنى باھانە قىلىپ ئولتۇردۇم. مەن بىر نەچچە قاچا قەھۋە ئىچىپ ، ھەر تەرەپتىن سۆز ئېچىپ ، پاراڭ قىلدىم . ئاخىرى قەھۋە ساتقۇچى يىگىتكە مېنىڭ سۆھبىتىم مۇۋاپىق كېلىپ ، ئۆز جايىدىن تۇرۇپ ، قولۇمدىن تۇتۇپ ئۆيىنىڭ بىر تەرىپىدىكى خاس ھۇجرىغا ئېلىپ كىردى . ئۇ ئۆيدە ئىشرەت ئەسۋابلىرىنى تەييار قىلىپ قويغانلىقىنى كۆردۈم . قەھۋە پۇرۇش غۇلامغا ئىشارەت قىلدى . تاماقتىن بىر تاۋاق كەلتۈرۈپ قويدى . مەن ئۇنى يەپ قەھۋەدىن بىر — ئىككى قاچا ئىچىپ ھەر تەرەپلەردىن سۆزلە ئېيتىپ ئاخشامغىچە ئولتۇردۇم ، ئاخشىمى

سارايدا ئەتىسى كەچ كىرگىچە يەنە قەھۋە پۇرۇشنىڭ يېنىدا بولدۇم . ئەلقىسسە ، نەچچە ۋاقىت مۇشۇ تەرىقىدە ئۆمۈر ئۆتكۈزدۈم . بىر كۈنى بىر سودىگەر ياش كېلىپ قەھۋە ئىچىش مۇناسىۋىتى بىلەن ھەمسۆھبەتتە بولدى ، ئاقىۋەت ئۇچىمىز نەچچە ۋاقىت ھەمسۆھبەت بولدۇق . كۈندۈزى بىر يەردە جەم بولۇپ ئاخشىمى ھەر كىم ئۆز ماكانىغا قايىتاتتۇق .

بىر كۈنى بۇ ئادىتىمنى بۇزۇپ ، بىر بۆلۈك ئەسۋابلارنى تەييارلاپ ئاتقا مىنىپ شىكارغا چىقتۇق . تۇيۇقسىز بىر كېيىك كۆرۈنۈپ ئۇنىڭ ئىزىغا چۈشۈپ قوغلىدىم . ئاخىرى دوستلىرىمدىن ئايرىلىپ بىر با- ياۋانغا چۈشتۈم ، كېيىك كۆز ئالدىمدىن غايىب بولدى . مەن سەرگەردان بولۇپ ھەر تەرەپلەرگە ماڭدىم . ھاۋانىڭ ھارارىتىدىن بىتاقەت بولدۇم . بىرەر ئاۋاتلىق يوق ئىدى . كۆپ ماڭغاندىن كېيىن شەھەرگە يېقىن بىر كەنتكە داخىل بولدۇم . بىر ھويلىنىڭ ئالدىغا كېلىپ دەرۋازىنىڭ ئالدىدا چىلان دەرىخى تۇرغانلىقىنى كۆردۈم . دەرەخنىڭ ئۈستىدە بىر مايمۇن ئولتۇراتتى . مەن ھوي- لىدىن سۇ سوراپ ئىچمەكچى بولدۇم . لېكىن توۋلىغۇدەك ماغدۇرۇم قالمىغانلىقى ئۈچۈن مايمۇننى قامچا بىلەن ئۇردۇم . مايمۇن پەرياد قىلىشقا باشلىدى . ئازراق ۋا- قىتتىن كېيىن ھويلىدىن گۈزەل بىر كېنىزەك چىقىپ دوق قىلدى . مەن سۆزگە ئازراقمۇ ئىرەن قىلماي ، ئىشارەت بىلەن بىر قاچا سۇ تەلەپ قىلدىم . ئۇسسۇزلۇقتىن تە- لىم گەپكە كەلمەيتتى . كېنىزەك قىلغان ئىشارىتىمنىڭ مەنىسىنى چۈشەندى ، غەزىپى رەھمەدىللىققا ئايلاندى . ئىچكىرىگە كىرىپ بىر قاچا سۇ ئېلىپ چىقىپ بەردى . سۇنى ئىچكەندىن كېيىن ، كېنىزەك قاچىنى قو- لۇمدىن ئېلىپ ، شېرىن سۆزلۈك بىلەن :

— ھەي يىگىت ، بۇ ئۆينىڭ ئىگىسى بىر ئايال بولۇپ ، ئۇنىڭ پەردە ئىچىدىكى گۈزەل ھۆسن — جامالى پۈتۈن ئالەمگە مەشھۇردۇر . ئۇنىڭ مەرھەمەت ئىشىكى ھاجەتمەنلەرنىڭ يۈزىگە ئېچىلغاندۇر ، ئازراق ۋاقىت تەخىر قىلىپ ، بۇ دىلنى تارتقۇچى سەرۋى بوستاننىڭ سايىسىدا دەم ئېلىپ ، بۇ چىلان دەرىخىنىڭ مۇرات مېۋىلىرىنى تەرسەڭ ، تۇرمۇشۇڭ ھۇزۇر — ھالاۋەتكە تولۇپ ، ھاياتىڭ ئەڭ شېرىن لەززىتىدىن بەھرىمەن بولىسەن ، — دېدى . كېنىزەكنىڭ دىلنى ئۆزىگە مەھلىيا قىلغۇچى بۇ سۆزلىرىدىن ھاۋايى — نەپسىم ھەرىكەتكە كېلىپ ، شەھۋەتنىڭ ئوتلىرى ئۇچقۇنداپ ، ئىختىيارسىز ھالدا ئاتتىن چۈشۈپ ، ئىچكى- رىگە كىردىم . ئۇ يەردە شۇنداق گۈزەل بىر نازىنىن ئولتۇرۇپتۇكى ، شەرق خىلۋەتگاھى- نىڭ گۈزىلى بولغان قۇياش ئۇنىڭ جامالى ئالدىدا شام ئەتراپىدىكى پەرۋانىدەك ئايلى- ناتتى . ئۇ مېنى خۇددى سەنەۋبەرنىڭ كۆڭلى سەرۋى قامەتنىڭ رەشكىدىن سۇمبۇل چېچىغا باغلانغاندەك ئۆزىگە تارتاتتى . ئۇ ئاي سۈپەت نازىنىن ئىشرەت نازلىرى بىلەن كۆڭلۈمنى تال چىۋىقتەك چاچلىرىغا باغلاپ ناھايىتى مېھرىبانلىق بىلەن قولۇمدىن تۇتۇپ باغنىڭ ئىچىگە ئېلىپ كىردى . كۆلنىڭ ياقىسىغا پالاسلارنى سېلىپ

ئۆلتۈردى. مەن غايەت شەۋقتىن ئۇ گۈل خامىنىنى باغرىمغا تارتىپ، گۈل رۇخسارىدىن سۆيۈپ ئارزۇ ـ ئارمانلىرىمنى هاسىل قىلىپ ئولتۇردۇم. ئۇ ۋاقىتتا كېنىزەك يۈگۈرۈپ كىرىپ «مىرزام كېلىپ هويلىغا كىردى» دەپ خەۋەر بەردى. مەن ساراسىمىگە چۈشۈپ قايەرگە يوشۇرۇنۇشۇمنى بىلمىدىم. ئۆلۈمگە دۇچار بولدۇم. جېنىمدىن ئۈمىد ئۈزۈپ گاراخ بولدۇم. ئاخىرى ئامالسىز ئۆزۈمنى كۆلنىڭ ئىچىگە تاشلىدىم. شۇ ئەسنادا بىر كىشىنى كۆردۈم. ئۇ خوتۇنىنىڭ ئالدىدا پەيدا بولدى. خوتۇن ئورنىدىن تۇرۇپ ئالدىغا يۈگۈرۈپ بېرىپ تەزىم قىلدى. مەن ئۇنىڭ ئېرى ئىكەنلىكىنى بىلدىم. بىراق مېنىڭ بارلىق ئەزالىرىم سۇنىڭ ئىچىدە، بېشىملا سۇ يۈزىدە ئىدى. مەن ئۆزۈمگە هەيران بولۇپ، بىر قاپاقنىڭ پوچۇقىنى كۆرۈپ، ئۇنى بېشىمغا كىيىپ تۇردۇم، ئۆينىڭ ئىگىسى كېلىپ خوتۇنى بىلەن سۇپىنىڭ ئۈستىدە ئولتۇرۇپ، ئىختىيارسىز قاپاق پوچۇقىغا كۆزى چۈشۈپ:

— بۇ قاپاق پوچۇقىنىڭ سۇ يۈزىدە تەۋرىمەي تۇرۇۋاتقانلىقى ئاجايىپ ئىشقۇ، — دەپ بىر نەچچە ئۇششاق تاشنى ئېلىپ قاپاق پوچۇقىنى كۆزلەپ ئاتاتتى. مەن ئىنكاس قايتۇرۇشقا ئامالسىز ئىدىم. ئاخىرى قاپاق پوچۇقى پارچىلاندى. مەن ئۇنىڭدىن بېشىمنى چىقىرىپ سۇ ئىچىگە چۆكتۈم. بۇ ۋاقىتتا «ئەگەر تەڭرى تائالا مېنى بۇ بالايىئاپەتتىن نىجادلىققا ئېرىشتۈرسە، بۇندىن كېيىن ناساۋاب بولمىغۇر ئىشنىڭ يولىغا هەرگىز يۈرمەيمەن» دەپ ئەهدە قىلدىم. قاپاق پوچۇقى شامالنىڭ تەۋرىتىشىدە كۆلنىڭ بىر بۇرجىكىگە بېرىپ قالغانىدى. ئۆينىڭ ئىگىسى ئەهۋالنىڭ باشقىچە ئەمەسلىكىنى كۆرگەندىن كېيىن، ساددىلىق بىلەن بۇ خىيالدىن خالىي بولۇپ، ئۆيگە كىرىپ راهەت ياستۇققا باش قويۇپ ئۇخلىدى. مەن دەرهال سۇدىن چىقىپ، يۈزلەپ تىرىشچانلىق بىلەن ئېتىمغا مىندىم، ئۇ بالايىئاپەت ماكاندىن سالامەت چىقىپ ئۆيۈمگە باردىم. تەڭرى تائالاغا شۈكرى سانالار ئېيتىپ ئاخشامنى ئۆتكۈزدۈم، تاڭ ئاتقاندىن كېيىن ئۆي ئىشلىرىنى تاماملاپ، بۇرۇنقى ئادىتىم بويىچە قەهۋە پۇرۇشنىڭ دۇكىنىغا باردىم. سودىگەر ياش بىلەن قەهۋەپۇرۇش بىرگە ئولتۇرۇغانىكەن. ئۇلار مېنى كۆرۈپ هەر ئىككىلىسى خۇشال هالدا هۇجرىغا تەكلىپ قىلدى. هۇجرىدا تەييار تائاملار بار ئىكەن، هەمراھ بولۇپ ئولتۇرۇپ بىرگە يېدىم. تائامدىن كېيىن ئۇلار كەتكەن كۈنى نېمە ئۈچۈن كەلمىگەنلىكىمنى سورىدى. ساددىلىقىمدىن بۇ دۇنيانىڭ نەيرەڭ ـ ئويۇنلىرىدىن غاپىل ئىدىم. مەن ئېهتىياتنى قولدىن بېرىپ بولغان ۋەقەلەرنى باشتىن ـ ئاخىرىغىچە ئازراقمۇ قالدۇرماستىن تولۇق بايان قىلدىم. ئەمما بۇ سۆزنى قىلغىنىمدىن كېيىن سودىگەر ياشنىڭ رەڭگى روهى باشقىچىلا ئۆزگەردى. ئىككىسى مېنىڭ بۇ ئىشلىرىمغا كۆپ ئەپسۇس ۋە نادامەتلەر قىلدى. سودىگەر ياش:

— هەي بۇرادەر، ئاجايىپ ئىش ساڭا يۈزلەنگەنىكەن، بۇ بالادىن نىجاد تې-

www.uyghurkitap.com

پېپسەن . ئەمدى بۇ تەرىقىدىكى غەمدىن
خالاس بولغىنىڭ ئۈچۈن ، بۇ ئىشنى تەب-
رىكلەپ بۈگۈن ئاخشام بىزنىڭ ئۆيگە بىرىپ
ئۈچ بۇرادەر ئىشرەت جامىنى ئايلاندۇرۇپ ،
ۋاقتىمىزنى شاد ئۆتكۈزەيلى ، — دەپ تەك-
لىپ بەردى . قەھۋە پۇرۇش :

— بۈگۈن ئاخشام سىلەردىن ئەپۇ
سورايمەن ، سىلەر بىرىپ بەھۇزۇر ئىشرەت
قىلىڭلار ، ئىنشائاللا ! يەنە بىر ئاخشام
قازاسىنى تولۇقلىۋالارمىز ، — دەپ ئۆزۈرلەر
ئېيتتى .

مەن سودىگەر ياشنىڭ تەكلىپىنى
قوبۇل كۆردۈم . ئىككىمىز ھەمراھ بولۇپ
مېڭىپ ، شەھەردىن چىقتۇق . مەن سودىگەر
ياشنىڭ ئىزىدىن تاپانداپ كېتىپ باراتتىم .
ئازراق ماڭغاندىن كېيىن ئاخشام كەلگەن
كەنتكە داخىل بولغانلىقىمنى بىلدىم .
ئۆزۈمگە : « ئەگەر ئاخشام بارغان ھويلىنىڭ
ئىشىكىدىن ئۆتسەم بۇرادىرىمگە
كۆرسىتىمەن » دەپ ماڭدىم . قەزارا ، سو-
دىگەر ياش ئۇ ھويلىنىڭ ئىشىكىگە بىرىپ
ئىچىگە كىردى . شۇندىلا كۆزۈم غەپلەت
ئۇيقۇسىدىن ئويغىنىپ ، بالا - قازانىڭ
ھۆكۈزىنى ئۆز خامىنىمغا باغلىغانلىقىمنى ،
پالتىنى ئۆز قولۇم بىلەن ئۆز پۇتۇمغا
سالغانلىقىمنى ، تولىمۇ سادىدىلىق بىلەن دار-
نىڭ ئاستىغا ئۆزۈم كەلگەنلىكىمنى بىلدىم .
« بۇ خىيالنىڭ خامىلىقىدىن ئىكەن » دەپ
نەچچە ئەپسۇس ۋە نادامەت قىلغىنىم پايدا
قىلمىدى . ئامالسىز قازاغا تەن بىرىپ
لەھەڭنىڭ ئاغزىدەك كۆرۈنۋاتقان ئىشىك-
تىن كىرىپ ئۇ كۆلنىڭ ياقىسىغا بىرىپ ،
ئاخشام ئولتۇرغان سۇپا ئۇستىدە ئولتۇردۇم .
كۆپ خىياللار بىلەن غەم - ئەندىشىگە غەرق
بولۇپ بىھۇدە سۆزلەرنى ئېيتقىنىمدىن ھەم
كالتە پەملىكىمدىن كۆپ ئەپسۇسلىناتتىم .
ھوشيار ئەقىل ئىگىلىرىنىڭ قائىدىسى بولسا ،
ئىشىنىڭ ئالدى - كەينىدىكى ئەھۋاللاردىن
خەۋەردار بولۇپ ، ھەقىقىي ئىشنى بىلمىگۈچە
ھېچ كىشىگە سىرلىرىنى ئېيتماسلىقتۇر .
سودىگەر ياش بىر باھانە بىلەن خوتۇنىنى
ئالدىنقى ئۆيگە ئولتۇرغۇزۇپ ، ئۆزى مېنىڭ
ئالدىمغا كېلىپ ھەر تەرەپتىن سۆزلەشكە
باشلىدى . ئۇنىڭ مەقستى — مەن بولغان
ۋەقەنى يەنە قايتا بايان قىلسام ، خوتۇنىمۇ
ئۆز قۇلىقى بىلەن ئاڭلىسا ، ئاندىن كېيىن
ئىككىمىزنى بىر تەرەپ قىلىش ئىدى . ئۇ
ئاخىرىدا :

— ھەي بۇرادەر ، ئەجەب بىر ۋەقە
بېشىڭغا چۈشكەنىكەن ، سالامەت
قۇتۇلۇپسەن ، ئەگەر خاتىرەڭگە مالاللىق
يەتمىسە ، يەنە بىر قېتىم باشتىن - ئاخىر
بايان قىلىپ بەرسەڭ ، — دەپ قايتىلاپ
ئىلتىماس قىلدى . مەن ئېيتىپ بەرسەم
بولمايدىغانلىقىنى تونۇپ يېتىپ ، نائىلاج
بۇرۇن ئېيتقان قىسسىنى يەنە بىر قېتىم
بايان قىلىپ : « ئۆينىڭ ئىگىسى قاپاق پۇ-
چۇقىغا تاش ئاتتى ، مەن سۇغا شۇڭغۇدۇم »
دەپ گەپنى بۇ يەرگە يەتكۈزگەندە ،
كۆڭلۈمگە بىر ئوي كېلىپ پاراسەت بىلەن :
« بۇ ۋاقىتتا كۆزۈمنى ئاچسام ، چۈش
كۆرگەن ئىكەنمەن ، بۇ چۈشۈمنىڭ
تەبىرىنىڭ نىمە ئىكەنلىكىنى ھازىرمۇ بىل-
مەيۋاتىمەن » دەپ سۆزۈمنى تۈگەتتىم .

www.uyghurkitap.com

سودىگەر ياش بۇ سۆزنى ئىشتكەندىن كې-
يىن ھەيران بولۇپ:

— بۇ ۋەقەلەرنى چۈشۈڭدە كۆرۈپسەنمۇ؟ — دەپ سورىدى. مەن:

— چۈشۈمدە كۆرۈپتىمەن، — دەپ جاۋاب بەردىم. سودىگەر ياش تۇرمۇشىنىڭ ھىيلە — تەدبىرىدىن بىخەۋەر ئىدى. ناھايىتى ساددا بولغانلىقىدىن سۆزۈمنى راست دەپ گۇمان قىلىپ، كۆڭلىدىكى ۋەسۋەسىنى چىقىرىپ تاشلاپ ماڭا ئۆزۈر ئېيتتى، زىيايەت بېرىپ، تائاملار تەييارلاپ مېھمان قىلدى. ئۇ تائامدىن كېيىن مېنىڭ قايتىشىمغا ئىجازەت بەردى. مەن بۇ خەتەردىن نىجاد تېپىپ ساق — سالامەت ماكانىمغا بېرىپ، تەڭرى تائالاغا شۈكرى سانالار ئوقۇپ، بۇ خىلدىكى يامان ئىللەتلەرىمگە توۋا ئىستىغپار ئوقۇدۇم، — دەپ ھېكايىسىنى تامام قىلدى.

نۆۋەت ئۈچىنچى يىگىتكە كەلدى. ئۇ بىچارە بولسا ئۆمرىنى ساياھەت ۋە جاھانكەشتىلىك بىلەن ئۆتكۈزگەنىدى. بۇ يىگىت تىلغا ناقىس بولۇپ، ئىلاجىسىز يولداشلىرىنى بىردىن — بىردىن ھاپاش قىلىپ نىشان مەنزىلگە يەتكۈزەتتى. شۇ ئەسنادا شەھەر پادىشاھىنىڭ قىزى قەسىرنىڭ ئۈستىگە چىقىپ دېرىزىنى ئېچىپ ئەتراپىنى تاماشا قىلىپ ئولتۇراتتى. تۇيۇقسىز بىر كىشىنىڭ ئىككى يىگىتنى سائەت — سائەتلەپ ھاپاش قىلىپ مەنزىلگە يەتكۈزۈۋاتقان ئەھۋالىغا كۆزى چۈشتى. مەلىكە بۇ ئاجايىپ ئىشقا تەئەججۈپلىنىپ، ئۇلارنى چاقىرتىپ كېلىپ نېمە ئىش بولغانلىقىنى سورىدى. ئۇلار بۇ ئىشنىڭ باش — ئاخىرىنى بايان قىلدى. مەلىكە ئۈچىنچى يىگىتكە:

— ھەي ساددا يىگىت، بۇ نېمدېيگەن ئەقىلسىزلىق، ئۆزۈڭنىڭ دوستلىرى ئارىسىدا يامان ناملىق بولۇپ، نادانلىق ئېتىنى كۆتۈرۈپسەن، تەجرىبە ماكانىدا قەدەم قويۇپ يۈرۈۋېتىپسەن، چۈنكى سەپەرنىڭ ئۆزى ئىبرەت ۋە تەجرىبىدۇر. دۇنيانىڭ ھادىسىلىرى ھەر ۋاقىتتا يۈز خىل نەيرەڭلەرنى كۆرسىتىدۇ. بۇ ۋاقىتقىچە ئۆمرۈڭنى ساياھەت بىلەن ئۆتكۈزۈپسەن. كۆرگەن — ئاڭلىغانلىرىڭ ياكى كەچمىشلىرىڭ يوقمىدۇر؟ مۇشۇ كەچمىشلەردىن بىر نەچچە ئېغىز سۆز ئېيتىپ ئۆزۈڭنى بۇ مېھنەتتىن خالاس قىلساڭ بولماسمۇ؟ — دەپ خىتاب قىلدى، يەنە:

— مەن پادىشاھى ئەسرنىڭ قىزىمەن، يەتتە دەرۋازىنىڭ ئىچكىرىسىدە تۇرار جايىم بار. ھازىرمۇ تۇرمۇشىنىڭ ئىش — كۈشلىرىدىن بىخەۋەرمەن. بىراق مېنىڭ بېشىمغىمۇ ھېچبىر تىل بىلەن شەرھلەپ بولغىلى بولمايدىغان قىسمەتلەر پۈتۈلگەندۇر، — دېدى.

ئۈچىنچى يىگىت:

— ھەي مەلىكە خۇبان، مەن پۈتۈن ئۆمرۈمنى دېھقانچىلىق بىلەن سەھرالاردا ئۆتكۈزۈپ، سۇ ۋە ئوزۇق — تۈلۈكنىڭ كەينىدىن مېڭىپ، بۇ پەلەكنىڭ ئويۇنلىرىدىن بەھرىسىز قالغانمەن، ئەمدى سىزنىڭ ئۆزرىمنى قوبۇل قىلىپ باشتىن ئۆتكۈزگەن ئىش — كۈشلىرىڭىزدىن بىزگە ئىبرەت بېرىشىڭىزنى ئۈمىد قىلىمەن، — دېدى.

بانويى جاھان بۇ ئىلتىماسنى قوبۇل قىلىپ ھېكايىسىنى باشلىدى.

قىزنىڭ ھېكايىسى

مەلىكە جاھان دەرىيادەك سېخىيلىق بىلەن داستانىنى مۇنداق باشلىدى :

مەن ئۆسمۈرلۈكىنى تامامىلاپ ، بالاغەتكە يەتكەن ۋاقتىم ئىدى . بىر كۈنى مەن ناز كۇلاھىنى سۇندۇرۇپ ، دىلرا بالىق تاجىمنى ئالدىمغا قويۇپ ، ناز قۇچىقىمنى ئېچىپ قەسىرنىڭ ئىشكىدىن بېشىمنى چىقىرىپ مەستلەردەك ھەر تەرەپكە بېشىمنى سىلىپ تاماشا قىلىۋاتاتتىم . تۇيۇقسىز نەزەرىم بىر قامەتلىك كېلىشكەن يىگىتكە چۈشتى . كۆڭلۈم ئۇنىڭ ھۆسن ـ جامالىغا ئەسىر بولۇپ ، كۆڭلۈمدە ئىشقتىن ئۇچقۇنلار چاقنىدى . مۇھەببەتنىڭ ئەسرى رۇخسارىمدىن مەلۇم بولدى . ئىنىك ئانام مېنى كىچىكلىكىمدىن ھازىر غىچە پەرۋىش قىلغانلىقى ئۈچۈن مىجەز ـ خۇلقىمنى بىلەتتى . بۇ سىردىن ئاگاھ بولۇپ نەسىھەت ئىشكىنى ئېچىپ :

ــ ھەي ئېرىق بويىدىكى سەرۋى كۆچىتى ، جاھاندارلىقنىڭ يۇمران بوستانلىقىدا خاتىرەڭ غۇنچىسى ئېچىلمايدۇ . ئۆز قولۇڭ بىلەن گۈلگە ئوخشاش ياقاڭنى چاك قىلغىنىڭ ، سەۋزىدەك غەم تۇپرىقىغا ئۆزۈڭنى ئاتقىنىڭ ، نومۇس شىشەڭنى سۇندۇرغىنىڭ ، ئۆزۈڭنى رەنج ـ ئەلەمگە گىرىپتار قىلغىنىڭ قىلچە ئەرزىمەيدۇ ، ــ دېدى ، ئاندىن مەن :

ــ ھەي مېھرىبان ئانا ، ئىشقىنىڭ ئازابلىغۇچى لەشكەرلىرى كۆڭۈل دۆلىتىمنى تالان ـ تاراج قىلدى . شەۋقىنىڭ قولى سەبرىمنىڭ ياقىسىنى چاك قىلدى . مەن بۇنىڭغا قانداقمۇ بەرداشلىق بېرەي ، تەگرى تائالا يولىدا ماڭا غەمغورلۇق قىلىپ ۋىسال ئارزۇسىغا يەتكۈزسەڭ ، ــ دېدىم .

ئىنىك ئانام ھالىمنى بىلىپ يېتىپ ، مېھىر ـ شەپقەت تومۇرلىرى ھەرىكەتكە كېلىپ ، دەرھال ياردەم كەمرىنى باغلاپ ، يۈز ئەپسۇن نەيرەڭ بىلەن ئۇ ۋەھشى قۇشنى رام قىلدى . بىر كۈنى كەچلىكى ، ئىنىك ئانام ئۇ يىگىتنى ئايالچە ياساپ ، مېنىڭ ھەرەم ئۆيۈمگە ئېلىپ كىردى . ھەرەم ئۆيۈم قۇياشنىڭ ئۆيىدەك نۇرلاندى . مەن ئۇنىڭ ئاپتاپتەك يۈزىنىڭ سايىسىدا ناھايىتى خۇشاللىقىمدىن زەررىدەك ئۇسسۇللار ئوينايتتىم . تىخى گۈلدەك قاراشلىرىدىن مۇرادىم گۈلىنى تەرگىنىم يوق ئىدى . پەلەك ئۆز ھىيلە ـ نەيرەڭلىرىنى كۆرسەتتى . ئاتام پادىشاھ بولۇپ دائىم مېھرىبانلىق يۈزىدىسىدىن مېنى كۆرۈش ئۈچۈن كېلىپ تۇراتتى . مەن بۇ قېتىممۇ دادام كېلىپ قېلىپ ، نەشتىرىنى ئايىغىمغا ئۇرۇپ ، ئارزۇيۇم غۇنچىسىنى ئۈمىد گۈلشىنىدە ئېچىلدۇرماي قويمىغىدى ، دەپ ئەنسىرەيتتىم . دېگەندەك خاس خىزمەتچىلەر پادىشاھنىڭ كەلگىنىدىن خەۋەر بەردى . ھوش بېشىمدىن ئۇچۇپ ئىلاجسىز ھالدا سارايىمدىن تۇرۇپ ئۇ كەنئانلىق دىلبەر يۇسۇپىنى ، ئەزىز مىسىر مەھبۇبىنى بىر قاراڭغۇ ھۇجرىغا كىرگۈزۈپ ، ئىشكىنى ھەككەم تاقاپ قويۇپ، دادامنىڭ ئالدىغا چىقىپ تەزىم بىجا كەلتۈردۇم . دادام ھەرەم ئۆيۈمگە كىرىپ ئولتۇردى .

قازارا ، دادام ئادەتكە خىلاپ ھالدا بەزمە ئەسۋابلىرىنى تەييار قىلدۇرۇپ تاكى

ناماز ئەسىرگىچە بۇ جايدا خۇشاللىق ئىشرەت بەزمىسى قىلىپ ئولتۇردى . كۆن پاتقاندىن كېيىن ئۆزىنىڭ ھەرىمىگە كەتتى . خىزمەتكارلارمۇ ئۆز خىزمەتلىرىنى تاماملاپ ئۆز ماكانلىرىغا كەتتى . مەن ھەر ۋاقىت خۇددى ئۇدقا ئوخشاش ئىززىراپ ئوتىدا ياناتتىم. ئۇلار كەتكەن ھامان ئىنىك ئانامغا:

— ئىشىكنى ئېچىپ ئۇ قۇياشقا ئوخشاش يۈرەكنى ئۆرتىگۈچىنى ئۆيدىن چىقىرىپ ۋىسالىدىن كۆزۈمنى روشەن قىلغىن ، — دەپ بۇيرىدىم ، ئىنىك ئانام ئۆيگە كىرىپ ئۇ ئاي يۈزلۈكنىڭ ھاۋانىڭ ھارارتىدىن دىمى تۇتۇلۇپ روھىنىڭ بۇلبۇلى بەدەن ئۇۋىسىدىن پەرۋاز قىلغانلىقىنى كۆرۈپ ياقىسىنى چاك قىلىپ ماڭا خەۋەر بەردى . مەن ساراسىمە بولۇپ ئۆيگە كىرىپ بۇ ھالنى كۆرۈپ پەرياد ـ پىغان سېلىپ تۇپراقلارنى بېشىمغا چاچتىم ، ئىنىك ئانام :

— ئەي مەلىكە ، ھەر قانچە نالە ـ پىغان قىلساڭمۇ ھېچقانچە پايدىسى يوق ، ئەمدى قانداق قىلىپ بۇ يىگىتنىڭ ئۆلۈكىنى بىر جايغا جايلاشتۇرۇش كېرەك ، — دېدى . ھەر قانچە پىكىر ـ ئويلىنىش قىلىپمۇ ھېچبىر ئىلاجىسىنى تاپالمىدۇق . ئىنىك ئانام بۇ ئىشتىن قورقۇپ ئۆزىنى چەتكە ئالدى . مەن ھەيرەت قاينىمىغا پېتىپ ، خام پىكىرلىكىمدىن دادامنىڭ ئىشىكىگە قارايدىغان تەلەتى ناھايىتى سەت ، قارىلىقىدىن قاراڭغۇ كېچە ئۇنىڭ دىدارىنى كۆرسە نەپرەت قىلىدىغان غۇلام ھەبەشىنى كەلتۈردۈم . مەن ئۇنىڭ ئالدىغا بىر خالتا ئالتۇننى قويۇپ ، بۇ سىرنى ئۇنىڭغا ئاشكارا قىلىپ :

— ئۇ گۈللەر خامىنىغا ئىسسىق تېگىپ خازان بولۇپتۇ . سەن ئاخشىمى بۇنى بىر يەرگە ئاپىرىپ جايلاشتۇرۇپ قويساڭ ، بۇ سىردىن ھېچكىم خەۋەر تاپمىسا ، — دەپ ئىلتىماس قىلىپ ھۇجرىغا باشلاپ كىرىپ ئۆلۈكنى كۆرسەتتىم . ئۆلۈكنى كۆرگەن ھامان ئۇ قارا يۈز نالە ـ پەرياد كۆتۈرۈپ :

— ھەي باشباشتاق ، ئەقىلسىز ، بۇ خىلدىكى قورقۇنچلۇق ئىشنى قىلىپ پادىشاھنىڭ نومۇسىنى بەربات قىلىپسەن ، — دەپ ئورنىدىن تۇرۇپ :

— بېرىپ پادىشاھقا ئەرز قىلىمەن،— دەپ جار سالدى . مەن ھەبەشتىن بۇ سۆزنى ئاڭلىغاندىن كېيىن قورقۇنچتىن يۈرىكىم قېپىدىن چىقاي دېدى . ئامالسىز بولۇپ ئۇ ھەبەشنىڭ ئايىغىغا يىقىلىپ كۆپ زارلىنىپ يالۋۇرۇپ يەنە بىر خالتا ئالتۇن ئېلىپ ئالدىغا قويدۇم . ئازراقمۇ پايدىسى بولمىدى . ئۇنىڭغا كۆپ يالۋۇرغىنىمدىن كېيىن ، ئۇ قارا ھەبەش :

— ئەگەر سۆزۈمنى قوبۇل كۆرۈپ ، سەندىن ئارزۇ ـ ئارمانلىرىمنى قاندۇرسام بۇ سىر پەردىلىرىنى يىرتمايمەن ، — دېدى ، مەن ناھايىتى كۆپ تەپەككۇرلار قىلدىم ، ھەر خىل ئەندىشىلەردە بولدۇم . « بۇ كاپىرنىڭ سۆزىنى قوبۇل قىلماقتىن باشقا ئىلاجىم يوقتۇر » دەپ ئامالسىز بولۇپ قازاغا تەن بېرىپ رازى بولدۇم . ئۇ قارا دېۋە سۈپەت ھەبەش مەقسىتىگە يېتىپ ئۆلۈكنى ئېلىپ چىقىپ جايلاشتۇردى . نەچچە ۋاقىت بۇ غەمنىڭ ئوتى كۆكلۈمدە ئۇچقۇندايتتى . ھەر ۋاقىت ئۇ قارا يۈز كۆزۈمگە چېلىقاتتى . يۈز ئالماس نەشتەر يۈرىكىمگە سانجىلغاندەك بولاتتى .

بىر كۈنى بۇ ئىشتىن ئىنىك ئانامغا شىكايەت قىلىپ « ھەر تەرىقىدە بولسىمۇ ئۇ ناپاك ھەبەشنىڭ ئۆلۈمىگە ھەرىكەت قىلىپ كۆرسىڭىز » دەپ ئىلتىماس قىلدىم . ئىنىك

ئانام قوبۇل قىلىپ پۈرسەت ئىزدىدى، ئىنىك ئانامنىڭ مەسلىھەتى بىلەن ئۇ قارا يۈز ھەبەشنى يوشۇرۇن تەلەپ قىلىپ كەلتۈردۈم. تائامغا زەھەر سېلىنغانىدى، يېگەن ھامان جەھەننەمگە كەتتى. ئىنىك ئانام ئۇنىڭ ئۆلۈكىنى بىر يەرگە جايلاشتۇردى. بۇ ئەندىشىدىن خاتىرجەم بولدۇم. نەچچە ۋاقىتتىن كېيىن تۇرمۇش ئەھلىنىڭ قائىدىسى بىلەن ئانام مېنى بىر نامدار شاھزادىگە ئۆيلىمەكچى بولدى. مەن بۇ مۇئامىلىنىڭ ئىگىسىگە تېگىشلىك بولغان نەرسىنىڭ ئاغزى ئوچۇق تۇرغانلىقىنى كۆرسەتكۈمانلىق بولۇپ قالىمەن، پۈتكۈل ئالەمدە يامان ناملىق ۋە شەرمسار بولۇرمەن دەپ كۆپ ئەندىشىدە بولدۇم. مەن ئىنىك ئانامغا بۇيرۇپ ئۆزۈمگە ئوخشايدىغان، پاك قىزدىن بىرنى كەلتۈردۈم. ئۇنى خالىي بىر ئۆيدە ساقلاپ تەربىيە قىلدىم. نىكاھ قىلغان ئاخشام ئۆينى خالىي قىلىپ، شاھزادە بىلەن ئولتۇرۇپ ئىشرەت جامىنى جاھانچە ئايلاندۇرۇپ بىر نەچچە قەدەھ بەردىم. شاھزادە مەست بولدى. مەن ئورنۇمدىن تۇرۇپ بولۇڭغا بېرىپ ئۇ قىزنى ئۆزۈمنىڭ سۈرىتىدە ياساپ ئورنۇمغا ياتقۇزدۇم. قىز كېلىپ شاھزادىنىڭ قۇچىقىغا كىرگەن ۋاقىتتا شاھزادە ئالەمچە مەستلىكتە ئۆزىنى بىلمەي ئۇنى ئۆزىگە تارتىپ ئىشرەت خۇشاللىقى بىلەن ئارزۇ-ئارمانلىرىنى قاندۇردى. مەن بۇ ھىيلەمنىڭ كارغا كەلگەنلىكىنى بىلدىم. ئاستا ئورنۇمدىن تۇرۇپ ئۇلارنىڭ يېنىغا كېلىپ قاردىم. ئىككىسى شارابتىن مەست بولۇپ غەپلەتتە بىر-بىرىنىڭ قۇچىقىغا كىرىپ بەھۇزۇر ئۇخلاپتۇ. ئاخىرى شامنى ئېلىپ ئۆينىڭ بىر تەرىپىدىن ئوت قويدۇم. ئۆينىڭ جىمى ئەسۋابلىرى كۆيۈشكە باشلىدى. ئوت شولا چېچىپ ئالەمنى بىر ئالدى. مەن بىر تەرەپتىن غەۋغا كۆتەردىم. ھەر تەرەپتىكى كېنىزەكلەر ۋە خىزمەتكارلار خەۋەردار بولۇپ پەرياد قىلىشقا باشلىدى. بۇ ئىككىسى ساراسىمىگە چۈشۈپ ئورۇنلىرىدىن تۇردى. شاھزادە سىرتقا چىقىشقا مېڭىۋىدى، قىزمۇ ئىزىدىن ئەگەشتى. مەن قىزنىڭ ئىزىدىن ئۆزۈمنى چاقماقتەك يەتكۈزۈپ ئايىغىدىن تۇتۇپ ئوتنىڭ ئىچىگە ئىتتەردىم. ئۇ ئوتنىڭ ئىچىدە ھالاك بولدى. ئۆزۈم شاھزادىنىڭ ئارقىسىدىن چىقتىم. شاھزادە بۇ ۋەقەنى كۆرۈپ يىغان تارتىپ ياقىسىنى چاك قىلدى. بۇ ۋاقىتتا مەن شاھزادىنىڭ قولىنى تۇتۇپ:

— ھەي شاھزادە، كۆزۈڭنى ئېچىپ قارىغىن. بىر كېنىزەك ئۈچۈن سېنىڭدەك شاھزادىنىڭ پەرياد-يىغان قىلغىنى ئەيىبتۇر دېدىم، — شاھزادە كۆزىنى ئېچىپ مېنى كۆردى. شۈكرى قىلىپ:

— مەن سېنى ئوتنىڭ بالاسىغا گىرىپتار بولدى دەپ گۇمان قىلدىم، ئەلھەمدۇلىللاھ! سېنىڭ زات شەرىپىڭگە نۇقسان يەتمىگەن ئىكەن، — دەپ خاتىرجەم بولدى. مەن ئەقلىنىڭ مەدەت بېرىشى بىلەن بۇ مالامەتتىن ئۆزۈمنى خالاس قىلىپ ئەيش-ئىشرەت تەختىدە ئولتۇرۇپ پاك ئىپپىتىمنى پۈتۈن ئالەمگە مەشھۇر قىلدىم، مەلىكە ھېكايىسىنى شۇ يەردە تامام قىلىپ مۇساپىرلارغا كۆپ ئېھسان ۋە ئىنئام بېرىپ ئۆز ۋىلايەتلىرىگە ئەۋەتتى.

www.uyghurkitap.com

ھىندىستان مەملىكىتىنىڭ شاھزادىسى كامكارنىڭ ئاتىسىنىڭ ۋىلايىتىدىن چىقىپ باشقا بىر ۋىلايەتكە بېرىپ پادىشاھنىڭ قىزىنى ئالغانلىقى

رىۋايەتچىلەر مۇنداق ھېكايە قىلىدۇ:

ھىندىستان ۋىلايىتىدە بىر پادىشاھ بولۇپ، ئۇنىڭ كامكار ئىسىملىك بەھرامدەك شىجائەتلىك، قۇياشتەك ئىللەتسىز ھۆسن-جامالىنىڭ تەڭدىشى يوق، ئەقىل-پاراسەتتە ھەممىدىن ئۈستۈن تۇرىدىغان بىر ئوغلى بار ئىدى. ئۇ ياشلىقىغا قارىماي ھەرخىل ئىلىملەردىن كامالەتكە يەتكەن پەم-پاراسەتلىك يىگىت ئىدى. ناھايىتى بىلىملىك بولغانلىقتىن بەزىدە مەملىكەتنى باشقۇرۇش ئىشلىرىغا ئارىلىشاتتى. بىر كۈنى بىر ئىش ئۈچۈن شاھزادە ۋەزىردىن كۆڭلى ئاغرىپ بىر بۆلۈك دەھشەت سۆزلەرنى قىلدى. ۋەزىر بۇ مەنىدىن قورقۇپ ئەندىشىدە بولدى. ھەمىشە شاھزادىدىن خاۋاتىرلىنىپ قانداق ئۇسۇل بىلەن ئۇنىڭ غەزىپىدىن ئەمىن بولۇشنى بىلمەي يۈردى. قازارا، بىر كۈنى ۋەزىر ۋاقتىنى غەنىمەت بىلىپ، بىر مۇنچە پىتنە-پاساتلارنى تەييارلىدى. ئۇ پادىشاھقا:

— ئى پادىشاھى ئالەم، شاھزادە ساۋاب يولىدىن چىقىپ ھەققەتتىن ئادىشىپ دەشت باياۋانغا قەدەم قويۇپتۇ. بىرنەچچە باشباشتاقنى ۋە ئاتا بىزارلارنى ئەتراپىغا توپلاپ پىتنە تېرىپ جانابلىرىنى ئۆلتۈرۈپ ئۆزى پادىشاھ بولماقچى ئىكەن، دەپ ئاڭلىدىم. مەن بۇ ئىشنى ناھايىتى ياخشى تەكشۈردۈم. ھەققەتەن راست ئىكەن. ئەڭ ياخشىسى بۇ پىتنە پاسات ئوتى تېخى ئۇلغايمىغان، دۆلەتكە نۇقسان يەتمىگەن ۋاقىتتا چارىسىنى قىلىش ئاقىللىق ۋە ھوشيارلىق بولىدۇ. مەن ناھايىتى ساداقەتمەنلىك بىلەن ئۆزلىرىدىن ئەندىشە قىلىپ بۇ گەپلەرنى يەتكۈزۈۋاتىمەن. ئەمدى قانداق قىلىشلىرى ئۆز ئىختىيارلىرىدا، — دەپ شاھزادىدىن كۆپ شىكايەتلەر قىلدى.

پادىشاھ بۇ سۆزلەرنى ئىشتكەندىن كېيىن چىرايى ئۆزگىرىپ، غەزەپ غالىب كېلىپ ھەقىقىي ئەھۋالنى سۈرۈشتۈرمەيلا «كامكارنى بۇ ۋىلايەتتىن سۈرگۈن قىلىڭلار» دەپ ئەمىر قىلدى. كامكار بۇ خەۋەرنى ئاڭلاپ، ئاتىسىنىڭ ئەمرىنى ئۆزگە ۋاجىپ بىلىپ قازاغا تەن بېرىپ، غۇربەت دەشتلىرىدە يەككە ۋە تەنھا ھالدا ۋىلايەتتىن چىقىپ مۇساپىرلىق يولىغا قەدەم قويىدى. شەھەر خەلقىنىڭ بارلىقى ئارقىسىدىن چىقىپ زار-زار يىغلىشىپ خوشلىشىپ قايتتى. ۋەزىرنىڭ ھوشمەند دەپ بىر ئوغلى بار ئىدى. ئۇ كىچىكىدىن تارتىپ ھازىرغىچە كامكارنىڭ خىزمىتىدە ئىدى. بۇ ۋاقىتتا ۋاپاسىزلىقنى ئۆزىگە مۇناسىپ كۆرمەي ئارقىسىدىن يېتىپ ھەمراھ بولدى. بىر سودىگەر ياش بار ئىدى. ئۇ ھوشمەند بىلەن دوست ئىدى. ئۇمۇ بۇ ئەھۋاللارنى ئاڭلاپ ئارقىسىدىن چىقىپ ھەمراھ بولدى: سودىگەر ياشنىڭ بىر تونۇش زەرگەر بۇرادىرى بار ئىدى. بۇرادىرىمۇ سودىگەرنىڭ سىرتقا سەپەر قىلغانلىقىنى ئاڭلاپ، ۋاپادارلىقنى ئادەت قىلىپ ھەمراھ بولۇپ ماڭدى.

ئەلقىسسە، تۆت كىشى ھەمراھ بولۇپ، دەشت ـ باياۋانغا يۈز قويۇپ مەنزىللەرنى تېز يۈرۈپ كېتىپ باراتتى. بىر نەچچە ۋاقىت يول يۈرگەندىن كېيىن ئوزۇقلىرى تامام بولدى. بۇ سەۋەبتىن كامكار پەرىشان ھال بولدى. ھۇشمەند شاھزادىنىڭ چىرايىدا مالاللىقنىڭ پەيدا بولغانلىقىنى كۆرۈپ:

— ھەي شاھزادە، قول قىسىلچىلىقىدىن كۆڭلۈڭنى يېرىم قىلما، تەڭرى تائالا ھەممە ۋاقىتتا بەندىلىرىنىڭ رىزقىغا كېپىلدۇر. ھېچقاچان دەشت ـ باياۋانلاردا ئاۋارە بولغۇچىلارنى نائۈمىد قىلمايدۇ. قىممەت باھالىق تۆت پارە ياقۇت ئېلىپ كەلگەنىدىم، ھەر بىرى بىر مەملىكەتنىڭ خىراجىتىگە باراۋەردۇر. بۇ يېقىندا بىر شەھەر بار. بىز تىرىشىپ تىرمىشىپ ئۆزىمىزنى ئۇ ماكانغا يەتكۈزگەندىن كېيىن، بۇ ياقۇتلارنى قىممەت باھادا سېتىپ ئېھتىياجىمىزغا سەرپ قىلۇرمىز. — دەپ ياقۇتلارنى چىقىرىپ كۆرسىتىپ يەنە يانچۇقىغا سالدى. كامكار بۇ سۆزدىن خۇشال بولۇپ، يولغا چۈشۈپ ناھايىتى تېزلىك بىلەن ماڭدى. كامكار ئېھتىيات يۈزىسىدىن «ھەر ئاخشىمى ھەر مەنزىلدە نۆۋەت بىلەن بىر كىشى كۆزەتچىلىك قىلىپ ئولتۇرسۇن. ئالەم ھەر خىل ھادىسىلەرگە توشقاندۇر، بىرەر ۋەقە يۈز بەرمىسۇن» دەپ بۇيرىدى.

ئەلقىسسە، بۇ تەرىقىدە مەنزىللەر بېسىپ كېتىپ باراتتى. شۇ ئەسنادا بىر كونا ئۆتەڭ كۆرۈندى. ئۆتەڭنىڭ يېنىغا كېلىپ كىشىلەرنىڭ ئۇ جايدا توپ ـ توپ بولۇشۇپ ئولتۇرغانلىقىنى كۆردى. ئاخىر بۇ تۆت كىشىنىڭ كۆڭلى بۇ جاينى تارتىپ، ئۆتەڭنىڭ ئىچىگە كىرىپ ياتتى. بۇ ئاخشام زەرگەر ياش كۆزەتچىلىك قىلدى. يېرىم ئاخشام بولغان ۋاقىتتا زەرگەر باش ئادەمگەرچىلىك ۋە دوستلۇقنى ئەسلا كۆز ئالدىغا كەلتۈرمەي، ئىنسانىي غۇرۇرنى خاتىرىدىن چىقىرىپ، لەئىللەرنى ھۇشمەندنىڭ يانچۇقىدىن ئېلىپ، تۆت پارچە تاشنى ئورنىغا سېلىپ قويدى. تاڭ سەھەر بولغان ۋاقىتتا ھەممىسى ئورۇنلىرىدىن تۇرۇپ يەنە يولغا چىقىپ ماڭدى. ئۇلار ناھايىتى تېز سۈرئەت بىلەن ئىككى مەنزىلنى بىرلا قاتلاپ، ئاقىۋەت ئۆزلىرىنى بىر شەھەرگە يەتكۈزدى. ئۇلار بىر جايغا جايلىشىپ ئالغاندىن كېيىن، ھۇشمەند ناھايىتى خۇشاللىق بىلەن يانچۇقىغا قول سېلىپ ئالدامچىلارنىڭ لەئىللەرنى ئېلىپ ئورنىغا تۆت پارچە تاشنى سېلىپ قويغانلىقىنى كۆردى. ھۇشمەندنىڭ ھوشى بېشىدىن ئۇچۇپ، غايەت ھەيرانلىقتىن ئەقلى لال بولدى. كامكار پاراسەت بىلەن نېمە ۋەقە يۈز بەرگەنلىكىنى بىلدى. ئۇ تەڭرى تائالانىڭ ھەق ھۆرمىتى ئۈچۈن بۇ ئىشلاردىن گەپ ئاچماي يولداشلىرىنىڭ نومۇس پەردىسىنى يىرتمىدى. ھۇشمەندنى ئىشارەت بىلەن «بۇ سىرنى ئاشكارىلاپ دوستلارنى خىجالەت قىلمىغىن» دېدى. ھۇشمەند بىتاقەت بولۇپ سىرنى پەردىدىن چىقىرىپ:

— ھەي شاھزادە، ئەلۋەتتە بۇ ئىش تۆت كىشىنىڭ ئارىسىدا يۈز بەرگەنلىكى ئېھتىمالغا يېقىن. سېنىڭ زاتى شەرىپىڭدىن گۇمانىم يوق. چۈنكى مېنىڭ مالۇجانىم سېنىڭ يولۇڭغا پىدا بولغاندۇر. مەن ياقۇتنىڭ ئىگىسى بولۇش سالاھىيىتىم بىلەن شۇنداق ھېسابلايمەنكى بۇ خىل دوست

بۇرادەرلىككە مۇۋاپىق كەلمەيدىغان ئىشلار ئارىمىزدا بولغان ئىكەن بۇنى ئىزدەپ تېپىش ساۋابتۇر. چۈنكى مۇساپىرچىلىق، غۇربەتچىلىكدە ناھايىتى كۆپ ئېھتىيات قىلىدىغان ئىشلار بولىدۇ، — دېدى. كامكار پادىشاھ زاتىدىن بولغانلىقى ئۈچۈن ئۇ كۆپ بايلىقلارنى سەرپ قىلىپ كۆرگەندى، بۇ تۆت ياقۇت ئۇنىڭ كۆزىگە تولىمۇ ئەرزىمەس كۆرۈنەتتى. شۇنىڭ ئۈچۈن ھۇشمەندنى بۇ دەۋادىن ئۆتۈشنى تەۋسىيە قىلدى. ھۇشمەند كامكارنىڭ سۆزىنى رەت قىلالماي قوشۇلۇپ، سىرتقى كۆرۈنۈشدە بۇ ئىشنى ئۇنتۇغاندەك قىلىپ، ئىچكى دۇنياسىدا بىقارار بولۇپ ئوغرىنى تېپىش پۇرسىتىنى ئىزدەپ يۈردى.

بۇ ئىشتىن بىر نەچچە كۈن ئۆتتى. بىر كۈنى زەرگەر ياش بىلەن سودىگەر ياش بىر زۆرۈرىيەت يۈزىسىدىن بازارغا چىقىپ كەتتى. ھۇشمەندمۇ كامكارنىڭ خىزمىتىدىن بىر باھانە بىلەن سىرتقا چىقىپ ئىككى دوستىنىڭ ئىزىدىن كېلىپ ئۇلارنى قازىنىڭ يېنىغا ئېلىپ بېرىپ داۋاسىنى ئوتتۇرىغا قويىدى. قازى «گۇمان ئۈچۈن بۇلارغا جازا بەرگىلى بولمايدۇ» دەپ ھۇشمەندنى ئىسپات تېپىپ كېلىشكە بۇيرىدى. ھۇشمەند ئۆزىنىڭ داۋاسىنىڭ ئاقمىغانلىقىنى كۆرۈپ خىجالەت بولۇپ كامكارنىڭ ئالدىغا كېلىپ بۇ ۋەقەنى بايان قىلدى. كامكار يولداشلىرىغا دىلدارلىق قىلىپ، ھۇشمەندكە پۇزىتسىيىسىنى ئۆزگەرتىش توغرىسىدا تەكلىپ بەردى. ھۇشمەند بۇ سەۋەبتىن پەرىشان بولۇپ يۈرەتتى.

شۇ كۈنلەرنىڭ بىرىدە شەھەر خەلقى ئىچىدىكى بىر بوۋاي ھۇشمەندنىڭ پەرىشان ھالىنى كۆرۈپ ئەھۋالىنى سورىدى. ھۇشمەند ئەھۋالىنى بايان قىلىپ بەردى. بوۋاي:

— بۇ شەھەردە ناھايىتى زېرەك ۋە دانالىقتا داڭق چىقارغان بىر ئايال بار. بۇ شەھەرنىڭ پادىشاھى ھەرقانداق مۇشكۈل ئىش بولسا ئۇ خوتۇننىڭ يېنىغا بېرىشنى ئەمىر قىلغاندۇر. ھەرقانداق قىيىن ئىشنى ئۇ ئايال ئاسان قىلىدۇ. ئۇنىڭ سۆزى پادىشاھنىڭ ئالدىدىمۇ ناھايىتى ئەتىۋارلىقتۇر. ئەگەر مەقسىتىڭنى ھاسىل قىلىپ قىيىن ئىشىڭنى ئاسانلا ھەل قىلاي دېسەڭ، ئۇ مەردانە ئايالنىڭ يېنىغا بېرىپ ئەرزىڭنى يەتكۈزگىن. شۇ ئارقىلىق مەقسىتىڭگە يەتكەيسەن، — دېدى. ھۇشمەند بوۋاينىڭ سۆزىگە ئەمەل قىلىپ ئۇ زېرەك ئايالنىڭ ئالدىغا بېرىپ بولغان ۋەقەنى بايان قىلدى. ئۇ ئايال بۇ ۋەقەلەرنى ئاڭلىغاندىن كېيىن:

— ھەي يىگىت، قايتىپ بېرىپ ئۆز قونالغۇڭغا بارغىن. كەچ بولغاندا دوستلىرىڭ بىلەن مېنىڭ ئالدىمدا ھازىر بولغىن. ھەرقايسىڭلارغا ئايرىم - ئايرىم بىرقۇر سۆزلەر ئېيتىمەن. ئەتىسى كېلىپ تۆت پارچە لەئلنى مەندىن تەلەپ قىلغىن، — دېدى. ھۇشمەند بۇ سۆزنى ئىشتكەندىن كېيىن ھەيران بولۇپ كامكارنىڭ خىزمىتىگە بېرىپ، دوستلىرىنى جەم قىلىپ خوتۇننىڭ ۋەقەلىرىنى بايان قىلدى. ھەممە دوستلىرى بۇ تەكلىپنى قوبۇل قىلدى. ئۇ ئاخشىمى كامكار بىرىنچى بولۇپ ئورنىدىن تۇرۇپ ئۇ ئايالنىڭ ئۆيىگە كىردى. كامكار ئۆيگە كىرىپ، پالاسلار سېلىنغان زىبۇزىننەتلەر بېرىلگەن، ئۇد ۋە كايۇر ھىدىلىق شاملار شامدانلاردا يېنىپ تۇرغان، خوتۇن بولسا زەرلىك كىيىملەرنى كىيىپ ئالتۇن كۇرسىدا ئولتۇرغانلىقىنى كۆردى. بارلىق كىشلەر

ئەدەب بىلەن ئەتراپىدا موماينىڭ شېرىن
سۆزلىرىگە قولاق سېلىپ ئولتۇرۇۋېتىپتۇ .
كىشىلەر ئۇنىڭ كامالەتكە يەتكەن
جامالىدىن ۋە ۋايىغا يەتكەن سۆزلىرىدىن
هالاۋەت تاپاتتى . موماي كامكارنى كۆرۈپ
پاراسەت بىلەن ئۇنىڭ ئېسىلزادە ئىكەنلى-
كىنى بىلىپ ئورنىدىن تۇرۇپ مەجلىسنىڭ
تۆرىدە ئولتۇرغۇزدى . ئۇنىڭ ئالدىغا
شاهلارچە تائاملارنى تەييارلاپ كەلتۈرۈپ
ئىززەت - ئېكرامنى ۋايىغا يەتكۈزۈپ مېهمان
قىلدى . كامكار موماينىڭ چىراي تۇرقىنى
كۆرۈپ ناهايىتى خۇشال خۇرام بولۇپ ئاپى-
رىنلار ئوقۇدى . بىرەر سائەتتىن كېيىن
كىشىلەر ئۆيدىن چىقىپ ، ئۆي خالىي بول-
غان ۋاقىتتا كامكار يۈز تۇرانە ئولتۇرۇپ هەر
تەرەپتىن سۆزلەر ئېيتىپ ناهايىتى دانالىق
بىلەن مۇددىئاغا يول ئاچتى . سۆزىنىڭ
يۆنۈلۈشىنى ئاستا - ئاستا مەقسەت ت-
ەرەپكە يۆتكىدى . موماي
هېكايىسىنى باشلىدى .

موماينىڭ هېكايىسى

رىۋايەتچىلەر مۇنداق هېكايە قىلىدۇ :
مەلۇم بىر شەهەردە ئىككى يىگىت
ئۆزئارا بۇرادەرلىككە ئەقىدە باغلىشىپ
هەمسۆهبەت بولۇپ ، دوست بولۇشۇپ قالغا-
نىدى . بۇ ۋىلايەتتە قەدىمدىن تا هازىرغىچە
يۈرۈشۈپ كېلىۋاتقان بىر قائىدە بار بولۇپ ،
هەر يىلى نورۇز كۈنى بولغاندا بۇ شەهەرنىڭ
خوتۇن - قىزلىرى ئۆزلىرىنى زىبۇ -
زىننەت بىلەن ياساپ دەريانىڭ ياقىسىغا بې-
رىپ سۇغا چۈشۈپ ، بەدىنىدىكى توپا
چاڭلارنى پاك قىلىپ ، ئۇ جايدا بايرام بەز-
مىلىرىنى قۇرۇپ ، كېچە - كۈندۈز سەيلى
قىلىپ ئوينايتتى . بۇنداق ئەهۋاللارنى پەلەك
ئاستىدا هېچكىم كۆرمىگەنىدى . بۇ يىلمۇ
نورۇز كەلگەن شۇنداق كۈنلەرنىڭ بىرىدە ،
شەهەرنىڭ بارلىق نازىنىنلىرى مەست
توزدەك ئۆزلىرىگە زىبۇزىننەت بېرىپ دەريا-
نىڭ ياقىسىغا باردى . شەهەرنىڭ
يىگىتلىرىمۇ تاماشا ئۈچۈن توپ - توپ بو-
لۇپ بېرىپ بەزىم ئەسۋابلىرىنى تەييار قىلىپ
هەر تەرەپكە چېدىر بارگاهلارنى بەرپا
قىلىپ ، سازلار چېلىپ ئىشرەت بەزمىلىرىگە
تۇتۇندى . ئادەمنىڭ كۆپلۈكىدىن ئەگەر
بىرەر كىشى يۈزىسىدىن چېدىردىن چىقىپ
قالسا قايتىشىدا ئۆز مەنزىلىنى تاپالماس
ئىدى . ئۇ ئىككى جان دوستمۇ تاماشا ئۈ-
چۈن بىرگە قول تۇتۇشۇپ دەريانىڭ
ياقىسىغا باردى . ئۇلار خۇرشىد يۈزلۈك ۋە
قەمەر سىياقلارنىڭ هۇجۇمىدىن دەريانىڭ
ساهىلى ئىرەم گۈلىستانىنى رەشك قىلىد-
غان هالغا كىرگەنلىكىنى كۆردى . سەيلى
قىلىۋاتقان شۇ ئەسنادا ئادەملەرنىڭ كۆپلۈ-
كىدىن بۇ ئىككى دوست بىر - بىرىدىن
ئايرىلىپ كېتىپ ، هەر قايسىسى هەر تەرەپكە
كېتىپ قېلىشتى . دەرۋەقە ، بۇ ماكاندا ئە-
قىللىق هېيلىگەر پەرىزاتلارمۇ ماكانىنى
يىتتۈرۈۋاتسا ، بىچارە ئادەمىزات ئۆزىنى يىت-
تۈرمەسلىككە تېخىمۇ چارىسى بولسۇن .
ئەلقىسسە ، ئىككى بۇرادەر بىر -
بىرىنى ئىزدىشىپ يۈرەتتى . بىرىنىڭ قار-
شىدىن تۇساتتىنلا بىر زەرلىك مەپە پەيدا
بولدى . غويۇلداپ كۆتۈرۈلگەن تېز شامال
مەپىنىڭ پەردىسىنى كۆتەردى . شۇ ئەسنادا
يىگىتنىڭ نەزەرى مەپىنىڭ ئېچىدە ئولتۇر-

www.uyghurkitap.com

غان بىر نازىنىن قىزغا چۈشتى . ئۇ قىزنىڭ نۇرلۇق جامالىدىن پۈتۈن ئالەم مۇنەۋۋەر بولدى . ئۇ يىگىت : « بۇ ئەگەر گۈل بولسا چوقۇم غۇنچىنىڭ نىقابىدىن چىقتى . گۆھەر بولسا چوقۇم سەدەپنىڭ قېپىدىن ئۆزىنى نامايان قىلدى . ئون تۆت كۈنلۈك تولۇن ئاي بولسا بۇلۇتلارنىڭ پەردىسىنى يېرىپ چىقتى » دەپ گۇمان قىلدى . يىگىت داڭق قېتىپ تۇراتتى ، قىزنىڭ كىرپىكىنىڭ ئوقى قېشىنىڭ كەمانىدىن چاچراپ چىقىپ يىگىتنىڭ كۆڭلىگە ئۇرۇلدى . يىگىت زەخىمدار بولغان كىيىكتەك ياكى بوغۇزلانغان قۇشتەك تۇپىراقتا يىقىلدى . ئۇ نازىنىن ناز كەرەشمە بىلەن تېزلىكتە ئۆتۈپ كەتتى . ئۇ يىگىت بۇ يارنىڭ ئىشقىدا ھەيرەتتە قالدى .

يەنە بىر دوستى بولسا ئۆز دوستىنى ئىزدەپ يۈرەتتى . شۇ ئەسنادا ، دوستى بوغۇزلىنىپ ، يېرىم جان بولۇپ قالغان قۇشتەك تۇپىراقلار ئارىسىغا پۇچىلىنىپ ياتقانلىقىنى كۆردى . ئۇرغۇن كىشى ئۇنىڭ ئەتراپىدا جەم بولۇپ قارىشىپ تۇرۇشاتتى . ئۇ دەرھال كېلىپ بېشىنى كۆتۈرۈپ توپا ـ چاڭلارنى ئۇنىڭ يۈزىدىن ئېيتىپ تىزى ئۈستىگە قويدى . ئۇ بىچارە كۆزىنى ئېچىپ بېشىنى دوستىنىڭ تىزى ئۈستىدە كۆردى . ئۇنىڭ ھوش قۇشى دىماق ئۇۋىسىدىن پەرۋاز قىلغانلىقى ئۈچۈن ئۆزىنىڭ زېھنىنى بىر يەرگە يىغالمايتتى ، نېمە دېيىشمۇ ئېسىگە كەلمىدى . شەپقەتچى دوستى ئۇنى كۆتۈرۈپ بىر ياققا ئېلىپ چىقىپ ئەھۋالىنى سورىدى . ئۇ ئىشقىنىڭ تىغىدا شەھىد بولغان كىشى :

— ھەي بۇرادەر ، نېمىمۇ دەپ سورارسەن ، قان ئىچكۈچى نازىنىنىڭ نازكەرەشمىسىدىن كۆڭلۈمگە زەخىم يېتىپ باشتىن ئايىغىمغىچە دەريادەك غەرق قان بولدۇم . ئەمدى ھالى زارىمغا رەھىم قىلىپ كۆڭلۈم جاراھىتىگە مەلھەم سۈركەيدىغان ۋاقتىڭدۇر ، — دېدى .

ئۇ جان دوست بۇ ئىشلارنى ئاڭلىغاندىن كېيىن بۇرادىرىنى خاتىرجەم قىلىپ :

— ھەي بۇرادەر ، غەم قايغۇدا بولمىغىن ، ئىنشائاللا ، سېنىڭ يولۇڭدا ھىممەت كەمىرىنى بېلىمگە باغلاپ ، ئىشلىرىڭ ئۈچۈن چارە ئىزدەپ پۈتكۈل ئەلەمنى ئايلىنىپ ، گۆھەر مەقسەتنى ھاسىل قىلىپ قولۇڭغا تاپشۇرمىغۇچە ئازراقمۇ ئارام تاپمايمەن . ئەمما ئۇنىڭ چىرايىنى ۋە قانداق ياسانغانلىقىنى كۆرگەن بولساڭ ئۇنىڭ نىشانىسىنى ماڭا ئېيتىپ بەرگىن . ئۇنىڭ نىشانىسىنى كۆڭلۈم ۋارىقىدا نەقىش باغلىسۇن ، بۇ ماكانغا جەم بولۇشقان كىشىلەر بۇ ئەتراپتىن تاشقىرى چىقىپ كەتمەيدۇ . مەن ئۇ سۈرەتنى مەقسەت قىلىپ ، ھەممە گۈلشەن ، كوچا ، دوقمۇشلارنى ئىزدەي ، ئىنشائاللا ! ھەر نېمە قىلىپ بولسىمۇ ئۇنىڭ بىرەر ئۇچۇرىنى كەلتۈرىمەن ، — دېدى .

ئۇ ئاشىقى بىقارار قانداق سۈرەتنى كۆرگەن بولسا قىلچە نۇقسانسىزلا بايان قىلدى . بۇ يىگىت نەققاشلىق ئىلمىدە تەڭدىشى يوق ماھىر ئىدى . دەرھال مۆجىزە ياراتقۇچى قەلىمىنى قولىغا ئېلىپ پەرى تىمسالىنىڭ سۈرىتىنى قانداق تەرىقىدە ئىشىتكەن بولسا بىر تاختا قەغەزگە شۇنداق نەقىش قىلدى . ئۇ يىگىت سۈرەتنى تەييار قىلىپ ئاشىق يىگىتنىڭ ئالدىغا ئەكىلىپ كۆرسەتتى . ئاشىق يىگىت مەشۇقىنىڭ سۈرىتىنى كۆرۈپلا جىگىرىدىن ئاھ ھەسرەت

چىقىرىپلا بىھوش بولۇپ يىقىلدى. بىرەر سائەتتىن كېيىن ھوشىغا كېلىپ قانلىق ياشلىرىنى كۆزلىرىدىن ئاققۇزۇپ زار – زار يىغلىدى. دوستى:

— بىتاقەت بولۇشۇڭغا ۋە بىھوش بولۇشۇڭغا نېمە سەۋەب بولدى؟ — دەپ سورىدى.

ئاشىق يىگىت:

— مەشۇقۇمنىڭ جامالىنى ئىككىنچى رەت كۆرگەنلىكىم ئۈچۈن بىھوش بولدۇم، — دەپ جاۋاب بەردى.

ئۇ يىگىت سۇرەتتە ھېچ نۇقسان يوقلۇقىنى بىلىپ خاتىرجەم بولۇپ:

— ئەمدى سەن بىرنەچچە كۈن سەۋر قىلىپ ئۆيۈڭگە بېرىپ دۇئا تىلاۋەتكە مەشغۇل بولغىن، مەن ئەتراپىنى ئايلىنىپ ئۇ نازىنىننى ئىزدەي. خەۋىرى بولۇپ قالسا ئەجەب ئەمەس، — دېدى.

ئۇ يىگىت ئاشىق يىگىتتىن رۇخسەت ئېلىپ ئۆزىنى قەلەندەر سۇرىتىدە ياساپ يولغا چىقتى. ئۇ شەھەرلەر كېزىپ، ئۆي كوچىلارغا كىرىپ شۇنچە ئاختۇرۇپ كۆردى، ھېچ ئىز – دېرىكى بولمىدى. نائىلاج نەچچە ۋاقىتتىن كېيىن سەھراغا يۈز قويۇپ، جاھانكىزەرلەردەك ئەتراپىدىكى بارلىق كەنت، قەلئە، شەھەر قىشلاقلاردىكى كىشىلەر ھەر يىلى غۇسۇل قىلىش ئۈچۈن بارىدىغان دەريانىڭ قىرغىقىغىچە بىرمۇ بىر ئىزدەپ چىقتى.

ئەلقىسسە، ئالتە ئايغىچە شۇنچە كۆپ تىرىشچانلىق كۆرسەتتى. پەقەتلا مەقسەت نىشانىغا يول تاپالمىدى. ئاخىر نائۈمىد بولۇپ يۈز ھەسرەت ۋە غەم غۇسسە بىلەن يول بېسىپ نەچچە كۈندىن كېيىن شەھەرگە كىردى، ئۇ بىچارە ئاشىق يۈزمىڭ ئۈمىد بىلەن ئولتۇرغانىدى. دەرھال ئالدىغا بېرىشنى جايىز كۆرمەي ئاۋۋال ئۆزىنىڭ ئۆيىگە كېلىپ، كۆپ ئىزدەشلەردە پىيادە يۈرۈپ ھېرىپ – چارچاپ ھالىدىن كەتكەنلىكىدىن ئىچكىرىگە كىرىشكە پۇرسەتمۇ بولماي، مېھمانخانىغا كىرىپلا غۇربەتتىكى بىچارىلەردەك چادىرنى يۈزىگە تارتىپ ئۇخلىدى.

بۇ يىگىت بىر ھۆر سۈپەت نازىنىن بىلەن نىكاھ قىلىپ تېخى قىزنىڭ جامالىنى كۆرمەي تۇرۇپلا بۇرادىرى بىلەن دەريانىڭ قىرغىقىغا بارغانىدى. يەنە ئۆيىگە كەلمەي ئالتە ئاي سەرگەردان بولۇپ سەھرالاردا يۈردى. شۇنچە ئۇزۇن ۋاقىتتىن كېيىن كېلىپ يەنە ئىچكىرىگە كىرمەي مېھمانخانىغا كىرىپلا ئۇخلىدى. خوتۇنى بۇ ئىشلاردىن تەئەججۈپلىنىپ ئىشنىڭ ھەقىقىتىنى بىلىش ئۈچۈن خوتۇنلارنىڭ شوخلۇق ئىشۋە نازلىرى بىلەن ئىچىدە بەزى نەرسىلەرنى ئويلاپ ئاخىرى ئىنىك ئانىسىغا گەپ تاپىلاپ «مەندىن نېمە سۆز ئاڭلىغان بولساڭ كىرىپ ئېيتقىن» دەپ بۇيرىدى. ئۇ موماي يىگىتنىڭ يېنىغا كىرىپ يۆكۈنۈپ ئولتۇرۇپ:

— ھەي يىگىت، مەن ساڭا ھۆرمەتسىزلىك قىلىپ بەزى سۆزلەرنى ئېيتىمەن. كۆڭلۈڭگە ئېغىر ئالمىغىن. چۈنكى مەن بۇ سۆزلەرنى مەلىكىنىڭ تىلىدىن ئېيتىمەن. مېنىڭ ئۆزۈمنىڭ بۇنداق سۆزلەرنى

ئېيتىشقا ھەددىم يوقتۇر . مەلىكە : « خوتۇنلارنى ئېرىدىن ئايرىيدىغان قانداق ۋەھشى قائىدىدۇر . بۇ نېمىدېگەن بولمىغۇر قىلىق . سەن غەپلەت ئۇيقۇسىدىن بىرەر سائەت كۆزۈڭنى ئاچقىن . دۇنيا ئەھلىنىڭ رەسىم قائىدىسىدىن ئاگاھ بولغىنىڭ خوتۇنى بىلەن ئېرىنىڭ ئۆزئارا قوچاقلاشلىرىدا لەززەت ۋە ھالاۋەت باردۇر . نىكاھ قىلغان كېچىسى جامالىڭنى كۆرسەتمەي پىراقتا قويدۇڭ ، بۇنداقمۇ مېھىرسىزلىك بارمۇ ؟ دەسلىپىدىغۇ پىراق ئوتىغا گىرىپتار قىلدىڭ ؟ ئالتە ئايدىن بىرى بولسا ئەل جامائەتنىڭ مالامىتى ئاستىدا قويدۇڭ . ئەمدى نەچچە ۋاقىتتىن كېيىن كېلىپ يەنە مېھمانخانىغا كىرىپ ئولتۇرۇپسەن . سەن ئۆزۈڭنىڭ تاش يۈرەكلىكىڭدىن مېنى بىرەر قاراشلىرىڭ بىلەنمۇ خۇشال قىلىپ قويمىدىڭ . دىدارىڭنى مەندىن يوشۇرۇپ جامالىڭنى كۆرسەتمىدىڭ . سەندە مېنىڭ غېمىم يوق ، دەپ گۇمان قىلمەن . ئەمما مەندە سېنىڭ غېمىڭدىن ئۆزگە نەرسە - يوقتۇر . ماڭا بۇنچە جەۋرى جاپالارنى قىلىپ روزى مەھشەردە تەڭرى تائالانىڭ ھوزۇرىدا نېمە دەپ جاۋاب بېرىسەن ؟ دېدى — دەپ موماي سۆزنى تامام قىلىپ جاۋابىغا تەلمۈرۈپ ئولتۇردى . يىگىتنى سەرگەردانلىق ۋە دوستىنىڭ غەم - قايغۇسى ھەيرانلىق دېڭىزىغا غەرق قىلغانىدى . شۇنىڭ ئۈچۈنمۇ مومايىنىڭ سۆزى قۇلىقىغا ئازراقمۇ تەسىر قىلماي ، قىلچە ئىلتىپات قىلىپ قويمىدى . موماي بۇ ئەھۋاللارنى كۆرۈپ نائۈمىد بولۇپ مەلىكىنىڭ ئالدىغا چىقىپ كۆرگەن ۋەقەلىرىنى بىر - بىرلەپ بايان قىلدى . خوتۇن بىناقەت بولۇپ ئورنىدىن تۇرۇپ نىقابىنى يۈزىدىن كۆتۈرۈپ ئۆزىنى گۈزەل تۇزدەك ياساپ ، يۈز ناز مىڭ كەرەشمە بىلەن ئېرىنىڭ ئالدىغا كېلىپ مېھىرسىزلىقىدىن شىكايەت قىلىشقا باشلىدى . يىگىتنىڭ نەزەرى ئىختىيارسىز ھالدا خوتۇنىنىڭ يۈزىگە چۈشۈپ گۆھىرى مەقسەت ئۈچۈن ئالەمنى ئىزدەپ يۈرگەن ئۇ نازىنىننىڭ ئۆزىنىڭ ئۆيىدە تۇرغانلىقىنى كۆردى . ئۇ ئورنىدىن تۇرۇپ ساراسىمە بولۇپ « سۇبھاناللا » دەۋەتتى . ئەسلىدە ، بىر نەزەر بىلەنلا دوستىنىڭ يۈرىكىنى يارىدار قىلىپ ، ئاشىقى بىقارار قىلغان ئۆزىنىڭ خوتۇنى ئىكەن ، ئۇ ھەيرانلىق دەرياسىغا غەرق بولۇپ ئۆزىگە : « بۇ ناھايىتىمۇ مۇشكۇل ئىش بولدى . ئەگەر دوستۇمنىڭ يۈز - خاتىرىسىنى قىلىپ ئۆز خوتۇنۇمنى ئۇنىڭ يېنىغا ئەۋەتسەم پۈتكۈل ئالەمدە بىھىممەتلىك داغى چىقىرىپ دۇنيا خەلقىنىڭ ئارىسىدا بەد ناملىق بولىمەن . ئەگەر نومۇسۇمنى ساقلايمەن دېسەم ، ئۇزۇن ۋاقىتتىن بىرى ئۇنىڭ بىلەن جان دوست بۇرادەر بولۇپتىمەن . ئۇنى دەرد ۋە ئىشق بالاسىغا قويۇپ نامەردلىك قىلسام مۇھەببەت ئەھلىنىڭ تەنە ۋە مالامىتىگە گىرىپتار بولىمەن » دەپ ئويلاپ ئاقىۋەت دوستلۇقنى ھەممىدىن ئۈستۈن قويۇپ مەردلىك يولىغا قەدەمنى مەردانە قويۇپ نامەردلەرنىڭ تەنە ۋە مالامىتىدىن ئەندىشە قىلماي خوتۇنىغا :

— ھەي جان بېغىمنىڭ نازكەرەشمە بىلەن قەدەم تاشلىغۇچى ، پارە بولغان

uyghurkitap.com كىتاب تورىبېكىتى

كۆڭلۈمنىڭ ئارامى؛ بىلگىن ۋە ئاگاھ بولغىنكى، مېنىڭ گويا دېھقان جاھاندەك كەڭ ئېكىنزارلىقتا مۇھەببەت دانلىرىنى چاچقاندەك. دوستلۇق كۆچىتىنى كۆڭلۈم چىمەنزارلىقىدا كۆكلەمزار قىلغان بىر دوست بۇرادىرىم بار ئىدى. تەڭرى تائالانىڭ ھۆكمى بىلەن ئىشق كۆڭلىنى ئېزتىراپقا سېلىپ پۇچۇلىنىپتۇ. مەن دوستلۇق بۇرچىدىن ئۇنىڭ مەشۇقىنى ئىزدەپ ئۇي — ئۇچاقلىرىمنى تاشلاپ دۇنيانىڭ ھەرقايسى تەرەپلىرىنى ئايلاندىم. ھېچ خەۋىرىنى ئالالمىدىم. ئەسلىدە ئۇنىڭ ئىزدىگەن مەشۇقى دەل سەن ئىكەنسەن. ئەمدى سەندىن ئۆمىدىم شۇكى جامالىڭ نۇرى بىلەن ئۇ بىچارىنىڭ كۆڭۈل شەبىستانىنى مۇنەۋۋەر قىلىپ دىدار دۆلىتىگىدىن ئۇ بىچارىنى بەھرىمەن قىلساڭ، — دېدى.

مەلىكە بۇ ھىممەتسىز سۆزنى ئىشىتكەن ھامان ئوتقا چۈشكەندەك پۇچۇلىنىپ دەر غەزەپ بولۇپ:

— ھەي ئەرلەرنىڭ ھىممەتسىزى، مەردلەرنىڭ نومۇسسىزى، بۇ تۇترۇقسىز ئويلارغا قانداقسىگە كۆڭلۈڭدىن ئورۇن بەردىڭ. سەن ئەر ئەمەسمۇ!! جاھاندا دوستلۇققا شۇتا بولۇپ ۋاپادارلىق قائىدىسىدە نامىڭ ئۇيۇقتا يېتىشكەندەك پەرەز قىلىۋاتىمەن. سەن ئويلاپ باققىنىكى ھالال خوتۇنۇڭنى نامەھرەم كىشى بىلەن بىر ياستۇققا باش قويدۇرۇپ نومۇس خامىنىڭغا ئوت قويغىنىڭ ھېچ قانداق مەزھەپتە جايىز ئەمەستۇر. سەن بۇ خىل يامان خىياللارنى كۆڭلۈڭدىن چىقىرىپ بۇنداق بىھۇدە ئىشقا يول بەرمىگىن. چۈنكى بۇنىڭ مەنىسى يوقتۇر، — دېدى.

ئۇ جاھاندا تەڭداشسىز يىگىت:

— ھەي پاكلىق گۈلىستانىنىڭ ئېپپەتلىك گۈلى، ۋاي بىغۇبارلىق چىمەنزارىنىڭ يۇمران كۆچىتى. بۇ خىل جانىنى ئۆرتەيدىغان سۆزلىرىڭگە جان دىلىم پىدا بولسۇن. سېنىڭ سۆزلىرىڭنىڭ پۈتۈنلەي توغرا ئىكەنلىكىنى بىلىمەن. لېكىن دوستلۇق يولىدا نومۇسۇمنى يوق قىلىپ جان دىلىمنى ئاتا قىلغايمەن. شۇنىڭ ئۈچۈن بۇ سۆزلىرىڭ ھەرگىز پايدا بەرمەيدۇ. سەن بولساڭ پەرمانىمغا مەھكۇمسەن. بۇ توغرىسىدا كۆپ سۆز قىلغىنىڭ بىكار. ئاقىلراق بولغىنىڭ ياخشىراقتۇر. ئەمدى تېز تۇرۇپ ئۆزۈڭنى ياساپ ئۇ بالاغا گىرىپتار بولغان بىچارىنىڭ ئۆيىگە بېرىپ دىۋانە كۆڭلىگە ئاراملىق بېرىپ، ئويات پەردىسىنى ئېچىپ دىلبەرلىك نەغمىلىرى بىلەن ئۇنى شاد قىلغىن، — دېدى.

ئۇ توزغا ئوخشايدىغان گۈزەل نازىنىن ئېرىنىڭ رازىلىق بەرگىنىگە قاراپ نائىلاج بولۇپ، ئۆزىگە زىبۇزىننەت بېرىپ زەرلىك مەپىدە ئولتۇرۇپ ئېرىدىن ئۆزىگە ئاشىق بولغان يىگىتنىڭ ماكانىنى سورىۋېلىپ بىر نەچچە خىزمەتكار بىلەن يولغا چىقتى.

ئۇ جۇنۇنلۇقنى ئۆزىگە ھۈنەر قىلغۇچىنىڭ ماكانى شەھەردىن ئۆزاقتا ئىدى. قازارا، يول ئۈستىدە بىر توپ بۇلاڭچىلار يول توراپ بۇلاڭچىلىق قىلىش

ئۈچۈن يوشۇرۇنۇپ ياتقان ئىدى. مەلىكە تۇيۇقسىز بۇلاڭچىلارغا دۇچار بولدى. بۇ هارام تاماقلار مەلىكىنىڭ ئۇستىدىكى زىبۇ زىننەتلەرنى كۆرۈپ كاتتا دۆلەتكە ئېرىشكەندەك بولۇشۇپ ئەتراپىنى قورشىدى. ئەقىللىق مەلىكە بۇ ۋەقەنى كۆرۈپ دانالىق بىلەن بىر يۈرۈش ئەپسۇنلارنى ئوقۇپ ئۇ ناپاكلارغا دەم سىلىپ:

— ھەي يىگىتلەر، ئازراق تەخىر قىلىپ ئىلتىماسىمغا قۇلاق سېلىڭلار، ئاندىن كېيىن ئىختىيار سىلەردىدۇر، — دېدى.

ئوغرىلار بۇ سۆزنى ئىشتكەندىن كېيىن قول باغلاپ تۇرۇشتى. مەلىكە:

— ھەي باتۇرلار، مەن بىر نامى ئاتالغان خوتۇنمەن. بۈگۈن ئاخشام ماڭا مۇشتاق بولغان بىر يىگىتنىڭ بەزمىسىگە بارىمەن. نۇرغۇن بايلىقلارغا ئېرىشىشىمدىن ئۈمىدىم بار. ئازراق مۆھلەت بەرسەڭلار، بۇ زىبۇزىننەت بىلەن ئاشىقىمنىڭ ئۆيىگە بارسام. قايتقاندا يەنە سىلەرنىڭ خىزمەتىڭلارغا كېلىپ، ئىنئام ئالغان نەرسىلىرىم ۋە زىبۇ زىننەت لىباسلىرىم بىلەن سىلەرگە بېرىپ خوشلاشسام بۇ بىزنىڭ شەرت ئەھدىمىز بولسا، — دېدى.

قاراقچىلارنىڭ سەردارى بۇ سۆزنى ئىشتىپ شەرت ئەھدىنى يەنە بىر قېتىم تەكرارلاپ رۇخسەت بەردى. مەلىكە خەۋپ-خەتەردىن ساق-سالامەت چىقىپ ئاشىق يىگىتنىڭ ئۆيىگە بېرىپ، ئۇ جاينى نۇرلۇق جامالى بىلەن روشەن قىلدى. ئۇ دەشت باياۋانلاردا سەرگەردان بولغۇچى يىگىت دوستىنىڭ مەدەتكارلىقى بىلەن ۋىسال دۆلىتىگە يېتىش... بەخت دۆلەت كۇرسىسىغا يۆلىنىپ خۇشال ئولتۇردى. تەلەپ مەقسەتكە يېقىنلىشىپ بەزمىلەر تۈزۈلگەندە، ئەقىللىق مەلىكە پەرىشان ھالدا ئولتۇردى. بىرەر سائەتتىن كېيىن مەلىكە يىگىتنىڭ ئۆزىگە قاراپ زەھەر خەندىلىك بىلەن كۈلۈپ يەنە ئۆز دىققىتىنى يىغىپ ئولتۇردى. يىگىت پاراسەت بىلەن بۇ زەھەرلىك كۈلكىدە بىرەر سەۋەب بارلىقىنى بىلىپ دەرھال غەپلەت ئۇيقۇسىدىن كۆزىنى ئېچىپ، نىمە ئۈچۈن بۇنداق كۈلدىغانلىقىنى سورىدى. مەلىكە ئولتۇرۇپ بولغان ۋەقەلەرنى باشتىن-ئاخىرى قىلچە نۇقسانسىز بايان قىلدى. بۇ سەرگەردان ئاشىق بۇ ۋەقەلەرنى ئاڭلىغاندىن كېيىن دوستىنىڭ مەردلىكىگە ئاپىرىن ئوقۇپ، ئۆزى شەرمەندە بولۇپ بۇ پاكلىق پەردىسى ئىچىدىكى مەلىكىنى ئۆزىگە قىيامەتلىك سىڭىل بىلىپ، كۆپ ئۆزرە ئېيتىپ ھەرخىل قىممەت باھالىق جاۋاھىرلارنى ھەددى-ھېسابسىز بېرىپ، ناھايىتى ئىززەت-ئىكرام بىلەن يولغا سالدى.

مەلىكە ئۆيىگە يولغا چىققان ۋاقتىدا خىزمەتكارلار:

— باشقا يولدىن ماڭساق، قاراقچىلارنىڭ بالاسىدىن ئامان قالىمىز، — دەپ باشقا تەرەپتىن مېڭىشنى تەۋسىيە قىلدى. مەلىكە بولسا ئەھدىگە ۋاپا قىلىپ قاراقچىلارنىڭ ئالدىغا كېلىپ ئىنئام ئالغان جاۋاھىرلار ۋە ئۆزىنىڭ ئەزىز زىبۇزىننەت لىباسلىرىنى چىقىرىپ قويىدى. ئوغرىلارنىڭ سەركەردىسى بۇ ئايالدىن بۇ خىل مەردلىكنى كۆرۈپ ئاپىرىنلار ئوقۇپ يانچۇقىدىن بىر پارە ئالتۇن قوشۇپ مەلىكىگە بېرىپ، ئۆزرە ئېيتىپ ساق-سالامەت يولغا سېلىپ خوشلاشتى. مەلىكە شادىمانلىق بىلەن ئۆيىگە كېلىپ ئېرىگە بۇ ۋەقەنى ئېيتىپ بەردى-دە. [illegible] بىلەن بەخت كۇرسىسىدا ئولتۇردى.

* *

رىۋايەتچىلەر ھېكايىسىنى مۇنداق داۋاملاشتۇرىدۇ :

ئەپسانىچى موماي ھېكايىسىنى تامام قىلىپ ، كامكاردىن :

— سەن قايسى بىرىگە تەھسىن ئاپىرىن ئوقۇيسەن ، — دەپ سورىدى . كامكار :

— ئوغرىلارنىڭ كەڭ قورساقلىقىغا ، ئايالنىڭ پاكلىقىغا ، دوستىنىڭ كۆڭۈل خاتىرجەملىكىنى ئۆزىنىڭ نومۇسىدىن ئۈستۈن كۆرگەن ئەرنىڭ دوستلۇق مۇھەببىتىگە تەھسىن ئاپىرىن ئوقۇيمەن ، — دەپ جاۋاب بەردى . خوتۇن بۇ جاۋابنى ئاڭلاپ كامكار بىلەن خوشلاشتى .

نۆۋەت ھۇشمەندكە كېلىپ ، كامكار كېلىپ ئولتۇرغان جايغا كېلىپ ئولتۇردى . خوتۇن ھېكايىسىنى تامام قىلىپ :

— ھەي ھۇشمەند ، سەن كىمگە تەھسىن ئاپىرىن ئوقۇيسەن ، — دەپ سورىدى . ھۇشمەند :

— ئوغرىلاردىن بۇ تەرىقىدىكى كەڭ قورساقلىقنىڭ كېلىشى ئەقىلدىن يىراقتۇر . مەن شۇلارغا تەھسىن ئاپىرىن ئوقۇيمەن ، — دەپ جاۋاب بەردى .

نۆۋەت سودىگەر يىگىتكە كەلدى . موماي ھېكايىسىنى تامام قىلدى . سودىگەر ياش :

— ئوغرىلاردىن بۇ تەرىقىدىكى كەڭ قورساقلىق ۋە مەرھەمەتكە كېلىپتۇ ، بۇ نولىمۇ ئاجايىپ ئىشتۇر . مەن شۇنىڭغا تەھسىن ئاپىرىن ئوقۇيمەن ، — دەپ جاۋاب بەردى .

نۆۋەت زەرگەر ياشقا كەلدى . خوتۇن ھېكايىسىنى « ئوغرىلار مەلىكىنىڭ ئەھدىسىگە ۋادالىق قىلغىنى ئۈچۈن يەنە ئالتۇن بېرىپ ، ئېرىنىڭ ئالدىغا سالامەت بېرىش ئۈچۈن رۇخسەت بەردى » دېگەن يەرگە كەلگەندى . زەرگەر ياش دەرھال مومايىنىڭ ھېكايىسىنى داۋاملاشتۇرغىلى قويماي غەزەپلىنىپ :

— ئوغرىلار ناھايىتى ئەقىلسىز ۋە نادانلىقىدىن بۇنداق ياخشى ئىشنى بىكاردىنلا قولىدىن چىقىرىپتۇ ، — دەپ كۆپ ئەپسۇسلار قىلىپ ، كۆپ نادامەتلەر چەكتى . ئۇ ئەقىلسىزلىق موماي دەرھال زەرگەر ياشنىڭ قولىدىن تۇتۇپ :

— ھەي نادان ، بۇ تەرىقىدە تېزلىك بىلەن ئۆز سىرىڭنى ئاشكارا قىلغىنىڭ خاملىقىڭدىندۇر . ئەمدى ساڭا ئەڭ ياخشى مەسلىھەت شۇكى ، تېخى سېنىڭ ئىشلىرىڭدىن ئەل — جامائەت ۋاقىپ بولۇپ ، ئىشىڭ رەسۋالىققا يۈزلەنگۈچە ياقۇتلارنى چىقىرىپ بەرگىن . ئىگىسىگە يەتكەي . مەن بولسام پاك ئايالمەن . تا بۇكەمگىچە ھېچبىر كىشىنىڭ پاكلىق پەردىسىنى پارە قىلغان ئەمەسمەن . خاتىرجەم بولغىن ، — دەپ بىر كېنىزەككە ئىشارەت قىلدى . كېنىزەك بىر تاۋاق لەئىلنى چىقىرىپ زەرگەر ياشنىڭ ئالدىغا قويدى . موماي زەرگەر ياشقا :

— سەن تۆت پارچە لەئىلنى بۇلارنىڭ ئارىسىغا قويغىن ، — دېدى . زەرگەر ياش راستلىقىنى ئىقرار قىلىشتىن باشقا ئامال قالمىغانلىقىنى كۆردى . ئاخىرى لەئىللەرنى يوشۇرۇن ھالدا تاۋاقنىڭ ئىچىگە

قويۇپ ئورنىدىن قوزغىلىپ دوستلىرى قېشىغا باردى . ئەتىسى تۆت دوست ئۇ پاكىز سۇرەت موماينىڭ ئىشكىگە كېلىپ تۇردى . خوتۇن بۇلارنى ئىززەت ۋە ھۆرمەت بىلەن قارشى ئېلىپ :

— ھەي يىگىتلەر ، ئاخشام ھەرقانچە پىكىر قىلساممۇ ياقۇتلار ئەسلا مەلۇم بولمىدى . سىلەر بولساڭلار بۇ دىيارغا مۇساپىر ، تەلۈڭلار تۆت پارچە ياقۇت بولسا مەن سىلەرگە ئۆز خەزىنەمدىن بېرەي ، — دەپ بۇيرۇپ بىر تاۋاق لەئلىنى كەلتۈرۈپ يىگىتلەرنىڭ ئالدىغا قويدى . ھۇشمەند ئۇزىنىڭ تۆت پارچە لەئلىنىڭ تاۋاقتا تۇرغانلىقىنى كۆرۈپ ئىككىلەنمەيلا قول سېلىپ تۆت لەئلىنى ئېلىپ يانچۇقىغا سالدى . خوتۇن ھۇشمەندنىڭ پەم - پاراسىتىگە ئاپىرىن ئوقۇپ ئۇلارغا رۇخسەت بەردى . ئۇلار بۇ يەغلىشتىن چىقىپ شەھەرنىڭ بىر مەنزىلىنى ئۆزلىرىگە ماكان قىلىپ ، كامكارنى ئىززەت كۇرسىسىدا ئولتۇرغۇزدى ، ھۇشمەند ياقۇتلارنى ساتماقچى بولۇپ بازارغا چىقتى . جاۋاھىر پۇرۇشلار ھەر بىرى مەملىكەت خىراجىتىگە تەڭ كېلىدىغان تۆت پارچە قىممەت باھالىق ياقۇتنى بىر غېرىب يىگىتكە بىمۇناسىپ كۆرۈپ » ئوغرى ئوخشايدۇ « دەپ مۇقەررەرلەشتۈردى . ئاخىرى ھۇشمەندنىڭ قول - پۇتلىرىدىن باغلاپ مىرشەبنىڭ يېنىغا ئېلىپ باردى . مىرشەب «بۇ يىگىتنى بويىنىغا زەنجىر سېلىپ زىندانغا تاشلاڭلار » دەپ بۇيرىدى . ئەتىسى تاڭ ئېتىپ ، پادىشاھ تەختتە بارلىق دۆلەت ئەربابلىرى بىلەن ئولتۇراتتى . مىرشەب پادىشاھنىڭ ئالدىغا ھۇشمەندنى ئېلىپ كېلىپ ، لەئلىلەرنى تەختنىڭ ئالدىغا قويدى . پادىشاھ لەئلىلەرنى كۆرۈپ تەئەججۈپ قىلىپ ھۇشمەندتىن :

— بۇ لەئلىلەرنى قەيەردىن ئالدىڭ ، — دەپ سورىدى . ھۇشمەند راست گەپنى ئېيتىشتىن باشقا ئامال تاپالماي ئاخىرى ئىلاجىسىز كامكار بىلەن ئۆزىگە ۋە يولداشلىرىغا مۇناسىۋەتلىك بارلىق ۋەقەلەرنى باشتىن ئاخىرىغىچە بايان قىلدى . پادىشاھ ھۇشمەندنىڭ سۆزىنى ئورۇنلۇق كۆرۈپ لەئلىلەرنى قايتۇرۇپ ئۆزىگە بېرىپ « كامكارنى ھازىر قىلىڭلار » دەپ بۇيرۇق قىلدى . پادىشاھنىڭ مۇلازىملىرى كېلىپ كامكارنى ئىززەت بىلەن پادىشاھنىڭ خىزمىتىگە ئېلىپ باردى . بۇ ئىش بارلىق شەھەرگە پۇر كېتىپ ھەر تەرەپتىن تاماشاغا كىشىلەر جەم بولۇشتى :

— پادىشاھنىڭ پاكلىق پەردىسى ئىچىدە ئولتۇرغان بىر قىزى بار ئىدى . ئۇنىڭ ھۆسن - جامالىنىڭ داڭقى دۇنياغا مەشھۇر بولغانىدى . ئۇزۇن ۋاقتتىن بېرى كامكارنىڭ جامالىنى چۈشىدە كۆرۈپ ، ھەمىشە ئۇنىڭ پىراقىدا يوشۇرۇن نالە قىلىپ يۈرەتتى . ئۇ مۇرات يامغۇرىنىڭ قايسى تەرەپتىن كېلىپ كۆكۈل غۇنچىسى قايسى بانا بىلەن ئېچىلىدىغانلىقىنى بىلمەيتتى . بۇ خەۋەرنى مەلىكىمۇ ئاڭلاپ پەنجىرىنىڭ ئارقىسىدىن تاماشا قىلىپ تۇرغانىدى . ئۇشتۇمتۇت كامكار بارگاھنىڭ ئىشكىدىن كىرىپ كەلدى . مەلىكىنىڭ نەزەرى ئىختىيارسىز كامكارغا چۈشۈپ مەشۇقىنىڭ ئۆزى ئىكەنلىكىنى كۆرۈپ دەرھاللا بىر ئاھ تارتىپ بىھوش بولۇپ يىقىلدى . كېنىزەكلەر مەلىكىنى كۆتۈرۈپ ئېلىپ ماڭدى . پادىشاھ

www.uyghurkitap.com

مەلىكىنىڭ ئەھۋالىنى ئاڭلاپ ، نېمە ئىش بولغانلىقىنى بىلىپ ، كامكارنى تەلەپ قىلىپ كەلتۈرگىنىدىن پۇشايمان قىلىپ دەرھال خوشلاشتى . مەلىكە ئۆز ھەرىمىگە كىرىپ بىتاقەت بولۇپ كېچە ـ كۈندۈز نالە ـ زارە قىلىپ يىغلاپ تىنىقى ئۆزۈلۈش ھالىتىگە بېرىپ يەتتى . پادىشاھ بۇ قورقۇنچلۇق ۋەقەدىن پەرىشان بولۇپ دۆلەت ئەمىرلىرىنى چاقىرىپ مەسلىھەت قىلدى . ھەممىسى مەسلىھەتنى بىر يەرگە كەلتۈرۈپ :

ـ ھەي ئالەم پادىشاھى ، بۇ سۆزلەر تېخى خەلق ئارىسىدا ئاشكارا بولمىغان ۋاقىتتا مەلىكىنى كامكارغا نىكاھ قىلىپ بېرىلىڭ . چۈنكى كامكارنىڭمۇ پادىشاھ نەسلىدىن ئىكەنلىكى ، پەلەكنىڭ ھادىسىلىرىدىن سەرگەردان بولۇپ بۇ ۋىلايەتكە كېلىپ قالغانلىقى مەلۇم بولدى ، ــ دەپ ئۆز ئويلىرىنى ئېيتىشتى .

پادىشاھقا بۇ سۆز ماقۇل كېلىپ شەھەرنى بايرام تۈسىگە كىرگۈزۈپ ناھايىتى ئىززەت ۋە ھۆرمەت بىلەن مەلىكىنى كامكارغا نىكاھ قىلىپ بەردى . كامكار مەلىكىدىن مۇرادىغا يەتتى . نەچچە ۋاقىتتىن كېيىن پادىشاھ بۇ پانى دۇنيادىن باقىي ئالەمگە سەپەر قىلدى . كامكار پادىشاھ بولۇپ سەلتەنەت تەختىدە ئولتۇردى . ھۆشمەندنى ئۆزىگە ۋەزىر قىلىپ ئىختىيار ئىشەنچىسىنى ئۇنىڭغا تاپشۇردى . ئىككى ھەمرىيىغمۇ كۆپ ئىنئاملار بېرىپ دۇنيا مۈلكىدىن خاتىرجەم قىلىپ ، قالغان ئۆمرىنى راھەت ـ پاراغەت ۋە بەخت ـ سائادەت بىلەن ئۆتكۈزدى .

جامنىڭ لالەرۇخقا ئاشىق بولۇپ ، ئۇنى نىكاھ قىلىپ ئالغانلىقى ، پەلەكنىڭ ھىيلىسىدىن يىراق ئوتىغا گىرىپتار بولۇپ يەنە ۋىسال دۆلىتىگە ئېرىشكەنلىكى

رىۋايەتچىلەر مۇنداق ھېكايە قىلىدۇ :

ھىندىستان ۋىلايىتىدە ئۆتكەن پادىشاھلار ئەۋلادىدىن جام ئىسىملىك بىر يىگىت بار ئىدى . ئۇ دۆلىتىدىن ئايرىلىپ، سەلتەنەت تەختىدىن چۈشۈپ، نەۋكەرلەر قاتارىدا يۈرەتتى . ئۇ شەھەرنىڭ ھاكىمى مىرزەبان دېگەن كىشى بولۇپ ، جام ئۇنىڭ خىزمىتىدە ئىدى . مىرزەبانىنىڭ ھۆسن ـ جامالدا تەڭدىشى يوق لالەرۇخ ئىسىملىك بىر قىزى بار ئىدى . بىر كۈنى جام رەستە بازاردا ئولتۇرغانىدى . «پوشت ، پوشت» دېگەن ئاۋاز پەيدا بولۇپ ، ئارقىسىدىن ساراي خوجىلىرى بىر زەرلىك مەپىنى كۆتۈرۈپ ئېلىپ كەلدى . جام قاراپلا مىرزەبانىنىڭ قىزىنىڭ مەپىسى ئىكەنلىكىنى بىلدى . تۇيۇقسىز مەپىنىڭ پەردىسىنى شامال ئۇچۇرغانىدى ، جامنىڭ نەزەرى پەردىنىڭ ئىچىدە ئولتۇرغان لالەرۇخقا چۈشۈپ مىڭ كۆڭۈل بىلەن ئاشىق بولۇپ ئاھ تارتىپ بىھوش بولۇپ يىقىلدى . كىشىلەر جامنىڭ ئەتراپىغا جەم بولدى . ئۇ بىرەر سائەتتىن كېيىن ھوشىغا كېلىپ كۆزىنى ئېچىپ ، بېشى ئۇستىدە كۆپ كىشىلەرنىڭ جەم بولۇشقانلىقىنى ، ئەمما مەشۇقىنىڭ غايىب بولغانلىقىنى كۆردى . ئۇ ھېچكىمنىڭ سۆزىگە ئىلتىپات قىلماستىن لالەرۇخنىڭ ئىزىدىن مېڭىپ قەسىرنىڭ ئاستىغا كېلىپ زار ـ زار يىغلاپ ئاشىقلارچە نالىلەر قىلىپ ئولتۇردى .

www.uyghurkitap.com

بۇ ۋەقە بولۇپ بىر نەچچە مۇددەت ئۆتتى. بۇ سۆز بارلىق شەھەر ۋە سەھرالارغا تارىلىپ پۈر كەتتى. ئاخىرى كىشىلەر بۇ ئىشنى مىرزەبانغا مەلۇم قىلدى. مىرزەبان: «جامنى ئۆلتۈرمىگۈچە بۇ يامان نامدىن خالاس بولالمايدىغان ئوخشايمەن» دەپ ئويلاپ بارلىق ئەمىرلىرىنى جەم قىلىپ بۇ ئىشنى قانداق بىر تەرەپ قىلىش توغرىسىدا مەسلىھەتلەشتى. دۆلەت كاتتىلىرى جامغا خەيرخاھلىق قىلىپ:

— ھەي ئالەم پادىشاھى، ئىسىڭىزدە بولسۇنكى، جام كەيانى پادىشاھلىرىنىڭ ئەۋلادىدىندۇر. ئەگەر ئۇنىڭغا لۇتپ مەرھەمەت قىلىپ كۆيئوغۇللۇق شەرىپىگە مۇناسىپ قىلسىڭىز لايىق كېلىدۇ، — دەپ ئىلتىماس قىلىشتى. پادىشاھ غەزىپىدىن يېنىپ ئەمىرلىرىنىڭ سۆزىگە ئەمەل قىلىپ، لالەرۇخنى جامغا نىكاھ قىلىپ بەردى. جام ھەرەم ئۆيىگە كىرىپ مەشۇقىنىڭ ۋىسال شارابىدىن ئىچىپ سەرخوش بولۇپ ئولتۇردى.

ھىندىستاندا خەلىپەئى زەفت دەيدىغان يەنە بىر ئۇلۇغ پادىشاھ بار ئىدى، ئۇ ناھايىتى ھوشيار ۋە دانا پادىشاھ ئىدى. ئۇ لەشكەرلىرىنىڭ جىقلىقىدىن ۋە خەزىنىسىدىكى بايلىقلارنىڭ كۆپلۈكىدىن ئەتراپىدىكى پادىشاھلارنى ئۆزىگە باراۋەر كۆرمەيتتى، خەلىپىنىڭ ھەرىمىدە سەرۋى ناز ئىسىملىك بىر كېنىزىكى بار بولۇپ، ھۆسۈن جامالدا دۇنيانىڭ ھەممە خوتۇنلىرىدىن ئۈستۈن تۇراتتى. ئۇنىڭ ھۆسن — جامالىدىلا تەڭدىشى يوق بولۇپ قالماي، پەھىم پاراسەتتىمۇ دۇنيادا بىرلا ئىدى. ئۇ خەلىپىنى ئۆز كۆڭلىگە ئەسىر قىلىپ كېچە — كۈندۈز ئۇنى ئۆز سۆھبىتىدىن خۇشال قىلاتتى. سەرۋى ناز ھەمىشە ناز ئىشۋىلەر بىلەن پادىشاھقا ھەر خىل سۆزلەرنى قىلاتتى. پادىشاھمۇ مۇھەببىتىنىڭ چوڭقۇرلۇقىدىن بۇ خىل غىلجىڭلاشلارنى كۆتۈرەتتى.

بىر كۈنى پادىشاھ قوبۇلخانىسىدىن قايتىپ ھەرەم ئۆيىگە كىردى. پادىشاھ سەرۋى نازنىڭ ناز ئىشۋىلىرى بىلەن دىلنى ئۆزىگە مەھلىيا قىلغۇچى چاچلىرىنى چېكىسىگە قويۇپ بېرىپ، كۈرسىغا يۆلىنىپ ئولتۇرغانلىقىنى كۆردى. سەرۋى ناز پادىشاھنى كۆرۈپ ئىززەت — تەزىمنى بەجا كەلتۈرمەي ئورنىدا ئولتۇرۋەردى. سەرۋى نازنىڭ بۇ قىلىقى پادىشاھنىڭ قۇياشتەك پاك كۆڭلىگە ئېغىر كېلىپ:

— ھەي يۈزى قېلىن خوتۇن، سەندە قانچىلىك خاسىيەتلەر بولۇپ بۇنچىلىك تەكەببۇرلۇق قىلىپ ھەددىڭدىن ئاشىسەن؟ ئەگەر بۇنىڭغا توغرا دەلىل تېپىپ مېنى قايىل قىلغۇدەك جاۋاب بەرسەڭ، غەزىپىمدىن خالاس بولىسەن، بولمىسا بېشىڭنى تېنىڭدىن جۇدا قىلىمەن، — دېدى.

سەرۋى ناز پادىشاھنىڭ قاتتىق غەزىپكە كەلگەنلىكىنى كۆرۈپ:

— ھەي خۇسرەۋدەك ئادىل پادىشاھ، مېنىڭ بۇ داۋادا ئىككى دەلىلىم بار، ئەگەر رۇخسەت قىلساڭ ئۇلارنى ئىسپات كەلتۈرىمەن. بىرى ۋايىغا يەتكەن ھۆسن — جامال، يەنە بىر كامالەتكە يەتكەن ئەقىل — پاراسەت. بۇ ئىككىسى مەندە بار. سەن ئاۋۋال مەندىن ياخشىراق گۈزەل پەرىنى

تېپىپ ئۇندىن كېيىن مېنى بىر نېمە دېگىن، ــ دەپ جاۋاب بەردى. خەلپىگە بۇ سۆز ماقۇل كېلىپ، ھەرىمىدىن چىقىپ، دەرھال تۇرالغۇسىغا بېرىپ دانا بىر ۋەزىرىنى چاقىرتىپ كېلىپ:

ــ پۈتۈن ئالەمنى ئايلىنىپ ھۆسىن ـ جامال، پەزىلەت ۋە كامالەتتە سەرۋى ناز سۇرەتتەك قېتىپ ئەقلى لال بولىدىغان بىر نازىنىنى تېپىپ ئېلىپ كەلگىن. ئەگەر بۇ مەقسەتنى ئەمەلگە ئاشۇرالمىساڭ ۋەزىرلىكتىن چىقىرىپ ئورنۇڭغا باشقا كىشىنى ۋەزىر قىلىمەن ــ دەپ بۇيرىدى.

ۋەزىر پادىشاھنىڭ ھۆكۈمى بىلەن سەپەر جابدۇقلىرىنى تەييار قىلىپ بېشىغا كۇلاھ كىيىپ قەلەندەرلەر سۇرىتىدە بولۇپ مەقسەت يولىغا قەدەم قويدى.

ۋەزىر دەشت باياۋانلاردا يۈرۈپ، ناھايىتى ئۇزۇن مۇددەت ساياھەت قىلىپ كۆپ ۋىلايەتلەرگە بېرىپ ئىزدەپ سۈرۈشتۈرۈپ كۆردى، مەقسەتتىن ھېچ ئۈمىد كۆرمىدى. ئاخىرى ئامالسىز ۋەزىرلىكتىن ئۈمىد ئۈزۈپ ۋەتىنىنى كۆزلەپ يولغا چىقتى. قازارا، نەزەرى مىزەباننىڭ شەھىرىگە چۈشتى. ئۇ كۈنى لالەرۇخ ساياھەت ئۈچۈن سەھراغا چىققانىدى. ۋەزىرىنىڭ ئۇدۇلىغا كەلگەندە مەپىنىڭ پەردىسىنى شامال ئۇچۇرۇپ پەردە كۆتۈرۈلدى. ئىختىيارسىز ۋەزىرنىڭ نەزەرى لالەرۇخقا چۈشۈپ خېلى ئۇزۇن گاراخ بولۇپ تۇرۇپ قالدى. ۋەزىر كۆزىنى ئېچىپ مەلىكىنىڭ غايىب بولغانلىقىنى كۆردى. بىر كىشىدىن ئۇ مەلىكىنىڭ كىم ئىكەنلىكىنى سورىدى. ئۇ كىشى:

ــ بۇ كىشىنىڭ ئىسمى لالەرۇخ، پادىشاھ مىرزەباننىڭ قىزى، ــ دەپ جاۋاب بەردى.

ۋەزىر ناھايىتى خۇشال بولۇپ قايتىپ بېرىپ، خەلپىنىڭ خىزمىتىگە كېلىپ لالەرۇخنىڭ ۋەقەسىنى بايان قىلدى. خەلپە خۇشال بولۇپ ۋەزىرنى ئەلچى قىلىپ مىرزەباننىڭ خىزمىتىگە لالەرۇخنى تەلەپ قىلىپ ئەۋەتتى. ۋەزىر مىرزەباننىڭ خىزمىتىگە كېلىپ سوۋغا سالاملارنى تەقدىم قىلىپ خەلپىنىڭ خەۋىرىنى يەتكۈزدى. مىرزەبان دەرغەزەپ بولۇپ سۆزىنى رەت قىلىپ ئەلچىنى يولغا سالدى. ۋەزىر خەلپىنىڭ خىزمىتىگە كېلىپ بولغان ۋەقەنى بايان قىلدى. مىرزەباننىڭ ئۆز سۆزىگە كىرمەگەنلىكىدىن كۆڭلى پەرىشان بولغان خەلپە لەشكەرلىرىگە جەم بولۇش توغرىسىدا بۇيرۇق بەردى. ئاز ۋاقىتتىلا ساناقسىز ئەسكەرلەر جەم بولدى. خەلپە مىرزەباننىڭ دەككىسىنى بېرىش ئۈچۈن ئۇنىڭ ئۈستىگە ئاتلاندى.

مىرزەبان خەلپىنىڭ لەشكەر بىلەن بېسىپ كەلگەنلىكىدىن خەۋەر تاپتى. ئۇلار خەلپىگە تاقابىل تۇرغىلى بولمايدىغانلىقىنى بىلىپ، ئامالسىز قەلئەنىڭ ئىشىكىنى تاقاپ ئىھتىيات بىلەن ئولتۇردى. خەلپىمۇ ھېسابسىز لەشكەر بىلەن كېلىپ قەلئەنىڭ ئەتراپىنى مۇھاسىرە قىلدى. نەچچە ۋاقىت بۇ تەرىقىدە ئۆتتى. خەلپە غەمكىن بولۇپ يەنە ۋەزىرنى ئەلچى قىلىپ بىرنەچچە كىشى بىلەن «مىرزەبانغا نەسىھەت قىلسۇن» دەپ ئەۋەتتى. ۋەزىر مىرزەباننىڭ تۇرالغۇسىغا

www.uyghurkitap.com

كىرىپ ئولتۇردى .
ۋەزىرنىڭ نەققاشلىق ئىلمىدا ماھارىتى ناھايىتى ئۈستۈن بىر مەھرىمى بار ئىدى . ئۇ مەلىكىنىڭ بېغىغا كىرىپ كۆلچەكنىڭ لېۋىدە تاماشا قىلىپ ئولتۇردى . ئەلقىسسە ، لالەرۇخ قەسرىنىڭ ئىشىكىدىن بېشىنى چىقىرىپ باغ تەرەپكە قارىدى . شۇ ھامان ئۇنىڭ ئەكسى كۆلچەكنىڭ ئىچىگە چۈشتى . ۋەزىرنىڭ مەھرىمى مەلىكىنىڭ ئەكسىنى سۇدا كۆرۈپ لالەرۇخنىڭ ئەكسى ئىكەنلىكىنى بىلدى ۋە دەرھال قولىغا قەلەم ئېلىپ بىر ۋاراق قەغەزگە ئۇنىڭ سۇدىكى سۈرىتىنى سىزىپ قوينىغا سالدى .

بۇ تەرەپتە بولسا ، ۋەزىر مىرزەبانغا خەلپىنىڭ سۆزىنى يەتكۈزۈپ يارىشىپ قېلىشتىكى تەلىپىنى ئوتتۇرىغا قويدى . مىرزەبان ۋەزىرگە يەنە دەشناملار قىلىپ يولىغا سالدى . ۋەزىر خەلپىنىڭ خىزمىتىگە كېلىپ ئىشتىكەن سۆزلىرىنى بايان قىلدى . شۇ ئەسنادا ، ۋەزىرنىڭ مەھرىمى لالەرۇخنىڭ سۈرىتىنى قوينىدىن چىقىرىپ خەلپىنىڭ ئالدىغا قويدى . خەلپە سۈرەتنى كۆرگەن ھامان بىتاقەت بولۇپ ئېھتىيات تەرتىپلىرىنى قولىدىن بېرىپ ، ۋەزىرنى يەنە ئەلچى قىلىپ ئۆزىنى نەققاش مەھرەم سۈرىتىدە ياساپ ئەلچىگە مۇلازىم بولۇپ مىرزەبانىنىڭ تۇرالغۇسىغا كەلدى . ۋەزىر تۇرالغۇغا كىرگەن ۋاقتىدا ، خەلپە باغقا كىرىپ «بىر باھانە بىلەن لالەرۇخنىڭ جامالىنى كۆرسەم ئەجەبئەمەس » دەپ كۆلچەكنىڭ لېۋىدە ئىنتىزار بولۇپ ئولتۇردى . ئەمما لالەرۇخ قەسىردىن باغ تەرىپىگە ئەسلا قارىمىدى . بىرەر سائەتتىن كېيىن خەلپە بىر بېلىقنىڭ ئۆز ئالدىغا كېلىپ سۇدىن بېشىنى چىقىرىپ ھەر تەرەپكە ئوينىاقشىپ يۈرگەنلىكىنى كۆردى . خەلپە بېلىقنىڭ تاماشىسىغا مەھلىيا بولۇپ ئۆز ئىشلىرىنى ئېسىدىن چىقىرىپ تاماشا ئۈچۈن قولىدىكى ئۈنچە تەسۋىنى يىپىدىن ئۈزۈپ دانىسىنى بىر - بىرلەپ بېلىقنىڭ ئالدىغا تاشلاپ ئولتۇردى . بېلىق ئۈنچىلەرنى بىر - بىرلەپ يۇتاتتى . خەلپە بۇ تاماشىدىن خۇشاللىقتا چۆمۈپ پەلەكنىڭ ھادىسىلىرى ھەرلەھزىدە ئۆزگىرىپ تۇرىدىغانلىقىنى ئۇنتۇپ قالدى .

ئەلقىسسە ، خەلپە بېلىقنىڭ تاماشاسىغا بەنت بولۇپ ئولتۇرغان ۋاقتىدا ، بىر كېنىزەك قەسرىنىڭ ئۈستىدىن بۇ ۋەقەنى كۆرۈپ يوشۇرۇن ھالدا پەسكە ئاستا - ئاستا قەدەم قويۇپ چۈشۈپ خەلپىنىڭ بېشى ئۈستىگە كەلدى . ئۇ پاراسەت بىلەن بۇ خىل قىلىقلارنىڭ پادىشاھلاردىلا كۆرۈلىدىغانلىقىنى كۆرۈپ يەتتى . چۈنكى پادىشاھ بولمىسا ھەرقانداق باي كىشىمۇ بىر دانىسى مەملىكەت خىراجىتىگە توغرا كېلىدىغان ئۈنچىنى سۇنىڭ ئىچىگە تاشلىمايدۇ ، كېنىزەك ئازراق تاماشا قىلىپ قاراپ تۇردى . خەلپىنىڭ ئۇنىڭ كەلگىنىدىن ئەسلا خەۋىرى بولمىدى . بىرەر سائەتتىن كېيىن تەسۋىنىڭ دانىسى تامام بولدى . كېنىزەك پادىشاھمۇ ئەمەسمۇ دېگەن گۇماننى ئېنىقلاپ كۆرۈش ئۈچۈن بوينىدىن بىر يىپ ئۈنچىنى ئېلىپ ، يىپىنى ئۈزۈپ خەلپىنىڭ قولىغا بىر - بىرلەپ سۇنۇپ بەردى . خەلپە تاماشاغا مەھلىيا بولغانلىقى ئۈچۈن ، ئۈنچىلەرنى كىم قولىغا بېرىۋاتىدۇ ، ئازراقمۇ

سۇرۇشتۇرۇپ قويماي ، ئۆزىنىڭ ئۈنچىسى-
دەك بىر - بىرلەپ كۆلچەككە تاشلاپ تاماشا
قىلىپ ئولتۇردى . ئۈنچىلەر تامام بولغان
ۋاقىتتا يەنىلا غەپلەت ئۇيقۇسىدىن ئويغانماي
قولىنى ئۇزىتىپ ئۈنچە تەلەپ قىلدى . ئا-
خىرى كېنىزەك خەلپىنىڭ قولىدىن مەھكەم
تۇتۇپ :

— ھەي دۆت تەلۋە ، سېنىڭ
ناھايىتى ئەقىلسىزلىكىڭدىن بىلىق تاماشا-
سىغا بەنت بولۇپ بالا دامىغا گىرىپتار
بولدۇڭ ، سېنىڭ پىتنە پاسات سېلىشىڭ بى-
لەن جەۋرى جاپالىرىڭدىن پۈتۈن ۋىلايەت
خاراب بولۇش ئالدىدا تۇرىدۇ . مەقسىتىڭ
پادىشاھنىڭ قەلئەسىدىن تۆشۈك ئېچىپ
ئۇنى نومۇسقا قويۇپ ، پاك سەدەپ ئىچىدە
پەرۋىش قىلىنغان بەختىيار گۆھىرىنى
قولۇڭغا كىرگۈزۈشتۇر . ئەمدى كۆرىۋاتى-
سەن ، پەلەك ھەر خىل نەيرەڭلىرى بىلەن
سېنىڭدەك پادىشاھنى مېنىڭ قولۇمغا گىرىپ-
تار قىلدى . ھەي پادىشاھ ئەقىلسىزلىقىڭدىن
تەدبىرنى خاتا قىلدىڭ ، سەن تېخى ئۇۋنى
قولۇڭغا كىرگۈزمەي تۇرۇپ ئۆزۈڭ
زەنجىرگە گىرىپتار بولدۇڭ ، — دېدى .

خەلپە بۇ ۋەقەدىن ھەيرەتكە تولۇپ
بۇ ئەندىشىدىن ئۆزىنى خالاس قىلىش
ئۈچۈن ھەر خىل پىكرلەردە بولدى . شۇنچە
كۆپ پىكىر يۈرگۈزۈپمۇ قانداق قىلىپ بۇ
ئەجەلنىڭ جاڭگىلىدىن قۇتۇلۇپ قېلىشنى
بىلمىدى . ئاخىرى :

— ھەي گۈزەل مەلىكە ، ئويلاپ
كۆرگىن ، مەن بىناۋانىڭ خەلپە بىلەن
نېمىمۇ مۇناسىۋىتى بولسۇن . مەن ئەلچىنىڭ
خىزمەتكارىمەن . خەلپە بۇ تەرىقىدە نېمە
زۆرۈرىيەتتىن بۇ ماكانغا كېلىپ ئۆزىنى
بالاغا گىرىپتار قىلسۇن ، بۇنداق بولۇشى
ئەقىلدىن تولىمۇ يىراقتۇر ، — دېدى . كې-
نىزەك :

— ھەي ، بۇ خىلدىكى بىمەنە
سۆزلىرىڭنى قويغىن ، ئوتنى خەس - خە-
شەكلەرنىڭ ئىچىدە يوشۇرۇن ساقلىغىلى
بولمايدۇ ، — دېدى .

خەلپە كېنىزەكنىڭ ئۆز پەردىسىنى
يىرتىپ تاشلاپ توغرا تونۇۋاتقانلىقىنى
بىلدى . خەلپە «بۇنىڭ بىلەن تالاش -
تارتىش قىلىپ ئولتۇرۇش پايدا
بەرمەيدىكەن» دەپ جەزىملەشتۈرۈپ ،
ئىلاجىسىز قازاغا تەن بېرىپ تەگرى تائالاغا
ئۆزىنى تاپشۇرۇپ ھېچقانداق سۆز قىلماي
سۈكۈت قىلىپ ئولتۇردى . كېنىزەك
ھەقىقەتەن ھىندىستان مەملىكىتىنىڭ پادى-
شاھى ئۆز قولىغا چۈشكەنلىكىنى
جەزىملەشتۈرۈپ ، بىرەر سائەت ئويلىنىشتىن
كېيىن :

— ھەي ئالىي مەرتىۋىلىك پادىشاھ ،
سەن بىزگە دۈشمەنسەن ، سېنىڭدەك دۈش-
مەننى قويۇپ بېرىپ ئۆز ماكانىغا ئەۋەتمەك
ئەقىللىقلارنىڭ ئىشى ئەمەستۇر . بىراق سەن
پۈتكۈل ئالەمنىڭ پادىشاھلىرىغا سەركەردى-
سەن . بۇ ئىسىملىك ۋە ئېزىزلىكىڭ بىلەن
سېنىڭ قېنىڭنى تۆكۈشنى خالىماسمەن .
ئەگەر ئەھدە قىلىپ ، تۇرالغاڭغا بارغاندىن
كېيىنلا لەشكەرلىرىڭنى قەلئە ئەتراپىدىن
يىغىپ لالەرۇخنىڭ مۇھەببىتىنى
كۆڭلۈڭدىن چىقىرىپ ئۆز شەھرىڭگە
بارساڭ . تېخى بۇ ئىشلاردىن ھېچكىم خەۋەر
تاپماستىنلا سېنى خالاس قىلىپ ، ئۆز

جايىڭغا ئەۋەتىمەن . يەنە بىرى ئۆز جايىڭغا قايتىپ بارغاندىن كېيىن بۇ تەرەپكە قايتىپ كەلمەيسەن ، — دېدى .

خەلىپە بۇ مەرھەمەتلىك سۆزنى ئىشىتىپ ئۆزىگە يېڭى ھاياتلىق ئاتا قىلغاندەك ھېس قىلىپ ، ئېيتقان ھەر بىر سۆزىگە جان دىلى بىلەن رازى بولۇپ كىنىزەكنىڭ قولىدىن خالاس بولدى .

خەلىپە تۇرالغۇسىغا كېلىپ تەڭرى تائالانىڭ دەرگاھىغا سەجدە قىلىپ كۆپ شۈكرىلەر ئېيتتى . پادىشاھ ئەھدىگە ۋاپا قىلىپ تۇرالغۇسىغا كەلگەن ھامانلا لەشكەرلىرىنى ئېلىپ ئۆز ۋىلايىتىگە قايتتى . بۇ ۋەقە بولۇپ ئۇزۇن ۋاقىت ئۆتتى . بىر كۈنى مىرزەبان ھەرەمنىڭ ئىچىدە كىنىزەكلەرنىڭ ئارىسىدا ئۆزىنى تەربىيىلەپ قانداق باتۇرلۇق قىلىپ خەلىپىنى قايتۇرۇۋەتكەنلىكى توغرىسىدا كۆپ لاپلارنى ساتتى .

ئەلقىسسە ، ئۇ كىنىزەك بۇ ئەھۋاللارنى بىلگەنلىكى ئۈچۈن بۇ خىلدىكى سۆزلەرگە تەخىر قىلىپ تۇرالماي مەنسىتمىگەن ھالدا كۈلەتتى . مىرزەبان كىنىزەكنىڭ كۈلگىنىدىن خىجالەت بولۇپ نېمە ئۈچۈن كۈلگەنلىكىنىڭ سەۋەبىنى سورىدى . كىنىزەك بىشىدا ئېيتمىغانىدى ، قايتا ـ قايتا سوراۋەرگەنلىكىدىن ئامالسىز ئۆتكەن ۋەقەلەرنىڭ ھەممىسىنى بايان قىلدى . مىرزەبان دەرغەزەپ بولۇپ كىنىزەكنى كۆپ ئازاب بىلەن زىندانغا تاشلاشنى بۇيرىدى . ئۇ كىنىزەك نەچچە كۈن مېھنەتلەر تارتىپ زىنداندا ياتتى . ئاخىرى بىر بۆلۈك كىنىزەك ۋە خىزمەتكارلارنىڭ ئارىغا چۈشۈپ گۇناھىنى تىلىشى بىلەن زىنداندىن ئازاد قىلىندى . ئۇ كىنىزەكلەرنىڭ ئالدىدا «گۇناھ ئۆزۈمدىن ئۆتتى» دېيىتتى . ئەمما ئىچىدە ئۇ گىنىنى ساقلاپ يۈرەتتى . شۇ كۈنلەرنىڭ بىرىدە كىنىزەك بىر يۇچۇن كىشىنى تېپىپ خەلىپىنىڭ يېنىغا «ئەگەر پادىشاھنىڭ كۆڭلى لالەرۇخ تەرەپكە تارتسا ئەڭ ياخشىسى ھازىرلا لەشكەر تارتىپ كەلسۇن . بۇ نۆۋەت ئىشلىرى ئاسان بولۇپ مەقسەتلىرىگە يەتكەي » دەپ ئەۋەتتى . ئالىي مەرتىۋىلىك پادىشاھقا بۇ خەۋەر يەتكەن ھامان ناھايىتى خۇشال بولۇپ ، دەرھال لەشكەرلىرىنى جەم قىلىپ مىرزەبانىنىڭ شەھىرىگە كېلىپ قەلئەنى مۇھاسىرە قىلدى .

نەچچە مۇددەت بۇ تەرىقىدە ئۆتتى .

بۇ ئىشلارغا سەۋەبچى بولغان كىنىزەك پۇرسەت تېپىپ قەلئەدىن چىقىپ خەلىپىنىڭ خىزمىتىگە كەلدى . ئۇ كىنىزەك ئالدى بىلەن مىرزەبانىنىڭ ئەھۋالىدىن خەۋەر بەردى . ئاندىن :

— ھەي ئالەم پادىشاھى ، كۈندە ئاپتاپ چىققان ۋاقىتتا لالەرۇخ بىر كىنىزەكنىڭ ھەمراھلىقىدا يوشۇرۇن ھالدا قەلئەنىڭ سۇڭگۈچىدىن چىقىپ ، دەريانىڭ ياقىسىغا كېلىپ غۇسلە قىلىپ ئۆز جايىغا قايتىدۇ . بۇ ئىشتىن ھېچكىمنىڭ خەۋىرى يوقتۇر . سەن بىر نەچچە كىشىنى دەريانىڭ ياقىسىغا بېرىپ كېمىدە ئولتۇرۇپ يوشۇرۇنۇپ تۇرۇشقا بۇيرۇق قىلساڭ لالەرۇخ كېلىپ سۇغا چۈشكەن ھامان ئۆزلىرىنى ئۇنىڭغا يەتكۈزۈپ تۇتىۋالسا ، رەنج مۇشەققەتسىزلا مەقسەت گۆھىرىنىڭ قولغا كىرىشىدىن ئۇ-

مىدۋارمەن، — دېدى.

خەلىپە كېنىزەكنىڭ ئاغزىدىن بۇ سۆزلەرنى ئاڭلاپ خۇشال بولۇپ بىر توپ باتۇر يىگىتلەرنى بۇ ئىشنى ئورۇنلاشقا ئەۋەتتى. ئۇ باتۇر يىگىتلەر كېمىدە ئولتۇرۇپ دەريانىڭ يۇزىگە پالاق ئۇرۇپ، سۇبھى ۋاقتىدا شەھەردىن چىقىپ دەريانىڭ ياقىسىغا يېتىشتى. لالەرۇخ غۇسلە قىلىپ تۇرغان ۋاقىتتا ئۇ يىگىتلەر يوشۇرۇنغان جايىدىن چىقىپ ئۇشتۇمتۇتلا بالا ياغدۇرغۇچىدەك ئەتراپىنى بىر ئېلىپ قول - پۇتلىرىنى چۇشەپ كېمىگە سالدى. شەھەر خەلقى بۇ ۋەقەنى كۆرۇپ بىر نەچچە زەبەردەست كىشى لالەرۇخنى قۇتقۇلدۇرۇش ئۇچۇن يۇگۇرۇپ كېلىشتى. لالەرۇخنى تۇتقۇالغان كىشىلەر ھېلىگەرلىك قىلىپ ئەسلا ئۇرۇشقا نۇتۇنماي كېمىسىگە پالاق ئۇرۇپ، ساق - سالامەت خەلىپىنىڭ تۇرار جايىغا ئېلىپ كەلدى. خەلىپە مەقسەت گۆھىرىنىڭ قولىغا كىرگەنلىكىنى كۆرۇپ دەرھال يولغا چىقىپ ئۆز شەھىرىگە كېلىپ سەلتەنەت دۆلىتىدە ئولتۇردى. لالەرۇخنى ھەرەم ئۆيىگە كىرگۈزۇپ بارلىق خوتۇنلارغا سەركەردە قىلىپ باتۇرلۇق تەگىسىنى لالەرۇخنىڭ ئىسمىغا سوقتۇردى. سەرۋى نازنى بولسا ئىززەت تەختىدىن چۇشۇرۇپ خىزمەتكەرلار قاتارىدىن جاي بەردى.

لالەرۇخ بولسا بۇ ئىشلاردىن كۆڭلى پەرىشان بولۇپ كېچە - كۇندۇز بىچارە جامنىڭ پىراقىدا نالە قىلىپ يىغلايتتى. خەلىپە مەرھەمەت يۇزىسىدىن لالەرۇخنىڭ كۆڭلىنى ئېزىز بىلىپ، «ھازىر بولسا ئۇ مۇساپىر غېرىبتۇر، بىر نەچچە كۇن ئۆتكەندىن كېيىن ئۆز رازىلىقى بىلەن نىكاھ قىلىپ ئۆز ئەمرىمگە ئالىمەن» دەپ نىكاھ قىلىشقا ئالدىرىماي بەرداشلىق بىرىپ يۇرەتتى.

رىۋايەتچىلەر ھېكايىسىنى مۇنداق داۋاملاشتۇرىدۇ:

جام مەشۇقىنىڭ خەلىپە قولىغا چۇشۇپ، ئۇنى ئۆز ۋىلايىتىگە ئېلىپ كەتكەنلىكىدىن خەۋەر تاپتى. ئۇ ياقىسىنى چاك قىلىپ پىغان تارتىپ تۇپىراقلارنى بېشىغا چېچىپ دۆلەت ۋە ئىززەتلەردىن كېچىپ قەلەندەر لىباسلىرىنى كىيىپ غۇربەت يولىغا چۇشۇپ خەلىپىنىڭ ۋىلايىتىگە يېتىپ باردى. ئۇ سەھرانىڭ بىر بۇلۇڭىدىكى جاڭگالنى ماكان قىلىپ غېرىب سەرگەردان بولۇپ مەشۇقىنىڭ نازكەرەشمىسىنى ئۆزىگە ئۇلپەت بىلىپ گاھى ئىشق سەۋقىدىن نالە - پىغان تارتىپ گاھى مۇشتاقلىقتىن مەجنۇندەك ئاشىقانە غەزەللەرنى ئوقۇيتتى. جام مۇزىكا ئىلمىدە كامىل ئۇستازلاردىن بولغانلىقى ئۇچۇن ئازراق ۋاقىتتىلا باياۋاندىكى ۋەھشى ھايۋانلار ئۇنىڭغا رام بولۇپ ئەتراپىدا جەم بولدى. جامىۇ دىلكەشلىك ۋە خوش نااللىرى بىلەن ئۇلارنى مەست قىلىپ باش - كۆزلىرىنى سىيلاپ ئولتۇراتتى. كېچە - كۇندۇز ئۇنىڭ ئەتراپىدا كېيىك بۇغا مارااللار جەم بولۇپ، ئۇلپەت بولاتتى. جام شەھەردىن چىققان ۋاقتىدا ئېلىۋالغان ھەددى ھېسابسىز جاۋاھىر ۋە ئۇنچىلەرنى ۋەھشى ھايۋانلارنىڭ ئارىسىدا قويۇپ قويغانىدى. غەزەل ئوقۇغان ۋاقىتلىرىدا ۋەھشى ھايۋانلار مەست بولۇپ يىقىلاتتى. جام بۇ ئۇنچىلەرنى ئۇلارنىڭ

بويۇن پۇتلىرىغا مارجان ئورنىدا ئېسىپ قوياتتى .

ئەلقىسسە ، نەچچە كۈندىن كېيىن بۇ خەۋەر پۈتۈن ئالەمگە پۇر كەتتى . خەلپىگە : «بىر كېلىشكەن قەددى ـ قەمەتلىك يىگىت باياۋاننى ماكان قىلىپ دىلكەش نەغمىلىرىنى چېلىپ بارلىق ۋەھشى هايۋانلارنى ئۆزىگە رام قىلىپ ئولتۇرۇپتۇ . ئەجەبلىنەرلىكى شۇكى هەرقانداق بىر ۋەھشى هايۋان ئالدىغا كەلسە بويۇن ۋە پۇتلىرىغا جاۋاھىر ۋە ئۈنچىلەردىن مارجان ياساپ ئېسىپ قويىدىكەن » دېگەن خەۋەرنى يەتكۈزدى . خەلپە بۇ سۆزنى ئىشتكەندىن كېيىن ئەجەبلىنىپ لالەرۇخقا سۆزلەپ بەردى . لالەرۇخ ئۇ دەشت ـ باياۋانلاردا سەرگەردان بولۇۋاتقان كىشىنىڭ ئۆزى جام ئىكەنلىكىنى بىلىپ :

ـــ ئەي شاهىم ، ئەگەر بىرەر باهانە بىلەن چىقىپ بۇ ۋاقىتقىچە ئاڭلاپ باقمىغان باياۋاندىكى ۋەھشى هايۋانلارنىڭ ئىشلىرىنى تاماشا قىلىپ كەلسەك قانداق بولار؟ ـــ دېدى .

خەلپە بىر توپ مەھرەملىرى بىلەن ئاتقا مىنىپ لالەرۇخنى زەرلىك مەپىگە ئولتۇرغۇزۇپ ، پەرىشانلىقى يوقۇلۇپ كۆڭلى ئېچىلىپ قالسا ئەجەب ئەمەس دېگەن ئارزۇدا سەھرا تاماشاسىغا چىقتى . ئۇلار جامنىڭ ئولتۇراقلاشقان يېرىگە كېلىپ ، يىراقتىنلا جامنىڭ ئەتراپىنى بارلىق ۋەھشى هايۋانلار هالقىسىمان ئېگىلەپ ياتقانلىقىنى ، جام بولسا هايۋانلارنىڭ ئوتتۇرىسىدا مەجنۇندەك ئولتۇرۇپ نەغمە چېلىۋاتقانلىقىنى كۆردى . ئۇنىڭ نەغمىسى تاشنىڭ كۆڭلىگىمۇ تەسىر قىلاتتى . لالەرۇخ جامنىڭ نالىسىنى ئاڭلاپ كۆڭلىدە دەرياچە غەم جۇش ئۇرۇپ ، ئىختىيارسىز قانلىق ياشلىرىنى كۆزىدىن ئاققۇزۇپ زار ـ زار يىغلايتتى . خەلپە بۇ ۋەقەنى كۆرۈپ هەيرانلىقتا چۆكۈپ ، جامنىڭ ئالدىغا كېلىپ ئاتتىن چۈشۈپ، يېنىدا ئولتۇرۇپ ئەھۋالىنى سورىدى . جام مەشۇقىنىڭ جامالىنى كۆرۈپ ، ئاشىقانە ئاھ تارتىپ بىھوش بولۇپ يىقىلدى . خەلپە جامنىڭ ئەھۋالىغا رەھىمى كېلىپ بېشىنى تىزىغا ئېلىپ كۆپ، مېھرىبانلىق قىلىپ، نىمە سەۋەبتىن بۇ ئەھۋالغا قالغانلىقىنى سورىدى . جام بىقارارلىقتىن تىنى ئۆرتىنىپ جىنىدىن كەچكەندى . ئاخىر راست سۆزلەشتىن باشقا ئامال تاپالماي ئەھۋالىنى باشتىن ـ ئاخىر بىر ـ بىرلەپ بايان قىلدى . خەلپە بىتاقەت بولۇپ كۆزىدىن ياشلار ئاققۇزۇپ ئاخىرى ئۆزىنىڭ نەپسىدىن كېچىپ، ئۇ غۇربەتلەرنى ماكان قىلغۇچىنى خورلۇق تۇپرىقىدىن چىقىرىپ ، ئىززەت كۇرسىدا ئولتۇرغۇزدى . ئۇ قان ئىچكۈچى سەھرادىن كېلىپ شانۇ شەۋكەتكە مۇناسىپ مەرھەمەتلەرنى ۋايىغا يەتكۈزۈپ، كۆپ خىل قىممەت باھالىق ماتا ۋە ماللارنى ئىنئام قىلىپ ، لالەرۇخنى قولىغا تاپشۇرۇپ ، بىچارە جامنى مېھنەتتىن خالاس قىلدى . ئىككى ئاشىق ـ مەشۇقنى بىر ـ بىرىنىڭ ۋىسالىغا مۇيەسسەر قىلدى . ئاندىن كېيىن كۆپ ئالتۇن جاۋاھىرلارنى بېرىپ ئىززەت ـ هۆرمەت بىلەن ئۆز دىيارىغا ئەۋەتتى .

بەھرەۋەر بانۇنىڭ جاھاندار سۇلتاننى كۆرۈپ ئاشىق بولغانلىقى، ئىنىك ئانىسىنىڭ بۇ ئەھۋالنى بىلىپ نەسىھەت قىلغانلىقى ۋە بەھرەۋەر بانۇنى بىر تەدبىر بىلەن شەھەرگە كىرگۈزگەنلىكى

رىۋايەت قىلغۇچىلار مۇنداق ھېكايە قىلىدۇ :

ئەقىللىق تۇتى نەچچە ۋاقىتتىن بېرى جاھاندار سۇلتانغا كۆڭۈل بېرىپ ، شېرىن ئەپسانىلەرنى ئېيتىش بىلەن مەشغۇل ئىدى . جاھاندار سۇلتان ئىشق شارابىدىن مەست بولغانلىقى ئۈچۈن ، بىقارارلىقتىن مەجنۇندەك ھەر تەرەپكە يۈگۈرۈپ يۈرۈپ، تۇتىنىڭ ئەپسانىلىرىنى ئاڭلىمايتتى . قازارا جاھاندار سۇلتان باغنىڭ سەھنىسىدە بەھرەۋەربانۇنىڭ خىيالى بىلەن نالە قىلىپ يۈرەتتى . شۇ ئەسنادا بىر دەرەخنىڭ شېخىدا گۈلنىڭ ئىشقىدا نالە قىلىپ ئولتۇرغان بىر بۇلبۇلنى كۆردى . جاھاندار سۇلتان بۇلبۇلنىڭ بۇ ھالىتىدىن بىقارار بولۇپ چىمەنلىكنىڭ ئەتراپىدا ئولتۇرۇپ ، بۇ غېرىب بۇلبۇلغا ئۆز ئەھۋالىدىن خىتابلار قىلدى . دەل شۇ ۋاقىتتا كەۋكەپ يۇلتۇزى ئۆزىنى كۆرسەتكەندەك بىر توپ نازىنىنلار بىر زەرلىك مەپىنى كۆتۈرۈپ باغنىڭ سەھنىسىگە ئەكىلىپ يەرگە قويدى . جاھاندار سۇلتان بۇ ۋەقەلەردىن خەۋەرسىز ئولتۇراتتى . بۇ مەپىدە بەھرەۋەر بانۇن بىلەن ئۇنىڭ ئىنىك ئانىسى بولۇپ مەپىنى قويۇش بىلەن بەھرەۋەر بانۇ : «باغدا بىرەر نامەھرەم ئۇچراپ قالمىسۇن ، قاراپ كېلىڭ » دەپ ئىنىك ئانىسىنى ئەۋەتتى . موماي مەلىكىنىڭ بۇيرۇقىغا ئاساسەن ئەتراپنى كۆزىتىپ ئايلىنىپ يۈرەتتى . تۇيۇقسىز موماينىڭ كۆزى بىر دەرەخنىڭ سايىسىدا نۇرلۇق جامالىدىن باغ سەھنىسىنى مۇنەۋۋەر قىلىپ ئولتۇرغان بىر قامەتلىك كېلىشكەن يىگىتكە چۈشتى . ئۇ يىگىت قەلەندەر كىيىمىنى كىيگەن بولسىمۇ ، لېكىن سۈرىتىدىن جاھاندار كىشى ئىكەنلىكى مەلۇم بولۇپ تۇراتتى . ئۇ سائەت ـ سائەتلەپ ئاھ ئۇرۇپ جىگىرىنى پارە ـ پارە قىلىپ ئاشىقانا غەزەللەرنى ئېيتىپ كۆزلىرىدىن قانلىق ياشلىرىنى ئاققۇزاتتى . ئىنىك ئانا بۇ ۋەقەنى كۆرۈپ مەلىكىنىڭ خىزمىتىگە كېلىپ كۆرگەن ۋەقەلىرىنى بايان قىلدى . مەلىكە بۇ سۆزلەرنى ئىشىتكەندىن كېيىن بىر خىل يوچۇن ھېس تۇيغۇ پەيدا بولدى . ئۇ ئىختىيارسىز ھالدا پەردىنىڭ تۆشۈكىدىن قارىغانىدى ، بىنەزىردىن ئېلىپ ساقلاپ كېلىۋاتقان سۈرەتتىكى جاھاندار سۇلتان ئىكەنلىكىنى بىلدى . «ئۇ ئۆزىنى قەلەندەر سۈرئىتىدە ياساپ كېلىپتۇ ـ دە ، » دەپ ئويلىدى . ئىشق شەۋقىنىڭ ئوتى يۈرىكىدىن لاۋۇلداپ يېنىپ بىقارار بولدى . يۈز مۇشەققەت بىلەن ئۆزىنى تۇتۇۋالدى . ئەمما رەڭگى ئۆزگىرىپ مۇھەببەت تەسىرى رۇخسارىدىن مەلۇم بولدى . ئىنىك ئانا مەلىكىنى بۇ ھالدا كۆرۈپ ھەيران ھەس بولۇپ ئايىغىغا يېقىلىپ :

— ھەي گۈزەل مەلىكە ، نېمە سەۋەبتىن چىرايىڭ بۇنداق ئۆزگەردى . بۇ تەرىقىدە ئاھ ـ پەرياد ئۇرۇشىڭنىڭ سەۋەبى نېمە ؟ — دەپ سورىدى .

مەلىكە خېلى ئۇزۇندىن كېيىن ھوشىغا كېلىپ :

— ھەي مېھرىبان ئانا، نەچچە ۋاقىتتىن بېرى بۇ يىگىتنىڭ مۇھەببىتى كۆڭلۈمگە ئورۇنلىشىپ، سەۋدالىق ھەۋىسى بېشىمغا كىرىۋالغانىدى، بۈگۈن ئۇنى كۆردۈم، كۆزۈم ئۇنىڭ جامالىنى كۆرۈش بىلەن روشەن بولدى. ئەمما كۆڭلۈمگە كۆيلەپ ئىزتىراپ ئولاشتى. ئەمدى تەڭرى تائالانىڭ ھەق ھۆرمىتى ئۈچۈن ھالى زارىمغا رەھىم قىلىپ مۈشكۈلۈمنى ئاسان قىلغىن، — دېدى.

موماي بۇ سۆزنى ئىشىتكەندىن كېيىن غەمكىن بولۇپ نەسىھەت يۈزىسىدىن:

— ھەي جاھان مەلىكىسى، بۇنداق يارىماس خىياللارغا بېشىڭدىن قانداقسىگە يول بېرىپ، خام سەۋدالىقنى دىمىقىڭغا ئۇرىۋاتىسەن؟ سەن ئوبدان ئويلاپ كۆرگىن، پادىشاھلار بىلەن گادايلارنىڭ نېمىمۇ مۇناسىۋىتى بولسۇن. ئاپتاپ بىلەن زەررە قانداقسىگە تەڭلىشەلىسۇن؟ سەن بۇ يامان خىيالنى بېشىڭدىن چىقارغىن، بولمىسا ئاتاڭنىڭ نومۇسىنى يوققا چىقىرىسەن، — دېدى.

بەھرەۋەر بانۇ ئۇزۇن مۇددەتتىن بېرى پىراق ئوتىدا يېنىپ يۈرەتتى. ئىنىك ئانىسىنىڭ سۆزىگە ئازراقمۇ قۇلاق سالماي:

— ھەي ساددا خوتۇن، نېمە دەپ بۇنداق بىھۇدە سۆزلەرنى ئېيتىسەن! ئىشقنىڭ بارىزىدا پادىشاھ بىلەن گادايلارنىڭ كۆلاھى باراۋەر ئىكەنلىكىنى، مۇھەببەت تارازىسىدا گۆھەر بىلەن سەدەپ تەڭ ئىكەنلىكىنى، بىلمەمسەن؟ بۇ يىگىتنىڭ ئەسلى نەسەبى پادىشاھزادە بولۇشى ئېھتىمالغا يېقىن. ئادەم جىنسىدە خىسلەت ئەتىۋارلىقتۇر. ئادەمزاتنىڭ شاراپىتى سىرتقى كىيىمى بىلەن بەلگىلەنمەيدۇ، — دېدى.

مومايىنىڭ بۇ سۆزلەردىن كۆڭلى بىئارام بولۇپ غەزەپ بىلەن:

— ھەي مەلىكە، بۇ ئاتاڭنىڭ نومۇس خامىنىغا قويۇلغان ئوت، ئۇنىڭ ئار-نومۇس يۈزىگە چېچىلغان تۇپراقتۇر. ئۆزۈڭ ئېيتىپ باق، ئاتاڭنىڭ پادىشاھلىق شان-شەۋكىتى بۇ خارلىقنى قانداق كۆتۈرىدۇ. ئاتاڭنىڭ پادىشاھلىق ئىززىتى بۇ قەدەر رەسۋالىققا قانداق بەرداشلىق بېرىدۇ؟ ئەمدى بۇ يولدىن قايتىپ بۇ يامان خىيالنى بېشىڭدىن چىقارغىن، — دېدى.

مەلىكە دەرغەزەپ بولۇپ:

— ھەي ئەقىلسىز خوتۇن، بۇ بىھۇدە سۆزلىرىڭنى قويغىن، بۇ خىلدىكى سەۋدالىق سېنىڭ بېشىڭغا چۈشمىگەندۇر. كۆزۈڭنى ئېچىپ ماڭا رەھىم قىلغىن. مۇھەببەت كۆچىتى كۆڭلۈمنىڭ ئېكىنزارلىقىدا يىلتىز تارتىپ ئۈلپەتلىك رىشتىسى جان بويۇنۇمغا چىرماشقاندۇر. تاكى ئۇنىڭ ۋىسال گۈلشىنىدىن مۇرادىم گۈلىنى تەرمىسەم، سېنىڭ بۇ خىلدىكى نەسىھەتلىرىڭ كار قىلمايدۇ، — دېدى.

جاھاندار سۇلتانىنىڭ ئۈمىد غۇنچىسىنىڭ ئېچىلغانلىقى ۋە مۇراد يامغۇرى چۈشۈپ بەھرەۋەر بانۇنىڭ ۋىسال چىمەنىدىن مەقسەت گۈلىنى تەرگەنلىكى

رىۋايەتچىلەر مۇنداق ھېكايە قىلىدۇ: مەلىكە جاھاندار سۇلتانىنىڭ جامالىنى كۆرۈپ ئىشقىتىن بىقارارا بولدى. موماي «مۇبادا پادىشاھقا بۇ ئىش مەلۇم بولسا ئۆزۈمنىڭ خاراب بولۇشۇمغا سەۋەب بولىدۇ» دەپ ئەندىشە قىلىپ، بىر بوش ۋاقىت تې-

پىپ ، پادىشاھنىڭ ئالدىغا بېرىپ ، بۇ ئىشلارنى مەلۇم قىلدى . پادىشاھ بىرەر سائەت ئويلانغاندىن كېيىن ، دۆلەت ئەمىرلىرىنى ھازىر قىلىشنى بۇيرىدى . ئۇلار جەم بولغاندىن كېيىن ، پادىشاھ قىزى بەھرەۋەر بانۇ بىلەن جاھاندار سۇلتاننىڭ ئوتتۇرىسىدىكى مۇھەببەتنى ئوتتۇرىغا قويۇپ مەسلىھەت سورىدى . بارلىق دۆلەت ئەمىرلىرى مەسلىھەتنى بىر يەرگە قىلىپ :

— ھەي ئالەم پادىشاھى ، بۇ سىر كىشىلەرگە ئاشكارا بولغۇچە بىر ئىلاجىنى قىلىش لازىمدۇر . چۈنكى ئىشق يولىدا نەسىھەت كار قىلمايدۇ . ئەمدى ئەڭ ياخشى ساۋاپلىق ئىش مەلىكىنى ئۇ يىگىتكە ئۆيلەپ بېرىشتۇر . شۇندىلا بۇ پىتنە ئوتى پەس بولغاي . ئەگەر بۇ ئىشقا سەل قارىلىپ مەلىكىدىن بىرەر ئىش مەيدانغا كېلىپ قالسا ، بەتناملارغا سەۋەب بولۇر . بۇ تەرىقىدىكى ئىشلار بۇرۇنقى زاماندا ۋە ھازىرمۇ كۆپلىگەن پادىشاھلارنىڭ بېشىغا چۈشكەندۇر ، — دېدى .

— پادىشاھ ئەمىرلىرىنىڭ سۆزىنى ئورۇنلۇق تېپىپ ، ئەقىل - پاراسەتتە كامالەتكە يەتكەن كىشىسىدىن بىر كىشىنى يىگىتنىڭ ھەققىنى ۋە ئەسلى نەسەبىنى بىلىپ كەلسۇن دەپ ئەۋەتتى . پادىشاھنىڭ ئەقىللىق دانا ۋەزىرلىرىدىن بىرى بۇ ۋەزىپىنى ئۆز ئۈستىگە ئالغا بولۇپ ، باغغا كېلىپ جاھاندار سۇلتان بىلەن ئۇچرىشىپ ، بىرەر سائەتتەك ھەمسۆھبەتتە بولۇپ ئولتۇردى . ۋەزىر جاھاندار سۇلتاننىڭ سۆزلىرىدىن پادىشاھ نەسلىدىن ئىكەنلىكىنى بىلدى . ۋە :

— ھەي يىگىت ، سەن قايسى گۈلىستاننىڭ گۈلى ۋە قايسى بوستاننىڭ سەرۋىسەن ، بۇ ماكانغا نېمە سەۋەبتىن كېلىپ قالدىڭ ؟ — دەپ سورىدى .

جاھاندار سۇلتان باشقا سۆزلەر بىلەن جاۋاب بېرىپ ، سىرلىرىنى ئېيتمىدى . بىراق ۋەزىر پاراسەت بىلەن ئۇنىڭ پادشاھزادە ئىكەنلىكىدىن خەۋەر تېپىپ پادىشاھنىڭ خىزمىتىگە بېرىپ ، ئۆزى ئاڭلىغانلىرىنىڭ ھەممىسىنى بايان قىلدى . پادىشاھ خۇشال بولۇپ : «شاراپەتلىك ياخشى پەيتتە توينى باشلاڭلار» دەپ بۇيرىدى . مۇنەججىم ۋە ھۆكۈمالار قۇرئە سېلىپ ياخشى پەيتتە توينى باشلاپ ، شەھەرنى ھىيت - ئايەم تۈسىگە كىرگۈزدى . مەلىكىنى زىبۇ - زىننەت بىلەن بېزەپ ، يېڭى كېلىنلىك تەختىدە ئولتۇرغۇزۇپ ، قىرىق كۈن توي قىلىپ بەردى . بۇ تەرىقىدىكى ھەشەمەتلىك توينى دۇنيادا ھېچكىممۇ كۆرگەن ۋە ئاڭلىغان ئەمەس ئىدى . ئۇندىن كېيىن جاھاندار سۇلتاننى ئېسىل كىيىملەر بىلەن ياساپ پادىشاھنىڭ تۇرالغۇسىغا كەلتۈرۈپ ھەر تەرەپتىن مۇبارەكلەر ياغدۇرۇپ بېشىغا زەرلەر چېچىپ ، سەلتەنەت تەختىدە ئولتۇغۇزۇپ مەلىكىنى شاھزادىگە نىكاھ قىلىپ بەردى . كېنىزەك ۋە خاس خىزمەتكارلار ھەرەمنى چىنىدەك ياساپ زىبۇ زىننەتلەر بېرىپ ، جاھاندار سۇلتاننى كىرگۈزۈپ ، بەھرەۋەر بانۇ بىلەن بىر تەختكە ئولتۇرغۇزدى . كەچ كىرگەن ۋاقىتتا ئۆينى باشقىلاردىن خالىي قىلىپ ئىككى مۇشتاقنى بىر - بىرى بىلەن كۆرۈشتۈردى . ئىككى ئاشىق - مەشۇق بىر - بىرىنى كۆرۈپ غايەت ئىشتىياقتىن سائەتلەپ گاراخ بولۇپ ئولتۇردى ، ئاخىر بىھوش بولۇپ يىقىلدى . بۇ سىرلاردىن ۋاقىپ بولغان مەلىكىنىڭ بىر مەھرىمى بۇلارنىڭ يۈزىگە گۈلاب سېپىپ

ئۇيغۇر كىتاب تورى uyghurkitap.com

خۇش بۇي نەرسىلەرنى بۇرۇنلىرىغا تۇتقاندىن كېيىن ھوشلىرىغا كېلىشتى. شاھزادە بىلەن مەلىكە بىر ــ بىرىنىڭ قوينىغا كىرىپ باشلىرىغا ئارزۇ ــ ھەۋەسلەر چۈشۈپ بىرى بولسا غۇنچىدەك ئېچىلماقنى ئارزۇ قىلدى، يەنە بىرى بولسا مەست بۇلبۇلدەك گۈل بەرگىنى چوقۇلاشقا باشلىدى. ئاقىۋەت ئۇ بۇلبۇل ھەسرىتىدىن گۈلنىڭ غۇنچىلىرىنى تومشۇقلىرى بىلەن چۈشۈردى، تېپىشىلمىگەن ئۈنچىنى مۇشەققەت ئالماسلىرى بىلەن شىكاپ ئەيلەپ قىزىل ياقۇتقا ئايلاندۇردى. خام كۆمۈشنىڭ گىرۋەكلىرىنى نۇرغا تولدۇردى. جاھاندار سۇلتان تەگرى تائالانىڭ مەدەتكارلىقى بىلەن مۇرادىغا يېتىپ مەقسەت گۆھىرىنى قولىغا كەلتۈردى. نەچچە ۋاقىت ئۆمرىنى ئەيش ــ ئىشرەت بىلەن ئۆتكۈزۈپ، تەگرى تائالانىڭ دەرگاھىغا ئېيتىپ تۈگەتكۈسىز شۈكرى سانالارنى بەجا كەلتۈردى. بىر كۈنى جاھاندار سۇلتان پادىشاھنىڭ خىزمىتىدە ناھايىتى ئەدەب بىلەن ئولتۇرۇپ ئۆز ۋەتىنىنىڭ ئىشتىياقىدىن سۆزلەر ئېيتىپ، قايتىشقا رۇخسەت بېرىشنى ئىلتىماس قىلدى. پادىشاھ سەپەرنىڭ مېھنىتىنى ۋە ھاۋانىڭ سوغۇقلۇقىنى باھانە قىلىپ «باھارغىچە تۇرۇڭلار، باھار ۋاقتىدا سەپەر قىلىش ياخشىدۇر» دەپ رۇخسەت بەرمىدى. جاھاندار سۇلتان ئامالسىز پادىشاھنىڭ سۆزىنى رەت قىلالماي، باھارغىچە تۇرۇشقا ماقۇل بولدى. نەچچە ۋاقىتتىن كېيىن ھاۋانىڭ ھارارىتى يوقىلىپ قىش پەسلى كەلدى. جاھاندار سۇلتان ئۆزىنىڭ خىلۋەت ئۆيىگە كىرىپ، بەھرەۋەربانۇ بىلەن ئىشرەت جامىنى ئالەمچە ئايلاندۇرۇپ، غەم ــ ئەندىشىلەردىن خالى ھالدا ئارزۇ ھەۋەسلىرىنى قاندۇرۇپ ئولتۇردى.

ئەلقىسسە، جاھاندار سۇلتان قىش پەسلىنى پاراغەت بىلەن ئۆتكۈزدى. ۋاقىت ھوت ئايلىرىدىن ھەمەل ئايلىرىغا قەدەم قويغان ۋاقىتتا يەر يۈزىنىڭ ھەممىسى كۆكلەمزار بولدى. بۇلبۇل گۈلنىڭ ۋىسال شارابىدىن مەست بولۇپ گۈل ــ چىمەنلەر سەھنىسىدە نەغمىلەرنى ۋايىغا يەتكۈزدى.

جاھاندار سۇلتاننىڭ پادىشاھقا زىيارەت بېرىپ ئۆز ۋىلايىتىگە ئاتلانغانلىقى

رىۋايەتچىلەر مۇنداق ھېكايە قىلىدۇ: بەھرەۋەر بانۇ ئىشقىنىڭ ھۆكمى بىلەن جاھاندار سۇلتاننىڭ ھەمىياستۇقى بولدى. شەھەرنىڭ خوتۇنلىرى جاھاندار سۇلتاننى بىر بىناۋا قەلەندەر گۇمان قىلىپ بەھرەۋەر بانۇغا تەنىلەر ياغدۇرۇپ، «مەلىكە مۇشۇ ۋاقىتقىچە سەۋر قىلىپ كۈتۈپ، ھەر تەرەپتىن كەلگەن مەرتىۋىلىك پادىشاھلارنىڭ ھېچقايسىنىڭ تەلىپىنى قوبۇل قىلماي، ئاخىرى ئەسلى نەسلى مەلۇم بولمىغان ئۆي ــ ماكانسىز گادايغا ئاشىق بولۇپ توي قىلدى. ئەجەبلىنەرلىكى شۇكى، بىر قەلەندەر گادايىنى پادىشاھزادە گۇمان قىلىپ ئۇنىڭ سۆزلىرىدىن پەخىرلەندى. مەلىكە شاھزادىلەر بىلەن كونا جەندە كولاھ، كىيىش ۋە جاملارنىڭ ھېچقانداق ئالاقىسىنىڭ يوقلۇقىنى بىلمەيدۇ» دېيىشتى. مەلىكە بۇ سۆزلەرنى ئىشىتىپ ئەھۋالى پەرىشان بولۇپ، جاھاندار سۇلتانغا بۇ سۆزلەرنى بايان قىلدى. شاھزادە مەلىك-

نـىـڭ كۆڭـۈل پـەرىـشانلىقىنى يوق قىلىش ئۈچۈن پادىشاھنىڭ ئالدىغا كېلىپ :

— ئۆزلىرىنىڭ مېھرىبانلىق قىلىپ ، كـەمـىـنـىـنـىـڭ مـىسكىن كۆلبىسىگە قەدەم تـەشـرىـپ قـىـلىـپ ، كۆلبەمگە قادالغان تۇغ ئەلەملىرىنى ئەرش ئەلاغا يەتكۈزسىلە ، مەنمۇ بـىچارىـلـىقىمغا لايىق خىزمەتلىرىدە بولسام دېگـەن ئارزۇدىـمەن — دېدى . پادىشاھ ئۇ- نـىـڭ تـەكـلـىپىنى قوبۇل قىلدى . شاھزادە زىـيـاپەت ئەسۋابلىرىنى تەييار قىلىپ ئىنتىزار بـولـۇپ تـۇردى . قـۇيـاش تـاجلىك پادىشا بارلىق دۆلەت ئەربابلىرى بىلەن كېلىپ باغقا ئورۇنلاشـتـى . جاھانـدار سـۇلـتان مۇزىكا- چىلارنى نەغمىگە ، ساقىلارنى شاراب جامىنى پـەلـەكـتـەك ئايلانـدۇرۇشقا بۇيرۇپ شاھانە بەزمىلەرنى ياسىدى . ئازراق ۋاقىتتىن كېيىن داستـىخان سېلىنىپ ، ھەر خىل تائام ، رەڭ- گـارەڭ مـېۋە ھەم شەربەتلەرنى كەلتۈرۈشنى بـۇيرۇپ ئولتۇرۇشنىڭ ئوتتۇرىسىدا قويدى . بـارلىق دۆلەت كاتتىلىرى بۇ تائاملارنىڭ بىر كـونـا جامنىڭ ئىچىدىن چىققىنىدىن ھەيران- لـىقتا چۆمۈپ تەھسىن ئاپىرىنلار ئوقۇيتتى . تـائام ۋە شارابلار بـۇ ۋىلايـەتنىڭكىگە ئەسلا ئوخـشـىـمايتتى . ئولتۇرۇشنىڭ بىر تەرىپىگە خـۇش بـۇي دۇتلار يېقىلغان بولۇپ ، ئۇنىڭ خـۇش ھـىدىدىن پۈتۈن ئالەم خۇش پۇراققا پـۈر كـەنـگـەنىدى . تائام يېيىلگەندىن كېيىن جـەنـدىنـىـڭ ئىچـىدىـن خـىـلمۇ ـ خىل لـىـباسلارنى چىقىرىپ پادىشاھ باشلىق بارلىق دۆلەت ئەربابلىرىنىڭ ئالدىغا قويدى . بۇنداق كـىـيـىـملـەرنـى دۇنـيـادا ھېچقانداق كىشى كـۆرگـەن ئەمـەس ئىدى . ئۇنىڭدىن باشقا يـەنـە خـەزىـنـىـسـىـنىڭ ئىچىدىن ھېسابىغا ئادەمزاتنىڭ ئەقلى لال بولىدىغان جاۋاھىر ۋە گـۆھەرلـەرنـى چىقىرىپ تەقدىم قىلدى . ئۇندىن كېيىن ئەدەب بىلەن ئولتۇرۇپ :

— ئەي ئالـەم پـادىـشاھى ، بـۇ خىل- دىـكـى زىـيـاپەت سىزدەك ئالىي مەرتىۋىلىك پادىشاھقا لايىق ئەمەستۇر . كەمىنە بۇ دىياردا مۇساپىر ۋە غېرىب بولغانلىقىم ئۈچۈن، تۆ- ۋەن كـۆرمـەي قـوبـۇل قـىلىشىڭىزنى ئۈمىد قىلىمەن ، — دېدى .

پـادىشاھ ۋە بارلىق دۆلەت كاتتىلىرى بـۇ ئاجايىپ ـ غارايىپلارنى كۆرۈپ ناھايىتى ھەيـرانـلـىقتا قالدى . بۇ خىلدىكى بايلىقلار ھېچقـانـداق پـادىـشاھنـىـڭ خـەزىنىسىدە بـولـمـىغانلىقى ئۈچۈن ، پادىشاھقا تولىمۇ ئە- تىۋارلىق كۆرۈندى . بۇ ئىش دەرھال شەھەر ۋە سـەھرالارغـا يـېيىلىپ جاھاندار سۇلتانغا تـەنـىلەر قىلغان كىشىلەر شەرمەندە بولدى . تـامـامـى خـەلـق ئۇنـىـڭ ئېسىل نەسەبلىك پادىشاھزادە ئىكەنلىكىگە قول قويدى .

ئەلـقـىـسسە ، جاھاندار سۇلتان زىيا- پەتـتـىـن كـېـيـىـن ، پادىشاھقا ئۆز ۋەتىنىگە قـايـتـىـش ئىلتىماسىنى قويدى . پادىشاھنىڭ گـەرچـە بـەھرەۋەربانۇدىن ئايرىلىشقا كۆزى قـىيمىسىمۇ بۇ ئىلتىماسىنى قوبۇل قىلىپ ، پا- دىشاھلىق سەلتەنىتىگە مۇناسىپ ھالدا كۆپ ئالـتۇن ـ كـۈمـۈش ، ياقۇت ـ ئەنبەرلەرنى ھەدىـيـە قـىـلـىـپ ، شامالدەك تېز يۈرگۈچى ئاتلارنـى تـاغدەك بۈيۈك پىللارنى ۋە گۈزەل كـېـنـىـزەك ـ غـۇلاملارنـى ھەمراھ قىلىپ ، ياخشى پەيتنى تاللاپ خوشلاشتى . جاھاندار سـۇلتان بەھرەۋەر بانۇنىڭ ئانىسىنىڭ يېنىغا بـېرىـپ ئۇنـىـڭ بـىـلـەن خـوشلاشـتـى . بەھرەۋەربـانـۇنـىڭ ئانـىسى پەرزەنتىنىڭ ھىجراندىن بىتاقەت بولۇپ :

— ھەي جـاھان شـاھزادىـسـى ،

بەھەرۋەر بانۇ كاتتا دۆلەتتە چوڭ بولۇپ بېشىدىن ئىسسىق ـ سوغۇق ئۆتمىگەن ، ھازىر سېنىڭ ھەمىياستۇق ئايالىڭ ھەم خىزمەتكارىڭدۇر . ھەر تەرەپلەردىن ياردەمدە بول ، ـــ دەپ يىغا ـ زارە قىلىپ خوشلاشتى .

شاھزادە كىشلەر بىلەن خوشلىشىپ كۆڭلى غەمكىن بولۇپ مىنوسەۋارد شەھىرىدىن چىقىپ ئۆز ۋىلايىتىگە سەپەر قىلدى . ئۇلار بىر مەنزىلگە كەلگەن ۋاقتتا تۇتى شاھزادىگە دۇئا سانالار ئېيتىپ :

ـــ ھەي ئالىي مەرتىۋىلىك شاھزادە ، تەڭرى تائالاغا كۆپ رەھمەت ئېيتىمەن . مەندەك زەئىپ بىر ئۇچۇم تۈكنىڭ ئەقدە ئىخلاسى سىزگە مەلۇم بولدى . ئەھۋالىمغا لايىق قولۇمدىن كېلىشچە خىزمەتلەرنى ۋايىغا يەتكۈزدۈم . ئەمدى مېھرىبانلىق قىلىپ رۇخسەت بېرىشىڭىزدىن ئۈمىدۋارمەن . مەنمۇ ئۆز ۋەتىنىمگە بېرىپ ياشلىقىمدىن بىرگە دىلىغا ئارام بېغىشلايدىغان كۆك-لەمزاردا بىرگە سەيلى قىلىپ ئويناپدىغان يار ـ بۇرادەرلىرىم بىلەن ئۇچراشسام . ھەم سىزنىڭ نام شەرىپىڭىزنى پۈتكۈل يەر يۈ-زىگە تارقاتسام ، ـــ دېدى .

شاھزادە گەرچە تۇتىدىن كۆڭۈل ئۈزۈشكە رازى بولمىسىمۇ كۆپ يالۋۇرغانلى-قىدىن ئامالسىز رۇخسەت بەردى . تۇتى ئۇلار بىلەن خوشلىشىپ كۆككە پەرۋاز قىلىپ ئۇچۇپ كەتتى .

شاھزادىنىڭ دەشت باياۋانغا چۈشۈپ مىلكىنىڭ دەرد پىراقىغا گىرىپتار بولغانلىقى ، ئادەم سۈرىتىدىن چىقىپ ، ھايۋان سۈرىتىگە كىرگەنلىكى

رىۋايەتچىلەر مۇنداق ھېكايە قىلىدۇ : جاھاندار سۇلتان تۇتىغا رۇخسەت بېرىپ ، ئۆز ۋەتىنىگە قاراپ سەپەر قىلدى . ئۇلار ناھايىتى كۆپ تىرىشچانلىق بىلەن تېز يۈرۈپ ئىككى يىگىتنىڭ تۆت پارچە ئاجايىپ نەرسىسىنى ئالغان ماكانغا كەل-دى . ئۇ ئىككى يىگىت دەرىيانىڭ ياقىسىدا ئولتۇرغانىدى . شاھزادە ئۇلارنى كۆرۈپ خىجالەت بولغان ھالدا ئۇلارغا كۆرۈنۈش قىلىپ ئالغان نەرسىلىرىنى ئالدىغا قويۇپ ئۆزرە ئېيتتى . شاھزادە بۇ نەرسىلەرنىڭ ياردىمى بىلەن مۇرادىغا يەتكەن ۋەقەلىرىنى باشتىن ـ ئاخىر يىگىتلەرگە بايان قىلدى . ئۇ يىگىتلەر «شاھزادىنىڭ بۇ قىلمىشى زۆ-رۈرىيەتتىن ئىكەن» دەپ يەنە:

ـــ ھەي ئېزىز كىشى ، خىجالەت بولماي خاتىرجەم بولغىن . ئۇ نەرسىلەرنى بىزلەردىن ئېلىپ كەتكىنىڭدە ساڭا بەخش قىلغاندۇق . ساڭا ھالال بولسۇن ، چۈنكى سەن بىزلەرگە ياخشىلىق قىلدىڭ ، بىزلەردە ھەققىڭ باردۇر . ئەمدى خالىساڭ يەنە بىر نىمەتنى ساڭا بەخش قىلىمىز . بۇ سەندىن باشقا ھېچ كىشىگە مۇيەسسەر بولماستۇر ، ـــ دېدى . شاھزادە :

ـــ قانداق نىمەتتۇر ؟ ـــ دەپ سو-رىدى . يىگىتلەر :

ـــ بىر ئىسمى ئەزەمنى ساڭا ئۆگىتىمىز ، ئۇنى ئوقۇپ ئۆزۈڭگە دەم سې-

لىپ خالىغىنىڭ بويىچە ھەر خىل ھايۋان سۈرىتىگە ياكى ئادەم سۈرىتىگە روھىنى كىرگۈزىسەن ، — دەپ جاۋاب بەردى . جاھاندار سۇلتان :

— ھەي يىگىتلەر ، مەن سىلەرنىڭ ھەققىڭلارغا خىيانەت قىلغان تۇرسام ، سىلەر مەندىن مىننەتدار بولغۇدەك يەنە نېمە ياخشىلىقلارنى قىلدىم ، ئېيتىپ بەرسەڭلار ، — دەپ سورىدى . يىگىتلەر:

— ھەي شاھزادە ، بىز ئىككىمىزگە ئاتىمىزدىن نۇرغۇن غارايىپ بۇيۇملار ۋە ماتالار مىراس قالغانىدى . مىراسلارنى تەقسىم قىلىپ سەن ئالغان نەرسىلەرنىڭ تەقسىماتىغا ئاجىز كېلىپ ئارىمىزدا نىزا پەيدا بولغانىدى . ئامالسىز قېلىپ ، «بىر كىشى كېلىپ تەقسىم قىلىپ بەرسە ، نىزا يوقالسا» دەپ كۈتۈپ تۇرۇشنۇق . قازارا ، سەن بىر تەرەپتىن كېلىپ بۇ نىزانى يوق قىلدىڭ . بۇ ۋەقەنى تەگرى تائالانىڭ بىزگە ئاتا قىلغان ئىنايىتى دەپ بىلىپ سەندىن خۇرسەن بولدۇق . ئەمدى ئالغان نەرسىلىرىڭگە رازىمىز . بۇ باھانە بىلەن مۇرادىڭ ھاسىل بولدى . ساڭا ھالال بولسۇن ، — دەپ جاۋاب بەردى . جاھاندار سۇلتان بۇ يىگىتلەرنىڭ ھىممىتىگە ئاپىرىن ئوقۇپ ، ئىسمى ئەزەمنى ئۆگىنىپ ئۇلار بىلەن ۋىدالىشىپ يولغا راۋان بولدى .

جاھاندار سۇلتاننىڭ ئاتىسىنىڭ بىر ۋەزىرى بار بولۇپ ئۇنىڭ ھورمۇز ئىسىملىك بىر ئوغلى بار ئىدى . ئۇمۇ (يۇقىرىدىكى مەزمۇنلاردا سۆزلەپ ئۆتكەندەك) بەھرەۋەربانۇنىڭ پىراقىدا نالە قىلىپ يۈرەتتى . شاھزادە مەلىكىنى ئۆز دىيارىغا ئېلىپ ماڭغاندا «پەلەك ئۆز ئويۇنلىرىنى كۆرسىتىپ بەھرەۋەربانۇنىڭ ۋىسالىغا يەتسەم ئەجەب ئەمەس» دەپ يوشۇرۇن ھالدا ئۇلارنىڭ ئارقىسىدىن تاپانداپ كەلگەنىدى . يىگىتلەر شاھزادىگە ئىسمى ئەزەمنى ئۆگىتىپ تۇرغان ۋاقىتتا ئۇمۇ بىر بۇلۇڭدا پايلاپ تۇرۇپ ئۆز ئەينى ئۆگىنىۋالغانىدى .

شاھزادە بىر ئىككى مەنزىل يۈرگەندىن كېيىن ھورمۇز ئۇلارنىڭ ئارقىسىدىن كېلىپ ھەمراھ بولدى . سىرتىدا ناھايىتى ئېتىقاد ۋە ئىخلاس بىلەن خىزمەتكار بەندىلىكىنى ۋايىغا يەتكۈزۈپ، كۆڭۈل - كۆكسى بىلەن خىزمەت قىلغاندەك ئىدى . لېكىن كۆڭلىدە پۈرسەت ئىزدەپ يۈرەتتى . نەچچە ۋاقىتتىن كېيىن ئەينى ۋاقىتتا بىر سېخىي دىل دەرۋىشنىڭ شارابىتى بىلەن ئۆتكەن دەريانىڭ ياقىسىغا كەلدى . ئۇلار ئۇ دەريادىن ئۆتۈپ ئۆز دىيارىنىڭ دائىرىسىگە داخىل بولدى .

قازارا، جاھاندار سۇلتاننىڭ ھەقىقىتىدىن خەۋەردار بولغان بىر كىشى ئۇلارنىڭ ئالدىدىن چىقتى . شاھزادە ئۇنى ئۆزىنىڭ كەلگىنىدىن ئاتامغا خەۋەر بەرگىن ، دەپ ئەۋەتتى . ئۆزى «خىزمەتكارلار كەلگەندىن كېيىن يولغا چىقايلى» دەپ ئۇ جايدا تۇردى . ھورمۇز :

— ھەي شاھزادە ، بۇ ماكان شىكارغا ناھايىتى ياخشى جاي ئىكەن . شەھەردىن خەۋەر كەلگۈچە ئوۋغا چىقسىڭىز ، سەپەرنىڭ رەنج مۇشەققەتلىرى يوق بولىدۇ ، — دېدى .

ئەلقىسسە ، ھورمۇز شاھزادىنى ۋەسۋەسىگە سېلىپ شىكارغا ئېلىپ چىقتى .

قەزارا، شاھزادىنىڭ قارىشىسىدىن بىر كى-
يىك پەيدا بولدى. شاھزادە ئوق بىلەن
ئۇرۇپ سەيد قىلدى. ھورمۇز:

— ھەي جاھان شاھزادىسى، مەن دۇنيادا ھېچكىم بىلمەيدىغان بىر ئىلىمنى بىلىمەن، — دېدى. شاھزادە:

— قانداق ئىلىمنى بىلىسەن، — دەپ سورىدى. ھورمۇز:

— ئىسمى ئەزەمنى بىلىمەن، خالىسام روھىمنى باشقا بەدەنگە كىرگۈزەمەن، ئەگەر خالىساڭ، مېنىڭ ئىززەت ھۆرمىتىمنى ساقلىساڭ، باشقا كىشىگە ئۆگەتمەي ساڭا ئۆگىتىپ قويىمەن، — دېدى. جاھاندار سۇلتان بۇ دۇنيانىڭ ھىيلى مىكرىدىن غاپىل بولغانلىقىدىن ئىھتىياتنى قولىدىن بېرىپ:

— مەن بۇ ئىلىمدە ساڭا موھتاج ئەمەسمەن، بەلكى سەندىن ياخشىراق بىلىمەن، — دېدى. ھورمۇز ھىيلە بىلەن:

— پادىشاھلارغا يالغان سۆزلەش ياراشمايدۇ، — دېدى. شاھزادە دەرغەزەپ بولۇپ:

— ھەي ئەقىلسىز، ئەگەر دەۋايىمنى كۈچلۈك دەلىل بىلەن كۆرسەتسەم شەرمەندە بولىسەن، — دېدى. ھورمۇز:

— ئەگەر مۇشۇ ۋاقىتتىلا روھىڭنى بەدىنىڭدىن چىقىرىپ بۇ كىيىككە كىرگۈزسەڭ قېنىمنى تۆكسەڭمۇ رازىمەن، — دەپ شەرت قىلدى.

ئۆز بەختىنى ۋەيران قىلغۇچى شاھزادە ئىھتىياتنى قولىدىن بېرىپ، قازانىڭ ھۆكمى بىلەن روھىنى ئۆز قېلىپىدىن چىقىرىپ كىيىكنىڭ بەدىنىگە كىرگۈزدى. ھورمۇز بۇ ۋەقەنى كۆرۈپ ۋاقىتنى غەنىمەت بىلىپ، ئۆز روھىنى شاھزادىنىڭ بەدىنىگە كىرگۈزۈپ، چەبدەسلىك بىلەن جاھاندار سۇلتاننىڭ ئېتىغا مىنىپ ناھايىتى خۇشاللىق بىلەن بەھرەۋەربانۇنىڭ خىزمىتىگە يۈرۈپ كەتتى.

رىۋايەتچىلەر ھېكايىسىنى مۇنداق داۋاملاشتۇرىدۇ:

ھورمۇز مەلىكىنىڭ خىزمىتىگە كېلىپ ئولتۇردى. مەلىكە شاھزادىنىڭ چىراي تۇرقى ۋە بەزى قىلىقلىرىنىڭ باشقىچىرەك تۇرغانلىقىنى كۆردى. بۇ ئەھۋاللارنى كۆرۈپ بىرەر نەرسىنى سەزگەندەك بولدى، بىراق يۈزىگە سالمايلا، بەزى مەسلىھەت ۋە ھەمسۆھبەتتە بولۇپ، يالغاندىن كېسەل بولغان بولۇۋېلىپ، ئۇخلايدىغان جايىغا كىرمىدى. ھورمۇز بولسا «مەلىكە ساقايغاندىن كېيىن ئارزۇ ئارمانلىرىمنى قاندۇرىمەن» دېگەن ئۈمىدتە خام تامادا يۈرەتتى.

جاھاندار سۇلتاننىڭ ئاتىسى ئۇلارنىڭ كەلگەنلىكى خەۋىرىنى ئاڭلاپ، دۆلەت كاتتىلىرىدىن بىرنەچچە كىشىنى ئالدىغا ئەۋەتتى. ئۇلار كېلىپ ھورمۇزنى شاھزادە دەپ بىلىپ ئايىغىغا يىقىلىپ ئىززەت - ھۆرمەت بىلەن پادىشاھنىڭ ئالدىغا ئېلىپ باردى. پادىشاھمۇ ئۆز پەرزەنتىم دەپ بىلىپ، باغرىغا بېسىپ ئۇنىڭ بېشىدىن كۆپ جاۋاھىرلارنى چاچتى، ئاندىن ھېيت - بايرام بەزمىلىرىنى تەييارلاپ زىياپەت

بەردى . مەلىكنى بولسا ھەرەم ئۆيگە كىر-
گۈزۈپ ئىززەت تەختىدە ئولتۇرغۇزدى .
ھورمۇز پادىشاھنىڭ بۇ خىزمىتىدىن خۇ-
شاللىنىقا چۆمۈپ ھەرەم ئۆيگە كىرىپ
كېنىزەكلەر بىلەن ئىشرەت جامىنى پەلەكچە
ئايلاندۇرۇپ ئولتۇردى . ئەمما بەھرەۋەربانۇ
پاراسەت بىلەن ئۆزىنى ناتىۋانلىق ياستۇقىغا
تاشلاپ ، كېسەل بولغان بولۇپ ياتتى .

ئەلقىسسە ، گەپنىڭ خۇلاسىسى
بۇكى نەچچە ۋاقىتتىن كېيىن پادىشاھ بۇ
دۇنيادىن سەپەر قىلدى . پەلەكنىڭ
ئايلىنىشى بىلەن ھورمۇزنى پادىشاھ قىلىپ
سەلتەنەت تەختىدە ئولتۇرغۇزۇپ ئىقبال
دۆلىتىنىڭ ناغرىسىنى ئەۋجگە چىقىرىپ ،
مەملىكەتنى ئۇنىڭ ئەمىر - پەرمانىغا
تاپشۇردى .

جاھاندار سۇلتاننىڭ باياۋان جەزىرىلەردە كۆپ مىھنەت ۋە مۇشەققەتلەر تارتىپ ئاقىۋەت مۇرادىغا يېتكەنلىكى

رىۋايەتچىلەر مۇنداق ھېكايە قىلىدۇ :
جاھاندار سۇلتان كىيىكنىڭ بەدە-
نىگە كىرگەندىن كېيىن ھورمۇزنىڭ
قورقۇنچىسىدىن ۋە سەييادنىڭ ۋەھىمىسىدىن
بىر يەردە تۇرالماي ، گاھى دەشت ، گاھى
تاغلاردا قېچىپ يۈرەتتى . بۇ ئىشلاردىن
نەچچە ۋاقىتلار ئۆتۈپ كەتتى . بىر كۈنى
بىر جەزىرىدىن ئۆتۈپ كېتىپ باراتتى . بىر
بوستانلىقتا گۈل - گىياھلارنىڭ ئارىسىدا
بىر شارەكنىڭ ئۆلۈكى تۇرغانلىقىنى
كۆردى . شاھزادە تۇتىنىڭ قېلىپىگە كى-
رىپ ، دەرھال ھاۋاغا پەرۋاز قىلىپ ، ئۆز
شەھىرى تەرەپكە قاراپ ئۇچتى. ئازراق
پۇرسەتتىن كېيىن بىر باغقا كىرىپ بىر
دەرەخنىڭ شېخىغا قوندى . قازارا ، بۇ دە-
رەخكە بىر سەيياد دام قۇرغانىدى . قونغان
ھامان دامغا گىرىپتار بولدى . سەييادتۇتۇپ
شەھەرگە ئېلىپ ماڭدى . بىر دەرۋىش
تۇرمۇش تەئەللۇقىدىن كېچىپ شەھەرنىڭ
بۇلۇڭىدا بىر دەرەخنىڭ سايىسىنى ئۆزىگە
ماكان قىلىپ ئولتۇرغانىدى . سەييادئۇ
دەرۋىشكە مۇخلىس ئىدى . شارەكنى ئۇنىڭ
خىزمىتىگە ئېلىپ كېلىپ كۆرسەتتى .
شارەك پەلەكنىڭ كاجلىقىدىن دامغا گىرىپ-
تار بولدى ، ئامالسىز قازاغا تەن بېرىپ
ئازراق ئويلىنىپ پىكىر يۈرگۈزگەندىن كې-
يىن يۇقىرى ئاۋاز بىلەن :

— خۇداغا شۈكرى ، ئاخىرى
مۇرادىمغا يېتىشتىم ، — دېدى .

دەرۋىش بۇ سۆزدىن تەئەججۈپلە-
نىپ :

— ھەي قۇش ، تىل بىلمىگىنىڭ
ئۈچۈن ، شۈكرى قىلماقنىڭ ئۆزى ئازادلىق
ئۈچۈن بولىدىغانلىقىنى بىلمەيسەن ، ھازىر
سەن قەپەز زىنداندا بەنت تۇرۇپ ، يەنە
نېمىگە شۈكرى قىلىسەن ، — دەپ سورىدى.

شارەك :

www.uighurkitap.com

— ھەي خوجا ، دۇنيادا ھېچ نېمەت
سىنىڭ سۆھبىتىڭدىن ياخشىراق ئەمەستۇر .
بۇنداق دۆلەتنى ھەمىشە ئارزۇ قىلاتتىم .
مۇرادىم ھاسىل بولدى . شۇ سەۋەبتىن
شۈكرى قىلىمەن ، — دەپ جاۋاب بەردى .

شارەكنىڭ سۆزى دەرۋىشكە يېقىپ :

— ھەي زىيرەك قۇش ، سۆزۈڭ
پىستىدەك مېغىزلىق ۋە قەندىدەك شىرىن ئې-
كەن ، — دېدى . شارەك :

— جاھان كۆرگەن ئەربابلارنىڭ
سۆھبىتىدە كۆپ ئولتۇرغان جانىۋار-
مەن ، — دەپ جاۋاب بەردى . دەرۋىش :

— سەن ئۇلارنىڭ سۆھبىتىدىن ھەر
خىل نەرسىلەرنى ئۆگىنىپسەن ، ماڭا بايان
قىلىپ بەرگىن ، پايدىسى تېگىپ قالار ، —
دېدى . شارەك :

— مەن بىر تەجرىبىگە باي
تۇتىنىڭ سۆھبىتىگە داخىل بولدۇم . ئۇ-
نىڭدىن : «نېمە ئۈچۈن سۇبھىنى كىشىلەر
ياخشى كۆرىدۇ؟» دەپ سورىدىم ، ئۇ :
«مىسكىنلەرگە ھەر سەھەردە ئىسسىق نان
بەرگەنلىكى ، يەنى ئاپتاپنى چىقىرىپ ئالەمگە
نۇر چاچقۇزغانلىقى ئۈچۈن ؟» دەپ جاۋاب
بەردى . مەن يەنە : «ھوما قۇشىنىڭ سايىسى
نېمە ئۈچۈن مۇبارەك كۆرۈنىدۇ؟» دەپ
سورىدىم . ئۇ : «دۇنيانىڭ نېمەتلىرىنى
قويۇپ، بىر قۇرۇق سۆڭەككە قانائەت قىل-
غانلىقىدىن» دەپ جاۋاب بەردى . مەن :
«قۇياشنىڭ دىلى نېمە ئۈچۈن روشەندۇر؟»
دەپ سورىدىم . ئۇ : «يېگانىلىقنى ئىختىيار
قىلغانلىقى ئۈچۈن» دەپ جاۋاب بەردى .
مەن يەنە : «ئەنقانىڭ ئاۋازى نېمە ئۈچۈن
يۇقىرى بولىدۇ؟» دەپ سورىدىم ئۇ : «بۇ-
لۇتلارنى ماكان قىلىشنى قوبۇل
قىلغانلىقىدىن» دەپ جاۋاب بەردى . مەن :
«غۇنچە نېمە ئۈچۈن قىسنىچلىقتا ئۆتىدۇ؟»
دەپ سورىدىم . ئۇ : «ئالتۇن - كۈمۈش
يىغىش بىلەنلا بولغانلىقى ئۈچۈن » دەپ
جاۋاب بەردى . مەن يەنە : «گۈل نېمە
ئۈچۈن ھەممە يەردە ئېزىزلىنىدۇ؟» دەپ
سورىدىم . ئۇ : «خوش بۇي ۋە ئوچۇق
چىراي بولغانلىقىدىن» دەپ جاۋاب بەردى .
مەن : «سەرۋى نېمە ئۈچۈن ئېگىز
ئۆسىدۇ؟» دەپ سورىدىم . ئۇ : «زاتىدا
كاجلىقى ، ئەگرىلىكى بولمىغانلىقى ئۈچۈن»
دەپ جاۋاب بەردى . مەن يەنە «خەلقى
ئالەمدە ھەممىدىن ياخشى نەرسە نېمىدۇ؟»
دەپ سورىدىم . ئۇ : «تەڭرى تائالانىڭ
خۇشنۇدلۇقى» دەپ جاۋاب بەردى . مەن :
«قانداق مىجەز - خۇلۇق ئەڭ پايدىلىق؟»
دەپ سورىدىم . ئۇ :«يامان يولداشتىن قاچ-
ماق» دەپ جاۋاب بەردى . مەن: «دانا
كىمدۇر؟» دەپ سورىدىم . ئۇ : «شەيتاننىڭ
مىكرىدىن ساقلانغان» دەپ جاۋاب بەردى ،
— دېدى .

دەرۋىش شارەكنىڭ سۆزلىرىدىن
خۇشال - خۇرام بولۇپ ئۇنىڭ سۆھبىتىنى
تەڭرى تائالانىڭ ئاتا قىلغان مەرھەمىتى
دەپ بىلدى .

ئەلقىسسە ، بىر كۈنى قەپەسنى
كۆتىرىپ سەيلە قىلىپ يۈرەتتى . تۇيۇقسىز
كىشىلەرنىڭ ھەر تەرەپتىن توپ - توپ
بولۇشۇپ كېلىپ شەھەر تەرەپكە كېتىپ
بېرىشقانلىقىنى كۆردى . دەرۋىش :

— نېمە ئىش بولۇپتۇ ؟ — دەپ
سورىدى . بىر كىشى :

— بىر كېلىشكەن خوش سۈرەت
يىگىت گۇناھ قىلغانىكەن ، ئۇنىڭ ئۈچۈن
ئۆلۈمگە ھۆكۈم قىلىپتۇ . قازى ۋە ئۆلىمالار-
نىڭ ئوتتۇرىسىدا ئۇنى ئۆلۈمدىن خالاس

قىلىپ مۇۋاپىق جازا بېرىش ياكى ئۆلتۈرۈش توغرىسىدا بەس ـ مۇنازىرە پەيدا بولۇپتۇ. خەلق تاماشا ئۈچۈن مېڭىۋاتىدۇ، — دەپ جاۋاب بەردى. دەرۋىشمۇ كىشىلەر ئارىسىدا كېلىپ ئاجايىپ كېلىشكەن بۇ يىگىتنى كۆردى. بارلىق خەلق ئەپسۇسلار قىلاتتى. دەرۋىش:

— بۇ يىگىت، بۇ ئوقۇبەتكە قالغۇدەك نېمە گۇناھ قىلىپتۇ؟ — دەپ سورىدى. كىشىلەر:

— بۇ بەختى قارا يىگىت ۋەزىرنىڭ قەسرى ئاستىدا ئەينەككە قاراپ ئولتۇرغان ئىكەن. شۇ ئەسنادا، ۋەزىرنىڭ قىزى قەسرىنىڭ ئۈستىدىن يەرگە قاراپتۇ. ئۇنىڭ ئەكسى دەرھال ئەينەككە چۈشۈپتۇ. بۇ يىگىت قىزنىڭ ئەينەككە چۈشكەن سۈپىتىنى سۆيۈپتۇ. شۇنىڭ ئۈچۈن ئازاب ـ ئوقۇبەتكە گىرىپتار بولۇپتۇ. ئۆلىمالار كىتاب ئاختۇرۇپ بۇ مەسىلىلەرگە جاۋاب ئىزدەۋېتىپتۇ، — دەپ جاۋاب بېرىشتى. شارەك بۇ سۆزنى ئىشىتىپ تەئەججۈپ قىلىپ:

— ئەگەر ئۆزىنى سۆيگەن بولسىغۇ ئۆزىنى ئۇرسا بولاتتى. ئەكسى سۈرىتىنى سۆيگەنلىكى ئۈچۈن يىگىتنى ئاپتاپتا ئولتۇرغۇزۇپ سايىسىگە يۈز تاياق ئۇرسۇن، — دېدى.

خەلق شارەكنىڭ تىلىدىن بۇ سۆزنى ئاڭلاپ ھەممىسى تەھسىن ئاپىرىنلار ئوقۇدى. ئاخىرى شارەكنىڭ سۆزىنى مۇۋاپىق كۆرۈپ يىگىتنىڭ سايىسىگە ئۇردى. بۇ سۆز ھەممە شەھەرگە پۇر كەتتى. بۇنى بەھرەۋەر بانۇ ئاڭلاپ دەرۋىشتىن شارەكنى بېرىشنى تەلەپ قىلدى. دەرۋىش گەرچە شارەكنى بېرىشكە قىيمىغان بولسىمۇ، مەلىكىنىڭ ھۆكمى بولغانلىقى ئۈچۈن، نائىلاج بېرىشكە مەجبۇر بولدى. شارەكنىڭ نەزەرى مەلىكىنىڭ جامالىغا چۈشۈپ تەڭرى تائالاغا شۈكرى قىلىپ پۇرسەتكە ئىنتىزار بولۇپ يۈردى. بىر كۈنى شارەك بىر خالىي ۋاقىتنى تېپىپ زار ـ زار يىغلاپ مەلىكىگە سەرگۈزەشتىسىنى باشتىن ـ ئاخىرىغىچە بايان قىلدى. بەھرىۋەربانۇ بۇ ۋەقەلەرنى ئاڭلاپ زار ـ زار يىغلاپ سەراسىمىگە چۈشتى. ئۇ ئورنىدىن تۇرۇپ قانداق ئۇسۇل بىلەن ھورمۇزنى جاھاندار سۇلتانىنىڭ بەدىنىدىن چىقىرىپ، يوقلۇق ئەلىمگە يوللىشنى بىلمىدى. شارەك مەلىكىنىڭ بۇنچىۋالا بىقارارلىقىنى كۆرۈپ، ئۇ تىجىمەلىنىڭ ئاپىتىدىن قورقۇپ:

— ھەي گۈزەل مەلىكەم، كۆپ ئىزتىراپتا بولمىغىن بىرەر تەدبىرگە تۇتۇش قىلغىن. چۈنكى مەن ھازىر بىر زەئىپ قوشمەن، جىق كۈچىنەلمەيمەن. تەدبىر بىلەن ئىلاج قىلىنمىسا ئىش ئەمەلگە ئاشمايدۇ. ئەڭ ياخشىسى بۇ نۆۋەت ئۇ ناپاك خىزمىتىگە كەلگەندە، ئاۋۋالقى قائىدىگە خىلاپ ھالدا تەزىم ۋە ئىھتىرام بىلدۈرۈپ، ناھايىتى ئوچۇق چىراي بىلەن كۈلۈپ: «ھەي پادىشاھىم، مېنىڭ خەستىلىكىمگە ئۇزاق ۋاقىتلار بولدى. سېنىڭ ئىشتىياقىڭ مېنى بىقارار قىلدى. ئەگەر كۆڭلۈڭگە مالاللىق يەتمىسە، مەرھەمەت قىلىپ كۆزۈم ئالدىدىلا روھىڭنى بەدىنىڭدىن چىقىرىپ بىر كېيىكنىڭ قېلىپىغا كىرگۈزسەڭ، بۇ غارايىبلاردىن تەبىئىتىمگە خۇشاللىق، مىجەزىمگە ياخشىلىق يۈزلىنىپ، كېلىشىم ساقىيىپ قالسا ئەجەب ئەمەس» دەپ ئىشنى توغرىلىغىن، — دەپ تەلىملەر بەردى. بەھرەۋەربانۇ بۇ مەسلىھەتنى توغرا تاپتى.

www.uyghurkitap.com

هورمۇز كۆرۈنۈشتىن قايتىپ،
مەلىكىنى كۆرۈش ئۈچۈن كەلدى. مەلىكە
ۋاقىتنى غەنىمەت بىلىپ شارەك ئېيتقان
سۆزلەرنى ئۆز ئەينى بەجا كەلتۈردى. بۇ
كوتاھ پەمنىڭ ئۆمرىنىڭ ئاخىرلاشقانلىقى
ئۈچۈن، ئېھتىياتنى قولدىن بېرىپ، بىر
كېيىك كەلتۈرۈشنى بۇيرىدى. كېيىكنى
كەلتۈرۈپ ئۆلتۈرگەندىن كېيىن جاھاندار
سۇلتاننىڭ قېلىپىدىن چىقىپ كېيىكنىڭ
قېلىپىغا كىردى. كېيىك ئورنىدىن تۇرۇپ
ھەر تەرەپكە ماڭدى. جاھاندار سۇلتان
مۇشۇنداق ۋاقىتقا ئىنتىزار بولۇپ تۇراتتى.
دەرھاللا شارەكنىڭ جىسمىدىن چىقىپ ئۆز
بەدىنىگە كىردى. ئۇ تەگرى تائالاغا كۆپ
شۈكرىلەر ئېيتىپ كېيىكنى تۇتۇپ ئىتتەك
باغلاپ دەرەخكە ئېسىپ قويدى. تاڭ سەھەر
بولغاندا جاھاندار سۇلتان تۇرالغۇسىغا بې-
رىپ، سەلتەنەت تەختىدە ئولتۇرۇپ، بارلىق
دۆلەت ئەربابلىرىنى يىغىپ كاتتا زىياپەت
بىلەن كۈتىۋالغاندىن كېيىن قىسسىلىرىنى
ئاشكارا قىلىپ، سەرگۈزەشتىسىنى بايان
قىلدى. ھەممىسى بۇ سۆزلەرنى ئىشتىپ
ھەيران بولۇپ تۇرۇپ قېلىشتى. بارلىق دۆ-
لەت ئەربابلىرىغا ئۆز قابىلىيىتىگە لايىق
ئالتۇن ۋە جاۋاھىرلارنى ھەدىيە قىلدى.
ئوندىن كېيىن كىشى بۇيرۇپ ئىت تەبىئەت
هورموزنى كەلتۈرۈپ ئازاب - ئوقۇبەت بى-
لەن ئۆلتۈردى.

جاھاندار سۇلتاننىڭ ئۆمرلىر بىلەن مۇسلەھەتلىشىپ قارا بەخت بەھرام خانغا ئەلچى ئەۋەتكەنلىكى

رىۋايەتچىلەر مۇنداق ھېكايە قىلىدۇ:
هورمۇز پادىشاھ بولۇپ سەلتەنەت
تەختىدە ئولتۇرغان ۋاقىتتا بىر يۇرۇش بول-
مىغۇر ئىشلارنى قىلدى. شۇنىڭ بىلەن
خەلقنىڭ كۆڭلى هورمۇزدىن قايتىپ ئازراق
ۋاقىتتا ھەر تەرەپلەردىن پىتنە پاساتلار پەيدا
بولۇشقا باشلىدى. گەپنىڭ قىسقىسى،
بەھرام خان دەپ بىر كىشى بار ئىدى.
كۆپلىگەن لەشكەرلەرگە سەردار، شانۇ -
شەۋكەتلىك كىشى ئىدى. هورمۇزدىن
كۆڭلى قايتىپ، هورمۇز ئۈستىدە پىتنىلەر
تېرىغان نارازى كىشىلەرنىڭ ھەممىسىنى
ئەتراپىغا جەم قىلىپ، نۇرغۇن ۋىلايەتلەرنى
تەسىر دائىرىسىگە كىرگۈزۈپ ئاخىرى،
ساردارلىق تاجىنى بېشىغا كىيىپ پادىشاھ
بولدى. ئۇ ئادالەت قائىدىلىرىنى يۈرگۈزۈپ
خەلقچىللىق بىلەن ئىش تۇتۇپ سەلتەنەت
ناغرىسىنى ساداغا كىرگۈزدى. هورمۇز بولسا
تولىمۇ قابىلىيەتسىزلىكىدىن ئۇنىڭغا قارشى
تۇرماي، قالغان مۇلكىنى ئۆزىگە غەنىمەت
بىلىپ ئولتۇرغانىدى. ئەمدىلىكتە جاھاندار
سۇلتان هورموزنى يوقلۇق ئالىمىگە ئەۋە-
تىپ، ئىززەت تەختىدە ئولتۇرۇپ پادىشاھ
بولدى. جاھاندار سۇلتان مۇلك ۋەسۋە-
سىسىدىن جاھاندارلىق غەيرىتىگە تولۇپ،
مىراس قالغان مۇلكىنى باشقىلارنىڭ قولىغا
تارتقۇزۇپ قويۇشنى خالىماي، بارلىق
دۆلەت كاتتىلىرىدىن بۇ ئىشنى قانداق قى-
لىش توغرىسىدا مەسلىھەت سورىدى. دۆلەت
كاتتىلىرى:
— ھەي ئالىي مەرتىۋىلىك پادىشاھ،
ئاۋۋال بىر كىشىنى ئەلچى قىلىپ بىر
نەسىھەت مەكتۇپى يېزىپ ئەۋەتىڭ، پەرما-
نىڭىزغا بويسۇنۇپ خىزمىتىڭىزگە كەلسە،
ياخشى بولغىنى، ئەگەر ئۆزىنى بەھلىۋان،
ئالىي مەرتىۋىلىك كۆرۈپ، بىشى ئاينىپ

كەلمىسە ، ئاندىن كېيىن ئۇنىڭغا ھەرقانداق ھۆكۈم قىلسىڭىز ئىختىيار ئۆزىڭىزدە ، — دەپ مەسلىھەت بەردى .

دۆلەت كاتتىلىرىنىڭ بۇ مەسلىھەتى جاھاندار سۇلتانغا ماقۇل كېلىپ بىر كاتىپقا بۇيرۇپ مۇۋاپىق تەرزدە بىر مەكتۇپ يازدۇردى . جاھاندار سۇلتان بىر دانا كىشىنى ئەلچى قىلىپ ، مەكتۇپنى ئۇنىڭغا بېرىپ يولغا سالدى . ئەلچى بەھرام خاننىڭ تۇرالغۇ جايىغا بېرىپ ، مەكتۇپنى بەردى . بەھرام خان مەكتۇپنى ئېچىپ كۆردى . نامە مۇنداق يېزىلغاندى : «ساڭا مەلۇم بولسۇنكى ، مەن ھەقىقىي جاھاندار سۇلتانمەن . ھەي بەھرام شاھ ، مەن مىنوسەۋاد شەھىرىدىن خۇشاللىق بىلەن يولغا چىقىپ ئۆز ۋىلايىتىمگە داخىل بولۇپ بىر تورالغۇ جاي بەرپا قىلىپ شىكارغا چىققانىدىم . ھورمۇز دېگەن قارا نىيەت ھىيلى ـ مىكىر بىلەن جىسمىمنى روھىمدىن خالىي قىلدى ، مەن ئۇنىڭ سۆزىگە ئىشىنىپ كىيىكنىڭ قېلىپىغا كىردىم . ئۇ قارا بەخت ۋاقىتنى غەنىمەت بىلىپ مېنىڭ قېلىپىمغا كىردى . مەن كىيىكنىڭ سۈرىتىدە بولۇپ، پەلەكنىڭ ھادىسلىرىدىن ئازارلار يەپ، سەرگەردان بولۇپ ، دەشت ـ باياۋانلاردا يۈردۈم . ھورمۇز بولسا مېنىڭ سۈرىتىمدە بولۇپ ئاتامنىڭ خىزمىتىگە كېلىپ ، شاھزادىلىكنى ئۆزىگە لايىق كۆرۈپ ئىززەت شانۇ شەۋكەتتە ئولتۇردى . ئاتام دۇنيادىن ئۆتۈپ ، ئۇ دىيانەتسىز ئۆزىنى تەخت تاجىگە مۇناسىپ كۆردى . دۆلەت كاتتىلىرىمۇ شاھزادە تەخت ۋارىسى بولۇشى كېرەك دەپ ئۇنى سەلتەنەت تەختىدە ئولتۇرغۇزۇپ پادىشاھ قىلدى . نەچچە مۇددەتتىن كېيىن تەڭرى تائالا مەرھەمەت قىلىپ ئۇ قارا نىيەتنى ئازابقا مۇپتىلا قىلىپ مېنىڭ قولۇمغا گىرىپتار قىلدى . قىلغان قىلىقلىرىغا مۇناسىپ بەدىنى ئىتلارغا يەم بولدى . ئەلھەمدۇلىللاھ ! ھەق جايىغا قارار تېپىپ پادىشاھ بولدۇم . سېنىڭ ئۇ دۆلەتكە بويسۇنماي تەخت پەرمانىدىن چىقىپ بەزى ۋىلايەتلەرنى ئىگىلەپ ئېلىپ ھورمۇزغا قارشى چىققىنىڭدىن خۇشال بولدۇم . ئەمدى تەڭرى تائالا بۇ دۆلەتنى ماڭا مۇيەسسەر قىلىپ دۇشمەننى نابۇت قىلدىم . سېنىڭ ئىككىلەنمەي ئۆزۈڭنى خىزمىتىمگە يەتكۈزۈشىڭگە ئىنتىزارمەن . يەنە خىزمىتىڭگە لايىق مەملىكەتنى قولۇڭغا تاپشۇرۇپ، بېشىڭنى ئۇستۇن قىلىمەن . نامە تامام ۋەسسالام » ، بەھرام خان مەكتۇبنى ئوقۇپ مەزمۇنىنى بىلدى. بەھرام خان غۇرۇر شارابىدىن ۋە دۆلەت مەرتىۋىسىدىن غەرق مەست بولغانىدى. دەرغەزەپ بولۇپ كاتىپقا مەكتۇپنىڭ جاۋابىغا مۇنداق يازغىن دەپ تاپىلىدى. كاتىپ مەكتۇپنى تەييار قىلدى. مۆھۈر بېسىپ ئەلچىنىڭ قولىغا بېرىپ يولغا سالدى. ئەلچى جاۋاب نامىنى ئېلىپ كېلىپ جاھاندار سۇلتاننىڭ قولىغا بەردى. مەكتۇپ مۇنداق يېزىلغاندى: «مەكتۇپىڭنى مېھرىبانلىق يۈزىسىدىن ئەۋەتىپسەن، مەزمۇنى ماڭا مەلۇم بولدى. توغرا، مەنمۇ بىلىمەنكى بۇ دۆلەت ساڭا مىراس قالغاندۇر . لېكىن دۇنيانىڭ قائىدە ـ نىزامى بىر قاراردىلا ئەمەستۇر. سەندىن بۇرۇنمۇ پادىشاھلار ۋە جاھاندارلار ئۆتكەن بولۇپ، جاھاننىڭ ئىسلاھات ئىنقىلابىدىن تاجۇ تەختىنى باشقا كىشىلەرگە تاپشۇرۇپ ئۆزلىرى بىنەۋالىقتا يۈرگەندۇر. ئەمدى بۇ دۆلەتنى تەڭرى تائالا ماڭا مۇيەسسەر قىپتۇ. بۇ يامان خىيالنى بېشىڭدىن چىقىرىپ، ئۆز ۋىلايىتىڭگە قانائەت قىلىپ، قەدىمكى پادىشاھلارنىڭ قائىدە-

نىزاملىرىغا ئەمەل قىلساڭ ساڭا مۇناسىپ كېلىدۇ . نامە تامام ۋەسسالام ».

جاھاندار سۇلتاننىڭ لەشكەر تارتىپ بەھرام ئۈستىگە بارغانلىقى ۋە زەپەر قۇچۇپ غەلىبە بىلەن قايتقانلىقى

رىۋايەتچىلەر مۇنداق ھېكايە قىلىدۇ :

جاھاندار سۇلتان مەكتۇپىنىڭ مەزمۇنىدىن شور پېشانە بەھرامنىڭ ساۋابلىقتىن چىقىپ دەشت ـ باياۋانلاردا سەرگەردانلىقنى ئۆزىگە ئۇستاز تۇتقانلىقىنى بىلدى . ئۇ ماكانسىزنىڭ قولىقىنى تولغاپ قويۇش ئۈچۈن ، ھېسابسىز لەشكەر توپلاپ ئۈستىگە يۈرۈش قىلدى .

ئەلقىسسە ، جاھاندار سۇلتان بەھرامنىڭ قارشىسىغا كېلىپ لەشكەرلىرىنى سەپىراست قىلىپ تۇردى . بۇ تەرەپتىن بەھراممۇ لەشكەرلىرى بىلەن چىقتى . ئۆزئارا ئۇچرىشىپ ئاۋۋالقى ھۇجۇمدىلا بەھرام خاننىڭ لەشكەرلىرى چاچىسىنى يەپ ، پاتىپاراق بولۇشۇپ ، ھەر تەرەپكە كېتىشتى . بەھرام ئۇرۇشتا قەتىل قىلىندى . جاھاندار سۇلتان بارلىق قارشىلىق كۆرسەتكۈچىلەرنى تىغدىن ئۆتكۈزدى . بەھرامنىڭ لەشكەرلىرىدىن نۇرغۇنلىغان غەنىمەت قالغانىدى . ئۇنى لەشكەرلىرىگە تەقسىم قىلىپ بېرىپ ، ئۇ ۋىلايەتكە ئۆز تەرىپىدىن بىر ئادىل ھاكىمنى تەيىنلەپ قويۇپ ، ئۆز ۋىلايىتىگە مۇراجىئەت قىلىپ يۈردى .

رىۋايەتچىلەر ھېكايىسىنى مۇنداق داۋاملاشتۇرىدۇ :

بەھرام خان تەختتە ئولتۇرغان كۈنلىرىدە مۇزىكىچىلار جەمەتىدىن بىر نازىنىن قىزغا ئاشىق بولۇپ توي قىلىپ ئەمرىگە ئالغانىدى . ئۇنىڭدىن بىر قىزى بولغانىدى . بەھرام خان قەتىل قىلىنغاندىن كېيىن خوتۇن ۋە كېنىزەكلىرى ھەر تەرەپكە كېتىشتى . بەھرامنىڭ ئايالى مۆھتەرەم ئايال بولغانلىقى ئۈچۈن قىزىنى ئېلىپ بىر بولۇڭغا بېرىپ نومۇسنى تەرك ئېتىپ ئۆز جەمەتىنىڭ ھۈنىرىنى ئۆگىنىش ئۈچۈن بىر مۇزىكىچى خوتۇنغا شاگىرت بولۇپ ئازراق پۇرسەتتىلا كامىل ئۇستازلاردىن بولۇپ قالدى . قىزىغا غەزال تاتار دەپ ئىسىم قويغانىدى . ئۇ ئايالنىڭ ھۈنىرى كامالىغا يېتىشىپ قىزىغىمۇ مۇزىكا ئىلمىدىن تەلىم بەردى . قىز بالاغەتكە يەتكىچە ناھايىتى يۇقىرى ماھارەت ئىگىلەپ ، ئەقلىلىقلارنىڭ ئەقلىگە ئاپەت ، كۆڭلىدە ئىشق پىتىلىرىنى پەيدا قىلدى . شېكەردەك تاتلىق ناخشىلىرى ۋە شېرىن سۆزلىرى بىلەن كىشىلەرنىڭ قەلبىنى كاۋاپ قىلدى .

ئەلقىسسە ، ئانىسى ئۇ ئاق تۇرنا ۋە غۇنچە گۈلنى ناھايىتى چىرايلىق ياساپ بىرەر پادىشاھزادىلاردەك ئېسىل يىگىتنى تېپىپ نىكاھ قىلىپ بەرسەم دېگەن ئۈمىدتە ئىدى . مۇۋاپىق بىرەر كىشى چىقمىدى . ئاخىرى ئىلاج بولۇپ ئۆزى مەسلىھەتنى يېپىشتۇرۇپ قېرىنداشلىرىدىن دانا ۋە ئەقىللىق كىشىدىن بىرىنى «جاھاندار سۇلتاننىڭ يېنىغا بېرىپ غەزال تاتارنىڭ ئەھۋالىدىن خەۋەر بەرگىن » دەپ بۇيرىدى ئۇ كىشى شاھنىڭ تۇرالغۇسىغا بېرىپ :

ـــ بەھرام خاندىن بىر قىز قالغان بولۇپ ، ئەيسا تىنىقىدەك سېھىرلىك غەزەللىرى بىلەن يۈز يىللىق ئۆلۈكلەرگە جان بېرىدۇ . ھۆسن ـ جامال ۋە مۇزىكا

ئۇيغۇر كىتاب تورى www.uyghurkitap.com

ئىلمىدە تەگدىشى يوقتۇر . ئەگەر بىر ناۋا قىلسا ، ھاۋادا ئۇچۇپ يۈرگەن جانىۋالار مەست بولۇپ يەرگە چۈشەر ، ئەگەر چاڭ چالسا ، پۈتكۈل جاھان ئەھلىنىڭ كۆڭلىنى تالان - تاراج قىلار . ئەگەر ئۇدىنىڭ تارىغە ناخۇن ئۇرسا ، خەلقنىڭ يۈرىكى ئۇد مەسەللىك ھەيرەت ئوتىدا يانار . گويا دۇنيانىڭ ئاۋۋالىدىن بۇ ۋاقىتقىچە ھېچ گۈزەل پەرى بۇ تەرىزدە مەۋجۇت بولمىغان . يەنە كېلىپ نەسەبى چوڭ خانىداندىندۇر . ئۇ ناھايىتى شەرمى - ھايالىق بولۇپ ، كۆزىنى نەرگىس كۆزىگىمۇ مېھرى بىلەن ئاچقان ئەمەستۇر . ھەتتا شەرمى - ھايا قىلىپ گۈلنىمۇ قولىغا ئالغان ئەمەس . ئەگەردە بۇ تەرىقىدىكى ئاي سۈپەت نازىنىننى ئۆز نىكاھلىرىغا ئېلىپ توي قىلسىلا ، قىزنىڭ ئانىسى بۇ ئىشنى ئۆزىگە دۆلەت ۋە سائادەت بىلىدۇ ، — دېدى .

جاھاندار سۇلتان بۇ ۋەقەنى ئاڭلىغاندىن كېيىن بىتاقەت بولۇپ دۆلەت كاتتىلىرىدىن بىر كىشىنى نۇرغۇن سوۋغا سالاملار بىلەن ئۇ قىزنىڭ ئانىسىنىڭ خىزمىتىگە ئەۋەتتى . ئۇ كىشى كېلىپ شاھىنىڭ خەۋىرىنى يەتكۈزدى . قىزنىڭ ئانىسى بۇ ئىشنى كاتتا دۆلەت بىلىپ زەرلىك مەپىگە غەزال تاتارنى ئولتۇرغۇزۇپ ، ناھايىتى ئىززەت ۋە ھۆرمەت بىلەن پادىشاھنىڭ يېنىغا ئەۋەتتى . قىزنى ھەرەم ئۆيىگە كىرگۈزۈپ ئىززەت تەختىدە ئولتۇرغۇزدى . جاھاندار سۇلتان ھەرەم ئۆيىگە كىرىپ ، ئۇ ئادەمنى سېھىرلىگۈچى نازىنىننى كۆرگەن ھامان كۆڭلى ئۇنىڭ ئىپار چېچىغا باغلىنىپ ، تامدىكى سۈرەتتەك تۇرۇپلا قالدى . غەزال تاتار پادىشاھنىڭ ئۆزىنىڭ چاچلىرىغا ئەسىر بولغانلىقىنى بىلىپ ، كۆرمىگەنگە سېلىپ يۈزىگە نىقاب سالدى . پادشاھ ناھايىتى ئاجىز كەلگەن ھالدا : «ھەي مەلىكە ، مېھرىبانلىق قىلىپ نەغمە بىلەن بۇ كەمىنىنىڭ كۆڭلىنى شاد قىلسىڭىز » دەپ ئىلتىماس قىلدى . ئۇ ئاي يۈزلۈك يۇلتۇز سۈپەت قىز سۇلتاننىڭ ئىلتىماسىدىن كېيىن ، چاڭنى قولىغا ئېلىپ، ئۇشاق ئاھاڭغا تەڭشەپ، دەردمەنلىك ناۋاسى بىلەن ئاشىقانە غەزەللەرنى ئوقۇپ ، شۇنداق ۋايىغا يەتكۈزدىكى ، پادىشاھ شارابتىن بىھۇش بولغاندەك بىھۇش بولدى . بىرەر سائەتتىن كېيىن مەلىكىنى بولۇڭغا تارتىپ گۈل رۇخسارىدىن سۆيۈندى . كېنىزەكلەرگە بۇيرۇپ جام شارابىنى ئالەمچە ئايلاندۇردى . بىر نەچچە قەدەھ ئايلانغاندىن كېيىن مەلىكىمۇ مەست بولۇپ چۈمبەلسىزلا ئېچىلىپ - يېيىلىپ ئولتۇردى . سۇلتان غايەت شەۋقتىن كۆڭۈل ئارزۇسىنى ئىزھار قىلدى . مەلىكە ئىختىيارسىز تەنبۇرنى قولىغا ئېلىپ مۇھەببەتتىن سازىنى سازلاپ ئىراق ۋە ھىجاز ئاھاڭلىرىنى ئورۇندىدى . سۇلتان بۇ مۇزىكىلاردىن سەرخوش بولۇپ بىقارار بولدى . ئۆز ئىختىيارىنى ئۇ مەلىكىگە پىدا قىلدى .

بەھرەۋەر بانۇنىڭ بىقارارلىقتىن سەھراغا چىقىپ كەتكەنلىكى ، جاھاندار سۇلتان بۇنىڭدىن خەۋەر تېپىپ قايتۇرۇپ كەلگەنلىكى

رىۋايەتچىلەر مۇنداق ھېكايە قىلىدۇ : غەزال تاتار جاھاندار سۇلتان بىلەن ئىشرەت جامىنى ئالەمچە ئايلاندۇرۇپ ئولتۇردى . بۇ ۋەقەدىن بەھرەۋەر بانۇ خەۋەر تېپىپ ئوتتەك يېنىپ ، بۇ خىل تۇرمۇشنى ئۆزىگە ئۆلۈم بىلىپ ، سۇلتاندىن ئەدەب

www.uyghurkitap.com

ساقلىنغانلىقى ئۈچۈن، ئۇنىڭغا دىمەيلا باغ سەيلىسىگە چىقىپ، بىر نەچچە كۈن باغ تاماشاسىغا ئۆزىنى بەنت قىلىپ، سەرگەردانلارچە ئولتۇردى. بۇنىڭ بىلەن كۆڭلى خاتىرجەم بولالمىدى. بەلكى ئاۋۋالقىدىنمۇ زىيادىرەك پەرىشان بولدى. ئامالسىز كۆڭلىنىڭ تۈگۈنى غۇنچىسىدىن ئېچىلىپ قالسا ئەجەب ئەمەس دەپ باياۋانلارغا باردى. شۇ ئەسنادا سەيلى قىلىپ كېتىپ بېرىپ بىر بۇلاقنىڭ يېنىغا يېتىپ كەلدى. بۇ بۇلاقنىڭ سۈيى ئۇچۇق سۈزۈلۈك كىشىنىڭ تەبىئىتىدەك ساپ بولۇپ ئەتراپىدىكى كۆكلەمزاردا رەڭگارەڭ گۈللەر ئېچىلغاندى. مەلىكە بۇيرۇپ ئۇ جايدا چېدىر ئۆيلەرنى پەرپا قىلدۇردى. بىر نەچچە باتۇر كىشىلەرنى ئەتراپىدا پاسىبان قىلىپ قويۇپ، ئۆزى دۇر جەۋھەرلىرىنى بويىنىدىن ئېلىپ سوپىلارچە كىيىملەرنى كىيىپ تەسۋى سىرىش ئىشىغا مەشغۇل بولدى. ئازراق پۇرسەتتە ناھايىتى رىيازەت تارتقانلىقىدىن تەسۋىنىڭ يىپىغا ئوخشاش ئاجىز بولدى. جاھاندار سۇلتانىنىڭ مۇھەببىتى بولغانلىقى ئۈچۈن ھەمىشە كۆزىدىن كەلكۈندەك ياشلارنى ئاققۇزاتتى. بەزىدە پەرۋانىدەك پىراق ئوتىدا يېنىپ گاھى ئاتقا مىنىپ كېنىزەكلەر بىلەن جەزىرىلەرنى ئايلىنىپ يەنە چېدىرىغا كېلىپ ئولتۇراتتى.

بۇ ئەھۋاللاردىن جاھاندار سۇلتان خەۋەر تېپىپ، قىلغان ئىشلىرى ئۈچۈن كۆپ پۇشايمانلار قىلىپ، دەرھال يولغا چىقىپ مەلىكە قېشىغا كەلدى. جاھاندار سۇلتان بەھرەۋەربانۇنىڭ دەرۋىشلەرچە كىيىملەرنى كىيىپ ناھايىتى غەمكىنلىك بىلەن ئولتۇرغانلىقىنى كۆردى. سۇلتان مەلىكىنى بۇ ئەھۋالدا كۆرۈپ بىقارار بولۇپ كۆزىدىن ھەسرەت ياشلىرىنى ئاققۇزۇپ گاراخ بولدى. مەلىكىنىڭ نەزەرى پادىشاھقا چۈشۈپ دەرھال ئورنىدىن تۇرۇپ ئايىقىغا يىقىلدى. جاھاندار سۇلتان مەلىكىنى قۇچىقىغا ئېلىپ كۆپ ئۆزرىلەر ئېيتتى. مەلىكە بۇ ئىشلارنى كۆڭلىدىن چىقىرىپ تاشلىدى. سۇلتان مەلىكىنى زەرلىك مەپىگە ئولتۇرغۇزۇپ ھەرەم ئۆيىگە ئېلىپ باردى. قالغان ئۆمرىنى پاراغەت بىلەن ئۆتكۈزدى.

نەچچە ۋاقىتتىن كېيىن جاھاندار سۇلتان بۇ پانىي دۇنيادىن باقىي ئالەمگە سەپەر قىلدى. قائىدە بويىچە ئوغلىغا كۆپ ۋەسىيەتلەر بىلەن تاجۇ تەختىنى تاپشۇردى. بەھرەۋەر بانۇ ئىنتايىن ئازابلاندى. سۇلتانىنىڭ ئۆلۈكىنى باغرىغا ئېلىپ، يۈزىنى يۈزىگە قويۇپ جان تەسلىم قىلدى. ئاقىۋەت بارلىق دۆلەت كاتتىلىرى جەم بولۇشۇپ مۇۋاپىق جاي ھازىرلاپ بۇ ئىككىيلەننى دەپنە قىلدى.

ھەي خۇسرەۋدەك كىشى، ئىبرەت كۆزى بىلەن قارىغىنكى، بۇ دۇنيا ساڭىلا ئەمەس ھەرقانداق كىشىگە ۋاپا قىلمىغاندۇر.

* *

بۇ قول يازما ھىجرىيە 1315 ــ (مىلادى 1897 ــ) يىلى زۇلقەئدە ئېيىنىڭ 11 ــ كۈنى كۆچۈرۈپ تاماملانغان. قول يازمىنى ئۈچتۇرپان ناھىيىسىدىكى **ئابدۇسەمەت ئابدۇرۇپ** ئاكا ساقلىغان

بۇ ئەسەرنىڭ مۇھەررىرى: مەھەممەتتۇردى مىرزىئەخمەت

تاھىر ۋە زوھرە

سەيپادى

نەشرگە تەييارلىغۇچى : ئەخمەت ھىمىت

....(1)

قىزنى ئاتى ئەمما زۇھرە قويدى ،
كى قىزلار ئىچىدە بىر تەۋرە قويدى .
ئانىڭ ئاۋازەسىنى تۇتتى تا قاف ،
ئانىڭ ئارزۇسىنى يەر ئىردى ، ئەي ساف .
باباجان شۇكرىگە كۆپ شۇكر قىلدى ،
ئۆزىنىڭ كۆڭلىدە بىر فىكر قىلدى .
دىدى : باھىرنى ئوغلى بولسە ناگاھ ،
ئۆزىنىڭ فىكرىدە نې دىدى ئۇ شاھ .
ئوغۇل بولسە ئاڭا بىر فىكر ئىتەرمەن ،
يىتىمدۇر ، ئانى باشىگە يىتەرمەن .
تەۋەككەل ئەيلەبان سۇلتان ئولتۇردى ،
ئۇنۇتتى شەرتىنى بىغەم ئولتۇردى .
دىدى سەيياد : «باھىر رازىن ئەتكىل ،
بۇ داستانىنىڭ تەقى گۇلزارىن ئەتكىل .»
دىدى : باھىرنى ھەم [بىر] ئوغلى بولدى ،
ئانىڭ ئاتىن خەلايىق زۇھرە قويدى .
ئانىڭ ئاتىن ئاتادى مىرزە تاھىر ،
يۈزىندە مۇستەفانىڭ نۇرى زاھىر .
ئاناسىنى ئاتىنىكىم شاھى خۇبان ،
بۇ ھەم ھۆسن ئىچىدە بىر ماھى تابان .
ئاڭا خانزادەنى ياشقە قويۇپتۇر ،
بۇ سىرنى شەھرئىلى بارچە بىلىپتۇر ،
ئىنەگەلەر نەچە يىللار چىكىپ جان ،
كى ھەر بىرى بولۇبدۇر ماھى تابان .
كۆرۈك تاھىرنى بەش ياشقە يىتىپدۇر ،
كى باھىر شۇكرى ئەمرىن بىتكەرىپدۇر .
كى باھىرنىڭ ۋەفاتىن بىلدى ئۇ شاھ ،
دىدىكىم : «ئول ئىرۇر تەقدىرى ئەللاھ .
ۋەزىرىم باھىر ئىردى تاھىر ئوغلى ،
يەنە تاھىر بولۇپدۇر تاھىر ئوغلى .
رەۋا ئىرمەس ۋەزىرى بىرلە خانى ،
قۇدا بولسا مەلامەت تارتسە جانى ،
كى باھىر بىرلە مەن ھۆكم ئەيلەگەندە ،
بۇ سۆزنى بىلمەگەندۇر ھىچكىم ئاندە .
بۇ سىرنى كىم بىلىپدۇر مەندىن ئۆزگە ،
دىدى : «ئەل ئىلمەگەي تاھىرنى كۆزگە»
كەل ئەي سەيياد ، بۇنياد ئەت بۇ قىسسە،
نەچۇككىم تۇشتى تاھىرغە بۇ غۇسسە .
دىدى سەيياد ، ئوشۇل كۈن باھىر ئۆلدى ،

(1) قول يازمىنىڭ باش قىسمىدىن تەخمىنەن ئىككى بەت يوقالغان .

ئىشتكىل، بەندە تاھىرغە نە بولدى.
بۇ سۆزنى بىلدى شەيتان دېدى: «ئەي شاھ،
كى بىر يول كۆرسەتەي» دەپ قىلدى گۇمراھ.
دېدى: باھىر بىلە ئەھدىلىك بۇ ئېردى،
ئارادىن مېھر ـ شەپقەتلەر ئۆرۈلدى.
بۇ تاھىر يېتىمگىدۇر ياخشى بىلسەڭ،
ۋەزىرىم بولادۇر دەپ فىكىر قىلسەڭ.
رەۋا كۆرمەي خۇدا بۇزۇپتۇر، ئەي شاھ،
دېدى بۇ سۆزنى شەيتان، قىلدى گۇمراھ.
بۇ سۆزلەر شەھغە خوب مەئقۇل بولدى،
بۇلارنى بەچچەدۇر دەپ گول قىلدى.
ئىكىسىن بەندى مەكتەب قىلدى سۇلتان،
بۇلار جان بىرلە ئوقۇر ئېردى قۇرئان.
ھەمىشە مەكتەبە بارىپ كېلۇردى،
بۇلارنى سىررىنى بارچە بىلۇردى.
ۋەلى ئىكىسگە ئىپتىماس ئىدىلار،
ئەيان بولدى ئىكىسگە بۇ سىرلار.
كى بىر كۈن ئىككىسى مەكتەبكە باردى،
كى بىر خاتۇن كېلىپ ئالدە تۇردى.
دېدى: شەھزادەلەر مەن بۇز قويارمەن،
ئانىڭ ئۇچۇن كېلىپ مۇندە تۇرارمەن.
غەرىبنى دۇئاسىنى ئالىڭلار،
يۈزۈمدىن ئول تەرەفغە يول سالىڭلار.
دېدى خاتۇن، بۇ يۇرمەكدىن بىھاجەت،
قىلا كۆر زۆھرە خانىم بىرلە ئىشرەت.
ئەگەر سەندە ئەقىل بولسە، ئەي ئوغلان،
كەل، ئەي، قىل زۆھرە خانىم بىرلە دەۋران.
دېدى تاھىر: «ئانى ئايغىل نە سىر بار؟
كېلىپ بىز ئىككىمىزغە قىلغىل ئىزھار.»
دېدى خاتۇن: «ئاناڭدىن سۆز ئىشتكىل،
سەبىر قىل، سەبىر ئىلە مەقسۇدغە يەتكىل.»
بۇ سۆزنى ئىشتىپ ئول مىرزا تاھىر،
بارىپ ئاناسىغە ئول قىلدى زاھىر.
دېدى ئاناسىغە: «ئەي جانىم ئانام،
مېنىڭ جانىمغە مېھربانىم ئانام.
بۇ مەكتەبدىن كېلىپدۇرمەن ئىچىم ئاچ،
بۇ كۆڭلۈم ئارزۇ ئەيلەر قوغۇرماچ.»
ئاناسى چۇستۇ چابۇك قوپتى ئاندە،
بولۇرغاندەك قوغۇرماچ قىلدى ئاندە،
دېدىكى: «ئەي ئانا، بەر ھەققى خالىق،
سەن ئىلىكىڭ بىرلە بىر بولسۇن مۇۋافىق،
قولۇڭدىن ئاش يېمەك كۆڭلۈم تىلەدۇر.
ساڭا رازىم دېمەك كۆڭلۈم تىلەدۇر.»
كى خۇش دەپ قولىغە ئالدى قوغۇرماچ،
كى مەھكەم تۇتتى، قولىنى ئۇزاتقاچ.
دېدىكىم: «ئەي ئانا شۇكراي ئاتىدىن،
مۇھەممەد مۇستەفانىڭ ھۆرمەتىدىن.
دېگىل، ئاتامنى سەۋداسىن ئىشتەي،
قولۇمدىن كەلسە مەن مەقسەدكە يېتەي.»
قولى كۆيگەچ دېدى: «ئەي نۇر دىيدە،
ئىشتىڭ قىسسەنى بولغۇك دەمدە.
ئاتاڭ بىرلە باباجان قىلدى پەيمان،
ئەجەل يەتتى، ئاتاڭ تاپمادى دەرمان.
ئۇنۇتتۇق بىز تەقى سەن ھەم ئۇنۇتكىل،
نە سەۋدادۇر، بالام، كۆڭۈل ساۋۇتكىل.
ئالار خانىم ئېرۇر خانلارگە لايىق.
كۆڭۈل بەرمەڭ ئالارگە، بولماڭ ئاشىق.»
ئىشىتتى ئۇشبۇ سۆزنى تاھىرى مەست،
كى ئىشق ئوتى ئالارگە بولدى پەيۋەست.
ئىكى دانە قوغۇرماچ قولغە ئالدى،
كىتابىنى ياپىپ قوينىغە سالدى.
بارىپ مەكتەبكە ياتىپ مەست مەئمۇر،
ئوقۇپ ئىشقى بىلەن ئىلكىدە تەنبۇر:

ئاشىقىم، ئەي دوستلار، جانىمگە جانان ئىستەرەم،
جانۇ جانان بولغالى، جانىمغە جانان ئىستەرەم،
لەبلەرىڭ ئابى ھەياتدۇر تەشنەلەب ئاشىقلارىڭ،

دەۋلەتنگدىن مەن يەنە بىر ماھى تابان ئىستەرەم .
سەنسىزىن جەننەتكە بارسام زۇلمەتى مەئۋا ئېرۇر ،
نالەئى ئەفغان ئېتىپ بىر ماھى تابان ئىستەرەم .
ئارەزى ھالنگدىن ئۆزگە يەردە تاپماسمەن قەرار ،
ئەندەلىبى بىنەۋا يەگلىغ گۇلستان ئىستەرەم .
كەل سەييادى ، ئاشىق ئېرسەڭ ئىستەمە ئابادلىق ،
مەن ئۆزۇمنى خاك ئېتىپ بىر ماھى تابان ئىستەرەم .

بۆلارنى بەندى مەكتەب قىلدى سۇلتان ،
بۆلار جان بىرلە ئوقۇر ئېردى قۇرئان .
ئوقۇپ نەيلەپ ئىدى ئىشقى مەجازى ،
ۋەلى كۆڭلىدە ئېردى ئىشق تازى .
بۇ مەكتەبخانە ئېردى بىر بەھانە ،

كېلىپ ئېردى ئوشۇل ئىككى جانانە .
كى كۆز بىرلە قىلۇرلار كۆپ نەزارە ،
گەھى نەۋبەت قاشىغە يەتتى پارە .
بۇ قاشۇ كۆز ئىكىسى ساز ئېتەردى ،
تەقى كۆڭۇل قۇشى پەرۋاز ئېتەردى :

ئەي شەمس ئەنۋەر يۈزلۈكۈم ، كۆرمەگەي ئېردىم كاشكى ،
كۆڭلۈمدە ھەربىر كۆزلۈكۈم ، كۆرمەگەي ئېردىم كاشكى .
ئەي گۇلشەنى باغى ئىرەم ، ئەي مىھرىبان زىبيا سەنەم ،
لەئلىڭ شەرابى دەمبەدەم تارتماغاي ئېردىم كاشكى .
ئىشقىڭدە مەن ، ئەي بىخەبەر ، يىغلاپ يۈرۈپ شامۇ سەھەر ،
ھىجران ئىلە شامۇ سەھەر يىغلالى ئېردىم كاشكى .
كەلدىم ئەدەم سەھراسىدىن ، كىمكى ۋۇجۇدۇڭ دەھرىدىن ،
ئەيلەپ فىغان شام ـ سەھرىدىن يىغلاغاي ئېردىم كاشكى ،
مىسكىن سەييادى با كەرەم ، ئىشقى رەسۇلللاھ ھەرەم ،
مەردانەۋار ئىشققە قەدەم قويماغاي ئېردىم كاشكى .

كەل ئەي سەييادى جان ، بۇلبۇل خۇش ئەلھان ،
نەچۇك دەپ باشلادى مۇنشىئى دىۋان .
دىدى سەيياد زۇھرە ئىشقبازى ،
بەدەل بولدى بۇ ھىجرانغە مەجازى .
كى تاھىردىن ئىشىتتى بۇ غەزەلنى .
كى ئىشقى جۇش قىلدى ئول گۇزەلنى .
بۇ سۆزنى ئىشىتىپ دىۋانە بولدى ،
ئانىڭ چۇن خەلق ئارا ئەفسانە بولدى .
ئىلاجى بولماس ئېردى غەيرى مەكتەب ،
بۇ مەكتەبخانە ئېردى كەفشەرى كەب .
بارىغە زۇھرەجان مەرغۇب ئېردى ،

بەچەلەر كۆپ ئىدى مەغلۇب ئېردى .
دىدى ئۇستادگە ئەمرىگنى تىڭلا ،
غەلەت گەر بولسە تاھىر بەگنى تىڭلا .
يەنە زۇھرەگە دىدى : «يارۇ دىلدار ،
بۇ تاھىر ھالىدىن بولغىل خەبەردار .»
بۇ سۆزنى ئىشىتىپ تاھىر دىلسۇز .
غەلەتىن ئايتۇر ئېردى زۇھرە فىرۇز .
سورار ئېردى سەبەقدىن كۆپ غەلەت سۆز ،
«غەلەتىمدىن ئايت ئەي شاھى فىرۇز .»
بۇ تاھىر يىغلابان كۆپ راز ئېتەردى ،
ئوقۇپ بۇ زۇھرە غەمزە ساز ئېتەردى .

بەچەلەر كۆزدە تەدبىر ئېتەردى ،
يۇ مەئنىدىن ئىكەۋى سۆز قاتاردى :
«كى ئىشقىڭ كويىدە كۆيدى بۇ جانىم ،
تەنىمدە قالمادى رۇھى رەۋانىم .»
پەناھ ئۆزگە ئەيلەپ «لەم يەزەل» نى ،
ئوقۇپ ئېردىكى زۇھرە بۇ غەزەلنى :

چۈن ئەزەلدىن دوستلارىم بولماغاي ئېردىم كاشكى ،
يار ئىلە ئەھدۇ ۋەفا قىلماغاي ئېردىم كاشكى .
ئاشىق ئۆزى ئەيلەپ سەفەر ۋەسلىن تىلەپ كەلگەن ئىمىش ،
مەن ھەم بۇ دۇنيادىن كېچىپ كەلمەگەي ئېردىم كاشكى .
ئاشىق باشىنى توپ ئېتىپ ، جانانە توپ ئوينار ئىكەن ،
باشىمنى مەن مەيدان ئارا قويماغاي ئېردىم كاشكى .
بىر جىلۋە ئەيلەپ باشىمە سالدى سەمەن سەۋداسىنى ،
مۇنداق بەلانى باشىمە سالماغاي ئېردىم كاشكى ،
سەييادى ئاشىق قۇل بۇ كۈن بولدى جەھاندىن ماسىۋا ،
يار ۋەسلىنى دوستلار بۇ يا كۆرمەگەي ئېردىم كاشكى .

كەل ئەي سەييادى سەن باشلا بۇ داستان ،
زىمىستاندا نىچۈك بولدى گۈلىستان .
گۈلىستان كۆرمەگەي بادى خەزانىن ،
رەقىبلەرنى خۇدا بەرسۇن زەۋالىن .
كۆرۈڭ بىچارە تاھىرنىڭ سەۋالىن ،
نەچۈك بەردى كۆرۈڭ زۇھرە جەۋابىن .
دىدى سەييادى تاھىر قىلدى ئەنگىز .
كى خىلۋەت يەردە بولغايلار سۇخەنرىز ،
بار ئېردى شاھنىڭ بىر سەيىر گاھى ،
چىقار ئېردىلەر ئاندا گاھ گاھى .
ئاتىنى دەر ئىدىلەر باغى مەيدان ،
كى يەئنى ئولتۇرۇرلار ئاندا چەندان .
كىرىپ باغ ئىچىگە ئىككى دۇگانە ،
بىرى بۇلبۇل بىرى گۇلبەرگى دانە .
گويا ئول باغنى رىزۋانى بىھىشتىنىڭ ،
ھىسابى يوق ئىدى ئاندا يىمىشنىڭ .
كى ۋەئدە قىلدىلار ئول باغى مەيدان ،
كى ئەرز ئىشتىكەلى ئول باغدە چەندان .
ئىكىسى قوشۇلۇبان مۇڭلاشۇرلار ،
قۇچاقلاشىپ ئىكەۋى يىغلاشۇرلار .
بىرى بىرىگە دەر رازى دىلنى ،
كى ھەرنە كۆڭلىدەكى مۇشكىلنى .
كى بىر پارە نۇر ئېردى بۇ ئىكى يار ،
قىزىپ بازار ئىچىندە ئىشق بازار .
كى ئىشق ئەھلىدە بولماس نەڭۇ نامۇست ،
كۆزگە ھىچ كۆرۈنمەس دۇشمەنۇ دوست .
بۇ تاھىر ئىشق ئوتىدا كۆيەر ئېردى ،
نە كىم غۇسسەنى زۇھرە سۇرەر ئېردى .

بۇ تاھىر ئايىتتى ئۆتكەن قىسسەلەرنى ،
نىكىم كۆڭلىگە تۇشكەن غۇسسەلەرنى .
دىدى تاھىر كى : «ئەي رۇخسارەئى ھۇسن ،
قىلىپ ئىشقىڭ مىنى دىۋانەئى ھۇسن .
ساڭا ئايتاي بۇ كۈن ئۆتكەن ھىكايەت ،
كى بولغاي ئول ھىكايەتدە رىۋايەت ،
ئاتاڭدا يوق ئىكەن فەرزەندى بۇنياد ،
كى يىغلاپ ئايتۇر ئىكەن زار ئەبياد .
دىدىكىم : گەر خۇدا فەرزەند بەرسە ،
ئالار بىرلە كۆڭۈل خۇرسەند بولسە .
خۇدا كىمگە نەسىب قىلسە بىرەيىن ،

www.uyghurkitap.com

ئۇلارنىڭ دەۋرىدە دەۋران سۈرەيىن .
ئاتام ئىكەن ئاتاڭىزنىڭ ۋەزىرى ،
ئاراسىندە يوق ئىكەن ھىچ گۆزەرى .
ئاتامدا ھەم يوق ئاندا ھىچ فەرزەند ،
ئۇلار ھەم ئاندا ئىكەن زارۇ دەربەند .
قىلىپدۇر ئاتامە فەرزەند ئىنايەت ،
ئۇشۇل ۋەقتدە بولۇپدۇر بەخت غايەت .
بۇ سۆزنى ئايتۇر ئاتامغە ئاتاڭىز ،
دەرىغا ، چىقتى بۇ سۆزدە خەتاڭىز .
ياتىبان تۈش كۆرۈپدۇر ئەۋلىيادەك ،
ياپۇشۇپ ئەنبىياگە بىر بەلادەك ،
تۇتۇپ ئايتۇر كى : ئەنبىيا ئىبرۇرسەن ،
مېنىڭ ئۇشبۇ مۇرادىمنى بىرۇرسەن .
مۇرادىم ئۇشبۇدۇر كىم خانىمىزگە ،
ئۇلارنى جانىمىز جانانىمىزگە .
نىيەت ھاجەت ئەمەسدۇر شەرت قىلسام ،
بۇ سۇلتان بىرلە مەن مەقسۇدكە يەتسەم .
ئۇشۇل ۋەقتدە خۇدا رەھمەت قىلىپدۇر ،
بىز ئىككىمىزنى ھەم ئەللاھ بىرىپدۇر .
خۇداغە شۇكرى ئېتىپ قىلغاندا پەيمان ،
ئاتام ئۆلۈپ قالىپدۇر ، مەندە ئەرمان .
ئاتام بىرلە ئاتاڭىزنى بىلىپ دان ،
بارىكەندۇر ، بولۇر قۇدرەتى يەزدان .
دەر ئىبرمشلەر ئاڭا : ‹ كۆرگەن رەۋامەن ،
بۇ سىردىن تەلبە يەگلىغ مۇبتەلامەن ، ›
ئاتام ئۆلدى ، ئاتاڭ ئەھدىن ئۇنۇتتى ،
يەنە ئانچە بالا مېھرىن سوۋۇتتى .
نەچۈك بولۇر مۇنىڭ تەدبىرى ، ئەي جان ،
قالىپمەن ئىشق دەردى ئىچرە ھەيران .
بىلىپمەن سەندەدۇر دەردىم دەۋاسى .
سۇنۇقمەن خەستە جانىم مەرھەباسى .
كى سەندىن ئۆزگە مەندە يار بولماس ،
بۇ كۆگلۈم سىرغۇچى غەمخار بولماس .
سەھەرلەر ئاھ ئۇرۇپ ئۇيغانەدۇرمەن .
بۇ ھىجران ئىلىدە ئاۋارەدۇرمەن .
فىراقىڭدە ئەجەب غۇسسە يۇتتۇپمەن ،
ئۇمىد بىرلە ئىتەكىڭنى تۇتتۇپمەن ،
دۇئايىڭدە ئىبرۇرمەن كېچە — كۈندۈز ،
فىدا بولسۇن بۇ جانىم يەككە — يالغۇز .»
بۇ داستان ئاخىرىندە بىر غەزەل ياد ،
ئوقۇپ تاھىر قىلادۇر ئاھۇ فەرياد :
«فىراقىڭ ئوتىدا بەس يانەدۇرمەن ،
غەمىڭ بىرلە بۇ كۈن ھەمخانەدۇرمەن .
يۈزىڭدىن پەردەنى ئاچقىل نىگارىم ،
كى شەمئىڭ ئوتىدا پەرۋانەدۇرمەن .
سېنىڭدەك يوق جەھاندە دىلبەرى خۇش ،
سېنى كۆرسەم ئۆزەمدىن تانەدۇرمەن ،
ۋىسالىڭ دەشتىدە لەب تەشنەدۇرمەن ،
لەبىڭدىن شەربەت ئىچسەم قانەدۇرمەن .
مېنى ئۆرتەسە ھەردەم نازۇ ئىشقىڭ ،
سېنىڭ ئۈچۈن نىگارىم يانەدۇرمەن .
كەل ، ئەي ساقى ، بۇ كۈن بىر جام ئىچەلى ،
بۇ دەردە ساكىنۇ بۇتخانەدۇرمەن .
سەبا مەھشەر كۈنى سورسە سۇئالىم ،
سېنىڭ ۋەسلىڭ بىلە ئەفسانەدۇرمەن .
قەرارى سەبرىمەسەن ئەيلەدىڭ تاق ،
كى سەن — سەن جانۇ مەن جانانەدۇرمەن .
سەييادى يىغلادى بىسيار زارى ،
مۇتىئى كاسەئى دۇردانەدۇرمەن .»
بۇ سۆزلەرنى ئىشىتتى زۆھرە خانىم ،
دىدى : «ئەي مېھرىبانىم شەددە جانىم .
بۇ سۆزلەرنى قولاقغە زۆھرە ئالدى ،
ئانىڭ ئۈچۈن ئۆزىن بۇ غەمغە سالدى .
كى تاھىر بۇ غەزەلنى قىلدى ئاخىر ،
دىدى زۆھرە : «ئاتامدۇر تۇرفە كافىر .
تىرىكلىكتە كىشىنى ئەھدە بولسە ،
ئىمان تاپماس بۇ ئەھدىن يانىپ ئۆلسە .
ئاتام تانسە مېنىڭكى تانارىم يوق ،
ئەزەلدەدىن قىسمەتىمدۇر يانارىم يوق .
مېنىڭ ھەم باشىمە تۈشتى بۇ سەۋدا ،

www.uyghurkitap.com

بولۇپمەن ئىشق دەئۋاسىدا شەيدا ،
مېنىڭ ھەم يوقتۇرۇر سەبرۇ قەرارىم ،
يارۇق دۇنيادە سەندۇرسەن مەدارىم ،
كى سەن لەيلى سەنۇ مەن ساڭا مەجنۇن ،
بولۇپمەن ئىشق ئارا دۇ چەشم پۇر خۇن ،
ئىكىسى باغ ئىچىندە زارۇ ھەيران ،
بولۇر كۆرگەن كىشىنى باغرى بىر يان .

ئۇشۇل مەيدان ئىچىندە باغبانى ،
بولۇپتۇ ئىككىسىگە دىدبانى .
بۇلارنى بارچە ئىشلارىن كۆرۈپتۇر .
باباخان ئالدىدە ھازىر تۇرۇبدۇر .
سەلام بەردىيۇ باغبان ، دېدى : «ئەي شاھ ،
ئىشىت ، كەل ئايتايىن مەن قۇدرەت ئەللاھ .

قوشۇلدى بۇلبۇلۇ گۈل باغ ئىچىندە ،
ئىكىسىن كۆردۈم ئاندا داغ ئىچىندە .
خەزان ۋەقتى ئىدى گۈللار ئاچىلدى ،
دۇرۇ دۇردانەلەر ئاندا ساچىلدى .
كى بۇلبۇل گۈل بىلەن ھەمراز بولدى ،
مۇھەببەت بىرلە ئۇل دەمساز بولدى .
ئىكىسىنى چۇ مەن كۆردۈم مۇناسىپ ،
مۇناسىب كۆرمەگەننى ئۆلتۈر ئاسىپ ،
بىرى گۈلدەك ، بىرى ئوتدەك يانادۇر ،
بىرى بۇلبۇل ، بىرى ئۇچۇپ قونادۇر .
بىرى زۇھرە ئېرۇر ، بىرىسى تاھىر» .
دېدى باغبان ، بۇ سىرنى قىلدى ئاخىر ،
بۇلارنىڭ شەئنىگە ئەبيات باغبان
ئوقۇپ ئىنشا قىلىپ ئول يولدا گىريان :

«شەھا ، كۆردۈم چەمەن ئىچرە قونۇپدۇر تۇرفە شۇمقارى ،
نەزاكەتلەر قىلۇر ھەر دەم تەكەللۇم قىلسە گۇفتارى .
ئانىڭ مەن ۋەسفى تەۋسىفىن قىلاي ئالدىڭدا ، سۇلتانىم ،
ئەگەر ئاقىل ئېسەڭ ئولتۇر زەمانى لا مۇقدارى .
ئەجايىب ئاقىلۇ دانا بۇ دۇنيانى بىلىپ فانى ،
ئۆزىنى ماسىۋا ئەيلەپكى يەئنى سىر ئەسرارى .
كىم ئول سەيفۇلمۇلك سانى بەدىئىن ئىختىيار ئەيلەپ ،
قۇرۇپ سەھنى ئاراسىدە قويۇپ ئول ئىككى رۇخسارى .
كىرىپ باغى ئېرەم ئىچرە گەدايى كېبى ئول تەنھا ،
كېچىپ ئۆزدىن ۋىسال ئىزلەپ تاپىپ يارۇ ۋەفادارى .
گۈزەل شورىدە بۇلبۇلدەك فىغان ئەيلەر شەھىم تاھىر ،
كى تاھىر بىرلە ئول بۇلبۇل كۆرۈك زۇھرەكى دىلدارى .
ئىكى ئاشىق ئۇچۇن ھەر دەم فىغانۇ نەلەلەر قىلسام ،
فىراقىڭ ئوتىغە كۆيگەن سەييادىدۇر ــ دىل ئەفكارى .

ئىشىتىپ شەھ بۇيۇردى نەچچە مەھرەم ،
بۇ مەھرەملەر ئىدى تاھىرگە ھەمدەم .
ھەمە ماتەم بىلەن يىغلاشتىلار زار ،
دېدىلار بارچەسىگە : «ئەي دىل ئەفكار .

سېنى خان چىرلادى سۆزلەر سورارلار ،
كېلىڭ تىز دەپ باقار يولۇڭغە بىسيار .
سېنىڭ قانىڭ ئۇچۇن بىز كۆيە كەلدۇك ،
گۇناھىڭ نە بولۇر ، بىز سورا كەلدۇك .»

دېدى تاھىر : «ماڭا قايغۇ نەدىندۇر ،
ئەگەر مەن جان ئېسەم ، زۆھرە بەدەندۇر .
كى زۆھرە جانۇ مەن جانانەسىمەن ،
كى زۆھرە شەمئ ، مەن پەرۋانەسىمەن .
كى زۆھرە باغ ، مەن باغنى گۈلىمەن ،
تەقى ئۇل گۈل ئېرۇر ، مەن بۇلبۇلىمەن .
كى زۆھرە شەمس ئېرۇر ، مەن ماھى پەرۋەر ،
كى زۆھرە لەئلى ئېرۇر ، مەن دۇررى گەۋھەر .
كى زۆھرە دىلبەرى ، دىلدارەسىمەن ،
مەنۇ بىچارە بىر ئاۋارەسىمەن .
قايان ھۆكم ئەيلەسە فەرمان ئانىڭدۇر .
بۇ دەرد مەندىن ، ۋەلى دەرمان ئانىڭدۇر»
بۇ سۆزلەرنى دېدىيۇ قوپتى تاھىر ،
چىقاردى كۆڭلىدىن بىر ئاھ ، تاھىر .
دېدى سەييادى زۆھرەنىڭ خەيالىن ،

نەچۈك بەردى بۇ تاھىرنىڭ جەۋابىن .
كى ئۇل يەردە خەيالى خام قىلدى ،
كى زۆھرە كۆندۈزىنى شام قىلدى .
دېدى : «كۆرۈڭ ئاتامنى ئاندا بارىپ ،
كۆڭۈل قايغۇلارىن ئانىڭ چىقارىپ .
بۇ سۆزلەرىم ئاڭا مەقبۇل بولسۇن ،
ئېشىتسۇن كۆڭلىگە مەقسۇل بولسۇن ،
ئۇشۇل ئەھدى كۆڭۈلدىن بولسە چىققان ،
كى بولغاي ئەھدىنىڭ ئۈستىگە جەۋلان .
«بارىپ ئەرز ئەيلەگىز ئالدىدا زىنھار ،
كى بولغاي ھالىمىزدىن ئۇل خەبەردار .»
ئېشىتتى زۆھرەدىن تاھىر بۇ سۆزنى ،
كۆرۈپ تاھىر ئەدەم بولماققە ئۆزنى ،
كى ئاخىر بىر غەزەل تاھىر قىلىپ ياد ،
ئوقۇپ قىلۇر بۇلار باغدا چۇ فەرياد :

«جانا سىنى سۆيدۇم ، تەقى كەچتىم بۇ ئالەم سارىدىن ،
كۆڭلۈمگە شەۋقىڭ تۇشكەلى قورقار جەھەننەم نارىدىن ،
ھەر چەندە گەر سۆيسەڭ مىنى كەتمەم ئېشىكىڭدىن نارى ،
ئۆزىن بىلىپ ئاشىق ئىلە يەر بىلە بىلمەس ياردىن .
قىرق يىل مەلامەت ئەيلەسە زاھىد مىنىڭ شەئنىم ئۈچۈن ،
زەررە غەمىم يوقتۇر مىنىڭ بىللاھ ئانىڭ ھەم ئارىدىن ،
بىر بەندەئى بىچارەمەن مەنزىلگەھىم بەيتۇلھەزەن ،
سىنەم سارى تىبرى كەمان كەلسە نىگارىم سارىدىن ،
مىسكىن سەييادى قىسمەتى موللا مۇدەررىس ھىكمەتى ،
فەتۋا بىرىپ ئاستۇرسەلەر پەرۋايى يوقتۇر داردىن .

كەل ئەي سەييادى ، زۆھرە دەردىن ئايتكىل ،
قۇر ئېرگەچ مەرد نامەردلەردىن ئايتكىل .
دېدى سەييادى ، تاھىر كەتتى غەمناك ،
كى زۆھرە باغدا قالدى دىدە نەمناك .
قاراپ تاھىرنى كۆردى ، ئاھ ئۇردى ،
فىراق ئوتى بىلە ئۆرتەندى تۇردى .

كۆزىن ئاچىپ تىلەر ھەقدىن ، مۇناجات ،
دېدى : «سەندىن تىلەرمەن ئۇشبۇ ھاجات .»
كى يىغلاپ ئايتۇر ئېردى : «ئەي يارانلار ،
بۇ دۇنيانى كەرەم بىرلە تۈزەتكەن .
كى سەن تاھىرغە بولغايسەن پەناھى ،
كى نەۋمىد ئەتمەگىن ئانى ئىلاھى .»

www.uyghurkitap.com ئۇيغۇر كىتاب تورىكتى

ئاچىلۇر بارچەنى سەندىن مۇرادى .
خۇداۋەندا بۇدۇر بەندەڭ مۇرادى.
كى سەندىن بولماسۇن نەۋمىد ئاشىق ،
ئەگەر بولسا بۇ يەردە يار سادىق .

كى ئاشىقنى ئىشى دايىم تەۋەككۇل .
كۆيەر ئىشق ئوتىغە قىلۇر تەھەممۇل .
بۇ تاھىر ھەسرەتىدىن بىر غەزەليار ،
ئوقۇپ زۇھرە كۆزىدىن تۆكتى خۇنبار :

*　　　　*

ئەي سۆيۈك دىلدارۇ يار ئارام جانىم سەن ئىدىڭ ،
ساغىنىقىم ، ئەيشۇ خۇشۇم ، شىرىن زەبانىم سەن ئىدىڭ .
لەيلى ــ مەجنۇن سۇھبەتى فەرھاد ــ شىرىن ئۇلفەتى ،
خەستە جانىم راھەتى روھى رەۋانىم سەن ئىدىڭ ،
نەيلەيىن سەنسىز بۇ جاننى ئالەمى سۇلتانى ھۇسن ،
يەتتى ئىقلىم شەھرىدە ئارامى جانىم سەن ئىدىڭ .
يۈزۈڭ شەمس ، قاشىڭ قەمەر ، لەئلى لەبىڭ لىللاھ شەكەر ،
كىفرىكلەرىڭ قانىم تۆكەر ، جەللادى جانىم سەن ئىدىڭ .
مىسكىن سەيىيادى خەستە دىل ، يار كويىدا فەرياد قىل ،
بىچارەدۇرمەن رەھىم قىل ، ساھىب قىرانىم سەن ئىدىڭ .

كەل ئەي سەيىيادى تاھىردىن ھېكايەت ،
كى بولغاي ئول ھېكايەتدە رىۋايەت .
دېدى سەيىيادى : شەھكە كەلدى تاھىر ،
بۇ ئىشنىڭ ئەۋۋەلىنى قىلدى ئاخىر .
سەلام ئايىتتى تۇرۇپ ئول تاھىر ئاندە ،
قولىن كۆكسىگە قويۇپ مىسلى بەندە .
باباخان سوردى تاھىردىن سەۋالىن ،
بۇ ھەم بەردى ئاڭا بىلگەن جەۋابىن .
دېدى شەھكىم : « بۇ ئىشلار سەن قىلۇرسەن ،
كى سۆزلەگىن خەبەر كىمدىن ئالۇرسەن .
كى سەندىن ھەم بۇرۇن ئادەم ئۆتۈپتۇر ،
كىمى دۇنيادا مەقسەدكە يېتىپدۇر ؟
كى زۇھرە پادىشاھۇ سەن گەداسەن ،
سەلامى ھەق بىلەن سەن ئاشناسەن .
ئادەم بىرلە ئادەمنى فەرقى بىسيار ،
تەفاۋۇت ئەتتى خەلق ئەيلەدى ئىزھار .
ئاتاڭ گەرچە ۋەزىرىم ئىردى باھىر ،
يامان ئىش بولمادى ئول ئۆتتى زاھىر .

ئاتاڭغە دوستلۇغۇم بار ئىردى بىسيار ،
يوق ئىردى ساڭا لازىم ئۇشبۇ ئىشلار.»
باباخان ئۇشبۇ ئىشنى قىلدى ئاخىر ،
تەۋازىئ قىلدى ــ يۇ ئولتۇردى زاھىر .
دېدى تاھىر : «مېنىڭ ھەم بىر سۆزۈم بار ،
ئەگەر تىڭلايسەن ئاندا شاھ سەردار ،
ئەۋۋەلدىن سۆزلەيىن مەن بىر غەرىبمەن ،
غەرىبلىكتە ئەجايىپ بىر غەرىبمەن .
ئەزەل كاتىبى قىلغان ئاشنامەن ،
ئۆلۈم ئاۋارە قىلغان بىنەۋامەن ،
مەن ئول تاھىركى دەردى بىدەۋامەن ،
كى زۇھرە بىرلە دوستۇ مەرھەبامەن .
مەن ئول تاھىركى بىر سۆز ئاشناسى ،
كى زۇھرە پادىشاھۇ مەن گەداسى .
مەن ئول تاھىر غەرىبۇ خەستە دىل مەن ،
كى زۇھرە شاھ ئېرۇر ، مەن بەندە قۇلمەن .
مەنى بىچارە تاھىر ناتەۋانمەن ،

« كى ئىشقىنىڭ ئىلكىدىن بىخانۇمانمەن .
كى تەئنە قىلماغىل مېنى باباخان ،
ئۆزۈڭ قىلغان ئاتامغە ئەهدۇ پەيمان .
ئەگەرچە بەندەۋۇ بىچارەدۇرمەن ،
كى ئىشق ۋادىسىدە ئاۋارەدۇرمەن .
ئۆزۈڭگىم شاھ ، ساڭا مەن بەندەدۇرمەن .

سېنىڭ ئالدىڭدا مەن شەرمەندەدۇرمەن .
تەرەھھۇم قىل بىزىڭ تەقسىرىمىزگە ،
يەنە يەتكۈر شەھىم مەقسۇدىمىزگە .
ئۆزۈڭ غەمخارلىق قىل جانىمىزگە ،
رەھىم قىل گەرچە بىزنىڭ قانىمىزگە . »
كى ئاخىر شاھنىڭ شەئنىگە ئەبيات ،
ئوقۇپ تاھىر قىلۇر يۈز ئاھ ــ فەرياد :

بۇ جۇدالىغ ھەسرەتىدىن يۈرەكىم قاندۇر شەھىم ،
بىزگە ھەسرەت ، سىزگە راھەت بىر غەرىب كاندۇر شەھىم .
ئارزۇ ئەيلەپ دېدىم خىزمەتىدە مەن بولسام مۇدام ،
لۇتف ئېتىپ قىلغىل ئىنايەت ، بەندە فەرماندۇر شەھىم .
گەۋھەرىكىم سەندە باردۇر ، بەرمە نادان مۇلكىگە ،
بىلمەس ئانى قەدرىنى ئول بەسكى ناداندۇر شەھىم .
ھاسىل ئۆمرىكى ئىدى ئول بەسكى زۇھرا نازەنىن ،
ياخشىلارنىڭ ئىچىدە ئول ساھىبى كاندۇر شەھىم .
گەشت ئېتىپ كۆردۇم بۇ ئالەمنى .... (1)
سۇردۇك ئانى لەبلەرىن لەئلى بەدەخشاندۇر شەھىم .
ھەق تەئالا لۇتف ئېتىپ بەردى ساڭا بىر تازە گۇل ،
بەندە تاھىر مىسلى بۇلبۇل زارۇ ھەيراندۇر شەھىم .
پادىشاھىم سەن ئىشىت ، ئىچتۇك چەمەندە بادەنى ،
خاھى ئۆلتۈر ، خاھى كۆيدۈر جانىم قۇرباندۇر شەھىم .
بۇ گەدايى بىنەۋانى سالمە ھىجران ئوتىغە ،
بۇ سەيىيادى مۇددەئاسى ھالى جەۋلاندۇر شەھىم .

بۇ سۆز ئۇستىدە كەلدى شاھى خوبان ،
نەچە سۆز سوردىلار ئول بولدى گىريان .
كى يىغلاپ دېدى : «ئەي شاھى ، زەمانە ،
نە ئىشنى قىلدىڭىز ئەمدى بەھانە .
بۇ باھىر بىرلە قىلدىڭ ئەھدى پەيمان ،
ئەشۇ ئەھدىڭدە بولدى شەرت يالغان .
غەرىبمەن ، بىنەۋامەن ، ھەم يېتىممەن ،

غەرىبلىكتە ئەجايىب سارغارىبمەن ،
غەرىبلەر ھەققىدە قىلما جەفايى ،
....(2) ۋەفايى ،
ئەگەرچە بولسە ھەر گۇلنىڭ ۋەفاسى ،
ۋەلى بىسيار قاتىغدۇر جەفاسى .
بۇ دۇنيا ئون كۇنۇ ، ئارتىق ئەمەسدۇر ،
ئاسايىش سەلتەنەت بارچە ئەبەسدۇر .

---

(1) قول يازمىدا بۇ مىسرانىڭ ئاخىرى يىرتىلىپ كەتكەن .
(2) قول يازمىدا بۇ جاي ئۆچۈپ كەتكەن .

www.uyghurkitap.com

بۇ داستان ئاخىرىدە بىر غەزەل بار ، مۇنى ھەم ئايتتى ــ يۇ ، يىغلادى خۇنبار :

پادىشاھىم سەن ئىشىت ، بۇرناغى دەۋرانلار قېنى ،
سىز بىلەنكىم ۋەئدە قىلغان شاھى سۇلتانلار قېنى .
ئۇشبۇ دۇنيا بىۋەفا سىندۇردى ئول پەيمانەنى ،
نەچچە يىغلاپ زارى قىلغان شەرتى يالغانلار قېنى ؟
سەندەدۇر دەۋران بۇ كۈنكىم سەندىن ئۆزگە كىمدە بار ؟
سەندىن ھەم ئىلگەرى ئۆتكەن شاھۇ سۇلتانلار قېنى ؟
① ....
نەچچە مىلڭ ھايۇ ھەشەملىك سائىدى سەيفۇل ــ مۇلك ،
مەلىكە بەدىئۇل ــ جەمال ئول ئىككى جانانلار قېنى .

كەل ئەي سەيياد ئىشرەت يولىدۇر بەند ،
كى تاھىرنى ئالار قىلدى نىچۈك بەند .
بۇ سۆزلەرنى قۇلاققە سالمادى ھېچ ،
فەلەك تاھىر كۈنىنى قىلدى چۈن كەچ .
دېدى : «كەلسۇن دۇرەدگەرلەر سەراسەر ،
ياساسۇن بوينىگە زەنجىر بەرابەر .»
دېدى زۇھرە : «قىلىڭ سەندۇقنى مەھكەم ،
ئانى مۇملاڭ ، ئىچىگە ئۆتمەسۇن نەم .
ئەگەر ئۆتسە تىرىگىنى سويدۇرۇرمەن ،
ئالاۋ ياقىپ بارىگىنى كۆيدۇرۇرمەن .»
ياساۋۇللار قىلىپ سەندۇقنى مەزبۇت ،
ئالىپ كەلتۈردىلەر شەھكە ئانى زۇد .
ياساۋۇللار ئىدى ئالدىدە بىسيار :
«بۇ يۇرگىل كىم ئالارگە، ـــ دېدى، ـــ بىر كار.»
دېدى : «تاھىرنى بۇ سەندۇققە سالىپ ،
كى تاشلاڭلار ئانى دەرياغە سالىپ ،»
كى ئالىپ چىقتىلار شەھنىڭ قاشىدىن ،
يۇزىنى يۇۋۇدى تاھىر كۆز ياشىدىن .
كۆزى تەلمۇرىبان ھەريان باقاردى ،
كى ئول باققانىسارى ياشى ئاقاردى .

ئالىپ باردىلار ساندۇقنى يانىگە ،
بۇلار ئوت سالدى زۇھرەنىڭ جانىگە .
ئىشىتىپ بولدى شەھىر ئىلى تەلاتۇف ،
ئاياق ئاستىدە قالىپ ئۆلدىلەر كۆپ .
دېدى تاھىر : «تورۇڭلار بىر زەمانى ،
كۆرەيىن بىر زەمان يارۇق جەھاننى .
بۇگۈن مۇندىن سەفەر قىلغۇمدۇر دوستلار ،
نىگارىمدىن جۇدا بولغۇمدۇر دوستلار .
كى باردۇر زۇھرە خانىمگە سۇئالىم ،
چۇ يىغلاپ ئېيتسام ئاڭا دەردى ھالىم .»
قاشىگە ئۇل زەمان كەلدى نىگارى ،
كى يىغلاپ ئايدى چۇنۇ كارۇ بارى ،
چۇ يىغلاپ دېدى : «ئەي يارى زەمانە،
كى بولدۇك بىر ــ بىرىمىزگە يىگانە .
سېنى مەندىن ئايىرغان لەئنە ئەغيار ،
كى ئەمدى خۇش قال ، ئەي يارۇ ۋەفادار .
يەنە كۆرگەيمۇمەن مۇندە جەمالىڭ ،
ئاتامنى بوينىگە بولسۇن ۋۇبالىڭ .»
كى زۇھرە ئۇشبۇ سۆزنى قىلدى ئاخىر ،
يەنە سۆز باشلادى تاھىر مۇسافىر :

---

① قول يازمىدا مۇشۇ جايدىن باشلاپ تۆت مىسرا ئۆچۈپ كەتكەن .

ئەگەرچە سۇ ئیچنندە مەن کیتەرمەن ،
ۋەلی یۆز ملك بەلاگە سەبر ئیتەرمەن .
بەس ، ئاشقنی جانگە کۆپ زەرەردۆر ،
کی ئاشقنلك ئشی دائم سەبردۆر .
ئەگەر قلای دیسەك مەقسۆد هاسل ،
سەبر قلغل ، سەبر قلغل سەبر قل .»
دیدی زۆهرە : «نیچۆکمەن سەبر ئیتەرمەن ،
تەقی مەن هەم سینلك برلە کیتەرمەن .
قالیپ مەن بۆ کیچە بسەرۆ سامان ،
سینلك برلە ئەگەر ئۆلسەم نە ئەرمان .»
دیدی ـ یۆ ، بۆ غەزەلنی یاد قلدی ،
ئشتکەنلەر باری فەریاد قلدی :

«ئایا دلبەر بۆکۆن غەمخانە بولدۆم ،
کی ئشقلك شەمئگە پەرۋانە بولدۆم .
بەناگەه کۆردۆم ئول گۆلدەك یۆزۆڭنی ،
کی مەن بۆلبۆل کەبی هەمخانە بولدۆم .
ئوقۆدم ئول زەمان هۆسنلك کتابن ،
مۆدەررسلەر کەبی گویانە بولدۆم .
ئەزەل کاتبی چۆن کۆردی مۆناسب ،
رەقبلەر جەبردن بگانە بولدۆم .
سەبیادی یارنی ئزلەر هەمشە ،
فراقلك دەشتندە جویانە بولدۆم .»

تۆرۆپ شاهی خۆبان ئول یەردە هازر ،
تۆکەدۆر کۆزدن دۆرری جەۋاهر ،
دیدی یغلاپ : «خۆدایا کۆیدی جانم ،
بیرلك جانم ، بیرلك رۆهی رەۋانم .
سز ئککگز مینلك دەردمگە دەرمان ،
جۆدا بولۆپ بۆ یەردە قالدم هەیران .
دۆئا ئەیلەك جانم تەسلم ئیتەیین ،
تۆرۆك سزلەر کی ، مەقسەدکە یتەیین ،
مینلك دەردمگە هیچکم یار بولماس ،
سلەردن ئۆزگە هیچ غەمخار بولماس .
ئلاها ، بولماسۆن هیچ ئانەئی زار ،
بولۆپمەن دیدە گریان سینە ئەفکار .
سەن ئیردلك ئککی دیدەمنلك چەراغی ،
باشمدن کەتمەدی ۋەسلنلك فراقی .
یەنە تاهر بۆ یەردە قلدی فەریاد ،
فەلەکنلك جەۋردن قلدی غەزەل یاد :

«فەلەك قلدلك بەسی جەۋرۆ جەفانی ،
کی سەندن کۆرمەدم بردەم ۋەفانی .
نە قەسدلك ماڭا ئەي زالی دەیرکم ،
ئەمان بەرمەي جەفادن بر زەمانی .
کیچیپمەن جۆملە ئەسبابی تەرەبدن ،
تلەیمەن مەن بۆ کۆن سەندن ئەمانی .
جەفا برلە مینی ئەفکار قلمە ،
کی بر دەم کۆرمەدم یارۆق جەهانی .
کەل ئەمدی بۆ فەلەکدن شکۆە قلمە ،
سەبیادی تاشلاغل ئۆشبۆ هەۋانی .»

تۆتۆپ کەلتۆردلەر تاهرنی ئاندە ،
کیلیپ شاه ئالدغە ئول مسلی بەندە ،
« کی بۆ ئککی دیدەمنلك رەۋشەنی سەن ،
ۋۆجۆدۆم شەهرنلك سەن گۆلشەنسەن .
مۆرادم نەخلنی تککەن نهالی ،
کی جان بوستاننلك پۆتکەن کەمالی .
سینلك قایغۆڭدا کۆککە چقتی ئاهم ،
سینلك یولۆڭدا کەتسۆن شەهریارم .
سینلك ئۆچۆن کۆیەرمەن کیچە ـ کۆندۆز ،
ساڭا قۆربان بولایین ، ئەي قارا کۆز .
سینی کۆرمەس کۆزۆم هەم کور بولسۆن ،
سینگسز مەنزلم هەم گور بولسۆن .
سیغنسام مەن سینلك گۆلدەك یۆزۆڭنی ،
ئالیپ یۆزگە سۆرەرمەن ئاي یۆزۆڭنی .

www.uyghurkitap.com

سىنى كۆرمەس كۆزۇم دۇدى قاراڭغۇ ،
كى سەندىن ئۆزگە يوقتۇر ماڭا قايغۇ .
سىنىڭسىز ئايۇ كۈننى نەيلەيىن مەن ،
كى سەن ئايۇ كۈنۇم ئىردىك بالام سەن .»
بۇ سۆزنى دىدى ـ يۇ ، فەرياد قىلدى ،
خەلايىق ئوتراسىدا داد قىلدى .

فىراقىنىڭ ئوتىغە كۆيمەك ئەزەلدە قىسمەتىم بولدى ،
ۋىسالىڭ شەمئىغە ياناماق ئەزەلدە قىسمەتىم بولدى .
سىنى قىلدى خۇدا ئاشىق ، رەقىبلەر كۆرمەدى ، لايىق ،
ئۇلۇغ كىچىك ، پەرى فاسىق ئەزەلدىن قىسمەتىم بولدى .
سىنىڭ ۋەسلىڭ بىلە يۈرمەك يەنە مىڭ بىر بەلا كۆرمەك ،
سىنىڭ يولۇڭدا جان بەرمەك ئەزەلدىن قىسمەتىم بولدى .
نەچە يىللار جەفا چەكتىم ، نىھالى بىكەمال ئىردىم ،
دەرىغا مەن خەتا قىلسام ئەزەلدىن قىسمەتىم بولدى ،
سەييادى مۇنچە سەن كۆيمە يەنە ھەر كويىگە يۈرمە ،
ۋەلى بىسەبىر ھەم يۈرمە ، ئەزەلدىن قىسمەتىم بولدى .

دىدى تاھىر : «مىنىڭ دىلدارىم ئانام ،
مۇنىسىم مۇشفىقىم ، ئەي جانىم ئانام .
كۆيەرسەن كۈل بولۇرسەن جانىم ئانام ،
بۇ جانىم بەرسەم ھەم ئىمانىم ئانام .
غەرىبلەرنىڭ غەرىبى بولدۇڭ ئانام ،
غىرىبلىكتە غىرىبتەك بولدۇڭ ئانام .
دۇئا قىلغىل قەبۇل قىلغاي خۇدايىم ،
تەقى ساڭا سەبىر بەرگەي ئىلاھىم .
كى بىزلەرگە ئۆزى غەمخار بولسۇن ،
بارى ئاشىقلارىغە يار بولسۇن ،
نە كۈندۇر ئول قىيامەتنىڭ كۈنىدەك ،
كى كۈندۈزنىڭ كۈنى باران تۈنىدەك .

مۇشكىل ئىش باشىمغە تۈشتى يارۇ جانىم ئەلۋىدائ .
كۆرمەسەم ھەر لەھزە مەن رۇھى رەۋانىم ئەلۋىدائ .
مەن بۇ كۈن قىلدىم سەفەر تۈشتۈم غەرىبلىق يولىغا ،
باش بىرەرمەن سەن ئۈچۈن ، ئەي شاھى خۇبان ئەلۋىدائ .
شۇم رەقىبلەر تەئنەسى ئاخىر جۇدا قىلدى مىنى ،
بۇلبۇل ئىردىم ئايرۇ تۈشتۈم بوستانە ئەلۋىدائ .
گەر نەسىب ئەتسە يەنە كۆرسەم يۈزۈڭنى بىھجاب ،
گەر قىزا يەتسە ماڭا ئەي شاھى خۇبان ئەلۋىدائ .
ئەي سەييادى بولمە نادان بۇلبۇلى شورىدەدەك ،
ھەر زەمان سەير ئەتكۈچى بىسەيرى بوستان ئەلۋىدائ .

يەنا ئول يەردە تاھىرنىڭ ئاناسى ،
نە قىلسۇن ، كۆزىدىن ئاقىزدى ياشى .
دىدىكى : «ئەي بالام مەردانە بولغىل ،
كىچىپ جاندىن يەنە سەيرانە بولغىل .
جەھاننى تەرك ئىتىپ بولسە سەۋالى ،
تەلەب قىل ، سۇ ئىچىندە مەرھەباسى ،

كىشى مەردانەلەردەك يولغە كىرسە ،
ئول ئىشدىن نا تەمام گەر يولدا ئۆلسە ،
سەن ئول دىۋانەلەردەك تەركىي دۇنيا ،
قىلىپ بەيتۇل ـ خەزان مەنزىلۇ مەئۋا .
مىسالى لەيلىيۇ مەجنۇن سانى ،
كى كۆزگۈ ئەيلەدى ياخشى يامانى .
كۆرۈك دۇنيادا ئانداق ئاشنانى ،
تاپىلماسدۇر ئەگەر تۆكۈلسە قانى .
يەنە سەيفۇلمۇلىكنى سەئدى بىرلەن ،
تەقى يۈزمىڭ سىپاھۇ بەدرى بىرلەن ،
تۇشۇپ دەرياغە ئول دەرھال يول ئالدى ،
ئاتا ـ ئاناسى يىغلاپ ئاندا قالدى ،
نەسىبەسىن كۆرۈپ ئول تاپتى رازىن ،
ئوشۇل بەدىئۇل جەمال ئاتلىغ نىگارىن ،
ئۆتۈپ سەندىن بىرۇن نەچچە دىل ئەفكار ،
ئىزىز جاندىن كېچىپ چۇن بولدى ناچار .
كى سەن ئىشق ئىچىدە جانباز بولغىل ،
ۋەلى ھەق يولىدە دەمساز بولغىل .

ئاشىق ئېرسەڭ كەچ بۇ جاندىن ئەلۋىداڭ ،
جانۇ دىلدىن ، خانۇماندىن ئەلۋىداڭ .
تالىب ئېرسەڭ يۈز جەفادىن يانماغىل ،
ئەلۋىدا ، ئەي جانۇ جانان ئەلۋىداڭ ،
ئاشىقى جانان ئىبسەڭ سەن ، ئەي كۆڭۈل ،
يولىدە قىلغىل ئىماندىن ئەلۋىداڭ .
فۇرقەتىدە تابۇ تاقەت قالمادى ،
ئەمدى ئول ماھى تاباندىن ئەلۋىداڭ .
ئەي سەييادى ۋەسل ھاجەت بولمادى ،
دىلبەرى نا مېھرىباندىن ئەلۋىداڭ .

ياساۋۇللار تۇتۇپ تاھىرنى ئاندە ،
كى ساندۇق ئىچرە سالدى مىسلى بەندە .

ئانى ساندۇق ئىچىگە جايلادىلار ،
ئۇلارنى داغ ئىچىندە داغلادىلار .
يەنە زۇھرە كېلىپ ساندۇق يانىگە
نەچە كۈنلۈك ئازۇق سالدىلار ئاندە ،
تېپىز يەر دەپ سۇغە سالدىلار ئاندە .
خەلايىق بارچە «ھۇ» سالدىلەر ئاندە .
ياساۋۇللار تۇرۇپ باشىندە ئولدەم ،
ئىشكىنى قوفل ئەتتى ئاندا مەھكەم ،
كېلىتىنى ئالىپ ، كىسەگە سالدى ،
ئاناسى باز يىغلاپ ئاندە قالدى .
شەھەر خەلقى دېدى بولدى قىيامەت ،
شەھەر خەلقى قىلار بارچە مەلامەت ،
دېدى بەگلەر : «كېلىڭ بارچە بارالى ،»
باباخان ئالدىدا ھازىر تۇرالى .
كى بىزلەردىن نەچە يۈزمىڭ زەر ئالسۇن ،
تاھىرنىڭ ئۆتۈنىنى بىزگە بەرسۇن .
كەڭەش بىرلە بۇ بەگلەر بارچە كەلدى ،
كېلىپ شاھ ئالدىدە خىزمەتدە تۇردى .
دېدىلار بارچە : «ئەي سۇلتانى ئالەم ،
بۇ شەھەر ئەھلى ھەمەسى تۇتتى ماتەم .
كى تاھىر ئۆتۈنىنى بىزگە بەرگىل ،
كى بىزدىن زەربەمىقدار نەچچە ئالگىل .»
دېدى سۇلتان : «بۇ سۆزنى قىلماڭ ئىزھار ،
ئۆتۈن بەرسەم بولۇر خەلق ئىچرە گۇفتار .
سەراسى بول ئەمەس ، ئۆلمەك كېرەكدۇر ،
ئۆلۈم ھەقدۇر ، رىزا بەرمەك كېرەكدۇر .»
ئالارگە بۇ جەۋاب ھەم بولدى مۇتلەق ،
كى تاھىرگە بۇ ئېردى قىسمەتى ھەق ،
باباخان ئالدىدا تىك تۇردى بەگلەر ،
غەزەل ئوقىدى ئىشكتە سەرا سەر ،

*

شاھ ئىشكىدە تۇرۇبان بارچەسى داد ئەتتىلەر ،
ئاھ ۋاۋەيلا دىبان چۇن ھەقغە فەرياد ئەتتىلەر .

ئۇيغۇر كىتاب تورى www.uyghurkitap.com

ماسىۋا ئەيلەپ باررى بىر سۇمەئە ئەيلەپ قەرار ،
فانى دۇنيادۇر دىبان چۇن ھەققە فەرياد ئەتتىلەر ،
ئادەم ئوغلى كارۋاندۇر ، ھەم قونادۇر ، ھەم كۆچەر ،
دۇنيانى كۆھنە رەبات ، ئەلنى چۇ كارۋان ئەتتىلەر .
ھەر كىشىدە بار ئىدى دۇنيا مەتائى ھالىچە ،
تاھىرى بىچارەنىڭ يولىدە بەرباد ئەتتىلەر .
قىل بايان سەييادى سەن بۇ قىسسەنى بولماي مەلۇل ،
ئوقىسا ھەر كىم ، سېنى دۇئا بىلە ياد ئەتتىلەر .

ياساۋۇللار كېلىپ تاھىرنى شۇندا ،
بۇ ساندۇقنى سۇغا سالدىلار ئاندا .
كۆتەرىپ سالدىلار تاھىرنى سۇغە ،
تەۋەججۇھ قىلدى تاھىر زىكرى ھۇغە ،
غەرىب ئېردى كۆرۈلۈڭ تاھىر نە بولدى ،
بۇ ساندۇق ئىچرە كىردى تاھىر ئولدى .
نە يەردە كۆرسەڭىز ئول بىر غەرىبنى ،
چىرايى زەئفەراندەك سار غەرىبنى
غەرىبنى كۆرسەڭىز قىلماڭ دىل ئازار ،
بولۇڭ ئەلبەتتە ھالىدىن خەبەردار .
نە قىلسۇن زۆھرەجان بىچارە بولدى ،
كۆيۈبان ئۆرتەنىپ ئاۋارە بولدى .
كۆشەك ياساپ ئىدى زۆھرەگە سۇلتان ،
نەچچە باقساڭ بەلەند ئېردى فەراۋان .
كى چىقتى كۆشەكى ئۈستىگە ئولدەم ،

چۇ كۆردى جۇملە ئالەمنى تولۇپ غەم ،
چىقىپ كۆككە قىلدىلار فىغانى ،
گويا ئەرشدىن چىقىپ رەفئى رەۋانى ،
چۇ كۆشەك ئاستىدا گىرداب بار ئېردى ،
نە كىم تۇشسە بالىغ ئالىپ يەر ئېردى .
ئوشول سەندۇق بۇ گىرداب ئىچرە تۇشتى ،
ئاقىپ كەتتى يەنە كۆككە يۇپۇشتى .
سەدايى قىلدى زۆھرە : «كۆيىدى جانىم ،
فىراقىڭ ئوتىغە كۆيىدى بۇ جانىم
جەمالىڭ رەۋزەئى رىزۋانىم ئېردى ،
ۋىسالىڭ چەشمەئى ھەيۋانىم ئېردى
كى سەن ئېردىڭ مېنىڭ دەردىمگە دەرمان .
كى سەن كەتتىڭ ، يۈرەكدە قالدى ئەرمان .
بەسى تاھىر ساڭا يوقتۇر قېرىنداش ،
كى تاھىر ئېردى يالغۇز ، يوقتۇ يولداش »:

«نە ئاشىق مەنكى سەرگەردان ، ئىلكىم تۇت نىگارىمسەن ،
نە مەئشۇق سەنكى رەھم ئەيلەپ دېمەيىن ئىنتىزارىمسەن .
گويا ئىسكەندەرى قەرنەيىن زۇلمات ئىچرە غەرق بولدى ،
خىزىردەك رەھبەرىم سەن — سەن چەراغى شەھۋەرىمسەن — سەن .
مۇھەببەت جامىنى سۇرگىل ماڭا ، ئەي ساقىئى دەۋران ،
فىراقىڭ دەشتىدە لەب تەشنەدۇرمەن سەن خۇمارىمسەن ،
كۆرۈبان گۈل يۈزۈڭنى ئىشق شەۋقىدىن بولۇپ نالان .
سەن ئولكىم سۇبھى دەمدە خۇش ئاچىلغان گۈلئۇزارىمسەن .
نەچە كۆرسەمكى سەييادى بۇ زۆھرە ھەم نىشانىڭنى ،
كۆيەرمەن ، كۈل بولۇرمەن ، چۇن ئەزەلدىن سەن خۇمارىمسەن .»

بۇ سۆزلەرنى دېدى ، چاك ئۇردى دەريا ،
قىلىپ سەندۇقنى ئۇشبۇ يەردە پەيدا .
كى هەر ئۇچ كۇندە بىر ئايلانۇر ئېردى ،
يەنە تۇشكەن يېرىگە كېلۇر ئېردى .
يەنە ئول گۇلنى كەلتۇردى بۇ دەريا ،
يەنە ئوت سالدىلار زۇهرەگە ناگاه .

كى ئوت ئەڭگىز قىلدى نالە بىرلەن ،
بەهىلىلىك تىلەشىپ جانانە بىرلەن ،
قىلىپ زۇهرە كۆشەك ئۇستىدە فەرياد ،
كۆرۇپ نالە قىلۇرلار قەددى شەمشاد .
ئوقۇر ئەبياتىنى جانانەسىگە ،
كى شەمئ ئۇستىدەكى پەرۋانەسىگە .

نى هەلاۋەتدۇر ماڭا ، دىلدار سەندىن ئايرىلىپ ،
قايغۇ كۇلفەتدۇر ماڭا ، دىلدار سەندىن ئايرىلىپ .
گۇل ئىدىم ، سەن بۇلبۇلۇم ، ئۇچتى بۇ كۇن زاغۇ زەغەن ،
قايىسى سۇهبەتدۇر ماڭا ، دىلدار سەندىن ئايرىلىپ .
يار كەتتى ، مەن قالىپمەن تەئنەئى ئەغيارگە ،
نە مەلامەتدۇر ماڭا دىلدار سەندىن ئايرىلىپ ،
شۇم رەقىبلەر تەئنەسى ئاخىر جۇدا قىلدى مېنى ،
نەيلەيىن يولدىن يىراق ناچار قالدىم ئايرىلىپ .
دىلرەبا كەتتى سەييادى خەستە قالدى تەلمۇرۇپ ،
دېدى : «مەن بولدۇم جۇدا دىلدار سەندىن ئايرىلىپ » .

كى زۇهرە بۇ غەزەلنى دېدى ئېرسە ،
كى تاهىر ئىشتىپ ئۆرتەندى ئېرسە .
چىقاردى جانىدىن بىر ئاه دىلسۇز ،
قىيامەت ئېردىكىم گويا ئوشۇل رۇز .
يەنە بىر نالە باشلاپ تاهىر ئول دەم ،
ئىشتكەنلەر بارىسى بولدى بىغەم .
كى تاهىر ئۆرتەنىبان ئاه ئۇرادۇر ،
يۇرەكى ئۆرتەنىپ باغرى كۆيەدۇر .
دېدى زۇهرە : «غەرىبى مېهرىبانىم،
كى سەنسىز ئايرىلادۇر شۇدە جانىم .
كى سەن بوستان ئىدىڭ ، مەن ساڭابۇلبۇل ،
كى بۇلبۇل ئۇچتى، گۇل قىلغىل تەهەممۇل.
كى هەر زاغۇ زەغەننى يار قىلما ،
مەنى دىل خەستەنى ئەفكار قىلما .

جەهان بارىچە ئاشىققە جەفادۇر ،
جەفاكەشكە تۇمەن ئەهدى ۋەفادۇر .
تىرىكلىكتە قۇتۇلسام بۇ بەلادىن ،
تىلەكىمدۇر سېنى دايىم خۇدادىن .
ئەگەر تۇشسەم نە يەردە بەندە بولسام ،
بىپەلمەيمەن يەنە هەجرىڭدە ئۆلسەم .
ۋەگەر نە بەخت ئەگەر هەمراه بولسە ،
فەلەكنىڭ گەردىشى گۇمراه بولسە ،
كى نۇسرەت بىرلە دەۋلەت يار بولسە ،
نە كىم هۇكم ئەيلەسە تەييار بولسە .
كى تۇتمايدۇر سېنى ئەي يارۇ دىلدار ،
كى سەنهەم ئۆزىڭە يار ئەتمە زىنهار .
كى جانۇ دىل بىلەن ئول تاهىر ئاندە ،
كى ئەبيات ئوقۇر ئېردى مىسلى بەندە :

www.uyghurkitap.com

قۇياشتەك گەر باشىم كۆككە يېتۇشسە يار ــ يارىڭمەن ،
كى سەن لەيلى ، مەنۇ مەجنۇن بەيابان گەردى زارىڭمەن .
نەچۇك رەفتارسەن نازۇ كەرەشمەڭ خاس سەرۋىدەك ،
كى مەن فەرھادكى ئاشۇفتە ھالۇ بىقەرارىڭمەن ،
زىلەيخاۋەش نىگارىم جانىمە جەۋرۇ جەفا قىلمە .
كى مەن يۇسۇف كەبى شامۇ سەھەردە ئىنتىزارىڭمەن .
جەھاندە ئاشىقۇ مەئشۇق ئىكەندۇر ۋامىقۇ ئۇزرا ،
گۇلى سىرابسەن ، گۇل يۇزۇڭە زارۇ ــ نىزارىڭمەن .
كى مەن سەيفۇلمۇلۇك سانى بەدىئىن ئىختىيار ئەيلەپ ،
كويىڭدە پايمال ئولۇپ يەنە ئۇممىدۋارىڭمەن .
يەر ــ ئاسمان سەلتەنەت شاھىم قويۇپكىم ئەرزى جەۋلان قىل ،
كۆرۇپ بۇ قەددۇ رەفتارىڭ گەدادەن ، دىلفىگارىڭمەن .
ئەجايىب شەمئە رەۋشەندۇر سەييادى.ساڭا پەرۋانە ،
قۇياشتەك يۇزۇڭە زۇلفى سىيەھدەك مەددەۋارىڭمەن .

كى سۇ ئۇستىدە كىم مەۋج ئۇردى دەريا ،
كى قىلدى مەۋج ئۇرۇپ ئەلەمنى پەيدا .
چۇ گىردابدىن چىقارىپ سۇ ئاقۇزدى ،
كى زۇھرە يۇرەكىدىن سۇ ئاقۇزدى .
كى سەندۇق تۇئەمان گىردابدىن ئۇتتى ،
كى تەقدىر ئۇز ئىشتىكەنىنى قويدى .
ئاقىپ ساندۇق بارۇردى سۇ يۇزىدە ،
كى ئاندا يار ئىدى ئەقلى ئۇزىدە .
كى قۇلاقىغە شەرفەسى كىلۇردى ،
نە يەرگە يەتكەنىن ئانى بىلدۇردى .
كى ناگەھ يەتتى ئول بىر مەنزىلگە ،
قۇلاق سالدىلارۇ زارۇ دىلىگە .
ئۇلارگە كەلگەن ئۇچۇن ئادەم ئىسى ،
خۇدا دەپ قىچقارۇپ ھەم سىر ــ سەرىسى .
ئۇلارنى ئادەم ئابى ئاتار ئىردى ،
ئۇلار ئادەم ئىسىدىن قورقار ئىردى .
كى ناگاھ كۆردىلەركىم چىقتى سەندۇق ،
بۇ سەندۇق ئىچرە ھىچبىر ئادەمى يوق .

بۇلارنى شەھرىدىن ھەم ئۆتتى سەندۇق ،
جۇدا ھەم بولسە تاھىر نى كۆڭۈل توق .
كى يەئنى ئارقادىن ئۇممىد بىسيار ،
كى بولغاي يەتتىمۇ ماڭا تەلەبكار .
خەبەر ئارقاسىدىن بولمادى زاھىر ،
كى جان تەسلىم ئېتەرگە يەتتى تاھىر .
قاشىدە ئاللە ئايلىق ئازۇق ئېردى ،
كى بەھرە قەترە سۇدىن ئالۇر ئېردى .
كى يەتتى ئۇرگىلۇر ئېردى بۇ دەريا ،
ئىشتىكەنىنى بىلۇر قۇدرەتى ئەللاھ .
كەل ئەي سەييادى ئەمدى قىل بۇ گۇفتار ،
بەيان ئەيلە بۇ قىسسەدە نىلەر بار ،
نىلەر كۆردۇك بۇ قىسسەنىڭ ئىچىندە ،
ئانى كەلتۇر بىتىلسۇن تىل ئىچىندە .
ئۇلۇغ دەريا ئىدى شاكىر يارانتقان ،
يىغاچلارى ئانى تىگرادا بىتكان .
تۇشۇپ دەريانىڭ ئۇستىگە ساياسى ،
ئانىڭ ئۇستىدە قۇشلارنىڭ ئۇۋاسى .

ئۇلۇغ قۇشلار بۇ سەندۇقنى مۇرەسسەئ،
ئانىڭ ئىچىندە دەريايى مۇلەممەئ.
ئىككى قۇش كۆرىبان ئۇيادىن ئۇچتى،
كى سەندۇق ئۇستىگە تالاشە تۇشتى،
كى ئالدىلار ئۇلار دەريا ئىچىندىن،
ئۆيىگە ئېلىتتىلەر ئۆزنى كۇچىندىن،
نەچە كۇن قۇش بىلە ئۇيادە بولدى،
تىرىك ئىدى، گويا كى ئەمدى ئۆلدى.
قىلۇر نالە ئۆز ـ ئۆزىدىن ئۆزىگە،
بەسى خونابەتلەر تولۇر كۆزىگە.
دېدى: «ئەي پادىشاھى ھەر دۇ ئالەم،
بەرى ئالەمغە ئېرۇر سەن مۇسەللەم.
ساڭا تاپشۇردۇم ئۆزۇمنى ئامانەت،
مېنى ساقلا بۇ قۇشلاردىن سەلامەت.
خۇدايا سەندىن ئۆزگە يوقتۇ غەمخار،
ئۆزۈڭ بولغىل غەرىبلەرگە مەدەدكار.
كى ھېچكىم كۆرمەگەندۇر بۇ بەلالار،
ئۆزۈڭ سالدىڭ باشىمگە نې بەلالار.
مېنى بۇ يەردە قىلمەگىل گىرىفتار،
ئىلاھا، قىلماغىل ئاشىقلارىڭ زار.
ئاڭا يەتكۈز مېنى بىچارە ھالىن،
مۇيەسسەر قىل ماڭا زۇھرە جەمالىن».
كى ناگەھ بىر شەمال يەتتى ھەۋادىن،
يىغاچلار تەبرەشۇر بادى ھەۋادىن.
دېكىم: «خوش خەۋەر بادى شەمالى،
بۇدۇر كۆرگىل مېنى مىسكىن خەيالى.
كى زۇھرە دەپ بەسى بولدۇم گىرىفتار،
كى سەندىن ئۆزگەر يوقتۇر ماڭا غەمخار.»
ساغىنىپ يىغلادى جانانەسىنى،
كى زۇھرە ئاتلىق ئۇل ئازادەسىنى.
ئۆزىگە دېدى: «ئەي يارى ۋەفادار،
جۇدا بولۇپ نېتەي، ئەي يارى دىلدار.
رەقىبلەر جەبرىدىن ئايرىلدىم ئاندە،
تۇشۇپ سەندۇق ئىچىگە مىسلى بەندە.
ئەگەر سۇدا كېچە ـ كۇندۇز يۈرۈرمەن،
نەسىبەم نە بولۇر ئانى كۆرەرمەن.
بەسى ئاندىن زىيادە بولدى ھالىم،
كى مەنزىلىم ئۇيادە بولدى ھالىم».
بارى ھالىنى ئايتىپ ياد قىلدى،
ئۆزىنىڭ ھالىنى ئەبيات قىلدى:

سەييادى يەتكۇر سەلامىمنى ۋەفالىق يارغە،
مەن گەدانىڭ ھالىنى يەتكۇر ئۇشۇل دىلدارغە.
دەردۇ ھال ئېيتاي دېسەم كىم تەلپۈنۇر كۆكۈل قۇشى،
خەستە جانىم مۇنىسى ئۇل مەرھەمى ئەغيارغە.
ئۇشبۇ سەۋدادا كۆرۈپمەن باشىمە مەيدان ئارا
شايەدكىم بولغاي مۇيەسسەر كۆزلەرى دىيدارىغە.
نالەۋۇ ئەفغا نىمە، ئەيب ئەيلەمەڭ ئەي دوستلار،
بۇلبۇلى شورىدەدۇرمەن ئاشىقىم گۇلزارغە.
ھەر كىمە يوقتۇر خۇشۇم ھالىمنى ئىزھار ئەيلەسەم،
جان پىدا قىلغۇم ئېرۇر ئۇل ساھىبى ئەسرارغە.
ئەي سەييادى تايەكەي ھالىمنى ئىزھار ئەيلەسەم،
كىم يامان بولسە ئانى تاپشۇر ئىگەم جەببارغە.

كۆرۈڭكىم قۇدرەتى يەزدانى خالىق ،
نېچۈك قۇتقازدى ئۇل بىچارە ئاشىق .
غەزەلنى ئوقۇدى دىلسوز بىرلەن ،
شەمال ئېلتىپ يېتى نەۋروز بىرلەن .
يىغاچتىن ئوچۇروپ كەلدى سەدايى ،
بۇ قۇشلاردىن جۇدا قىلدى خۇدايى .
تۇشۇپ دەرياغە ئۇل بولدى رەۋانە ،
ئاقىپ كەتتى بۇ سۇدا يانە ـ يانە .
ياتۇر ئېردى بۇ سەندۇق ئىچرە ناچار ،
كى ئازۇقى يوقىدىن ئولدى ناچار .
بۇ سەندۇق قۇفلىنى ئاچمايدۇر ھەرگىز ،
كى تاھىر غەمدىن ئايرىلمايدۇر ھەرگىز .
ئىچىدە سۇيى يوق ، كەتتى ئۆزىدىن ،
كى ياتتى سۇ سابان ، قالدى ئۆزىدىن .
سۇ تاپماي كەتتى تاھىر ھالەتىدىن ،
كېچىپ دۇنيانى ئەيشۇ راھەتىدىن .
سۇ ئىچرە كېلەدۇر ، سۇدىن نەسىب يوق ،
بۇ دۇنيادا ئۇنىڭدەك بىر غەرىب يوق .
كېلۇر بولسە ، كېلۇر شامۇ ئىراقدىن ،
كېتەر بولسە ، كېتەر قاشۇق تەبەقدىن .
بۇ سۆزلەر ئەرتەدىن قالغان مەسەلدۇر ،
ھەر ئىشنىڭ ئەۋۋەلى سەئيى جەدەلدۇر .
جەدەلدىن بولسە مەقسۇدىكى ھاسىل ،
سەبىر قىلماق كېرەك ئۇل بولسە ۋاسىل .
كى سەبىر ئىچرە تاپىپ جۇملە مۇرادىن ،
تىلەپ بارچە مۇرادىنى خۇدادىن .
نەچە مۇددەت كېلۇردى كېچە ـ كۇندۇز ،
بۇ سەندۇقنى ئىچىندە يەككە يالغۇز .
كى ناگەھ يەتتى بىر مەنزىلگە سەندۇق ،
نەفاسىنى بارىدە كۆڭلى ھەم توق .
بار ئېردى بىر شەھەركىم ئاتى ـ بەغداد ،
ئانىڭدەك يوق ئىدى ھېچ شەھرى ئاباد .
ئانىڭ شەھنىڭ ئاتى ئادىل ئېردى ،
ئادالەت ئەۋۋەلا رازۇ دىل ئېردى .
ئانىڭ ئۈچ ئوغلى ، ئۈچ قىزى بار ئېردى .
قىزىنىڭ بىرسىنى باھىم دەر ئېردى ،
كى باھىم بىر كۇنى ئۇخلاپ ئۆيىدە ،
كۆرەر تۇشىندە دەريانىڭ يۈزىدە .
نە تۇش بولغاي مەگەر ئۇل بىر بەلايى ،
ئاڭا بىر مۇژدەئى بەردى خۇدايى .
كى ئۇل مۇژدە ئېرۇركىم تۇش كۆرەدۇر ،
ئەزىز جانىغە ئەمگەك تۇش كۆرەدۇر .
كۆرەر تۇشىدە بىر شەھزادە بىرلەن ،
قوشۇلۇپ ئولتۇرۇپ مەھپارە بىرلەن ،
قاراپ ئولتۇردى ئۇل مەشرۇت پەرىگە ،
كى سۆز قاتمادى ئۇل باھىم سۆزىگە ،
نېچۈك سۆزلەر سورايدۇر باھىم ئاندىن .
دېدى سۆزگە كېلىپ : «سەن مۇندا قايدىن ؟»
دېدى شەھكە : «ياراتقان بەندەدۇرمەن
بۇ ئىشق گۇلزارىدە مەن بۇلبۇلمەن ،
ـ نەدۇر ئاتىڭ قايۇ يەردىن كېلۇرسەن ؟
سەبەب نېدۇر ، كېلىپ مۇندا تۇرۇپسەن ؟
قايۇ شەھزادىنىڭ پەرزەندىدۇرسەن ؟
قايۇ مەھپارەنىڭ دىلبەندىدۇرسەن ؟
ـ «كى تارتار ئېلىدىن تارتىپ نەسىبى ،
كېلىپدۇرمەن بۇ يەرگە بىر غەرىبى .
ئاتىم تاھىر ئاتامنىڭ ئاتى باھىر ،
بۇ سۆزۈمنى ئىشىتسەڭ ئەۋۋەل ئاخىر .
مۇسافىرمەن نەچە كۇنلەر بۇ بەندە ،
كېتەرمەن چۇن نەسىبە تارتسا قەندە ،
كى مەندىن ساڭا يوقتۇرۇر ۋەفاسى ،
جەفادۇر ساڭا چەندىن يادىكارى .»
بۇ سۆز ئۈستىدە ئۇل ئوغاندى باھىم ،
دېدى تۇتتى جەھاننى مىنىڭ ئاھىم .
باھىمنىڭ ئىنىكەسى بار ئېردى ،
كېچە ـ كۇندۇز ئانىڭ بىرلە يار ئېردى .
دېدى باھىم بېرىپ يىغلاپ : «ئانىكا،
قۇلاق سال ئايتايىن تۇشۇمنى ساڭا»
نەكىم كۆرگەننى بار قىلدى ئىزھار ،
فىغانۇ نالە بىرلەن يىغلادى زار .

www.uyghurkitap.com

نە سەۋدادۇر قۇشى پايانى بولماس ،
مىنى دەردىمنى ھىچ دەرمانى بولماس .
ئانىكا دىدى : «ئەي جانانەئى ئىشق ،
قىلىپدۇر ھەق سىنى ھەمخانەئى ئىشق
بۇ تۇشنىڭ تەئبىرىنى ئايتايىن مەن ،
تۇشۇڭنى ياخشى تىڭلاپ ئاڭلاغىل سەن .
بۇ مەشرىق سارىدىن ئەييارى تەنناز ،
تۇشەر قولۇڭغەكى بۇ ساڭا جان باز .
ساڭا بولماس ئانىڭ زەررە ۋەفاسى ،
نەچۇك بولغاي بۇ قىسسەنى دەۋاسى .
ئول ئىرۇر ئۆزگە ئۆينىڭ مەرھەباسى ،
ۋەلى ئارتار ساڭا جەۋرۇ جەفاسى .
بۇ سۆزنى ئاندا كۆزگە ئىلمادىلار ،
بۇ سىرنىڭ تەدبىرىنى بىلمەدىلەر ،
كىچە ـ كۈندۈز باھىم ئاڭا كۆيەدۇر ،
كۆيۈبان كۈل بولۇبان ئۆرتەنەدۇر .
دىدى : ئول كۈن ئۈنى تاپسام كىتەرمەن ،
ئانى گەر تاپماسام نىچۇك ئىتەرمەن .
ئەگەر تاپسام ماڭا قىلماسە پەرۋا ،
نە قىلغۇمدۇر مەنى بەدبەخت گۇمراھ .
ئۆزىنىڭ تۇشتى ئەبيات قىلدى ،
ئۇقۇپ كۆڭۈلنى خۇررەم شاد قىلدى :

بىر نىگار كۆردۈمەن ، كۆيدۇرۇركى شەھلاسى ،
خۇش ئەجەب ياراشىپدۇر ئىككى زۇلفى رەئناسى .
شەمئىدەك زەبان تارتار چۇنكى نۇر رۇخسارى ،
رۇھى مىسلى پەرۋانە ئۆرتەنۇر سۇرەيياسى .
يۈزىدۇر مەھى ئەنۋەر ئاشىقان قەلەندەرۋار ،
بەس ئەجەب كەلام ئىرمىش خال ئىلە قاراقاشى ،
چۇنكى خەندەلەر قىلسە ئاچىلۇر گۇلى رەئنا ،
خەلق ئارا زۇھۇر ئولمىش ئەندەلىب شەيداسى .
سەييادى بۇ مىسكىنگە ئاقىبەت بولۇر تەسكىن ،
كەلدى ئاقىبەت چۇشكە ئول مۇھىت دەرياسى .

بۇ ئۈچ قىز ئىردىلار ئاندىن زىيادە ،
كۆرۈپ شاھلار بولۇر ئىردى پىيادە .
كى نەۋبەت بىرلە قىزلار سەير ئىتەردى ،
كى ھەر ئۈچ كۈندە بىر نەۋبەت يىتەردى .
بار ئىردى شاھدە بىر چەھار باغى ،
كى كۆرگەنلەر يۈرەكى ئىردى داغى .
ئىچىدە ئاچىلىبان يۈز تۈمەن گۈل ،
كى گۈلزار ئىچرە سايرار ئىردى بۇلبۇل .
يەتۇشتى ئۇشبۇ كۈن باھىمگە نەۋبەت ،
كى تاھىرگە قارادى بەختۇ دەۋلەت .
نەزەرگاھدە ئۆتەر ئىردى بۇ دەريا ،
بۇ دەرياگە قارادى بولدى پەيدا .
كۆرەرلەر بىر قارا دەريا يۈزىندە ،
يوق ئىردى ئول زەمان ئەقلى ئۆزىندە ،
كىلەدۇر بىر نىمە سەندۇق يەگىلىغ ،
كۆزى ياشلىق ئىدى ـ يۈ باغرى داغلىغ .
بار ئىردى بىر قىزكىم ئانى شەھرى ،
كى ئاندىن ئاچىلۇر باھىمنى مىھرى .
دىدى شەھرى ماڭا : «ئەي نۇرى دىيدە ،
كى بىر سەندۇق كىلەدۇر سۇ ئىچىدە .
كى ئول سەندۇق ئىرۇر ، ئاقىپ كىلەدۇر ،
ئانى نىچۇك كىشى ئالىپ چىقادۇر ؟»
دىدى باھىم ئاڭا : «غەۋۋاس كىرسۇن ،
ئاچىپ كۆرمەي ئانى مۇندا كەتۇرسۇن .»

ئۇيغۇر كىتاب تورىكتىپى www.uyghurkitap.com

ۋەلى بىر قىز ئېرۇر ئاتى جەھانگىر ،
دېدىمكىم : «مەن ئېتەرمەن ئاڭا تەدبىر.»
ئانىڭ ساچى ئېرۇر قىرق گەز تەمامى ،
كۆرۈپ ھەيران قالۇردى خاسۇ ئامى .
كى يارمىنى بېرىپ قىزلار قولىغە ،
يارمىنى باغلادى سەندۇق لەبىغە .
كى كۆچ بىرلەن ئانى تارتىپ چىقاردى ،
كى باھىم قۇفلىنى ئاچىپ باقاردى .
كۆرۇر تۇشىدە كۆرگەن ماھى ئەنۋەر ،
يۈزى گۈلدەك ۋەلى لەبلەرى شەككەر .
كۆرۈپ باھىم ئانى بىر ئاھ ئۇردى ،
«نېگە ئاھ ئۇردىڭىز ؟» دەپ ئانى سوردى .
دېدى باھىمكى شەھرى : «بىخەبەرسەن ،
مېنىڭ ئاھىمنى سەن ئەمدى سورارسەن .
تۇشۇمدە كۆرگەنىمنى مۇندا كۆردۇم ،
كى شەيدا بولدىمۇ دىۋانە بولدۇم .
كېلىپ كۆرگىل ياتۇر سەندۇق ئىچىندە ،
كى مەن قالدىم ئەجەب قايغۇ ئىچىندە .»
كېلىپ كۆردى بۇ شەھرى مېھرىبانى ،
قالۇر لەب خەندە بىر رۇھى رەۋانى .
بارىپ كەلتۇردىلەر مۇشكى گۈلابى ،
يۈزىگە سەپتىلەر كۆپ بەھر ئابى .
مەشامىغە يېتىپ خۇشبۇيى ناگاھ ،
كى ئەتسە كەلتۇرۈپ ھەم ئۇردىلار ئاھ .
دېدى باھىمگە : «سۆزلەرسەن نە يەردىن ،
كېلۇرسەن بىر خەبەر بەرگىل سەن ئاندىن ،
سەبەب نەدۇر كىرىپ سەندۇق ئىچىگە ،
تۇشۇپ ئاقىپ كېلۇرسەن سۇ ئىچىندە .
كى سەن قىسسەلەرىڭنى قىل ھېكايەت ،
كى بىز ھەم قىلالۇق ساڭا رىۋايەت .»
دېدى تاھىر ئۇلارگە :«نازىنىنلەر ،
قۇلاق سالىڭ ھەمە ئەي مەھجەبىنلەر .
ئاتىم تاھىر ، ئاتامنىڭ ئاتى باھىر ،
ھېسابى يوق ئىدى دۆررى جەۋاھىر .
مېنىڭ ئاتام ئىدى يۈرگەن بازەرگان ،
بار ئېردى خەزنەسىدە دۆررى غەلتان ،
ئاتام بارىپ ئىدىلەر شەھرى خامۇش ،
بۇ سۆزنى ئىشىتىڭ ، ئەي ئەقلى باھۇش .
كېچەلەر خەزنەدە مەن تانۇر ئېردىم ،
كى كۈندۈز دەرسى ئىشق مەن ئوقۇر ئېردىم .
كېڭەش بىرلەن كېلىبان نەچچە كافىر ،
قىلىپ بۇ زەرنى ھەم ئالماققە تەدبىر .
ياتۇر ئېردىم ئۇشۇل خەزنەدە ناگاھ ،
بەلاگە ئۇچرادىم مەن ئاندا ناگاھ .
قولۇمنى ھەم ئاياغىم باغلادىلار .
مېنى غەم ئىچرە سالىپ داغلادىلار .
ئالىپ كەتتى ئالار مېنى كۆتەرىپ ،
كى بىر مەنزىلگە ھەم باردىلەر ئالىپ .
مەن بىلدىمكى ئول سەندۇققە سالدى ،
مېنى سۇغە سالىپ ، ئۆزلەرى قالدى .
كۆزۈم ئاچتىم بەسى بىر ياخشى سەندۇق ،
كى يەتتى ئالمە بار ئۆزگە نېمە يوق .
ئانىڭ قاشىدە بار يەتتى يۇتۇم سۇ ،
مەنى بىچارە قۇلنى قىسمەتىم بۇ .»
يەنە باھىم دېدىكى : «ئەي جەۋانمەرد ،
بولۇپمۇدىڭ يەنە ئىشق يولىدا فەرد ،
مۇجەررىدىمۇ ئىدىڭ پاكەد خۇدا سەن ،
چىن ئايتىغىل سۆزنى بەھەققى خۇدا سەن.»
كى تاھىر بىلدى قىز مەقسۇدى بولدۇر ،
ئۆزىنى ھەم داغى بېھبۇدى بولدۇر .
دېدى تاھىركى :«باھىم بىنەۋامەن ،
جەھاننى قەۋلىسىندىن ماسىۋامەن .
ئاچىلماس غۇنچە مەن سەندۇق ئىچىندە ،
دېسەم يالغان بولايىن تىغ ئۇچىندە . »
قەسەمياد ئەتتى باھىمگە ئۇشۇلدەم ،
كى باھىم بولدى ئاندا شادۇ خۇررەم .
ئانىڭ يالغان سۆزىنى راست بىلدى ،
كى تاھىرگە بۇ قىز دەرخاست قىلدى .
بۇ كۈن خۇشھال خۇررەم بولدى باھىم ،
دېدى ئاندا سىنايىش قىلدى باھىم .

کەتۇردى مۇنشى دانايى مۇكەررەم ،
كى ئەۋۋەلدە ئىدى خاسلارلا مەھرەم .
كى مۇنشىگە قىلىپ بۇ سىرنى ئىزھار
بۇ تۇشنى ئەۋۋەلدە قىلدى ئىزھار .
بۇيۇردى نىمەئى مەزمۇنىن ئىنشا ،
ئەدالەت ئۇستىدە تۇرسۇن شەھى ـ شاھ .
ئايا مۇنشى بۇدۇر كىم ئەرزى بەندە :
«يۇرەر ئىردىم سەير گاھى چەمەندە ،
چىقىپ دەريا يۇزىندە بىر غەرايىب ،
ئانى ھەر كىم كۆرەر ، قالۇر ئەجايىب .
يىقىن ئىردىكى كەلسە ياخشى سەندۇق ،
بۇ سەندۇق ئىچىدە ھىچ ئادەمى يوق .
ئاقىپ كەتكەلى قويماي تۇتۇپ ئالدىم ،
ئۆزۈمدىن ھەم ئۆزۈم فىكرىدە قالدىم .
كى بۇ سەندۇق مۇرەسسەئ جانغە لايىق .
نەسىب قىلسە خۇدا سۇلتانغە لايىق .
كى بۇ سەندۇق مۇرەسسەئ قۇفلى ئالتۇن ،
ئانى ھەر كىم كۆرەر بولغۇسى مەجنۇن .
ئانى بىلمەس كىشى ئىچىندە نى بار ،
ۋەلى زاھىر بىلىنۇر بىزگە دەركار .
بۇ سەندۇقنىڭ ئۆزى بىر خامە ئىرسە ،
نە چىقسە بىزگە بابام لۇتفى قىلسە .»
بۇ سۆزنى شاھ ئىشىتىپ بولدى ، خۇشھال ،
دىدى : «بەردىم ئەگەر يۇزمىڭ چىقار مال .
ئەگەرچە تولا بولسە دۇررى گەۋھەر ،
ۋە يا مۇشكى خوتەن يا ئۇدۇ ئەنبەر ،
ۋە گەر نە چىقسە يا ياقۇتۇ مەرجان ،
بارىن قىلدىم قىزىم يولىدە قۇربان .
پەرى چىقسە ۋەياكىم ئادەم ئەسلى ،
كى جەننەت ھۇرى يا غۇلمانى نەسلى .
نەسىب ئەتسۇن ئاشۇ قىزىمگە ئاللاھ ،
ئىرادە بولماسۇن ھىچ ئەقلى كوتاھ .»
دىدى قاسىد كىلىپ سۇلتان سۆزىنى ،
باغىشلادى تاھىرغە قىز ئۆزىنى ،
بۇيۇردى سەندۇقىن شەھ خىزمەتىغە ،
تاھىرنى تاپشۇرۇپ شەھرى پەرىغە .
دىدى : «بىرنەچچە كۈن سەن مەرھەمەت قىل ،
ئانىڭ فىئلى مەجازى ياخشى سەن بىل .
كى تاھىر غۇنچە گۇل ئىردى ئاچىلدى ،
ئانىڭ ۋەسفى خەلايىققە ساچىلدى .
ئانىڭ تەئرىفىنى ئىشىتتى سۇلتان ،
كى تاھىرنى تىلەتىپ قىلدى مىھمان .
سورار سۇلتان كۆڭۈلدەكى سەۋالى ،
بۇ ھەم بەردى ئاڭا بىلگەن جەۋابى .
ئىنانىپ شاھ تاھىرنى سۆزىگە ،
ئانى داماد ئىتەر بولدى ئۆزىگە .
ۋەزىرلەرنى يىغىپ كەڭەش قىلدى ،
ئانىڭ يالغان سۆزىنى راست قىلدى .
بۇلارنىڭ كەڭەشىگە كىردى سۇلتان ،
بۇيۇردى شەھرىنى ئايىنىبەندان .
يەنە دىدى : «قىلىڭ ئىشرەت ياراغىن ،
سالىڭلار ھەر تەرەف تويىنى سوراغىن .»
بۇيۇردى نىئمەتى ئەلۋان فەراۋان ،
خەلايىق كەلدىلەر چەندانۇ چەندان .
بۇ شەھ ئون كىچە ـ كۈندۈز تويى قىلدى ،
خەلايىق كۆرمەگەن ئىشرەتنى قىلدى .
كى ئاندا قىلدىلار ئەقدۇ نىكاھى ،
كى ئول تاھىر بولۇر سۇلھى سەلاھى .
ئىكەۋىن تۇشتىلەر قىرقىنلەرىگە ،
كى تاھىر بولدى ئاندا مىسلى بەندە ،
تىكىپ خىرگاھ ئاندا خۇسرەۋانە ،
چالىپ يۇز تۇرلۇك ئاندا شادىيانە ،
قىلىپ ئىردى ئۇشۇل ئۆيلەرنى خىلۋەت ،
بۇلار قىلسۇن دەبان چۇن ئەيشى ئىشرەت .
باھىمگە سۆز قاتارنى بولمادى ھىچ ،
كى خۇرشىد ئولتۇرۇپ كۈن بولمادى كەچ .
دىدى باھىمگە ئاخىر : «ئەي دىلاۋەر ،
ساڭا بولدۇم ئۇشۇل بەھر ئىچرە دەربەر ،
سىنى دەپ قالمادى بىر زەررە نامۇس ،
يۈزۈمگە نەچچە دۇشمەنلەر بولۇپ دوست .

www.uyghurkitap.com

سېنى دەپ نەگۇ نامۇسۇم ئۇنۇتتىم ،
بەھدۇللاھكى مەقسۇدىمگە يەتتىم .
كى ئەمدى نې گۇناھىم بولدى زاھىر ،
خەلايىق تەئنەسىغە قويدۇڭ ئاخىر .
مېنى بۇ كۆڭلۈم ئىچرە كۆپ ھېسابىم ،
كى سۇگرە مەن ساڭا ئايتاي جەۋابىم .
ئاتامدىن قالدىلار كۆپ مال بىسيار ،
قىلۇرمەن ئۇشبۇ سىرنى ساڭا ئىزھار .
يەتتى يىلچە ئانى ھېساب ئېتەرمەن ،
بىتەرمەن دەفتەرى ، كىتاب ئېتەرمەن .
ماڭا سەن دوست بولساڭ تەگمە زىنھار ،
كى تەگسەڭ غەم قالۇر ئىچىمدە بىسيار .»
بۇ ئۆيدە ئىككىسى ھەمدەم يۈرۈدى ،
فىراق ئوتىگە دايىم ھەم كۆيەردى .
قويار ئېردى قىلىچىن دەرمىيانە ،
بۇ ئېردى ماجەرا دايىم بەھانە .
ۋەلى باھىمگە سەبرىن پىشە قىلدى ،
بۇ ئىشنىڭ ئەۋۋەلىن ئەندىشە قىلدى .
كى تاھىر شەئنىگە قىلدى غەزەل ياد ،
ئوقۇپ باھىم قىلۇر يۈز ئاھۇ فەرياد .

ئەي نىگارا ، ھۇسن ئىچىندە سەن كەبى جانانە يوق ،
شەمئ رۇخسارىڭغە كۆيگەن مەن كەبى پەرۋانە يوق .
سالدىلار ئىشقىڭ باشىمغە يۈز تۈمەن غەۋغا مېنىڭ ،
تابۇ تاقەت تۇتقالى بىر ئاشىقى مەردانە يوق ،
ئىشق مەيدانى ئىچىندە بەندى زىندان ئەتكەلى ،
ھەزرەتى يۈسۇف كەبى بىر گەۋھەرى يەكدانە يوق .
ئىشق بازارى ئىچىدە كۆپ مەلامەتلەر چېكىپ ،
مەنسۇرى ھەللاجىدەك بىر ئاشىقى مەستانە يوق .
سەبر قىل سەيىيادى سەن ، ئاشىق مۇرادى سەبرىدۇر ،
چۈن سەدەفدەك سەبر ئېتەرگە بىر دۇرى دۇردانە يوق .

كەل ، ئەي سەيىيادى ، ساھىب ئىشق دامى ،
كەتۈر ئەمدى ئىچەلى ۋەسق جامى .
كەل ئەمدى بىر غەرىبلەردىن ھېكايەت ،
كى قىسسەسىدىن ئەمدى بىر رىۋايەت .
يۈرۈر تاھىر بۇ بەغداد ئىچرە غەمناك ،
كۆڭۈلدە بار نەچە غەم ، دىيدە نەمناك .
كى يەتتى يىل قىلىپ مۇندا مەدارا ،
ئانىڭ ھالىغە يىغلاپ سەڭگى خارا ،
قىلۇرلار ئۆزىدىن تاھىر فىغانە ،
ئاقار كۆزلەرىدىن ئابى رەۋانە :
«ئەگەر مەن يۈر گۇناھۇ يۈر خەتامەن ،
تىلەرمەن رەھمەتىڭدىنكىم ئەتامەن .
بەسى ئادەم ئاتا پەرزەندىدۇرمەن .
ھەۋا بىچارەنى دىلبەندىدۇرمەن .
مۇرادىم يار ۋەسلىدۇر خۇدايا ،
مۇرادىمگە ئۆزۈڭ يەتكۈر خۇدايا .
ئايا ئەي بارچە مەخلۇق ئۆزرە رەھبەر ، نە-
گارىم ۋەسلىنى قىلساڭ مۇيەسسەر .»
ئوشۇل دەم زۇھرەسىنى ياد قىلدى ،
چۇ يىغلاپ نالەۋۇ پەرياد قىلدى .
دېدى تاھىر كى : «ئەي ساھىبقىرانىم ،
كى سەندىن باشقە تۇشتى خەستە ،

كی سەندە نەچچە یۇز مىلڭ سەلتەنەت بار ،
مەنی بىدىل یۇرۇرمەن زارۇ ئەفكار .
كی كۆشەك ئۇستىدە دەۋران سۇرەرسەن ،
مەنی بىدىل چۇ سەرگەردان یۇرۇرمەن .
كۆشەك ئۇستىدە قىرىق قىزىلڭ ئىرۇر جەمئ ،
مەنی بىدىل كۆیەرمەن مىسلی چۇن شەمئ .
كی سەن ئول یەردە سۇلتانی مۇئەززەم ،
مەنی بىدىل فەقىرۇ ناتەۋان هەم .
سەبا قىلغىل مىنىڭ هالىمنی ئىزهار ،
كی مەن غۇربەتكە قالىپمەن گىرىفتار ،
تىرىكمەن شەهری بەغدادا یۇرۇرمەن ،
غەرىبلىك كویىدا بەس سارغارىپمەن .
مىنی ئول نازەنىن هىچ یاد قىلماس ،
نە یەردە بولغانىمنی ئاندا بولماس .
گۆزەر قىل ، ئەي سەبا ، سەن ئاندا زىنهار ،
دىگىل تاهىر گىرىفتار ئاندا ناچار .
بۇ سۆزلەرنی دىدی ئوقۇپ غەزەلنی ،
غەزەلدە یاد ئىتىبان ئول گۇزەلنی :

یار سەنسىز نەیلەیىن ئول باغۇ بوستانی ماڭا ،
بولماسۇن بۇ خەستە جانىم هەمدەمی جانی ماڭا .
بۇ تىرىكلىكدە ۋىسالىڭ كۆرمەسەم ، ئەي سەرۋی ناز ،
كۆڭلۈم ئىچرە قایغۇ كۆپدۇر ، سەنكی ئارمانی ماڭا ،
گەر ۋىسالىڭ كویىدا بولسام گەدایی دەربەدەر ،
پارەسىغە ئەرزىمەس تەختی سۇلەیمانی ماڭا .
گەر نەسىب ئەتسە خۇدا یارىم جەمالىنی شۇ دەم ،
نەیلەیىن جەننەت كىرەكمەس ، هۇر غۇلمانی ماڭا ،
یار ئۆزی ئول ۋەئدەسىن دىدىكی ئەر رۇزی ئەزەل .
ئەي سەییادی شاد بولغىل شۇكر فەرمانی ماڭا .

كەل ئەي سەییادی ساهىب ئىشق دامی ،
كەتۇر ئەمدی ئىچەلی ۋەسل جامی .
ئىشتىنىڭ ئەمدی زۇهرەنىڭ هەۋاسىن ،
سالىپ باشىغە تاهىرنىڭ هەۋاسىن ،
كىچە ــ كۈندۈز بولۇپ مۇستەغرەقۇ مەست ،
قىلىپ تاهىر ئۆزىگە غەمنی پەیۋەست .
نە باشىدىن ئاياغىدىن نە خەبەر بار ،
نە تاهىر هالىدىن زۇهرە خەبەردار ،
ئاتاسىنی ، ئاناسىنی ئۇنۇتتی ،
جەهان ئىشرەتىدىن كۆڭلىن ساۋۇتتی .
تاتىپتۇر هەجرىدە مەنزىل قىلىپتۇر ،
ئۆزىن ئىشق ئىلكىدە بىدىل قىلىپدۇر .
دەپ ئىردی دایىما ، ئەي پاك سەرۋەر ،
قىلۇرسەن تاهىرىمنی سەن مۇیەسسەر .
كىشی یوق زۇهرە هالىمنی سوراغاي ،
قىنی ئاتا ــ ئاناڭنی هىچ كۆرگەي .
ئانی هەركىم كۆرەر گویا ئۆلۈكدۇر ،
قىزىل گۇلدەك یۇزی رەڭگی سۇلۇكدۇر .
تۇرۇپ ئاناسی كەلدی شەه قاشىگە ،
قىزىنی ئەرز قىلدی هەزرەتىغە ،
ئاتاسی بىلمەدی زاری قىلارنی ،
ئاتاسىگە دىدىلار بۇ خەبەرنی .

ئۇيغۇر كىتاب تورى
www.uyghurkitap.com

ئاناسى كۆڭلىغە ھەم ئوت تۇشۇپدۇر ،
قىزىنى كۆرەلى دەپ تۇتاشىپدۇر .
مۇھەببەت بىرلە چارلادى ئاناسى ،
كېلۇر دەپ كۆز تۇتاردى ھەم ئاتاسى .
باباخان چىرلادى زۇھرە قىزىنى ،
قىزىگە ئايتتىلار سۇلتان سۆزىنى .
دېدى زۇھرە : «نە دەپ ئاندا بارايىن ،
ئاتام يۇزىنى مەن نېدىن كۆرەيىن .
بۇ دۇنيادا ئاتام ۋە نې ئانام بار ،
نە خىشۇ ئەقرەبادىن زەررە غەم بار .

بۇ دۇنيادىن كېچىپ بىگانە بولدۇم ،
بۇ تاھىر ئىشقىدە دىۋانە بولدۇم .
بۇ ئوتنىڭ ئىچىدە كۆيگۈچە مەن زار ،
مېنى ئۆلتۇرسۇن ئاتام ئاي خانلار .
مېنىڭ تاھىردىن ئۆزگە ھەمدەمىم يوق ،
ئانىڭ يولىدە جانىمدىن خەبەر يوق .
كى ئاشقىنىڭ ئىشى دايىم مەلامەت ،
مەلامەت تارتقان ئەلنى قىل سەلامەت .
مەلامەت ئەھلى ئۈچۈن بىر غەزەلدۇر ،
مەلامەت تارتماق ئارزۇ ئەزەلدۇر .

مەلامەت باشىگە شەھر ۋۇجۇدۇم ، كەلگىل ، ئەيلەيمەن ،
مۇدەررىسلەر كەبى ئىشق دەرسىنى تەھسىل ئەيلەيمەن .
تولا ئەيب ئەيلەمە جانان مېنى مىسكىن گەدادۇر دەپ ،
زۇرۇرەتدىن يارانلار ئۇشبۇ يەردە مەنزىل ئەيلەيمەن .
ئەزەلنىڭ كاتىبى مۇنداق فىتىبدۇر دەفتەرى ھالىم ،
رەقىبلەر جەبرىدىن تەقدىرى ھەقنى تەبدىل ئەيلەيمەن .
خۇداۋەندا نې يازدىم يارى جانانىمدىن ئايرىلدىم ،
قىلىپ قايغۇ بۇ غۇربەت ئىچرە قانچە مۇشكىل ئەيلەيمەن .
كۆزۈمدە ئۇيقۇ يوق كۆڭلۈمدە ئارام ، ئەي مۇسۇلمانلار ،
باغىشلاپ يولىدا جانىم ، ئۆزۈمنى يەكدىل ئەيلەيمەن .
ئىنايەت ئەيلەسە يارىم مۇھەببەت بىرلە سۆيگەيمۇ ؟
سەييادى خاك پايىڭدۇر دەبان مەن قىل ئەيلەيمەن .

قىزىنىڭ سۆزىنى ئول شاھ ئىشىتتى ،
ئۆزىنىڭ كۆڭلىدە بىر فىكر قىلدى .
دەر ئېردىلەر ئاتىن قەررا بەھادۇر ،
ئۇرۇش مەيدانىدا ئول شىرى نەردۇر .
خەيال قىلدىكى تاھىرنى ئۇنۇتتى ،
ئاڭا مەشغۇل بولۇپ مېھرىن سوۋۇتتى .
ئانى چىرلادى بەرمەككە قىزىنى ،

سىنە كۆرمەدى نامەھرەم يۇزىنى
ئىشتتى زۇھرە خانىم شۇم خەبەرنى ،
بەدەر قىلدى يىغلىغان سىيمۇ زەرنى .
بېرەر لەئلى جەۋاھىرنى نەۋاغە ،
خەير ئېھسان قىلۇرمىسكىن گەداغە .
غەرىبلەرگە بېرۇرسەن پارەلەرنى ،
ئۇلار كۆڭلىداغى مەھپارەلەرنى .

ۋەلى كەتتى قارا باتۇر كېلىبان ،
تۇرار ئېردى يىراقدىن تەلمۇرىبان .
ئەگەر كەلسە ئاڭا باقماس ئىدىلار ،
ئەگەر سۆز قاتسە سۆز قاتماس ئىدىلار .
بارىپ تۇتۇپ ئانى باشنى كەسكەي ،
بۇ قىز كۆزىچە يانىگە ھەم ئاسكاي .
بۇدۇر قارا باھادىرنىڭ خەيالى ،
يېتىشمەسدۇر بۇ قىزلەرغە مەجالى .
بۇلارنى فىكرى تاھىر كېچە ـ كۈندۈز ،
چىقارلار بىر ـ بىرىدىن ئاھ دىلسۇز .
كى بۇ كۈن زۇھرە كۆپ قىلدى فىغانى ،
كى بىر ئاھ ئۇردى ـ يۇ ، ئۆرتەندى جانى .
يەنە زۇھرە قىلۇر بىر نالە ئەبيات ،
ئۆز ـ ئۆزىدىن قىلادۇر ئاھى فەرياد .
يەنە مەجنۇن كەبى دىۋانە بولدۇم ،
كۆرۈڭ خەلق ئىچىدە ئەفسانە بولدۇم .
تۇشۇپ زۇلمەت يورۇغ دۇنيا يۈزىگە ،
تۇشۇپ تۇفراغۇ تاش يۈزۈ كۆزىگە .
فىراق ئوتىغە يانىدى بىنەۋادەك ،
كېتىبان كەلمەگەن بادى سەبادەك .
نە دېگەننى بىلمەي ئاھ ئۇرادۇر ،
يۈرەكى تۇتاشىپ باغرى كۆيەدۇر .
دېدى ئاخىر كى : «ئەي يارى يېگانە ،
مېنى ئىشقىڭ قىلىپتۇر پارە ـ پارە .
ئۆزۈڭ ھازىر ۋەلى مەندىن جۇدا سەن ،
قايۇ بىر نازەنىنگە مۇبتەلاسەن .
مەنى بىچارەنى ياد ئەتمەدىڭ ھېچ ،
بۇ كۆڭۈل شەھرىن ئاباد ئەتمەدىڭ ھېچ .
مەنى بىچارە بۇ ئوتنا كۆيەرمەن ،
سېنىڭ قايغۇڭ بىلەن دايىم ئۆلەرمەن .
مەنى بىچارە مۇندا تەلبەلەردەك ،
ياتۇرمەن سۆزلىيەلمەسمەن ئۆلۈكدەك .
مەنى بىچارە مۇندا ئاھ قىلىپ زار ،
كى يارىم كىمگە بولدۇڭ ئاندا غەمخار !
سەن ئاندا باغى بوستاننى كېزەرسەن ،
بويۇڭنى گۈل بىلەن ھەمدەم سىزەرسەن .
ياتۇرمەن ھۇجرەدە بىمارەلەردەك ،
باش ئاياغ بىلمەگەن ئاۋارەلەردەك .
سەن ئاندا ئەيش ئىشرەت بىرلە مەشغۇل ،
ئۇچار بۇلبۇل بولۇپسەن ھەمرايىڭ گۈل .
سەن ئاندا ھەمدەمى مەھپارەلەرسەن ،
قىلۇرسەن بىر تەرەف نەززارەلەرسەن .
غەرىبۇ بىسەرۇ سامان بولۇپمەن ،
سېنىڭ ھەجرىڭدە مەن دايىم كۆيۈپمەن .
بۇ دەردىمنى ئىشتۇر مەھرەمىم يوق ،
سېنىڭدىن ئۆزگە يارۇ ھەمدەمىم يوق .
كىشى يوق مەن فەقرى بى نەۋاگە ،
بولۇپمەن مۇنتەزىر بادى سەباگە .
ئۆزۈم ئۆلدۇرگەلى تاپماي بەھانە ،
كى مەن كۈل بولدۇم ئوتىغە يانە ـ يانە .
بۇ سۆزلەرنى دەبان كىم ئاھ ئۇرادۇر ،
كى قىزلار ئىشتىپ باغرى كۆيەدۇر .
قىلۇر ھەر ئۆي قىزى بىر نەۋھە نالە ،
تۆكەدۇر كۆزلەرىدىن دۇررى ژالە .
دېدىلەر : «بارچەمىزنى سەرۋەرىسەن ،
گويا ھۇسن ئەھلى ئىچرە ماھ پەرىسەن .
بولۇپمەن ئىشق ئوتىغە مەن گىرىفتار ،
قەنى نەڭۇ قەنى ناموس ، قەنى ئار .
قەنى ئول بەندەئى گەۋھەر ھەشەملەر ،
بۇ ئىشق بابىدە ئۆتكەن مۇھتەشەملەر ،
قەنى ئىچسە تۇگەنمەسدەك ئاياغلار ،
ئاچىلماي گۈل ، خەزان بولدى بۇ باغلار .
قەنى ياخشى قەنى ئىشرەت ، قانى يار ،
بولۇپتۇر شادۇ خۇررەم ئاندا ئەغيار .
كەل ئەمدى ، بىر زەمان خۇررەم تۇرالى ،
فەراغەت بىرلە بىردەم ئولتۇرالى .
رەقىب دۇشمەنلەرىڭنى شاد قىلمە ،
بۇ غەمخانە ئىچىندە ئەمدى تۇرمە .
بۇ غەمدىن لەھزە ئۆزۈڭنى ئازاد قىل ،
كى ھەم دۇشمەنلەرىڭنى ئەمدى ماد قىل .»

www.uyghurkitap.com

دېدى زۇھرە : «ئايا ، مەھپارەلەر سەن ،
مېنىڭ بۇ دەردىمە دىلپارەلەر سەن .
كېلىپ ئەي بارچە ماھى سەرۋەرىلەر ،
بارىڭ بىر جايىگە ماھى پەرىلەر .
قىلىڭلار بارچە ئالدىدا ھېكايەت ،
كى مەندىن تاھىرىمگە بىر رىۋايەت .
بىلىڭلار كىم تىرىكدۇر بۇ جەھاندە ،
كى مۇندا جىسمى يالغۇز ، جانى ئاندە .
رىۋايەت مەزمۇنىن ئىنشا قىلىڭلار ،
فەقىرنىڭ ھالىنى ئىفشا قىلىڭلار .
كى شايەد بولغاي ئول ماڭا تەسەللى ،
كى مەن مەجنۇن بولۇپمەن ، قانى لەيلى . »
يىغىلىپ بارچە قىزلار جەمئ بولدى ،
كى زۇھرە ئورتاسىندە شەمئ بولدى .
ئۇلار ھەر بىرى بىلگەنىن دېدىلار ،
بارىسى زۇھرەنىڭ غەمىن يېدىلار .
ۋەلى بىر ئۆي قىزىكىم ئاتى شەھباز ،
بۇ ئېردى دائىما زۇھرەگە دەمساز .
كى زۇھرەگە بۇ ئېردى ھەم قېرىنداش ،
يەنە بىر يەردە سۈت ئەمگەن ئېمىگداش .
دېدى ئول : «كەلتۇرۇڭ مۇنشئى دىۋان ،
كى بىتسۇن مۇنشئى خىش مېھرىبانان ،
بېرىپ قاسىد قولىغە بۇيۇرالى ،
خەبەرى بولسە ئانى بىز بىلەلى .»
بۇ سۆزلەر زۇھرەگە خوب خۇش كەلدى ،
مۇھەببەت بىرلە ئاڭا جۇش كەلدى .
بۇيۇردى زۇھرە ئولدەم : «مۇنشى كەلسۇن ،
بىتىك نامەنى ھالىمنىكى بىلسۇن . »
كى مۇنشى كەلدى زۇھرەنىڭ قاشىگە ،
سەرۇپا كەيدۇرۇپ بويىۇ باشىگە .
ئاڭا ئۆز ھالىنى ئول قىلدى ئىزھار ،
دېدى : «تاھىرىدىنكىم بولسە ئەخبار .
مۇرادىڭچە جەۋاھىرلار بېرەيىن ،
«سېنى تۇتقانىم ئۆزۈمدە كۆرەيىن .»
بىتىندى مۇنشئى ، ھەر نە دېگەننى ،
نېكىم مۇشكۇل باشىغە تۇشكەننى :

«يۈز نالە ۋ فىغان بىرلە يېبەردىم خەبەرىمنى ،
كەلتۇر خەبەرىن قاسىد ئۇشۇل سىيمبەرىمنى .
ئول بىزنى قويۇپ ئۆزگە بىلەن يار بولۇپدۇر ،
ئەمما مەن ئۆزۈم قىلماغۇم ئاندىن كۆزەرىمنى .
ھەر لەھزەدە ۋەيرانە قىلىپ ئەرزى ـ سەمانى ،
ھەر لەھزە چىقارسام دۇدى ئاھى سەھەرىمنى .
جانىمنى نىسار ئەيلەيىن ئەمدى نېتەيىنمەن ،
كۆر سەمكى يەنە يۈزىدە شەمسۇ قەمەرىمنى .
يۈز مېھنەتۇ ئەندۇھغە گىرىپتار بولۇپمەن .
جانىمنى بېرىپ نە قىلايىن دەردىسەرىمنى ،
پەرۋاز قىلۇر بەندەئى سەيياد ئانى بىلمەس ،
كۆيدۇردى يۈزۈڭ شەمئى مېنىڭ بالۇ پەرىمنى .

يەنە نەچچە تېۋەگە يۈكلەدى زەر ،
بارى لەئلى جەۋاھىر ئېردى ئەھمەر .
كى ئاندا بەندە بولسە ، بول مۇسافىر ،
بېرىپ ئىلكىگە ھەم دۇررى جەۋاھىر .
مەگەر كىم قاندە بولسە شاھ بولسە،
ئاڭا فەتھۇ زەفەر ھەمراھ بولسە.
دېگىل دەردۇ دىلىمنى ئاڭا ئىزھار ،
مېنىڭ ھالىمدىن ئول بولسۇن خەبەردار .
قەدەم رەنجىدە قىلسۇن بۇ گۇزەرگە ،
نەزەر قىلسۇن خەراباتى بەسەرگە .
كۆزۈمنىڭ نۇرى يوق يۈزىنى كۆرسەم ،
تىلىم يوق كىم ئانىڭ ھالىنى سورسام .
ئۇچارغە نەيلەيىن بالۇ پەرىم يوق ،
بۇ دۇنيادا مېنىڭدەك بىر غەرىب يوق.
كىچە – كۈندۈز كۆيەر بولدۇم مەن ئەمدى ،
فىراقىڭدا ئۆلەر بولدۇم مەن ئەمدى .
كۆڭۈل ئىچرە تىلەكىم تاھىرىمدۇر ،
تىلەكىم زاھىرىمدۇر باتىنىمدۇر .
تىرىكمەن ئۆزگە بىلمەنكىم ئۇمىدىم ،
ئۈنۈتمان مەن ئانى دەپ ھەرنە بولدۇم .
دېدى قاسىد : « ئايا ئەي دىلرەبالار ،
چۇچۇك جان مەرھەمى – يۇ ، مەھلىقالار .
سوراغىم سالسام ئانى ھەر شەھەردە ،
ۋەلى غەۋۋاسلاردەك بەھرۇ بەردە .
ۋەلى قىچقارسام ھەر يازۇ يابانە ،
ۋەلى چۆللەردە يا باغى ئېرەمدە .
ۋەلى بازار ئىچىندە چارە قىلسام ،
نە يەردۇر ئاندا مەن ھەر سارى بارسام .»
دېدى زۆھرە : «بۇ سۆزنى ياخشى ئېيتتىڭ ،
جەۋابىنى بىرەيىن سىز ئىشتىڭ .
مەگەر چۆلۇ جەزىرەدە يۈرۈرسەن ،
ۋەيا بوستانۇ باغ ئىچرە يۈرۈرسەن .
ۋەيا ئولتۇر غانىڭدە تۇرغانىڭدە ،
مەگەر دەريا ئىچىندە يۈرگەنىڭدە .
مېنىڭدەك بۇ غەرىب چۆپرەندە ئاندە ،
غەرىبدەك سارغارىپ ئول ئىشق ئىچىندە .
مېنى ئول ئىشقىدا ھەيران قىلىپدۇر ،
مېنى بۇ ئىشق سەرگەردان قىلىپدۇر .
مېنىڭدەك يوق ئەسىر ئول ئىشق ئىچىدە ،
يۈرۈپمەن سارغارىپ ئول ئىشق ئىچىدە .
نەچە يىلدۇر بۇ ئوتقە مۇبتەلامەن ،
غەرىبمەن بىكەسۇ ھەم بىنەۋامەن .
بۇ دەردىمگە دەۋا ئىزلەپ يۈرۈپمەن ،
كېچىپ جاندىنكى مەن ئەل-ئەليۈرۈپمەن.»
بۇلارنى قىچقارىپ يولدا يۈرۈدى ،
قايۇ مەنزىلدە ئولتۇرۇپ تۇرۇردى .
بۇ سوزانىنى ئىشتىپ ئولدى ئۆزكار ،
بولۇرلار ئىشق ئىچرە ئول خەبەردار .
قىلۇر ئۆز جانىنى يارىنىڭ فىداسى ،
بۇ يول ، كۆر ، ئول يىگىت نى مەرھەباسى .
ئۈنىڭدەك بۇ شەھەردە كىم مۇسافىر ؟
كى بولغاي قايدا غەم گەر بولسا ھازىر .
دەبان قاسىدكى ھالىنى سەراسەر ،
كۆتۈرۈپ قۇشتىلار كارۋان بارابەر .
قاتار ئەيلەپ نەچە يىل مايەلارنى ،
يۈرۈپ يەلدەك سۈرۈپ ھەر پايەلەرنى .

بۇ سۆزلەرنى ئىشىتتى ئېرسە قاسىد ،
رەۋان بولدى يولىگە ئاندە ۋاھىد .
يۈرۈبان ھەر شەھەردە ساز ئېتەردى ،
كى زادە ئىشق دەپ ئاغاز ئېتەردى .
يۈرۈپ ھەر يەردە قىچقارىپ ئۆتەردى ،
كى ياۋۇقىن بىلىپ ئاندىن ئۆتەردى .
كى ناگەھ ئۇچرادى بۇ شەھرى بەغداد ،
بولۇر غەمكىن كىشىلەر ئاندە دىلشاد .
سەيرگاھ ئېردى شەھلەر سەير ئېتەردى ،
كى بىر يول سەيرگاھلاردىن ئۆتەردى .
تۇرۇپ شەھزادەئى بىرلەن بۇ تاھىر ،
نىشانە ئاتار ئېردى ئاندا تاھىر .

تۇرۇپ قىچقىردى ۋاھىد : «شاھى ئىشق» دەپ ،
«غەرىب ، ئەفتادەۋۇ ھەمراھ ئىشق» دەپ .
ئىشق باشىمغا تۈشكەچ ماسىۋامەن ،
خەرابۇ خەستەۋۇ مىسكىن گەدامەن .
مېنىڭدەك بارمىكىن كارۋانە مۇشتاق ،
مېنىڭدەك بارمىكىن جانا نە مۇشتاق .
ئانىڭدەك بارمىكىن ئىشق ئىچرە ئۆلگەن ،
تۈنۈ كۈن ئۆرتەنىپ ئاۋارە بولغان .
مېنىڭدەك بۇ شەھەردە كىم مۇسافىر ؟
كى بولغايمۇ مېنىڭدەك مۇندە ھەمسىر .
كى ئىشق ئوتىگە كۆيگەن بولسە ئول شاھ ،
غەرىبلىقدە يەنە ئول بولسە ھەمراھ .
دېدى قاسىد : « ئايا شاھزادەلەر سىز ،
تىرىكلا بۇ بەلاغە مۇبتەلاسىز . »
كى ئىشق يادىنى قاسىد قىلدى ئاخىر ،
بۇ سۆزلەرنى ئىشىتتى ئاندا تاھىر .
بارىبان ئول يىگىت ھالىن سورايىن ،
كى نە بولۇپتۇر ، ئەھۋالىن سورايىن ،
قايۇ بىر شاھنىڭ فەرزەندى ئىكەن ،
قايۇ بىر دىلرەبا دىلبەندى ئىكەن .
قايۇ بىر شەھرنىڭ بۇلبۇلى بولغاي ،
يەنە قايسى چەمەننىڭ گۈلى بولغاي .
كېلىپ سوردىكى : ئەي ۋاھىد دىلئارام ،
قايۇ مەيخانەلەردىن سەن ئىچىپ جام .
بولۇپسەن مەست لايەئقۇل شەبى رۇز ،
نە سەندە ئەيشى ـ ئىشرەت ، ئەيد نەۋرۇز .
يەنە يوقتۇر سېنىڭ سەبرى قەرارىڭ ،
ئەقل بابىدا زەررە ئىقتىدارىڭ .
ۋۇجۇدۇڭ شەھرىدە كىم تەخت قۇرۇپدۇر ،
ئۇشول تەخت ئۈستىدە كىم ئولتۇرۇپدۇر ،
بۇ دۇنيا شاھلىق ، گويا گەدالىق .
كى دىلبەر داغىمۇ يا بىنەۋالىق .
قايۇ ئىشق پادىشاھىنىڭ ھەۋاسى ،
تۈشۈپدۇر تەختىگە ئول مەرھەباسى .
قايۇ يەردىن بولۇپدۇر مېھرىبانلىق ،
قىلىپتۇر سەن ئىكەۋلەن ئاشنالىق .
ئىلاھا ، بولماسۇن ھېچ ئەھدۇ پەيمان ،
گەداسىنى قىلۇر شەھ بەندى زىندان .
كى بىر شاھ بىرلە مەن جانانە بولدۇم ،
رەقىبلەر جەۋرىدىن بىگانە بولدۇم .
ئانىڭ بىرلە مۇھەببەت تۇخمىن ئەكتىم ،
ۋەلى بىسيار مېھنەتلەرنى چەكتىم .
رىزاسى يوق ئىدى ھېچ ئايرىلۇرغە ،
غەرىب بولۇپ غەرىبلىكدە يۈرۈرغە .
يوق ئېردى ئايرىلۇرغە ئىختىيارىم ،
ئايىردى نەيلەيىن پەرۋەردىگارىم .

بولۇپمەن بۇ شەھەردە ئىشق ئەسىرى ،
كى مەندىن ئۆزگە يوقتۇر بىر غەرىبى .
كىشى يوق بىر زەمان رازى دىلىمغە ،
بۇ كۆڭلۈم ئىچرە تۈشكەن مۇشكىلىمگە .
بۇ سۆزلەرنى دېدى ـ بۇ ، بولدى گىريان ،
كۆرۈپ شاھزادەلەر ھەم بولدى ھەيران .
دېدى قاسىد : « ئاياغىم پارەئى ئىشق ،
ب شەھر ئىچرە غەرىب ئازۇردەئى ئىشق .
قايۇ يەردىن بولۇپتۇر مېھرىبانلىق ،
قىلىپتۇر سەن ئىكەۋلەن ئاشنالىق .
قايۇ يەردىن سېنى تارتىپ نەسىبى ،
كى ھېچ غەمخار بارمۇ سەن غەرىبى .
نە يەردىن سەن ، ماڭا قىلغىل ھېكايەت ،
چېكىپسەن رەنجۇ مېھنەت بىنىھايەت .
يېقىن يەتتى كۆرۈر بارچە دىل ئازار (1) ،
ھەممەسى ئاتا بىزار ، ئانا بىزار .
كۆرۈپ تاھىرنى بارچە بولدى ھەيران ،

(1) مۇشۇ مىسرانىڭ باش قىسمىدىن باشلاپ بىر نەچچە بەت يوقالغان .

www.uighurkitap.com

كۆزىدىن ياش ئاقادۇر باغرى بەريان .
دېدىلەر نە بۇ ھالدۇر بۇ نە رەفتار ،
سەن ئوغرى سەنمۇ ، يوقسە ئاشقى زار .
جەۋاب بەردى ئالارگە بەندە تاھىر .
بارى ھالىن ئالارگە قىلدى زاھىر .
دېدى : « مەن ئاشقى دىۋانەدۇرمەن ،
مۇھەببەت شەمئىغە پەرۋانەدۇرمەن .
بۇ دەردكە يەتتە يىلدۇرمەن گىرىفتار ،
كۆيەرمەن ئۆرتەنۇرمەن زارى ئەفكار . »
دېدى تاھىر بۇ سۆزلەرنى تەمامى ،
بۇلار يىغلادىلار چۇن خاسۇ ئامى .
دېدىلەر : « بىز ئىشىتتۇك بارچە ھالىن ،
خۇدا بەرسۇن يىگىتلەرنىڭ مۇرادىن . »

بۇ سۆزدىن ئالدىلار بىر زەررە ئۆلفەت ،
ئۇلۇغ كىچىك بارىسى بەردى رۇخسەت .

مۇناجاتى بۇ ئېردى ئول زەمانى ،
تىلەر ئېردى خۇدادىن مەرھەبانى .
ئۆلاردىن سوك مېنى ھەم ياد قىلدىڭ ،
ئەسىرۇ بىكەسۇ ھەم زار قىلدىڭ .
نەسىب ئەتكىن جەمالىنى كۆرەيىن ،
دەيىن ئەرزىم ئاڭا ھالىن سورايىن .
مېنى ھەر كېچەدە مەنزىلگە يەتكۇر ،
مېنى مەزلۇمنى مەتلۇبىگە يەتكۇر .
قىلۇرسەن ئۇشبۇ سىرنى بىزگە ئاسان ،
كى سەندىن ئۆزگە يوق دەردىمگە دەرمان .
جەۋاب بەردى ئالارگە بەندە تاھىر ،
بارى ھالىن بۇلارگە دېدى زاھىر .
دېدى : « مەن ئىشق ئارا دىۋانەدۇرمەن ،
مۇھەببەت شەمئىغە پەرۋانەدۇرمەن .
بۇ ئىشق ئوتىغە كۆيگەن بىنەۋامەن ،
غەرىبۇ بىكەسۇ مىسكىن گەدامەن . »

بۇلبۇل ئېردىمكىم قونارىمگە گۇلىستان ئىستەرەم ،
بىنەۋا گۇللارنى نەيلەي ئۆز گۇلىستان ئىستەرەم .
جاھىلى بەدبەخت ئەمەسمەن سالمە رەنجى يارنى ،
بۇ مەقامى مەنزىلى داستانۇ بوستان ئىستەرەم .
سالماغىل بەدئۇل ـ جەمالنى خەستەگە ۋەئىز ئەتكەلى ،
ئاشقى دىدارىمەن كۆرمەككە ئاسان ئىستەرەم ،
ۋەئدەئى ۋەسل ئەتكەلى ئەقلۇ ھۇشۇم ھەيران ئېرۇر ،
ئەقل لا يەئقۇل ئېرۇر مەن تۇرفە بوستان ئىستەرەم .
شۇكر قىل سەييادىكىم ، كۆردۇم ۋىسالى يارنى ،
ئىزتىراب ئەيلەپ ھەۋەس بىرلەن ھەراسان ئىستەرەم .

بۇ يولغە بىر كىرىپ بولدى گىرىفتار ،
يۈرۈرگە يول يوق ئەمدى ئاندا ناچار .
غەرىب ئۆلسە كىشى بولسە يانىدە ،
غەرىب ئۆلسە غەرىب يىغلار باشىدە .
كى باغ ئىچىندە ئۆلسەم بىر غەرىبمەن ،
قىزىل گۇلدەك بولۇبان سارغارىپمەن .
غەرىبلەرگە رەھىم قىلماس بۇ تاغلار ،

غەرىب يۈرسە غەرىب يولىنى باغلار .
كى تاغ ئىچىندە يۈرسەم بىر غەرىبمەن ،
قىزىل گۇلدەك سولۇبان سارغارىپمەن .
مەنى بىچارەگە سەن يول بېرۇرسەن .
گويا ئۇچماغ ئىچىندە چۆرۈلۈرسەن .
زەمىنۇ ئاسمانۇ ئەرشى ھەققى ،
يەنە لەۋھى قەلەمۇ كۇرسى ھەققى .

ئۈمىدلىك بولسە شۈكرى رەھمەتىدىن ،
مۇھەممەد مۇستەفانىڭ ھۆرمەتىدىن .
خۇداغە بۇ مۇناجات قىلدى تاھىر ،
بۇ تاغ يولىنى ئاچىپ بەردى ئاخىر .
ئىشتىنىڭ دوستلارىمكىم ئۇشبۇ سۆزنى ،
خۇداگە تاپشۇرۇڭكىم دائىم ئۆزنى .
خۇدادىن ئۆزگە ھېچ غەمخار بولماس ،
ئۆزىدىن ئۆزگە ھېچكىم يار بولماس .

مۇناجات ئەيلەدى ئىخلاسى بىرلەن ،
سىغىندى بىر خۇداغە زارى بىرلەن .
ۋەلى ھېچ قورقماس كۆزىدە ياشى ،
يېتىپ يول ئۈستىدە تېۋەنىڭ ئاشى .
ئاچىلدۇردى سەئادەت بولدى زاھىر ،
قۇتۇلدى بۇ بەلادىن بەندە تاھىر .
بۇ تاغلارنىڭ ئاراسىدە بولۇپ شاد ،
ئۇشۇل غەم قايغۇلاردىن بولدى ئازاد .
خۇدا دەپ يولغە تۈشتى بۇ دىلئارام ،
كى تارتىپ بىلىگە باغلادى ئەھرام .
يەنە يولغە كىرىپ ئانداغ يۈرەردى ،
تېۋەنى يول بىلە تىز - تىز سۈرەردى .
خۇدايىم ئاڭاكىم قىلدى ئىنايەت ،
سەھەر ۋەقتىدە ... دەپ سەئادەت .
يېمەك ئۈچۈن تېۋە بويىن ئۇزاتتى ،
تېۋەنىڭ شەئنىگە تاھىر سۆز ئايتتى .
دېدى تاھىر كى : « ھەمراھىم بولۇرسەن ،
مېنىڭ كۆڭلۈمدەكى سىررىم بىلۇرسەن .
سېنى قويسام ئەگەر لەھزە ئەلەفكە ،
يېتەلمەسمەن يەنە ئۇشبۇ تەلەبكە .
كېچىپدۇر ئەشتەرى ھەم ئۇشبۇ يولدە ،
مەسەلدۇر ئاشىقلىكىم باشى يولدە .
يەنە بىر نەچچە فۇرسەت قىل ئىنايەت ،
كى يەتكەيمەن نىگارىمگە سەلامەت . »
بۇ تاھىر تېۋەنىڭ شەئنىگە ئەبيات ،
ئوقۇپ ، قىلدى بۇ يالغۇزلۇقدە فەرياد .

چىقتى باغدىن يولغە كىردى زارى ھەيران قىچقارىپ ،
ئىشق ئۇتىغە كۆيە - كۆيە زارى ھەيران قىچقارىپ .
دادى بىداد ئەيلەدى ئۇشبۇ فەلەكنىڭ ئىلكىدىن ،
ساز ئېتەر دۇتارىنى ئول خانەۋەيران قىچقارىپ .
تېۋە ھەم سالدى قۇلاق ئاڭلادى تاھىر قىسسەسىن ،
نېكى دەردىنى دېسۇن يەتكۈرسە ئاسان قىچقارىپ .
دېدى : « ئەي خانىم تېۋەم قىلمە ھەيەل ۋەقت ئۆلدىكىم ،
بولە كۆر ئۇشبۇ كېچە دەردىمگە دەرمان قىچقارىپ .
كەلگىل ، ئەي سەييادى دەردۇ دىل قىلۇرسەن ۋەقتىدۇر ،
ئايتقىل ئول دەردۇ دىلىڭنى قالماس ئەرمان قىچقارىپ .

بۇ سۆز بىرلە تېۋە ھەم يولغە كىردى ،
قەدەمنى تىز قويۇپ يىلدام يۈرۈدى .
قەرارى قالمادى كىردى شەھەرگە ،
كى سەبرى قالمادى بىردەم قارارگە .
كىرىپ دەرۋازەدىن بولدى رەۋانە ،
كۆڭۈلدە شۈكر ئېتىپ ئايتۇر تەرانە .
يېتىپ كۆشەك ئىشىكگە تېۋە چۆكتى ،
تۈشۈپ تاھىر تېۋەنىڭ يۈزىن ئۆپتى .
تېۋەنى قويدى ئول يوقارى باقتى ،
نەقىشلىق ھوجرەلەرنى كۆردى ياقتى .
كۆرەر بىر ھوجرادا ياتۇر يىگانە ،
كى ئاندا ئۇردى ئاھى ئاشىقانە .

ئانىڭ ئاھىدىن ئۈيغانمادى زۇھرە ،
كى ئاندا ئالمادى بىر زەررە بەھرە .
دەمى ئۇلتۇردى ـ يۇ ، قىلدى سەزايى ،
كى ئۈيغانمادى ئۇل تارتتى ئىزايى .
فىغان ئەيلەدى تاھىر زار ئىشق دەپ ،
مەنى بىچارەغە ھەم زار ئىشق دەپ .
يىراقدىن كەلگەنىم سەن يار ئۈچۈندۇر ،
جەفالار تارتقانىم سەن يار ئۈچۈندۇر .
بۇ سۆز ئىبرەتكە كىدىن قالغان مەسەلدۇر ،
قوپ ئەمدى ياتماغىل ۋەقتى جەدەلدۇر .
سىنى ئىشقىڭدا كۆپ چەكتىم جەفانى ،
كى كۆرمەس بولدۇم ئەمدى بىر ۋەفانى .
قوپ ئەمدى ۋەسلى جامنى كەتۇرگىل ،
مىنى بۇ تەشنەگە بىردەم يەتۇرگىل .
فىراقىڭ تەشنەسىن سىراب قىلغىل ،
بۇ زۇلمەت كىچەسىن مەھتاب قىلغىل ،
كى يەتتە يىل يۈرۈپ ھەجرىڭدە، ئەي جان،
جەفا تارتتىم بەسى قالمادى ئەرمان .
كى ئەمدى شاھ ۋەقتىدۇر ئۆلۈرسەڭ ،
ئاراغە ۋەسلى جامنى كەتۇرسەڭ .
ئەگەرچە دوست ئىشتسە شاد بولسە ،
بارى غەم ـ قايغۇدىن ئازاد بولسە .

ئوقۇدى بۇ غەزەلنى ئۇردى بىر ئاھ ،
ئانىڭ ئاھىدىن ئۇل قىز بولدى ئاگاھ .
كىچپىمەن جۇملەئى ئەيشۇ تەرەبدىن ،
ياتۇرمەن ھۇجرەدە ئۇشبۇ سەبەبدىن .
كىشى بىلسە مۇنى ، ئەي يار ھەمدەم ،
قىلۇرمەن ئۆز ـ ئۆزۈمدىن ئاھ دەم ـ دەم .
قوبۇل تۇشتىمۇ دەپ ئاھى سەھەرگاھ ،
قاراپ يۈرۈپ ئۇرۇرمەن دەمبەدەم ئاھ .
سىنىڭ ۋەسلىڭ قىلۇر ئىبردى سەھەرگاھ ،
دەر ئىبردىم يەتكۈرۈرسەن ماڭا ئەللاھ .
كى شۇكر لىللاھ ھەق قىلدى مۇيەسسەر ،
مۇكەددەر خاتىرىم ئىبردى مۇنەۋۋەر .

مەن سىنىڭ ئىشقىڭ بىلە بىمار بولدۇم مەي ئىچىپ ،
خانۇمانىمدىن كىچىپ بىئار بولدۇم مەي ئىچىپ .
بارچە ئىشرەتدىن كىچىپ ئۈزدۈم كۆڭۈلنى بىر يولى ،
ھەم يەنە لۇتفى نىگارغە زار بولدۇم مەي ئىچىپ .
دەرد كۆپ ، ھەمدەردىمىم قىلماس ماڭا ھىچبىر دەۋا ،
مەن ئەزىز ئىبردىم ۋە لېكىن ، خار بولدۇم مەي ئىچىپ .
ھەر نەچە مەن جۇستىجۇ ۋەسلىڭنى قىلدىم جەھد ئىتىپ ،
يار ئىستەپ ھەمدەمىم ئەغيار بولدۇم مەي ئىچىپ .
خەستە دىل سەييادىكىم ، قىلدى ۋەتەن فەرزانەنى ،
يار ۋەسلىنى تىلەپ خۇممار بولدۇم مەي ئىچىپ .

قونۇپ بۇلبۇل گۇلىستانىنىڭ گۇلىگە ،
بولۇپ ھەمدەم دەمى ئۆز بۇلبۇلىگە .
بۇ بۇلبۇل زوق ئۈچۈن ئۈچۈپ قونادۇر ،
كى بۇ ئۆتكەن جەفالاردىن تانادۇر .
ئاچىپكىم رەڭ ـ بەرەڭ ئۇل غۇنچەئى گۇل ،
سالىپ بوينىغە قولىن زۇلفى سۇنبۇل .
بۇ قاشۇ كۆزلەرىن قىلدى تەرازۇ ،
بۇ كىچە بىر بىرىدىن قىلدى ئارزۇ .
تاڭ ئاتقۇنچە قىلۇر مەقسۇدى ھاسىل ،
نە ئەرمان بار ئىدى ئۇل بولسە ۋاسىل .

ئۇيغۇر كىتاب تورى www.uyghurkitap.com

فەلەكنى بوينى سۇندى يەتتى دەۋران ،
كۆڭۈلدە قالمادى بىر زەررە ئەرمان .
ھەۋادىن ياغدى رەھمەت مىسلى نەيسان ،
بولۇپ ئول بەرگ ئىچىندە مىسلى دەۋران .
خەزان ۋەقتى ئىدى گۇللار ئاچىلدى ،
سەدەفدىن دۇررۇ مەرجانلار ساچىلدى ،
بۇ سۆزنى مەئنىسىگە يەتتى ئاقىل ،
كى مۇنداق سۆزنى بىلمەس ئاندا ئاقىل ،
بولۇپ زەۋۋەج شۇرۇجەتكىم بۇ يەردە ،
نەفەرقى قالمادى ئويناپ كۆلەردە .
كى ئاخىر بۇ غەزەل تاھىر قىلىپ ياد ،
نەچە سۆز ئاشىقانە قىلدى فەرھاد :

قۇي ، ئەي ساقى ، سەبۇدىن جامى ۋۇسلەت ،
كەتۇر بىر زەررە ساڭا يەتتى دەۋلەت .
سەبىر بويىدە يەتتى ساڭا دەۋران ،
يار ئىلە قىلە كۆر ئەيش ئىلە ئىشرەت .
ئەگەرچە تۇتتى دۇننى جۇملە گۇفتار ،
بارىنىڭ كۆزىنىكىم باستى غەفلەت .
كەل ئەي دىلدار ، بۇ كۇن چىقالى غەمدىن ،
قويالى دىلدا بار ھەر قانچە كۇلفەت .
كۆشەك ئۆزرە چىقىپ قىلۇر تەرانە ،
تۇتۇپ دەۋران سۇرەلى ئاندا سۆھبەت .
بەسى چەكتۇق تۇمەن تۇرلۇك جەفانى ،
يىتەرمۇ جانغە دۇندىن مۇنچە مېھنەت .
شۇكۇفتە بولدى گۇللار باغدا ئەمدى ،
ئاچىل كۆر كىمگە يەتتى بەختۇ دەۋلەت .
ئاچىلسە نەۋ بەھاردە باغۇ بوستان ،
ياغار باغلارغا كۆكدىن ئابى رەھمەت .
كى سەن ــ سەن شاھسەن ، فەقىر گەدامەن ،
گەدالارغە قىلۇر شەھزادە شەفقەت .
سېنىڭ ئالدىڭدە سەييادە بەندە بولسە ،
قەدەمىڭ خاكى بىرلە ئەيلە تۇر بەت .

كى مۇنچە رازدىل قىلدى ، تاڭ ئاتتى ،
فەقىر بىچارەلەر خۇنابە يۇتتى .
كى ناگەھ كۆرسە بىراۋ قىزى ناگاھ ،
ئۇلارنىڭ ئاغزىدىن ئىشىتسە ئول شاھ .
نە قىلغايمىز دېبان كۆپ يىغلادىلار ،
يۇرەك باغرىنى ئوتغە داغلادىلار .
كى ئاخىر قىلدىلار بىر فىكر سەندۇق ،
سالىپ تاھىرنى ئاندا ئاغزى قۇفلۇق .
يەنە ئول ھوجرەدە ئول يەككە يالغۇز ،
ئۇرار خەلق كۆزىچە ئاھى جىگەر سوز .
بار ئېردى بىر ئىنەگەسى قەدىمى ،
بۇ ئېردى زۇھرەنىڭ ئىچكى نەدىمى .
كۆرۇڭ زۇھرە خەيالى خام قىلدى ،
بۇ ئىشرەت كۇندۇزىنى شام قىلدى .
دېدى : « كۇلبەم ئانام پۇشتى پەناھىم ،
ئەفۇ قىلغىل ، مېنىڭ كۆپتۇر گۇناھىم .
شۇكرى لىللاھكى جىسمىم جانى كەلدى ،
مېنىڭ بۇ دەردىمە دەرمانى كەلدى .
قەبىر ئىچىم ئۇياندى ئۇيقۇسىدىن ،
قۇتۇلغايمەن خەلايىق تەئنەسىدىن .
كېچەش نېدۇر كۆزۇم ئاقۇ قاراسى ،
نە بولۇر ئەمدى بۇ ئىش ماجەراسى .
ئىككىمىزگە بولە كۆر ئەمدى رەھبەر ،
بولە كۆر ئىككىمىزگە ئەمدى سەرۋەر .
تۇرۇپمىز ئىككى ئاشىق خىزمەتىڭدە ،
غەرىبلەرگە بولە كۆر سەن پىسەندە . »
دېدى تاھىرگە كىم ئول : « خوب بىلۇرسەن ،
بۇ زۇلمەتدىن يارۇقلۇققە چىقىپسەن . »
بۇ سۆزلەر ئىككىسىگە بولدى مەقبۇل ،
قىلىپ ئىككىسى شۇكرىغە تەۋەككۇل .
كېچە ــ كۇندۇزدە تاھىرنى ياشۇردى ،
كېچە بىر يەردە بۇ ئىشرەت سۇرەردى .
ئىنەگەسىنى ھەم بىر پىرە زالى ،
بار ئېردى خىزمەتىدە ماھى سالى .

نە سىر بولسە ئاڭا ئىيتماس ئىدىلار ،
كى سىررىن بولسە بىلدۇرمەس ئىدىلار .
بۇ ئىبردى كۆڭلىدە ئول شاھغە ئايتتىم ،
ۋەيا ھەمسايەگە ئايتىپ ئىشىتتىم .
ئۇلارنىڭ سۆزىدىن ئول بولدى ئاگاھ ،
كى شەيتان پىرەزەننى قىلدى گۇمراھ .
يوق ئىبردى بىر كۈنى ئىنەگە ئۆيىدە ،
سەير گاھى ئىدى دەريا يۈزىندە .
كېلىپ ئول پىرەزەن تاھىر قاشىگە ،
بۇ نەكۈن سالدى تاھىرنىڭ باشىگە.
بىلۇرمەن ، كۈندۈزى مۇندا كېلۇرسەن ،
كېچەلەر يۇرگەنىڭنى مەن بىلۇرمەن .
سېنى سۇلتانغە ئايتىپ سۇندۇرايىن ،
بۇ تۇركان يارلارنى كۆيدۇرەيىن .
بۇ سۆزلەر بىرلە بۇزال بولدى دىل شاد ،
يىبەردى كۆڭلىدىن ئۇ غەمنى ئازاد .
دېدى : « ئەي پادىشاھى ھەردۇ ئالەم ،
ئەزەلدىن ئەيلەدىڭ بۇ غەمگە ھەمدەم .
نە سەۋدالەر ئىدى باشىمگە سالدىڭ ،
بىرىپ ئىشقى ھەۋەس ، جانىمنى ئالدىڭ .
كى مەندە قالمادى بىر زەررە نامۇس ،
بولۇب مەن خەلق ئارا بىچارە مەئيۇس .

غەرەز بۇ جاندە بولسە ، جان سىنىڭدۇر ،
يوق ئىرسە دەردىمە دەرمان سىنىڭدۇر .
كى مەندە نە ئاتام بار نە ئانام بار ،
نەخشۇ ئەقرەبادىن زەررە غەم بار .
نەچۇك غەم بىرلە مېھنەتكە سالىپسەن ،
ھەمە سەبرۇ قەرارىمنى ئالىپسەن ».
دېبان چىقتى ئۆزىگە ئەرز قىلدى ،
ئۆزىنى دەردلەرنى فەرز قىلدى :

«مېنى بىچارەلەر قىلغان ئۆزۈڭسەن ،
چەھان ئاۋارەلەر قىلغان ئۆزۈڭسەن .
سۇنۇپ ساقى ماڭا شەربەت ئەزەلدىن ،
مېنى مەستانەلەر قىلغان ئۆزۈڭسەن .
سالىپ باشىمگە بۇ ئىشقىڭ ھەۋاسى ،
مېنى دىۋانەلەر قىلغان ئۆزۈڭسەن ،
ياقىپ شەمئ ئوتىنى جانىمگە ھەردەم ،
مېنى پەرۋانەلەر قىلغان ئۆزۈڭسەن .
ئۆزۈڭ سەييادىنىڭ دەردىگە دەرمان ،
مېنى دەرماندەلەر قىلغان ئۆزۈڭسەن . »

دېدى زۇھرە ئىنەگەگە : «ئايا يار ،
بارى سەن بەرمەگىل تاھىرغە ئازار . »
كى يىغلىپ ئولتۇرۇپ زۇھرە قاشىگە ،
كى زۇھرە ھەم قوشۇپ يىغلىپ قاشىگە .
دېدى زۇھرە : « ئايا ئەي يار دىلدار ،
ئاتام كەلسۇن بۇ سىرنى ئەيلەي ئىزھار . »
كى زۇھرە چىرلاتىپ ئۆي قىزلارىنى ،
بارى خىزمەتدەكى قىرقىنلارىنى .
دېدىلار : «بارچە ئاخىر ئۆلگۇمىزدۇر ،
گۈلىستان گۈللارىدەك سۇلغۇمىزدۇر .
دېدى ئول ، ـــ زال قۇل ... بەدكار ،
كۆرۈپ تاھىرنى ئول بولۇپتۇر ئەغيار . »
ئانىڭ يامانلىقنى زۇھرە بىلدى ،
بۇيۇردى ئىرەسىنى تىلمە قىلدى .
دېدىلار : « ئەمدى ئۆلسەك قالماس ئەرمان ،
كۆرەرمىز شۇكرىدىن نې كەلسە فەرمان .
ئەگەر ئۆلدۇرسەلەر قىسمەتىمىزدۇر ،
ئەزەلدە ئىشق ئۆزى زىينەتىمىزدۇر . »
دېدى تاھىرگە زۇھرە : «ئىشرەتىمدۇر ،
سېنىڭ ئالدىڭدا ئۆلسەم زىينەتىمدۇر .
ئۆلۈم كەلگۈنچە بىز ئىشرەت قىلالى ،
نەكىم قىسمەت بولۇر ئانى كۆرەلى . »
ئۆلۈغ ـ كىچىك بارىسى ئۇتتى خىلۋەت ،
نەچە كۈنلەر تۇرۇبان قىلدى سۆھبەت .
بىرى سازەندە تۇرۇپ ساز قىلدى ،

غەزەلخانلار بارى ئاغاز قىلدى .
ئالارنىڭ زەۋقىنى ئول شاھ ئىشىتتى ،
ئالارنىڭ ئىشرەتىگە شۇكرى قىلدى .
دېدى تاھىرنى سەۋداسىن ئۇنۇتتى ،
قىزنىق مېھرىنى تاھىردىن ساۋۇتتى .
خەبەرى يوق بۇلارنىڭ ھەم بۇلاردىن ،
بۇلارنىڭ يوق خەبەرى ھەم ئۇلاردىن .
بۇ مىكرۇ ھىيلە بىرلە توي بولدى ،
نىكاھ ئۇستىدە گۇفتگوي بولدى :
«مېنى بىچارەگە بولدى گىرىفتار ،
غەرىبلىكدە ماڭا بولدى خەرىدار .
دەڭىزلەر ئۆلتۇرۇر سۇلتان قۇلىنى ،
ئۇنۇتۇپتۇر ۋەلى يۈرگەن يولىنى .
مېنىڭ يەتتى ئىشىم قىلدىم سەفەرنى ،
ئالارگە دېدىم ئۇنۇتتۇم خەبەرنى .
تىرىكلىكدە ئالار تەييار ئىدىلار ،
غەرىبلىكدە ماڭا سىرداش ئىدىلار .
كى مەن كىردىم بۇگۈن مەيدان ئىشىگە ،
قەدەم قويىدۇم بۇگۈن مەيدان ئىشىگە . »
بۇ سۆزدىن ئۆزگە سۆزنى سۆزلەمەدى ،
ئۇلاردىن زەررەئى قايغۇ يېمەدى .
كى زۆھرە بارچەدىن مەشرۇت بىلەدى ،
بۇلار مەشرۇت بىرىپ بارچە بىلەدى .
دېدى زۆھرە : « ئاپا ئەي نانەۋانىم ،
فىدا بولسۇن ساڭا بۇ شۇددە جانىم .
مەزارىڭ ئالدىدا ئەيلەي مەزارى ،
قىلاي جانىم بىلەن مەن لالە زارى .
كى خەنجەر بىرلە كۆكسۈم چاك ئېتەرمەن ،
تىرىكلىكىم قورۇتۇپ خاك ئېتەرمەن . »
ئىكى ئاشىق قىلىبان ئاھۇ فەرياد ،
بۇ تارتار ئەلىمدىن داد ـ بىداد .
خەيال ئەتتىكى تاھىرنى ئۇنۇتۇر ،
يۈرۈپ ئويناپ سۆيۈنۈپ ھەم كۆيۈپتۇر .

رەقىبلەر قىلدىلار مەقسۇد ھاسىل ،
كى بولدىلار جەھەننەم ئىچرە داخىل .
كى ئاخىر شۇكرىغە قىلدى تەۋەككۇل ،
دېدى مەرگىنى ئاپاغىن ئەمدى ئىچكىل .
قولىدىن كەلگەننى قىلدى ھاسىل ،
كى بولدىلار ئالار دەۋزەخقە ۋاسىل .
خۇدا تەغدىرىغە يەتكۇسى بەندە ،
كى تاھىرنى شەھىد ئەتتىلەر ئاندە .
قىلىپ تاھىرغە ئەھد ئۇستىدە دەۋران ،
ئاقىپ مەيدان ئىچىدە رەڭبەرەڭ قان ،
كەل ئەي سەيياد ، زۆھرەدىن ھېكايەت ،
كى ئاخىر مۇردەگە بولدى ھىمايەت .
قىلۇر ھەر بىرى بىر تۆرلۈك فىغانى ،
ئانىڭدەك مۇردەگە كۆيمەسمۇ جانى .
ساچىپ باشىگە ئول دۇررى جەۋاھىر ،
چەراكى بار ئىدى خەزنەدە ئاخىر .
ئىتىپدۇرلار ئانى شەھىدى ئەئلا ،
ئانىڭ ئورنىنى جەننەت قىلدى مەئۋا .
سىپاھىكى ئانىڭ يۈزمىڭ ئىدى ساق ،
رەئىييەت قىرىق مىڭ ئېردى قازى ئەرباب.
يەنە شەيخۇ سوفىيۇ خاجە چەندان ،
فەقىر بىچارەلەر ئاندا فەراۋان .
قىلۇر دەرۋىشلەر زىكرۇ سەمائى ،
بارى خەلق ئەل ـ فىراقۇ ئەل ـ ۋىدائ .
بار ئېردى ئاندا پىر موللا مۇدەررىس ،
بۇلۇر ئېردى ئوشۇل تاھىرگە ھەم جىنس :
«كىتاب ئىچرە كۆرۈپمەن بىر دەلىلى ،
كى سىزلەر ئىشىتكىلار بىر نەزىرى .
ئوشۇل قۇلغە ئەتا قىلغاي بېھىشتنى ،
كۆرەر بېھىشت ئىچىندە كۆپ يېمىشنى . »
بۇ سۆز بىرلە زىيادە بولدى ئىخلاس ،
شەھىد قۇل بولدى دوستلار بەندەئى خاس .
كى ھەر سۆز باشىدە قىلدى غەزەلنى ،

ئوقۇپ يىغلاپ قىلغۇر ياد ئۇل گۈزەلنى .

كەل ئەي سەييياد ئاخىر بىر ھېكايەت ،
كى زۇھرە ھالىدىن قىلغىل رىۋايەت .
كۆرۈك بۇ زۇھرە فىكرى ئۆزگە بولدى ،
خەلايىق بارچە ئۆزگە سۆزگە بولدى .
كى سانى باردىلەر تاھىر باشىگە ،
يەقالار ھۆل قىلىپ كۆزىن ياشىگە .
كىيىپ ئۈستىگە زۇھرە قارا كۇرتە ،
يىغىندى زەررەئى ئالدىدە بەھرە .
قارا باتۇر بۇ ھال ئۈستىگە باردى ،
بۇ ھەم يىغلاپ ياقاسىن پارە قىلدى :
« ساڭا بولماس بەسى تاھىر ۋەفاسى ،
ساڭا ھەم قالدى كۆپ يادكار جەفاسى .
مەسەلدۇر ئەرتەدىن قالغان بۇ ئەخبار ،
كى ئۆلگەن ئەرتەدىن كىم ئۆلمە زىنھار .
تىرىكمەن ، ساڭا خىزمەتكار دۇرمەن ،
كى ئۆلدۇرسەڭ تەقى تەييار دۇرمەن . »
ئىشىتىپ زۇھرە ئايدى قارا باتۇر ،
بۇ كۈنچە بولماسە تاڭلار بولادۇر .
بۇ يەردە كۆرمەگىل خەلقدىن ئۇياتىڭىل ،
باربان توينى ئەسبابىن يۇرتىگىل .
تاھىر ئەللامە دەۋران قايدە ئېردى ،
تۈنۈ كۈن تاھىرىم يادىمدە ئېردى .
بۇ قىزلار بىلمەدى زۇھرە خەيالىن ،
ياشۇردى زۇھرە ئاندا پەرۇ بالىن .
ھەممە ياندى فىغانۇ نالە بىرلەن ،
بارى ھەم ئۆي قىزى ھەمراھى بىرلەن .
تاپىلمادى رۇمالى ئۇل زەمانى ،
سەبەب ئۇلدۇر كى شۇددە چىقسە جانى .
سەفەر قىلدى بۇلار يەتتى يىراقە ،
چۇنانچە زۇھرە مىندى بىر بۇراقە .
كى بىر خەنجەر بار ئېردى ھەم ياندە ،

سۇغاردى ئالدى خەنجەرنى قولىگە .
قويۇپ دەستەسىنى قەبرىن باشىگە ،
ئانى قاشىدەكى يوق ھېچ ئاندە .
ئىشارەت قىلدى ئۇل دەمدە ئۆزىگە ،
كۆرۈنمەس ئاتا ـ ئاناسى كۆزىگە .
كەلىمە ئايتتى زۇھرە بولدى ئاخىر ،
بەلى ئۆلمەكدىن ئۆزگە يوقتۇ تەدبىر .
بىچاق ئايناپ چىقىبان ئارقاسىدىن
بۇ يالدى كەيگەنى قىزىل قانىدىن .
كى سانى بولدى قىزلار ھەم خەبەردار ،
بارى ماتەمدە بولدى زارى ئەفكار .
كى زۇھرە مۇردەسىن شەھرىگە ئېلتىمەي ،
رىۋايەت بىرلە مۇردەنى كەتۇرمەي .
ئاناسى دىدى : « مۇنداق بىلمەدىم مەن ،
قىزىم دەردىگە دەرمان قىلمادىم مەن .
مەن ئەمدى بۇ تىرىكلىكنى نېتەيىن ،
ئۆز ئىشىمگە نەچۇك تەدبىر ئېتەيىن .
نەچە دىدىم ئاتاڭ ھەم ئاڭلامادى ،
سىنىڭ كۆڭلۈڭنى ئۇل ھېچ دۇيۇمادى .
كى ئاخىر ھال بۇل بۇلدى غەرىبىم ،
نېتەي ئەھۋال بۇل بولدى غەرىبىم .
نەچە يىغلاپ دىسە يوقتۇر ۋەفاسى ،
ئانىڭ ئۈچۈن دەۋام بولدى جەفاسى .
قويۇپ زۇھرەنى قەبرىگە خەلايىق ،
مۇرادى بۇل ئىدى يەتكۈردى خالىق .
مېنىڭ بىرلە قىلىپ ئۇل ئەھدۇ پەيمان ،
سۈرەر بولغان بۇ شەھرى ئىچىندە دەۋران.»
ئايا سەييياد ، زۇھرە بولدى ئاخىر ،
قىل ئەمدى باھىم ئىشلارىغە نازىر .
ئۆز ئۆزىدىن دىدى : « ئەي بەخت ياكار ،
مۇيەسسەر بولمادى ئۇل ۋەسلى دىيدار .
نە قەسدىڭ بار ماڭا ئايتىڭىل ئايا بەخت ،
مېنىڭ جانىمگە سالدىڭ ئاتەشى سەخت .

ئۇيغۇر كىتاب تورى www.uyghurkitap.com

ئۆمىدىم بار ئىدى كەلگەي يەنە يار ،
كى ئەمدى ھەر تەرەفدىن تەگدى يۈز خار.»
بارىپ كارۋانگە سۆزلەشتى بۇ قىزلار :
« نە يەرنى ئادەمىسىز ، ئايتىڭىزلار ؟ »
دېدىلەر : « شەھرى تارتاردىن كېلۇرمىز ،
نە سۆز سوراسىڭىز ئانى بىلۇرمىز . »
دېدى قىزلار : « بۇ يۇرتتا نې خەبەر بار ؟
دېگىل ياخشى ـ يامان سۆز بىزگە ئەخبار . »
« ئۆلۈپتۇر يۇرتىمىزدە بىر جەۋانمەرد ،
ئانىڭ دەردى ئېرۇركىم بارچەگە دەرد .
نە يىگىت ئېردىكىم بىر شاھبازى ،
باشىگە تۈشتى ئانىڭ ئىشقبازى .
ئۆزى مىرزا ئىدىيۇ ئاتى تاھىر ،
يۈزىدە مۇستەفانى نۇرى زاھىر .
ئاچىپ ئېردى يەنە جەننەتى رەھمان ،
جەھانغە كېلىپ ئېردى ھۇرى غىلمان .
بار ئېردى شاھزادەئى ئەجەب قىز ،
ئانىڭ تەئرىفىنى خوپ يەتكۇرۇرمىز .
يۈزى ئېردى قاراڭغۇ يۇلدۇزىدەك ،
ئاتى زۆھرەۋۇ زۆھرە يۇلتۇزىدەك .
بۇ تاھىر ئاشىقى زۆھرە ئىكەندۇر ،
گۇياكى ۋاموقۇ ئۆزرا ئىكەندۇر .
ئىكەۋلەن قىلدى ناگەھ ئىشق بۇنياد ،
ئالارنى تۇتتى سۇلتان داد بىداد .
غەزەپ بىرلە دېدى شەھ ، كەلتۇرۇڭلەر ،
نەچۇك بەكلىكۇ خانلىق ئىشتىڭلار .
كى بىز ھەم ئۇشبۇ ئالەمدىن ئۆتەرمىز ،
كى سىزلەر قولۇڭىزدىن داد ئېتەرمىز .
بۇ سۆزلەرنى دېدى ـ يۇ ، قىلدى ئەفغان ،
ئالارنى ھالىگە كۆيمەس نەچۇك جان .
ئۇشۇلدەم ئىلكىدە ئالماس جەللاد ،
قىزىل گۇل غۇنچەسىنى قىلدى بەرباد .
باشىنى كەستى جەللاد يولغە كىردى،
كۆرۈك نەۋبەت يەنە زۆھرەگە يەتتى .
يىغىپ ئۆلۈكنى زۆھرە ھەم ئۇشۇلدەم ،
ئۆيىگە ئىلتتى ئانى ھەم ئۇشۇلدەم .
كى ئابرۇيى بىلە قويدى قەبرىگە ،
بېرىپ رۇخسەت تەمامى خەلق ئېلىگە .
ئۆزى يالغۇز قالىپ قەبرىن باشىدە ،
خەبەر يوق خەيلى خىشى يولداشىدە .
كى بىر خەنجەرنى باغرىگە قويۇپدۇر ،
بۇ ئېردى مەقسۇدىم دەپ جان بېرىپدۇر .
بۇلارنىڭ ھالىغە خەلق بولدى گىريان ،
كى ھەركىم باش ئالىبان كەتتى ھەريان .
سۇراساڭ يۇرتىمىزدە بۇ خەبەر بار ،
بارى يىغلاپ نەچە سۆز قىلدى ئىزھار :

دوستلارىم بۇ يۇرتىمىزدە ئول كەبى سەيبارە يوق ،
بۇ غەرىبلىك بىرلە ئۆلگەن تاھىرى بىچارە يوق ،
ئول شەھىنشاھىنى يۇرسەڭ بۇ جەھاننى كافىرى ،
كافىرى يۈزى قارادۇر يۈزىدە بىر قارە يوق .
تاپمادىمكى زۆھرە تاھىردەك يەنە بىر شاھنى ،
ھەر تەرەفلەرگە باقۇرمىز كۆزىمىزدە قارە يوق .
ئەي سەبا ، ئايتقىل خەبەر ئول لەيلۋەش جانانەغە ،
تەلبە مەجنۇندەك يەنە كىم مەن كەبى پەرۋانە يوق .

ئول غەرىبلىكدە يۈرۈر سەييادى مىسكىن زارۇ – زار ،
نى قىلاي ، ئەي مەردى دىل ، ئول ساھىبى جانە يوق .

ئىشتىپ قىزلار ئولدەم قىلدى ئەفغان ،
دىيدىلەر بارچە ئەمدى بەردىلەر جان .
دىيدى قىزلار : «ئەجەبدۈر ئۇشبۇ ئىشلار ،
بارى بولغان بارىمىزگە بۇ ئىشلار .
بارى دىيدىكى : «باھىمگە بارالۇك،
بارىسى دىيدى مۇندا جان بىرەلۇك .
تەۋەككۇل ھەققى قىلدۇق بىز ئىكەۋلەن ،
بارارمىز دىيدىلەر غەم بولسە چەندان . »
بىرى شەھرى ئىدى بىرى جەھانگىر ،
بىلۇر ئىيردى ئالارگە فىكرى تەزۋىر .
ئىكىسى باردى باھىمنىڭ قاشىگە ،
جاھان قايغۇسىنى سالدى باشىگە .
بارىپ تىز ئايدى باھىم خىزمەتىگە ،
نە قىلسۇنلار ئەزەلنى قىسمەتىگە .
دىيدى باھىم : « ئايا قىزلار نە بولدى ؟
يىتىمگە ئوت تۇشۇپ گۇل تۇدە بولدى . »
دىيدى قىزلار : « ئايا ، باھىم سەرەفراز ،
كى بىر غەم ئۇشبۇ يەردە قىلدى ئاغاز .
بۇ كارۋانلار كىلۇر تارتار ئىيلىدىن ،
بارى يىغلاشتىلار كۇففار ئىيلىدىن .
ئۇشۇل بوستان گۇلىدىن كۆپ قىراۋان ،
خەبەر ئايتۇر ئوشۇل يۇرتدىن فەراۋان .
قىلىپتۇر گۇلنى خىرمەن بۇ دۇرەدگەر ،
كىسىپدۈرلار ئوشۇل گۇلدىن سەنەۋبەر .
گۇلىستانگە خەزان بادى تىگىپتۇر ،
بۇ گۇلنى تازەسىنى ئول ئۈزۈپتۇر .
ئانىڭ مۇردەسىنى زۇھرە ئالىپدۇر ،
ئانىڭ ئۇستىدە ئول جانىن بىرىپدۇر .
بۇ كارۋان شۇم خەبەرنى كەلتۇرۇپدۇر ،
تۇتۇپ تاھىرنى ئول شاھ ئۆلتۇرۇپدۇر .
ئىكىسىنى كۆمۈپدۇرلار يەنە شەھ ،
چىقىپدۇر سەرۋى گۇل بەرگى تالاشە .
ئاراسىدە قارا باھادۇر ياتىپدۇر ،
خۇدايىم بىر تىكەن ئانى قىلىپدۇر . »
ئىشتتى سۆز باھىم ئۇردى بىر ئاھ :
«نىگە بولدۇم مەن ئەمدى بەختى گۇمراھ ،
خۇدايا ، مەن رىزامەن ئال بۇ جانىم ،
كىرەكمەسدۈر ماڭا دۇنيا ئەمانىم . »
بۇ سۆزلەرنى دەبان بىر ئاھ ئۇردى ،
ئوشۇل ئاھ ئۇستىدە ئول جاننى بەردى .
بارى قىزلار قىلىپ كۆپ ئاھۇ ئەفغان ،
ئاقىپ كۆز ياشىدىن دەريا بولۇپ قان .
دىيدى قىزلار : «تۇرۇبان ماھ پەيكەر ،
بارىمىزگە ئىدىنىڭ سەن شاھ سەرۋەر .
جۇدا بولدۇك نىچۇك تەدبىر ئىيتەلى ،
يەنە مەقسۇدىمىزگە بىز يىيتەلى . »
نەچە قىزلار بۇ يەردە بەردىلەر جان ،
ئەزىز جاننى قىلىپ ئول يەردە قۇربان .

خەبەر يەتتىكى باھىم ئاناسىگە ،
كى ئوت سالدى جىسىم كاشانەسىگە .
مۇنى ئاڭلادى ئانىدە شاھى ئادىل ،
دىيدىكىم » « ماڭا بەردىڭ زەھرە قاتىل »
كى سۇلتان بىرلە خانىم ئاھ ئۇردى ،
ئالار باھىم سارى يىغلاپ يۇگۇردى .
يىتىشتى .... (1)

بۇ ئەسەرنىڭ مۇھەررىرى : **م . باھاۋىدىن**

---

(1) مۇشۇ جايدىن باشلاپ ئاخىرى يوقالغان .

ئۇيغۇر كىتاب تورى
www.uyghurkitap.com

«دىۋانى مەھزۇن» دىن

ئىسمائىل مەھزۇن [1]

نەشرگە تەييارلىغۇچى : تۇرسۇن ھۇشۇر

يوق ئاگا نې ھەد ئاتىغە ئاشنا مەن دېگەلى [2]
پادىشاھدۇر ئول ماگا ، مەن بىر گەدادۇرمەن ئاگا .
ۋەسلى ھاجەتمەندىدۇرمەن دەرگەھىغە يۈز قويۇپ
ئەجز ئىلە بوغزۇم چېكىپ يۈز يالبارادۇرمەن ئاگا.
شەمئ يەڭلىغ جىلۋە قىلغاچ بەزم ئارا پەرۋانەدەك ،
ئۆزۈلۈپ يۈز قانلا باشىدىن فىدا دۇرمەن ئاگا .
داغى ئىشقىدىن تىلەرمەن يوق ئەجىب مۇستەغنىدۇر ،
بىر دەرەم قىلسە كەرەم ئول ، بىنەۋا دۇرمەن ئاگا ،
فانى دۇنيادىن يېقىنلاشتى بارۇرچاغ ، ئەي سەبا ،
مەندىن ئولسۇن ئول بەھىل مەن ھەم رىزادۇرمەن ئاگا ،
لۇتف ئېتىپ ئول تا ئۆزىگە ، مەھزۇنا ، قىلماي كۇشىش ،
نۇكتە ۋەسلىدىن ئەرز ئەتمەك خەتادۇرمەن ئاگا .

*　　*

ئول پەرى دىۋانە قىلدى كۆرسەتىپ تەلئەت ماگا ،
بولدى پەيدا ئىشق ئوتىدىن يۈز تۈمەن شىددەت ماگا ،
نەخلى ئۇمرۇم بىرلە دىنىم خىرمەنىن كۈل قىلدىكىم ،
زۇلفۇ يۈزى بەر قىدىن تۈن كۈن يېتىپ ئافەت ماگا .
دەردۇ رەنجىگگە دەۋادۇر سەبرۇ پەرەس ، ئەي ھەكىم ،

---

[1] «دىۋان مەھزۇن » دىن بىر قىسىم شېئىرلار « بۇلاق» مەجمۇئەسىنىڭ 1981 ـ يىللىق 1 ـ سان ، 1982 ـ يىللىق 1 ـ سان ۋە 1982 ـ يىللىق 2 ـ سانلىرىدا ئېلان قىلىنغان ئىدى . بۇ قېتىم ئېلان قىلىنغانلىرى مەھزۇننىڭ ئىلگىرى ئېلان قىلىنمىغان غەزەللىرىدىن ئىبارەت .

[2] بۇ غەزەلنىڭ باش تەرەپى پەرسۇدە بولغان ، ئوقۇش مۇمكىن بولمىدى .

سەبر قىلما قىلىقغە ئەمدى قالمادى تاقەت ماڭا .
باشقارۇرسەن قايىسى تائەتغە مەنى ، ئەي زاھىدا ،
قاشى مىھرا بىغە باش قويسام ئىرۇر تائەت ماڭا . [1]

*　　*

بارما ھەرگىز بەزم ئارا ئول شوخى ماھىڭ بولماسا ،
باشىڭ ئۇزرە ئوتلۇغ ئاھىڭدىن كۇلاھىڭ بولماسا .
قىلما بىردەم ، ئەي كۆڭۇل ، يار ئالدىدا دەئۋايى ئىشق ،
قان ياشىڭ بىرلە سارىغ چىھرىڭ گۇۋاھىڭ بولماسا .
خاھ مەخفى نالە قىل خاھ ئاشكارا ، خاھ فىغان ،
يەتمەس ئول ئايغە ئاڭا مەھزۇب ئاھىڭ بولماسا .
ئۆلتۇرۇر ئالەم غەمى ، ئەي بەندەلەر ۋا بەستەسى ،
مەي بىلە مەيخانە دەھلىزى پەناھىڭ بولماسا .
دەير پىرى مەي بىرىپ ئايتۇرمۇ تەكبىرى فەنا ،
خىرمەنى جاندىن تىھى خەس بەرگى كاھىڭ بولماسا .
لۇتف خۇرشىدى يارۇتماپدۇر قىيامەت دەشتىدە ،
رۇزگارىڭنى قارا قىلغان گۇناھىڭ بولماسا .
دەردلىغ سايىرارمۇ ئىردى بۇلبۇلى شورىدە دەك ،
خەستە مەھزۇن كۆڭلى ، ئەي گۇل ، جىلۋە گاھىڭ بولماسا .

*　　*

يا رەبا ، ھەيبۇ قەدىمسەن ئىپتىدا يوقتۇر ساڭا ،
ئىپتىدا يوق ئىردى ئانداغ ئىنتىھا يوقتۇر ساڭا .
جەھد ئىلە قۇرب ئىستەبان ھەردەم سەمادىن تا سەمەك ،
بولماغان ئەشيا ئىچىدە مۇبتەلا يوقتۇر ساڭا .
شاھلارغا شاھدۇرسەن ئەيلەپ ئەدلىڭدىن ئۇمىد ،
ھاجەتىن ئەرز ئەتمەگەن شاھۇگەدا يوقتۇر ساڭا .
بىر نەفەسدە رەدنى مەقبۇل ئەيلەسەڭ ، مەقبۇلنى رەد ،
ئول ئۆزۈڭنىڭ مۇلكىدۇر ھەرگىز خەتا يوقتۇر ساڭا .
مۇئمىنۇ كافىرغە بۇ ئالەمدە رەھمىڭ كۆپ ئىرۇر ،
چۇنكى رەھمانىر ــ رەھىم دۇرسەن رىيا يوقتۇر ساڭا .
بىر سىفاتىڭ لەم يەلىد بىرلە ۋەلەم يۇلەد ئىرۇر ،
سەن ئاتا ھىچكىمگە ئىرمەسسەن ، ئاتا يوقتۇر ساڭا ،
ئافەرىنىشنى ھەمە زاتىڭ ئىھاتە ئەيلەمىش ،

[1] قولىيازما كىتاب ياخشى ساقلانمىغانلىقتىن بۇ غەزەلنىڭ ئاخىرى كەمتۈك بولۇپ قالغان .

سەن خۇدايى بارچە ئالەم سەن ، خۇدا يوقتۇر ساڭا .
دېدي « لا ئەهسا سەنا » ھەردەم ھەبىبىڭ ھېچ كىشى ،
ئەيلەگەن ئەيلەپ ئۇبۇدىييەت ئەدا يوقتۇر ساڭا .
گۈلشەنى ھەمد ئىچرە ھەرقۇش بىلگەنىن ئايتۇر ، ۋەلېك ،
ھەددىن ئېرمەس ، مەھزۇنا ، شەرمى ھەيا يوقتۇر ساڭا .

* *

كۆرسەتىپ يۈز زۇلفىغە بەد ئەيلەدى كۆڭلۈم ئالىب ،
بار ئانىڭدەك كىم تۇتار سەييياد قۇشنى ئوت سالىب .
يۈزۇ زۇلفىدىن كۆڭۈلكىم ئەرتەۋۇ ئاخشامغىچە ،
ئوتغە تۈشكەن رىشتە يەڭلىغ زارۇ ھەيران تولغانىب .
كۆل بولۇب ئايىنەئى كۆڭلۈمگە بەرمىشمەن جۇلا ،
خەستە جانىم بەرق رۇخسارىغە خەستەك ئۆرتەنىب .
يۈز سەمۇم ئېردى كۆڭۈلدە يار ۋەسلى قىلدى رەفئ ،
شادلىق يۈزلەنسە تاڭ يوق مۇنچە كۆپ غەمگە قالىب .
مەي ئىچىب يار ئىلكىدىن مەستانە ئولسام دېر ئارا ،
ئەي مۇغەننىلەر چىقىڭلار نۇھە ئاھەڭدىن چالىب .
ئەي كۆڭۈل ، ئاگاھ بول خاھ شاھ بولسۇن خاھ گەدا ،
دەھرزالى ئۆتكەزۇر ھەر بىرنى بىر يولغە سالىب .
جان بىلە كۆڭلۈڭنى مەھزۇن يارغە تاپشۇرماساڭ ،
خەس كەبى نابۇد ئېتەر دەريايى ئالەم چايقالىب .

* *

زىھى ئەفلاكنى ئول تۈن بۇراقىڭ پايمال ئەيلەب ،
غۇبارىنى مەلا ئىك كۆزلەرىگە ئىكتىھال ئەيلەب .
بىساتى قۇربىغە يەتتىڭ ، يېتەلمەس ئەقل ئول يەرگە ،
مەقامى قاب قەۋسەين قاشلارىڭنى ئىھتىمال ئەيلەب .
مۇھەببەت بىرلە چىرلاب ئاشىقىڭ مەئشۇق ھەرىمىغە ،
ئارادىن ئىككىلىك كەتتى ئۆزىگە ئىتتىسال ئەيلەب .
ھەبىبىم دەب قىلىپ لۇتفۇ كەرەم ، قىلدى ساڭا بەخشىش ،
تەمام ئۇممەتلەرىڭ يازۇقلارىن ھەقدىن سەۋال ئەيلەب .
ئۇرۇجۇڭ ئاخشامى يەر ئاستىندا سارغىرىپ تىترەپ ،
بۇراقىڭنىڭ ئىزى چۈن مىھرى يۈزىن ئىنتىھال ئەيلەب .
ياڭى ئاي چەرخ ئۈزە كۆپ ئارزۇ بىرلە قىلىب تەئزىم ،

ئاتىلىڭ نە ئىلنى ئۆپمەكلىك، ئۇچۇن قەددىنى دال ئەيلەب .
ئۆزۈڭ رەھم ئەتمەسەڭ شەرمەندەلىكدىن ، يا رەسۇلىللاھ ،
ساڭا مەھزۇن قىيامەتدە بولۇرمۇ ئەرزى ھال ئەيلەب .

* *

فىغانىكىم سۇردى ئۇمرۇمنى فەلەك لەيلۇ نەھار ئەيلەب ،
بۇ ئەدھەم بىرلە بۇ ئەشھەب ئۆزى ھەردەم سەۋار ئەيلەب .
يوق ئېردى ئىختىيارىم كەلمەكۇ كەتمەككە ئالەمدىن ،
قەزا ئىلكى چىكەر ھەريان مېنى بى ئىختىيار ئەيلەب .
ئىلاھا ، ئانچە جۇرمۇم باركى ، تەۋفىق يوق ئىبادەتكە ،
كەرەم قىلساڭ نە بولغاي بارىنى يوق ، يوقنى بار ئەيلەب .
كېسەكدەك يانچىپ ئۆزلۈك تاغىنى ئۆلسەم ئەرەنلەردەك ،
فەنا يەلىگە بەرمەك بىرلە توپراغىن غۇبار ئەيلەب .
تەنىمنى زەررەئى قويماي نىشان پاك ئۆرتەدىڭ ، ئەي ئىشق ،
كەل ئەمدى قوي ھەزىن جانىمغە داغ [لار] يادگار ئەيلەب .
ئەگەر يۈز جان بېرىب كوي ئىتلارى باشقان ئىزىن تاپسام ،
باشىمنى ئالماغايمەن تا قىيامەت سۇرمەزار ئەيلەب .
سىكەندەردەك كېرەكمەس پادىشاھلىق ، خىزرى ئۇمرى ھەم ،
تىلەرمەن ۋادىئى ھەيرەتدە ئۆلمەك ئۆزنى خار ئەيلەب .
كىرىب مەيخانەگە مەي دەير پىرى ئىلكىدىن ئىچمەي ،
كىشى غەمدىن قۇتۇلماق مۇمكىن ئېرمەستۇر فىرار ئەيلەب .
مەنى مەھزۇن گەداغە رەھم قىل مەھشەردە ، يا ۋەھھاب ،
گۇنەھكار ئەلنى باغلاپ ئۆتكەزۇردە بىر قەتار ئەيلەب .

* *

دوستلار ، ياغسا جۇنۇن تاشى ماڭا قىلما سەبەب ،
كەلسە باشىمغە فىشانەمدە فىتىلگەن نې ئەجەب .
كۈندۈز ئاخشامغىچە ھەجرىدە ئانىڭ يۈزمىڭ غەمى ،
ھەر نەفەسكىم كېچە تاڭ ئاتقۇنچە يۈز رەنجۇ تەئەب .
ماڭا خۇنابەئى غەم ھەجرىدە يۇتماقنى قەزا ،
يازدى ۋەسل ئىچرە ئىچىپ مەي قىلۇر ئەل ئەيشۇ تەرەب .
ئىشق دەردى بىلە ھەجر ئەمگەكىدىن سۆز دېمەن ،
نالە تەقدىر ئىشىغە ئەيلەمە كىم ئېرمەس ئەدەب .
ھەجر تاغى بىرلە غەم دەشتىدە نابۇد ئۇلماي ،

www.uyghurkitap.com ئۇيغۇر كىتاب تورىبېكىتى ئۇيغۇرچە كىتابلارنىڭ يېڭى ئادرېسى

ئىشق ئارا قالمادىكىم خاھ خىتا خاھى ئەرەب .
ئۆزنى سابىت قەدەم ئەت فەقر فەنا يولىدا كىم ،
ئاندا ئىسباتىغە يەتمەيدۇر ھەسەب بىرلە نەسەب .
پەھلەۋان دېمە تەھەمتەننى ، دېگىل ئول كىشىنى ،
ئۆرلىگەن چاغدا ئاچىغ سەبىر بىلە بۇسە غەزەب .
دەر [د] ۇ غەم كۆپرەك ئۇچۇن چەرخ ماڭا « مەھزۇن » دەپ ،
ئاھ نەيلەي ، ئاتىم ئىسمائىل ئىدى ، قويدى لەقەب .

*　　　*

كۆلبەمگە كەلسە ناگەھ ئىتىلىڭ مىھمان بولۇب ،
قىلمايمۇ تۆئمە باغرىم ئاڭا مىزبان بولۇپ .
باغرىم ئۆزۈب يىمەكنى ئىتىلىڭ مەيىل قىلمادى ،
كۆز يولى بىرلە ھەسرەتىدە، ئاقتى قان بولۇب .
ئۆلسەم نەغەم غەمىلىڭ بىلە كىم ساڭا ھەر كۈنى ،
ياتمىش يولۇڭدا مەن كەبى يۈز ناتەۋان بولۇب .
ياغدۇردى كۆپ باشىمغە جۇنۇن تاشى ، ئەي پەرى ،
بىر ئوت سالىپ كۆڭۈلگە جەمالىڭ نىھان بولۇپ .
قاشۇ كۆزۈڭ خەيالى يىتىب قەتل ئىتىپ ئىدى ،
ئۆلگەن كۆڭۈل تىرىلدى لەبىڭ يادى جان بولۇب .
فاش ئەتتى ھەجر زەئفىنى خەلق ئىچرە ، ئاھ كىم ،
ئۇريان تەنىم سۆڭەكلىرى بىر بىر ئەيان بولۇپ .
كۆرسەتتى ھەجر زەخمەلەرى ۋەسل باغىنى ،
كۆڭلۈم ئۆيىدە ھەر بىرى بىر تابدان بولۇب .
ئەي گۈل ئۇنۇتما بادى خەزاننى قىلىپ غۇرۇر ،
بۇلبۇل قەناتى باشىڭ ئۆزە سايەبان بولۇپ .
مەھزۇن دېسەڭ قاچان توكەتۇر ئىشق دەردىنى ،
ھەر تار مويى تەڭدەكى بار بىر زەبان بولۇب

*　　　*

ئەيكى ، ۋەسل ئىستەرسەن ئۇلفەت رىشتەسىنى مەھكەم ئەت ،
ئىتلارىغە يارنىڭ ئەۋۋەل ئۆزۈڭنى مەھرەم ئەت .
بەيتۇل ـ ئەھزان بىرلە ھىجران زەھرىنىڭ دەفئى ئۇچۇن ،
مەي ئىچىپ ئۆزنى فەنا مەيخانەسىدە بىغەم ئەت .
ئەي كۆڭۈل ، ئول لەيلىۋەشنىڭ ۋەسلىغە يول تاپماساڭ ،

ئۆزگە مەجنۇندەك کىیکلەرنی رەفىقۇ ھەمدەم ئەت .
سەبزەئی ئەیشم کۆکەرسۇن ۋەسل باغىدا دىیسەڭ .
فۇرقەت ئىچرە ئانچە کىم یىغلاب کۆزۆڭنی پۇرنەم ئەت .
گەر نەماز ئەیلەي دىیسەڭ ئول بۇت قاشی مىھرابغە ،
کىم ھىلال یەڭلىغ تەۋازئ بىرلە قەددىڭنی خەم ئەت .
فەقر کویی ئىتلاری سىلکىگە کىرمەك ئارزۇ ،
ئەیلەسەڭ باسغان ئىزی تۇفراغىدىن ئۆزرە کەم ئەت .
تاپمادىڭ دەھر ئەھلىدىن ئىستەپ ۋەفا تاپتىڭ جەفا ،
دەھرىدىن مەھزۇن چىقىپ دەشتی ئەدەم ساری رەم ئەت .

* *

یار بەزمىدە مىنی ئۆتکەن کىچە یاد ئەیلەگەچ ،
تاپتی جان ئۆلگەن کۆڭۆلنی ، لۇتف ئىلە شاد ئەیلەگەچ .
ۋەسل قەسرىغە کەبۇتەردەك کۆڭۆل پەرۋاز ئىتەر ،
ھەجر چاھی قەسرىدىن رەھم ئەیلەب ئازاد ئەیلەگەچ .
ھەجر ئەندۇھ بىرلە قاچتی تاپمایىن یول دەربەدەر ،
ۋەسل باغی ئىچرە ئول گۇل مەجلس ئاباد ئەیلەگەچ .
بادەئی لەئلی بىلە یۈز ئانچە سەرشار ئولدی جان ،
زۇلم تىغىدىن جەفا ئول ئىککی جەللاد ئەیلەگەچ .
ئول ئىچىپ تۇتتی ماڭا مەي ، مەن ئىچىپ تۇتتۇم ئاڭا ،
ھۇجرەئی خاس ئىچرە مەن بىر نەغمە بۇنیاد ئەیلەگەچ .
غەیر نەقشی قالمایىن کەتتی کۆڭۆل جامىدا کىم ،
مەینی یۈز سىرىپ سۇمۇرمەك بىرلە بىداد ئەیلەگەچ .
ئاھ نەیلەیکىم ، خە یال ئىردی ۋە قۇش ئۇشبۇ ھال ،
شەمئ ۋەسل ئۆچتی خورۇسی سۇبھی فەریاد ئەیلەگەچ .
یوق فەرىدۇن تەختی بىرلە جامۇ جەمدىن ھىچ نىشان ،
بىۋەفالىقدىن بۇلارنی چەرخ بەرباد ئەیلەگەچ .
کۆز یۇمۇپ ئاچقۇنچە مەھزۇن ۋەسلىغە یوق ئىئتىماد ،
ھەجر ئىلە قىلماق سىتەم ئول بىزگە مۇئتاد ئەیلەگەچ .

* *

گۇلگۇن ......(1) یۈزۈڭدە نىگار ئولغاچ ،
ئاچىلدی چەچەك ھەریان ئاندىن بۇ بەھار ئولغاچ .
.... (2) کۆرگەچ قان مۇمکىن ئولۇر گویا ،

(1) (2) ئەسلی قول یازمدا بۇ ئورۇنلار ئۆچۈپ کەتکەن .

www.uyghurkitap.com

بۇلبۇلغە يىتەر زەخمەت گۇل ياندا خار ئۇلغاچ .
باغرىم ئۇزۇلۇپ چىقتى ئاھىم تۇتۇنى بىرلە ،
ئەنجۇم بىلە چەرخ ئىبرەمەس بۇدەۋر شەرار ئۇلغاچ .
قوزغالدى ھەمە ئافاق يۈز فىتنە بىلە بۇ دەم ،
ئۇلشوخ سەمەندىغە مەستانە سەۋار ئۇلغاچ .
يەتمەس كىشى مەقسەدغە تا ئۆزنى فەنا قىلماي ،
ئۆتتى ئاياغىن كۆڭلۈم يولىدا غۇبار ئۇلغاچ .
جان ۋەسلىغە يول تاپتى تەگمەك ئاڭا ، ئەي ئەھباب ،
ھەجر ئوقلارىدىن جىسمىم يۈز يەردە فىگار ئۇلغاچ .
فىتراكىغە كۆڭلۈمنى بەند ئەتمەس ئىدى ھەرگىز ،
سەيد ئەتتى كىلىپ سەھۋەن ئول گەرم شىكار ئۇلغاچ .
يارەب ، بۇ نەچۇك كۆزدۇر مەي ئورنىدا پەي دەرپەي ،
قانىمنى ئىچىپ قانچە قاناماپتۇ خۇمار ئۇلغاچ .
شايەدكى قىلۇر رەۋشەن ئول ئاي كىلىپ ، ئەي مەھزۇن ،
سەبر ئەيلە مەلال ئۇلماي غەم كۇلبەسى تار ئۇلغاچ .

* *

ئۆلتۈرۈر ، گەر تىر گۇزۇر ئول مەھلىقاغە يوق ئىلاج ،
بار ئانىڭدەككىم قەزا بولغان بەلاغە يوق ئىلاج .
ئەۋۋەلا كۆر گىل مىنىڭ ھالىم دەۋادىن دىمە سۆز ،
بىلمەدىڭمۇ ئۇشبۇ دەردى بىدەۋاغە يوق ئىلاج .
.... (2) ھۆسنى زەكاتىن بار مۇڭلۇغ جان بىرىپ ،
تەلمۈرۈپ تۇرماقدىن ئۆزگە بىنەۋاغە يوق ئىلاج .
« كىم سىبنى رەنجۇر قىلدى » ــــ دىبدى ئول ، قىلدىم سۇكۇت ،
پادىشاھى بىرلە سۆزلەشمەك گەداغا يوق ئىلاج .
توختىماستىن كۆپ تىكىپ زەخمىم كۆلۈپ دەير ئىچرە كىم ،
ھەجر ئوقى پەيكانلارى قىلغان ياراغە يوق ئىلاج .
ئىستەدىڭ ئەيكىم قۇتۇلماغلىق جەھان غەۋغاسىدىن ،
ئىچمەيىن بىر جام مەي بۇ ماجەراغە يوق ئىلاج .
سەبر قىلغىل بۇ مۇسىبەت بىرلە يىغلاپ ھەر كۈنى ،
كۆپ پەرىشان بولما مەھزۇنكىم ، قەزاغە يوق ئىلاج .

* *

زۇلم تىغى قىلمادى بۇ جىسم ئۇريانىمنى تىنچ ،

ئەشك سىلى قىلماغاندەك بەيتۇل ـ ئەھزانىنى تىنج .
مېھر رەشكى بىرلە ئانىڭ ئەتمەدى يۈز ۋاي كىم ،
خەستە جانىم تەلبە كۆڭلۈمنى ، كۆكۈل جانىمنى تىنج .
ئول بەھارى ھۆسنى يادى بىرلە بەرقۇ رەئددەك ،
كىم ئىشتتى ياتمادى بۇ ئوتلۇغ ئەفغانىمنى [تىنج] ،
سەبر خەيلىغە كۆكۈلدە مىزبان ئېردىم ، ۋەلىك ،
ئىشق زورى قويمادى ئاندا بۇ مېھمانىمنى تىنج .
ۋەئدە بەرگەچ ھەر رەگىدە سەكرەشۇرلەر شەۋقدىن ،
قەتل ئېتىپ كاش ئەيلەسە يەپ ئىتلارى قانىمنى تىنج .
تىنج ئۈلاي دېدىم جەھان ئىشغالىدىن ئىلكىم چېكىپ ،
قىلما ، يارەب ، بىر نەفەس كىلكى دۇرئەفشانىمنى تىنج . ①

* *

تاكۆكۈل ھەجر ئوقلارى بىرلە چىقاردى بالۇ پەر ،
ھەر نەفەس پەرۋاز ئېتىپ ۋەسل ئەۋجىغە قىلدى گۈزەر .
ھەجر دەردىنى چېكەردىن بولمايىن ھەرگىز مەلۇل ،
ئاڭلادىم كىم ۋەسل ئىكەندۇر ھەجر نەخلىغە سەمەر .
شۇكرلىللاھ ياردىن كۆردۈم ۋەفا ، تارتىپ جەفا ،
ئۆيلەدۇر كىم كۆرمەيىن جەننەتغە يول يوقدۇر سەقەر .
دەير ئىچىدە ئۈلتۇرۇر چاغدا مېنى رەنجى خۇمار ،
لۇتف ئېتىپ تىرگۈزدى مەيدىن ئول بۇتى زەررىن كەمەر .
پىر دەير ئالدىدا جان بەرسەم نې تاڭ ئول مەي پۇرۇش ،
مۇھتەسىب مەي ئىچكەنىمنى ئەلگە ئاينۇر دەربەدەر . ②

* *

ئەي لەتافەتدە يۈزۈڭگە ماھى تابان ئوخشاماس ،
لەئلى سىرابىڭغە ھەرگىز ئابىھەيۋان ئوخشاماس .
قامەتىڭغە سەرۋى ئەر ـ ئەر ئوخشاماي قان يىغلادى ،
خىرمەنى ھۆسنۈڭغە ، ئەي گۈل ، باغۇ بۇستان ئوخشاماس .
ئارەزىڭنى گەردىبسە نەققاشى چىن تەسۋىر ئىتەي ،
تا قىيامەت جان چېكىپ ھەردەم يۈتۈپ قان ئوخشاماس .
ئەيلەب تارىپدۇر باغبان ، ③.........

---

(1) بۇ غەزەلنىڭ ئاخىرى يوقالغان .
(2) بۇ غەزەلنىڭ ئاخىرى يوقالغان .
(3) بۇ بېيتنىڭ باش تەرىپى كېسىۋېتىلگەن .

ئۇيغۇر كىتاب تورىكتى
www.uyghurkitap.com

كۆز ياشى بىرلە سۇ بەرگەن بىرلە رەيھان ئوخشاماس .
.... (1) مەن گەداغە قىل كەرەم ،
پادىشاھلىق بولماسا گەر لۇتف ئېھسان ئوخشاماس .
يىغلاسام ۋەسلىڭگە يول تاپماي فىراقىڭ دەشتىدە ،
كىم سىرىشكىم مەۋجىغە دەريايى ئۇممان ئوخشاماس .
سەلتەنەتكە يەتمەدىم دەپ بولما مەھزۇن دەردىناك ،
بۇ رىيايى فەقرگە تەختى سۇلەيمان ئوخشاماس .

*　　*

ئەي كۆڭۈل بىزگە بۇكۇن دەردۇ بەلا ئېرمەس ئەمەس ،
يارھەجرى بىرلە يۈز رەنجۇ ئەنا ئېرمەس ئەمەس .
ھەجر تىغىدا يۈرەك باغرىم ئولۇپ يۈز پارەئى ،
كىم ئانىڭ ھەربىرى يۈز يەردە يارا ئېرمەس ئەمەس .
ئايرىلىپ ئۆلسەم ئول ئايدىن مېنى تىر گۆزمەس ئۇچۇن ،
رەھم ئېتىپ كەلسە مەسىھ جانغە جەفا ئېرمەس ئەمەس .
ساقىيا ، تۇت ماڭا مەي زەھر قوشۇپ كۆپ ـ كۆپ ئىچەي ،
ئالەم ئالەم غەمىغە ئۇشبۇ دەۋا ئېرمەس ئەمەس .
چىداماي چەرخ [نىڭ] جەفاسىغە شىكايەت ئەيلەمەك (2) ،
فەقر ئېلى رەسمىسىدە جۇزى خەتا ئېرمەس ئەمەس .
دەھر ئېلى ئەھد ئىلە پەيمانىغە يوق زەررە ۋەفا ،
كىم ئانىڭ دىمە شىئارىدا ۋەفا ئېرمەس ئەمەس .
ھەر بەلايىكى كىلۇر باشىگە مەھزۇن ئاندىن ،
شۇكرى قىل سەبر بىلە لۇتف ئەتا ئېرمەس ئەمەس .

*　　*

تۇتاردا ساقىئى گۇلچىھرە بادە ...
دەبان ھالىڭنى يىغلاب زار ـ زار ئىچ .
نەفەس جان تەندە دۇر ھەركۇن ساناغلىق ،
بىرىپ جان ھەر نەفەسدە بىشۇمار ئىچ .
ئىشىت « ياەييۇھەل ـ ئەتشان » نىداسىن ،
كى ئولمە تەشنە لەب بى ئىختىيار ئىچ .
يوق ئېرسە بەرگەلى مەي ۋەجھىگە نەقد ،
ھەزىن جان جەۋھەرىن ئەيلەپ نىسار ئىچ .
رىيا يوقتۇر خەرابات ئەھلى ئىچرە ،
تۇنۇكۇن خاھ نىھان خاھ ئاشكار ئىچ .
مەيى ۋەھدەت تاپىپ ئالەم غەمىدىن ،
قۇتۇلماق ئىستەسەڭ مەردانەۋار ئىچ .
دىسەڭ مەھزۇن بولاي مەيدىن تەرەبناك ،
پىيالە بولسە گەردىندەك تاغار ئىچ .

---

(1) بۇ بېيىتنىڭ باش تەرىپى كېسىۋېتىلگەن .
(2) بۇ سۆز ئەسلىدە « قىلماق » بولۇپ ، ۋەزىن ئېتىبارى بىلەن « ئەيلەمەك » ئالدۇق .

* *

ئەیلەدی کۆرگەچ یامان هالم یەقاسن چاك سۇبه ،
مانەمىغە تۈن قارا تونىن كىيىپ غەمناك ، سۇبه .
رەھم ئىتىپ هالىمغە يىغلاپ كۆز ياشىدىن ئانچە كىم ،
شەبنەم ئىرمەس يەر يۈزىنى ئەيلەدی نەمناك سۇبه .
ۋەسل شەمئىنى ئۈچۈر گەندىن پۇشەيمان ئەيلەبان ،
مىھر ئوتى بىرلە كۆيۈپ بولدی ئەدەم بىباك سۇبه .
بىر نەفەسدە ئاشىقى سادىق سۇرار ئەغيارنى ،
سالقىنى بىرلە سۈپۈرسە نې ئەجەب خاشاك سۇبه .
ئول كىشىدۇر ئاشىقى كازىب ئىرۇر يۈزى قارا ،
سادىق ئولسە تۈن سەۋادىدىن يۈزىدۇر خاك سۇبه .
قەتل ئېتەر ئەهلی مۇھەببەتنى فەلەككىم گوریبیا ،
مىھر زاھىر ئەيلەگەندىن يوق بولۇر چالاك سۇبه .
ئۇمر جاۋىد ئىستەسەڭ مەھزۇن فەنا دەيرىغە كىر ،
مەي تۇلا ئىچ شام بىرلە قىلماغىل ئىدراك سۇبه .

* *

خەستە جان تاپتى كۆرۈپ ئول لەئل خەنداندىن فەرەھ ،
چۇن تاپار بىمار كۆرسە ئابىھەيۋاندىن فەرەھ .
شاد ئولۇر كۆڭلۈم قۇشى ئول گۈل جەمالىغە قاراپ ،
تاڭ ئەمەستۇر يەتسە بۇلبۇلغە گۈلىستاندىن فەرەھ .
جان چىقاردا تەشنەلىكدىن ھەجر ئارا ئاتتىڭ بىر ئوق ،
شۈكرلىللاھ سۇ ئىچىپ ئول بولدی پەيكاندىن فەرەھ .
كۆزلەرىڭ قانىمنى تۆكمەك بىرلە خۇرسەند ئولدىلار ،
كىم بولۇر جەللادلار قان تۆكمەيىن قاندىن فەرەھ .
خۇررەم ئولمىش گەۋھەر ئالغان ئىشق بەھرىغە چۆمۈپ ،
ئۇيلەكىم غەۋۋاس بولمىش دۇررى غەلتاندىن فەرەھ .
......(1) چەرخى كەجرەفتار ئىشى قان يىغلاتۇر ،
بولماغىل سەرشار ئولۇپ بەزم ئىچرە دەۋراندىن فەرەھ .
(2) ....

---

(1) قۇر بىشىدىكى خەت ئۆچكەن .
(2) بۇ غەزەلنىڭ ئاخىرى يوقالغان .

ئۇيغۇر كىتاب تورىبكتى www.uyghurkitap.com

*   *

....①

گەردىسەڭكىم يار خىلۋەت گاھىغە مەھرەم بۇلاي ،
ئىشق ئارا ئۆرتەپ ۋۇجۇدۇڭنى فەنا قىل ، ئەي رەفىق .
پىر دەير ئىشكىگە بار ئالەم غەمىن كۆرمەي دىسەڭ ،
بىر قەدەھ مەي بەر سە ئول يۈز جان فىدا قىل ، ئەي رەفىق .
دەھر ئىلىنىڭ ئىستەسەڭ بولماق جەفاسىدىن خەلاس ،
بىر جەفاسىغە ئانىڭ سەن يۈز ۋەفا قىل ، ئەي رەفىق .
ۋادىئى مەقسەدغە يول تاپماق تىلەرسەن ئۆزنىڭىم ،
خىرقە ۋۇ سەججادە قەيدىدىن جۇدا قىل ، ئەي رەفىق .
سەبر بىرلە بول فەلەك كۆڭلۈڭنى رەنجۇر ئەيلەسە ،
ئۇشبۇ دارۇ بىرلە دەردىڭگە دەۋا قىل ، ئەي رەفىق .
ئەيلەسەڭ ۋەھدەت مەقامىدا نەۋا تاپماق خەيال ،
ئىككى ئالەمدە ئۆزۈڭنى بىنەۋاقىل ، ئەي رەفىق .
ئىشق بازارى ئارا فەرياد ئىتىپ ئۇششاقلار ،
ئاڭلاسۇن ئۇشبۇ نەسھەتنى ، نىدا قىل ، ئەي رەفىق .
نۇكتەئى فاش ئەيلەگەن بۇ نەزم رۇھ ئەفزانىڭىم ،
ئوقۇبان مەھزۇننى ياد ئەيلەپ دۇئا قىل ، ئەي رەفىق .

*   *

ئارەزۇ خالىڭ بەھارى لالەۋۇ ھەمرادا يوق ،
قاشۇ كۆزۈڭنىڭ مىسالى گۇنبەزى خىزرادا يوق .
ئانچە كىم سەۋداسىدا كەزدىم جەھان بازارىنى ،
كاكۇلۇڭنىڭ رەڭگۇ بۇيى ئەنبەرى سارادا يوق .
جانغە بەرمەس شىشەئى ئەينى تەسىمى سەلسەبىل
لەبلەرىڭ يەڭلىغ ئىچىپ نەيلەي ئامال داۋادا يوق .
قالمادى مەن يۈرمەگەن ۋادى قويۇندەك تىنمايىن ،
قامەتىڭدەك بىر نىھالى تاغۇ ياسەھرادا يوق .
ئوخشاماس ھەرگىز ھىنا ياقغان ئاياغىڭ رەڭگىگە ،
گەرچە يوقدۇر شۇ تىرىقىنىڭ گۇلى ......② يوق .
كۆپ ئىشىتتىم بەزم ئارا ئۇششاقلارنىڭ قىسسەسىن ،

---

① بۇ غەزەلنىڭ باش تەرىپى يوقالغان .
② خەت ئۆچكەن .

سەندەكۇ مەندەك تەئەججۇب ۋامىقۇ ئۇزرادا يوق .
خەستە مەھزۇننىڭ سەھەر يادىڭدا قىلغان نەغمەسى ،
زارۇ گىريان نالە قىلغان بۇلبۇلى شەيدادا يوق .

* *

ئەي كۆكۈل ئول گۇلغە بۇلبۇلدەك نەۋا ساز ئەيلەگىل ،
ھەر نەفەس سازىڭغە ھالىم شەرھىن ئاغاز ئەيلەگىل .
جىسمىڭە ھەر يان قادالغان ھەجر ئوقىدىن بالۇ پەر ،
راست ئەيلەپ ۋەسل بەزمى سارى پەرۋاز ئەيلەگىل .
بار چەدىن مۇستەغنى ئول پەرۋاسى يوق ۋەسل ئەۋجىدە ،
خاھ نىيازۇ ئەجز زاھىر ئەيلە خاھ ناز ئەيلەگىل .
نالە قىلماي كىم جەفاسىن چەك ، ۋەفا كۆز تۇتماغىل ،
مەن دېيەلمەسمەن ۋەفا كۆپ قىل ، جەفا ئاز ئەيلەگىل .
كۆرسەڭ ئول كويىدا ياتغان بىر غەرىبى ناتەۋان ،
يۇز ئاياقىغە قويۇپ شاھانە ئىئزاز ئەيلەگىل .
ئۇچراسا كۆي ئىتلارىدىن بىر زەئىف ئىت مەن كەبى ،
ئول ۋەفا ئەھلى ئىرۇر ئۆزۈڭگە ھەمراز ئەيلەگىل .
ئاستانىغە قويۇپ باش ئەرزى ھالىن يەتكۇزۇپ ،
بىنەۋا دىل خەستە مەھزۇننى سەرەفراز ئەيلەگىل .

* *

ئەزەلدە گۇلغە بولۇپ ئىردى ئاشنا بۇلبۇل ،
يوق ئىرسە نېچۈن ئاڭا بولدى مۇبتەلا بۇلبۇل .
سەھەردە نالە قىلىپ يەتسە گۇلغە تاڭ ئىرمەس ،
نەۋا تەرەننۇمىدىن زار بىنەۋا بۇلبۇل .
چەمەندە ئوتغە تۇشۇپ كۆيگەچ ئاتەشىن گۇلدىن ،
بۇلۇپدۇرۇر پەرى ئول رەڭگىدەك قارا بۇلبۇل .
سەھەردە گۇل يۇزىدىن ئىچتى بادەئى شەبنەم ،
چۇ قىلدى كەيفدە ملك داستان ئەدا بۇلبۇل .
قاناتلارىنى سوقۇپ بىر بىرىگە گۇلنى كۆرۇپ ،
ئۆزىن تىكەنگە ئۇرۇپ قىلدى جان فىدا بۇلبۇل .
ئەمەس قارا يەر ئانىڭ رەڭگىدە تۇتۇپ ماتەم ،
قارا گەزىنى قىلىپ بۇينىغە رىدا بۇلبۇل .
چەمەندە بۇلبۇل ﹁ ئىلە ﹂ گۇلنى خوش تۇت ، ئەي مەھزۇن ،

ئۇيغۇر كىتاب تورىبېكىتى www.uyghurkitap.com

بۇكۇن سەھەردە ساڭا بولدى ھەمنەۋا بۇلبۇل .

* *

①..

ناسھا ، مەنڭ ئەيلەمە ئۇل ئاي جەماللنى كۆرۈپ ،
قاشى مىھرابىغە تاڭ ئىرمەس ئەگەر قىلسام نەماز .
ئىشق بەھرىن باك ئاشىق سەبر ئېتەر زاھىد نىكىم ،
بار ئانىڭدەككىم ئۇزەر ئۇزمەس تاۋۇق دەريادا غاز .
بىۋە فالىقدىن ئەگەرمەن تەلبەنى قەتل ئەتمەدى ،
نې ئۇچۇنكىم ئول پەرىنىڭ جەۋرى كۆپدۇر ، رەھمى ئاز .
گۇل خەزان بولغۇنچە مەي ئىچ تا بەھار ئەيياممدىن ،
مەست بىخودلۇقدا قىلماي تۇننى كۇندىن ئىمتىياز .
قىلماغان ئەيلەپ گۇناھ باشىن خىجالەتتىن قويى ،
مەغفىرەتدىن ھەشر مەيدانىدا بولماس سەرفەراز .
مەھزۇنا ، ئىسسىغ ساۋۇق يەتسە فەلەكدىن باشىڭە ،
چارەئى يوقدۇر رىزادىن باشقە قىلما ئېئتىراز .

* *

ماڭا ، ئەي باغبان ، گۇلشەن كىبرەكمەس ئول سۇمەنبەرسىز ،
كىرەرمۇ جان بىرىپ ئىشق ئوينىغان جەننەتكە دىلبەرسىز .
جەمالى پەرتەۋىدىن بولدى بىدىل بارچە ئاشىقلار ،
ۋۇجۇدى مۇمكىن ئىرمەس زەررەنىڭ خۇرشىد ئەنۋەرسىز .
ياپىپ زۇلفىنى تاخۇيلۇغ ئۇزارىن ئەيلەدى پىنھان ،
مەنى بىدىلغە تاڭ يوق ھەجر شامى بولسە ئەختەرسىز .
كۆڭۇلدە بولماسا مىھرى ئول ئاينىڭ كىم ئىرۇر ئانداغ ،
نې قەدرى بار كەشىق يەڭلىغ سەدەفكىم بولسا گەۋھەرسىز .
لەبى بىرلە بەلى ۋەسفىن بازارغە بەس مۇناسىبدۇر ،
خەيالى زۇلفىدىن جان سەفھەسى ئىرمەسكى مەستەرسىز .
كۆڭۇل ھەجر ئوقلارىن قىلماق تەمەننا ۋەسل باغىدۇر ،
بۇ قۇش مەيل ئەيلەمەس ئۇچماقنى ھەرگىز بولسە ئەشھەرسىز .
تەرىقى ئىشقىدىن باش چەكمە گەر ئاشىق ئېسەڭ ، ئەي دىل ،

②..

① بۇ غەزەلنىڭ باش تەرىپى يوقالغان .
② بۇ غەزەلنىڭ ئاخىرى يوقالغان .

*　　　*

ئەي كۆڭۈل جەھد ئەيلە ئۆزنى رىندلەر بەزمىغە قات ،
قەترەئى مەنسۇر يەڭلىغ تابىئى ۋەھدەتنى تات .
ئاشنا بولماق تىلەرسەن يارغە جان ئوينابان ،
ئەيلەگىل زىنھار ئەۋۋەل ئۆزلۈكۈڭدىن ئۆزنى تات .
ھەجر زىندانى غەمىدىن بولماغىل ھەرگىز مەلۇل ،
گەر تەلەب قىلساڭ ھەرىمى ۋەسلىغە يەتمەكنى پات .
جادەئى مەقسەددە ھەر بىر سەددى ئىسكەندەر ئېرۇر ،
ھەر سۆڭەك جىسمىڭدا باردۇر بەند بەندىدىن ئۇشات .
فەقر كويى ئىتلارىنىڭ سىلكىدىن چىقماي دېسەڭ ،
باش قويۇپ ئول كوي ئارا گۇلخان كۈلى ئۇستىدە يات .
ئىستەسەڭ مەقسەد تىلىسم جىسم ئارا فەرھاددەك ،
ئەژدەھايۇ ئەھرەمەننى ئاھىڭ ئوقى بىرلە ئات .
مەھزۇنا گەر بەندە بولماق ئارزۇ قىلساڭ ئاڭا ،
ئىشق بازارى ئارا بوينۇڭنى باغلاپ ئۆزنى سات .

*　　　*

داد فەريادىمغە يەت ئۆلتۈردى ھىجران ، ياغىياس ،
كۆيدۈرۈپ ھەم كۆل قىلىپ ساۋۇردى ھەريان ، يا غىياس .
دەردى بىدەرمانغە قالدىم ، ئانچە ئىستەپ تاپمادىم ،
سەندىن ئۆزگە قىلغۇچى دەردىمغە دەرمان ، يا غىياس ،
لۇتف رۇخسەت بىرلە ھەردەم ئۆزگەدىن ئەيلەپ كۇشش ،
جانۇ كۆڭلۈڭنى ئۆزۈڭگە ئەيلە ھەيران ، ياغىياس .
تۈن قاراڭغۇ ، يول يىراق ، قورقۇنجى كۆپرەك ، يۈك ئاغىر ،
يىغلادىم فەرياد ئېتىپ ، قىلغىل سەن ئاسان ، يا غىياس .
دەرگەھىڭغە يۈز قويۇپ يىغلاپ گۇناھىمنى تىلەپ ،
شەيئى لىللاھ دەپ چېكىپ فەريادۇ ئەفغان ، ياغىياس .
قالمادى رەھم ئەيلەبان ئېلكىم تۇتۇپ كۆرسەتمەسەڭ ،
ھەجردىن يول ۋەسلىغە تاپماقغە ئىمكان ، يا غىياس .
تەشنەلىكدىن بەرمەسەڭ مەھزۇن سەدەفدەك زار ئۇلار ،
رەھمەتىڭ دەرياسىدىن بىر قەترە نەيسان ، يا غىياس .

*　　　*

ئۇيغۇر كىتاب تورىيكتى
www.uyghurkitap.com

ئۆلمەكىمگە ئېرۇر ئول شوخ ستەمگەر بائىس ،
تاڭ ئەمەس بولسە ھەياتىمغە كەبى گەر بائىس .
سورماڭىز كۆزۈ قاشىنىڭ ستەمىن قەتلىمغە ،
ھەر كۆنى بولدى بۇ ئەبيار ئىلە خەنجەر بائىس .
قامەتى يادىدا تاغ ئۆزرە قويۇندەك يۇگۇرۇپ ،
خاكسار ئولماقىمە بولدى سەنەۋبەر بائىس .
ئاتەشى ئىشق تۇشۇپ كۆيدى ماۋقۇدەك جىسمىم ،
بولماسا كۆيمەس ئىدى ئانچە بۇ ئەخگەر بائىس .
بائىسىن سور [بۇ] كۆڭۈلنىڭ يىنىپ ئۆرتەنمەكىنىڭ ،
ساقىيا بولدى ئاڭا مەي بىلە ساغەر بائىس .
ھەر كىشى دەۋر قىلۇر ئۇشبۇ جەھاندا كىم ئېرۇر ،
سەرنىگۇن بولماقىغە چەرخى مۇدەۋۋەر بائىس .
دۇررۇ نەزمىڭنى قىلىب جەمئ مەگەر ، ئەي مەھزۇن ،
سەفھەئى يازماس ئىدىڭ بولماسا دىلبەر بائىس .

* *

ئول پەرىۋەشكە كىشى دىۋانە بولماسمۇ ، بولۇر ،
شەمئ رۇخسارىن كۆرۈپ پەرۋانە بولماسمۇ ، بولۇر .
مۇمكىن ئېرمەس يۈز يىل ئىستەپ ۋەسلىغە يەتمەك ئانىڭ ،
لۇتف ئېتىپ كەلسە ئۆزى ھەمخانە بولماسمۇ ، بولۇر .
جىلۋە بىرلە مەرھەبا دىسە ئالىپ ئىلىكگە جام ،
ھەر نەفەسدە يۈز ئىچىپ مەستانە بولماسمۇ ، بولۇر .
ۋەسلى ئارا ۋەھدەت مۇبەررالىق ئېرۇر ئۆزلۈك ھىجاب ،
كىم بۇ يەڭلىغ غەيرىدىن بىگانە بولماسمۇ ، بولۇر .
ئىستەپ ئول يۈزنى پەرىشان زۇلفى ئارا ئۇششاقلار ،
ياستانىپ دەيرۇ ھەرەم ئەفسانە بولماسمۇ ، بولۇر .
ئاشىق ئولغان ئاقىبەت بىرلە سەلاھىنى تەرك ئېتىپ
ئىككى ئالەمدىن كىچىپ رىندانە بولماسمۇ ، بولۇر
بەھرى ئىشق ئىچرە چۇمۇب غەۋۋاس يەڭلىغ ، مەھزۇنا ،
تالىبى ئول گەۋھەرى يەكدانە بولماسمۇ ، بولۇر .

* *

ئافتابنى رەۋشەن ئەتتى ئاتەشىن رۇخسارىڭىز ،
خاسىيەت ئىيساغە بەردى لەئلى شەككەر بارىڭىز .

ئەنبەر ئەفشان زۇلفۇڭىز گويا كى يەلدا لەيلى قەدر ،
سايەسىز قەد بىرلە تۇزدى دىن يولىن رەفتارىڭىز .
بىر سىزىڭدەك يوق نەبۇۋۋەت بەھرىدە يەكتا گۇھەر ،
ئۆزگەلەر يەڭلىغ ئەمەس بۇ ۋەجھدىن ئەتىۋارىڭىز .
ھەقتەئالا ئەمرى بىرلەن بەرگەلى دۇشمەنگە تاب ،
جانۇدىل بىرلە مەلائىك كەلدى ، خىزمەتكارىڭىز .
تا قىيامەت نۇتقۇڭىزدىن چىقماغايلار ئەل نىبدىن ،
راست ئانداغكىم كەلامۇللاھ دۇرۇر گۇفتارىڭىز .
ئورنى دەۋزەخدۇر ، بۇلارنى ھەركىشى دوست تۇتمادى ،
كىم ئەبابەكر ، ئۇمەر ، ئۇسمان ، ئەلىدۇر يارىڭىز.
يۈز ئوقۇبەتلەر باشغە كەلسە ھەرگىز غەم يېمەس ،
كۆرسە بۇ مەھزۇن گەدا مەھشەر كۈنى دىيدارىڭىز .

*   *

(1)..

كۆب خەتادۇركىم ساڭا ، ئەي باغبان ، كۆرمەي ئانىڭ ،
دىمە نازۇك قامەتىنى سەرۋى رەئنا بىرلە تەڭ .
قىلغالى مەجنۇن كۆڭۈلنى قەيد رەڭگى بۇيىدىن ،
سۇنبۇلى پىچان ئەمەس ئول زۇلف سەۋدا بىرلە تەڭ .
ئىشق ئارا كۆيمەك بىلە ۋامىق ئەمەس مەندەك ئەدەم ،
قىلما ئول ھۇرى پەرىزادىمنى ئۇزرا بىرلە تەڭ .
ۋەھشىلەردىن رەم ئېرۇر دىۋانە كۆڭلۈم ھەر زەمان ،
دەشتى ئىشق ئىچرە ئەمەس مەجنۇن شەيدا بىرلە تەڭ .
بىر كۈنى ئەيكىم ياتارسەن يەر قويى تۇفراغ ئارا،
نې ئىسىغدۇر بولسە قەسرىڭ چەرخى ئەئلا بىرلەتەڭ .
سۇھبەتى ناجىنسىدىن مەھزۇن كۆڭۈلنى ئاسرا كىم ،
شىشە بولمايدۇر سىنار ھالەتدە خارا بىرلە تەڭ .

*   *

يار كويىغە كۆڭۈلنى مۇبتەلا قىلماق كېرەك ،
بولماسا تەن مۇلكىدىن ئانى جىلا قىلماق كېرەك .
تەلبە يەڭلىغ كەلسە ناگەھ قايتارۇپ يۈز كۆرمەيىن ،
خەنجەرى ھەجر ئىلە سانجىپ يۈز يارا قىلماق كېرەك .
يار كويىنى فەراغەت دەپ ئەگەر ئايلانماسا ،

(1) بۇ غەزەلنىڭ باش تەرىپى يوقالغان .

ئۇيغۇر كىتاب تورى www.uyghurkitap.com

ئەل ئارا ئايلاندۇرۇپ يۈزىن قارا قىلماق كېرەك .
ئەيش راھەت چاغلاماي ھەردەم جەفاسىن چەكمەسە ،
رەنجۇ مېھنەت بىرلە يۈز تۈرلۈك جەفا قىلماق [كېرەك] .
تۈئمە دەپ كوي ئىتلارىنىڭ ئالدىغە باشىن قويماسا ،
ھەجر تىغى بىرلە باشىنى جۇدا قىلماق كېرەك .
ئول كۆڭۈلكىم يار يادى بىرلە ئېرمەس ھەر زەمان ،
ئوتغە سالىپ كۆل قىلىپ ، سارۇپ ئەدا قىلماق كېرەك .
ئول كۆڭۈلكىم ياردىن غافىل ئەمەستۇر مەھزۇنا ،
سەدقە ئەيلەپ ئۆزنى ھەم جاننى فىدا قىلماق كېرەك .

* *

فەقر كويى ئىچرە كىرسەڭ ئەيلەمەي نامۇسۇ نەڭ ،
ئۆزلۇكۇڭنى تاشلاغىل ، شاھۇ گەدادۇر ئاندا تەڭ .
كۆچ بىلە مەقسەدكە يەتمەك مۇمكىن ئېرمەس ، ئەي كۆڭۈل ،
شىرى غەررانىدىن ئۆتەر دەشتى فەنادا مۇرۇ لەڭ .
يار ئەكسىنى كۆڭۈل ئايىنەسىدە ئىستەسەڭ ،
ئەژدەھايى نەفس ئىلە فەرھاد يەڭلىغ ئەيلەجەڭ .
سۇرخ رو بولماق تىلەرسەن ئىككى ئالەمدە ئەگەر ،
قىل سەھەر سارىغ يۈزۈڭنى ئەشك قانى بىرلە رەڭ .
ئىشق ئوتى تابىدىن ئۆزنى ئەيلەمە ھەرگىز خەلاس ،
مۇم مەسەللىك يۇمشاتۇر كۆڭلۈڭ تۆمۇردەك بولسا زەڭ .
يەپ تولا دۇنيا غەمىن فىكر ئەيلەمە تەۋلى ئەمەل ،
ئۆيلەكىم فاسىد خەيال ئەيلەر ....(1)
بارما مەھزۇن زۇھد ئېلىنىڭ سۆھبەتىغە ، قىزغانۇر ،
پىر دەير ئالدىغە ....(2)

* *

كىردى بەزم ئىچرە بولۇپ جىلۋەگەر ئول سىيمبەرىم ،
رەشكىدىن سۇ بولۇپ ئاقتىم يوق ئۆزۈمدىن خەبەرىم .
زۇلف ياپتى يۈزىنى كۇفرى ئىلە ئولماق نىتەيىن ،
شامى ھىجرانغە بەدەل بولدى ۋىسالى سەھەرىم .
ئول قوياش يادىدا چەرخ ئۆزرە شەھاب ئەتمە گۇمان ،
ئۆزۈلۈپ چىقتى كۆيۈب ئاھىم ئوتىدىن جىگەرىم .

(1) (2) بۇ يەردىكى سۆزلەر ئۆچۈپ كەتكەن .

ئشق ئوتی کۆیدۆرۆبان قىلدى ۋۆجۆدۆمنى ئەدەم ،
کۆلنى بەردى فەنا يەلىگە قويماي ئەسەرىم .
قويمەجا ئەھلى ماڭا كەسب ئىلە بول مالا مال ،
فەقر كوىىدا فەنا ئەيلەمەك ئۆزنى هۆنەرىم .
ئۆمرۆم ئەللككە يتىپ ئەمدى تايانمايمۆ ئەسا ،
دەهر باغىدا سىنىپ شاخى ئىگىلدى شەجەرىم .
مەي ئىچەر دەپ مەنى مەھزۆننى نىتەرسەن ئۆچەشىپ ،
زاهىدا، تاڭلا ساڭا زەررەچە يوقتۆر زەرەرىم

*   *

زىهى مۆلكى ئەدەمدىن تا چىقىپ شەهرى ئەجەم كەلدىم ،
چىكىلدىم ئەقلى مىزانى ...... ئىندىنمۆ كەم كەلدىم .
ئەجەمنىڭ مەككەسنى نەۋق ئىتەي دەپ بىر زەئىف ئىندەك ،
يۆرۆپ ھەسرەت بىلە يولغە كىرىپ نەچچەند قەدەم كەلدىم .
چىقىپ پەستۆ بەلەند قۆمدىن كۆرۆپ ئۆسكەن گىياهلارنى ،
سەنا ۋۆ شۆكرىلەر ئايتىپ دىدىم : باغى ئىرەم كەلدىم .
ئۆبارى بولماسۆن يولۇڭدا دەپ تۆن ــ كۆن فىغان بىرلە ،
بۆلۆتدەك كۆز ياشىم بىرلە قىلىپ يوللارنى نەم كەلدىم .
گەهى هۆشيار گەهى مەستۆ گەهى يوللار تاپىپ گەھ يوق ،
سىتارىمنى تەرەننۆم بىرلە چالىپ زىرۆ ــ بەم كەلدىم .
ئىنايەت ئەيىندىن هالىمغە باق ، يا جەئفەرى سادىق ،
شەرابى شەۋق ئىچەرگە دەرگەهىڭدىن دەمبەدەم كەلدىم .
تاپالماي مەن فەقىرى كەمبەغەل هىچ تۆھفەئى لايىق ،
ئالىپ چىهرەمدە مەن ئالتۆن سەڭى غەمدىن دەرەم كەلدىم .
تۆمەننىڭ ئارزۆ ئەيلەپ يولۇڭدا سايىبان بولماق ،
مەهارى ئەشتەرۆ فىكر ئەتسە كىم دەپ هىچ خەم كەلدىم .
كىلىپ مەشرەب ، زەلىلى كىم بۆ دەردلەر ئىچرە ، ئەي مەهزۆن ،
ئۆتۆپدۆر پەيرەۋىدىن ئىت مەسەللىك مەنمۆ هەم كەلدىم .

*   *

ئاهكىم جىلۋە قىلىپ قەسرئۆزرە چىقتى ماهىم ،
چەرخدىن ئۆتتى ئاڭا يەتمەدى هەرگىز ئاهىم ،
ۋەھ ، نىدۆر قىلسە سىتەم ئول ماڭا هەردەم .....(1)

(1) بۆ يەردىكى سۆز ئۆچكەن .

مەن ئانىڭ بەندەسىدۇرمەن ، مىنىڭ ئۇلدۇر شاھىم .
كەھرىبا رەڭگى ئۇشاق باشىغە كويىغە ئانىڭ ،
خەس كەبى جىسمىم ئىلە ھۇجرەئى زەررىم كاھىم ،
مىنى دىۋانە قىلۇر چاغدا فەنا دەشتىنى تەي ،
ئۆزلۈكۈم كىردى قۇيۇن يەڭلىغ ئەمەس ھەمراھىم .
جان چىكىپ سەئيى بىلە يەتمەك ئاڭا مۇمكىن ئەمەس ،
ھەر نەفەس بولماسا يول باشلىغۇچى ئاگاھىم ،
ماڭا ۋائىز دىسە مىننەت بىلە دەۋزەخ زىكرىنى ،
ۋەسل يادى بىلە ھەجرىدە نىدۇر فەرۋايىم .
دوست كويىدا ۋەتەن ئىدى دەرىغ ، ئەي مەھزۇن ،
قاچان ئېردى بۇ خوتەن شەھرىدە مەنزىلگاھىم .

*　　*

بىر پەرىۋەش تىفلىنىڭ رەقسىغە ھەيران مەن بۇكۇن ،
بەرقى ھۇسنى ئۆرتەدى روھىمنى بىجان مەن بۇكۇن .
جىلۋە بىر قامەتى رەفتارىدىن ئۆزدىن كىتىپ ،
تۇفراغ ئۇزرە سايەدەك يەر بىرلە يەكسان مەن بۇكۇن .
دەۋر ئۇراردا ھەر تەرەف تۇشكەن مەسەلسەل زۇلفىدىن ،
زايىل ئولغاچ ئەقلۇ ھۇشۇم بەس پەرىشانمەن بۇكۇن .
سەدقە ئەيلەپكىم ئاياغىغە ساچارمەن دەمبەدەم ،
كۆزلەرىمدىن دانە ـ دانە دۇررى غەلتان مەن بۇكۇن .
رەھم ئىتىپ تەڭرى ئۇچۇن تۇتماڭ مىنى ئەي دوستلار ،
جان فىدا ئەيلەپ بولاي ئالدىدا قۇربان مەن بۇكۇن .
خانۇمانىمدىن كىچىپ ئول شوخ يادى بىرلە كىم ،
مەي ئىچىپ مەستانەلىكدىن خانە ۋەيران مەن بۇكۇن .
ئەي رەفىق ، تاپتىم فەنا دەيرىدە كۆپ فەيزى فۇتۇھ ،
مەدرەسەدە ئۆتكەن ئۇمرۇمغە پۇشايمان مەن بۇكۇن .
دەھرى زالىنىڭ ئۇسۇلى چەرخى كەجرەفتار ئېرۇر ،
نە ئويۇنلار كۆرسەتۇر تاڭلا ھەراسان مەن بۇكۇن .
ئول پەرىۋەش يادى گەر مەھزۇن كۆڭۈلدە بولماسا ،
شاد ئولۇپ نەزم ئەيلەمەكلىك سۆزنى ئىمكان مەن بۇكۇن .

*　　*

نەخۇشتۇر ئول جەفاگەر ئۆلتۈرۈپ كەتسە ئەلەم مەندىن ،

جۇدا ئەرمەس باشمدا قەبری یەگٚلغ کوهی غەم مەندىن .
بەلا دەشتندە ئول بەد مهر زۇلمی هەمرەهم بولمش ،
یۇرۇردە سایەدەك قالماس کیینرەك بر قەدەم مەندىن .
ستەم برلە غەربلق شەهرىدە ئەیلەپ مىنی مەهبۇس ،
قۇتۇلماسلىقا قالدىم بۇ ستەمدىن مەن ، ستەم مەندىن .
جۇنۇنۇم ئشق ئارا مەجنۇن جۇنۇندەك ئەمەس نىچۇن ،
ئاگٚا رەم ئولدی دەشت ئچرە کییکلەر بولدی رەم مەندىن .
ۋۇجۇدۇم قەسری برلە مەزرەئی ئۇمرۇمغە کم ئەي کۆز ،
بەلا بارانی ئافەت بەرقی سەندىن یەتتی هەم مەندىن .
بۇلۇتلار پەختەدەك کۆیمەکنی چاغلاپ یاغدۇرۇپ ژالە ،
شەراری ئشقی هەرگىز بولمادی بر زەررە کەم مەندىن .
غەنىمەتدۇر بۇدەم کم تاگٚلا نې ئىرکەننی کم بىلدی ،
مەي ئچمەي نەیلەي ئەي ئەهباب ، ئۇتەر دەم دەمبەدەم مەندىن .
تۇتاشتی جۇرمی ئسیان ئوتلاری کۆپ جانمە یارەب ،
دەریغ ئەتمە رەسۇلۇڭ هەققی دەریایی کەرەم مەندىن .
تەرىقی ئشق ئۇلمەسدىن بۇرۇن ئۇلمەسدۇر ، ئەي مەهزۇن ،
هەمە ئۇشاقلارغە یادنامە بۇ رەقەم مەندىن .

*　　*

ئەي کۆگٚۆل ، ئول گۆلغە بولبۆلدەك فغان قىلمایمۇ مەن ،
مەنئ قىلما ، قوي مىنی ، باغرىمنی قان قىلمایمۇ مەن .
مەن ئانی هەجرىدە ئستەپ تاپماسام ناچار ئولۇپ ،
کۆز یاشمنی یۇز ساری هەردەم رەۋان قىلمایمۇ مەن .
ئۇمرىدۇر مۇمکن ئەمەس بر بولسە لەئلی زکرىدىن ،
قانئدۇرمەن غزایی قۇتی جان قىلمایمۇ مەن .
چىق دىمە ئندەك کۆرۇپ کویىدا مەهرەملەر مىنی ،
ئاستانی تۇفراغی ئۇزرە مەکان قىلمایمۇ مەن .
هەجر ئوقنىڭ چەکمە رەهم ئەیلەپ سپاهىن ئەي رەفىق ،
ئاسرابان جان پەردەسی ئچرە نهان قىلمایمۇ مەن .
ئاشکارا ئەیلەمەسدىن بۇرنا رەنجمنی ئۇلۇم ،
چەرخدىن باشمغە کەلگەننی بەیان قىلمایمۇ مەن .
دەم غەنىمەتدۇر ئچىپ ، مەي مەهزۇنا ، ئشرەت بىلە،
ئۇمر باغنىڭ بەهارىنی خەزان قىلمایمۇ مەن .

*　　*

www.uyghurkitap.com

(1) ....

يۇزۇڭگە تەك تۇتۇبان گۇل يۇزىن قىزاردى مەگەر ،
يۇزىگە ئۇردى ئەدەب كاجىنى شامال ئەسرۇ .
مەگەركى خاسىنى شىرىن لەبىڭنىڭ ئاڭلادىكىم ،
كىرەر قاچىپ ئۇياتىپ دەففى ئىچرە بال ئەسرۇ .
كۆرەرگە زەردەسىن ئاغزىڭنى ۋەھم ئىتىپ تاپماي ،
خەيال تەۋسەنىگە بولدى پايمال ئەسرۇ .
يازاردا شەرھىنى نازىك بىلىك خىجالەتىدىن ،
قەلەم ئىچىدە ئۇرار پىچۇتاب نال ئەسرۇ .
نى سەن جەھاندا بىرەۋگە ، بىرەۋ ساڭا ئوخشاپ ،
كىزىپ جەھاننى ساڭا تاپمادىم مىسال ئەسرۇ .
ساڭا كۆڭۈلنى بىرىپ مەھزۇن ئۆزگەنى دىمەدى ،
نىدىن قىلۇرسەن ئاڭا ئىشقدىن سۇئال ئەسرۇ .

*   *

قىلمادىم ئالەمدە بىللاھ پادىشاھلىق ئارزۇ ،
ئەيلەدىم كويۇڭ ئارا قىلماق گەدالىق ئارزۇ .
دەھر ئىلىدىن ھىچ كىشىنى تۇتمادىم يارۇ رەفىق ،
تا قىلىپ مەن ئىنلارىڭغە ئاشنالىق ئارزۇ .
فەقر ئولۇپ يولۇڭدا ئۆتكەنلەر ئاياغى نەقشىغە ،
كۆزلەرىم سۇرتۇپ قىلۇرمەن جان فىدالىق ئارزۇ .
پىر دەير ئالدىدا قۇلمەن يوق ۋۇجۇدىدىن ئەسەر ،
خانىقا شەيخىغە بولمىش خۇدنەمالىق ئارزۇ .
دەھردىن چىق تاشلاپ ئۆزلۈك قەيدىنى ئەيكىم ساڭا ،
گەر ئىرۇر دەيرى فەناغە مۇبتەلالىق ئارزۇ .
مەي ئىچىپ مەستۇ خەراب ئولماق تەمەننادۇر ماڭا ،
فىسق ئىلە قىلغان مەسەللىك پارسالىق ئارزۇ .
سەن كەبى يۇزمىڭ كويۇنى يولغە سالدى جان ئالىپ ،
دەھر ئەرۇسى قىلما مەھزۇن كەدخۇدالىق ئارزۇ .

*   *

ماڭا ھەركۇن مەي ئىچىپ مەستانە بولماق ئارزۇ ،
ئىككى ئالەمدىن كىچىپ دىۋانە بولماق ئارزۇ .

---

(1) بۇ غەزەلنىڭ باش تەرىپى يوقالغان .

ساقیا مەیخانەدە هەر تۆن جەمالنڭ شەمئگە ،
جانی ئۆرتەپ ئوت ساچپ پەرۋانە بولماق ئارزۇ .
ئاقل ئول دەپ پەند بەرمە ئەمدی ، ئەي ناسه ماڭا ،
ئشق دانشدن قاچپ یگانە بولماق ئارزۇ .
رەهمەتنڭ نسانسن ، یا رەب ، سەدەف یەڭلغ كۆڭۆل ،
قەترەگە ئاغزن ئاچپ دۇردانە بولماق ئارزۇ .
كویدا گەر ئۆلسە مەهزۇن تاشلاماڭلار سۇد ئتپ ،
ئتلاری باشن غاجپ ئەفسانە بولماق ئارزۇ .

*   *

ئول قۇیاشقە زەررەدەك ئۇشاق هەیراندۇر هەمە ،
زۇلف سەۋداسدا مەجنۇندەك پەریشاندۇر هەمە .
غۇنچەدەك ئاغزنڭ خەیالی برلە هەردەم قان یۇتۇپ ،
سەرۋ یەڭلغ قامەتی زكریدە نالاندۇر هەمە .
قاشلاری فكریدە قەد خەملق بلە ئەیلەپ رۇكۇئ ،
كۆزلەری شەۋقدە جان بەرمەككە خەنداندۇر هەمە .
رۇزگارن تیرە ئەیلەپ خەتتی خالی شەرهدە ،
خزر یەڭلغ لەبلەری یادیدا پنهاندۇر هەمە .
كویی تۇفراغنی تاپپ كەئبەدەك ئەیلەپ تەۋاف ،
فەخر ئتپ ۋەسل ئارزۇسی برلە گر یاندۇر هەمە .
بەزم ۋەسلدە ئایلڭ ئۇشاقلارغا ئەرش ئدی ،
ئاندن ئایرۇ تۇشكەندن داغ هجراندۇر هەمە .
رند ئولۇپ ئەیلەپ مەیی ۋەهدەت تەمەننا جان بیرپ ،
پیر دەیر ئاتەشگەهدە باغری بر یاندۇر هەمە .
باش قویۇپ دەیری هەرەمدە ئستەمەكلكدە ئانی ،
یوقتۇرۇر هیچ شەیئی بۇ ئالەمدە یەكساندۇر هەمە .
بۇ غەزەلنڭ گەرهەققەت مەئنسگە یەتمەسە ،
مەهزۇنا ، هەر ئەهلی مەئندۇركی — ناداندۇر هەمە .

*   *

جسمم ئۆینی تەگری بەنا قلدی غەم بلە ،
بۇ ئۆي ئچدە جانۇ كۆڭۆلنی ستەم بلە .
توفانی ئەشكم ئەتتی جەهان مۇلكنی خەراب ،
غەم كۇلبەسی یقلمادی هەرگز بۇ نەم بلە .

ئۇيغۇر كىتاب تورىبكىتى www.uyghurkitap.com

غەم بىرلە غۇسسە يار ، جەفا ھەمنىشىن ماڭا ،
جەۋرۇ سىتەم رەفىقىم ئولۇپدۇر ئەلەم بىلە .
كىلكى قەزا جەفانى يازىپ باشتا ئانچە كىم ،
يەتتى ھەمىشە باشقە جەفا بۇ رەقەم بىلە .
بۇ دەمنى بىل غەنىمەتۇ راھەتنى ئىستەمە ،
ئاگاھ بول ، بۇ دەم ئۆتەدۇر دەم ــ بەدەم بىلە .
ئولكىم سەفال نەقىر مۇيەسسەر ئەمەس ئاڭا ،
بەزمى جەھاندا مەي ئىچىلۇر جامۇ جەم بىلە .
مەھزۇن قۇلۇڭغە ، يارەب ئۆزۈڭ رەھىم قىل بۇكۈن ،
غەم دەۋزەخىدىن ئانى چىقارغىل كەرەم بىلە .

*   *

كۆڭۈلدىن تىيرەلىك دەفئى ئولدى تاجان كۆيىدى داغ بىرلە ،
ئانىڭدەككىم قاراڭغۇ ئۆي بولۇر رەۋشەن چەراغ بىرلە .
ئۇمىدى ۋەسل ئىلە كويىنى كەزدىم بىنەۋالاردەك ،
كىشى جەننەتنە سەيد ئەتمەس يۈرۈپ مۇنداغ قاراغ بىرلە .
.................................⁽¹⁾ ئەھلىدىن تا بولمايىن فانى ،
ۋىسال ئەۋجىنى ھەرگىز تاپماغاي ئول بۇ سوراغ بىرلە .
يازاردا خەتتۇ خالى ۋەسفىنى كۆز مەردۇمى گويا ،
كى قىلمىشدۇر قەلەم بىرلە سىياھ مىژگان قاراغ بىرلە .
رىيا ئەھلىدىن ئايرىلدىم بولۇپ مەستانە ، ئەي ساقى ،
فەنا دەيرى مەكانىم بولدى سەن تۇتقان ئاياغ بىرلە .
جەھان باغى گۈلىدا گەر ۋەفا بار بىبەسەر نەرگىس ،
نېدىن بىر كۆزدە كۆردى خۇش نەۋا بۇلبۇلنى زاغ (بىرلە) .
نەسىمى مەغفىرەت ئالدىدا ، ئەي مەھزۇن سامان يەڭلىغ ،
خەتا ئەھلىنىڭ ئىسيانى بەرابەر بولسا تاغ بىرلە .

*   *

قەترە تەرلەرمۇ ئېرۇر ئول لەبى خەندان ئۈزرە ،
يوقسە ساچىلدىمۇ دۇر چەشمەئى ھەيۋان ئۈزرە ،
سانچىغان ئوترۇ يۈزۈگە گۈلى ئەنبەرمۇ يا ،
كەۋكەبى سەئىد ئېرۇرمۇ مەھى تابان ئۈزرە .
بولدى كۆڭلۈمگە ئەلەم كەتتى كۆزۈمنىڭ نۇرى ،

⁽¹⁾ ئەسلى قول يازمىدا بۇ ئورۇن زىيانغا ئۇچرىغان .

ياغلىقنى ياپتى مەگەر زۇلفى پەرىشان ئۇزرە .
ھەجر بىمى بىلە بىردەم ماڭا جان بولدى قاچان ،
كوھى غەم خالى ئەمەس ئاندىن ھەزىن جان ئۇزرە .
ماھى پەرۋىن بىلە چەرخ ئۇزرە تولۇئ قىلغاندەك ،
چىقتى ئول بىرنەچە رەئنا بىلە ئەيۋان ئۇزرە .
ئاخىرى يەر قويى تۇفراغ ئارادۇر خابى گەھىڭ ،
مەن دىمە جىلۋەگەھىڭ گەر ئىسە كەيۋان ئۇزرە .
مەھزۇنا ، فەقر قەسرى ئۇزە گەر ئولتۇرساڭ ،
كىم چىقارسەن گويىيا تەختى سولەيمان ئۇزرە .

* *

مىھر ماھ ئېرمەس لەتافەتتە ئانىڭ رۇخسارىچە ،
خىزرى خەتتىچە مەلاھەتدە مەسىھ گۇفتارىچە ،
باغۇ تاغ ئىچرە ئەگەر تاۋۇس كىبكى خۇش خىرام ،
بولماغاي يۈز جىلۋە قىلسە زەررەئى رەفتارىچە .
ئانچە كىم ۋەقتى بىلە نازۇك بىيلىن قىلدىم خەيال ،
بولسە ئول كۆرمەس ئىدىكىم زۇلفىنىڭ بىر تارىچە .
دىمە ئەي ناسىھ مەنى ئول خىرمەنى گۇلنى ئۇنۇت ،
چاغلادىڭمۇ ئاڭلاماي باغى جىنان گۇلزارىچە .
ھۇر ۋەسلى جامى نۇشىن ئىستەمەنكىم نې ، ئۇچۇن ،
ئۆزگەلەرنىڭ لۇتفى يوق ئول شوخنىڭ ئازارىچە .
ئۇشبۇ دەۋلەت ئىشق ئارا بەس ئېردى ئانىڭ كاشكى
بولسام ئېردى ئىتلارى ئالدىدا خىزمەتكارىچە .
ئەي كۆڭۈل ، كىر گىل فەنا دەشتىغە ۋەھدەت ئىستەسەڭ ،
ئۆزلۈكۈڭ ھەمراھ ئىسە قاچ قۇۋۋەتىڭنىڭ بارىچە .
شەھ كىيىپ زەر رىشتە تون ، غافىل گەدا ئاگاھ ئىسە ،
ئول مۇنىڭ يوق جەندەسىنىڭ بىر چۇبۇلغان تارىچە .
خانەقاھى تاق دەھلىزىن دىدى مەھزۇنغە شەيخ ،
ئول ئەمەس دەيرى فەنانىڭ بىر يىقۇغ دىۋارىچە .

* *

ئاچتى ئول قاشىنىكىم چاتغالى ئاھستەگىنە ،
جانىمە كىرفىك ئوقىن ئاتغالى ئاھستەگىنە .

زۇلف زەنجىرى بىلە باغلادى بوينۇمنى مەگەر ،
ئىشق بازارى ئارا ساتغالى ئاھستەگىنە .
بىر زەئىف ئىت كەبى دەرگاھىغە باردىم بۇكىچە ،
باش قويۇپ ئىلكىم ئۇزە ياتغالى ئاھستەگىنە .
بولدى جىسمىم چۇ غۇبار ئەيلەدىم ئاھىمنى قۇيۇن ،
كوينىڭ تۇفراغىغە قاتغالى ئاھستەگىنە .
قوي مېنى ئەھلى ھەرەملەر ، ئانى ناز ئۇيقۇسىدىن ،
بىر ھەزىن نەغمەدە ئويغاتغالى ئاھستەگىنە .
دەمبەدەم ئۇمر قوياشى ئۆتەدۇر ، ئەي غافىل ،
يەر قويى تۇفراغ ئارا پاتغالى ئاھستەگىنە .
مەزەسىز زۇھد ئىلى بىرلە ئىدى مەھزۇن ناگەھ ،
كەلدى مەيخانەگە مەي تاتغالى ئاھستەگىنە .

* *

مۇسەۋۋەر ئارەزىڭ تەرھىن چېكەلمەي ئەقل لال ئولدى ،
مەگەر لەۋھۇ قەلەمنى ئوتغە سالدى ئىنفىئال ئولدى .
نەزاكەت ئاسماندا سەئادەت ئەختەرىدۇر سەن ،
يۈزۈڭ خۇرشىد ، ئاغزىڭ زەررەۋۇ قاشىڭ ھىلال ئولدى .
قاچاندىن بىدىل ئولدۇڭ دەپ تەكەللۇم قىلماي ، ئەي چابۇك ،
سەمەندىڭ نەئلىگە تا تەلبە كۆڭلۇم پايمال ئولدى .
ئاقارغان كۆزلەرىمگە ۋەسل يولىغە قاراپ ھەردەم ،
ئاتىڭ باسغان ئىزى گەردۇ غۇبارى ئىكتىھال ئولدى .
جەھان ئىچرە ئۇلۇسغە بۇ سەبەبدىن ماجەرالاردۇر ،
تۇشۇپ ھەركىمگە بىر سەۋدايى زۇلفۇڭ يۈز مەلال ئولدى .
ئۆزۈگنى ئەيلەدىڭ مۇبھەم ھەمە ئۇششاقدىن ، ئەي شەھ ،
ئۆزۈڭ لۇتف ئەتمەسەڭ ۋەسلىڭغە يول تاپماق مەھال ئولدى .
نە بولدى بىر باقىپ ھالىغە رەھم ئەيلەپ كەرەم قىلساڭ ،
كويۇڭدا يەر ئۆپۈپ مەھزۇن قۇلۇڭنىڭ قەددى دال ئولدى .

* *

بۇ ئەسەرنىڭ مۇھەررىرى : م . باھاۋىدىن

رۇبائىيلار

نەشرگە تەييارلىغۇچى : جاببار ئەمەت

ئەبدۇللاھ ئەنسارى ①

ھەق يولىدا ئىككى كەئبە بولمىش ھاسىل،
بىرى كەئبەئى سۇرەت، بىرى كەئبەئى دىل.
سەن سەيلە قىل، دىللارنى زىيارەت ئەيلە،
مىڭ كەئبىدىن ئارتۇقراق ئىمىشدۇر بىر دىل.

مەقسۇدى دىل، مۇرادى جانىڭ ئىشقدۇر،
ئۆمۈر سەرمايىسى زىندەگانىڭ ئىشقدۇر.
ياد ئەيلەر ئىشقتىن تىرىكلىك تاپتى خىزىر،
بىلكى، ھاياتىي جاۋىدانىڭ ئىشقدۇر.

سەندىن نە ھاياتى جاۋىدان ئىستەرمەن،
نە ئەيشى ــ شادلىق، گەشتى جاھان ئىستەرمەن.
نەدىل خوشلۇقى، راھىتى جان ئىستەرمەن،
نىمە بولسا راۋا ئەيلە ــ ھامان ئىستەرمەن...

ھەر كىمكى سىنى بىلسە، بۇ جاننى نەقىلۇر،
فەرزەند ۋە ئايالۇ خانۇماننى نەقىلۇر؟
دىۋانە قىلىپ ئىككى جاھاننى بەرگەيسەن،
دىۋانە قۇلۇڭ ئىككى جاھاننى نەقىلۇر؟

پەيۋەستە دىلىم دائىم رىزايىڭ ئىستەر،
جانىم نەپەس ئالغاندا دۇئايىڭ ئىستەر.
قەبرىم بېشىدا ئەگەر ئۆسەر بولسا گىياھ،
ياپراغى ئەتىر چېچىپ، ۋاپايىڭ ئىستەر.

كەلدىم كېچە، قان قىلدى يۈرۈشمەي كارىم
بۇگۈن قىزىماي كاسات بولدى بازارىم.
ئەتە كەتمەكچىدۇر مەن، بىلمەي ئەسرارىم،
نە ئەۋزەل ئىمىش بۇنداق يوقلۇقۇم، بارىم؟

دىيدەمدە ئۆزۈڭ ئايان ئىكەنسەن، بىلدىم،
سىنەمدە ئۆزۈڭ نىھان ئىكەنسەن، بىلدىم.
ئىزدەپ سىنى شۇ جۇملە جاھاندىن سورىدىم،
شۇ جۇملەيۇ شۇ جاھان ئىكەنسەن، بىلدىم.

كۆڭلۈم، پەرىشتەم دەردىنى دەۋا ئەتمە،
جانىم، غەمنى ئۆزۈڭگە ئاشنا ئەتمە.
دەردۇ غىمى نە ئۇنىڭ زادى ئىپتىماسمەن،
كۆكسۈم كۆيۈكى، سەن مىنى رەسۋا ئەتمە.

يا رەب، دىلىمغا ھىممەتىڭدىن جان بەر،
شۇ دەردلىك دىلىمغا سەۋر ــ دەرمان بەر.
بۇ بەندە نەدىن بىلسۇن نىمە دىيىشنى؟
ھەرنىكى بىلۇرسەن، بەر ئۇنى، چەندان بەر.

مەھشەر كۈنى ئاشىقنى باشقا كار بولماس،
يار يۈزىگە باقماس بولسا، ئۇ بار بولماس.
ۋەسلىڭ كويىدىن جەننەت سىرى باشلىسا،
بارماسمەن، ئۇندا ئەگەر دىدار بولماس.

يا رەب، شۇ ھالىمغا بىقىپ، رەھمەت قىل،
ھىجرىڭ ئوتىن باغرىمغا يىقىپ، رەھمەت قىل.
رەھمەت سورىمايمەن ناتەۋان كۆكسۈم ئۈچۈن،
ئۆرتەر مىنى كۆز يىشىم ئىقىپ، رەھمەت قىل.

ئىشق كەلدى، ئاشىپتە بولۇپ جانۇ كۆڭۈل،
دوست مىھرىگە، دوست يادىغا تولدۇم پۈتكۈل.
ئەزايى ۋۇجۇدۇمنى ئالدى دوست تامام،
نام قالدى پەقەت ماڭا، قالغان بارى شول.

يۈز يىل ياشىسام ئۇتۇڭدا، ياناماق نە ئىمىش،
بەلكى يىنىش مەن ئۈچۈن راھەت كەۋسەر ئىمىش.
سۆھبەت قۇرما ھىچقاچان نائەھلى بىلەن،
ئۆلمەك ئۇلار سۆھبىتىدىن مىڭ ئەۋزەل ئىمىش.

شەرت شۇكى، مۇدام ساھىبى دەرد بولغايسەن،
تۇپراق بىلەن تەڭ بولۇشتا گەرد بولغايسەن.
ھەر كىمكى مۇرادىنى كەم قىلسا مەرد بولغاي،

www.uyghurkitap.com

كۆپ ئارزۇ ــ ھەۋەس ئەيلىمە ، مەرد بولغايسەن .

يا رەب ، ماڭا شۇ ئامانىتىم بەرگەيسەن ،
لايىق شەرەپىم ـــ ئىبادىتىم بەرگەيسەن .
ھىسسەمگە چۈشۈپتۇر ئۇ دۇنيا ، بۇ دۇنيا ،
ھەر ئىككىسىدە پاراغىتىم بەرگەيسەن .

ئۇ سۇبھى ۋىسالدىن يىراق ئېردى ئادەم ،

ئىشقىڭ بىلەن بىر بۇلۇڭدا ئىدۇق ھەمدەم .
كۈندۈزلىرى ، ئاھ ، قېشىمدا ھەمدەم يوقتۇر ،
كەچتە غېمىڭ ھەمدەم ماڭا ، يوق شۇڭا غەم .

مەندىن نەچچە يۈز ئەيىب ــ گۇناھ كۆرمىشسەن ،
لېكىن لۇتفى ــ كەرەم بىلە ئاياپ تۇر مىشسەن .
سەن ماڭا سۆيۈملۈكسەن ، ئەھلى ئالەمگە ھەم ،
چىن لۇتفى ــ كەرەم ئىگىسى سەن ئېرمىشسەن .

ھەكىم سەنائىي②

شۇ لەھزە ساڭا پىدايى جان لازىم ئىمىش ،
روھىڭغا نىسار روھى راۋان لازىم ئىمىش .
كىم قالغاي بۇ جاھان ئارا ، بىلمەسمەن ،
ئەي دوست ، نېمىشقا ساڭا چۈنان لازىم ئىمىش .

ياد ئەتمىسە يارنى مەرد دىلىن شاد ئەتمەس .
يار ، دەر يۈرىكى ئۆزگىگە پەرياد ئەتمەس ،
ئىشق يولىدا ئاشىق دېگىنى ئانداقتۇر ،
دوزاخ نېمە ، جەننەت نېمىدۇر ، ياد ئەتمەس .

يۈزۈڭگە بېقىش ـــ جانىنىڭ راھىتى جاۋىد ،
تۈنلەردە ئۈزۈڭ ئاي سەن ، كۈندۈزى خۇرشىد .
كۈنلەر قارايسۇن ۋە ئاقارسۇن كۆزلەر ،
دىيدارىڭنى بىر كۆرگىلى بولمىسا ئۈمىد .

يۈزۈڭ ، ئەي پەرى ، قىبلەئى جاندىن روشەن ،
كۆزۈم ياشقا تولغان ، ماڭا پىراق ئارتمىشسەن .
ئىشقىڭ بىلەن مەن مۇنداق سوزدۇم قولۇمنى ،
سەن سەۋر بىلەن بۇنداق ئاياغ تارتمىشسەن ...

ئىشقىڭ بىلە ، ئەي سەنەم ، كۆزۈمدە ياشىم ،
شامدەك كۆيۈپ ، يانماقتا سەۋر ــ بەرداشىم .
كۈنلەر ئۆزۈرۈپ ، ئانداقكى ، تاڭ ئاتقۇنچە .
جېنىم كۆيۈدۇ ، نۇقۇل كەسكەندەك باشىم .

سەن ماڭا ھايات ئېرۇرسەن ، چۈن ئەلگە نەپەس ،
يولۇڭدا ھەمە شۇ دىنۇ دۇنيايى ھەۋەس .
ھەركىشىگە مېھرىڭدىن يەتتى ھارارەت ،
لېكىن ھەممە سوغۇقلۇق ماڭا قالمىش ، بەس .

ئال جامنى قولۇڭغا مەي ئىلە تولدۇرغىن ،

قوي ئىككى جاھاننى ، غەم يېمەي ئۆلتۈرگىن .
گەر ئىككى جاھانغا ساھىب ئەمەسسەن ، بەس ،
دوزاخ ئارا مەست ، بېھىشتە ھوشيار يۈرگىن .

گەر كۆڭلۈم ئارا مۈلكى مۇھەببەتدۇرسەن ،
نىچۈن مۇنچە رەھىمسىز بىشەپقەتدۇرسەن .
قاش ھېمىرىپ ، دېمە مېنى ئۆز ھالىمغا قوي !
ئەي تاۋى نازۇك ، سەن ماڭا قىسمەتدۇر سەن .

قاچ ! نادان بولسا ، باي ــ دۆلەتلىك كىشىدىن ،
تۆۋەن تۇرار ئۇ بۇ زامان دەرۋىشىدىن .
ئۇ مالۇ بىساتى ئىلە كۆپ خۇرسەن ، لېكىن ،
بۇ خۇرسەندۇر ئۆز ئىلمى ۋە دانىشىدىن .

كۆز ئاچتى باھار ۋە ئاچتى دەرۋازىسىنى ،
ئالەم ئارا يايدى كېيىن ئاۋازىسىنى .
سەنمۇ ، پەرىشتەم ، ئالەم ئارا يۈز ئاچقىن ،
كۆرسۇن ، تونۇسۇن باھار ئۆز ئەندازىسىنى .

كۆيدۈردى سەنەم ، گويا چىراغ ئەتتى مېنى ،
سارغايتتى يۈزۈم ، بەندى پىراق ئەتتى مېنى .
مەن يانغاندا ئۆز يېنىدا تۇتتى شامدەك ،
ئۆچكەن چېغىم تاشلاپ يىراق ئەتتى مېنى .

ئىشقىڭ يولىدا مېنى ئوتقا سالدىڭ ئانداغ ،
ۋەسلىڭنى دەپ دىلىمدە داغ ئۈستىگە داغ .
كۆڭلۈم ئانداق كۆيمەكتە ھىجرانىڭ ئىلە ،
دوستۇڭنى قەتىل ئەتكۈچىسەن مىسلى چىراغ .

كۆرگەنمۇسەن ، ئەقىل بىلەن تولغان ئىشق ،
گەر ئەقلى ــ ھۇش بولمىسا رەھبەر ، سۇلغاي ئىشق .

ئاشىقلا شۇ ئىشق يولىدا ئۆلمەك ئەلا ،
ئەي خوجا ، بىلەمسەن قانداق بولغاي ئىشق ؟

ھەر چاغ يۈرۈپ مەن كويۇڭدا خارۇ خىجىل ،
يۈز دەرد ـ ئەلەم يۈرىكىمدە بولدى ھاسىل .
سەندىن ئەمەس شىكايىتىم ، شەئمى چىگىل ،
ھەممىگە سەۋەب مۇشۇ كۆڭۈل ، مۇشۇ كۆڭۈل .

ھەر كىمگە ئاچما رۇخى خەندان ، ئەي گۈل ،
گۈل قىممەتىنى ئەيلىمە ئەرزان ، ئەي گۈل .
قىينىما ئۆزۈڭنى ، ئەتمە ۋەيران ، ئەي گۈل ،
ئاشىقلا جاپا ئەيلىمە ، ئەي جان ، ئەي گۈل .

ئىشقىڭدا غەمۇ غۇسسە چېكىپ ئاشىقمەن ،
ھىجرىڭدە تۈنىمنى تاڭ ئېتىپ، سادىقمەن .
قىسمەت ماڭا رەنجى دىل ۋە كۆز ياش ئېمىش ،
ئۆلسەم ئۆلۈمەنكى ، ئىشق ئارا سابىتمەن .

ھەر لەھزىدە سەۋرۇ قارارىم سەنسەن ،
بەزم قىلماققا ئەۋجى باھارىم سەنسەن .
پەرۋانىمەن ئۆرگىلىپ بېشىڭدىن ھەر چاغ ،
ئاۋۋالدىن ئاخىر غىنچە ئۇستۋارىم سەنسەن .

لەئلىڭ ، ئەي سەنەم ، مەي ئېرۇر ، ئەيشى ـ تەرەب ،
چۇچمەللىكى بار ئاز ، بار بۇڭا سەۋەب .
يالغۇز مەي ئەمەس ، لېۋىڭدە تۇزمۇ بارمىش ،
تۇز مەيگە قوشۇلسا ، بۇلار تەمى نە ئەجەب ...

ھەر كىمكى كويۇڭدا زارۇ ئەسرۇ بولغاي ،
بار دۆلەتىدىن بىر يولا ئايرۇ بولغاي .
ئىشقىڭدا يۈزۈم سارغىيىپ زەر بولدى ،
ھىجرانىڭ ئىلە ئېرىپ ـ ئېرىپ سۇ بولغاي .

ھەر كىمكى دامىڭغا گىرىپتار بولمىش ،
ئەي جانۇ جاھان ، ئالدىڭدا ئۇ خار بولمىش .
ھەر دىلكى ساڭا جاندىن خېرىدار بولمىش ،
ئەي دوست ، ئەنە شۇ سىرداش ـ غەمخار بولمىش .

مېنى كۆرۈپ يۈزلىرى گۈل ئاچتى مەيىن ،
ئۈيقۇلۇق ، خۇمار كۆزلىرىنى يۇمدى كېيىن ،
غەم چەكمە ، دېدى ، يارى ۋاپادارىڭ ئۆزۈم ،
شۇ سۆزنى دېگەن لېۋىڭگە قۇربان بولايىن ...

ئەفلاك مېنى ئىشق ئوتىلە ئەتتى ئەفگار ،
ئافاق شۇ تېنىم سۇردى ، سۈپۈردى تەكرار .
ئىشق بىرلە كۆرۈڭكى مەن قايان بارۇرمەن ؟
بىر پاشا كۆزىگە جا بولۇر ھالىم بار ...

ئەدىب سابىر تىرمىزى (3)

بىز ئەردىكۇ باغ ئىدى ، شارابى گۈلگۈن ،
چۈن كۆردى ھەسەد قىلدى ئاشۇ گەردۈن ـ دۇن .
ياز ئىسسىقى قوغلىدى بىزنى باغدىن ، ئەمدى ،
مۇز خانە ، ئۆزۈڭ لۇتفى كەرەم ئەيلە بۈگۈن .

ساقىي ماڭا تۇتسا ئول مەيى گۈلگۈننى ،
گۈلگۈن ئېتەيىن پىراقىدىن جەيھۇننى .
يەر ئۈستىگە كۆز يېشىم ئىلە بادە بېرىپ ،
ھەم مەست قىلايىن يەر ئاستىدا قارۇننى .

ئەي ، كۇندۇزىڭ ئەيلەمىش ماكان تۈن ئىچرە ،
زۇلفىڭ داغى تۈنگە سايەبان تۈن ئىچرە .
ھەل قىلمىسا كۇندۇزىڭ تۈنۈم مۇشكۇلىنى ،
سەندىن چېكەيىن نالە ـ فىغان تۈن ئىچرە .

غەمزىڭ ئوقىدىن بەلا پەيكانلىق بولدى ،
نامىڭنى پۈتۈپ ، جاپا ئۇنۋانلىق بولدى .
ھەر نىكى جاپانى سەندىن ئۆگەندى پەلەك ،
خوپ بولمىدى بۇ ئىشىڭ يامانلىق بولدى .

بۇ كېچە ئۈمىد تاشىغا تاشمىنى قوياي .
تا لەبىڭگە لەب ، قېشىڭغا قاشمىنى قوياي .
قان ياشلىق كۆزۈمگە قوي ئاياغىڭنى ، سەنەم ،
مەن بولسام ئېشىك تۈۋىگە باشمىنى قوياي .

نەرگىس كۆزۈڭ شۇ قەدەر زەبۇن ئەتتى سېنى ،
كۆڭلۈم بېغىدىن قوغلاپ ، يۈپۈن ئەتتى مېنى .
ھەم مىسلى بىنەپشە سەرنىگۈن ئەتتى مېنى ،
گۈل چېھرىسىدەك تامامى خۇن ئەتتى مېنى .

يار فۇرقىتى بىلەن دىلى ناشادىم بار ،
ياد ئەيلىمەس ئۇ يارنى تىلەپ يادىم بار .

www.uyghurkitap.com

بىر يار دىلىدىن ھەزەر بىدادىم بار ،
پەرياد ئېتەيىن كۆڭۈلدە پەريادىم بار .

جانا ، لەبۇ غەمزىڭ كويىنىڭ شەربىتى مۇل ،
راست راھىتى مول ئۇنىڭ ، ۋەلى ئاپىتى مول .
غەمزەڭ بىلە لەئلىڭ دىلبەرىستان ، سەنەم ،
ئازارى ئەگەر بار دېسە ، بەس راھىتى مول .

چېھرىڭ نۇرىدىن ھېمىشە كۈندۈز روشەن ،
تۈن زۇلمەت بولۇر ئاشۇ قارا زۇلفىڭ بىلەن .
ئىشقىڭ كۈن ـ تۈن مېنى بەكمۇ قىلدى زە بۇن ،
كۈن لەشكىرى يەتكەيمۇ ماڭا ، بىلمەسمەن .

ئەي ، سەنسىز بولدى يىراق كۆزۈمدىن ئۇيقۇم ،
ناز ئۇيقۇڭ ئۇچۇن ئۇيقۇنى كۆزدىن قوغلۇدۇم .
ئىشقىڭدا ئىشىمدۇر ئۇيقۇسىزلىق ، ئەي يار ،
كۆز يېپشىم بىلەن ئۇيقۇنى كۆزدىن يۇدۇم .

دوست ئەھدىنى بۇزدى ، دىل كۆتۈردى ئىسيان ،
دېدىمكى نەھاجەت ئىشق ئەگەر بولسا چۇنان .
ئۇ نەرگىسى مەست ئىشقى يېتىشتى ناگاھ ،
تۇغيانلىق كۆڭۈل خىلۋەتنى تۇتتى ماكان .

ھەرنىكى تىلەرمەن ، ئۇ قەدەر ئىمكان يوق ،
دىلتەڭ ئىبرۇرمەنكى ، ئاڭا پايان يوق .
دىلتەڭلىكىمدىن قۇتۇلماق ئاسان ئەمەس ،
دەرمانى سەۋر ئېمىش ، ۋەلى دەرمان يوق .

خۇرشىدكى ، جىلا بېرىپ شەپەقنىڭ ئوتىغا ،
ياقۇت ياسىدى ، بېقىپ لېۋىڭ بەرقۇتىغا .
ھەركىمكى لېۋىڭگە يەتتى ، ياقۇت نەھاجەت ،
ياقۇت تېخى قۇل ئېمىش لېۋىڭ ياقۇتىغا .

كۆڭلۈڭغۇ ۋاپا بىلەن قوۋانماس ھەرگىز ،
نەزەرىڭدە دوست بىلەن دۈشمەن پەرقسىز .
بەس ـ بەسكى شىكايىتىڭ پەقەت جائىز ئەمەس ،
بار ـ باركى ، ھېكايىتىڭ تېخى ناجائىز .

ئىشقىڭ ، ئەي يار ، تۇتتى گىرىبان ، ئالدى ،
ئەقلىمنى ئېتىپ ھەر سارى سەرسان ، ئالدى .
سەۋدايى كويۇڭ مۈلكى دىلى جان ئالدى ،
ھەر نىچەكى ئىزدىدى ، قوش چەندان ئالدى .

تا خۇش ۋاقىت ئېمىش ئۇشبۇ زاماندا گۇمراھ ،
خۇش كۆرمەس ئېمىش ئەقلى خىرەدنى دۇنيا .
كەل ، ئەقلى خىرەدنى ئال بېشىمدىن ئەي دوست ،
شايەدكى ، زامانە بىزگە باقسا قىيا .

بېشىمغا ئەجەب قىيامىتى ئىشق يەتتى ،
باقىقاندا كۆزۈم تىنىپ ، قامشىپ كەتتى .
ھەم سالدى دىلىمغا ئىشق ئەجەب تەشۋىش ـ غەم ،
ھەم ئىككى يۈزۈمگە نامىنى نەقىش ئەتتى .

تا قەھرى ـ غەزىبىڭ ماڭا يۈزلەندى يامان ،
خاك ئەتتى تېنىمنى ، ھەر تەرەپ چاچتى ھامان .
ئىشقىڭ كويىدا دىلىم كۆيۈپ ، چەكتى پىغان ،
ئاقتى كۆزۈم كىرپىكىدىن ئابى راۋان .

يۈزۈڭ بارچە نۇرىدىن رىۋايەت ئەيلەر ،
ھۆسنىڭ ھەمە ھۆردىن ھېكايەت ئەيلەر .
ۋەسلىڭگە باقسام ھۇشۇم باشتىن ئۇچار ،
مەپتۇنلۇقۇمنى ئۇ بەغايەت ئەيلەر .

كۆڭلۈم يەنە بىر سەنەمنى مەيىل ئەتمەس ،
كۆڭلۈم تەرەپكە باشقا بىر سەنەممۇ يەتمەس .
ئۆزگىگە كۆڭۈل بېرىش ماڭا لايىق ئەمەس ،
دىلدارى پىسەنتىدە كەرەم ئەيلىسە بەس .

يۈزۈڭ ، ئەي سەنەم ، گويا بىر دۇتسىز ئاتەش ،
كۆڭلۈم دەيدۇ : «بولامدۇ تۈتۈنسىز ئاتەش ؟»
خەتتىڭ كۆرىنىپ مىسالى ئاتەش دۇتىدەك ،
ئىشقىمنى يەنە ئەيلىدى ھەدسىز ئاتەش .

گۈل چېھرىسى چېھرەڭنى كۆرۈپ بولدى ئەقىق ،
ئاغزىڭ غېمىدىن غۇنچە بولۇپتۇر ئاغرىق .
ھۆسنۈڭ چىمەنى كىمىندۇر چىن ئاشىق قىلىپ ،
ھەم كۆڭلىنى زار ئەيلىدى ، رەڭگىنى سېرىق .

ئول گۈل باھار سەھنىسىنى بوستان ئەيلەر ،
مەن مىسالى چاقماق ، دىلىم قان ئەيلەر .
چاقماق كەبى ھەر نەپەس خەندىلەر قىلىپ ،
چۇن بۇلۇتتەك يىغلىشىمغا پەرمان ئەيلەر .

خەتتىڭكى ، ماڭا كۆرسەتتى ھىجران بۇزىنى ،
ھەم ئاچتى كۆزۈمدە يۈز بۇلاقنىڭ كۆزىنى .

زۇلپىڭ ، ئەي سەنەم ، يەتمىسە دادىمغا ئەگەر ،
بىر ئۇد كەبى ئوت ئىچرە كۆرسۈن ئۆزىنى .

رەڭ ئالغان ئاشۇ لالە يۈزۈڭدىن گۈلدۇر ،
دامىڭغا بەندە ـ ئەسىر بۇ كۆكۈلدۇر .
غەمكىنمەن غۇنچىنىڭ ئىچىلىشىن تىلەپ ،
ھەر كىمكى ساڭا بەرسە كۆكۈل ، بىرىلدۇر .

تا باقمىسا مەيگە دىيدە رۇشەن بولماس ،
تا ئىچمىسە مەي دىلى تىخى گۈلشەن بولماس .
دەيدۇكى «مەي ئالۇر ئەقىل ـ ھۇشنى »
كەلتۈر شۇڭا مەي ، بولمىسا كۆكۈل تولماس .

ئىشقىڭدا ئىشىم نالە ئىرۇر يازۇ قىشى ،
ياندۇرماق ۋە كۆيدۇرمەك ــ ئىشقىنىڭ ئىشى .
نە ئاشىق ئىمىشكى ئۇ ئىشقىنىڭ تىلىمەس ،
ئەپسۇسكى ، شىكەرنى زەھەر دەرمۇ كىشى ؟

ئول ياركى ۋەدىنى دائىم يالغان ئەيلەپ ،
بۇ جانۇ دىلىمنى ئالدى ئويناپ ـ ئويناپ .
تۈنلەرنى ئۇزۇن قىلدى ماڭا ئىشق ،
ئاشىق تۈنى بەك ئۇزۇن ئىكەن ، يا رەب .

ياشناپ ـ ئىچىلىپسەن ئەي نىگار ، ئەي دىلبەر ،
سەنسىزدۇر ئىشىم نالەئى زار ، ئەي دىلبەر .
يۈزۈڭ نۇرلىنىپ بولدى باھار ، ئەي دىلبەر ،
ھۇسنۇڭمۇ ئاشۇ باھاردەك بار ، ئەي دىلبەر .

چۈشۈپتۇ بىردانە چىشىڭ ، ئەي ئايجامال ،
شۇنىڭدىن يۈزۈڭدە نۇر سۇنۇق ، ئۆزگىچە ھال .
بىر چىش ئۈچۈن ، ئەي گۈزەل شۇنچە تەشۋىشمۇ ؟
بىر دۇر كەمىيىپتۇ سەدەپتىن ، نەمالال ؟

نە بولدى پىراق ئىچرە زىيانىم ، سورىما ،
نە كەچتى كۆيۈپ غىمىڭدە جانىم ، سورىما ،
نىمە كويىدا ئۈچتى پىغانىم ، سورىما ،
نە بولدى ئىشىم ، شۇدۇر جاھانىم ، سورىما .

ھەرقانچە نامرات بولسا ئەگەردە دانا ،
كۆرگىن ، ئەقىلسىز بايدىن قانچىلىك ئەلا .
ئۇ بايلىقسىز ئىدى ، بولدى دۆلەتمەن ،
بۇ دانىش ئىلە ھېمىشەم دۆلەتمەن شاھ .

چىھرىڭگە قاراپ ئەلەمدە گۈل بىلەن باغ ،
سەنسىز بىگانە ماڭا ئىشرەت ۋە فەراغ .
كۆزۈم سىنى دەپ چەكمىسە ، ھەسرەت ۋە داغ ،
كىم يىغلار سىنىڭ كويۇڭدا ، ئەي كۆزۈ چىراغ ؟

ئارەستە بولۇپ زۇلپۇ يۈزۈڭدىن تۈن ـ كۈن ،
ئۆمرۈم ئۆتمەكتە قوغلاپ ئىزىڭدىن تۈن ـ كۈن .
تۈن ۋە كۈن ئارقىغا قايتماس ، قورقىمەن ،
بىر يولا يىراق قىلما ئۆزۈڭدىن تۈن ـ كۈن .

چىھرىڭدىن بولۇر دائىم كۈندۈزى گۈلگۈن ،
زۇلپۇڭ كەبى ئاشىق تۈنىمۇ كۆپ ئۇزۇن .
تا ساڭا ، سەنەم ، مىھرى نىياز ئەيلىمىسەم ، مەن
كۈن بىلەن تۈن پەرقىنى بىلمەي دىلخۇن .

ھەر كىچە شۇنچە ئۇزۇن بىلىنەر ، سەنەم ،
ئاشىق دىلىدا ئاشار پىغان ، ھەسرەت ، غەم .
چىچىڭ كويىدا دىلىمدا يوقتۇر قايغۇ ،
چۈنكى ، ساڭا چىچىڭدەك ئۇزۇن تۈن ھەمدەم .

تاڭ يوقكى ، قاماشتۇرار قۇياشنى شولەڭ ،
يېتەلمەي ۋەسلىڭگە ھېچ قۇياشمۇ دىلتەڭ .
نۇر ئالسا ئەگەر قۇياش يۈزۈڭ شولىسىدىن ،
ياقۇتمۇ قۇياش شولىسىدىن ئالغاي رەڭ .

دىلبەركى دائىم مىنىڭ دىلىمغا مەھرەم ،
جان ئالدى ، مۇشەققىتىمنى ھېچ قىلمىدى كەم .
دىل ماتەمى ئىچرە كۆپ ئىمىش سەۋرۇ قارار ،
مەن قايدىن ئالاي سەۋر ، كۆپ تۇرسا ستەم .

جەۋرىڭنى چېكىپ ، پەلەك ، نىتەي پەس بولدۇم ،
تۇپراققا ئارىلىشىپ خار ۋە خەس بولدۇم .
ئەي ساقىي ، غەم مەيىڭ ئىچىپ مەن مەس بولدۇم ،
دەيمەنكى ، قولۇڭنى تارت ، يېتەر ، بەس بولدۇم .

جانان لىۋى ھەقىقەتە ئوخشايدۇ تامام ،
ھەر چاغ ئىرۇر گۈزەل يۈزى ئىشقىمغا كام .
گەر ئىككى كۆزۈم تۆكەر بولسا ، ئەشكى ھەقىق ،
چۈن ئىشقى ھەقىق كۆز بىلەن كۆكلۈمدە مۇدام .

چۈن ئاتەش بولۇپ ھاۋادا گەر ئۈچكەيمىز ،
ھەم ئابى راۋان كەبى ئېقىپ كەچكەيمىز .

ئۇيغۇر كىتاب تورىبېكىتى www.uighurkitap.com

تۇپراق بولىمىز ئەگەرچە بىز گۆھەر ئىدۇق ،
بەس ، شۇنداق بولسا بادەنى بەر ، ئىچكەيمىز .

يادىڭ ئىلە تىلغا نالەيۇ ئۇن كېلىدۇ ،
كۆز كىرپىكىدىن سانسىز جەيھۇن كېلىدۇ .
بىلدىڭمۇ ، كۆزۈمدىن نېمىشقا قان ئاقىدۇ ،
چۈنكى ، كۆزۈمگە كۆڭلۈمدىن خۇن كېلىدۇ .

كېلىڭلار دوستلار ، تويۇپ – تويۇپ مەي ئىچەيمىز ،
كۈندۈز كۈلۈشۈپ ، كۈلكىدە ئۆتسۇن كېچەمىز .
قاچانغىچە يۈرىمىز كويۇپ ئالەم غېمىدە ؟
ئالەم ئەھلى ئىچرە بىز شۇ بىر نەچچەمىز ...

ئىشقىڭ ئوتىغا دىلىم سېرى يول بەردىم ،
كۆز يېشى ۋە پەرياد سېرى قول بەردىم .
تا بولدى دىلىم ئىشق – پىراقىڭغا ئەسىر ،
تۇپراق بولۇپ سورۇلدىمۇ ، چېچىلدىم .

ئەي ئىشق مەندەك خەستىگە مەلھەم قېنى ؟
قەمەر يۈزلۈك دىلبەرى مەھرەم قېنى ؟
غەم ئىلكىدىن نېچۈك خالاس بولمايمەن ،
تۈن تۈتقۈنىمەن ، كۈن كەبى ھەمدەم قېنى ؟

زۇلپىڭنى كۆرگىنىمدە ئىشق دېگەن تۇيغۇ كېلۇر ،
ھۆسنۈڭنى كۆرگىنىمدە ئايغا ھەم كۆزگۈ كېلۇر .
روھىم ئېچىلۇر گۈل كەبى چېھرىڭنى كۆرۈپ ،
بىلدىڭمۇ كۆڭلۈمگە نەئەجەب ئارزۇ كېلۇر ؟

كۆرگىنىم بولدى جەۋر — جاپا گەردۈندىن ،
ئۇ چاچتى ، قاراڭ ، چېچىمغا ئاپئاق ئۇندىن .
تەھقىر نەزەرىدە ئەيلىمە ماڭا نىگاھ ،
بىر قارچىغا ئەۋزەل يۈز قارا قۇزغۇندىن .

يارىم كۆزىدە شەرمى — ھايا بولسىدى ،
رەھىم ئەيلەر ئىدى ، بولماس ئىدى تاش مىسال .
ھىجران كۆزىدە شەرمى – ھايا بولسىدى ،
دوست بىرلە تاپاتتىم ئەجەب ۋەسلۇ ۋىسال .

شەيخ نەجمىددىن كۇبرا [4]

چۈن ھەرنېكى يوق ... يوقتۇر ئۇ — بادۇ ھەۋەس ،
چۈن ھەر نېكى بار ، بارى — نۇقسانۇ شىكەست .
بىلگىنكى ، ئۇ يوق دېگەنلىرى — بار ، ھايات ،
كۆرگىنكى ، ئۇ بار دېگەنلىرى — يوق ، ئەبەس .

بۇ ساددا كۆڭۈل سەنسىز جۇدالىق ئىستەر ،
باشقا بىرىسى بىلەن ئاشنالىق ئىستەر .
ھەر كىشكى دوستى بار – كېچەر مېھرىڭدىن ،
كويۇڭدىكى كىم كېچەر — گادالىق ئىستەر .

چۈن ھەق ۋە تەلەب يولىغا كىرمەك جائىز ،
دۇنيا ئېتەكىنى تۇتۇپ يۈگۈرمەك جائىز .
كۆرمەككە ئۆزۈڭنى سەيى قىلغىن ، چۈنكى
ئالەم كۆزى بىرلەن ئۇنى كۆرمەك جائىز ...

ئىشق چۈشسە كۆڭۈلگە ، دىلغا ئۇ دەرد ئەيلەر ،
دەردى دىلى مەرد مەردنى يەنە مەرد ئەيلەر .
ئۆز ئاتەشى ئىشقىدا يانار ئۇ ، لېكىن
دوزاخنى ئۆزگە ئۈچۈن مۇز – سەرد ئەيلەر .

بادە ئىچىپ دېمەسمەن : ھۇشيار بولايىن ،
مەسلىك ئارا قانداقمۇ بىدار بولايىن ؟
بىر جامى جىلۋىلىك جامالىڭ ماڭا بەس ،
تا يوقلۇقۇ بارلىقتىن بىزار بولايىن ،

ئەي دىل ، دىيانەت دېسە ئەجەب رەسۋا سەن ،
ئىنساب بىلەن ئېيت : ئىشقتا نېچۈن ئاشنا سەن ؟
ئىشق ئاتەشى تېز ئېرۇر ، سەندەك سۇ ئەمەس ،
تۇپراق چۇ بېشىڭغىچە يېتەر داناسەن .

ئەي كېچە — قاراڭغۇ تۈن ، سەھەر بولغايسەن ،
بۇ دەردۇ دىلىمغا سەن سەمەر بولغايسەن .
ئەي سۇبھى ، ئاتىلىپ كېلۇرسەن ، ئايا ،
مەقسۇدى دىلىم ئۈچۈن خەۋەر بولغايسەن .

ئول دېۋە ئىچمىدىدۇر ، چۇ پىنھان ئەمەس ،
كىم باش كۆتۈرۈپ يۈرمىكى ئاسان ئەمەس .
ئىيمانىنى مىلك — ھەزار بار تەلقىن قىلدىم ،
ئۇ كافىر ئۆزى ئەسلى مۇسۇلمان ئەمەس .

ھەرلەھزە بۇ مەردانەيۇ فەرزانە كۆڭۈل ،
يانغاي سىنىڭ ئىشقىڭ بىلەن جانانە كۆڭۈل

بىر لەھزە مۇھەببەت مەيىنى تەرك ئەتسەم ،
تولغاي جىگەر قىنىغا پەيمانە كۆكۆل .

بۇ شوخۇ پەرىشانلىقىمىز بائىسى ئول ، -
ئاشۇفتەيۇ ھەيرانلىقىمىز بائىسى ئول .
ھەر كاكۇلى تارىغا نەچچە دىل باغلاق ،
چۈن غۇنچەئى خەندانلىقىمىز بائىسى ئول .

بىر كۈنى كۆرۈسەنكى ، مەن بىجاندۇرمەن ،
چۆرەمدە كۆپ خالايىق ، مەن ئەفغاندۇرمەن .
قەۋرىم بېشىغا كېلىپ ئولتۇرغىن ، ئېيتقىن :
ئۆلتۈردۇم ئۆزۈمنى ، لىك پۇشايماندۇرمەن .

ۋەسلىڭ بىلەن تەلىيىم فۇزۇندۇر كېچىسى ،
ھىجرىڭ ئىلە بارى دىيدە خۇندۇر كېچىشى .
زۇلپىڭ بولۇپ مىسالى كۈندىن كېيىن شام ،
ئاھ ، ئىككى يۈزۈڭ مىسالى كۈندۇر كېچىسى .

سوفىي بولۇبان بىر كېچە نالان – گىريان ،
قوزغال ، بەھەزرىتى خۇداۋەندى جاھان .
قان – ياش تۆكۈبان قولۇڭغا خەنجەر ئالغىن ،
كېيىن ئۇر ئۇنى ئۆزۈڭگە ، تەرك ئەت ماكان .

چۈن شەربەتى ئىشقىڭ بىلەن دىل مەست بولغاي ،
ھەم جەۋرۇ جاپايىڭ بىلەن ئۇ پەست بولغاي .
قول ئۈزۈتۈپ ، سەن بۇ يىقىلغانىنى يۆلە ،
نېست بولغان ئاشۇ تەنۇ كۆكۈل ھەست بولغاي .

ئول زەنجىر تۆكلۈك ئاھۇدىن قورقارمەن ،
ئۇ نازۇكەرەشمە ، كۈلكۇدىن قورقارمەن .
ھەر كىشىكىم قورقىدۇ يامان كۆزلەردىن ،
مەن بىچارە شۇ چەشمى جادۇدىن قورقارمەن .

ھەر نېچچە ئۆمۈرگە مېھرى جان بولدى تەلەپ ،
پەيداۋۇ نىھانىغا بىگۇمان بولدى تەلەپ .
كۆكۈل ئىشگىنى ئاچتى ، لېكىن كۆرگىل ،
ئۇ قەيەردە بىزگە نە ماكان بولدى تەلەپ .

ھەر گىياھكى سۇ ياقىسىدا يۈز ئاچمىش ،
بىر روھى پەرىشتەدۇر مەگەر كۆز ئاچمىش .
بىر خاكى پەرىۋەشكى ، يامان قويما قەدەم ،
بۇ پىنھاندا چۈن لالە ۋە نەرگىس ئاچمىش .

تا پەقىر ئەھلىگە ھەمنىشىن ئەتمىشسەن ،
سىرداشىسىز تالىيىمنى زەبۇن ئەتمىشسەن .
كىم بۇڭا يېتىشتىم ساڭا ئاشنالىق ئىلە ،
ئېيتقىنا ، نېمىشقا بۇنچىلىق ئەتمىشسەن .

ئىزاھاتلار

(1) ئەبدۇللاھ ئەنسارى — تولۇق ئىسمى ئەبۇ ئىسمائىل ئەبدۇللا ئەنسارى . بۈيۈك شائىر ۋە ئەللامە 1006 – يىلى ھىراتتا تۇغۇلۇپ ، 1089 – يىلى ۋاپات بولغان .

بۇ يۈيۈك مۇتەسەۋۋۇف شائىرنىڭ ئەرەب تىلىدا يېزىلغان «مەنازىلەس – سايىرىن » ، «تەبەقاتەس – سوفىيە » ناملىق ئەسەرلىرى ؛ پارس تىلىدا يېزىلغان «مەنازىل » ۋە «مۇناجات »ناملىق ئەسەرلىرى بار .

(2) ھەكىم سەنائى — تولۇق ئىسمى ئەبدۇلمەجىد مەجدۇر بىننى ئادەم سەنائى . X I I ئەسىردە ياشىغان بۈيۈك شائىر ۋە ئەللامە . ئۇ خۇراساننىڭ غەزنى شەھرىدە تۇغۇلغان ۋە شۇ يەردە ۋاپات بولغان .

سەنائىنىڭ «ھەدىقۇل — ھەقىقەت » ، «تەرىقۇل — تەھقىق » ، «ئىشقنامە » ، «ئەقىلنامە » ، «غەرىبنامە » ، «ئەفۋنامە » قاتارلىق ئەسەرلىرى بار . بۇ ئەسەرلەر تەسەۋۋۇف ئەدەبىياتىنىڭ يارقىن نەمۇنىلىرى ھېسابلىنىدۇ .

(3) ئەدىب سابىر تېرمىزى — تولۇق ئىسمى شەھابىددىن سابىر بىننى ئىسمائىل تېرمىزى . X I I ئەسىردە ياشىغان ئەللامىلاردىن . ئۇ سۇلتان سەنجەر ھوزۇرىدا ئىشلىگەن .

شائىردىن غەزەللەر ، قەسىدىلەر ، تەرجىئىبەندلەر ، قىتئەلەر ، رۇبائىيلاردىن ئىبارەت بىر دىۋانى مىراس سۈپىتىدە دەۋرىمىزگىچە يېتىپ كەلگەن . ئەدىب سابىر رۇبائىيلىرى ئەنە شۇ باقى مىراسنىڭ گۈزەل بىر پارچىسىدۇر .

(4) شەيخ نەجمىددىن كۇبرا — زامانىنىڭ ئەللامىسى ، ئاجايىپ ۋەتەنپەرۋەر ، ئوتلۇق نەپەس شائىر بولۇپ ، ئۇ 1145 – يىلى خىۋەدە تۇغۇلدى . 1221 – يىلى ئۆرگەنچتە ۋاپات بولدى .

مۇھەررىرى : **مەھەممەتتۇرسۇن باھاۋىدىن**

كىتاب تۈركىتاب
www.turkitap.com

سەييادى ۋە ئۇنىڭ «تاھىر - زۇھرە» داستانى ھەققىدە

مەھەممەتتۇرسۇن باھاۋىدىن

يېقىنقى يىللاردىن بۇيان ئۇيغۇر كلاسسىك ئەدەبىياتى ساھەسىدىكى سەمەرىلىك ئىز-دىنىشلەرنىڭ نەتىجىسىدە كۆپلىگەن يېڭىلىقلار مەيدانغا چىقتى. يەنى ئەدەبىيات دۇنياسىغا مەلۇم بولمىغان كلاسسىكلار، ئۇلارنىڭ يېڭىدىن يېڭى ئەسەرلىرى ۋە بۇ ئەسەرلەرنىڭ ھەر خىل قول يازما نۇسخىلىرى تېپىلىپ قەلبلەرگە خوشاللىق بەخش ئەتتى.

ئەنە شۇلاردىن بىرى ئۇلۇغ شائىر سەييادىنىڭ «تاھىر - زۇھرە» ناملىق داستانىنىڭ قول يازمىسىدۇر.

بۇ قول يازما قەشقەر توققۇزاقتىن تېپىلغان بولۇپ، ئۇنىڭ ھەجمى 27.5cm × 16cm ساقلىنىشى ئانچە ياخشى ئەمەس. باش - ئاخىرىدىن ئازغىنا بېتى يوقالغان. جەمئى 102 بەت (51 ۋاراق) بولۇپ، ھەر بېتىگە 11 قۇردىن ئىككى قاتار قىلىپ، خوتەننىڭ يىپەك قەغىزىگە خەتتى پارسى بىلەن كۆچۈرۈلگەن. ئىنچىكىلىك بىلەن كۆزەتكەندە مەزكۇر ئەسەرنى ئىككى كىشى نۆۋەتلىشىپ كۆچۈرگەندەك قىلىدۇ. بۇ ئىككى كىشىنىڭ ئىملاسى بىر - بىرىگە تۈپتىن ئوخشىمايدۇ. بىرى خىللا چىرايلىق، يەنە بىرىنى خۇشخەت ھېسابلىغىلى بولمايدۇ. بۇ خىل ئىملا ئەسەرنىڭ كۆپ قىسمىنى تەشكىل قىلىدۇ. مىسرالار (ئۇزۇن - قىسقىلىق جەھەتتە) تەكشى كۆچۈرۈلمىگەن.

مەزكۇر «تاھىر ۋە زۇھرە» داستانىنىڭ ھازىرغىچە ئىلىم دۇنياسىغا مەلۇم بولغان 6 قول يازما نۇسخىسى بار. ئۇنىڭدىن بىرى 1807 - يىلى كۆچۈرۈلگەن بولۇپ، ئۆزبېكىستان دۆلەتلىك پەنلەر ئاكادېمىيىسى تىل ۋە ئەدەبىيات ئىنستىتۇتىنىڭ ئەدەبىيات موزېيىدا 96 № ئىنۋېنتار نومىر بىلەن ساقلىنىۋاتىدۇ. بۇ نۇسخا ھادى زەرىپ تەرىپىدىن خارەزمدىن تېپىلغان. يەنە ئۆزبېكىستان دۆلەتلىك پەنلەر ئاكادېمىيىسىنىڭ شەرقشۇناسلىق ئىنستىتۇتىدا 4 قول يازما نۇسخىنىڭ ساقلىنىۋاتقانلىقى مەلۇم. يەنە بىر قول يازما نۇسخىسىنىڭ سابىق س س س ر پەنلەر ئاكادېمىيىسى شەرقشۇناسلىق ئىنستىتۇتىنىڭ لېنىنگراد بۆلۈمىدە ساقلىنىۋاتقانلىقى توغرىسىدا مەلۇمات بار.

يۇقىرىدا قەيت قىلىپ ئۆتۈلگەن قول يازما نۇسخىلاردا بولسۇن، مەيلى توققۇزاقتىن تېپىلغان قولىمىزدىكى قول يازما نۇسخىدا بولسۇن مەزكۇر داستاننىڭ سەييادى تەرىپىدىن قاچان يېزىلغانلىقى، سەييادىنىڭ كىملىكى، قاچان، قەيەردە ياشىغانلىقى، ئىجادىي يولى توغرىسىدا ھېچقانچە مەلۇمات يوق. 1966 - يىلى تاشكەنت بەدىئىي ئەدەبىيات نەشرىياتى تەرىپىدىن نەشر قىلىنغان «ئۆزبېك ئەدەبىياتى» ناملىق كىتابتا: «مەزكۇر داستاننىڭ ھادى

زەرىف تەرىپىدىن 1930 ـ يىلدا خىۋەدىن تېپىلغان كونا بىر قول يازمىنىڭ كىچىك بىر پار-
چىسى بۇ ئەسەرنىڭ 14 ـ ئەسىردە يېزىلغانلىقىنى تەخمىن قىلىشقا ئىمكان بېرىدۇ » دەپ
كۆرسىتىلگەن .

بۇ قېتىم توققۇزاقتىن تېپىلغان قولىمىزدىكى قول يازما نۇسخىنىڭ تېكىستى ئىچىدە
داستاننىڭ قاچان كۆچۈرۈلگەنلىكى توغرۇلۇق مەلۇمات بولمىسىمۇ ، لېكىن بۇ نۇسخىنىڭ 12 ـ
بەت يوقىرى تەرەپ ھاشىيەسىگە باشقىلار تەرىپىدىن كۆچۈرۈپ قويۇلغان پارسچە 3 بېيىتنىڭ
ئاخىرىدا كۆرسىتىلگەن يىل — بۇ قول يازمىنىڭ كۆچۈرۈلگەن ۋاقتى توغرىسىدا پەرەز قىلىـ
شىمىزغا مۇمكىنچىلىك بېرىدۇ . ئاخىرقى 3 ـ بېيىت مۇنداق تاماملىنىدۇ :

سەرىكى سەجدە نىدارەد بەمۇلكى تەن ھەيف ئەست ،
گۇلىكى بۇيى نىدارەد دەرىن چەمەن ھەيف ئەست .

بۇ بېيىتنىڭ ئاخىرىغا ، « 1278 ـ سەنە » دەپ يېزىلغان . ئېنىقكى ، بۇ رەقەملەر
ھاشىيەدىكى يوقىرىقى بېيىتنىڭ كۆچۈرۈلگەن ۋاقتىنى يەنى مىلادىيىنىڭ 1861 — 1862 ـ يىلـ
لىرىنى كۆرسىتىدۇ . دېمەك ، قولىمىزدىكى بۇ قول يازما مىلادى 1861 — 1862 ـ يىللاردىن
خېلىلا بۇرۇن كۆچۈرۈلگەن بولىدۇ ئەلبەتتە .

مەزكۇر داستاننى 14 ـ ئەسىردە يېزىلغان باشقا بەدىئى ئەسەرلەر بىلەن سېلىشتۇرغاندا
تىلى ئېخچام ، يەڭگىل ، تېخىمۇ چۈشىنىشلىك ساپ ئۇيغۇر لەھجىسىدە ئىكەنلىكى ئۆزلىكىدىن
مەلۇم بولىدۇ . بۇ ھەقتە كۆپلىگەن مىساللارنى كەلتۈرۈش مۇمكىن .

شۇنىمۇ كۆرسىتىپ ئۆتۈش كېرەككى ، شائىر سەييادى خەلق قوشاقلىرىدىن ئۆزۈق
ئالغان . ئۆز ئىجادىيىتىنى خەلق قوشاقلىرى بىلەن باغلاشقا تىرىشقان . مەسىلەن : تەڭرى
تاغلىرىنىڭ جەنۇبى ۋە شىمالىدىكى ئۇيغۇر خەلقىغە ئومۇملىشىپ كەتكەن :

بۇ تاغلار ئېگىز تاغلار ،
غېرىبنىڭ يولىنى باغلار .
غېرىپ ئۆلسە كىم يىغلار ،
غېرىبقا غېرىب يىغلار .

دېگەن قوشاق ئەينى دەۋردىكى سەييادى ئىجادىيىتىدە تېگىشلىك ئورۇن ئالغان . مەسىلەن :

« غەرىبلەرگە رەھىم قىلماس بۇ تاغلار ،
غەرىب يۈرسە غەرىب يولىنى باغلار .
غەرىب ئۆلسە كىشى بولسە يانىدە ،
غەرىب ئۆلسە غەرىب يىغلار باشىدە .»

(ئەسلى قول يازما 78 ـ بەت)

ئۇندىن باشقا ئۇيغۇر خەلقىغە كۆپرەك ئومۇملىشىپ كەتكەن :

www.uyghurkitap.com

« شۇندىن ـ شۇنغا كەلمىشىم سەن يار ئۇچۇندۇر ،
جەۋرۇ جاپا چەكمىشىم دىيدار ئۇچۇندۇر »

دېگەن خەلق قوشىقى سەيىيادى داستانىغا تۆۋەندىكى تەرزدە كىرگۈزۈلگەن :

« يىراقدىن كەلگەنىم سەن يار ئۇچۇندۇر ،
جەفالار تارتغانىم دىيدار ئۇچۇندۇر .
بۇ سۆز ئېرتەكدىن قالغان مەسەلدۇر ،
قوپ ئەمدى ياتماغىل ۋەقتى جەدەلدۇر . »

يۇقىرىقى مىساللاردىن شائىر سەيىيادىنىڭ خەلق ئېغىز ئەدەبىياتىنى ئۆز ئىجادىيىتىنىڭ ئوزۇقى قىلىغانلىقىنى ، خەلق بېيىت ـ قوشاقلىرىدىن ئۇنۇملۇك پايدىلانغانلىقىنى روشەن كۆرۈۋالغىلى بولىدۇ .

ئۇندىن باشقا خەلق ماقال ـ تەمسىللىرىمۇ سەيىيادى ئىجادىيىتىنىڭ ئايرىلماس بىر تەركىۋى قىسمىغا ئايلانغان . مەسىلەن :

« مەسەلدۇر ئەرتەدىن قالغان بۇ ئەخبار :
كى ئۆلگەن ئارقادىنكىم ئۆلمە زىنھار »

« كېلۇر بولسە كېلۇر شامۇ ئىراقدىن .
كېتەر بولسە ، كېتەر قاشۇق ـ تەبەقدىن ،
بۇ سۆزلەر ئەرتەدىن قالغان مەسەلدۇر ،
ھەر ئىشنىڭ ئەۋۋەلى سەئيى جەدەلدۇر . »

شۇنەرسە دىققەتكە سازاۋەركى ، شائىر سەيىيادى ئۆز ئىجادىيىتىدە دۇررۇ گۆھەرگە ئوخشاش قىممەتباھالىق تاشلار ، مۇشكۇ ئەنبەرگە ئوخشاش خۇشپۇراقلىق ئېسىل نەرسىلەر توغرىسىدا توختالغاندا ، بۇلارنى خوتەن بىلەن بىۋاستە باغلايدۇ . مەسىلەن :

« ئەگەرچە تولە بولسە دۇررۇ گەۋھەر ،
ۋە يا مۇشكى خوتەن يا ئۇدۇ ئەنبەر »

ئېھتىمال ، بۇ سەيىيادىنىڭ ئۆز ۋەتىنىگە بولغان مېھرى ـ مۇھەببىتىنىڭ روشەن ئىپادىسىدۇر .

ئۇلۇغ شائىر سەيىيادى قەلىمىگە مەنسۇپ بولغان « تاھىر ۋە زۆھرە » داستانىنىڭ بۇ قول يازما نۇسخىسىنىڭ تېپىلىشى مەدەنى ھاياتىمىزدىكى خۇشاللىنارلىق ھادىسە ، بۇ قول يازما نۇسخىنى چوڭقۇر ئۆگىنىش ، ئۇنىڭ خەلقىمىز ئارىسىدىكى باشقا نۇسخىلىرىنى قىدىرىپ تېپىش ، مەزكۇر داستانىنىڭ تېكىستىنى تۇرغۇزۇپ چىقىش ـــ تەتقىقاتچىلىرىمىزنىڭ ئالدىدىكى مۇھىم ۋەزىپىلەردىن بىرى .

قۇلۇپ بىلەن دىلئارا

نەشرگە تەييارلىغۇچى: مالىك چانىشىف

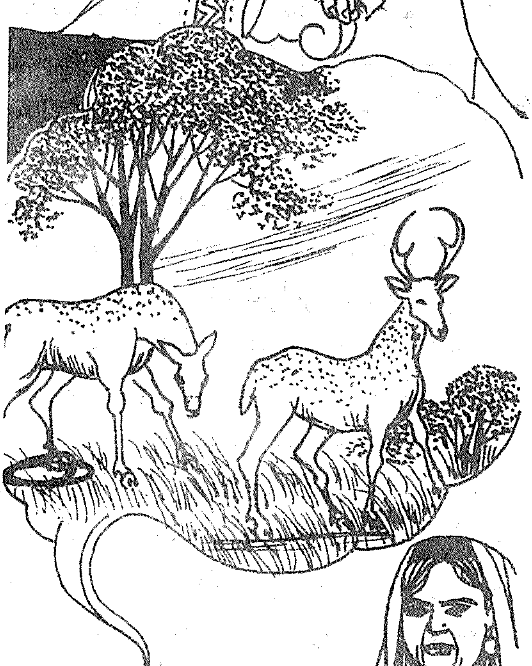

قەدىمكى زاماندا كەشمىر پادىشاھى تۇرانبەگنىڭ پۈتۈن ئالەم ھەيران قالغۇدەك چىرايلىق پەررۇخروز ئىسىملىك بىر ئوغلى ۋە ئۇنىڭدىنمۇ گۈزەل بولغان پەررۇخناز ئىسىملىك بىر قىزى بار ئىكەن. پەررۇخروز قەھرىمان، زامان نادىرلىرىدىن بولغىنىدەك، سىڭلىسى پەررۇخنازمۇ لاتاپەتتە ھەم ھۆسن – جامالدا دەۋرانىغا بىر ئايەت ئىكەن.

دەرۋەقە پەررۇخنازنىڭ ھۆسن – جامالىنىڭ داڭقى كەشمىر مەملىكىتى ئىچىدە تەرىپلىنىپلا قالماي يەنە باشقا مەملىكەتلەرگىمۇ تارىلىپتۇ. پەررۇخنازنىڭ ھۆسن – جامالى ھەممىلا جايدا سۆزلىنىدىغان ئاساسىي سۆز تېمىسىغا ئايلىنىپتۇ. خۇددى بىر ئەرەب شائىرىنىڭ بۇ ھەقتە:

«پالانىنىڭ گۈزەللىكى ھەققىدە سۆزلىگەنلىرىڭنى ئاڭلاپ، قۇلاقلىرىم شادلىقتىن ئۇسسۇلغا چۈشتى. چۈنكى، بەزى ۋاقىتتا قۇلاق كۆزدىن ئاۋۋالراق ئاشىق بولىدۇ» دېگىنىدەك، شەرق پادىشاھلىرى ۋە شاھزادىلىرى پەررۇخنازنى كۆرمەي تۇرۇپلا ئاشىق بوپتۇ. ئۇلار كۆپ ھەدىيىلەر بىلەن قىزنىڭ ئاتىسىغا ئەلچى ئەۋەتىپ پەررۇخنازنى خانىشلىققا سورىتىپتۇ.

پەررۇخناز بىر كېچىسى چۈش

uyghurkitap.com

كۆرۈپتۇ. چۈشىدە بىر كېپىنەك تېكىسى تۇزاقتا چۈشۈپ قاپتۇ. چىشى كېپىنەك بۇ ھالنى كۆرۈپ دەرھال تېكە كېپىنەكنى تۇزاقتىن قۇتۇلدۇرۇپتۇ، لېكىن ئۆزى تۇزاققا چۈشۈپ قاپتۇ. تېكە كېپىنەك چىشى كېپىنەكنىڭ تۇزاققا چۈشۈپ قالغانلىقىنى كۆرسىمۇ پەرۋا قىلماي، شۇ ھالدا تاشلىغىنىچە كېتىپ قاپتۇ.

بۇ چۈش پەررۇخنازغا بەك يامان تەسىر قىلغانلىقتىن، ئۇنىڭدا دۇنيادىكى بارچە ئەركەك زاتىغا نەپرەت پەيدا بوپتۇ. ئۇ ئۆزىنىڭ چۈشىگە ئۆزى تەبىر بېرىپ: «چوقۇم تەگرى ماڭا بۇ چۈشنى كۆرگۈزۈپ، ئەرگە تەگمەسلىككە بېشارەت بەردى. چۈنكى ئەركەك تائىپىسى ۋاپاسىز. خوتۇنلارنىڭ يۇمشاق كۆڭلى بىلەن قىلغان شەپقىتى باراۋىرىگە ئەرلەر شەپقەتسىزلىك بىلەن جاۋاب قىلىدۇ دەپ، ئەركەك كېپىنەكنىڭ چىشى كېپىنەكنى تۇزاقتىكى ھالدا تاشلاپ كەتكەنلىكىنى كۆرسىتىپ مېنى ئاگاھلاندۇردى» دېگەنلەرنى جەزىملەشتۈرۈپتۇ. ئۇ يەنە «مېنى خەۋەرلەندۈرمەيلا كەلگەن ئەلچىلەرنىڭ بىرەرسىگە ماقۇل بولۇپ قويمىسۇن» دەپ ئويلاپ ئاتىسىنىڭ ھۇزۇرىغا بېرىپ:

— ئەي ئاتا! مېنىڭ رازىلىقىمسىز ھېچكىمگە ماقۇل بولۇپ قويماڭ، — دەپ غايەت تۆۋەنچىلىك بىلەن ئۆتۈنۈپتۇ. بۇ گەپتىن پادىشاھنىڭ كۆڭلى يۇمشاپ:

— بولىدۇ قىزىم. شەرتىڭىزنى ئورۇنداشقا قەسەم قىلاي. ھەرقانداق ئۇلۇغ پادىشاھنىڭ ۋارىسى بولغان شاھزادىلەردىن بىرەرسى كەلسىمۇ، سىزنىڭ ماقۇللۇقىڭىزنى ئالماي تۇرۇپ جاۋاب بەرمەيمەن، — دەپتۇ.

بۇ ۋەدىگە ئېرىشكەن پەررۇخنازنىڭ كۆڭلى ئارام تېپىپ، ھەرگىزمۇ ياتلىق بولماسلىقىنى كۆڭلىگە پۈكۈپتۇ. بىر قانچە كۈنلەر ئۆتكەندىن كېيىن، ھەرقايسى پادىشاھلىقلاردىن كەلگەن ئەلچىلەر ئارقا-ئارقىدىن قايتۇرۇلۇشقا باشلاپتۇ. ئەلچىلەر يەنە شاھ ھۇزۇرىغا كىرىپ:

— بىزنىڭ پادىشاھىمىز يەر يۈزىدىكى قانداقلا پادىشاھنىڭ قىزىنى سورىسا رەت قىلىنمايدىغان دەرىجىدىكى دۆلەت ئىگىسى. ئۇ ھۆسن-جامالدا ۋە ئەقىل-پاراسەتتە كامالەتكە يەتكەن. قىزنى ياتلىق قىلىشقا ئاتىنىڭ رازىلىقى كۇپايە. ھەرقانداق پەرزەنت ئاتا-ئانىغا بويسۇنۇشى لازىم، — دېگەندەك نۇرغۇن ياخشى سۆزلەرنى سۆزلەپتۇ. ئەمما تۇرانبەگ:

— مەن تەگرى نامى بىلەن قەسەم قىلدىم. قىزىمنىڭمۇ ھازىرچە ياتلىق بولۇش خىيالى يوق ئىكەن، — دەپ جاۋاب بېرىپتۇ. ئەلچىلەر بۇ جاۋابتىن كېيىن نېمە قىلىشلىرىنى بىلەلمەي باشلىرى ساڭگىلاپ، بۇ ئىشنى قاملاشتۇرالمىغانلىقلىرىدىن قايغۇرۇپتۇ. ئاخىرى قايتىپ كېتىشكە مەجبۇر بوپتۇ.

شاھ تۇرانبەگ ئەلچىلەرنىڭ بۇنداق ئۈمىدسىز چىقىپ كېتىشلىرىدىن ۋە بەزى ئەلچىلەرنىڭ قاتتىق رەنجىشلىرىدىن بىر ئاز دەككە-دۈككىگە چۈشۈپ قاپتۇ. ئۇ ئۇلارنىڭ ئۆچ ئېلىش ئۈچۈن لەشكەر تارتىپ كېلىشلىرىدىن خەۋپكە چۈشۈپتۇ. شاھ ئۇزاق ئويلىنىپتۇ. ئۇ قىزىغا ئىختىيارنى بېرىپ قەسەم قىلغانلىقىدىن قاتتىق ئۆكۈنۈپتۇ. ئۇ قىزىنىڭ ئىنىكئانىسىنى چاقىرىپتۇ. ئىنىكئانا كەلگەندىن كېيىن پەررۇخنازنىڭ ھېچكىمگە ئەرگە چىقماسلىقا قارار قىلغانلىقىنىڭ سەۋەبىنى سوراپ:

— بۇ تەتۇرلۇكنى ئۇنىڭغا سەن ئۆگەتتىڭمۇ؟ — دەپتۇ . ئىنىكئانا :

— شاھىم! بۇ ئىشنىڭ مەن بىلەن ھېچبىر مۇناسىۋىتى يوق . قىزىڭىزنىڭ ئەر زاتىغا بولغان نەپرىتىگە كۆرگەن چۈشى سەۋەب بولغان، — دەپ قىزنىڭ كۆرگەن چۈشىنى بىرمۇ - بىر سۆزلەپ بېرىپتۇ . شاھ بۇ ئىشتىن ئەجەبلىنىپ نېمە قىلارىنى بىلمەستىن :

— بۇ ئىشقا قانداق تەدبىر قوللىنىش كېرەك؟ — دەپ سوراپتۇ .

— ھۆرمەتلىك شاھىم! — دەپتۇ ئىنىكئانا، — ئەگەر بۇ ئىشنىڭ چارىسىنى مەن دېيدىكىڭىزگە بۇيرىسىڭىز، قىزىڭىزنى نىيىتىدىن ياندۇرۇپ، ياتلىق بولۇشقا كۆندۈرسەم ئەجەب ئەمەس . ئۇ چاغدا مەن شاھىمنىڭ بەرگەن نان - تۇز ھەققىنىڭ يۈزدىن بىرىنى قايتۇرغان بولارمەن . شاھىمنىڭ بۇ خاپىلىقتىن قۇتۇلۇشىغا سەۋەب بولسام بۇ مەن ئۈچۈن زور بەخت .

شاھ يەنە :

— بۇنداق چوڭ ئىشنى قانداق ئورۇندىيالارسەن؟ — دەپ سوراپتۇ .

— ئەي شاھىم! مەن قىسسىلەردىن تۈگىمەس ھېكايىلارنى بىلىمەن . بۇ ھېكايىلارنى سۆزلەپ پەررۇخنازنى ئويغىتارمەن ۋە ئۇنىڭ ئەرلەر توغرىسىدىكى كۆزقارىشىنى يوقىتارمەن . بىر قىسىم ئەرلەرنىڭ ئەھدىسىدە چىڭ تۇرىدىغانلىقى ھەققىدە سۆزلەپ، ئۇنىڭ ئەرلەرگە بولغان مۇھەببىتىنى قوزغىتارمەن، — دەپتۇ ئىنىكئانا .

پەررۇخنازنىڭ قېشىدا [illegible] دق كېنىزەك بار ئىكەن . ئۇلارنىڭ ھەرقايسىسىنىڭ ئۆزىگە خاس خىزمەتچىلىرى بار ئىكەن . كېنىزەكلەر دائىم دېگۈدەك پەررۇخنازنىڭ يېنىدا بولىدىكەن . بولۇپمۇ ئىنىكئانا پەررۇخنازغا ھېكايە سۆزلىگەن چاغدا كېنىزەكلەر بىرىمۇ قالماي يىغىلىدىكەن . پەررۇخنازنىڭ ھېكايە ئاڭلاشقا ئانچە خۇشى يوق بولسىمۇ، كېنىزەكلەرنىڭ تەلىپى بويىچە ئىنىكئانىغا ھېكايە سۆزلەشكە ئىجازەت قىلىدىكەن . ئىنىكئانىنىڭ مەقسىتىمۇ پەررۇخنازغا ھېكايە سۆزلەش بولغانلىقىدىن، بارلىق ئەقىل - پاراسىتىنى ئىشقا سېلىپ تەسىرلىك ھېكايىلارنى سۆزلەپتۇ .

ئەنە شۇنداق كۈنلەرنىڭ بىرىدە ئىنىكئانا كېنىزەكلەرنىڭ تەلىپى بىلەن «قۇلۇپ بىلەن دىلارا» ھېكايىسىنى سۆزلەشكە باشلاپتۇ :

شام شەھىرىدە ئابدۇللا ئىسىملىك ناھايىتى باي بىر سودىگەر ئۆتكەنىكەن . ئۇ چاغلاردا شامدىلا ئەمەس بەلكى ئەتراپتىكى شەھەرلەردىمۇ ئۇنىڭدىن باي كىشى يوق ئىكەن . ئۇ شام شەھىرىدىلا سودا قىلىپ قالماستىن يەنە سەپەر مۇشەققەتلىرىنى چېكىپ، چەت يۇرتلاردىمۇ سودا قىلىدىكەن . ئۇنىڭ شۇنچە مال - مۈلكى بولغىنى بىلەن جان ۋە جاھان سەمەرىسى بولغان بالا لەززىتىدىن مەھرۇم ئىكەن . شۇڭا بۇ جەھەتتە كۆڭلىدىن ھامان قايغۇ - ھەسرەت كەتمەيدىكەن . ئۇ : «بەلكىم ئاخىرقى ئۆمرۈمدە تەڭرى - تائالا بىر بالا نېسىپ قىلسا ئەجەب ئەمەس» دەپ ئويلاپ، ئىشىكىنى كەمبەغەل مۇساپىرلارغا كەڭ ئېچىپتۇ، ئۇلارنى تاماقلاندۇرۇپ ھەم سەدىقىلەر بېرىپتۇ . مەسچىت - مەدرىسىلەرنى ۋە كەمبەغەل - ئاجىزلار ئۈچۈن تۇرالغۇلارنى سالدۇرۇپتۇ، ئۇ كېچە - كۈندۈز تەڭرىدىن بالا تىلەپتۇ . كۈنلەر ئۆتۈپتۇ، ئايلار ئۆ-

تۈپتۇ ... ئابدۇللانىڭمۇ يېشى بىر يەرگە بېرىپ بالىدىن ئۈمىدى ئۈزۈلۈپتۇ.

كۈنلەردىن بىر كۈنى ئابدۇللانىڭ ئۆيىگە ياشانغان بىر مويسىپىت ئادەم كەپتۇ. ئۇ بۇ ئادەمنى ئوبدان مېھمان قىلىپ، سوۋغىلار تەقدىم قىپتۇ. ئاندىن ئۆزىنىڭ شۇنچە جىق مۈلكىگە ۋارىسلىق قىلغۇدەك ئەۋلادىنىڭ يوقلۇقىنى، شۇ سەۋەبدىن بالا ئۈمىد قىلىپ ئاجىزلارغا تەڭرى يولىدا خەير - ساخاۋەت قىلىپ پەرزەنت تىلىگەن بولسىمۇ ھېچبىر نەتىجىسى بولمىغانلىقىدىن زارلىنىپتۇ. ئاخىرىدا ئۇ:

— سىز مېنىڭ بۇ دەردىمگە بىرەر دەرمان تاپالارسىزمۇ، — دەپ ئۆتۈنۈپتۇ. ئەسلىدە بۇ ئادەم ناھايىتى ئۇلۇغ بىر ھۆكۈما ئىكەن. ھۆكۈما ئابدۇللاغا قاراپ:

— خەير - ساخاۋەتلىك جاناب تەڭرىنىڭ بىر ئۆزىدۇر. ياخشى ئىشلار بەندىلەر تەرىپىدىن تەڭرى رازىلىقى ئۈچۈن قىلىنغىنىدۇر. بۇنىڭ چارىسى شۇكى، غايەت چىرايلىق، خۇش خۇي، خۇش قىلىق بىر كېنىزەك ئەپكىلىپ، قىرىق كۈنگىچە ئۇنىڭغا يېقىنلاشمىغىن. شۇ قىرىق كۈن مۇددەتتە زېھنىڭنى باشقا ئىشقا سەرپ قىلماي، بارچە ئىشلىرىڭنى تاشلاپ ساياھەت قىلغىن. بۇ مۇددەتتە ئوۋ گۆشىنى ئاساسلىق ئوزۇق قىل. قىرىق كۈن مۇددەت تولغاندا ئالغان كېنىزىكىڭگە يېقىنلىق قىلساڭ، ئۈمىدىڭچە بىر بالاڭ بولۇر، — دەپتۇ.

ئابدۇللا ھۆكۈمانىڭ ئېيتقىنىدەك بەكمۇ گۈزەل، خۇش خۇي بىر كېنىزەك سېتىۋاپتۇ. ئۇ ھۆكۈما ئېيتقان شەرتلەرنى تولۇق ئورۇنداپ، كېنىزەككە يېقىنلىق قىپتۇ. كېنىزەك ئۇنىڭدىن ھامىلدار بوپتۇ. ئاي - كۈنى تولغاندا بىر ئوغۇل پەرزەنت دۇنياغا كۆز ئېچىپتۇ. ئابدۇللا سودىگەر ئاخىرقى ئۆمرىدە بىر ئوغلى بولغانلىقىدىن ناھايىتى سۆيۈنۈپتۇ. ئۇ تەڭرىگە ھەمدۇسانالار ئوقۇپ شۈكرىلەر ئېيتىپتۇ. كەمبەغەل ۋە ئاجىزلارغا سەدىقىلەر بېرىپتۇ. پۈتكۈل ئەل - جامائەتنى چاقىرىپ، چوڭ توي ئۆتكۈزۈپتۇ. كىشىلەر ئۇ كۈنى غەم - قايغۇلىرىنى ئۇنتۇپ خۇشاللىققا چۆمۈپتۇ. ئابدۇللا دانىشمەنلەرنىڭ مەسلىھەتى بىلەن ئوغلىغا «قۇلۇپ» دەپ ئات قويۇپتۇ.

قۇلۇپ كۈندىن - كۈنگە چوڭ بولۇپ بىلىم ئېلىش يېشىغا يېتىپتۇ. ئابدۇللا تۈرلۈك پەن ئۇستازلىرىنى يىغىپ ئوغلىنى ئۇلاردىن تەلىم ئېلىش ئۈچۈن، ئۇستازلارغا تاپشۇرۇپتۇ. قۇلۇپ بەكمۇ زېرەك بولغاچقا تۈرلۈك ئىلىملاردىن: ئەرەب تىلى، ئەقائىدە، فىقھە، تەفسىر ۋە ھەدىسلەرنى ئۆگىنىپ كامالەتكە يەتكەندىن كېيىن يەنە ئەدەبىيات، رىيازەت (ماتېماتىكا)، تىبابەتچىلىك ھېكمىتى، ئىلمي نۇجۇم ۋە فەلەكىيات ئىلىملىرىنى ئۆگىنىپتۇ. ئۇ يەنە يات ئەل تىللىرىدىن پەرەڭ قاتارلىق ئەللەرنىڭ تىلىنى ئۆگىنىپتۇ. ئاندىن بارچە قەۋملەرنىڭ تارىخىنى ئۆگىنىپتۇ. شۇنىڭ بىلەن «زامان ئالىمى» دېگەن ئاتاققا ئېرىشىپتۇ. ئۇ بارلىق ئىلىملەرنى ئۆگىنىپ بولغۇچە ئون سەككىز ياشقا تولۇپتۇ. ئۇ يەنە ئوقيا ئېتىش، قىلىچۋازلىق، نەيزە ئېتىش، قالقان تۇتۇش ۋە زامانغا لايىق ئۇرۇش قوراللىرىنى ئىشلىتىش يوللىرىنى ئۆگىنىپ، ھەم قەلەمدە، ھەم ئەلەمدە تەڭ كامالەتكە يېتىپتۇ.

ئابدۇللا ئوغلىنىڭ بۇنداق كامالەت تەڭگىسى بولغانلىقىدىن پەخىرلىنىپ، خۇشاللىقىدىن بېشى كۆككە يېتىپتۇ. ئۇ

www.uyghurkitap.com

ئوغلىنى بەكمۇ ياخشى كۆرگەنلىكدىن ئۇ-
نىڭدىن بىر سائەتمۇ ئايرىلىپ
چىدالمايدىكەن. ئابدۇللا بەك قېرىپ كەت-
كەچكە، ياستۇق تارتىپ يېتىپ قاپتۇ. ئۇ
ئۆمرىنىڭ ئاخىرلىشىپ قالغانلىقىنى ھېس
قىلىپ ئوغلىنى يېنىغا چاقىرىپ ۋەسىيەت
قىپتۇ. ئۇ سۆزىنى تۈگەتكەن ھامان جان
قۇشى تەن قەپىزىدىن ئۇچۇپ كېتىپتۇ.

قۇلۇپ ئاتىسىنىڭ ۋاپاتىدىن كېيىن
بىر مەزگىل قايغۇ ـ ھەسرەت چېكىپ ئازاب-
لىنىپتۇ. يەنە بىر ياقتىن ئۇنى ئۆزىگە قالغان
ھېسابسىز مىراس خۇشالمۇ قىپتۇ. ئۇزۇن
ئۆتمەيلا ئۇ ئاتىسىنىڭ جان ئۈزۈش ئالدىدا
قىلغان ۋەسىيەتلىرىنى ئېسىدىن چىقىرىپتۇ.
ئۇ ئۆزىگە بىر ھەشەمەتلىك ساراي
سالدۇرۇپ، كۆپلىگەن گۈزەل دېدەكلەرنى
سېتىپ ئاپتۇ. سارايغا تۈرلۈك ساز ۋە بارلىق
لازىمەتلىكلەرنى تەييار قىلىپ، كېچە ـ
كۈندۈز ئەيش ـ ئىشرەت بىلەن ۋاقىت
ئۆتكۈزۈشكە باشلاپتۇ. ئۇزۇن ئۆتمەي
ئۇنىڭ مال ـ دۇنياسى تۈگەشكە باشلاپتۇ.
قۇلۇپنىڭ مال دۇنياسى تۈگىگەنسېرى
كىشىلەرنىڭ نەزەرىدىن چۈشۈپ قېلىشقا
باشلاپتۇ. بايلىقى تۈگىگەندىن كېيىن
ساراي ھەم دېدەكلىرىنى ئارقا ـ ئارقىدىن
سېتىپتۇ. ئۇ بارلىق پۇللىرىنى دوستلىرى
بىلەن بۇزۇپ ـ چېچىپ خەجلەپ تۈگى-
تىپتۇ. ئاخىرى ئۇ بىر تەڭگە پۇلغىمۇ
ھاجەتمەن بولۇپ، خەلق ئارىسىدا خارلىنىپ
قاپتۇ. قولىدا پۇلى بار ۋاقىتىدا دوست
بولغانلار ۋە ئۇنىڭ سەۋەبىدىن پۇلغا، يەر ـ
جايغا ئىگە بولۇپ باي بولغانلار، ئەمدىكى
كۈنگە كەلگەندە ئۇنىڭدىن قاچىدىغان بو-
لۇپ قاپتۇ.

قۇلۇپ بىر تەڭگىسىز قېلىپ چارە
تاپالماي تەمتىرەپ قاپتۇ. قانداق قىلسۇن؟
ئاخىرى بۇرۇن يېقىن ئۆتكەن دوستلىرىنى
ئىزدەپ ياردەم سوراشقا نىيەت قىپتۇ. ئۇ
دوستلىرىنىڭ ئالدىغا بېرىپ:

— ئەي مېنىڭ قەدىرلىك
دوستلىرىم، ھازىر مەن شۇنچىلىك كۆپ
بايلىقتىن ئايرىلىپ غېرىپ ـ گاداي بولۇپ،
ئاچ ـ يالىڭاچلىققا دۇچار بولدۇم. سىزلەر
مېنىڭ ئاۋۋالقى ئەھۋالىمنى بىلىسىزلەر.
شۇڭا سىزلەرگە ئىشىنىپ كەلدىم. مېنىڭ
ھالىمغا يېتىپ، پەقىرلىك ۋە موھتاجلىقتىن
قۇتقۇزۇپ قالارمىكىن دېگەن ئۈمىدتىمەن.
«دوست دېگەن باشقا كۈن چۈشكەندە
ئەسقاتىدۇ» دېگەن گەپ بار. مېنىڭ بۇ
ھالىمنى كۆرۈپ سىزلەرنىڭ قەلبىڭىزلاردا
شەپقەت ۋە ئىنسانپەرۋەرلىك ئويغىنار ...، —
دېگەندەك كۆپلىگەن تەسىرلىك سۆزلەرنى
سۆزلىگەن بولسىمۇ، ئۇلار ئاڭلىمىغاندەك
بولۇۋېلىپ ھېچبىر ئىلتىپات ئەتمەي، يۈز
ئۆرۈپ كېتىپتۇ. بەزىلىرى ئۇنىڭ ھالىغا
قايغۇرغاندەك قىلىپ:

— ئاللا ياردەم قىلسۇن! — دەپ
تەسەللى بەرگەندىن باشقا ھېچقانداق ياردەم
قولىنى سۇنماپتۇ. بەلكى:

— ئالدىراش ئىشىم بار ئىدى، —
دەپ غىپپىدە تىكىۋېتىپتۇ.

قۇلۇپنىڭ بۇلاردىن ئۈمىدى
ئۈزۈلۈپتۇ. بۇلارنىڭ دوستلۇقى ئۇنىڭ
پۇل ـ مېلى ئۈچۈن ئىكەنلىكىنى چۈشىنىپ
يېتىپتۇ. ئۇ بىر ياقتىن ئۆزىنىڭ بۇلار ئۈ-
چۈن سەرپ قىلغان مال ـ دۇنياسىغا
ئېچىنسا، يەنە بىر تەرەپتىن بۇلارنىڭ بەك
سوغۇق مۇئامىلىسى يۈرىكىگە ئوق
قادالغاندەك تەسىر قىپتۇ. ئۇ بۇ ھالغا چىدى-
يالماي ئۆز شەھىرى شامنى تاشلاپ باشقا بىر

www.uyghurkitap.com

يۇرتقا كەتمەكچى بوپتۇ .

بىر كۈنى قۇلۇپ شامدىن تۈركىستان تەرەپكە كەتمەكنى قارار قىلىپ ، يولغا چىقىپتۇ . ئۇ ئۇزۇن مۇساپىلەرنى بېسىپ ، ئاخىرى قارا قۇرۇم دېگەن جايغا يېتىپتۇ .

ئۇ چاغلاردا بۇ ۋىلايەتتە قوبۇلخان ئىسىملىك بىر كىشى خانلىق قىلىۋاتقان ئىكەن . قۇلۇپ كارۋان سارىيىدىن بىر ئۆينى ئىجارىگە ئېلىپ ، يېنىدا بار پۇلىغا بىر قۇر يېڭى كىيىم سېتىۋېلىپ ، ئۇستىبېشىنى يېڭىلاپتۇ . ئۇ ھەر كۈنى كوچىلارنى ، بازارلارنى ۋە باغچىلارنى ئايلىنىپ سەيلە قىلىپ كەچ بولغاندا ئىجارىگە ئالغان ئۆيىگە قايتىدىكەن .

كۈنلەردىن بىر كۈنى قوبۇلخاننىڭ قول ئاستىدىكى ئىككى يۇرتنىڭ خانلىرى قوبۇلخاندىن باش تارتىپ ، ئۇنىڭغا بويسۇنماي قارشىلىق قىلغاچقا ، قوبۇلخان ئۇلارنى باستۇرۇش ئۈچۈن ئۇرۇش ئېلان قىپتۇ . قۇلۇپ بۇ خەۋەرنى ئاڭلاپتۇ . ئۇ ئۆزىنىڭ قورال - ياراق ئىشلىتىشكە ماھىرلىقىنى كۆزدە تۇتۇپ بۇ ۋەقەنى تامامەن ئۆزىگە كەلگەن پۇرسەت دەپ بىلىپتۇ . ئۇ خانغا ئۆزىنىڭ مەقسىتىنى ئىزھار قىلىپ نامە يېزىپتۇ ۋە ئۆزىنىڭ ئەسكەرىي خىزمەتكە كىرىشىشنى ئۆتۈنۈپتۇ . خان قۇلۇپنى خۇشاللىق بىلەن قوبۇل قىپتۇ . قۇلۇپ زور قوشۇن بىلەن باش تارتقان خانلارغا قارشى جەڭگە ئاتلىنىپتۇ . قۇلۇپ جەڭدىكى ئېلىشىشتا ئۆزىنىڭ باتۇرلۇقى ھەم جەڭگە ئۇستىلىقىنى نامايان قىلىپ ، ئەسكەرلەر ۋە ئەسكەر باشلىقلىرىنىڭ ، بولۇپمۇ - سەردار خانزادە مىرزا نادىرنىڭ ياخشى كۆرۈشىگە مۇيەسسەر بوپتۇ .

قۇلۇپنىڭ باتۇرلۇقى ۋە جەڭ ماھارىتىنىڭ ئۇستۇنلۇكى سەۋەبىدىن دۈشمەن يېڭىلىپ ، ئىتائەتكە كەلتۈرۈلۈپتۇ . خاننىڭ مەملىكىتىدىكى باش تارتقۇچىلارنىڭ بارلىقى بويسۇندۇرۇلۇپتۇ .

بۇ جەڭلەردە قۇلۇپنىڭ شۆھرىتى يۇقىرى كۆتۈرۈلۈپ ، خالايىقنىڭ ماختىشىغا سازاۋەر بوپتۇ . خانزادە مىرزا نادىر قۇلۇپنى ئۆزىنىڭ ئەڭ يېقىن ئادىمى قىلىپ تەيىنلەپتۇ . خانزادە قۇلۇپنىڭ قورال ئىشلىتىشكە ماھىر باتۇرلۇقىنىلا بىلىپ ، كۆپلىگەن ئىلىملاردىن خەۋەردار ئالىم ئىكەنلىكىنى بىلمىگەن ئىكەن . قۇلۇپنىڭ ئالىملىقىنى بىلگەندىن كېيىن مىرزا نادىر بەكمۇ خۇش بوپتۇ ۋە ئۇنى ئاۋۋالقىدىنمۇ بەك ئەتىۋارلايدىغان بوپتۇ .

ئۇزۇن ئۆتمەي قوبۇلخاننىڭ ئۆمرى ئاخىرىغا يېتىپ ئۇ دۇنياغا سەپەر قىپتۇ . مىرزا نادىر خانلىق تەختىگە چىقىپتۇ . مىرزا نادىر خانلىق تەختىگە ئولتۇرغاندىن كېيىن قۇلۇپنى ئۆزىنىڭ باش ۋەزىرى قىلىپ تەيىنلەپتۇ .

قۇلۇپ بۇنداق يۇقىرى ئورۇنغا چىققاندىن كېيىن ، ئۆزىنىڭ بۇرۇنقى ۋە ھازىرقى ئەھۋاللىرىنى ئويلاپتۇ . ئۇ : « بۇ دۇنيادا ھېچقانداق بىر ئىش مەڭگۈلۈك ئەمەسكەن . بىر ياخشىلىق ، بىر يامانلىق ھامان ئالمىشىپ تۇرىدىكەن ... بۇ دۇنياغا ئىككى قېتىم كەلمەيمەن . پۇرسەت بارىدا ئويناپ - كۈلەي » دەپ نىيەت قىپتۇ .

بىر كۈنى ئۇ « كەيپ - ساپا قىلىدىغان جاي ئۇچرىماسمۇ » دەپ خان سارىيىدىن چىقىپ كېتىۋېتىپ بىر باغچىنىڭ يېنىدا بىر قېرى موماينى ئۇچرىتىپتۇ .

ئۇ موماي كەينىگە بىر - بىرسىدىن گۈزەل

بولغان بەش كېنىزەكنى ئەگەشتۈرۈپ
ئالغان ئىكەن. قۇلۇپ موماينىڭ يېنىغا بې-
رىپ:
— ئەي موما! بۇ كېنىزەكلەرنى
نەگە ئاپىرىسىز؟ ئەگەر دە ساتسىڭىز ماڭا
بىر كېنىزەك كېرەك ئىدى، — دەپتۇ.
موماي ئۇنىڭغا:
— سېتىلىدۇ — دەپ جاۋاب بې-
رىپتۇ.
— مۇشۇ كېنىزەكنى ماڭا سېتىپ
بېرىڭ، — دەپتۇ قۇلۇپ كېنىزەكلەرنىڭ
ئىچىدىكى چىرايلىق بىر كېنىزەكنى
كۆرسىتىپ. موماي ئۇنىڭغا مۇنداق دەپتۇ:
— قارىغاندا سىز ئۇلۇغ كىشىدەك
تۇرىسىز، بۇ بولسا تۆۋەن دەرىجىلىك
كېنىزەك. بەلكىم بىرەر ئەدەبسىزلىك قى-
لىپ، ئىززەت ـ ھۆرمەتنى جايىغا
يەتكۈزەلمەس. شۇڭا بۇ كېنىزەكنى گەرچە
سىز ئالماقچى بولسىڭىزمۇ، مەن لايىق
كۆرمەيمەن. مەن سىزنىڭ ئۆيىمىزگە قەدەم
تەشرىپ قىلىشىڭىزنى ئۆتۈنىمەن. ئۆيدە
كېنىزەكلىرىم بار. ئۇلار مىسلى كۆرۈلمىگەن
دەرىجىدە گۈزەل ھەم ئىلىم ـ پەندە كاما-
لەتكە يەتكەن، تەربىيە كۆرگەن، ئىززەت ـ
ھۆرمەتنى جايىغا يەتكۈزەلەيدىغان
كېنىزەكلەردۇر. شۇلارنىڭ ئارىسىدىن
بىرەرسىنى تاللىۋېلىڭ، — دەپتۇ. قۇلۇپ:
— بەك ياخشى، قېنى يۈرۈڭ بىللە
بارايلى، — دەپ، موماي ۋە ئۇنىڭ كېنى-
زەكلىرى بىلەن موماينىڭ ئۆيىگە قاراپ
مېڭىپتۇ. ئۇلار بىر مەسچىتنىڭ ئالدىغا يې-
تىپ بارغاندا موماي قۇلۇپقا:
— ئوغلۇم، سىز بۇ يەردە مېنى
كۈتۈپ تۇرۇڭ. ھازىرلا قايتىپ كېلىمەن،
— دەپتۇ ـ دە، كېنىزەكلىرىنى
ئەگەشتۈرۈپ كېتىپ قاپتۇ. قۇلۇپ موماينى
ساقلاپ شۇ جايدا قاپتۇ. ئۇنىڭغا بىر سائەت
ۋاقىت بىر يىلدەك تۇيۇلۇپ، ئەقلى ـ ھوشى
بېشىدىن كېتىپ، كۆزلىرى موماي كەتكەن
يولغا تىكىلىپتۇ. ئۇ شۇنداق ئىنتىزار بولۇپ،
موماينىڭ قايتىپ كېلىشىدىن ئۈمىدى
ئۈزۈلەي دېگەن چاغدا، موماي قولىغا بوغ-
جۇما تۇتقان بىر كېنىزەك بىلەن يېتىپ
كەپتۇ. ئۇ:
— ئوغلۇم، بىز نومۇسلۇق ۋە مۆتى-
بەر جەمەتتىن بولىمىز. بىزنىڭ خانىمىزگە
يات ئەرلەر كىرەلمەيدۇ. شۇڭا سىزنى خو-
تۇنلاردەك ياساپ ئېلىپ كىرىمەن. رازى
بولارسىزمۇ؟ — دەپ سوراپتۇ. قۇلۇپ:
— موما، بۇ سۆزلەرنى مەن قۇلى-
ڭىزدىن سوراشنىڭ ھاجىتى يوق. ئەگەر
بۇيرۇيدىغان ئىشلىرىڭىز بولسا بۇيرۇڭ، —
دەپتۇ. ئۇ مەسچىت يېنىدىكى بىر دالدا جايدا
ئۈستىدىكى ئەرەنچە كىيىمنى سېلىۋېتىپ،
بوغجۇمىدىكى ئاياللارنىڭ كىيىمنى كى-
يىپتۇ.
موماي قۇلۇپنى ئەگەشتۈرۈپ
ئاجايىپ ھەشەمەتلىك چوڭ بىر ھويلىغا يې-
تىپ بېرىپتۇ. قۇلۇپ دەرۋازىدىن كىرىپ
قارىسا، ھويلىنىڭ ئىچى بۇك ـ باراقسان
بولۇپ، ھەممە يەرگە مەرمەر تاشلار
ياتقۇزۇلغانىكەن. ئۇلار باغۇ ـ بوستانلارنى
تاماشا قىلغاچ مېڭىپ ھەيۋەتلىك بىر سارايغا
كىرىپتۇ. سارايىنىڭ ئىچىدە مەرمەردىن
ياسالغان بىر كۆل بولۇپ، ئۇنىڭغا لىقمۇ ـ
لىق سۇ توشقۇزۇلغان ئىكەن. سۇدا خىلمۇ
خىل رەڭدار بېلىقلار ئويناقلاپ ئۈزۈپ
يۈرسە، كۆلنىڭ ئەتراپىدا ھەر تۈرلۈك سۇ
قۇشلىرى يۈرگىدەك. بۇنى كۆرگەن ھەر-
قانداق كىشى ھەيران بولۇپ خۇددى ئۆزىنى

جەننەت باغلىرىغا كىرىپ قالغاندەك ھېس قىلغۇدەك ئىكەن.

قۇلۇپ گەرچە كۆپ ئىش كۆرگەن بولسىمۇ، بۇ كۆرۈنۈشكە قاراپ ھەيران قاپتۇ. ئۇ تۆت تەرەپنىكى ئاجايىپ - غارايىپ نەرسىلەرگە قاراپ تۇرغىنىدا بىر ئىشىكتىن غايەت گۈزەل، ئەمدىلا بالاغەتكە يەتكەن بىر قىز چىقىپتۇ. ئۇ قۇلۇپنىڭ يېنىغا كېلىپ، قولىدىن يېتەكلەپ يىپەك رەخت بىلەن قاپلانغان ئېسىل بىر ئورۇندۇققا ئولتۇرغۇزۇپتۇ ۋە يىپەك ياغلىق بىلەن قۇلۇپنىڭ يۈز - كۆزىنى سۈرتۈپتۇ. ئۇ مۇلايىم ھەم لاتاپەتلىك قىياپەت بىلەن قۇلۇپقا قاراپتۇ. قۇلۇپ قىزغا قاراپ ئەقىل - ھوشىنى يوقاتقىلى تاسلا قاپتۇ. قۇلۇپقا بۇ قىز يېقىپ قالغاچقا، ئۇنى قولغا چۈشۈرۈش نىيىتىگە كەپتۇ. شۇ ئارىدا يەنە بىر قىز كىرىپ كەپتۇكى، ئۇنىڭ گۈزەللىكى ۋە يورۇش - تۇرۇشى ئاۋۋالقى قىزدىن مىڭ ھەسسە ئارتۇق ئىكەن. ئۇ شۇ قەدەر نازاكەت بىلەن كېلىپ قۇلۇپنىڭ قولىنى سۆيۈپتۇ ۋە ئۇنىڭ ئاياغلىرىنى ئالتۇن داستا يۇيۇشقا تەمشىلىپتۇ. قۇلۇپ قىزنىڭ بۇ ھەرىكىتىنى رەت قىپتۇ. ئۇ بۇ قىزنىڭ گۈزەل جامالىغا پۈتۈنلەي مەپتۇن بوپتۇ. قۇلۇپ باشقا قىزلارنى تامامەن كۆڭلىدىن چىقىرىپ، بۇ قىزنى چوقۇم ئۆزى بىلەن ئېلىپ كېتىشنى نىيەت قىپتۇ. ئۇ قىزغا ھۆرمەت بىلدۈرمەكچى بولۇپ ئورنىدىن تۇرۇپتۇ. ئۇ ئورنىدىن تۇرۇشقا ئۇدۇلدىكى ئىشىكتىن يەنە ئالدىدىكى قىزدىنمۇ گۈزەل بولغان يىگىرمە قىز كىرىپ كەپتۇ. بۇلارنىڭ ئارىسىدا دەۋرانغا ئايەت، ھۆر قىياپەتلىك، پەرىشتە سۈپەتلىك بىر قىز بار بولۇپ، ئۇ گوياكى يۇلتۇزلار ئارىسىدىكى تولۇن ئايدەك ئىكەن. قۇلۇپ بۇ قىزنى كۆرۈپ قىمىر قىلىشقا ماجالى قالماي ھوشسىز بولۇپ يەرگە يىقىلىپتۇ، كېنىزەكلەر قۇلۇپنىڭ بۇ ھالىنى كۆرۈپ يۈگۈرۈشۈپ كېلىپ ئۇنىڭ قول - پۇتلىرىنى ئۇۋۇلاپ، يۈزلىرىگە مۇزدەك سۇ سېپىپ ھوشىغا كەلتۈرۈپتۇ. قۇلۇپ ھوشىغا كەلگەندىن كېيىن ھېلىقى ساھىبجامال:

— خۇش كەلدىڭىز بىچارە يىگىت! ئۆز ئەركى بىلەن ئەركىن دۇنيادا ئۇچۇپ يۈرگەن قۇش كەبى ئىدىڭىز. غەمسىز دۇنيادا ئازاد يۈرىۋەرمەي ئۆز ئايىغىڭىز بىلەن كېلىپ تۇزاققا چۈشتىڭىز، — دەپتۇ.

قۇلۇپ قىزنىڭ ئاياغ ئىزىنى سۆيۈپ ھۆرمەت بىلدۈرۈپتۇ. كېنىزەكلەر دەرھال قۇلۇپنى نەپىس بىر ئورۇندۇققا ئولتۇرغۇزۇپتۇ ۋە ئالتۇن پىيالىدا شەربەت كەلتۈرۈپتۇ. ھېلىقى گۈزەل قىز شەربەتتىن ئازراق ئىچىپتۇ. قالغىنىنى قۇلۇپقا سۇنۇپ ئۇنىڭ يېنىغا ئولتۇرۇپتۇ. قۇلۇپ شەربەتنى ئىچىپ بولۇپ پىيالىنى قىزغا سۇنۇپتۇ. ئۇ قىزنىڭ گۈزەللىكى ۋە لاتاپىتىدىن تەمتىرەپ، نېمە دېيىشنى ۋە نېمە دەپ رەھمەت ئېيتىشنى بىلەلمەي لام - جىم دېمەي ئولتۇرۇپ قاپتۇ.

— ئەي يىگىت! ئەجەب جىمىپ كەتتىڭىزغۇ؟ سىزگە قايسى ئىش پەسەنت بولمىدى؟ ياكى بىزنى ياراتمايۋاتامسىز؟ — دەپ سوراپتۇ گۈزەل قىز.

— سىزنىڭ ھۆسن - جامالىڭىز مېنى پۈتۈنلەي ھوشسىز قىلىپ، زېھنىمنى ئالدى. سىزدەك ھۆر كەبى پاك ۋە گۈزەل زات بىلەن ئۇچرىشىش شەرىپىگە نائىل بولغانلىقىمغا يۈز مىڭلارچە شۈكۈر ئېيتىشتىن باشقا مېنىڭ يەنە نېمە سۆزۈم بولسۇن، —

www.uyghurkitap.com

دەپتۇ قۇلۇپ .

— سىز بۇ يەرگە كېنىزەك سېتىۋېلىشقا كەلگەن ئەمەسمۇ ؟ ئاۋۋال غىزالىنىۋېلىڭ . سىزنى ياخشى كۈتۈپ ئالالايمىز ، — دەپتۇ ، گۈزەل قىز . ئۇ قۇلۇپنى باشقا بىر ئۆيگە باشلاپ كىرىپتۇ . بۇ ئۆيگە دەستىخان ھازىرلانغان بولۇپ ، دەستىخانغا ھەر تۈرلۈك تائاملار تىزىلغانىكەن . قىز قۇلۇپنى تۆرگە تەكلىپ قىلىپتۇ . دەستىخان يىغىلغاندىن كېيىن ئۇ جايدىن چىقىپ ئەيش ـ ئىشرەت ئۇچۇن مەخسۇس راسلانغان نەپىس بىر سارايغا كىرىپتۇ . ئۇ سارايدا چىن دۆلىتىنىڭ فارفۇرلىرىدىن ياسالغان بىر ھەشەمەتلىك كۆل بولۇپ ، ئىچىگە لىپمۇ ـ لىق سۇ توشقۇزۇلغان ، كۆلنىڭ ئەتراپىدا خىلمۇ خىل گۈللەر ھۆپپىدە ئېچىلىپ تۇرغانىكەن . سارايىنىڭ تۆرىگە ئەيش ـ ئىشرەت ئۇچۇن مەخسۇس بىر شىرە ھازىرلانغان بولۇپ ، ئۇنىڭغا تۈرلۈك شارابلار تىزىپ قويۇلغانىكەن . ناخشىچى ، ئۇسسۇلچى ۋە سازەندە كېنىزەك قىزلار تىزىلىپ ئۇلارنى ساقلاپ تۇرغانىكەن . قۇلۇپ بىلەن ھېلىقى گۈزەل قىز كىرىشى بىلەن قىزلار ساز چېلىپ ، ناخشا ئېيتىپ ، ئۇسسۇل ئويناشقا باشلاپتۇ .

قۇلۇپ ئۆمرىدە بۇنداق سورۇننى كۆرمىگەنلىكىدىن ھەيران بولۇپ تۇرغىنىدا ، ھېلىقى گۈزەل قىز بىر دۇتار ، بىر كەمان (غىجەك) ، بىر تەمبۇر ، بىر قالۇن ئەكەلدۈرۈپ ، ھەر بىرىنى ئۆزگىچە پەدىدە چېلىپ ، ئۆز ماھارىتىنى كۆرسىتىپتۇ . ئۇ يەنە تەڭداشسىز گۈزەل ۋە نازۇك ئاۋازدا ناخشا ئېيتىپ ، قۇلۇپنىڭ ئەقىل ـ ھوشىنى ئاپتۇ . بىچارە قۇلۇپنىڭ بۇنىڭدىن ئارتۇق سەۋر ـ تاقەت قىلىشقا قارارى قالماي ، قاتتىق بىر « ئاھ » تارتىپتۇ . ئۇ گۈزەل قىزغا قاراپ :

— ئەي گۈزەل نازىنىن ، مېنىڭ بېشىمدىن ئەقلىم كەتتى . سىزنىڭ مۇھەببىتىڭىز ۋە ئىشقىڭىز مېنى مەپتۇن قىلىۋالدى ، — دەپتۇ ۋە تۆۋەنچىلىك بىلەن قىزنىڭ قولىنى سۆيۈپتۇ .

قۇلۇپنىڭ بۇنداق چەكتىن ئېشىپ كەتكەنلىكىگە قىزنىڭ ھەددىدىن ئارتۇق ئاچچىقى كەپتۇ .

— سىز قانچىلىك كىشى بولۇشىڭىزدىن قەتئىينەزەر ، ئەگەر ئار ۋە ئەدەبنى ئۇنتۇپ ھەددىڭىزدىن ئاشسىڭىز مەن ھەرگىز يول قويمايمەن . مەن بولسام شان — شەرەپ ئىگىسى بولغان ئابرۇيلۇق ئائىلىدىن كېلىپ چىققان . ھەر جەھەتتىن نومۇس — ئابرۇيىمنى ساقلايدىغان بىر قىزمەن . ئەگەر دە خىيالىڭىزدا ماڭا ئېرىشىش ۋە مېنى قولغا چۈشۈرۈش نىيىتى بولسا ، ئۇ پۈتۈنلەي خام ـ خىيالدۇر . چۈنكى ئۇ مۇمكىن بولمايدىغان ئىشتۇر . بۇندىن كېيىن ئىككىنچى قېتىم مېنى كۆرەلمەيسىز ، — دەپتۇ قىز ۋە بارلىق قىزلارنى ئەگەشتۈرۈپ سارايدىن چىقىپ كېتىپتۇ .

قۇلۇپ ئۆزى يالغۇز قاپتۇ . ئۇ ئۆزىنىڭ قىلىپ قويغان ئىشىغا ئۆكۈنۈپ ، غەمكىن بولۇپ ئولتۇرغىنىدا ھېلىقى موماي كىرىپ :

— ھەي يىگىت ! مەن سىزنى كېنىزەك ساتىمەن ، دەپ بۇ جايغا ئېلىپ كەلگەن بولسامىمۇ ، سىز بۇ ئورۇننىڭ كەيپىياتى ۋە ھەشەمىتىگە قاراپمۇ بۇ يەرنىڭ قانداق جاي ئىكەنلىكىنى ھېس قىلمىدىڭىزمۇ ؟ بۇ ئەسىر ساقلاپ ساتىدىغان ئورۇن ئەمەس . سىزنىڭ ئۇ نازىنىنگە بۇنداق

قاملاشمىغان قىلىقنى قىلغىنىڭىز بولماي قالدى. ئۇ بولسا بىر ئۇلۇغ زاتنىڭ قىزى. ئەسلىدە سىز ئۇنى ئۇلۇغلاپ ھۆرمەتلىشىڭىز كېرەك ئىدى، — دەپتۇ.

مومايىنىڭ بۇ سۆزى قۇلۇپقا بەكمۇ تەسىر قىپتۇ. ئۇ ئۆزىنىڭ سەۋرسىزلىكى تۈپەيلى يۈز بەرگەن كۆڭۈلسىزلىكنى ئويلاپ قايغۇسى يەنە بىر ھەسسە ئېشىپتۇ. سۆيگەن قىزنى يەنە بىر قېتىم كۆرۈشتىن ئۈمىدى ئۈزۈلۈپتۇ. يۈرەك باغرىغا ئوت تۇتىشىپ، ھەسرەت چېكىپتۇ. شۇ چاغدا ھېلىقى گۈزەل قىز باشقا كېنىزەكلەرنى ئالماشتۇرۇپ، قۇلۇپ كۆرمىگەن باشقا كېنىزەكلەرنى ئەگەشتۈرۈپ كىرىپ كەپتۇ. ئۇ قۇلۇپنى شۇ قەدەر غەمكىن ھالدا كۆرۈپ، كۈلۈمسىرىگەن ھالدا:

— مەن ئويلايمەنكى، ئۆزىڭىزنىڭ قىلغان ئىشىڭىزدىن ئۆكۈنگەندەك قىلسىز. مەن ھەم بۇ ئەيىبىڭىزنى ئىككى شەرت بىلەن ئەپۇ قىلىمەن. ئاۋۋال ئۆزىڭىزنىڭ كىم ئىكەنلىكىنى ئېيتىڭ، ئىككىنچىدىن بۇندىن كېيىن ھەرگىزمۇ ئۇنداق ئەدەبسىزلىكنى قىلماسلىققا ۋەدە قىلىڭ! — دەپتۇ.

قۇلۇپ بۇ قىزنى قايتا كۆرۈشتىن ئۈمىددىنى ئۈزگەن ئىكەن. ئۇ قىزنىڭ بۇنداق سۆيەت بىلەن ئىلتىپات قىلغانلىقىنى كۆرۈپ، قايغۇ-ھەسرىتى تامامەن يوقۇلۇپتۇ ۋە باشقىدىن سۆيۈنچ دەرياسىغا چۆمۈپتۇ. ئۇ خۇشال ھالدا:

— ئەي گۈزەل قىز، قۇلىڭىز خانىنىڭ سۆھبەتداش دوستى بولىمەن. ئىسمىم قۇلۇپ — دەپتۇ.

— بەللى، — دەپتۇ قىز، — سىزنىڭ داڭلىق سۆيەتلىرىڭىز توغرىلىق كۆپ ئاڭلىغانىدىم. شۇ سەۋەبتىن سىزنى بىر كۆرسەم دەيتتىم. بۈگۈن شارايەتلىك يولۇقۇشىمىزدىن سىز بىلەن كۆرۈشۈش شەرىپىگە ئېرىشتىم، — دەپتۇ ئاندىن قىزلارغا قاراپ:

— قېنى قىزلار، سازىڭلارنى چېلىڭلار! مېھمىنىمىزنىڭ كۆڭلىنى ئالايلى، — دەپتۇ. قىزلار سازلارنى چېلىپ، ناخشىلار كۈيلەپ، ئۇسسۇل ئويناپ تاكى كۈن ئولتۇرغىچە ئويۇن-تاماشا قىپتۇ. كەچ بولۇپ قاراڭغۇ چۈشكەندىن كېيىن ساراي ئىچىگە شاملار يېقىلىپتۇ. كەچكى تاماق ھازىرلىنىپتۇ. تاماقتىن كېيىن ھەر تەرەپتىن سۆزلەر ئېچىلىپ، سۆزلىشىپ ئولتۇرۇپ سۆز ئارىسىدا قىز قۇلۇپتىن خاننىڭ ئاياللىرى ۋە كېنىزەك-دېدەكلىرى ھەققىدە سوراپتۇ. قۇلۇپ ئۇنىڭغا جاۋاب بېرىپ:

— خانىنىڭ بەكمۇ گۈزەل خوتۇنى ۋە نۇرغۇن دېدەكلىرى بار. ئەمما ئۇلارنىڭ ئارىسىدا گۈلئەندام ئىسىملىك ئامراق خوتۇنى دۇنيادا مىسلىسىز دەرىجىدە گۈزەل بولغاچقا، خانىنىڭ ئۇنىڭغا بولغان مۇھەببىتى چەكسىز. دەرۋەقە گۈزەللىكتە گۈلئەندامغا ئوخشاش گۈزەل دۇنيادا يوقتۇر دېيىش ھەقىقەتەن راست ئىدى. ئەمما سىزنى كۆرگەندىن كېيىن ئۇنى ھەممىدىن گۈزەل دېگىلى بولمايدىغانلىقىنى ھېس قىلدىم، دۇنيادا سىزگە تەڭ كەلگۈدەك گۈزەل يوقتۇر، — دەپتۇ.

گۈزەل قىز ۋە بارلىق كېنىزەكلەر بۇ سۆزدىن خۇشال بولۇشۇپتۇ. قىز ئۆزىنىڭ كىملىكىنى بايان قىلىپ:

— مېنىڭ ئىسمىم دىلارا. ئاتام ئۇلۇغ تۆرە زادىلاردىن بولۇپ، خانىنىڭ ئالدىدا قەدىر-قىممىتى يۇقىرى. شۇڭا ئۇ

قوشنا دۆلەتكە نادىرخان تەرىپىدىن ئەلچى قىلىپ ئەۋەتىلدى. ئاتام ئۆيدە يوق چېغىدا پۇرسەتنى غەنىمەت بىلىپ سورۇن تۈزەپ، كۆڭلۈمگە ياققانلارنى يىغىپ ئويۇن - كۈلكە بىلەن ئولتۇرۇشنى ئادەت قىلدىم. ئەمما بەزى ياش يىگىتلەردىن ئەدەبسىزلىك كۆرۈلسە ئۇلار غەزىپىمگە دۇچار بولۇپ، مېھماندارچىلىقتىن قوغلاپ چىقىرىلدى ...، — دەپتۇ.

قۇلۇپ دىلارانىڭ بۇ سۆزلىرىدىن ئۇنىڭ ئۆزىدىن رازى بولغانلىقىنى ھېس قىپتۇ. سۆز ئارىسىدا ئۇ ئۆزىنىڭ پاساھەتلىك سۆزلىرى بىلەن دىلارانىڭ ئالدىدا ئۆزىنىڭ قەدىر - قىممىتىنى تېخىمۇ ئاشۇرۇپتۇ. ئولتۇرۇش ئاياغلىشىش ئالدىدا قۇلۇپ ئۆزىنى بىلىپ ئورنىدىن تۇرۇپتۇ ۋە دىلاراغا ھۆرمەت بىلدۈرۈپ:

— مەن ئۆمرۈمدە بۇنداق كۆڭۈللۈك يىغىلىشقا قاتنىشىپ باققان ئەمەسمەن. مۇشۇنداق ئولتۇرۇشىڭىزغا قاتنىشىش بەختى يەنە نېسىپ بولارمۇ؟ — دەپ سوراپتۇ. بۇ گەپتىن خۇشال بولغان دىلارا:

— ئەتە مۇشۇ موماي، بۈگۈن ئۇچراشقان جايدا سىز بىلەن كۆرۈشۈپ بىللە ئېلىپ كەلسۇن، — دەپتۇ.

قىز يېنىدىن بىر دانە قۇتا چىقىرىپتۇ. بۇ قۇتىنىڭ ئىچىدە بەك قىممەتلىك ئېسىل بىر تال گۆھەر بار ئىكەن. ئەگەر بۇ سوۋغىنى قوبۇل قىلىشتىن باش تارتسا بۇندىن كېيىن كۆرۈشمەيدىغانلىقىنى ئېيتىپ، ئۇ گۆھەرنى قۇلۇپقا تەقدىم قىپتۇ.

قۇلۇپ مومايغا ئەگىشىپ باغنىڭ ئىچىدىكى بىر ئىشىكتىن خىلۋەت كوچىغا چىقىپ كېتىپتۇ.

قۇلۇپ قايتىپ كېلىپ ئۇدۇل خان سارىيىغا كېلىپ ئۆز ھۇجرىسىغا كىرىپتۇ. ئۇ ئۇخلاشقا ياتقان بولسىمۇ، كۆرگەن ئىشلار ۋە سۈرگەن كەيپلىرى كۆز ئالدىدىن كەتمەپتۇ. دىلارانىڭ ھۆسن - جامالى ئۇنىڭ ئۇيقۇسىنى قاچۇرۇپتۇ. ئۇ تۈن بويى كىرپىك قاقماپتۇ. تاڭ ئېتىش بىلەنلا قۇلۇپ خان ھۇزۇرىغا بېرىپ كۆرۈنۈش قىپتۇ.

خان ئالدىنقى كۈنى قۇلۇپنى بىر نەچچە نۆۋەت ئىزدەتكەن بولسىمۇ تاپالمىغان ئىكەن. خان ئۇنى كۆرۈشى بىلەن:

— تۈنۈگۈن نەگە كەتكەن ئىدىڭ؟ نېمە ئىش قىلدىڭ؟ سېنى ئىزدەتىپ ھېچ بىر يەردىن تاپالمىدىم، — دەپتۇ. قۇلۇپ:

— ئەي خاقانىم! ئەگەر سىز بۇ قۇلىڭىزنىڭ بېشىدىن كەچۈرگەن ماجىرانى بىلسىڭىز ئىدى. قۇلىڭىزنىڭ بۇ تەرىقىدە غايىب بولغانلىقىغا ئەجەبلەنمەس ئىدىڭىز، — دەپ، بېشىدىن كەچكەن ۋەقەنى بىرمۇ - بىر ھېكايە قىلىپتۇ. ئۇ دىلارانىڭ ھۆسن - جامالىنى، نازاكەت ۋە لاتاپەتتە كامالەتكە يەتكەنلىكىنى بايان قىپتۇ. ئۇ يەنە «يەر يۈزىدە راستىنلا ئۇنىڭدەك گۈزەل يوق» دەپ دىلارانى تەرىپلەپتۇ.

خان قۇلۇپنىڭ بۇنداق ئاشۇرۇپ ماختىغانلىقىغا ئانچە ئىشەنمەي، ئۆزى بىر كۆرۈپ بېقىشنى ئارزۇ قىپتۇ. خان قۇلۇپنىڭ يەنە بارىدىغانلىقىنى بىلىپ، ئۆزىنىمۇ بىرگە ئېلىپ بېرىشنى تەلەپ قىپتۇ ۋە ئۇ يەرگە بېرىشقا قۇلۇپتىنمۇ بەكرەك ئالدىراپتۇ. ئۇلار ۋەدە قىلىنغان ۋاقىتنى تۇشقۇزالماي تاقىتى تاق بوپتۇ. ئەمما، قۇلۇپ چاقىرىلمىغان كىشىنى قانداق قىلىپ دىلارانىڭ ھۇزۇرىغا ئېلىپ بېرىشنى ئويلاپ بېشى قېتىپتۇ. شۇ چاغدا خان:

كىتاب تورىبكىتى www.uyghurkitap.com

— مەن بىر ھىيلە ئويلاپ تاپتىم.
مەن سىزنىڭ خىزمەتكار قۇلۇڭ بولۇپ
بارسام، ئۇ يەردىكى سارايىنىڭ بىر بۇلۇڭىدا
تۇرۇپ، كۆرۈپ تاماشا قىلسام، — دەپتۇ.
قۇلۇپ ئۆزىنىڭ خانىنى خىزمەتكار
قول دەپ ئەگەشتۈرۈپ بېرىش - بارماس-
لىقنى بىلەلمەي «بارغاندا بىر گەپ بولار»
دېگەن ئوي بىلەن، گەپ قىلماپتۇ. خان
ئىككىسى باشقىچە ياسىنىپ بەلگىلەنگەن
جايغا مېڭىپتۇ. ئۇلار مەسچىت ئالدىدا بىر
ئاز ساقلىغاندىن كېيىن، ھېلىقى موماي
يېتىپ كېلىپ:
— سىز خىزمەتكارىڭىزنى بىرگە
ئېلىپ كېلىپسىز. ئەمما ئۇ يەرگە
خىزمەتكارلارنى ئېلىپ بېرىشقا بولمايدۇ،
سىز ئۇنى ئۆيىڭىزگە قايتۇرۇۋېتىڭ، —
دەپتۇ. قۇلۇپ مومايىنىڭ سۆزىدىن خانىڭ
ئۆگى ئۆچكەنلىكىنى سېزىپ دەرھال:
— موما، مېنىڭ بۇ خىزمەتكارىم
ئۆزى بەك ئەقىللىق ھەم ئاۋازى بەك ساز
بولۇپ، ناخشا ئېيتىشقا ماھىر. ئۇ يەردىكى
ئولتۇرۇشتا مۇڭلۇق ناخشىلارنى ئېيتىپ
خوجىڭىزنىڭ كۆڭلىنى ئاچالايدۇ. شۇڭا
ئۇنى ئېلىپ كەلدىم، — دەپتۇ. بۇ گەپنى
ئاڭلىغان موماي بىر ئېغىزمۇ سۆز قىلماپتۇ.
ئۇلار بۇ يەردە ئايالچە كىيىملەرنى يەڭگۈش-
لەپتۇ. ئاندىن مومايىنىڭ كەينىدىن مېڭىپ
دىلارا تۇرىدىغان ھويلىغا يېتىپ كەپتۇ.
ئۇلار دەرۋازىدىن ئۆتۈپ، سارايغا كىرىپتۇ.
قۇلۇپ بىلەن بىللە كەلگەن خانىنى كۆرگەن
دىلارا ئەھۋال سوراشقاندىن كېيىن:
— بۇ خىزمەتكارىڭىزنى نېمە
ئۈچۈن بۇ جايغا ئېلىپ كەلدىڭىز؟ — دەپ
سوراپتۇ. قۇلۇپ دىلاراغا جاۋاب بېرىپ:
— دىلارا خېنىم، سىزنى خۇشال
قىلاي دەپ ئېلىپ كەلدىم. مېنىڭ بۇ خىز-
مەتكارىم مۇزىكا ئىلمىدا كامالەتكە يەتكەن،
ساز چېلىش ۋە ناخشا ئېيتىشقا بەك ئۇستا
بولغانلىقىدىن، كۆڭلىڭىزنى خۇش قىلىپ،
سورۇنىنىڭ كەيپىياتىنى تېخىمۇ يۇقىرى
كۆتۈرۈشى مۇمكىن، — دەپتۇ.
— ئەگەردە سۆزىڭىز راست بولسا
ئەلۋەتتە خۇشال بولىمەن. خوش، ياخشى
كېلىپ قاپسىزلەر. لېكىن مېنىڭ يىغىلىشىمدا
بولغان قىزلارغا ھېچقانداق ھۆرمەتسىزلىك
ۋە ئەدەبسىزلىك كۆرسەتمىگەيسىزلەر. بول-
مىسا كېيىن پۇشايمانغا قالىسىلەر، —
دەپتۇ.
خان تولىمۇ ئېتائەتمەنلىك بىلەن
ھۆرمەت بىلدۈرۈپتۇ ھەم يەنە قۇلۇپنى
خىجىل قىلىپ قويماسلىق ئۈچۈن ئەدەب
بىلەن سىلىق جاۋابلارنى بېرىپتۇ. دىلارا:
— خىزمەتكارىڭىزنىڭ سۆزلىرى
مېنى خۇش قىلدى. گەپنىڭ راستىنى دې-
سەم بۇ قۇلىڭىز سىلىق سۆزلۈك، ئەقىللىق
بىر ئادەمكەن. ئولتۇرۇش - قوپۇشلىرىدىن
ۋە سۆز - ھەرىكەتلىرىدىن ئېسىلزادىلىكى
كۆرۈنۈپ تۇرىدۇ. بۇ كېچە بۇ يىگىت سا-
قىيلىق قىلىپ شاراب قويسۇن! مەن ئۇنى
ياقتۇرۇپ قالدىم، — دەپتۇ. قۇلۇپ
دىلاراغا:
— مېنىڭ بۇ قۇلۇم سىزنىڭ
كۆڭلىڭىزگە ياققان بولسا، بۇندىن كېيىن
مېنىڭ ئىگىدارچىلىقىمدىن سىزنىڭ
ئىختىيارىڭىزغا ئۆتۈپ، سىزنىڭ خىزمىتى-
ڭىزدە بولسۇن، — دەپتۇ. ئاندىن خانغا
قاراپ — ھازىردىن باشلاپ خوجىڭىز مۇشۇ
زاتنى شىرىپتۇر، — دەپ دىلارانى
كۆرسىتىپتۇ. خان دىلارانىڭ ئالدىغا كېلىپ
بارلىق ئەدەب - قائىدىلەرنى بىجا كەلتۈرۈپ

تەزىم قىلىپ :
— بۈنىدىن كېيىن قۇلىڭىز بولۇش سۈيىتىم بىلەن، ئەمرىڭىزنى تىك تۇرۇپ بىجا كەلتۈرمەكنى ئارزۇ قىلىمەن، — دەپتۇ. دىلارا بۇ سۆزدىن شادلىنىپ :
— قۇلىڭىزنى چىن دىلىم بىلەن قوبۇل قىلدىم. ئەمما خەلقنىڭ سۆز - چۆچەكىدىن ساقلانمىسام بولمايدۇ. شۇ سەۋەبدىن بۇ قۇل سىزنىڭ يېنىڭىزدا ئامانەتتە تۇرۇپ تۇرسۇن. ئەمما كەلگەندە بىللە ئېلىپ كېلەرسىز، — دەپ قۇلۇپقا ئىلتىماس قىپتۇ. ئۇلار ئۆزئارا سۆزلىشىپ ئولتۇرغاندا خان يەنىلا ئۇلارنىڭ ئالدىدا ئۆرە تۇرۇپتۇ. دىلارا خاندىن چەكسىز رازى بولۇپ، قۇلۇپتىن خاننىڭ ئۆزلىرى بىلەن بىللە ئولتۇرۇشنى تەلەپ قىلىپتۇ. قۇلۇپ ئۆزىنى خاننى بىللە ئولتۇرغۇزۇشقا ئانچە خالىمىغاندەك كۆرسىتىپتۇ. دىلارا بەكمۇ چىڭ تۇرۇپ تەلەپ قىلغاندىن كېيىن قۇلۇپ خانغا قاراپ :
— خوجاڭ سېنىڭ بىز بىلەن بىرگە ئولتۇرۇشىڭنى بەك خالايدىكەن. ماۋۇ جايدا ئولتۇر ! — دەپ تۆۋەنرەكتىن ئورۇن كۆرسىتىپتۇ. قۇل ئەدەب يۈزىسىدىن ئولتۇرۇشقا ئۇنىماپتۇ. كەينى - كەينىدىن ئۈچ نۆۋەت ئولتۇرۇشقا پەرمان قىلغاندىن كېيىن :
— پەرمان ئەدەبدىن ئۈستۈن تۇرىدۇ، — دەپ، ئەدەب بىلەن كېلىپ ئۇلارنىڭ يېنىدا ئولتۇرۇپتۇ. شۇ ئەسنادا شاراب كەلتۈرۈلۈپتۇ. دىلارا قەدەھنى لىپمۇ - لىپ تولدۇرۇپ قويۇپ :
— مېنىڭ ھۆرمىتىمگە بۇ قەدەھنى ئىچىۋېتىڭ، — دەپ خانغا سۇنۇپتۇ. خان شاراب ئولتۇرۇشىدا بولىدىغان قائىدىنى بىجا كەلتۈرۈپ ھەم دىلاراغا تېگىشلىك ھۆرمەت - تەزىمنى بىجا كەلتۈرگەندىن كېيىن قەدەھنى كۆتۈرۈپ :
— سىزنىڭ ھۆرمىتىڭىز ئۈچۈن، — دەپ شارابنى ئىچىپتۇ. قەدەھ ئارىدا كۆپ قېتىم ئايلانغاندىن كېيىن، دىلارا ئۆزىگە بىر قەدەھ شاراب قويۇپ قۇلۇپقا قاراپ :
— سىزنىڭ خاننىڭ سۆيۈملۈكى گۈلئەندامغا بولغان ئىشق - مۇھەببىتىڭىز ئۈچۈن ئىچىمەن، — دېيىشى بىلەن قۇلۇپ ناھايىتى خىجىل بولۇپ، يۈزلىرى قىزىرىپ كېتىپتۇ. ئۇ دىلاراغا :
— ئويلاپ بېقىڭ خېنىم، ئۇلۇغ نېمەتكارىم بولغان خاننىڭ ئامراق ئايالى ئەمەس، ئادەتتىكى كېنىزىكىگىمۇ كۆز قىرىمنى سېلىشقا ھەددىم ئەمەس، ھەم بۇ سورۇندا بۇنداق چاقچاقلارنىڭ بولۇشىغا رازى ئەمەسمەن، — دەپتۇ. دىلارا :
— ئاجايىپ ئىش، سىزنىڭ بۈگۈن بۇنداق ئېھتىيات قىلىپ سۆزلىشىڭىزگە نېمە سەۋەب بولدى ؟ تۈنۈگۈن گۈلئەندامنىڭ سۈيىتىنى بەك ئەلا دەپ ئېيتقان ئىدىڭىز. ئەمما بۈگۈن ئىنكار قىلىسىز. بۇ ھەقتە سىزدىن شۇنى سوراي، سىز گۈلئەندامنى سۆيمىگەنلىكىڭىزگە، پات - پات كۆرۈشۈپ تۇرمىغانلىقىڭىزغا قەسەم قىلالامسىز ؟ — دەپتۇ. قۇلۇپ بۇ سۆزنىڭ ئاقىۋىتى بەك يامان بولىدىغانلىقىنى ھېس قىپتۇ. چىرايى ئۆزگىرىپ بىر ئاقىرىپ، بىر سارغىيىپ تۇرلۇك تۈسكە كىرىپتۇ. قۇلۇپ ئۈنىڭغا :
— ئاللا رازى بولسۇن ! بۇنداق چاقچاق سۆزلەرنى تاشلاڭ. بۇ سۆزلىرىڭىزنىڭ ھېچبىرىنى قوبۇل قىلالمايمەن. گۈلئەندام بولسا ئۇلۇغ مەدەتكارىم بولغان خاننىڭ ئايالىدۇر. بۇنداق ئويۇن-

www.uyghurkitap.com

ڭىزنى ئۇستۈمگە ئالالمايمەن. ئەپۇ قىلىڭ، — دەپتۇ. دىلارا قولۇپنىڭ بەك ئۈيۈلۈپ، ئاچچىقى كەلگەنلىكىنى كۆرۈپ، كەيپچىلىكتە تېخىمۇ بەك ئەدەپ:

— قانداق بولغانلىقىنى سۆزلەڭ، سۆزلىمەستىن چارىڭىز يوق! — دەپ قىستاشقا باشلاپتۇ ۋە خانغا قاراپ:

— خوجىڭىزغا سىزمۇ ئېيتىڭ، مەندىن پەقەت ئەندىشە قىلمىسۇن. بۇ سىرنى ھېچكىمگىمۇ پاش قىلمايمەن. گۈلئەندام بىلەن ئارىلىرىدا بولغان ئىشق ھاللىرىنى بىرىنمۇ قالدۇرماي سۆزلىسۇن، — دەپتۇ. خان قولۇپقا قاراپ:

— ئەمدى ئىش شۇنداق بولغاندىن كېيىن، گۈلئەندام بىلەن بولغان مۇھەببىتىڭىزنىڭ سەۋەبىنى سۆزلىمىسىڭىز بولماس. بۇ ئىشنى يوشۇرۇپ ئىنكار قىلىشقا سەۋەب بولغۇدەك بىرەر ئىشمۇ يوق. شۇڭا قانداق تېپىشىپ، قايسى ئورۇندا كۆرۈشكەنلىكىڭىزنى سۆزلەپ بەرسىڭىز. مەن قولىڭىزمۇ دىلارانىڭ تەلپىگە قوشۇلىمەن، — دەپتۇ. ئاندىن دىلاراغا قاراپ:

— خېنىم، مەن گۈلئەندامنىڭ يېقىن تونۇشى بولغانلىقىمدىن راستىنلا بۇ ئەھۋالنى بىلىشكە سىزدىنمۇ بەكرەك قىزىقىۋاتىمەن، — دەپتۇ.

خاننىڭ بۇ سۆزى قولۇپنىڭ كۆڭلىنى بەكمۇ پاراكەندە قىپتۇ. خان دىلارانىڭ بۇ چاقچىقىنى، چاقچاق دەپ چۈشەنمەي بەلكى راست ئىش دەپ چۈشەنگەن بولسىمۇ، لېكىن سورۇننىڭ كەيپىياتى بۇزۇلمىسۇن دەپ سۈكۈت قىپتۇ. قەدەھلەرگە شارابلارنى قۇيۇپ سورۇندا يۈرگۈزۈپ تۇرۇپتۇ. خان شارابنى كەينى — كەينىدىن ئىچىپ مەست بولۇپ قالغاندا، دىلاراغا ھېچ تەكەللۇپسىزلا:

— خېنىم، سىزنىڭ ئاۋازىڭىزنىڭ بۇلبۇلنىڭكىدىنمۇ يېقىملىقلىقىنى ئاڭلىغاندىن كېيىن، ناخشىڭىزنى ئاڭلاشقا تەشنا بولدۇم. گەرچە سىزدىن بۇنى ئۆتۈنۈشكە ھەددىم بولمىسىمۇ، سۆزۈمنى رەت قىلمىغايسىز، — دەپتۇ.

بۇ سۆز دىلارانىڭ كۆڭلىگە خۇش پەسەنت كەلگەنلىكىنى، دۇتارنى قولىغا ئېلىپ، ياخشى كۆرگەن ناخشىلىرىدىن بىر نەچچىنى ئېيتىپتۇ. ئاندىن باشقا ھەر خىل سازلارنى ئەكەلدۈرۈپ، خىلمۇ خىل كۈيلەرگە چېلىپ، ئۆزىنىڭ مۇزىكا ئىلمىدىكى كامالىتىنى كۆرسىتىپتۇ.

خان ئۆمرىدە بۇنداق مۇڭلۇق ئاۋاز، بۇنداق كۈي — سازلارنى ئاڭلىمىغانىكەن. شۇڭا ئۇ شۇ دەرىجىدە زوقلىنىپ، ھۇزۇرلىنىپ كېتىپتۇكى، ھەتتا ئۆزىنىڭ يالغان قوللۇقى ئېسىدىن چىقىپ:

— مېنى بەكمۇ شادلاندۇردىڭىز. قولۇپ گەرچە سىزنىڭ ماھارىتىڭىزنى ماڭا ماختاپ سۆزلەپ بەرگەن بولسىمۇ، لېكىن تەلتۆكۈس تولۇق تەرىپلەپ بېرەلمىگەن ئىكەن، — دەپتۇ.

قولۇپ خاننىڭ بۇ ھالدا ئازغىنىپ ئۆزىنى سەزدۈرۈپ قويىۋاتقانلىقىنى سېزىپ، خانغا جىم ئولتۇرۇشقا ئىشارەت قىلغان بولسىمۇ، لېكىن خان سەزمەپتۇ. خان ھامان سۆزىنى داۋاملاشتۇرۇپ:

— سىزنىڭ ماھارىتىڭىزدەك ماھارىتى بار سەنئەتكارلار مېنىڭ ناخشىچى ۋە سازەندىلىرىم ئارىسىدا يوق. سىزنىڭ چالغان مۇزىكىڭىز، ئاۋازىڭىز ئۇلاردىن مىڭ ھەسسە ئۈستۈن تۇرىدىكەن، — دەپتۇ.

دىلارا بۇ سۆزلەردىن ئۇنىڭ قول

ئەمەس بەلكى خان ئىكەنلىكىنى سېزىپتۇدە، دەرھال ئورنىدىن تۇرۇپ كېنىزەكلىرىگە ئېيتىپتۇ:

— بۇ كىشى خاننىڭ ئۆزى ئىكەن، ئەمدى بىزنىڭ ھالىمىز قانداق بولار؟ — دەپتۇ. ھەممە كېنىزەكلەر دەرھال خاننىڭ ئالدىدا يۈكۈنۈپتۇ. خان بۇ ئەھۋالنى كۆرۈپ:

— خېنىم ئولتۇرۇڭ! مەن سىزنىڭ قۇلىڭىزمەن. مېنىڭ سىزنىڭ ھوزۇرىڭىزدا ئۆرە تۇرۇپ خىزمەتتە بولۇشۇم كېرەك. ئەمما مەن سىزنىڭ رۇخسىتىڭىز بىلەن ئولتۇرغان ئىدىم. ئەگەردە رۇخسەت قىلسىڭىز ئۆرە تۇرۇپ گۇناھىمنى يۇيغان بولار ئىدىم، — دەپتۇ. دىلارا خاننىڭ بۇ سۆزىدىن تېخىمۇ تەمتىرەپ كېتىپتۇ. ئۇ خاننىڭ ئاياغلىرىغا يىقىلىپ:

— ھۆرمەتلىك خان! دېدىكىڭىز ياش ۋە تەجرىبىسىز بىر قىز بولغانلىقىم ئۈچۈن، بۇ ئولتۇرۇشتا ئۆتكۈزگەن كەمچىلىكلىرىم ھەم ئەيىبلىرىمنى ئەپۇ قىلىشىڭىزنى سورايمەن. مەرھەمەت شەپقىتىڭىزدىن ئۈمىدسىز قويمىغايسىز، — دەپ، كۆزلىرىدىن يامغۇردەك ياش تۆكۈپ يالۋۇرۇپتۇ.

خان دىلارانىڭ قوللىرىدىن تۇتۇپ ئورنىدىن تۇرغۇزۇپ:

— قورقماڭ! سىزگە ھېچقانداق زەرەر يەتمەيدۇ. سىزنىڭ بۇ سورۇنىڭىزدىن كۆڭلۈم بەكمۇ ئېچىلدى، — دەپ دىلارانىڭ كۆڭلىنى باساپ تەسەللى بېرىپتۇ. ئاندىن دىلارانىڭ ئاتىسىنىڭ كىملىكىنى

سوراپ بىلگەندىن كېيىن خوشلىشىپ، قولۇپ بىلەن بىللە ئوردىغا قايتىپتۇ.

خان دىلارانىڭ گۈلئەندام ھەققىدىكى چاقچىقىنى راست، دەپ بىلىپتۇ. ئۇ: «بۇلارنىڭ مەخپى ئۇچرىشىپ يۈرگەنلىكى شۈبھىسىز راست» دەپ ئويلاپ، قولۇپقا نىسبەتەن كۆڭلىدە ئاداۋەت پەيدا بوپتۇ. ئەگەر ئۇلار دىلارانىڭ ئۆيىدە يەنە بىر قېتىم بۇ ھەقتە سۆزلەشكەن بولسا ئىدى، بۇ سۆزنىڭ چاقچاق ئىكەنلىكى ئايدىڭلاشقان بولاتتى. لېكىن نىمە چارە، ئىش ئۆتۈپ كەتكەن ئىدى. تەقدىرنى ئۆزگەرتىش مۇمكىن ئەمەس. خان بۇ ئىشنى ھېچ ئىچىگە سىغدۇرالماي، ئەتىسى ئەتىگەندىلا قولۇپنىڭ خان ھوزۇرىغا كەلمەيلا، بۇ شەھەردىن چىقىپ كېتىشىنى پەرمان قىپتۇ.

قولۇپقا خاننىڭ پەرمانى يەتكۈزۈلگەندىن كېيىن ئۆزىنىڭ خاننىڭ نەزىرىدىن چۈشۈشكە نىمىنىڭ سەۋەب بولغانلىقىنى بىلگەن بولسىمۇ، لېكىن ئۆزىنىڭ گۇناھسىزلىقىنى، ئۇۋالچىلىققا ئۇچرىغانلىقىنى خانغا بىلدۈرۈشكە ئۇرۇنماپتۇ. «ھەممە ئىش تەقدىرگە باغلىق» دەپتۇ قولۇپ ئىچىدە، ۋە شۇ كۈنى سەھەردىلا كارۋانلارغا قوشۇلۇپ شەھەردىن چىقىپ كېتىپتۇ. بۇ كارۋان سەمەرقەند تەرەپكە قاراپ يول ئاپتۇ. قولۇپ كارۋان بىلەن ماڭا – ماڭا سەمەرقەندكە يېتىپ كەپتۇ. ئۇ دۇنيانىڭ ئاچچىق – چۈچۈكىنى خېلى تېتىغانلىقى ئۈچۈن، مۇنچە پالاكەتچىلىكلەرنى باشتىن كەچۈرگەنلىكتىن، بۇ ئىشلار ئۇنىڭغا ئانچىمۇ تەسىر قىلىپ كەتمەپتۇ. شۇڭلاشقا ئۇ ئەسلا قايغۇ – ھەسرەت كۆرمىگەندەك يۈرۈپتۇ. ئۇ سەمەرقەند شەھىرىدىن بىر ئۆينى ئىجارىگە ئېلىپ، كېچە – كۈندۈزنى كەيپ – ساپا بىلەن ئۆتكۈزۈشكە باشلاپتۇ. ئۇزۇنغا بارماي قولۇپنىڭ قولىدا يا پۇلى، يا بىرەر تەئەللۇقاتى قالماپتۇ. ھەتتا ئۆي ئىجارىسىنىمۇ تۆلىگۈدەك مادارى قالماي، ئاخىرى مەسچىتتە قونۇپ يۈرۈدىغان ھالغا چۈشۈپ قاپتۇ.

قولۇپ مەسچىتتە يېتىپ يۈرگىنىدە سەمەرقەند ئۆلىمالىرى ئۇنىڭ كاتتا ئالىم ئىكەنلىكىنى بىلىپ، ھالىدىن خەۋەر ئېلىپ، مېھمانغا چاقىرىشقا باشلاپتۇ. قولۇپ يېمەك – ئىچمەكى ھەل بولغاندىن كېيىن بىغەم بولۇپ، خۇداغا شۈكرى قىلىپ يۈرۈپتۇ.

كۈنلەردىن بىر كۈنى مەسچىتكە بەكمۇ مالدار ۋە ئېتىبارلىق بىر باي كەپتۇ. ئۇ باينىڭ ئىسمى مۇزەپپەر ئىكەن. بۇ باي نامازدىن كېيىن قولۇپنى يېنىغا چاقىرىپ:

— بۇ يەرگە قەيەردىن، نىمە سەۋەب بىلەن كېلىپ قالدىڭ؟ — دەپ سوراپتۇ.

قولۇپ جاۋاب بېرىپ:

— پەقىر شام شەھىرىدىن بولىمەن. يۇرتۇڭلارغا ساياھەت قىلىش ئارزۇسىدا كېلىۋېتىپ، سەمەرقەندكە بىر نەچچە سائەتلىك يول قالغاندا قاراقچىلارغا ئۇچراپ قالدىم. ئۇلار يېنىمدىكى خىزمەتكار، قۇللىرىمنى ئۆلتۈرۈپ، بارلىق مال – مۈلكۈمنى تالاپ ئېلىپ كەتتى. مەن ئاران قېچىپ قۇتۇلدۇم ۋە شۇندىن كېيىن بۇ شەھەرگە كەلدىم ...، — دەپتۇ.

مۇزەپپەر باي قولۇپنىڭ بۇ سۆزىگە ئىشىنىپ ئۇنىڭغا بەكمۇ ئىچىنىپتۇ. باي قولۇپقا بىر مۇنچە ياخشى سۆزلەر بىلەن تەسەللى بەرگەندىن كېيىن:

— يۈر، مەن بىلەن، بىزنىڭ ئۆيگە بارايلى، — دەپ ئۆيىگە باشلاپ ئېلىپ كېتىپتۇ. قولۇپ باينىڭ ئۆيىگە يەتكەندىن

كېيىن ، ئۇنىڭ ئۆيىنىڭ ھەيۋەتلىكلىكى-
دىن ، خىزمەتكارلىرىنىڭ كۆپلۈكىدىن بۇ
ئادەمنىڭ بەك باي ئىكەنلىكىنى ھېس قىپتۇ .
قۇلۇپ باي ۋە ئۇنىڭ بىر توپ مېھمانلىرى
بىلەن بىللە ئولتۇرۇپ تاماقلانغاندىن
كېيىن ، بىر ئاز سۆھبەتلىشىپ ئولتۇرۇپتۇ .
ئاندىن ئۇ قايتىشقا رۇخسەت سوراپ
مەسچىتكە قايتىپتۇ . ئەتىسى مۇزەپپەر باي
يەنە مەسچىتتە نامازنى ئۆتەپ بولغاندىن
كېيىن قۇلۇپنى ئۆيىگە تەكلىپ قىلىپ ئې-
لىپ مېڭىپتۇ . ئۇ يەنە تۈنۈگۈنكى
كۈندىكىدەك قۇلۇپنى بىر توپ مېھمانلار بى-
لەن بىرگە ئولتۇرغۇزۇپ مېھمان قىپتۇ . بۇ
مېھمانلار ئىچىدە دانىشمەن ئىسىملىك بىر
ئۆلىما بار ئىكەن . ئۇ تاماقتىن كېيىن
قۇلۇپنى بىر چەتكە چاقىرىپ :

— ئوغلۇم ! بۇ ئۆيىنىڭ ئىگىسى مۇ-
زەپپەر باينىڭ سىزگە بىر ياخشى ئىشى بار
ئىدى . بۇ ئىش شۇكى ، ئۇنىڭ تاھىر ئى-
سىملىك بىر ئوغلى بار بولۇپ ، ئۇنى ئۆيلەپ
قويغىلى خېلى بولغاندى . ئەمما ياشلىق
سەۋەبىدىن ھەم ئۆزىنىڭ قىزىق قانلىق
مىجەزى بولغانلىقىدىن ، كىچىككىنە ئىش
تۈپەيلى ، خوتۇنىنى « ئۈچ تالاق » قىپتۇ .
ھازىر ئۇ خوتۇنىغا مۇھەببىتىنىڭ چوڭقۇر-
لۇقىدىن قايتىدىن يېنىشىپ قىلىشنى
ئىستەيدىكەن . بۇ جەھەتتە سەۋر - تاقىتى
قالماي بەك ئالدىراۋاتىدۇ . ئەمما تەھلىل
قىلماي نىكاھنى قايتۇرۇش مۇمكىن ئەمەس .
شۇڭا ئاتىسى مۇزەپپەر كېلىنىنى ھازىر
سىزگە نىكاھلاپ تەھلىل قىلدۇرماقچى .
بۈگۈن نىكاھ ئوقۇلۇپ كېلىن بىلەن بىر
كېچە بىللە بولىسىز . ئەتە ئەتىگەندە
كېلىننى تالاق قىلىپ كېتىسىز . ئەگەر بۇ
ئىشقا رازى بولسىڭىز ، مۇزەپپەر سىزگە
ئۆزىنىڭ ھالال مېلىدىن ئەللىك ئالتۇن پۇل
بەرمەكچى . شۇ ياخشىلىقنى قىلالامسىز ؟ —
دەپ سوراپتۇ . قۇلۇپ جاۋاب بېرىپ :

— ئەگەردە تەقدىر ئىرادە شۇنداق
بولسا ، ئەلۋەتتە قوبۇل قىلىمەن ، — دەپتۇ .

دانىشمەن سۆزىنى داۋاملاشتۇرۇپ ،
كېلىنىنىڭ گۈزەللىكىنى نەچچە ھەسسە
ئاشۇرۇپ ماختاپتۇ . دانىشمەن قىزنىڭ گۈ-
زەللىكىنى تەرىپلىگەندىن كېيىن :

— گەرچە بۇ مەملىكەتتە سىزدىن
باشقىمۇ تەھلىل قىلدۇرغۇدەك كىشىلەر بار
بولسىمۇ ، لېكىن بۇ ئىشنى بەكمۇ يوشۇرۇن
تۇتۇش مەقسىتىدە سىزنىڭدەك يات يۇرتلۇق
كىشىگە تەھلىل قىلدۇرماقنى تېخىمۇ مۇۋا-
پىق دەپ بىلدۇق . مەن بۇ شەھەرنىڭ نائىبى
بولغانلىقىمدىن سىزنى شۇ ئىشقا تەكلىپ
قىلىمەن . ئەتە ئەتىگەندە سىز ئۇ خوتۇننى
تالاق قىلىپ بۇ شەھەردە تۇرماي چىقىپ
كېتىشىڭىز شەرت . مۇزەپپەر بايمۇ شۇنداق
قىلىشىڭىزنى ئىستەيدۇ . ئەگەردە ئەتىلا
شەھەردىن چىقىپ كېتىدىغانلىقىڭىزغا مېنى
ئىشەندۈرەلىسىڭىز ، دېيىشكەن بويىچە ئىش
قىلىمىز ، — دەپتۇ .

قۇلۇپ ۋەدە بېرىپ دانىشمەننى ئى-
شەندۈرۈپتۇ . دانىشمەن مۇزەپپەر باينىڭ
يېنىغا دەرھال بېرىپ ، قۇلۇپنى يۇقىرىقى
شەرتلەر بىلەن كۆندۈرگەنلىكىنى ئېيتىپتۇ .
سىر ساقلىيالايدىغان بىر نەچچە كىشى
چاقىرىلىپتۇ . قۇلۇپ شۇلارنىڭ ئالدىدا
شەرتلەرنى ئۈستىگە ئاپتۇ . نىكاھ قىلىنىش
ئالدىدا ، خوتۇنىنىڭ ئېرى تاھىر قۇلۇپقا ،
خوتۇن بىلەن بىللە بولغاندا ، ئۆيدە چىراغ
ياقماسلىقنى ، بىر - بىرىنىڭ چىرايىنى
كۆرمەسلىكنى شەرت قىپتۇ .

تاھىر : « قۇلۇپ خوتۇنۇمنىڭ

www.uyghurkitap.com

چىرايىنى كۆرمىسە، ئاسانلا تالاق قىلىۋېتىدۇ» دەپ ئويلاپتۇ. قۇلۇپ بۇ شەرتنىمۇ قوبۇل قىپتۇ.

كەچ بولۇپ، خۇپتەن نامىزى ئوقۇلۇپ بولغاندىن كېيىن، قۇلۇپنى ھۇجرا ئۆيىگە ئەكىرىپ ئىشىكنى يېپىپ قويۇپتۇ. ئۆينىڭ ئىچى قاپقاراڭغۇ بولغاچقا، قۇلۇپ سىلاشتۇرۇپ يۈرۈپ خوتۇننى ئاران تېپىپتۇ. بىچارە خوتۇن ناتونۇش، يات بىر ئادەم بىلەن بىرگە بولۇشتىن سەسكىنىپ، پۈتۈن تېنى غالىلداپ تىترەپ كېتىپتۇ. ئادەتتە تەھلىل قىلدۇرغاندا پاسكىنا ھەم سەت ئادەملەرگە نىكاھ قىلدۇرىدىغان ئادەت بولغاچقا، بۇ خوتۇن يىرگىنىپ، ھېچقانداق نەپەس چىقارماستىن ئولتۇرۇۋاپتۇ. شۇڭا قۇلۇپقا بۇ خوتۇننى تاپماق بەك مۇشكۇل كەپتۇ. قۇلۇپ بۇ ئايالنىڭ گۈزەللىكىنى دانىشمەندىن ئاڭلىغانلىقى ئۈچۈن، كۆڭلىدە ئۇنىڭغا تەلپۈنۈش پەيدا بولغانىكەن. لېكىن ئۆينىڭ ئىچى بەك قاراڭغۇ بولغانلىقتىن، ئايالنىڭ جامالىنى ۋە بوي-تۇرقىنى كۆرەلمەي كۆڭلى سەل غەش بوپتۇ. قۇلۇپ بۇ ئايالنىڭ گۈزەللىكىنىڭ قانچىلىك ئىكەنلىكىنى بىلگۈسى كېلىپ: «ھېچ بولمىسا ئاۋازىنى بولسىمۇ ئاڭلاپ باقمامدىم» دەپ ئويلاپ، ئايالغا مۇنداق دەپتۇ:

— خېنىم، سىز كەبى ھۆسن-جامالدا، نازاكەت ۋە لاتاپەتتە مىسلىسىز بولغان جاھان گۈزىلى بىلەن بىللە بۇ كېچىنى ئۆتكۈزۈش شاراپىتىگە ئېرىشكەنلىكىمدىن، بۇ كېچە ماڭا بەكمۇ ھۇزۇر ۋە شادلىق بېغىشلىدى. ئەمما، كېچىنىڭ قاراڭغۇلۇقى جامالىڭىزنى كۆرۈپ لەززەتلىنىشكە توسالغۇ بولىۋاتىدۇ. ئەنە كۈن يورىماستىن بۇرۇن سىزدىن ئايرىلىپ كېتىدىغانلىقىم ئۈچۈن كۆڭلۈم بەكمۇ پەرىشان. ئاران تاپقان بەختىمنىڭ تېزلا تۈگەيدىغانلىقىنى ئويلىسام نېمە قىلىشنى بىلەلمەيۋاتىمەن، — دەپتۇ. ئۇ خوتۇن:

— ئېرىم تاھىرنىڭ ئوسال مىجەزى سەۋەبىدىن مۇشۇ كۈنگە قالدىم. سىز كىم بولىسىز؟ ماڭا ئۆزىڭىزنىڭ كىملىكىنى بىلدۈرۈڭ. چۈنكى مەن سىزنىڭ ئاۋازىڭىزنى تونۇش كىشىدەك سېزىۋاتىمەن، — دەپتۇ.

قۇلۇپ بۇ سۆزلەرنى ئاڭلاش بىلەن ئۇ خوتۇننىڭ ئاۋازىنى ئاڭلاپ يۈرەكلىرى دۈپۈلدەپ كېتىپتۇ ۋە ئۇنىڭغا:

— خېنىم، سىزنىڭ ئاۋازىڭىز مېنىڭ يۈرىكىمنى ھەم بارلىق ئەزالىرىمنى زىلزىلىگە سېلىۋەتتى. سىزدىن ئۆتۈنۈپ سورايمەن. كىم ئىكەنلىكىڭىزنى ئېيتىسىڭىز! مەن سىزنى قارا قورۇمدا دىدارلاشقان دىلاراغا ئوخشىتىۋاتىمەن. ئېھتىمال سىز شۇ نازىنىن بولمىغايسىز، — دەپتۇ. بۇنى ئاڭلىغان خوتۇن بىر «ئاھ» چېكىپ:

— سىز قۇلۇپ بولامسىز؟ — دەپ سوراپتۇ. شۇنداق قىلىپ ئۇلار بىر-بىرىنى تونۇپتۇ. بۇ چاغدا دىلارا ئۆزىنىڭ خان ئالدىدا بىلمەستىن قۇلۇپ ھەققىدە قاملاشمىغان چاقچاق قىلىپ، ئۇنىڭ خانىنىڭ نەزىرىدىن چۈشۈپ، ئۆچەكىشىپ قوغلىنىشقا سەۋەبچى بولغانلىقىنى، بۇ ئىشقا تا بۈگۈنكىچە ئۆكۈنۈۋاتقانلىقىنى سۆزلەپتۇ. قۇلۇپ:

— دىلارا غەم قىلماڭ! بولارنىڭ ھەممىسى تەقدىرنىڭ كارامىتى. ھازىر ئىككىمىز يەنە ئۇچراشتۇق. ئەمدى شۈكۈر قىلىپ، ئۆزىمىزنى بەختلىك سانىشىمىزغا تېگىشلىك. سىز بۇ يەرگە قانداق كېلىپ

قالدىڭىز ؟ — دەپتۇ . دىلارا ئۆزىنىڭ سە-
مەرقەندكە كېلىش سەۋەبىنى شۇنداق دەپ
سۆزلەپ بېرىپتۇ :

— مەن سىزگە ئاتامنىڭ خان تە-
رىپىدىن ئەلچى قىلىپ ئەۋەتىلگەنلىكىنى
سۆزلىگەنىدىم . ئاتام ئەلچىلىكتىن قايتىپ
كېلىشۋېتىپ سەمەرقەندتە توختاپ ، مۇزەپپەر
باينىڭ ئۆيىدە مېھمان بولغانىكەن . ئاتامنىڭ
مۇزەپپەر باي بىلەن ئۇزۇندىنلا يېقىن مۇنا-
سىۋىتى بولغانلىقتىن ، مېنى ئۇنىڭ ئوغلى
تاھىرغا بەرمەكچى بولۇپ ۋەدىلىشىپ قو-
يۇپتۇ . ئاتام قايتىپ كېلىپلا ئانام بىلەن
مەسلىھەتلىشىپ مېنى توي قىلىپ ، سەمەر-
قەندكە ئۇزىتىپ قويدى . مەن سىزنى
كۆرگەن كۈنۈمدىن باشلاپ سىزنى بەكمۇ
ياخشى كۆرۈپ قالغان بولسامۇ ، سىزگە
بىلدۈرمىگەن ئىدىم . ئىچىمدە سىزنىڭ ئىشق
ئوتىڭىز ياناتتى . مېنىڭ تەدبىرسىزلىكىم ۋە
باشباشتاقلىقىم سەۋەبىدىن ، ئورۇنسىز
چاقچاق قىلىپ قويۇپ سىزنىڭ خانىنىڭ يې-
نىدىن ئايرىلىشىڭىزغا سەۋەبچى بولدۇم .
مەن سىزدىن ئايرىلغاندىن كېيىن ، مۇھەب-
بەت ئوتى تېخىمۇ يالقۇنلاپ ، كېچە —
كۈندۈز كۆزلىرىمدىن سەل كەبى ياشلار
ئاقتى . بۇ ئاققان ياشلىرىممۇ سىزگە بولغان
ئىشق — مۇھەببىتىمنىڭ ئوتلىرىنى ئۆچۈ-
رەلمىدى . ئامال قانچە ؟ ئاتامنىڭ رايىغا
بويسۇنۇپ سەمەرقەندكە كەلدىم . بۇ خوتۇن
قەدرىگە يەتمەيدىغان ، ئايالىغا مۇئامىلە
قىلىشنىڭ ئېپىنى ئۇقمايدىغان تەلۋە
تاھىرنىڭ قولىغا چۈشتۈم . ئەمما مەن سىز-
دىن ئايرىلغاندىن بېرى بىر كۈنمۇ كۆز
ئالدىمدىن كەتمىدىڭىز . ئۇچرىشىش ئۈ-
مىدى ئەسلا قەلبىمدىن چىقمىغانىدى .
بىلمىدىم ، بۇ قانداق ھېكمەت ۋە قانداق
سىردۇر ؟ شۇنچە ۋاقىتتىن ئىشق ئازابى
بىلەن جاپا چەككىنىم بەدىلىگە ، بۈگۈن
كېچە تەگرىنىڭ ئەمرى بىلەن ماڭا جۈپ
بولدىڭىز ، — دەپتۇ .

قۇلۇپ ئۇنىڭ سۆزلىرىنى ئاڭلىغان-
دىن كېيىن ، دىلارانىڭ ئۆزىنى بەكمۇ
ياخشى كۆرۈپ ، ئۆزىنىڭ ئىشقىدا ئازاب
چەككەنلىكىنى بىلىپ ، دىلاراغا بولغان
مۇھەببىتى ھەسسىلەپ ئېشىپتۇ . بۈگۈن
كۈتمىگەندە ئۇلارنى ئۇچراشتۇرغان تەگرى
تائالانىڭ رەھمىتىگە شۈكرىلەر ئېيتىپتۇ ،
ھەم بۇ مۆجىزىگە ھەيران بوپتۇ .

— جېنىم دىلارا ! مېنىڭ ھالىممۇ
سىزنىڭكىدەك بولۇپ ، ئىشق ئوتىڭىز قەل-
بىمنى ئەسىر قىلدى . سىزدىن ئايرىلىشنىڭ
قايغۇسى بارلىق جىسمىمغا تەسىر قىلدى .
گويا دۇنيادىن خەۋىرى يوق ساراڭدەك
بېشىم قايغان ، پۈتۈم تايغان تەرەپكە مېڭىپ
ئاخىرى سەمەرقەندكە كېلىپ قالدىم . ھەق
تائالاغا كۆپ شۈكرىلەر بولسۇن . تەگرىم
ئۆزىنىڭ ناھايىتى چەكسىز رەھمەت ئىنايىتى
بىلەن سىزنى ماڭا جۈپ بولۇشقا نېسىپ
قىپتۇ . خانىنىڭ نەزەرىدىن چۈشۈشۈم ھەم
سىزدىن ئايرىلىشىم ، ئىككىمىزنىڭ قايغۇ —
ھەسرىتىگە سەۋەب بولۇپلا قالماي ، كېيىن
يەنە قوشۇلۇشىمىزغىمۇ سەۋەب بولدى . مەن
بۇ بەختنى خانغا يېقىن بولۇش شەرىپىدىن
مىڭ مەرتىۋە ئارتۇق دەپ بىلىمەن . ئۆزۈمنى
بارلىق ئادەملەردىن تەلەيلىك دەپ ھې-
سابلايمەن ، — دەپتۇ . ئۇلار شۇ تەرىقىدە
تاڭ ئاتقۇچە بىر — بىرىگە مۇھەببەت ئىزھار
قىلىپ ، بارلىق ئىچ سىرلىرىنى سۆزلىشىپ ،
كەپتەرلەردەك گۇگۇلىشىپتۇ .

تاڭ ئېتىشقا يېقىنلاشقاندا ھۇجرىنىڭ
ئىشىكى ئالدىغا مۇزەپپەر باينىڭ خىزمەتكار-

www.uyghurkitap.com

لەردىن بىرسى كېلىپ ، ئىشكنى بارلىق كۈچى بىلەن ئۇرۇۋېتىپتۇ ۋە :

— هوي تۇرمامسەن ! بۇ ۋاقىتقىچىلىك ئۇخلايدىغان سەن قانچىلىك ئادەم ئىدىڭ ؟ تۆرىمۇ سەن ياكى بەگمۇ سەن ؟ ئۆيدىن چىق ، بۇياققا ! — دەپ ، قوپاللىق بىلەن ۋارقىراشقا باشلاپتۇ . ئەمما ، بۇ سۆزلەر قۇلۇپنىڭ قۇلىقىغا ئەسلا كىرمەي ، دىلارا بىلەن مۇھەببەت ئىزهار قىلىشماقتا ئىكەن . لېكىن ئۇلار هەرقانچە قىلغان بىلەنمۇ خۇددى چۈشىدە كۆرگەن ئالتۇن تاغ ئويغىنىش بىلەنلا يوقالغىنىدەك ، بىر ئاز ۋاقىت ئىچىدە شادلىقى قايغۇغا ئالمىشىدىغان ۋاقىت يېتىدىغانلىقى بۇ ئىككى ئاشىق - مەشۇقىقا مەلۇم بوپتۇ . بۇ چاغدا گويا تەندىن جان ئايرىلىدىغان پەيتنىڭ كەلگەنلىكىنى بىلدۈرگەندەك ، مۇزەپپەر باينىڭ خىزمەتكارى ئىشكنى توختىماي ئۇرۇۋېرىپتۇ . قۇلۇپ چوڭقۇر بىر ئۇھ تارتىپتۇ ۋە دىلاراغا :

— كۆرمەمسىز بۇ بەدبەختلەرنىڭ ئالدىرىشىنى ، سىزنىڭ بىلەن بىر دەقىقە ئارتۇق تۇرۇشۇمغا رازى ئەمەس . ئاھ ، جېنىم دىلارا ! بىز گەرچە نىكاھلىق بولساقمۇ ، تاڭ ئېتىشى بىلەنلا سىزنى تالاق قىلىشقا قەسەم ئىچكەن ئىدىم . هەم ئۇلارنى ۋەدەم بىلەن ئىشەندۈرگەن ئىدىم . ئەمدى قانداق قىلىشىم كېرەك ؟ — دەپتۇ . دىلارا :

— سىز ئۆز ئاشىقىڭىزنى نىكاھىڭىزغا ئالدىغانلىقىڭىزنى بىلمىگەنلىكىڭىز ئۈچۈن ۋەدىگە خىلاپلىق قىلالايسىز . ئەگەر ۋەدىگە خىلاپلىق قىلمايمەن دەپ مېنى تالاق قىلسىڭىز ئۇ چاغدا سىزنىڭ هەرىكەتىڭىز ئاشىقلىققا خىلاپ بولىدۇ . مەندەك بىچارە قۇلىڭىزنىڭ كۆڭلىنى ۋە مۇهەببەتىنى يەردە قويۇپ هەم ماڭا بەرگەن ۋەدىڭىزنى ئورۇندىماسلىقىقا قانداقمۇ كۆڭلىڭىز ئۇنايدۇ ؟ — دەپتۇ . قۇلۇپ :

— سىزنىڭ سۆزىڭىز توغرا . لېكىن ، مۇزەپپەر باي ئۆز شەهرىدە ئىناۋىتى هەم ئورنى بار ئادەم . مەن بولسام ياقا يۇرتلۇق بىر ئادەم . شۇڭا ئۇ مېنى نېمە قىلىمەن دېسە قولىدىن كېلىدۇ . مەن ئۇلارغا قانداق تاقابىل تۇرالايمەن ؟ — دەپتۇ . دىلارا :

— سىز ئۇلارنىڭ قورقۇتۇشىدىن هەم ئاجىز سانىشىدىن ئەندىشە قىلماڭ . بېرىدىغان ئالتۇن ۋە ماللىرىنى ئەسلا قوبۇل قىلماڭ ! بىز ئىككىمىزنى شەرئەت يولى بىلەن ئايرىمىغۇچە ، مېنى زورلۇق بىلەن سىزدىن ئايرىپ ئېلىپ كېتەلمەيدۇ . — دەپتۇ . قۇلۇپ :

— ئەسلىدە مەن قەسىمىمدىن يېنىۋالغۇچىلاردىن ئەمەس ئىدىم . مەن سىزنىڭ ۋەسلىڭىزگە يېتىش يولىدا قانچىلىك ئازاب ۋە جاپا بولسىمۇ ئېغىر كۆرمەيمەن . « ئۆلمەك بار ، يانماق يوق » دېگەندەك ، مەن ئۆلگۈچە سىزنى تاشلىمايمەن ، - دەپ دىلارانىڭ كۆڭلىنى خاتىرجەم قىپتۇ . ئاشىق بىلەن مەشۇقىقا قىسقا تۇيۇلغان بۇ كېچە ، تاهىرغا بەك ئۇزۇن تۇيۇلۇپ كېتىپتۇ . سەۋر قىلىشقا تاقىتى قالماي ، قۇلۇپلار تۇرغان ئۆينىڭ ئىشىكى تۈۋىگە كېلىپ ۋارقىراپ :

— هەي ئەخمەق ئادەم ! كۈن چىقتى . ئورنۇڭدىن تۇرىدىغان ۋاقىت بولدى . ۋەدە قىلىنغان مال ۋە ئالتۇنلار هازىرلاندى . نائىب دانىشمەن كېلىپ ساقلاپ تۇرغىلىمۇ خېلى بولدى . ئىلدام بول ! بۇ ئىشنى تېزدىن تۈگىتەيلى ، — دەپ ئىشكنى

قېقىپتۇ .

تاھىر ۋارقىراۋاتقان چاغدا قۇلۇپ ئىشىكنى ئېچىپ چىقىپتۇ . خىزمەتكارلار قۇلۇپنى دەرھال ھامامغا ئېلىپ بېرىپتۇ . قۇلۇپ ھامامدىن چىققاندىن كېيىن ئۇنىڭغا ئېسىل يېڭى كىيىملەرنى ئەكىلىپ كىيدۈرۈپتۇ . ئاندىن مۇزەپپەر ، ئوغلى تاھىر ھەم دانىشمەن ئۈچىسى بىللە ئولتۇرغان خا-نىگە باشلاپ ئېلىپ بېرىپتۇ . ئۇلار قۇلۇپنى ئىززەت ـ ئىكرام بىلەن كۈتۈۋاپتۇ . سورۇن-دىكىلەرگە ئاش تارتىلىپتۇ . تاماقتىن كېيىن دانىشمەن قۇلۇپنى بىر چەتكە تارتىپ ئۇنىڭغا :

ــ مۇزەپپەر باي بىر قۇر ئېسىل كى-يىم ھەم ئەللىك ئالتۇن تەڭگىنى تەييار قىلىپ قويدى . سەن دەرھال خوتۇننى تالاق قىل ! ساڭا يەنە بىر تۆگە ھازىرلاندى . ئىشنى تۈگىتىپ بارلىق نەرسىلىرىڭنى ئېلىپ سەمەرقەندتىن چىقىپ كەت ! ــ دەپتۇ . دانىشمەننىڭ سۆزىنى تامام قىلىشى بىلەن قۇلۇپ ئاچچىق كۈلۈپ دانىشمەن بەرگەن كىيىم ۋە ئالتۇنلارنى يەرگە تاشلاپ:

ــ سىز تېخى سەمەرقەند شەھىرىدە شەرىئەت ئەھكاملىرىدا ئادىللىق ۋە ھەققەت تۈگىگەن دەپ ئويلامسىز ؟ ياكى خان ئالىيلىرى غەپلەتتە قېلىپ غېرىب ـ مۇساپىر ۋە يوقسۇللارغا قىلىنىۋاتقان زۇلۇمدىن خەۋىرى يوقمۇ ؟ مەن بىچارە سەمەرقەندكە كەلدىم . سودىگەرلەرنىڭ بىرسى مېنى ئالداپ ـ سالداپ ئۆيىگە چاقىرىپ شەرىئەت بويىچە ماڭا بىر خوتۇن نىكاھلاپ بەردى . ئەمدى بولغاندا خوتۇنۇمنى زورلۇق بىلەن ئايرىۋالماقچى بولۇۋاتامدۇ . بۇ قانداق زۇلۇم ؟ قانداق ئىنساپسىزلىق ؟ بۇ داۋادىن كېچىڭلار ! مەندە ئەسلا ئايرىلىدىغان خوتۇن يوق . ئەگەردە بۇنداق زۇلۇم قىل-ماقچى بولساڭلار ، خاننىڭ ئايىقىغا يىقىلىپ ، ئەرز ھالىمنى ئېيتىمەن . كۆرۈپ باقايلى ، بۇنداق ھېچقانداق ئادەم چىدىيالمايدىغان ئالدامچىلىققا خاننىڭ رازىلىقى بولارمىكىن ؟ ــ دەپتۇ .

دانىشمەن قۇلۇپتىن رەھمەتلەر كۈ-تىۋاتقىنىدا ، ئۇنىڭدىن بۇنداق سۆزلەرنىڭ چىقىدىغانلىقى ئۇخلاپ چۈشىگىمۇ كىرمە-گەچكە بۇ سۆزدىن بەكمۇ ئەجەبلىنىپ ھەيران قاپتۇ . ئۇ مۇزەپپەرنى خالىي بىر جايغا ئاپىرىپ پەس ئاۋازدا قۇلۇپنىڭ بەرگەن جاۋابىنى بايان قىلىپتۇ ۋە :

ــ بۇ خوتۇننى قۇلۇپدىن ئايرىۋې-لىش تەس ئوخشايدۇ ، ــ دەپتۇ . مۇزەپپەر باي دانىشمەنگە :

ــ ئۇ ئالتۇننى ئاز كۆرۈۋاتقان ئوخشايدۇ ، يەنە ئەللىك ئالتۇن پۇل قوشۇپ بېرەي . دەرھال خوتۇننى تالاق قىلىپ سە-مەرقەندتىن چىقىپ كەتسۇن ، ــ دەپتۇ .

ئۇلار گەرچە شىۋىرلىشىپ پەس ئاۋازدا سۆزلەشكەن بولسىمۇ ، قۇلۇپ بۇ سۆزلەرنى ئاڭلىۋاپتۇ . ئۇ مۇزەپپەر بايغا :

ــ يۈز ئالتۇن ئەمەس ، مىڭ ئالتۇن بەرسەڭمۇ ، ھەتتا پۈتۈن بايلىقىڭنىڭ ھەم-مىسىنى بەرسەڭمۇ ، ھازىر نىكاھىمدىكى خوتۇنۇمنى ئەسلا قويمايمەن ، ئۇنىڭدىن ھەرگىز ئايرىلمايمەن ، ــ دەپتۇ .

دانىشمەن بىلەن مۇزەپپەر باي قۇلۇپقا كۆپ نەسىھەتلەرنى قىلىپ :

ــ ئەگەردە بۇنداق تەتۈرلۈك قىل-ۋەرسەڭ ساڭا ھېچقانداق پايدىسى يوق ، بەلكى كېيىنكى كۈندە پۇشايماندا قالىسەن . ھەممىدىن ئايرىلىپ قۇرۇق قول كېتىسەن ،ــ دەپ كۆپ تەھدىتلەرنى سالغان بولسىمۇ ،

www.uyghurkitap.com

قولۇپ بۇ سۆزلەرنىڭ بىر سىگىمۇ قولاق سالماي :

— سىلەرنىڭ بۇنداق گەپلىرىڭلار مېنى چۆچۈتەلمەيدۇ . مەن پەقەت قورقۇپ قالمايمەن ، مېنىڭ خوتۇنۇمنى زورلاپ ئايرىۋالىدىغان ھېچقانداق ئامالىڭلار يوق ! — دەپتۇ . بۇنى ئاڭلىغان تاھىر ئاچچىقلاپ :

— قازىنىڭ ئالدىغا ئاپىرىپ ، بۇنداق ۋەدىسىگە ۋاپا قىلمىغان ئىنساپسىزنى دەررە ئۇرغۇزۇپ ، ئەدىبىگە كەلتۈرەيلى ، — دەپتۇ .

قولۇپ بۇ سۆزلەرنىڭ ھېچقايسىسىغا پەرۋا قىلمىغانلىقتىن ، ئاخىرى داۋانى قازى مەھكىمىسىگە چۈشۈرۈپ ، ئۇنى قازى ھوزۇرىغا ئېلىپ بېرىپتۇ . ئۇلار قازىغا بولغان ۋەقەنى باشتىن ـ ئاياغ تولۇق بايان قىلىشىپتۇ . بۇنى ئاڭلىغان قازى قولۇپقا :

— ھەي ئەخمەق ئادەم ! سەن بولساڭ پەقىرلەرنىڭ پەقىرى ، مىسكىنلەرنىڭ مىسكىنىسەن . ئىجارە ھەققىنى تۆلىيەلمىگەنلىكىڭ ئۈچۈن مەسچىتتە يېتىپ ، كىشىلەرنىڭ خەير ـ سەدىقە قىلىپ بەرگەن ئاش ـ نامىقى بىلەن جان ساقلاپ يۈرگەندىڭ . بۇلار سېنىڭ ھالىڭغا ئىچ ئاغرىتىپ ، ساڭا پايدا يەتكۈزۈپ قويۇش نىيىتىدە بۇ نىكاھنى ياندۇرۇش ئۈچۈن سېنى تەكلىپ قىپتۇ . سەن ھېچنېمەڭ يوق بىر گادايسەن . بۇ خوتۇن ناھايىتى باي ئادەمنىڭ قولىدا باياشات تۇرمۇش كەچۈرۈپ ئۆگىنىپ قالغان تۇرسا ، سەن ئۇنى قانداق بېقىپ كېتەلەيسەن ؟ سېنىڭ بۇ داۋايىڭ ھەقىقەتەن سارالىقتىن باشقا نەرسە ئەمەس . سەن كەبى ئابرويسىز ، تېگى ـ تەكتى نامەلۇم بولغان بىر ئادەمگە ، نەسەپ ۋە مۈلۈك ئىگىسى بولغان بۇ خوتۇن تېگەمدۇ ؟ ئۇنىڭغا ئوخشاش خوتۇننى ئېلىش ئۈچۈن ، ئەڭ ئاۋۋال ئۇنىڭ بىلەن تەڭداش بولۇشۇڭ كېرەك . سەن بۇ داۋادىن كېچىپ خوتۇننى دەرھال تالاق قىل . ئاندىن مۇزەپپەر باي بەرگەن ئىنئام ـ ئېھسانى ئال ـ دە ، بۇ يۇرتتىن چىقىپ كەت . ئەگەردە بۇنىڭغا رازى بولمىساڭ يۈز دەررە يېيىشكە ھازىرلان ، — دەپ ھەيۋە قىپتۇ قازى .

قولۇپ قازىنىڭ بۇنداق قاتتىق ھەيۋىسىنى پىسەنتىگە ئالماي ، ئۆز سۆزىدە چىڭ تۇرغانلىقىدىن دەرھال يۈز دەررە ئۇرۇلۇپتۇ . قازى ئاخىرىدا :

— بۈگۈنچە بۇ تاياق يېتەر ، ئەگەردە ئەتىمۇ شۇنداق تەتۈرلۈك قىلسا ، ئىككى ئۇلۇش جازا بېرىمەن ، ئۇنىڭغىمۇ قايىل بولمىسا ، باشقىچە جازالايمىز . بۈگۈن خوتۇنىنىڭ يېنىغا كىتىپ تۇرسۇن ، — دەپتۇ .

ئەمما تاھىر قولۇپنى چىدىيالمىغۇدەك ئازابلاپ خوتۇننى ئايرىپ ئېلىشنى ئارزۇ قىلىدىكەن . لېكىن قولىدا ھوقۇق بولمىغانلىقتىن چارىسىز قاپتۇ .

مۇزەپپەر ، ئوغلى تاھىر ۋە قولۇپ ئۈچەيلەن بىللە مۇزەپپەرنىڭ ئۆيىگە قايتىپتۇ . قولۇپ ئۆزىنىڭ نازىنىنىنى كۆرۈش شادلىقى بىلەن ئۆزىدە قىلچە رەنجىش سەزمەي بەلكى قەلبىدە بىر خىل سۆيۈنۈشنى ھېس قىپتۇ . ئۇ ئۆيىگە كىرىپ دىلارانى كۆرۈش بىلەن ، يۈز دەررە تاياقنىڭ يارىسىغا شىپالىق مەلھەم سۈرتۈلگەندەك قىلچە تاياق ئازابىنى ھېس قىلماپتۇ .

مۇزەپپەر باي قولۇپنى بىر ياقتىن زورلاپ قىيناتقان بولسىمۇ ، يەنە بىر تەرەپتىن بۇ ئىشنى ياخشىلىق بىلەن بىر تەرەپ قىلىشقا تىرىشىپتۇ . ئۇ قولۇپنى ئۆزىنىڭ خاس ئۆيىگە چاقىرىپ يەنە كۆپ ۋەدىلەرنى

قىپتۇ . ئۇ قۇلۇپقا ئۈچ يۈز ئالتۇن ۋەدە قى-
لىپ ، بۇ ئىشنى چىرايلىقچە تۈگىتىشنى
تەلەپ قىپتۇ . ئەمما قۇلۇپنى زادىلا كۆندۇ-
رەلمەپتۇ .

شۇ ئارىدا تاھىر دىلارانىڭ يېنىغا
قۇلۇپتىن ئاۋۋالراق كىرىپتۇ . دىلارا : « قازى
ھۇزۇرىدا قانداق ھۆكۈم بولدىكىن ؟ »
دەپ ، ئىككى كۆزى ئىشىكتە قۇلۇپنى
زارىقىپ كۈتۈپ ئولتۇرغانىكەن . ئۇ: « قۇ-
لۇپ قازىنىڭ ھۇزۇرىدا سۆزىدە چىڭ
تۇرار » دەپ ئۈمىد قىلىپ تۇرغىنىدا ، تا-
ھىرنىڭ ئىشىكتىن كىرىپ كەلگەنلىكىنى
كۆرۈپ : « بۇ زالىمنى يەنىلا ماڭا نىكاھ قىل-
غان ئوخشايدۇ » دەپ ئويلاپتۇ . شۇڭا
ئۇنىڭ يۈزلىرى ئۆلۈكنىڭ يۈزىدەك سارغى-
يىپ ، ھوشىدىن كېتىپ يىقىلىپ چۈشۈشكە
تاس قاپتۇ .

تاھىر دىلارانىڭ بۇ ھالىنى كۆرۈپ
قۇلۇپنىڭ ئۆزىنى تالاق قىلمىغانلىقىدىن
خەۋەر تېپىپ ، مۇشۇ ھالغا چۈشتى ، دەپ
ئويلاپ :

— جېنىم ، ھەرگىز قايغۇ يېمەڭ !
ھامان ئۈمىدلىك بولۇڭ . تەھلىل قىلغۇچى
ئادەم بۈگۈن سىزدىن ئايرىلىشنى خالىمى-
غانلىقى ئۈچۈن ، يۈز دەررە يېدى . ئەگەر
ئەتىكى كۈندە يەنە شۇنداق جاھىللىق قىل-
سا ، جازاسى يەنە ئاشۇرۇلىدىغانلىقى ھەققىدە
قازى ھۆكۈم قىلدى . بۈگۈن نە چارە ؟ يەنە
ئۇنىڭ بىلەن بىرگە بولىسىز . ئەتە خۇدا
بۇيرىسا ، مەن سىزنىڭ ئېرىڭىز بولىمەن ،
— دەپتۇ . دىلارا ئۇنىڭغا :

— ئەي خوجام ، بۇ ھال قۇلىڭىزغا
بەك ئېغىر كەلدى . چۈنكى ، بۈگۈن
ئەتىگەندىن بېرى راھەت ۋە ھۇزۇرۇم تۈ-
گىدى . بۇ ئىش مەن خالىغاندەك بولماي
قالارمىكىن ، دەپ بەك ئەنسىرەۋاتىمەن ،—
دەپتۇ . تاھىر ئۇنىڭغا :

— ئەي دىلارا ! سىزنىڭ ماڭا
بولغان مۇھەببىتىڭىزنىڭ نەقەدەر چوڭقۇر-
لۇقىنى بىلىمەن . سىز ئەسلا ئەنسىرىمەڭ !
ئەتە نىكاھىمىز يېڭىلىنىدىغان كۈندۇر،—
دەپ دىلارانىڭ خانىسىدىن چىقىپتۇ . شۇ
چاغدا قۇلۇپ كىرىپ كەپتۇ . دىلارا قۇلۇپنى
كۆرۈشى بىلەن قايغۇ ـ ھەسرىتى شادلىققا
ئالمىشىپتۇ . ئۇ قۇلۇپقا :

— جېنىم ! مېنىڭ ئەقىدەم ھەم
سىزنىڭ سۆزىڭىزدە مۇستەھكەم چىڭ
تۇرۇشىڭىزنىڭ نەتىجىسىنى ئاللا بۇيرىسا
تېز ئارىدا كۆرەرمىز . مەن يارىڭىز ئۈچۈن
قازى ھۇزۇرىدا تارتقان جەۋر ـ جاپالىرى-
ڭىزنى تاھىر ھېلى كېلىپ دېدى . بۈگۈن
قازىنىڭ ھۇزۇرىدا سۆزىڭىزدە چىڭ تۇرغان-
لىقىڭىز كەيپىياتىمنى كۆتۈرگەن بولسىمۇ ،
سىزنىڭ دەررىنىڭ زەخمىتىدىن جاراھەت-
لەنگەن تېنىڭىزنىڭ ئاغرىشى مېنى بەكمۇ
ئازابلاۋاتىدۇ ،— دەپتۇ كۆزلىرىدىن يامغۇر-
دەك ياشلىرىنى تۆكۈپ .

— ماڭا قانچىلىك قاتتىق جەبىر ـ
جاپالارنى سالسىمۇ ، قەتئىي چىدايمەن .
سىزدىن ھەرگىز ئايرىلمايمەن . ئۇلار نە جاپا
بىلەن ، نە پۇل بىلەن مېنى يېڭەلمەيدۇ .
خۇداغا تەۋەككۇل قىلىپ ، بېلىمنى مەھكەم
باغلاپ ، يا ئۆلۈم ياكى سىز بىلەن بىللە
ياشاش ئۈچۈن ھەرقانداق ئىشتىن يانماي-
مەن ،— دەپتۇ قۇلۇپ . دىلارا ئۇنىڭغا :

— قۇلۇپ ، سىز قازى ھۇزۇرىدا
ئۆزىڭىزنىڭ خانىڭ خىزمىتىدە بولغانلىقى-
ڭىزنى ئېيتتىڭىزمۇ ؟— دەپ سوراپتۇ .

— قازى ھۇزۇرىدا ماڭا قازىنىڭ
سورىغان سوئالىغا جاۋاب بەرمەكتىن باشقا

بىر ئىغىزمۇ سۆز قىلىشقا پۇرسەت بولمىدى ، — دەپ جاۋاب بېرىپتۇ قۇلۇپ .

— ئۇنداق بولسا ، بۇگۈنكىدەك تاياق ئازابىدىن قۇتۇلۇش ئۇچۇن بىر چارە قىلايلى . سىز مەن ئېيتقاندەك قىلىڭ . ئەنجان شەھرىدە بەكمۇ شۆھرەتلىك مەسئۇد ئىسىملىك بىر باي سودىگەر بار . سىز ئۇنى « ئاتام » دەڭ . بۇ سۆزدىن يانماي ھەم چاندۇرماي ئۇلارنى ئىشەندۇرۇڭ . ھەمدە يېقىن ئارىدا ئاتامدىن خەت كېلىدۇ دەپ ئېيتىڭ ،— دەپتۇ دىلارا ئەقىل كۆرسىتىپ .

قۇلۇپ دىلارانىڭ بۇ مەسلىھەتىنى قوبۇل قىپتۇ . ھەم « سىز دېگەندەك قىلىمەن » دەپ دىلارانىڭ كۆڭلىنى تىندۇرۇپتۇ . ئۇلار ئەتىكى كۈندە بولۇش ئېھتىمالى بولغان ئازاب ۋە كۆڭۈلسىزلىكلەرنى ئېسىدىن چىقىرىپ ، كېچىدىن تاڭ ئاتقىچە بولغان مۇددەتنى قولدىن بەرمەي ئىشق ـ مۇھەببەتنىڭ لەززىتىنى تېتىپتۇ .

تاڭ ئېتىشى بىلەن مۇزەپپەر باي بىلەن ئۇغلى تاھىر قۇلۇپ تۇرغان ئۆينىڭ ئىشىكى تۈۋىگە كېلىپ ، ئۇنى چاقىرىپ قازى ھوزۇرىغا بېرىشقا ئالدىرىتىپتۇ . قۇلۇپ كېيىملىرىنى كىيىشكە باشلاپتۇ . دىلارا ئۆزىنىڭ قۇلۇپقا بولغان مۇھەببىتىنىڭ كامىللىقىدىن ئايرىلىشقا قىيماي ئاھ ئۇرۇپ يىغلاپ كۆز ياشلىرى سەل كەبى ئېقىشقا باشلاپتۇ . قۇلۇپ بۇ ھالنى كۆرۈپ يۈرىكى ئېچىشىپ :

— جېنىم دىلارا ! سىزنىڭ كۆزلىرىڭىزدىن ئاققان ياشلار ، مېنىڭ جاراھەتلىك يۈرىكىمگە تۇز سېپى قويغاندەك ئېچىشتۇرۇۋەتتى . مېنىڭ ھالىم كېسەل كىشىنىڭ ھالىدىنمۇ بەتتەررەك ئىكەن . بىز تەڭرىگە سېغىنايلى . ئۇ بىزنىڭ ياردەمچىمىز . ھەر ھالدا بىزگە ياردەم ۋە ئىنايەت قىلار ،— دەپ ئۆيدىن چىقىپتۇ .

قۇلۇپ ئىشىك تۈۋىدە ساقلاپ تۇرغان مۇزەپپەر باي ۋە ئۇنىڭ ئوغلى تاھىر بىلەن بىللە قازى مەھكىمىسىگە مېڭىپتۇ . ئۇلار قازى مەھكىمىسىگە كىرگەندە ، قازى قۇلۇپنى كۆرۈشى بىلەنلا :

— ئاخشام بارلىق ئەقلىڭ بىلەن ياخشى ئويلانغانسەن ، ئىشنىڭ ياخشى ـ يامىنىنى چۈشىنىپ ، بۇنداق ئاقمايدىغان داۋادىن يالتايغانسەن دەپ ئويلايمەن ، ئەلۋەتتە سەن شۇنى ھېس قىلالايسەنكى ، بۇ خوتۇن سېنىڭ تەگدىشىڭ ئەمەس ،— دېگەندە قۇلۇپ جاۋاب بېرىپ :

— قازى جانابلىرى ، سىز ماڭا يەنە زۇلۇم قىلماقچى بولۇۋاتقان ئوخشايسىز . مەن سىز ئويلىغاندەك بىر پەقىر ھەم نادان كىشى ئەمەسمەن ، شۇنداقلا ئەسلى نەسەبىم نامەلۇم بىر كىشى ئەمەسمەن . ھازىر ئۆزۈمنىڭ كىملىكىمنى بىلدۈرمەك زۆرۈر بولۇپ قالدى . مەلۇم بولسۇنكى ، ئىسمىم رۇكنىددىن ، ئەنجان شەھرىدىكى بەكمۇ باي ھەم مۆتىۋەر سودىگەرلەردىن مەسئۇد ئىسىملىك زاتنىڭ بىردىنبىر ئوغلى بولىمەن . ئاتام مۇزەپپەر بايدىن ئارتۇق باي . ئەگەر بۇ ھالىمنى ئاتام بىلسە ئىدى ، ماڭا بىر تۆگە ئالتۇن ئەۋەتكەن بولار ئىدى . مېنىڭ بۇنداق باينىڭ ئوغلى ئىكەنلىكىمنى سەمەرقەندتىكى ئايالار تائىپىسى بىلسە ، ئالغان خوتۇنۇمنىڭ ناھايىتى بەختلىك بولغانلىقىدىن ھەسەت قىلغان بولاتتى . بۇ قولىڭىز شەھەر سىرتىدا يول توسۇغۇچى قاراقچىلارغا ئۇچراپ قېلىپ ، مۇشۇ ھالغا چۈشۈپ قالغانمەن . شۇ سەۋەبتىنمۇ ياكى

نىكاھلانغان سەۋەبىنىمۇ بىلمىدىم ، بۇ قەدەر
ھاقارەت ۋە جاپاغا لايىق بولدۇم . ئەيۇ
قىلىنگىزلار ! بۇ ئىشتا سىزلەرنىڭ بەك
ئالدانغانلىقىڭىزلارنى ، مېنىڭ ۋاقىتلىق
ئاجىز قالغان ھالىتىمدە قىلغان خاتالىقى-
ڭىزلارنى ئىسپات قىلماق ئۈچۈن ، ھازىرنىڭ
ئۆزىدە ئاتامغا بىر پارچە خەت يازماقچىمەن .
ئاتام مېنىڭ بۇ ھالىمدىن خەۋەردار بولۇشى
بىلەن كۆرەرسىزلەركى نېمە ئىشلار يۈز بې-
رىدىكىن ، — دەپ سۆزىنى تامام قىپتۇ .
قازى بۇ سۆزلەرنى ئاڭلاپ :

— ئىش سەن ئېيتقاندەك بولىدىغان
بولسا ، ئۆتكەن كۈنى نېمە ئۈچۈن بۇ
ئەھۋالنى سۆزلىمىدىڭ ؟! ئەگەردە سۆزلى-
گەن بولساڭ ئىدىڭ ، بۇ جاپالارنى
تارتمىغان بولار ئىدىڭ ! — دەپتۇ ئاندىن
مۇزەپپەر بايغا قاراپ :

— ھازىر ئىش ئۆزگەردى . چۈنكى
بىزنىڭ ئۇنى خوتۇندىن ئايرىلىشقا قىستى-
شىمىزنىڭ سەۋەبى ، كەمبەغەللىكىدىن
خوتۇننى بېقىشقا قۇربى يەتمەيدۇ ، دېمەك-
لىك ئىدى . ئەمما ، ئۆزى دېگەندەك باي
بولغان ھالەتتە ، بۇنداق ئىشقا زورلاشقا
ھېچقانداق ھەققىمىز بولمايدۇ ، — دەپتۇ . بۇ
گەپنى ئاڭلاپ تاھىر :

— قازى ئاليلىرى ! سىز بۇ
كاززاپ ، يالغانچى ئادەمنىڭ سۆزلىرىگە
ئىشەنمەڭ ! بۇنىڭ بۇ سۆزى بۇگۈنكى تا-
ياقتىن قۇتۇلۇش ھەم ۋاقىت ئۆتكۈزۈش
ئۈچۈندۇر ، — دەپتۇ . قازى تاھىرغا :

— مەن سىزنىڭ سۆزىڭىز بىلەن
ھېلىمۇ ئۇنى يەتكۈدەك ئازابلىدىم . ئەگەر ئۇ
ھەقىقەتەن سودىگەر مەسئۇدنىڭ ئوغلى ئې-
كەنلىكى ئىسپاتلانسا ، ئۇ چاغدا ھېچكىممۇ
ئۇنىڭغا بىر ئېغىز سۆز ئېيتالمايدۇ ، — دەپ-
تۇ . مۇزەپپەر باي :

— مەن بىر قېتىم سودىگەر مەسئۇد
بىلەن تونۇشۇپ قالغان ئىدىم . شۇندىن بۇ-
يان ئارىمىزدا يېقىنچىلىق پەيدا بولدى . ئۇ
ھەقىقەتەن باي كىشى . مەن ئۆز خىزمەتكا-
رىمدىن بىرىنى ئەنجان شەھرىگە ئەۋەتەي .
ئۇ شەھەر بىلەن بىزنىڭ شەھەرنىڭ ئارى-
لىقى يەتتە كۈنلۈك يول كېلىدۇ . بېرىش -
كېلىشكە ئون - تۆت كۈن ۋاقىت كېتىدۇ .
ئون بەشىنچى كۈنى خەۋەر كېلىدۇ ، —
دەپتۇ . بۇ سۆزلەرنى ئاڭلىغان قازى قۇلۇپقا :

— بۇ توغرا مەسلىھەت بولدى . ئە-
گەردە مەسئۇدنىڭ ئوغلى ئىكەنلىكىڭ
ئېنىقلانسا ، خوتۇن سېنىڭ بولىدۇ . ئەگەر
يالغان سۆزلەپ ھىيلە ئىشلەتكەن بولساڭ ،
سېنى دارغا ئېسىشقا ھۆكۈم قىلىمەن ، —
دەپتۇ .

— قازى ئاليلىرى ! - دەپتۇ تاھىر
قازىغا ، — ئەنجاندىن خەۋەر كەلگىچە بۇ ئا-
دەم خوتۇندىن ئايرىم بىر ئۆيگە قاماپ
قويۇلسا ...

— ئەر - خوتۇن بىللە تۇرۇشقا تې-
گىشلىكتۇر ، ئايرىم تۇرۇش شەرىئەت
ھۆكمىگە خىلاپ . سىز دېگەندەك قىلىشقا
بولمايدۇ . سىزنىڭ ئەمدىكى ئىشىڭىز
تېزرەك ئەنجانغا ئادەم ئەۋەتىش ، — دەپتۇ
قازى .

قازى بۇ ھۆكۈمنى چىقارغاندىن
كېيىن ، مۇزەپپەر باي بىلەن ئوغلى تاھىر
راست خەۋەرنى بىلىش ئۈچۈن ئالدىراپ -
تېنەپ خىزمەتكارلىرىدىن بىرىنى يۈگۈرۈك
ئات بىلەن ئەنجان تەرەپكە يولغا ساپتۇ .

قۇلۇپ قازىخانىدىن ئۇدۇل دىلارانىڭ
يېنىغا قايتىپ كەپتۇ . ئۇ قازى ھۇزۇرىدا
بولغان ئىشلارنى ، قازىنىڭ ئەنجانغا ئادەم

ئەۋەتىپ تەكشۈرۈشكە قىلغان ھۆكۈمنى دىلاراغا تەپسىلىي سۆزلەپ بېرىپتۇ. دىلارا بۇ ئىشتىن بەك خۇش بولۇپ:

— ئىنشائاللا، بۇندىن كېيىنكى ئىشلىرىمىزغا يول ئېچىلدى، — دەپتۇ. ئاندىن ئۇ يەنە:

— بۇ يەردىن قېچىشقا پۇرسەت تاپتۇق. لېكىن، كۆزەتكۈچىلەر بەك كۆپ بولغانلىقتىن، بۇ جايدىن باشقا بىر جايغا كۆچەيلى. ئەگەردە قېچىپ كېتەلىسەك، بۇخارا تەرەپكە كېتەيلى. مېنىڭ ئالماس ۋە قىممەتلىك ئېسىل تاشلىرىم بار. ئۇلارنى سېتىپمۇ باياشات تۇرمۇش كەچۈرەلەيمىز، — دەپتۇ. قۇلۇپ ئۇنىڭغا:

— بۇ ئىشتا بەك ياخشى ئويلىنىپسىز. بىز باشقا جايغا كۆچۈپ تۇرىدىغانلىقىمىزنى مۇزەييەر بايغا ئېيتايلى. ئەگەردە بۇ ئىشقا قوشۇلماي كۆچۈپ كېتىشىمىزگە قارشى تۇرسا، قازى مەھكىمىسىگە ئەرز قىلىپ رۇخسەت ئالارمىز، — دەپتۇ.

قۇلۇپ بېرىپ مۇزەييەر بايغا باشقا جايغا كۆچۈپ تۇرۇش ھەققىدە سۆز ئېچىپتۇ. بۇنىڭغا مۇزەييەر بايمۇ ھەم ئوغلى تاھىرمۇ رازى بولماپتۇ. شۇڭا بۇ ئىش قازىنىڭ ئالدىغا چۈشۈپتۇ. قازى ئۇلارنىڭ بۇ قېتىم كۆچۈش ھەققىدىكى ئەرزىنى سوراپ:

— سىزنىڭ بۇ يەردىن كۆچۈشىڭىزگە نېمە سەۋەب بولدى؟ — دەپ سوراپتۇ. قۇلۇپ جاۋاب بېرىپ:

— قازى ئالىيلىرى! ئاتام مەسئۇدىن: «دۈشمەن يېنىدا تۇرۇشتىن ئايرىم تۇرغان ياخشى بولىدۇ» دېگەن نەسىھەتنى ئاڭلىغانىدىم. بۇ سۆزى قۇلىقىمغا قوغۇشۇندەك قۇيۇلۇپ قالغانىدى. شۇ سەۋەبتىن خەۋەر كەلگىچە باشقا بىر يەردە تۇرۇشنى مۇۋاپىق كۆردۈم. خوتۇنۇم دىلارامۇ ئۇ يەردىن چىقىپ كېتىشنى خالايدۇ، ئۇ ئۆيدە تۇرۇشقا ئەسلا رازى ئەمەس، — دەپتۇ. بۇ سۆزنى ئاڭلىغان تاھىر بارلىق غەزىپى بىلەن قاتتىق ۋارقىراپ:

— ئەي ماكانسىز يالغانچى! دىلارانىڭ بېشىغا بۇ ئىش كەلگەندىن بۇيان كېچە - كۈندۈز ئاھ ئۇرۇپ، قايغۇ - ھەسرەتتە كۆز ياشلىرى سەل كەبى ئېقىۋاتسا، سەن بولساڭ ئۇيالماستىن ئۇنداق يالغان سۆزلەرنى سۆزلەپ، ئۇنى ئۆيىمىزدىن ئايرىپ ئېلىپ چىقىشنى ئويلاۋاتامسەن؟ — دەپتۇ. بۇ سۆزگە قارشى قۇلۇپ ناھايىتى يۇمشاقلىق بىلەن:

— مېنىڭ خوتۇنۇم دىلارا، مېنى بەك سۆيگەنلىكىدىن سەندىن يىراق بولۇشنى ئىستەيدۇ. ئەگەردە سەن بۇنداق ئويلىساڭ دىلارانى قازى ئۆزى چاقىرىپ سوراپ كۆرسۇن. دىلارا مېنى سۆيمىسە ھەم مېنىڭ سۆزۈم يالغان بولسا، ئەنجاندىن كېلىدىغان خەۋەرنى كۈتمەستىنلا، ھازىرلا قازىنىڭ ھۇزۇرىدا دىلارانى تالاق قىلىمەن، داۋادىن كېچىپ بۇ شەھەردىن چىقىپ كېتىمەن، — دەپتۇ. تاھىر بۇ سۆزدىن خۇش بولۇپ:

— بۇ نادان ئۆز تىلىدىن تۇتۇلدى. دىلارانى ھازىرلا چاقىرتايلى، — دەپتۇ.

قازى ئۆزىنىڭ نائىبى بولغان دانىشمەننى دىلارانى ئېلىپ كېلىش ئۈچۈن مۇزەييەرنىڭ ئۆيىگە ئەۋەتىپتۇ. دانىشمەن ئالدىراپ بېرىپ دىلارانى قازىنىڭ ھۇزۇرىغا ئېلىپ كەپتۇ. قازى دىلارادىن:

— سىز بۇرۇنقى ئېرىڭىزنى

سۆيەمسىز ياكى هازىرقى يېڭى ئېرىڭىزنى سۆيەمسىز ؟ هېچ تارتىنماي توغرىسىنى سۆزلەڭ ، ـ دەپ سوراپتۇ .

تاهىر دىلارانىڭ ئۆزىگە چىن مۇهەببىتى بار دەپ ئويلىغاچقا ، قازىنىڭ بۇ سوئاللىرىدىن بەك خۇش بولۇپ ئۆزىنى تۇتالماي ، دىلارا جاۋاب بەرگىچە ئالدىراپ ، دىلاراغا :

ـــ دىلارا خېنىم ! راستىنى سۆزلەڭ ، سىزنىڭ بىزگە خورلۇق كەلتۈرگەن شۇ تىجىمەلدىن قۇتۇلۇپ ، يەنە مېنىڭ نىكاھىمدا بولۇش ۋاقتىڭىز يەتتى ... ، ـ دەپتۇ . شۇ چاغدا دىلارا قازىغا جاۋاب بېرىپ :

ـــ قازى ئالىيلىرى ! ئەگەردە سۆزنىڭ راستىنى ئېشتمەكچى بولسىڭىز مەن مەسئۇد سودىگەرنىڭ ئوغلى رۇكنىددىننى سۆيىمەن . مۇزەپپەر باينىڭ ئۆيىدە تۇرۇشنى خالىمايمەن . ئىككىنچى بىر جايغا كۆچۈشكە رۇخسەت قىلسىڭىز ،ـــ دەپتۇ .

قازى دىلارادىن بۇ جاۋابنى ئالغاندىن كېيىن باشقا سۆز قىلىشقا يول قالمىغاچقا قۇلۇپ بىلەن دىلارانىڭ شەهەردە خالىغان جايغا چىقىپ تۇرۇشىغا رۇخسەت بېرىپتۇ .

ئىشنىڭ ئاقىۋىتى تاهىرنى بەكمۇ غەزەپلەندۇرۇپتۇ . ئۇ دىلاراغا :

ـــ ئەي زالىمە ! تۇنۇگۇنگە قەدەر سەن بۇ خىيالدا ئەمەس ئىدىڭ . هازىر نېمە سەۋەبتىن سۆزۈڭدىن يېنىۋالدىڭ ؟ ـــ دەپتۇ ۋە قازىغا قاراپ :

ـــ قازى ئالىيلىرى ! سىز بۇ يات ئادەمنى بىزدىن ئۈستۈن قىلدىڭىز ! ئۇ مەسئۇدنىڭ ئوغلىمۇ ، ياكى ئەمەسمۇ ، بۇنىسى ئېنىق بولماي تۇرۇپ ، ئۇنىڭ دىلارانى قولغا كەلتۈرۈشكە ئوڭايلىق تۇغدۇرۇپ بېرىۋاتىسىز ، ـــ دەپتۇ . قازى ئۇنىڭغا :

ـــ ئەگەرچەندە ، هەقىقەتەن مەسئۇدنىڭ ئوغلى ئەمەسلىكى ئېنىق بولسا ، يالغان سۆزلەپ بىزنى ئالدىغانلىقى ئۈچۈن ، مەن ئۇنى دارغا ئاستۇرىمەن ، بەلكىم ئۇنى ئېسىشمۇ ئازلىق قىلىدۇ ، ـــ دەپتۇ .

ـــ قازى ئالىيلىرى ! ئۇنىڭ باشقا جايدا تۇرۇشىنىڭ سەۋەبى ، دىلارانى ئېلىپ بۇ شەهەردىن قېچىش ئۈچۈندۇر . سىزنىڭ ئۇنىڭغا قىلغان ئازابلىرىڭىزدىن قورقمامدۇ ؟ ئۇ ساراڭ ئەمەس ! ئۇ ئۆزىنى ئازابقا هەم ئۆلۈمگە تۇتۇپ بەرگىچە چارە تېپىپ قاچماسمۇ ؟ ئۇنىڭغا تېگىشلىك جازانى بىجا قىلىدىغان چاغدا ، ئۇ قاچقۇننى تاپالماي قالارسىزمىكىن ، ـــ دەپتۇ تاهىر قازىغا . قازى ئۇنىڭغا :

ـــ بۇنىڭ ئامالى بار . بۇلار باشقا جايغا كۆچۈپ چىققاندىن كېيىن تۇرغان ئۆيلىرىنىڭ ئەتراپىغا كۆزەتكۈچىلەرنى ۋە قاراۋۇللارنى قويۇپ قاچۇرۇپ قويمايمەن ، ـــ دەپ سۆزىنى ئۈزۈپتۇ ـ دە ، قۇلۇپلارغا كۆچۈپ چىقىشقا هۆكۈم چىقىرىپتۇ .

دىلارانىڭ ئاتىسى قىلىپ بەرگەن زىننەت بۇيۇملىرى ۋە يەنە ئالماس ، گۆهەر هەم هەرخىل ئېسىل قىممەتلىك تاشلاردىن بار ئىكەن . ئۇ قۇلۇپقا شۇ قىممەتلىك تاشلىرىدىن بىر ئازىنى ساتقۇزۇپ ، باشقا جايدىن بىر قورۇنى ئىجارىگە ئېلىپ ئولتۇرۇپتۇ . ئۆي ئىشلىرىنى قىلىش ئۈچۈن بىر نەچچە دېدەك ۋە قۇللارنى سېتىپ ئاپتۇ . قۇلۇپ راستىنلا مەسئۇدنىڭ ئوغلىدەك قىياپەت بىلەن هەرىكەت قىلىپ ، ئەنجاندىن كېلىدىغان خەۋەرنى سەۋر ـ تاقەت بىلەن

كۆتكەندەك يۇرۇپتۇ. ئاتىسىدىن شەك-شۈبھىسىز مال-دۇنيا كېلىدىغاندەك ئويۇن-تاماشا بىلەن كۈن ئۆتكۈزۈشكە باشلاپتۇ.

مۇزەپپەر بىلەن تاھىر بۇ تەھلىل ماجىراسىنى خەلقتىن يوشۇرۇشقا تىرىشىمۇ، پۈتۈن سەمەرقەند شەھىرىگە پۇر كېتىپ، ھەممە يەردە سۆزنىڭ ئاساسىي تېمىسىغا ئايلىنىپ قاپتۇ. بۇ ئىشلار نۇرغۇن كىشىلەرنىڭ قەلبىگە تەسىر قىلىپ، ئۇلارنىڭ ھېسداشلىقىنى قوزغاپتۇ. كۆپچىلىك بۇ ئىككى ئاشىق-مەشۇقنى كۆرۈشنى ئارزۇ قىلىشقانلىقتىن، قۇلۇپ تۇرغان ئۆيگە ھەر كۈنى ئەتىگەندىن-كەچكىچە كەلگۈچىلەرنىڭ ئايىغى ئۈزۈلمەپتۇ.

كۈنلەردىن بىر كۈنى قۇلۇپنىڭ ئۆيىگە بىر كىشى كېلىپ مېھمان بوپتۇ. ئۇ ئۆزىنىڭ خانغا يېقىن كىشى ئىكەنلىكىنى، قۇلۇپ ھەققىدىكى خەۋەرنى ئاڭلىغانلىقىنى بايان قىپتۇ ۋە لازىم بولغاندا ھەر ۋاقىت ئۇلارغا ياردەم قىلىشقا تەييار ئىكەنلىكىنى بىلدۈرۈپتۇ. قۇلۇپ بىلەن دىلارا ئۇنىڭغا كۆپ رەھمەتلەرنى ئېيتىپتۇ. دىلارا مېھماننى ئۆز كۆرۈپ يۈزىدىكى چۈمپەردىنى ئېلىۋېتىپتۇ. مېھمان دىلارانىڭ گۈزەللىكىگە ھەيران بوپتۇ ھەم ئۇنىڭ تەھلىل ھەققىدىكى ئىشتا قازى ھۇزۇرىدا كۆرسەتكەن غەيرىتى ۋە قەتئىيلىكىدىن ئەجەبلىنىپتۇ ۋە قايىل بوپتۇ.

شۇ چاغدا خىزمەتكار تاماق ھازىر بولغانلىقىنى خەۋەر قىپتۇ. قۇلۇپ بىلەن دىلارا مېھماننى باشلاپ تاماق راسلانغان ئۆيگە ئېلىپ كىرىپ، بىللە ئولتۇرۇپ غىزالىنىپتۇ. تاماقتىن كېيىن دىلارا قولىغا بىر دۇتارنى ئېلىپ ئۇنىڭغا تەڭكەش قىلىپ ناخشا ئېيتىشقا باشلاپتۇ. ئۇ ناخشىسىدا قەلبىدىكى مۇڭ-ھەسرەتلىرىنى تۆكۈپتۇ. ئۇ قۇلۇپنىڭ خاننىڭ غەزىپى بىلەن قاراقۇرۇمدىن ئۈمىدسىز چىقىپ كەتكەنلىكىنى، قۇلۇپ كەتكەندىن كېيىن ئۆزىنىڭ ھىجران ئازابى تارتقانلىرىنى ۋە ھەسرەتلىرىنى ناخشىغا قوشۇپ ئېيتىپتۇ. بۇ ناخشىنىڭ تەسىرىدىن قۇلۇپنىڭ كۆزلىرىدىن ياشلار تۆكۈلۈشكە باشلاپتۇ. مېھمان بۇ ھالنى كۆرۈپ سەۋەبىنى سورىغاندا قۇلۇپ ئۇنىڭغا جاۋاب بېرىپ:

— ھۆرمەتلىك مېھمان، بۇنىڭ سەۋەبىنى سىزگە بايان قىلسام ھېچقانداق ئىش ھاسىل بولماستىن، بەلكى بىھۇدە ئىشقا سىزنىڭ بېشىڭىزنى ئاغرىتارمەن. نەتىجىدە بۇ چاغقىچە كەچۈرگەن دەرد-ئەلەملىرىمنى ئەسكە چۈشۈرۈپ، ئالدىمدىكى تاغ كەبى چوڭ بالايىئاپەتلەرنى كۆز ئالدىمغا كەلتۈرەر، بۇنىڭ بىلەن قايغۇ-ھەسرىتىمنى تېخىمۇ كۆپەيتىۋالارمەن، — دەپتۇ.

مېھمان بۇنچىلىك قىسقا بايانغا قانائەت قىلماي، بۇرۇندىن-ھازىرغىچە بېشىدىن ئۆتكەن سەرگۈزەشتىلىرىنى سۆزلەپ بېرىشنى بەكمۇ چىڭ تۇرۇپ ئۆتۈنۈپتۇ ھەمدە ھېچقانداق سىرىنى قالدۇرماي توغرىسىنى سۆزلىسە، لازىم بولغاندا چوقۇم ياردەم بېرىدىغانلىقىنى ئېيتىپتۇ. قۇلۇپ گەرچە سىر ساقلاشقا ھەر قانچە تىرىشىمۇ، مېھماننىڭ بەك چىڭ ئۆتۈنۈپ تۇرۇۋالغانلىقىدىن بارلىق كەچمىشلىرىنى يوشۇرماي باشتىن-ئاخىرغىچە ھېكايە قىلىپ بېرىپتۇ. ئاخىرىدا:

— مەن مەسئۇدنىڭ ئوغلى ئەمەس. بۇ مېنىڭ دىلارادىن ئايرىلماسلىق ئۈچۈن قېچىشقا پۇرسەت ئىزدەپ ئىشلەتكەن

www.uyghurkitap.com ئۇيغۇر كىتاب تورى

هېلەم. مۇزەپپەر باي ئەۋەتكەن ئادەم ئەن-
جانغا ئون بەش كۈندە بېرىپ كېلىدۇ. پات
ئارىدا بارلىق هېلەم پاش بولغاندا قازى
مېنى دارغا ئاسىدۇ. ئەمما مەن دارغا
ئېسىلىشتىن ئەسلا قورقمايمەن. بارلىق غې-
مىم، مەن ئۆلگەندىن كېيىن مەھبۇبەم
دىلارادىن مەڭگۈلۈك ئايرىلىپ، ئۇنى
قايغۇ ـ ھەسرەتتە قالدۇرۇپ
كېتىدىغانلىقىم، شۇڭا ئازابلىنىپ يىغلاي-
مەن، — دەپتۇ. دىلارا قۇلۇپنىڭ سۆزىنىڭ
ئاخىرىغا ئۇلاپ يىغلاپ تۇرۇپ:

— مېنىڭ قايغۇم ئۆزۈمنىڭ يالغۇز
قېلىشىمدىن ئەمەس، بەلكى مەن ئۇچۇن
قۇلۇپنىڭ ئازاب چېكىپ ئۆلۈمگە ھۆكۈم قى-
لىنىشىدىن قورقۇپ يىغلايمەن، — دەپتۇ.
بۇ سۆزلەرنى ئاڭلىغان مېھمان ئۇلارنىڭ
مۇھەببىتى ھەم ساداقىتىدىن تەسىرلىنىپ:

— ئەي مۇھەببەتكە سادىق ئاشىق ـ
مەشۇقلار! مەن سىزلەرگە ياردەم قىلىشقا ۋە
سىزلەرگە ھىجران شارابىنى ئىچۈرىدىغان
قاچىنى چېقىشقا تىرىشىمەن. سىزلەرنى
قايغۇ ـ ھەسرەتتىن قۇتقۇزۇپ، مەڭگۈ بىللە
ياشاشقا ياردەم قىلىشنى بەك ئارزۇ قىلساممۇ،
لېكىن بۇ ئىش ھازىرچە قولۇمدىن كەلمە-
گۈدەك. چۈنكى قازى بەكمۇ ياۋۇز ھەم
بەكمۇ شەپقەتسىز ئادەم بولغانلىقتىن، ئۇنى
ئالداپ غەپلەتتە قالدۇرۇپ قېچىش بەك
مۇشكۈل ئىشتۇر. ئەگەر قاچقاندا تۇيۇپ قې-
لىپ، ئارقاڭلاردىن قوغلاپ چىقىپ تۇتۇپ
ئالسا، ئەپۇ قىلىنماسلىقىڭلاردا شەك يوق.
ئەمدى پۈتكۈل ئالەمنى تەربىيە ئەتكۈچى
تەڭرىگە تەۋەككۈل قىلىپ، بۇ ئىشنىڭ
ياخشى نەتىجە بېرىشىنى تىلەپ،
يۈزۈڭلارنى ھەم كۆڭلۈڭلارنى بىر ئاللانىڭ
دەرگاھىغا يۈزلەندۈرۈشۈڭلارنى نەسىھەت
قىلىمەن، — دەپ خوشلىشىپ چىقىپ كې-
تىپتۇ.

كۈنلەر ئارقا ـ ئارقىدىن ئۆتۈپ،
مۇزەپپەرنىڭ خەۋەرچىسى كېلىدىغان كۈن-
لەر بارغانسېرى يېقىنلىشىپ قاپتۇ. قۇلۇپ
بىلەن دىلارا ئايرىلىش سائەتلىرى يېقىنلاش-
قانلىقىنى ئويلاپ قايغۇرۇشقا باشلاپتۇ. ئۇلار
بېشىغا كېلىدىغان كۈنلەرنى ئويلاپ: «
باشقا كەلگەننى كۆرەيلى. بىر قېچىپ كۆر-
مەيمىزمۇ» دەپ ئويلىسىمۇ، لېكىن
قاراۋۇللارنى كۆزدىن نېرى قىلالمىغاچقا بۇ
ئويلىرىمۇ ئەمەلگە ئاشماپتۇ. ئاخىرى ئون
بەش كۈن ۋاقىتمۇ ئۆتۈپ كېتىپتۇ. ئۇلار
ئاخىرقى كېچىسى كۆزلىرىگە ئۇيقۇ كىرمەي
تاڭ ئاتقىچە قايغۇرۇشۇپ، ھەسرەت بىلەن
تاڭ ئاتقۇزۇپتۇ.

تاڭ ئېتىپ قۇياش چىقىپتۇ. قۇلۇپ
قۇياشقا قاراپ: «بۇ قۇياشنىڭ چىقىشىنى
ئەڭ ئاخىرقى قېتىم كۆرۈشۈم» دەپ ئويلاپ
دىلاراغا قاراپتۇ. دىلارامۇ قۇلۇپتەك ئۈمىدى
ئۈزۈلۈپ قايغۇرۇپ ئولتۇرغانىكەن. قۇلۇپ
ئۇنىڭدىن تېز ئارىدا ئايرىلىدىغانلىقىنى
ئويلاپ:

— ئاھ دىلارا، سىزنى كۆرمەي بىر
دەممۇ سەۋر ـ تاقەت قىلالمايمەن. مەن
بۈگۈن ئۆلۈمگە كېتىۋاتىمەن. سىزنى
خۇداغا تاپشۇردۇم. سىزنى بەكمۇ
سۆيگەنلىكىمدىن ئۆلۈمگە بەل باغلىدىم.
سىز بىلەن بىللە ئۆتۈش يولىدىكى بارلىق
تىرىشچانلىقىم بىكار كەتتى. سىز بۇ دۇنيادا
ياشاۋاتقان چېغىڭىزدا مەن بىچارىنى
ئۇنۇتماي دۇئادا ياد ئېتىپ تۇرۇڭ، —
دەپتۇ. دىلارا ھەسرەتلىك ئاۋاز بىلەن:

— ئاھ قۇلۇپ جېنىم! سىز ئۆلۈمگە
كېتىۋاتقان چېغىڭىزدا مېنىڭ دۇنيادا ياشى-

مىقسىمنى نەسھەت قىلامسىز ؟ سىزنىڭسىز دۇنيادا ياشىمىقىم مۇمكىنمۇ ؟ — دەپتۇ چاچلىرىنى يۇلۇپ ، — سىز ئۆلۈمگە كەتكەندە مەنمۇ سىز بىلەن بىللە ئۆلۈمنى ئىختىيار قىلىمەن . مېنى ئېلىشنى ئۈمىد قىلغان تاھىر ئىككىمىزنىڭ قەبرىگە بىللە كىرگەنلىكىمىزنى كۆرسۇن . راستىنى ئېيتقاندا ئۆلتۈرۈلۈشكە سىز ئەمەس ، مەن تېگىشلىك ئىدىم . سىزگە « مەسئۇدنىڭ ئوغلى بولىمەن » دېگەن يالغان سۆزنى مەن ئۆگەتتىم . شۇڭا ئۆلۈم جازاسى بېرىلسە ، مېنىمۇ ئۆلتۈرۈشكە تېگىشلىك بولىدۇ . ھۆكۈم مەيدانىغا بىرلىكتە بېرىپ ، سىزنىڭدىن كېيىن ياشىغاندىن كۆرە سىز بىلەن بىللە ئۆلۈم شەربىتىنى ئىچىشنى ئەۋزەل كۆرىمەن ، — دەپتۇ .

قۇلۇپ دىلارانى بۇنداق ئويدىن قايتۇرۇش ئۈچۈن خېلى تىرىشقان بولسىمۇ لېكىن ، ھېچقانداق ئۈنۈمى بولماپتۇ . دىلارا قۇلۇپتىن بۇ ھەقتە بىر ئېغىزمۇ سۆز ئېيتماسلىقنى ئۆتۈنۈپتۇ . ئۇلار شۇ رەۋىشتە قايغۇرۇشۇپ ، يىغلىشىپ بىر ـ بىرىگە تەسەللى بېرىپ ئولتۇرغىنىدا ، ھويلىنىڭ ئالدىدا كىشىلەرنىڭ ۋاراڭ ـ چۇرۇڭى ئاڭلىنىپتۇ . ئۇلار دەرۋازىغا قاراشسا ، دەرۋازا ئالدىدا قازى ، مۇزەپپەر باي ھەم ئوغلى تاھىر ، يەنە بىر مۇنچە كىشىلەر كېلىۋاتقۇدەك . بۇنى كۆرگەن دىلارا ھوشسىز بولۇپ يەرگە يىقىلىپتۇ . دېدەكلەر دەرھال كېلىپ دىلارانى يۆلەپ كۆرپىگە ياتقۇزۇپ ، ھوشىغا كەلتۈرىدىغان ئەتىرلەرنى ھەم مۇزدەك سۇلارنى سېپىپ ھوشىغا كەلتۈرۈپتۇ . قۇلۇپ قازىلارنىڭ ئالدىغا قارشى ئېلىش ئۈچۈن چىقىپتۇ . قازى قۇلۇپنى كۆرۈش بىلەن ئۇنىڭغا قاراپ ئىززەت ـ ھۆرمەت بىلەن :

— سىزنىڭ سۆزىڭىزنىڭ چىنلىقىنى بىلىش ئۈچۈن ئەۋەتىلگەن خەۋەرچى بىلەن بىللە ئاتىڭىز مەسئۇد بىر خوجىدار كارۋان بېشى بىلەن قىرىق تۆگىدە ئېسىل رەخت ، قىممەتلىك مال ۋە باشقا نەرسىلەرنى ئەۋەتتى . ھازىر بارلىقى ئەلتۆكۈس ئامان يېتىپ كەلدى . سىزنىڭمۇ مەسئۇدنىڭ ئوغلى ئىكەنلىكىڭىزگە ھېچ شەك ـ شۈبھەمىز قالمىدى . سىزنىڭ ئالدىڭىزدا ئۆتكۈزگەن سەۋەنلىكىمىزنى ئەپۇ قىلىشىڭىزنى ئۆتۈنىمەن ، — دەپتۇ .

قۇلۇپ قازىنىڭ بۇ سۆزلىرىدىن ھەيران بولۇپ تۇرغىنىدا ، مۇزەپپەر باي بىلەن ئوغلى تاھىرمۇ ئۇنىڭدىن ئەپۇ سوراپتۇ . ھەم بۇ داۋادىن كېچىدىغانلىقلىرىنى بىلدۈرۈپتۇ . تاھىر قۇلۇپقا :

— ئەگەر سىز دىلاراغا بىر سەۋەب بىلەن ئاچچىقلاپ تالاق قىلىپ ، تەھلىل قىلدۇرماق لازىم بولسا ، تەھلىلنى مەندىن باشقا ئادەمگە قىلدۇرماڭ ! — دەپتۇ .

قۇلۇپ كۆڭلىدە : « ھەر قانچە بولسىمۇ كىشى سەندەك ساراڭ بولماس » دەپ ئويلاپتۇ . قۇلۇپ قازىنىڭ بۇنداق مۇئامىلە قىلىشىدىن ھەم مۇزەپپەر باي بىلەن ئوغلى تاھىرنىڭ بۇ سۆزلىرىدىن چۆچۈپ ھەم ھەيران قېلىپ : « بۇلار مېنى مۇشۇنداق مەسخىرە قىلىۋاتسا كېرەك » دەپ گۇمان قىپتۇ .

بۇ چاغدا ھويلىغا كارۋان بېشى كېرىپ ، قۇلۇپنىڭ ئېتىكىنى سۆيۈپتۇ ۋە :

— ئاتا ـ ئانىڭىز ساق ـ سالامەتتۇر . سىزنىڭ ھەسرىتىڭىز ۋە ئىشتىياقىڭىزدىن باشقا قايغۇ ـ ھەسرەتلىرى يوقتۇر . ئۇلار سىزنى كۆرۈش ئارزۇسىدىدۇر ، — دەپ

www.uyghurkitap.com

يېنىدىن بىر پارچە خەتنى چىقىرىپ قۇلۇپقا بېرىپتۇ. قۇلۇپ كارۋان بېشىنىڭ بۇ سۆزلىرىدىن يۈزلىرى قىزىرىپ، نېمە دېيىشىنى بىلەلمەي قاپتۇ. ئۇ كارۋان بېشىنىڭ قولىدىن خەتنى ئېلىپ ئېچىپتۇ. خەتتە شۇنداق يېزىلغانىكەن:

«جانابى ھەق تائالاغا ھەمدۇ - سانا ۋە رەسۇلۇللاغا تەبرىك - سالاملاردىن كېيىن، سۆزۈم يېتىپ مەلۇم بولغايكى، مېنىڭ سۆيۈملۈك ئوغلۇم، بىزنىڭ سەندىن ئايرىلغاندىن بېرى ھۇزۇر - ھالاۋىتىمىز يوقالدى. سېنى كۆرۈش ئارزۇسىنىڭ دەردىدە ۋۇجۇدىمىز زەئىپلەشتى. كۈندىن - كۈنگە سالامەتلىكىمىز ئاجىزلىماقتا. مۇزەپپەرنىڭ بۇ تەرەپكە ئەۋەتكەن ئادىمىدىن بېشىڭغا چۈشكەن ۋەقە مەلۇم بولدى. خوجىدارىم جەۋھەرنى كارۋان بېشى قىلىپ، ئۇنىڭ بىلەن قىرىق تۆگە مال ۋە رەخت ئەۋەتتىم. بۇ ئەۋەتكەن ماللارنى زۆرۈر لازىمەتلىكىڭ ئۈچۈن ئىشلەتكەيسەن. ئۆزۈڭنىڭ قانداق ئەھۋالدا ئىكەنلىكىڭنى تېزلىكتە خەت يېزىپ مەلۇم قىلغىن، ھەم بىزنى تەقەززالىقتىن قۇتۇلدۇر.»

قۇلۇپ بۇ خەتنى ئوقۇپ تۇگىتە - تۇگەتمەستىنلا قاتار تىزىلغان، يۈك ئارتىلغان تۆگە كارۋىنى كېلىپ دەرۋازا ئالدىدا توختاپتۇ. بۇنى كۆرگەن كارۋان بېشى كېلىپ:

— خوجام، يۈكلەرنى قەيەرگە چۈشۈرىمىز، بۇيرۇق قىلسىڭىز، بىز تۆگەلەرنى چۆكتۈرۈپ، يۈكلەرنى چۈشۈرسەك، — دەپتۇ.

قۇلۇپ بۇ ۋەقەدىن بەكمۇ ھەيران قېلىپ ئىچىدە: «ئەجەبا، خىيالپەرەست بولۇپ قالدىممۇ ياكى ساراڭ بولدۇممۇ، ئويغۇممۇ يا چۈشۈممۇ؟» دەپ ئويلاپتۇ. ئۇ: «بۇ دۇنيادا بەك كۆپ ئاجايىپ ئىشلارنى كۆردۈم. ئەمما بۇنىڭغا ئوخشاش ۋەقەنى ئەسلا كۆرۈپ باقمىغانىدىم» دەپ خىيال سۈرۈپ تۇرۇپ قاپتۇ. ئۇ پۈرسەتنى قولدىن بەرمەسكە نىيەت قىلىپ، بۇ ئىشنىڭ ئاقىۋىتىنى ئويلاپ ئولتۇرماپتۇ. ئۇ ئۆزىنىڭ ھەيرانلىقىنى يوشۇرۇپ، ماللارنى چۈشۈردىغان بىر مۇناسىپ ئورۇننى كۆرسىتىپتۇ. ماللار چۈشۈرۈلۈپ رەتلەپ قويۇلغاندىن كېيىن، قۇلۇپ كارۋان بېشى جەۋھەردىن

ئاتا ــ ئانىسىنىڭ ئەھۋالىنى سوراپتۇ . جەۋهەر ئۇنىڭغا مۇناسىپ جاۋابلارنى بېرىپتۇ ۋە :

ــ بۇ ئىشنى ئاڭلىغاندىن كېيىن ئاتىڭىزنىڭ بىر ئاز كەيپىياتى بۇزۇلۇپ ساقسىز بولۇپ قالدى . ئۇنىڭ بىردىنبىر مۇرادى سىزنى كۆرۈش . سىزنىڭ خوتۇنىڭىزنى ئېلىپ تېز ئارىدا ئەنجانغا قايتىشىڭىزنى ئارزۇ قىلىدۇ ، ــ دەپتۇ . قۇلۇپ بىلەن جەۋهەرنىڭ بۇنداق سۆزلەرنى سۆزلەشكەنلىكىنى ئاڭلىغان قازى ، مۇزەپپەر ۋە تاھىر قۇلۇپنىڭ سودىگەر مەسئۇدنىڭ ئوغلى ئىكەنلىكىگە قىلچە گۇمانى قالمىغاندىن كېيىن ئۇنىڭ بىلەن خوشلىشىپ قايتىشىپتۇ . كۆزىتىش ئۈچۈن قويۇلغان قاراۋۇللارمۇ خىجىل بولۇشقان ھالدا باشلىرىنى ساڭگىلىتىپ كېتىپ قاپتۇ .

قۇلۇپ ئۆيگە كىرىپ دىلارانىڭ ھوشىغا كەلگەنلىكىنى كۆرۈپ خۇشال ھالدا يۈز بەرگەن ئىشلارنى سۆزلەپ بېرىپتۇ . ھەم مەسئۇد تەرىپىدىن كەلگەن خەتنى كۆرسىتىپتۇ . دىلارا خەتنى ئوقۇغاندىن كېيىن :

ــ يا رەببىم ! سەن بۇ ئىككى ئاشىق ــ مەشۇققا مەرھەمەت ، شەپقەت قىلىپ ، دۈشمەنلىرى ئالدىدا يۈزلىرىنى قارا ئەتمىدىڭ ۋە بىزنى بىر ــ بىرىمىزدىن ئايرىمىدىڭ ، ــ دەپ چىن كۆڭلىدىن ئاللا تائالاغا شۈكۈرلەر قىپتۇ .

قۇلۇپ دىلارانىڭ بۇنداق بەك خۇش بولغانلىقىنى كۆرۈپ :

ــ جېنىم ! بۇنچىلىك خۇش بولۇپ كەتمەڭ . ئىشىمىز تېخى تەلتۆكۈس تامام بولمىدى . بىز تېخى خەتەردىن قۇتۇلمىدۇق . چۈنكى ، بۇ ئەھۋالدىن شۇنى ھېس قىلدىمكى ، مەسئۇدنىڭ ئوغلى چوقۇم سەمەرقەندتە بولسا كېرەك . كارۋان بېشى مەسئۇدنىڭ ئوغلىنى كۆرۈپ باقمىغانلىقتىن ، مېنى ئۇنىڭ ئوغلى دەپ بىلىپ خاتالاشقان بولۇشى مۇمكىن . بۇنىڭدىن مۇزەپپەر باي ئەۋەتكەن ئادەمنىڭمۇ خاتالاشقانلىقى ئاشكارا بولدى . ئەگەر بۇ ئىش بىر ئاز ۋاقىتتىنچە پاش بولۇپ قالمىسا ، بىز سالامەت قۇتۇلۇشىمىز مۇمكىن . بىز بۇ ئارىدا قېچىپ قۇتۇلمىز . ھالبۇكى ، بۇنداق قىرىق تۆگە مالنىڭ مەسئۇدتىن كەلگەنلىكى پۈتۈن شەھەرگە پۇر كەتتى . ئۇنىڭ ئوغلى تېز ئارىدا بۇ خەۋەرنى ئاڭلايدۇ . ئاللا ساقلىسۇن ! ئەگەر بۇ ئىش ئاشكارا بولۇپ قالسا ، ئەلۋەتتە قازى خەۋەر تېپىپ گۇناھ ئۈستىگە گۇناھ ئارتىلىدۇ . قازىنىڭ قولىدىن ھېچقانداق بىر ھىيلە بىلەن قۇتۇلۇش مۇمكىن ئەمەس ، ــ دەپتۇ .

قۇلۇپ بىر ياقتىن قېچىش چارىسىنى ئويلىسا ، يەنە بىر ياقتىن بۇ سىر پاش بولۇپ قالسا ، بېشىغا يامان كۈن چۈشۈشىدىن ئەنسىرەپ غەم قىپتۇ . شۇ چاغدا بۇندىن بىر نەچچە كۈن ئىلگىرى كېلىپ سىرلىرىنى بىلىپ كەتكەن مېھمان كېلىپ قاپتۇ ۋە غەم قىلىپ ئولتۇرغان قۇلۇپقا :

ــ قۇلۇپ ، تەڭرىنىڭ مەرھەمىتى ۋە ياردىمى بىلەن سىلەر قورققان بالادىن خالاس بولغىنىڭلارنى ئاڭلاپ ، سىلەرنى مۇبارەكلەش ئۈچۈن كەلدىم ، ــ دەپتۇ .

قۇلۇپ ئورنىدىن تۇرۇپ مېھماننى تۆرگە باشلاپتۇ ، ھەم دەستىخان راسلاپ چاي قۇيۇپتۇ . چاي ئىچىپ پاراڭ سېلىشقاچ مېھمان قۇلۇپقا :

ــ ئاڭلىسام ، سىز راستىنلا مەسئۇدنىڭ ئوغلى ئىكەنسىزغۇ ، لېكىن ئۆتكەندە كەلگىنىمدە ، سىز : « مەن ئۇنىڭ

ئوغلى ئەمەس » دېگەن ئىدىڭىز . شۇ ۋاقىتتا نېمە سەۋەبتىن مەندىن مەسئۇدنىڭ ئوغلى ئىكەنلىكىڭىزنى يوشۇردىڭىز ؟ مەن سىزنىڭ شۇنى يوشۇرغانلىقىڭىزنى ئويلاپ بەك غەم ـــ ئەندىشىدە قالدىم ، ـ دەپتۇ . قۇلۇپ ئۇنىڭغا :

ـــ مەن سىزگە باشتىلا بېشىمدىن ئۆتكەن ۋەقەنى بىر ـ بىرلەپ بايان قىلغان ئىدىم . مېنىڭ ئەھۋالىمنىڭ راستى شۇ . هازىر ماڭا قىرىق تۆگە مال بىلەن خەت كەلدى . مەن بۇ ماللارنى قوبۇل قىلىپ ئالغان بولسامۇ ، لېكىن ، بۇ مېنىڭ سودىگەر مەسئۇدنىڭ ئوغلى ئىكەنلىكىمنى ئىسپاتلىيالمايدۇ . مەن ئويلايمەنكى ، بۇ ماللار مەسئۇدنىڭ سەمەرقەندتىكى بىر ئوغلىغا ئەۋەتىلگەن مال . بۇ مال يېڭىلىشىپ ماڭا كېلىپ قالدى . ئەگەردە بۇ ئىش ۋە بۇ خىيانەتىم ئاشكارىلىنىپ قالسا ، ئىككىنچى نۆۋەت قازىنىڭ تۆمۈر قولىغا چۈشۈپ قالمەن . ئەمما نېمە چارە ؟ پۇرسەت تېپىپ قېچىپ قۇتۇلالمىغانلىقىم ئۈچۈن ئۆزۈمنى يەنە بىر چوڭ بالاغا تىقتىم ، ـــ دەپ مېھمانغا ئۆزىنىڭ راست ئەھۋالىنى سۆزلەپتۇ ۋە ، ـــ هازىر قاچالارمەنمۇ ، دەپ ئويلايمەن ، ـــ دەپ ئۆزىنىڭ ئوي ـ پىكرىنى ئېيتىپتۇ .

مېھمان قۇلۇپنىڭ ئوينى قوللاپ :

ـــ ئەلۋەتتە مۇمكىن ! بىر مىنۇت ۋاقىتنىمۇ بوش ئۆتكۈزمەي پۇرسەت بارىدا قېچىش كېرەك . بۇ بالادىن قۇتۇلۇپ خاتىرجەملىككە ئېرىششىنىڭ بىردىنبىر يولى شۇ بولۇشى مۇمكىن ، ـــ دەپتۇ .

ئەمما قۇلۇپ بەك جىددىيلەشكەنلىكىدىن هودۇقۇپ قالغان ئىكەن . مېھمان ئۇنى رىغبەتلەندۈرۈپ ، تەسەللى بېرىپ ، هەرگىز ئۈمىدسىزلەنمەسلىكنى ئېيتىپ ، خوشلىشىپ يېنىپتۇ .

قۇلۇپ بىلەن دىلارا يالغۇز قالغاندىن كېيىن دەرهال كېڭىشىپ ، يول لازىمەتلىرىنى تەييارلاپ ، سەهەردە شەهەر دەرۋازىسى ئېچىلىشى بىلەنلا شەهەردىن چىقىپ كەتمەكچى بوپتۇ . ئۇلار ئۆيدە بونداق مەسلىھەتلىشىپ ئولتۇرغىنىدا ، كوچىدا ئاتلارنىڭ دۈپۈرلەشكەن تۇياق تاۋۇشى ئاڭلىنىپتۇ . ئۇلار چۆچۈپ دەرۋازىغا قاراشسا بىر نەچچە ئاتلىق ئەسكەر كىرىپ كېلىۋاتقۇدەك . بۇنى كۆرگەن بۇ بىچارىلەرنىڭ باشلىرىدىن ئەقىللىرى ئۇچۇپ ، هوشلىرىدىن كېتىشكە تاس قاپتۇ : « بۇ قانداق ئىش ، بىزنىڭ ئىشلىرىمىز پاش بولۇپ ، يالغىنىمىز سېزىلىپ قالدىمۇ نېمە » دەپ ئويلىشىپ تۇرغانلىرىدا ، خاننىڭ خاس قورۇقچىلىرىنىڭ باشلىقى قولىدا بوخچا كۆتۈرۈپ كىرىپ كەپتۇ . ئۇ قۇلۇپقا قائىدە ـ يوسۇن بىلەن هۆرمەت بىلدۈرۈپ سالام بەرگەندىن كېيىن بوخچىنى سۇنۇپ :

ـــ مەملىكىتىمىزنىڭ خانى سىزنىڭ مەسئۇدنىڭ ئوغلى ئىكەنلىكىڭىزنى هەم بېشىڭىزدىن كەچكەن ئىشلارنى ئاڭلىغان ئىكەن . هازىر خان بولغان ۋەقەلەرنى شەخسەن ئۆز ئاغزىڭىزدىن ئاڭلىغۇسى كېلىپ ، سىزنى هۇزۇرىغا چاقىردى ، هەم بۇ بوخچا ئىچىدىكى چاپاننى سىزگە هەدىيە قىلدى . سىزنى شۇ چاپاننى كىيىپ ئوردىغا كەلسۇن ، دەپ پەرمان قىلدى ، ـــ دەپتۇ .

قۇلۇپ خان هۇزۇرىغا بېرىشقا خۇش بولمىسىمۇ ، لېكىن بارماسقا بىرەر سەۋەبنى كۆرسىتەلمىگەنلىكتىن ، ئىختىيارسىز چاپاننى كىيىپ ، ئەسكەر بېشى بىلەن هويلىغا چىقىپتۇ . هويلىدا خان تەرىپىدىن قۇلۇپقا مىنىش ئۈچۈن ئەۋەتىلگەن بىر ئې-

سىل ئات تۇرغان ئىكەن . ئاتقا تۇرلۇك
زىننەتلەر بىلەن بېزەلگەن ئېسىل ئىگەر ئە-
گەرلەنگەن ئىكەن . قۇلۇپ ئۇ ئاتقا مىنىپ
ئەسكەر بېشىنىڭ ھەمراھلىقىدا خان سارى-
يىغا يېتىپ بېرىپتۇ . قۇلۇپ خان سارىيىغا
كىرىشى بىلەن بارچە ساراي ئەھلى ئۇنى
ھۆرمەت بىلەن قارشى ئاپتۇ . قۇلۇپنىڭ
ئالدىغا باش ۋەزىر كېلىپ قولىدىن يېتىلەپ
خاننىڭ ئالدىغا ئېلىپ بېرىپتۇ . خان بېشىغا
تاج كىيىپ ، شاھانە كىيىملەرنى كىيگەن
ھالدا خانلىق تەختىدە ئولتۇرغۇدەك ، بارلىق
ۋەزىرلىرى ئىككى ياندا ئۆرە تۇرۇشقان ئى-
كەن .

قۇلۇپ بۇ ھەيۋەتلىك توپنى
كۆرۈپ ، بىر تەرەپتىن بۇ قەدەر ھەشەمەت
ۋە ھەيۋەتتىن كۆزى قاماشسا ، ئىككىنچى
تەرەپتىن ھودۇقۇپ يۈرەكلىرى سېلىپ كې-
تىپتۇ . ئۇ بېشىنى تۆۋەن سېلىپ قائىدە
بويىچە تىزلىنىپ خان تەختىنىڭ پۇتىنى
سۆيگەندىن كېيىن ئورنىدىن تۇرۇپتۇ . شۇ
چاغدا خان قۇلۇپقا :

— ئەي مەسئۇدنىڭ ئوغلى ! سە-
مەرقەندتە بېشىڭغا كەلگەن ئەھۋالنى ھېچ
يوشۇرماستىن ھەم ئاشۇرماستىن توغرىسىنى
سۆزلە ! — دەپتۇ .

قۇلۇپ خاننىڭ ئاۋازىنى ئاڭلاپ
ھەيران بولۇپ ، بېشىنى كۆتۈرۈپ قاراپتۇ .
قارىسا ئۇ : « مەن خاننىڭ يېقىنلىرىدىن بو-
لىمەن » دەپ ئىككى قېتىم كېلىپ
سىرلىرىنى بىلىپ ، قولىدىن كېلىشىچە يار-
دەم بېرىشنى ۋەدە قىلغان مېھمان ئىمىش .

قۇلۇپ خاننىڭ ئالدىدا قورقۇنچ
ئىچىدە تۇرغىنىدا ، ئۇنىڭ سىرىنى بىلگەن
مېھماننىڭ خان ئىكەنلىكىنى كۆرۈپ
قورقۇنچى تېخىمۇ كۈچىيىپ بېشىدىن ئەقلى
ئۇچۇپتۇ . ئۇ ھالسىزلىنىپ تىزلىنىپ قاپتۇ .
بۇ چاغدا باش ۋەزىر كېلىپ ئۇنىڭ قولىدىن
تۇتۇپ ئورنىدىن تۇرغۇزۇپتۇ . قۇلۇپ ئاستا
ئارقىسىغا داجىپ تۇرۇپتۇ .

خان ئۇنىڭ بۇ ھالىنى كۆرگەندىن
كېيىن قۇلۇپنى يېنىغا چاقىرىپ :

— ئەي قۇلۇپ ، سېنىڭ دىلاراغا
بولغان مۇھەببىتىڭنى ھەم بېشىڭغا كەلگەن
بالالارنى ئاڭلىدىم . بۇ ئىشتا كۆرسەتكەن
تىرىشچانلىقلىرىڭ ھەم غەيرىتىڭ مېنى
تەسىرلەندۈرگەچكە ، مەندە سەن بىلەن
كۆرۈشۈش ئارزۇسى پەيدا بولدى . شۇ
سەۋەبتىن قىياپىتىمنى ئۆزگەرتىپ ئۆيۈڭگە
باردىم . ماڭا ئىشىنىپ بېشىڭغا چۈشكەن
بالالارنى راستچىللىق بىلەن سۆزلەپ بې-
رىشىڭ ساڭا بولغان ھېسداشلىقىمنى
قوزغىدى . شۇڭا سىلەرنىڭ بىر - بى-
رىڭلاردىن ئايرىلىپ كېتىشىڭلارنى
خالىماي ، سىلەرگە ياردەم قىلماقچى بول-
دۇم . مەن يالغىنىڭلارنى خەلققە راست
كۆرسىتىش ئۈچۈن قىرىق تۆگە مال ۋە
مەسئۇدنىڭ نامىدا خەت تەييارلاتتىم .
خىزمەتكارلاردىن جەۋھەرنى كارۋان بېشى
تەقلىدىدە ياساپ ، ئەنجاندىن كېلىدىغان
خەۋەرچىنى يولدا ساقلاپ تۇتقۇزۇپ ، ئۇ-
نىڭغا سېنىڭ مەسئۇدنىڭ ئوغلى
ئىكەنلىكىڭ ھەققىدە ئۆگىتىپ ، ئۇنىڭ بى-
لەن گەپنى بىر قىلىۋالدۇق . خىزمىتى
ئۈچۈن ئۇنىڭغا نۇرغۇن ھەدىيىلەر بېرىپ
رازى قىلدىم - دە ، كارۋاننى سېنىڭ يېنىڭغا
ئەۋەتتىم . چارەم ياخشى بولدى . بۇ
ئىشلارنى ساڭا بىلدۈرمەي قىلدىم . شۇڭا
سېنىڭ كۆڭلۈڭ ئارام تاپماي ، خەۋپتىن
ئەنسىرەپ قېچىش چارىسىنى ئويلىدىڭ .
مەن سېنى بۇ غەمدىن قۇتۇلدۇرۇش ھەم

www.uyghurkitap.com

ئۆزۈمنى بىلدۈرۈش ئۈچۈن سىنى سارىيىمغا ئەكەلدۈردۈم . بۇنىدىن كېيىن خاتىرجەم ياشا ، بارلىق غەملەردىن قۇتۇلۇشۇڭ ئۈچۈن سارىيىمدا بىر جاي ھازىرلىدىم . سەن ئۆمرۈڭنىڭ ئاخىرىغىچە شۇ جايدا مەشۇقۇڭ دىلارا بىلەن بىرگە ئۆمۈر سۈرگىن ، — دەپتۇ .

قۇلۇپ خاننىڭ بۇ سۆزلىرىنى ئاڭلىغاندىن كېيىن خۇشاللىقىدىن دەرھال خاننىڭ ئاياغلىرىغا يىقىلىپ ، كۆپتىن — كۆپ رەھمەتلەر ئوقۇپ ، كۆپ دۇئالارنى قىپتۇ .

شۇندىن كېيىن قۇلۇپ بىلەن دىلارا خان سارىيىغا كۆچۈپ كىرىپ ، خاتىرجەم ، ھۇزۇر — ھالاۋەتلىك تۇرمۇش كەچۈرۈشكە باشلاپتۇ . بىرقانچە ۋاقىتتىن كېيىن خان قۇلۇپنى ئۆزىگە ۋەزىر قىپتۇ . دىلارا نەچچىلىگەن پەرزەنتلەرنى تۇغۇپ ئۆستۈرۈپتۇ . بۇ پەرزەنتلەرنىڭ ھەرقايسىسى كېيىنكى كۈنلەردە مەرتىۋىلىك ، بىلىملىك كىشىلەردىن بوپتۇ . قۇلۇپ بىلەن دىلارانىڭ بېشىدىن كەچۈرگەن ئەھۋاللارنى ، خان ئۇستا تارىخچىلارغا يازدۇرۇپ ، كىتاب سەھىپىلەرگە كىرگۈزۈپتۇ .

ئىنىكئانا ھېكايىسىنى تاماملاپ پەررۇخنازغا :

— ئەرلەر ئارىسىدىمۇ ۋەدىسىدە تۇرغۇچى ئەرلەر بار . ئۇلار دارغا ئېسىلىش ۋاقتىدىمۇ مەشۇقىنىڭ سۆزىدىن چىقماي ، ھەر ۋاقىت مەشۇقىگە سادىق بولالايدۇ ، — دەپ سۆزىنى ئاخىرلاشتۇرۇپتۇ — دە : « بۇ ھەقتە نېمە دەيدىكىن ، نېمە دەپ جاۋاب بېرەر ئىكەن » دەپ پەررۇخنازغا قاراپتۇ . ئەمما پەررۇخنازنىڭ ئەرلەرگە كۆڭلۈك نەپرىتى بولغانلىقتىن ، يەنىلا قايىل بولماپتۇ .

ئىنىكئانىنىڭ ھەم قىرىق كېنىزەكنىڭ ئەرلەر تائىپىسىنى ماختاپ سۆزلەشلىرىگە قارىماستىن ، بۇ ھېكايىدىكى قۇلۇپنىڭ بىر نەچچە ئەيىبىنى ئېيتىپتۇ :

— ئىنىكئانىنىڭ بۇ ھېكايىسى ئەرلەرنىڭ ئىشەنچلىك ئىكەنلىكىگە ئىسپات بولالمايدۇ . چۈنكى قۇلۇپ ئاشىق ھەم سادىق بولسا ئىدى ، قاراقۇرۇمدا نادىر خاننىڭ دۆلىتىدىن چىقار ۋاقتىدا قانچىلىك ئالدىراش بولغان بولسىمۇ ، ۋاقىت چىقىرىپ ، دىلارا بىلەن بىر قېتىم كۆرۈشۈپ ، ئايرىلماسلىقنىڭ چارىسىنى ئىزدەر ئىدى . ئەمما قۇلۇپ دىلارا بىلەن كۆرۈشۈشنى ئويلىغىنىمۇ كەلتۈرمەي چىقىپ كەتتى . يەنە بىرى ، قۇلۇپ سەمەرقەندكە كەلگەندە ئۆزىنىڭ تەھلىل قىلىشقا ئۆتۈنگەندە ، نىكاھلىنىدىغان خوتۇنىنىڭ دىلارا ئىكەنلىكىنى بىلمەي تۇرۇپ ، ئەھدى نىكاھقا رازى بولدى . ئەگەردە چىن ئاشىق بولۇپ مەھبۇبىغا سادىق بولسا ئىدى ، ئىشق — مۇھەببىتى بۇ ئىشنى قىلىشقا يول قويماس ئىدى . دىلارادىن باشقىسىغا كۆڭلىدە ئورۇن بولماس ئىدى . ئۈچىنچىدىن ، بۇ ئادەم سۆزىدە تۇرىدىغان بولسا ، نىكاھ ۋاقتىدا بەرگەن ۋەدىسىدە تۇرار ئىدى . بەرگەن قەسىمى ئۈچۈن دىلارانى تالاق قىلار ئىدى . راست ۋە توغرا سۆزلۈك كىشى قەسەمخورلۇق قىلامدۇ ؟ — دەپتۇ .

— بەللى ، قۇلۇپنىڭ سۆزىدە تۇرماسلىق سەۋەبى چۈشىنىشلىك بولسىمۇ ، بۇ دۇنيادا قۇلۇپتىن كۆپ ئېسىل ئادەملەر باركى ، ئۇلارنى چىن ئىنسان دەپ ئاتاش لايىقتۇر . كېلەر قېتىم شۇنداق ھېكايىلاردىن سىزگە سۆزلەپ بېرەي ، — دەپتۇ ئىنىكئانا .

مۇھەررىرى : پەرىدە ئىمىن

www.uyghurkitap.com

رەمبال بىلەن مېھرى ئەفرۇز

(چۆچەك)

بەلخ شەھرىدە ئەفزەل رەمبال ئىسىملىك بىر رەمبال ئۆتكەنىكەن. ئۇ ئىلىم ھېكمەتتىن يېگانە، جادۇگەرلىك ئىلمىدا بىنەزىر ئىكەن. ھەر دائىم پادىشاھلارنىڭ خىزمىتىدە بولىدىكەن.

بەلخ شەھرى پادىشاھىنىڭ مېھرى ئەفرۇز ئاتلىق ناھايىتى ساھىبجامال بىر قىزى بار ئىكەن. بىر كۈنى پادىشاھ ھېلىقى رەمبالنى چاقىرتىپ رەم سالدۇرماقچى بوپتۇ. رەمبال ئەمدىلا رەم سالاي دەپ تۇرۇشىغا پادىشاھنىڭ قىزى كىرىپ كەپتۇ. ئۇنىڭ قولىدا بىر ئالتۇن ئۈزۈكى بار ئىكەن. قىز ئۇنى ئاستا كەينىگە يوشۇرۇپ رەمبالنى سىناپ كۆرمەكچى بوپتۇ.

— موللام، تېپىڭچۇ، قولۇمدا نېمە بار؟ — دەپتۇ قىز قولىنى چىڭ يۇمۇپ. رەمبالنىڭ كۆزى مەلىكىگە چۈشۈشى بىلەنلا، ئۇنىڭغا ئاشىقى - شەيدا بوپتۇ ۋە دەرھال ئېيتىپتۇ:

— قولىرىدا ئالتۇن ئۈزۈك بار.

مەلىكە رازى بولۇپ، قولىدىكى ئالتۇن ئۈزۈكىنى رەمبالغا بېرىپتۇ. ئاندىن:

— ھۈنىرىڭىزنى ماڭا ئۆگىتىپ قويامسىز؟ — دەپتۇ، رەمبال بىجانىدىل قوبۇل قىپتۇ. پادىشاھ رەمبالنى ئاتىنە كۈنىگىچە مەلىكىگە ھۈنەر ئۆگەتمەككە بۇيرۇپتۇ، ئاتىنە كۈن ئۆتكەندىن كېيىن پادىشاھ:

— رەمبال مەلىكىنىڭ بارگاھىغا كىرمىسۇن، سىرتتا سۆز - چۆچەك بولۇش ئېھتىمالى بار، — دەپ ھۆكۈم قىپتۇ، رەمبال شۇندىن تارتىپ مەلىكىنى قايتا كۆرەلمەپتۇ. ئۇنىڭ ھالى خاراب باغرى كاۋاپ بولۇپ، كوچا - كويلاردا يىغلاپ يۈرۈپتۇ.

شۇنداق كۈنلەرنىڭ بىرىدە: «رەمبال پادىشاھنىڭ قىزىغا كۆيۈپ قاپتۇمىش» دېگەن خەۋەر پادىشاھنىڭمۇ قۇلىقىغا يېتىپتۇ، بۇنى ئاڭلىغان پادىشاھ رەمبالنىڭ ئوغلىنى چاقىرتىپ:

— ئوغلۇم، ئاتاڭنى مەھكەم باغلاپ قويغىن، ھەرگىز سىرتقا چىقارمىغىن، — دەپ بۇيرۇپتۇ. رەمبالنىڭ ئوغلى ئىلاجسىزلىقتىن دادىسىنى مەھكەم باغلاپ قويۇپتۇ.

بۇ ھالغا قالغان ئەفزەل رەمبال بىر كۈنى ئوغلىنى چاقىرىپ:

— ئەي ئوغلۇم، ساڭا ۋەسىيىتىم بار. بۇنى ئەلۋەتتە قوبۇل قىلىشىڭغا ئىشىنىمەن. ئۇزۇندىن بېرى بىر سېھىر قىلاي دەپ ئويلاۋاتىمەن. ئۇمىدىم شۇكى: سەن «دادام قازا تاپتى» دەپ، بېشىڭغا توپا چېچىپ يىغلاپ قەبرەمنى قاتۇرغىن. مېنىڭ ئۆلگەنلىكىم جىمى يۇرتقا تارىلىپ كەتسۇن. ئاندىن نەزىرىمنى بەرگىن. مەن بىر تۇتى بولىمەن. بۇ تۇتىنى

سەن پادىشاھقا تۇتقىن. پادىشاھغا ئېيتقىنكى، « مەن، ئەفزەل رەمبالنىڭ ئوغلى بولىمەن، ئاتام ئۆلدى، ئەمما ئۇ، ھايات ۋاقتىدا بۇ تۇتىنى پادىشاھقا تۇتقىن دېگەنىدى. بۇ تۇتىمۇ رەم باقالايدۇ » دېگىن، — دەپتۇ ئاندىن رەمبال بىر تۇتىنىڭ سۈرىتىگە كىرىپتۇ. ئوغلى ئاتىسىنىڭ ۋەسىيىتى بويىچە تۇتىنى قەپەزگە سولاپ، پادىشاھنىڭ ئالدىغا قويۇپتۇ، پادىشاھ ئۇنىڭغا تون – سەرۇپايىلارنى ئىنئام قىپتۇ، ئاندىن تۇتىنى سىناپ بېقىش ئۈچۈن ئۆزىنىڭ بىر قىممەت باھا گۆھىرىنى قولىغا يوشۇرۇپ، تۇتىدىن سوراپتۇ:

— ئەي تۇتى، قولۇمدا نېمە بار؟

— بىر قىممەت باھالىق گۆھەر بار.

پادىشاھ خۇشال بولۇپ، تۇتىنى قىزىنىڭ قېشىغا كىرگۈزۈپتۇ، مېھرى ئەفرۇز بۇ ئىشقا تولىمۇ خۇشال بوپتۇ.

تۇتى ھەر كۈنى مېھر ئەفرۇزغا شېرىن سۆزلەر بىلەن ئىشقبازلىق قىلىدىكەن، قىز تۇتىغا سۇ ئورنىدا شاراب تۇتىدىكەن. تۇتى مەست بولۇپ ھەر قىسما سۆزلەرنى قىلىپ ئۇنىڭ كۆڭلىنى خۇش قىلىدىكەن. كېچىسى مەلىكە خۇشاللىقىدىن شاراب ئىچىپ مەست بولۇپ ياتىدىكەن. بىر كېچىسى تۇتى ۋاقىتنى غەنىمەت بىلىپ قەپەزدىن چىقىپتۇ. ئۇ بىر خۇش سۈرەتلىك يىگىتكە ئايلىنىپ مەلىكە بىلەن كامىدىل ھاسىل قىپتۇ. ئىش تۈگىگەندە بولسا، تۇتىغا ئايلىنىۋېلىپ، يەنە قەپەزگە كىرىۋاپتۇ.

ئەتىسى مەلىكە ئويغىنىپ، ئۆز ئەھۋالىنىڭ باشقىچە تۇرغانلىقىنى كۆرۈپ ئەندىكىپتۇ.

بۇ ئۆيدە مەلىكە، ئۇنىڭ ئىنكئانىسى ۋە تۇتىدىن باشقا ھېچكىم تۇرمايدىكەن، ئۇ ئاشۇ ھەيرانلىقىدا، ئىنكئانىسىدىن سوراپتۇ:

— ئەي موما، نېمە بولدۇمكىن بىلمىدىم، ئەھۋال باشقىچە. بۇ ئۆيدە سەن ۋە مەندىن باشقا كىشى يوق ئىدى، بۇ قانداق ۋەقەدۇر؟ ئاڭغىچە تۇتى سۆز ئاپتۇ:

— ئەي مەلىكەم، بۇ ئىش پەرىزاتتىن بولغاندەك تۇرىدۇ.

شۇنىڭ بىلەن بۇ ئىش ئۆتۈپ كېتىپتۇ، تۇتى بولسا، كېيىنمۇ نەچچە نۆۋەت مەلىكىگە بىئەدەپلىك قىپتۇ، مەلىكە ھېچ تەكتىگە يېتەلمەپتۇ – دە، بىر كۈنى « بۈگۈن كېچە بۇ ئىشنى چوقۇم تاپىمەن » دەپتۇ ۋە شاراب ئىچىپ مەست بولغان قىياپەتتە يېتىۋاپتۇ. تۇتى ھەر قاچانقىدەك ئويلاپ قەپەزدىن چىقىپتۇ – دە، بىر ساھىبجامال يىگىتكە ئايلىنىپ، مەلىكىنىڭ ئورنىغا بېرىپتۇ، مەلىكە دەرھال كۆزىنى ئېچىپ:

— ئەي يىگىت، خۇدا ھەققىدە راست گەپ قىل، سەن كىم بولىسەن؟ — دەپتۇ.

— ئەفزەل رەمبال بولىمەن، — دەپتۇ يىگىت، — مېنىڭ ئەسلىم پەرىدۇر. ھېلىقى كۈنى پادىشاھنىڭ يېنىدا رەم بۇيرۇدۇڭ، شۇ چاغدا ساڭا ئاشىقى – شەيدا بولغانىدىم..... — دەپ، ئۆتكەن ۋەقەلەرنى بىرمۇ بىر بايان قىلىپ بېرىپتۇ. مېھرى ئەفرۇز:

— بولىدىغان ئىش بوپتۇ، ئەمدى مېنى رەسۋا قىلمىغىن، بىز بىرگە كۆڭۈل ئاچايلى، — دەپ، بىر – بىرىگە مۇھەببەت باغلىشىپتۇ.

كۆپ ئۆتمەي مەلىكىنىڭ ھۆسن – جامالى پۈتۈن شەھەردە شۆھرەت تېپىپتۇ، پەرەك پادىشاھنىڭ بىر ئوغلى بار ئىكەن. ئۇ مەلىكىگە غايىبانە ئاشىق بولۇپ قاپتۇ ۋە ئاتىسىغا كىشى

ئۇيغۇر كىتاپلىرى تورى www.uyghurkitap.com

كىر كۆزۈپ « بەلخ پادىشاھىنىڭ بىر قىزى بار ئىمىش ، شۇنى ماڭا ئېلىپ بەرسۇن » دەپ تەلەپ قىپتۇ .

پەرەڭ پادىشاھى توي جابدۇقىنى راسلاپ ، ئوغلىنى بەلخ پادىشاھىنىڭ ئالدىغا يولغا سېپتۇ . بەلخ پادىشاھى ئۇنىڭ ئالدىغا چىقىپ ، شاھزادىنى شەھەرگە چۈشۈرۈپتۇ . شاھزادە ئېلىپ كەلگەن تۆھپە ـ پىشكەشلىرىنى پادىشاھنىڭ نەزىرىدىن ئۆتكۈزۈپتۇ . پادىشاھ بولسا رازى بولۇپ ، قىرىق كۈن توي تاماشا قىلىپ قىزىنى ئەقد ـ نىكاھ بىلەن شاھزادىگە بېرىپتۇ .

ئەمما مېھرى ئەفرۇز بىسيار غەمگە قاپتۇ ۋە تۇتىغا :

ـــ ئەي تۇتى ، ئىش يامىنىغا تارتىپ كەتتى . بۇنىڭغا بىرەر مەسلىھەتىڭ يوقمۇ ؟ ـــ دەپ سوراپتۇ .

ـــ بۇنىڭ ئىلاجى بار ، ـــ دەپتۇ تۇتى ، ـــ سەن ھەرگىز مېنى يېنىڭدىن ئايرىمىغىن ، قالغان ئىشنى ئۆزۈم قىلىمەن .

شۇنداق قىلىپ مەلىكىنى پەرەڭ شەھىرىگە ئېلىپ مېڭىپتۇ ، بىر قانچە ۋاقىتتىن كېيىن ئۇلار پەرەڭ شەھىرىگە يېتىپ بېرىپتۇ ، پادىشاھ شاھزادە بىلەن كېلىنىنىڭ ئالدىغا چىقىپ ، ئىززەت ئىكراملار بىلەن شەھەرگە چۈشۈرۈپتۇ ، تۇتى ئەپسۇن ئوقۇپ شاھزادىنى كارغا كەلمەس قىلىپ قويۇپتۇ ، شاھزادە نەچچە زامانلار شۇ تەرىقىدە ئۆتۈپتۇ ، ئاخىرى بولالماي ، ئىشنى ئانىسىغا بايان قىپتۇ .

ـــ ئەي ئوغلۇم ، ـــ دەپتۇ ئانىسى ، ـــ بۇنىڭ ھېچ ۋەقەسى يوق ، بەزىدە شۇنداق بولىدۇ .

ئەمما ، شاھزادىنىڭ كۆڭلى ناھايىتى پەرىشان ئىكەن ، بىر كۈنى ئۇ بۇ ئەھۋالنى پادىشاھقىمۇ دەپتۇ . ئاتىسى بۇنى ئىشىتىپ سەل ئويلىنىپتۇ ـ دە :

ـــ بۇ شەھەردە بىرەر ئۇستا جادۇگەر بولسا دەرھال ئىزدەپ تېپىڭلار . بىر ئىلاجىنى قىلسۇن ، ـــ دەپ بۇيرۇپتۇ .

دېگەندەك بۇ شەھەردە بىر دەللە دەلۇلە ، تەبرە غەلۇلە ، ئۆگرە پېشانە ، چاھارپاي كاشانە ، ئاپقۇت ئېغىز ، دۇبلە قوۋۇز ، ئىزنىقۇ قورچاق ، ئالۋاستى قورساق ، ئەييارى ـ مەككار ، ھارامزادە جادۇگەر ، داغۇلە ـ ھىيلىگەر بىر قېرى بار ئىكەن ، شۇنى تېپىپ ئېلىپ كەپتۇ .

ـــ مېنى ، ـــ دەپتۇ جادۇگەر ، ـــ مەلىكىنىڭ قېشىغا ئەپكىرىڭلار ، مەن ئۇنى كۆرەي .

جادۇگەر مەلىكىنىڭ قېشىغا كىرىپتۇ . قەپەزدىكى تۇتىنى كۆرۈپ « ھەر ئىش بولسا ، مۇشۇ تۇتىدىن بوپتۇ » دەپ ئويلاپتۇ ـ دە ، تالاغا چىقىپ بىر قارا مۈشۈك بولۇپ كىرىپ كەپتۇ . بۇنى كۆرگەن تۇتى دەرھال بىر قارا ئىتنىڭ سۈرىتىگە كىرىپتۇ ، جادۇگەر ئېيىق سۈرىتىگە كىرىپتۇ ، تۇتى يولۋاس سۈرىتىگە كىرىپتۇ ، جادۇگەر ئۆزىنى ئەجدىھا سۈرىتىدە قىپتۇ ۋە يولۋاسنى دەم تارتىپتۇ ، يولۋاس (تۇتى) نىڭ ئۇستىخانلىرى لەختە ـ لەختە بولۇپ ، ئەجدىھانىڭ قورسىقىدىن قارار تېپىپتۇ .

پادىشاھ بۇ ئەھۋاللارنى كۆرۈپ ھەيران قاپتۇ . جادۇگەر يەنە ئەسلىگە كېلىپ ، پادىشاھقا تەزىم قىلىپ تۇرۇپتۇ . پادىشاھ ئۇنىڭغا تون ـ سەرۇپاي ۋە بىناھايەت كۆپ پۇل ـ مال ئىنئام قىپتۇ .

(داۋامى 196 ـ بەتتە)

ئەپسانىلەر

ئاينىڭ يۈزىدىكى داغ توغرىسىدا

ئاي ئاسماندا ئۆزىنىڭ گۈزەللىكىنى جاھانغا نامايان قىلىپ مەغرۇر ئايلىنىپ يۈرگەن كۈنلەرنىڭ بىرىدە، ئۆزىگە قارشى تەرەپتىن گۈزەل ھۆسنىنى يوشۇرۇن كۆرسىتىپ تۇرغان ھەسەن - ھۈسەننى كۆرۈپ قاپتۇ. ئاسمان ئالىمىدە گۈزەللىكتە تەڭدىشى يوق دەپ ئۆزىگە تەمەننا قويۇپ يۈرگەن ئاي ئۆزىدىنمۇ گۈزەل بىر مەخلۇقنىڭ ئاسمان يۈزىدە ھۆسنىنى كۆرسىتىپ تۇرغانلىقىدىن غەزەپلىنىپتۇ ۋە ھەسەن - ھۈسەنگە:

— مەن ئاسماندا تەڭدىشى يوق گۈزەلمەن. سەن مەن بىلەن گۈزەللىك تالىشىشقا قانداقمۇ پېتىنالىدىڭ؟ — دەپتۇ، ھەسەن - ھۈسەن:

— ئاسمان ئالىمىدە سەن ۋە مەندىن باشقا، سەن ۋە ماڭا ئۆزىنىڭ نۇرىنى سېپىۋاتقان گۈزەللىكتە تەڭدىشى يوق سېخىي قۇياش بار. مەن شۇنىڭ گۈزەل نۇرىدىن بەھرى ئېلىش ئۈچۈن چىقىپ ھۇزۇرلىنىۋاتىمەن، — دەپتۇ. بۇ گەپنى ئاڭلىغان ئاينىڭ غەزەپ - نەپرىتى قوزغىلىپ قۇياش بىلەن ھۆسن دەۋاسى قىلىش ئۈچۈن قۇياشنىڭ قېشىغا بېرىپتۇ - دە، قۇياشقا غەزەپلىنىپ:

— زادى بۇ ئالەمدە سەن گۈزەلمۇ؟ مەنمۇ؟! — دەپ سوئال قويۇپتۇ.

ئاينىڭ گۈزەللىكىگە ھۆسن قوشۇۋاتقان قۇياشنىڭ بۇ سۆزگە غەزىپى تېشىپتۇ - دە:

— يوقال كۆزۈمدىن! — دەپ ئۇنىڭغا قوقاس چاچقانىكەن قوقاس ئاينىڭ يۈزىگە چاپلىشىپ قاپتۇ. ئەمما سېخىي قۇياش ئايغا نۇرىنى ئۆتنۈپ بېرىشنى ئۇنۇتماپتۇ. شۇندىن كېيىن ئاينىڭ يۈزىدە داغ پەيدا بولغانمىش،

گۈل ھەققىدە

ئەسلى تەبىئەت دۇنياسىدىكى بارلىق گۈللەرنىڭ رەڭگى سېرىق ئىكەن، بۇ گۈللەرنىڭ كىشىلەرگە بېرىدىغان تەسىرى ئوخشاش بولغاچقا بىر كۈنى قۇياش گۈللەر پادىشاھىغا مۇنداق دەپ ئەرز قىپتۇ:

— ھۆرمەتلىك گۈللەر پادىشاھى، سىزنىڭ قوللىرىڭىزدىكى بۇ گۈللەرنىڭ ھەممىسىنىڭ رەڭگى بىر خىل بولغاچقا، ئۇلارنىڭ ياخشى - يامىنىنى پەرقلەندۈرگىلى بولمايدۇ، شۇڭا سىز ئۇلارغا خىلمۇ خىل رەڭلەرنى بېرىپ، ئۇلارنى بىر - بىرىدىن پەرقلەندۈرسىڭىز. مەنمۇ ئۆزۈم ياخشى كۆرگەن گۈلۈمگە نۇرۇمنى كۆپرەك بەرسەم قانداق دەيسىز؟

بۇنى ئاڭلىغان گۈللەر پادىشاھى قۇياشنىڭ ئەرزىنى قوبۇل قىپتۇ. شۇ كۈندىن باشلاپ گۈللەرگە ھەرخىل، يەنى قىزىل، ئاق، سېرىق، قوڭۇر .... قاتارلىق رەڭلەرنى بېرىپ، ئۇلارنى بىر - بىرىدىن پەرقلەندۈرۈپتۇ.

«ئاسمان پادىشاھى» ھەققىدە

ئەسلىدە ئاسماندا ناھايىتىمۇ چوڭ بىر مەخلۇق بولغانىكەن. ئۇنى كىشىلەر «ئاسمان پادىشاھى» دەپ ئاتايدىكەن. ئۇنىڭ بەدەن قۇرۇلۇشى ئادەتتىن تاشقىرى چوڭ بولۇپ، بەدىنىدىكى تۈكلەر تاغ باغرىدا ئۆسكەن قارىغايلاردەك ئىكەن. ئاغزى چەكسىز كەتكەن دېڭىز يۈزىدەك كەڭ بولۇپ، ئۇنىڭ بەدەن ئېغىرلىقىغا يەر - زېمىندىكى بارلىق تاغلارنى يىغقاندا ئاران تەڭ كېلەلەيدىكەن. ئومۇمەن، ئۇ قۇدرەتلىك كۈچكە ئىگە بولۇپ، پۈتۈن ئىشلار ئۇنىڭ ئىرادىسى بويىچە بولىدىكەن. ئەگەر ئۇ بىرەر ئىشقا ئاچچىقلىنىپ قاپىقىنى تۈرسە، شۇ زامان ھاۋا بۇزۇلۇپ قار ياغىدىكەن. ۋارقىراپ قويسا، چاقماق چېقىپ، يامغۇر ياغىدىكەن. خۇشال بولسا، گۈللەر ئېچىلىپ، بۇلبۇل سايراپ باھار كېلىدىكەن. ئەسنەپ قويسا، مەيىن شامال چىقىدىكەن. قاتتىقراق يۆتىلىپ قويسا، بوران چىقىپ پۈتۈن يەر - جاھاننى كۆرگۈسىز توپا - چاڭ ئاستىدا قالدۇرىدىكەن.

شۇڭا كىشىلەر «ئاسمان پادىشاھى» نى خاپا قىلماسلىق ئۈچۈن ئاسمانغا تاش ياكى باشقا نەرسىلەرنى ئېتىشقا يول قويمايدىكەن. «ئاسمانغا تۈكۈرسەڭ، يۈزۈڭگە چۈشەر» دېگەن تەمسىل شۇنىڭدىن قالغانىكەن.

جاساغان ھەققىدە ئۈچ ئەپسانە

بىرىنچى ئەپسانە

قازاق خەلقىدە ئادەمنى جاساغان ياراتتى دەيدىغان ئەپسانە بار: جاساغان ئادەمنى تۇپراق، ئوت، سۇ، ھاۋا (شامال) دىن ئىبارەت تۆت خىل نەرسىنى بىرىكتۈرۈپ گىل (پىشۇرۇلغان قىزىل سېغىز توپا) دىن ياراتقاندىن كېيىن، ئاندىن ئۇنىڭ پۇت - قول، ئېغىز - بۇرۇن، قۇلاقلىرىنى چىقىرىپتۇ. ئاندىن باش تەرىپىدىن جان كىرگۈزۈپتۇ. كىرگۈزۈلگەن جان باشنىڭ ئىچىگە كىرگەندە، ئادەمدە ئاڭ پەيدا بوپتۇ؛ كۆزگە كەلگەندە، كۆز ئەتراپنى كۆرىدىغان بوپتۇ؛ قۇلاققا كەلگەندە، ھەرخىل تاۋۇشلارنى ئاڭلايدىغان بوپتۇ؛ بۇرۇنغا كەلگەندە، نەپەس ئالىدىغان بوپتۇ؛ قورساققا كەلگەندە، تاماق يېيىشنى ئويلايدىغان بوپتۇ، شۇنىڭ بىلەن يەر يۈزىگە ئادەملەر پەيدا بولۇپ، تەدرىجىي كۆپىيىشكە باشلاپتۇ.

ئىككىنچى ئەپسانە

جاساغان ئادەملەرنى تۇپراق، ئوت، سۇ، ھاۋادىن ئىبارەت تۆت خىل تەسىردىن ياراتقان بولغاچقا، ئادەملەردە ھەرخىل مىجەز- خۇلق پەيدا بوپتۇ. بەزى ئادەملەرنىڭ بەدىنىدە سۇ كۆپرەك بوپتۇ. بۇنداق ئادەملەرنىڭ ئادەملەرگە قىلىدىغان خەير - ساخاۋىتى كۆپ بوپتۇ. بەزىلىرىنىڭ بەدىنىدە ئوت كۆپ بوپتۇ. بۇنداق ئادەملەر كۆپىنچە قىزىققان ۋە تېز ئاچچىقى كېلىدى-

غان بوپتۇ . بەزىلىرىنىڭ بەدىنىدە هاۋا
كۆپرەك بوپتۇ . بۇنداق ئادەملەر هە دېسە
ئۆرلەپ ماختىنىدىغان ، شامالدەك سۇرەن ـ
شاۋقۇن سالىدىغان مىجەز پەيدا بوپتۇ . يەنە
بىر قىسىم ئادەملەرنىڭ بەدىنىدە تۇپراق
كۆپ بوپتۇ ، بۇ خىل ئادەملەر ناهايىتى سال-
ماق ، سەۋرچان ، ئىش ـ هەرىكىتىدىن
ياخشىلىق كۆرۈنۈپ تۇرىدىغان بوپتۇ . دې-
مەك ئادەملەرنىڭ مىجەز- خۇلقى ئۆزىنىڭ
تۆرەلگەن ئەسلى زاتىغا خاس بوپتۇ .

ئۈچىنچى ئېسان

جاساغان ئادەمنى يارىتقاندىن كې-
يىن ، ئۇنىڭغا تۆت خىل نەرسە ئەۋەتىپتۇ ،
ئالدى بىلەن ئەقىل كېلىپ :
— هەي ئادەم ، جاساغان مېنى ساڭا
ئەۋەتتى ، — دەپتۇ ، ئادەم :
— جاساغان سېنى ئەۋەتكەن بولسا ،
ئورۇننى ئۆزۈڭ تاپ ، — دەپتۇ ، ئەقىل :
— مېنىڭ ئورنۇم سېنىڭ بېشىڭدا ،
— دەپ مېڭىنىڭ ئارىسىغا جايلىشىپتۇ .
ئىككىنچى قېتىمدا مېهىر كېلىپ :
— هەي ئادەم ، جاساغان مېنى ساڭا
ئەۋەتتى،— دەپتۇ ، ئادەم :
— ئورنۇڭ قەيەردە بولسا ، شۇ
يەردىن ئورۇن ئال ، — دەپتۇ ، مېهىر :
— مېنىڭ ئورنۇم سېنىڭ كۆڭ-
لۈڭدە ، — دەپ ئۇنىڭ يۈرىكىگە
ئورۇنلىشىپتۇ .
ئۈچىنچى قېتىمدا نومۇس كېلىپ :
— هەي ئادەم جاساغان مېنى ساڭا
ئەۋەتتى،— دەپتۇ . ئادەم :
— سېنى ماڭا ئەۋەتكەن بولسا ،
ئورنۇڭ قەيەردە بولسا ، شۇ يەرگە ئو-
رۇنلاشقىن ، — دەپتۇ . نومۇس :
— مېنىڭ ئورنۇم سېنىڭ
كۆزۈڭدە ، — دەپ كۆزگە ئورۇنلىشىپتۇ .
تۆتىنچى قېتىمدا سەۋر كېلىپ :
— هەي ئادەم ، جاساغان مېنى ساڭا
ئەۋەتتى،— دەپتۇ ، ئادەم :
— ئورنۇڭ قەيەردە بولسا ، شۇ يەرگە
ئورۇنلاش ، — دەپتۇ ، سەۋر :
— مېنىڭ ئورنۇم سېنىڭ رىسقىڭدا ،
— دەپ قورساققا كىرىپ ئورۇنلاشقانىكەن .

ئادەم ئۆلۈكىنىڭ سۇدا لەيلىشى

قەدىمكى زامانلاردا مىسىردا ئۆتكەن
پىرئەۋننىڭ بويىنىڭ ئېگىزلىكى ئون يەتتە
مېتىر ، مېڭىسىنىڭ كەڭلىكى بىر مېتىر بول-
غانمىش . ئۇ خۇدالىق دەۋاسى قىلغانلىقى
ئۈچۈن خۇداغا ئىشەنمەيدىكەنمىش . ئۇ
داۋاملىق كىشىلەرنى ئۆزىگە بويسۇندۇرۇش ،
ئېتىقاد قىلدۇرۇش ، هەمدۇسانا ئېيتقۇزۇشنى
ئويلايدىكەن . شۇ تەرىقىدە ئۇ بەزى
كىشىلەرنى ئۆزىگە ئىشەندۈرگەنمىش . ئۆ-
زىگە ئىشەنمىگۈچىلەرنى قاتتىق
قىرغىنچىلىق بىلەن يوقاتقانمىش . ئۇ ئۆمرى-
نىڭ ئاخىرىغىچىلىك « مەن خۇدا » دېگەن
ئىرادىسى بىلەن ياشاپتۇ . ئاللاتائالا پەرىش-
تىلىرى ئارقىلىق :
— پىرئەۋن ماڭا ئىشەنسۇن ،
گۇناهلىرىغا تەۋۋا قىلسۇن ، — دەپ بىر
قانچە قېتىم ۋەهى يەتكۈزگەن بولسىمۇ ئۇ
يەنىلا خۇداغا ئىشەنمەپتۇ .
ئايلار ، يىللار ئۆتۈپتۇ . تەڭرى ئۇ-
نىڭغا جەبرائىلنى ئەۋەتىپ :
جېنىڭنى ئالىمەن ، قىلغان
گۇناهلىرىڭغا تەۋۋا قىل ، — دېسە يەنە ئۇنى-
ماپتۇ ، تەڭرى ئۇنى نىل دەرياسىغا
تاشلاپتۇ . پىرئەۋن كانىيىغىچە سۇغا

ئۇيغۇر كىتابلىرى ئاچقۇچى www.uyghurkitap.com

چۆكـكەندە ، تەڭرى :

— ماڭا ئىشىنەمسەن ؟ — دەپ سوراپتۇ . پىرئەۋن ئىشەنمەيدىغانلىقىنى بىلدۈرۈپتۇ . تەڭرى ئۇنى سۇغا بېشىغىچە چۆكتۈرۈشكە ئۇ « خۇدا » دەپ توۋلاپتۇ . تەڭرى ئۇنىڭ ئەڭ ئاخىرقى سۆزىنى ئىلىك ئالماي سۇ تەكتىگە چۆكتۈرۈپتۇ . بۇنى كۆرگەن كىشىلەر :

— ئۇ ئۆلمىدى ، سۇنىڭ تېگىدىمۇ ئۆلمەيدۇ ، — دېيىشىپتۇ . شۇ چاغدا تەڭرى پىرئەۋنىنىڭ ئۆلۈكىنى سۇ ئۈستىگە لەيلىتىپتۇ . كىشىلەر پىرئەۋنىنىڭ ھەققەتەن ئۆلگەنلىكىگە ئىشىنىپتۇ ۋە پىرئەۋندىن باشقا خۇدا بار ئىكەن دەپ تەڭرىگە ئېتىقاد قىپتۇ . شۇندىن باشلاپ ئادەم ئۆلسە ئۆلىكى سۇدا لەيلەيدىغان بوپتۇ .

مىللەتنىڭ شەكىللىنىشى

رىۋايەت قىلىنىشىچە ، قەدىمدە ئىنسانلاردىن پەقەت ئادەم ئەلەيھىسسالام بىلەن ھاۋا ئانىلا بار ئىكەن . بىر مەزگىل ئۆتكەندىن كېيىن ئۇلارنىڭ ئۇرۇق - ئەۋلادلىرى يەتمىش نەچچىگە يېتىپتۇ . ئۇلار پەقەت بىر خىل تىلدىلا سۆزلىشىدىكەن . ئادەم ئەلەيھىسسالام ئۆز پەرزەنتلىرىنى ھالال ئىشلەپ تۇرمۇش كەچۈرۈشكە ئۈگىتىپتۇ . داۋاملىق ئۆز باللىرىدىن ھورۇنلۇق قىلماسلىقنى ، بىر - بىرىنى بوزەك قىلماسلىقنى ئۈمىد قىلىدىكەن . قىسقىسى ئۇلارنى قاتتىق باشقۇرىدىكەن . بۇ ئەھۋال ئۇلارنىڭ بىر قىسمىنىڭ نارازىلىقىنى قوزغاپتۇ . شۇڭا ئۇلار ئۆز كۆڭلىدە ئادەم ئەلەيھىسسالامنى يوقىتىشنى ، شۇ ئارقىلىق ئۆزى بىلگەننى قىلىش شارائىتىغا ئىگە بولۇشنى ئويلاپتۇ . ئەقىللىق ئادەم ئەلەيھىسسالام بۇ ئىشنى سېزىپ قىلىپ ، تەڭرىگە مۇراجىئەت قىپتۇ . ئاللادىن ۋەھى كېلىپ ، بۇ يەتمىش ئادەم يەتمىش نەچچە خىل تىلدا سۆزلىشىدىغان بوپتۇ . شۇنىڭ بىلەن ئۇلار بىر - بىرىنىڭ سۆزلىرىنى ئۇقۇشالماي ، رەزىل نىيىتىنى ئىشقا ئاشۇرالماپتۇ . ئادەم ئەلەيھىسسالامۇ ئۇزۇن يىللار ئۆمۈر كۆرۈپتۇ . شۇ يەتمىش نەچچە خىل تىلدا سۆزلىشىدىغان يەتمىش نەچچە ئادەمنىڭ كېيىنكى تەرەققىياتىدىن ھازىرقى مىللەتلەر شەكىللەنگەنىكەن .

ئېشەكنىڭ مۈڭگۈزى

ئەڭ قەدىمكى زامانلاردا ئېشەكنىڭمۇ مۈڭگۈزى بولغانىكەن . ئۇ دەھشەتلىك ھاڭراپ ، مۈڭگۈزى بىلەن باشقا ھايۋانلارنى ئۈسسۈپ ئۇلارغا ئارام بەرمەيدىكەن . بۇنىڭغا چىدىمىغان ھايۋانلار ئاخىرى خۇداغا ئەرز قىپتۇ ، خۇدايىم ، ئېشەكنى شۇنچە كۆرەڭلەتكەن ئۇنىڭ مۈڭگۈزى ئىكەنلىكىنى بىلگەچكە ئۇنىڭ مۈڭگۈزلىرىنى ئېلىپ تاشلاپتۇ . شۇنىڭدىن كېيىن ھايۋانلار ئېشەكنىڭ زوراۋانلىقىدىن قۇتۇلغانىكەن .

قوش قەبرە ، مېھىر بۇلاق

قوش قەبرە — بىر يۇرتنىڭ نامى بولۇپ ، بىر جۈپ قەبرىنىڭ نامىغا ئاتالغانىكەن . مۇشۇ يېزا ۋە قوشنا يېزىلاردىكى قىز - يىگىتلەر بىر - بىرىگە مۇھەببەت ئىزھار قىلىشماقچى بولسا يىگىت - قىزغا :

— قوش قەبرىنى تاۋاپ قىلىپ ، مېھىر بۇلاقنىڭ سۈيىنى تېتىپ كېلەيلىمۇ؟ — دەيدىكەن . بەزى ئائىلە ئىتتىپاقى ياخشى بولمىغان ئەر - خوتۇنلارغا كىشىلەر :

— سىلەر قوش قەبرىنى تاۋاپ قىلمىغان ، مېھىر بۇلاقنىڭ سۈيىنى ئىچمە-

گەنىكەنىسلەر ـ دە ، ـــ دەپ قويۇشىدىكەن .

ئېيتىشلارغا قارىغاندا ، بۇرۇن مەقسەت ـ مۇرادىغا يېتەلمىگەن بىر جۇپ ئاشىق ـ مەشۇق ، ئۆز يۇرتىدىن قېچىپ چىقىپ بۇ يەرگە كەلگەنىكەن . خۇدا ئۇلارنىڭ ساداقىتىدىن تەسىرلىنىپ ، بۇ قاقشال چۆلدە بىر بۇلاق ھاسىل قىپتۇ . قىز ـ يىگىت بۇ بۇلاقنىڭ سۈيى بىلەن بۇ يەرنى كۆكەرتىشكە باشلاپتۇ . كېيىن بۇ يەرگە باشقا كىشىلەرمۇ كېلىپ ئولتۇراقلىشىپتۇ . بۇ بىر جۇپ ئاشىق ـ مەشۇق ئۆمرىنىڭ ئاخىرىغىچە بىر ـ بىرىنىڭ كۆڭلىنى رەنجىتمەي دۇنيادىن ئۆتكەنىكەن . شۇندىن ئېتىبارەن ئاشۇ بۇلاق ئۇلارنىڭ قىزغىن مۇھەببىتىنىڭ سىمۋولى بولۇپ قاپتۇ . كىشىلەر ئۇلارنى ھۆرمەتلەپ ياد ئېتىش ئۈچۈن ئۇلارنى بۇلاقنىڭ يېنىغا دەپنە قىپتۇ . قىز ـ يىگىتلەر بۇ قەبرىگە كېلىپ تاۋاپ قىلىپ ، سۈيىنى ئىچسە خۇدايىم ئۇلارنىڭ دىلىغا بىر ـ بىرىنىڭ مېھرىنى سېلىپ ، ئۆمۈرۋايەت بىر ـ بىرىنى ياخشى كۆرۈشۈپ ئۆتەرمىش .

« غايىب مازار » ھەققىدە

خوتەن ۋىلايىتىگە قاراشلىق مەلۇم بىر يېزىنىڭ جەنۇب تەرىپىدە قويۇق چاتقاللىق بولۇپ ، بۇ چاتقاللىقتا بىر قانچە گۆرىستانلىق بار ئىكەن . بۇ جايىنى كىشىلەر « غايىب مازار » دەپ ئاتىشىدىكەن .

ئېيتىلىشلارچە ، بۇ يېزا بەرپا بولغاندىن بۇيان ئۆلۈپ كەتكەن كىشىلەرنى مۇشۇ مازارغا دەپنە قىلىدىكەن . لېكىن بىر مەزگىل ئۆتكەندىن كېيىن ، بۇ مازار كىشىلەرگە بارغانسېرى سىرلىق تۇيۇلىدىغان بوپتۇ . چۈنكى ئەتە ـ ئاخشىمى بۇ مازار ئەتراپىدا ھەرخىل غەيرىي ھايۋانلار پەيدا بولىدىكەن .

كۈنلەرنىڭ بىرىدە ، بىر ئادەم ئېشەكنى ھەيدەپ مۇشۇ مازار ئەتراپىغا ئوتۇنغا كېتىپتۇ . ئۇ ئادەم ئوتۇننى ئېشىكىگە ئارتاي دەپ تۇرۇشىغا « ساڭا باشقا جايدىن ئوتۇن تېپىلمىدىمۇ ؟ » دېگەن ئاۋاز پەيدا بوپتۇ . ئۇ ئادەم بېشىنى كۆتۈرۈپ قارىغۇدەك بولسا ، قويۇق چاتقال ئارىسىدىكى بىر گۈمبەز ئۈستىدە ئاپئاق سەللە ئورىۋالغان ئىككى ياش يىگىتنىڭ گەۋدىسى تۇرغۇدەك . ھېلىقى ئادەم قورققىنىدىن ئوتۇننى شۇنداق كۆتۈرگەنىكەن ، ئوتۇننىڭ ئاستىدا قېلىپ ، ئورنىدىن تۇرالماي بۇ ئالەمدىن ئۆتۈپتۇ . ھەتتا جەسىتىمۇ غايىب بولۇپ كېتىپتۇ . شۇندىن كېيىن بۇ مازار كىشىلەرنىڭ نەزەرىدە قورقۇنچلۇق ۋە ۋەھىملىك مازار بولۇپ قاپتۇ . شۇڭا بۇ مازار كېيىنكى كىشىلەر تەرىپىدىن « غايىب مازار » دەپ ئاتىلىپ قاپتۇ .

چۈغۈندەكنىڭ شىپا بولۇشى

بىر زامانلاردا سۇلايمان پەيغەمبەر ئايالىنى باشلاپ ، شىكارغا چىقىپتۇ . ئۇلار بىر جاڭگاللىقتا يېتىپ بارغاندا ھاۋا ئىسسىپ كەتكەنلىكتىن ئايالى ماڭغىلى ئۇنىماپتۇ . سۇلايمان پەيغەمبەر ئايالىغا :

ـــ نېمىشقا ماڭمايسەن ؟ مەن ساڭا نېمە دېدىم ؟ ـــ دەپ سوراپتۇ .

ئايالى :

ـــ سىز دۇنيادىكى بارلىق قۇشلار مېنىڭ ئىلكىمدە دېگەن ئىدىڭىز . شۇنداق بولغاندىكىن قۇشلارنى چاقىرىپ كېلىپ ، بېشىمغا سايىۋەن قىلىڭ ، ـــ دەپتۇ .

سۇلايمان پەيغەمبەر قۇشلارنى

چاقىرتىپتۇ . قۇشلار قاناتلىرىنى كېرىشىپ « خان ئاغىچا » نىڭ بېشىغا سايە تاشلاپتۇ . ئەمما كىچىككىنە بىر يەردىن يەنە كۈن نۇرى چۈشۈپ قاپتۇ . ئايال :

— بۇ نېمە ئىش ، يەنە كۈننىڭ نۇرى چۈشۈۋاتىدىغۇ ؟ — دەپتۇ . سۇلايمان پەيغەمبەر قارىغۇدەك بولسا قۇشلارنىڭ ئەچىدە چۈغۈندەك يوق بولۇپ چىقىپتۇ . سۇلايمان پەيغەمبەر چۈغۈندەكنى چاقىرىپ كېلىشكە لاچىننى بۇيرۇغانىكەن ، چۈغۈندەكنى تېپىپ كەپتۇ . سۇلايمان پەيغەمبەرنىڭ ئايالى چۈغۈندەكتىن سوراپتۇ:

— نېمىشقا كېچىكىپ قالدىڭ ؟

— دۇنيادىكى ئەرلەرنىڭ سانىنى ئالىمەن دەپ كېچىكىپ قالدىم ، — دەپ جاۋاب بېرىپتۇ چۈغۈندەك . بۇنى ئاڭلىغان ئايال :

— دۇنيادا ئەرلەرنىڭ سانى جىقمىكەن ياكى ئاياللارنىڭمۇ ؟ — دەپ سوراپتۇ . چۈغۈندەك :

— ئاياللارنىڭ سانى كۆپ ئىكەن ، — دەپ جاۋاب بېرىپتۇ .

— سەن قانداق بىلدىڭ ، — دەپ سوراپتۇ ئايال ياندۇرۇپ .

— ئاياللارنىڭ گېپىدىن چىقالمايدىغان ئەرلەرنىمۇ ئاياللارغا قوشۇۋەتتىم ، — دەپ جاۋاب بېرىپتۇ چۈغۈندەك .

بۇنى ئاڭلىغان سۇلايمان پەيغەمبەرنىڭ ئايالى چۈغۈندەكنىڭ كاللىسىنى ئاپتۇ ۋە :

— سەن بولساڭمۇ بىكارغا كەتمىگەيسەن . كىشلەرنىڭ بەدىنىدىكى يەتمىش خىل كېسەلگە داۋا بولغايسەن ، — دەپتۇ . شۇنىڭدىن باشلاپ كىشلەر ئارىسىدا چۈغۈندەك يەتمىش خىل كېسەلگە داۋا دېگەن ئەپسانە تارقىلىپتۇ .

مۇھەررىرى : پەرىدە ئىمىن

(بېشى 190 ـ بەتتە)

شۇندىن كېيىن شاھزادە مەلىكە بىلەن بىر يەردە بولماقنى نىيەت قىلىپ ، شۇ كۈنى شىكارغا چىقىپ كېتىپتۇ . ئۆيدە قالغان مەلىكە غەم ـ غۇسسىگە پېتىپتۇ . ئۇنىڭ ئاتىسى قوشۇپ بەرگەن بىر ساھىبجامال كېنىزىكى بار ئىكەن . ئۇنىڭغا دەپتۇ :

— ئەي كېنىزەك ، مېنىڭ بېشىمغا مۇشكۈل كۈن چۈشتى ، بۇ مۇشكۈلاتنى سەن ئوڭلىساڭ ...

كېنىزەك :

— ھەرنە پەرمان قىلسىلا ئورۇندايمەن ، باشقا چارەم يوقتۇر ، — دەپتۇ ، شاھزادە شىكاردىن يېتىپ كەپتۇ . مەلىكە ئاتا شاراب بېرىپ مەست قىلىپ ، كۆرپە ـ تۆشەك سېلىپ شاھزادىنى ياتقۇزۇپتۇ . كېنىزەكنى شاھزادىغا ھەمراھ قىلىپ قويۇپتۇ . شاھزادە مەستلىكىدە كېنىزەكتىن كامىدىل ھاسىل قىپتۇ . مەلىكە غەم ـ غۇسسىدىن چىقىپ ، ئۆمرىنىڭ ئاخىرىغىچە خاتىرجەم ، بەختلىك ياشاپتۇ .

« جامئۇل ھېكايەت » ناملىق قول يازمىغا ئاساسەن نەشرگە تەييارلاندى .

نەشرگە تەييارلىغۇچى : ئابدۇقادىر سادىر

مۇھەررىر : پەرىدە ئىمىن

www.uyghurkitap.com

قوشاقلار

ئېگىز تاغقا چىققۇچە ،
پۇتلىرىم تېلىپ كەتتى .
ئاي يۈزۈڭنى كۆرگەندە ،
يۈرىكىم سېلىپ كەتتى .

نەمدە قالغان ئوخشايدۇ ،
ساداسىزغۇ دېپىڭىز .
سۆز تاشلىسام زۇۋان يوق ،
پىشمىدىمۇ گېپىڭىز ؟

كەكلىك كېلىپ قونۇپتۇ ،
ئېگىز تاغنىڭ باشىغا .
يارىم كېلەي دېمەيدۇ ،
مەن دەردمەننىڭ قاشىغا .

باشقا ساپسەن ئاق لېچەك ،
قولتۇقۇڭدا تۈگۈنچەك .
مېنى سۆيگەن ئاغزىڭدا ،
كىمنى سۆيدۈڭ كۈلگۈنچەك .

قوغۇن تېرىدىم سەرخىل ،
ئۆزۈڭ بېرىپ ئۈزىۋال .
ياقماي تالدى قىلىقىڭ ،
مىجەزىڭنى تۈزىۋال .

ياپچان يولىدىن ئاشتۇق ،
كۆزگە كۆرۈندى هاراپ .
ئىككى كۆزۈم تۆت بولدى ،
يارنىڭ يولىغا قاراپ .

يامانيارنىڭ بويىغا ،
جىگدىدىن جىرىم قويدۇم .
ۋاپاسىزغا لەنەت ، دەپ ،
تاش يۈزىگە خەت ئويدۇم .

سۇ كىرمىگەچ ئېتىزغا ،
مايسىلار قۇرۇپ كەتتى .
يار گېپىدە تۇرمىغاچ ،
دىلغا دەرد تولۇپ كەتتى .

ئۆينىڭ كەينى قوناقلىق ،
چۆرىلىرى چىتلاقلىق .
قارىمساڭ قارىما ،
ياندا بىرسى دىتلاقلىق .

هۆل ئوتۇننى كۆيدۈرمەڭ ،
كۆزىڭىزنى ياشلايدۇ .
ۋاپاسىزنى يار تۇتماڭ ،
ئويىنىۋېلىپ تاشلايدۇ .

هۆل قومۇشقا ئوت ياقسام ،
پىسىر ـ پىسىر يېنىپتۇ .
پۇل قالمىغاچ يانچۇقتا ،
يارىم مەندىن چېنىپتۇ .

ئاقىنا نېمچە كىيىپسىز ،
ئەستىرى ئەتلەس ئىكەن .
ماقۇل دەپسىز هەر كىمگە ،
كۆڭلىڭىز بەك پەس ئىكەن .

www.uyghurkitap.com ئۇيغۇر كىتاب تورىكىتى

باغنىڭ چۆرىسى تەكلىك ،
تەكلىك ئاستىدا كەكلىك .
گەپنى سوزماي ئۇچۇق قىل ،
تاقىتىم مېنىڭ چەكلىك .

سۇ تولدۇردۇم شىشىگە ،
تۆكتۈم چاپان پېشىگە .
نادان قىزلار گۈل بولماق ،
قۇرۇق سۆلەت كىشىگە .

قۇلۇمدا سۇرمە ،
كۆزۈمگە سۇرەي .
سەن تۇرۇپ قانداق ،
ياتقا تەلمۈرەي .

ئاينىڭ شولىسى ،
دەرياغا چۈشتى .
كۆزۈم شۇ گۈزەل ،
رەناغا چۈشتى .

ئانارنى ئالاي ،
قوينۇمغا سالاي .
بولساڭ قىزىلگۈل ،
بۇلبۇلۇڭ بولاي .

ئايغا قارايمۇ ،
كۈنگە قارايمۇ .
كەلمىدىڭ ئەجەب .
ئۆزۈم بارايمۇ ؟

ئۈينايدۇ ئۆزۈپ ،
دەريادا بېلىق .
يارنىڭ دەردىدە ،
چىرايىم سېرىق .

ئۇچكىنى چېقىپ ،
ئايرىدىم مېغىز .
بەرگىنە جاۋاب ،
خېنىم بىر ئېغىز .

بىر ئېتىزغا زىغىر چاچتىم ،
بىر ئېتىزغا ماش .
ياردەردىدە باغرىم قاندۇر ،
كۆزلىرىمدە ياش .

كۆز يېشىمغا پەرۋا قىلماي
كەتتى باغرى تاش .
ساڭا ئېيتماي كىمگە ئېيتاي ،
دەردنى جان ئاداش .

تېتىر سايىدا ماڭدىم يازدا ،
كۆرۈنمىدى نەم .
ۋەدىسىدە تۇرغاچ يارىم ،
بىلىنمىدى غەم .

تاشتىن ـ تاشقا سەكرەپ ئاقار ،
سۈزۈك تاغ سۈيى .
خىيالىمدا كېچە ـ كۈندۈز ،
يارىمنىڭ ئۆيى .

قامقاق يەيدۇ تۆگىلەر ،
زاغزاق يەيدۇ تۆگىلەر .
ئېغىر كەلدى تويلۇقۇڭ ،
بېشىم پىر ـ پىر چۆگىلەر .

ئېرىقتا سۇ ئاقىدۇ ،
تۆۋەن تەرەپ پەس بولغاچ .
قالدىم ئەجەب نائۈمىد ،
تويلۇق شەرتى تەس بولغاچ .

كىچىك دىمە نوتىنى ،
شاقلاپ مېۋە بەرگۈسى .
ئاز كۆرمىگىن ۋەجىمنى ،
كۆپ تاپارمەن كەلگۈسى .

تويلاپ رەتلىگۈچى : ۋاھىتجان غوپۇر

تۆھپىكار شائىر ۋە تەتقىقاتچى جاببار ئەمەت

يالقۇن روزى

يېقىنقى ئون نەچچە يىل مابەينىدە كلاسسىك ئەدەبىيات ۋە خەلق ئېغىز ئەدەبىياتى خىزمىتىمىزدە كۆمۈلۈپ ياتقان ئۈنچە - مەرۋايىتلارنى قېزىش، توپلاش، رەتلەش، نەشرگە تەييارلاش ۋە تەتقىق قىلىش يولىدا بىر قاتار خىزمەتلەر ئىشلىنىپ، زور بىر تۈركۈم ئەسەرلەر يورۇقلۇققا چىقتى، بىلىش كېرەككى بۇ جەرياندا مىللىتىمىزنىڭ نى - نى ئارغىماقتەك ئوغۇللىرى ھالىدىن كەتتى، چاچلىرى شالاڭشىپ، بەللىرى مۈكچىيىپ، كۆزلىرىنىڭ نۇرى ئاجىزلاپ كەتتى. ئۇلار ئويناشقا تېگىشلىك ئويۇنلىرىنى، كۆرۈشكە تېگىشلىك تاماشالىرىنى، كۈلۈشكە تېگىشلىك كۈلكىلىرىنى، قىلىشقا تېگىشلىك تالاي ئىشلىرىنى قۇربان قىلىپ بارلىقىنى كلاسسىك ئەدەبىيات ۋە خەلق ئېغىز ئەدەبىياتىنى قېزىش، رەتلەش، نەشرگە تەييارلاش ۋە تەتقىق قىلىشتىن ئىبارەت بۈيۈك بىناكارلىققا ئاتىدى. ئۇلارنىڭ جاپالىق مىھنىتىسىز بىز ئەجدادلىرىمىزنىڭ ئەقىل - پاراسىتىنىڭ ۋە بەدىئىي تەپەككۇرىنىڭ جەۋھىرى بولغان بىر قاتار بىباھا ئەسەرلەر بىلەن يۈز كۆرۈشەلمىگەن بولاتتۇق.

پېشقەدەم شائىر، كاندىدات ئالىي مۇھەررىر جاببار ئەمەتمۇ ئەنە شۇنداق تالاي قىممەتلىك ۋاقىتلىرىنى، ئۇرغۇپ تۇرغان زېھنى قۇۋۋىتىنى كلاسسىك ئەدەبىيات تەتقىقاتى بىلەن شۇغۇللىنىشقا بېغىشلاپ، ھالال ئەجرىدىن نەتىجە ياراتقان تۆھپىكارلارنىڭ بىرى.

جاببار ئەمەت 1929 - يىل 12 - ئاينىڭ 6 - كۈنى خوتەن شەھىرىنىڭ گۈلباغ مەھەللىسىدە تۇغۇلغان. 1938 - يىلدىن 1941 - يىلغىچە خوتەندە باشلانغۇچ مەكتەپتە، كېيىن بىر يىل دارىلمۇئەللىم مەكتىپىدە ئوقۇپ، 1942 - يىلى ئىمتىھان ئارقىلىق ئۈرۈمچىدىكى «ئۆلكىلىك دارىلمۇئەللىمىن» مەكتىپىگە ئوقۇشقا چىققان. 1945 - يىلى مەكتەپنى ئەلا نەتىجە بىلەن تۈگىتىپ، ئۆز يۇرتىغا قايتقاندىن كېيىن، خوتەن چايخانا باشلانغۇچ مەكتىپى ۋە دارىلمۇئەللىمىندە ئوقۇتقۇچى، ۋالىي مەھكىمە مائارىپ باشقارمىسىدا مۇپەتتىش. «تەكلىماكان گۈلى» گېزىتىدە مۇھەررىر بولۇپ ئىشلىگەن. 1950 - يىلى 3 - ئايدىن 1957 - يىلغىچە «خوتەن گېزىتى» ۋە قەشقەر «جەنۇبىي تىيانشان» گېزىتىدە، ئۇنىڭدىن كېيىن 1961 - يىلدىن 1979 - يىلغىچە خوتەن ۋالىي مەھكىمە مەدەنىي - مائارىپ بۆلۈمىدە ئوتتۇرا - باشلانغۇچ مەكتەپلەر تىل - ئەدەبىيات ئوقۇتۇش تەتقىقاتى بىلەن شۇغۇللانغان، 1979 - يىلى

www.uyghurkitap.com

9 ـ ئايدا خوتەن « يېڭى قاشتېشى » ژۇرنىلىنى تەسىس قىلىشقا قاتنىشىپ، 1981 ـ يىلىغىچە
شۇ ژۇرنالدا مۇھەررىر بولۇپ ئىشلىگەن. شۇ يىلى 11 ـ ئايدا « تارىم » ژۇرنىلىغا يۆتكىلىپ
كېلىپ، 1991 ـ يىلىغىچە ژۇرنالنىڭ شېئرىيەت گۇرۇپپىسىنىڭ باشلىقى بولۇپ ئىشلەپ،
كاندىدات ئالىي مۇھەررىرلىك ئۇنۋانى ئالغان. ئۇ 1991 ـ يىلى پېنسىيىگە چىققان بولسىمۇ،
ھازىرمۇ يەنە داۋاملىق شېئىر ئىجادىيىتى، كلاسسىك ئەدەبىيات تەتقىقاتى ۋە رايونىمىزنىڭ
يېقىنقى زامان تارىخي تەتقىقاتى بىلەن شۇغۇللىنىپ كەلمەكتە.

جابىبار ئەمەت ئۆلكىلىك دارىلمۇئەللىمىن مەكتىپىدە ئوقۇۋاتقان چاغلىرىدا تىل ـ ئە-
دەبىياتقا قىزغىن ئىشتىياق باغلاپ، شېئىر يېزىشقا كىرىشكەن، ئۇنىڭ دەسلەپكى شېئىرلىرى
1944 ـ يىلدىن باشلاپ « شىنجاڭ گېزىتى » دە ئېلان قىلىنىپ، جامائەت بىلەن يۈز كۆرۈش-
كەن. ئەنە شۇ يىللاردىن باشلاپ جابىبار ئەمەتنە كلاسسىك ئەدەبىياتنى ئۆگىنىش ۋە ئۇنى
ئۆزىگە ئەينەك قىلىش، خەلق ئېغىز ئەدەبىياتىنى توپلاش ئىشتىياقى تۇغۇلغان. ئۇنىڭ ئوقۇ-
مۇشلۇق ئاتىسى ئۆز ئوغلىنىڭ بۇنداق ئارزۇسىنى قاندۇرۇش ئۈچۈن، ئۇنىڭغا ئەلىشىر
نەۋايى، فۇزۇلى، ھۇۋەيدا، سوفى ئاللايار، شاھ مەشرەپ، نەۋبەتى قاتارلىق كلاسسىكلارنىڭ
دىۋانلىرىنى، « مىڭ بىر كېچە »، « شاھنامەئى تۈركى » قاتارلىق ئاتاقلىق ئەسەرلەرنى ئېلىپ
بەرگەن. بىراق ئۇ چاغاتاي ئۇيغۇر تىلنى ۋە يېزىقنى بىلمىگەچكە. بۇ ئەسەرلەرنى ئوقۇشتا
قىينالغان. دەسلەپتە ئاتىسى ئۇنىڭغا قىزغىن ياردەم بېرىپ، ئەرەب ئېلىپبەسى (قائىدە) نى
ئۆگەتكەن، 1946 ـ يىلى جابىبار ئەمەت گومىنداڭ دائىرلىرى تەرىپىدىن قولغا ئېلىنىپ،
تۈرمىگە قامىلىدۇ، ئۇيلىمىغان يەردىن ئۇ خوتەننىڭ مەشھۇر ئۆلىماسى ۋە قارى قۇرئانلار
ئۇستازى ئابدۇنەبىي قارى ھاجىم بىلەن بىر كامېردا ياتىدۇ، جابىبار ئەمەت پۇرسەتنى غەنىمەت
بىلىپ، ئابدۇنەبىي قارى ھاجىمدىن تەجۋىد قائىدىلىرىنى، ئەرەب ـ پارس ئېلىپبەسىگە دائىر
ئاساسىي بىلىملەرنى ئۆگىنىپ، چاغاتاي ئۇيغۇر يېزىقنى بىلىۋالىدۇ، شۇندىن كېيىن بوش
ۋاقىت تاپسىلا كلاسسىك ئەسەرلەرنى ئوقۇپ، ئۇنىڭ مول مەزمۇنى، تىل گۈزەللىكى ۋە
قۇرۇلما ئالاھىدىلىكى بىلەن تونۇشۇپ، ئۇنى ئۆز ئىجادىيىتىنى يۈكسەلدۈرۈشنىڭ ئۈلگۈسى
قىلىدۇ.

ئۇ ئۆزىنىڭ ئۆسۈپ ـ يېتىلىش جەريانىنى سۆزلەۋاتقاندا، مەن ئۇنىڭدىن سورىدىم:

ـــ جابىبار ئاكا، ئۇنداقتا سىز كلاسسىك ئەدەبىيات تەتقىقاتىغا قاچاندىن باشلاپ قەدەم
قويدىڭىز ؟ ئۇ، جاۋاب بېرىپ مۇنداق دېدى:

ـــ ھەر بىر ئىشنىڭ جەريانى بولغىنىدەك، ئۇنىڭ باشلىنىش نۇقتىسىمۇ بولىدۇ، مەن
ئىلگىرى كلاسسىك ئەدەبىياتنى پەقەت ئۆزۈم ئۆگىنىپ كېلىۋاتاتتىم « ئاتالمىش » « مەدەنى-
يەت زور ئىنقىلابى » باشلىنىپ، كلاسسىك ئەدەبىيات ۋە قەدىمكى ئەسەرلەر قول يازمىلىرىنىڭ
ھەممىسى « تۆت كونا » ئاتىلىپ، ئۆيمۇ ـ ئۆي ئاختۇرۇلۇپ يىغىۋېلىنىش بىلەن،
كۆيدۈرۈلۈپ كۈلى كۆككە سورۇلدى، مەن توپلىغان كلاسسىك ئەدەبىيات كىتابلىرىمۇ تار-
تىۋېلىنىپ كۆيدۈرۈلدى. كلاسسىك ئەسەرلەرنى ئوقۇش، ساقلاش، تەتقىق قىلىش چوڭ

گۇناھ ھېسابلاندى ، چاغاتاي ئۇيغۇر يېزىقىدىكى كىتابلارنى ئىزدەپمۇ تاپقىلى بولمايدىغان ، تاپقاندىمۇ ئاشكارا ئوقۇغىلى بولمايدىغان بولۇپ قالدى ، ئەھۋال مۇشۇنداق كېتىۋەرسە ، مىللىي مىراسلىرىمىزنىڭ ـ كلاسسىك ئەدەبىياتىمىزنىڭ تەقدىرى قانداق بولىدۇ ؟ بۇ سوئال ھەربىر ۋىجدان ئىگىسىنى ئازابلايتتى ، ئەنە شۇنداق بىر پەيتتە ، « مەدەنىيەت زور ئىنقىلابى » نىڭ ماتەم سىگنالى چېلىنىپ ، ئۇنىڭغا ئۇلىنىپلا بارلىق روھى كىشەنلەر پاچاقلاپ تاشلىنىپ ماددىي ۋە مەنىۋى مەدەنىيەت قۇرۇلۇشىنىڭ يېڭى سىگنالى چېلىندى ، شۇنىڭ بىلەن تۇشمۇ ـ تۇشتىن يوقىلىش گىردابىغا بېرىپ قالغان مىللىي مىراسلىرىمىزنى جىددىي قۇتقۇزۇش ، كۆمۈلۈپ قالغان كلاسسىك ئەدەبىيات ۋە ئېغىز ئەدەبىياتى جەۋھەرلىرىنى قېزىش ، توپلاش ، رەتلەش ، نەشرگە تەييارلاش ،تەتقىق قىلىش خىزمىتى باشلىنىپ كەتتى . مەنمۇ بۇ سەلتەنەتلىك ، ئۇلۇغۋار خىزمەتكە قاتنىشىپ ، چامامنىڭ يېتىشىچە كۈچ چىقىرىپ ، بىر كىشىلىك تۆھپە قوشۇشنى ئۆزۈمنىڭ باش تارتىپ بولمايدىغان شەرەپلىك بۇرچۇم ، دەپ ھېسابلىدىم ، شۇنىڭ بىلەن بىر تەرەپتىن شېئىر ئىجادىيىتى ۋە خىزمەت بىلەن شۇغۇللىنىپ ، يەنە بىر تەرەپتىن كلاسسىك ئەدەبىيات ئەسەرلىرىنى نەشرگە تەييارلاش ۋە تەتقىق قىلىشقا كىرىشىپ كەتتىم ....

تۆھپىكار قەلەمكەش جاببار ئەمەت شۇندىن باشلاپ ، ھازىرغىچە بولغان ئارىلىقتا بۇ ساھەدە ئاز بولمىغان ئىشلارنى ئىشلىدى . پېشقەدەم شائىر ۋە تىببىي ئالىم ئابدۇلھېمت يۈسۈپى بىلەن بىرلىكتە نەشرگە تەييارلىغان ۋە يەشمىسىنى بەرگەن « فۇزۇلى غەزەللىرىدىن تاللانما » « بۇلاق » ژۇرنىلىنىڭ 1982 ـ يىللىق 2 ـ سانىدا كىتابخانلار بىلەن يۈز كۆرۈشتى . كېيىن يەنى ، 1987 ـ يىلى « زەھىرىدىن بابۇر غەزەللىرىدىن » ، 1988 ـ يىلى «ھۆۋەيدا (خوجا نەزەر غايىپ نەزەر ئوغلى) شېئىرلىرىدىن » ، 1993 ـ يىلى « سوفى ئاللا يار ھېكمەتلىرىدىن » قاتارلىق ئەسەرلەرنى نەشرگە تەييارلىدى . بۇلار « بۇلاق » ژۇرنىلىنىڭ شۇ يىللىق سانلىرىدا ئېلان قىلىندى . بۇ ئاپتورلارنىڭ ئەسەرلىرى ئەينى يىللاردا ئۇيغۇر كلاسسىك ئەدەبىياتىغا زور تەسىر كۆرسەتكەن ، دىنىي مەكتەپلىرىمىزدە تىل ـ ئەدەبىيات ئوقۇشلۇق سۈپىتىدە ئورۇن ئالغان بولۇپ ، خەلقىمىز ئەڭ ياقتۇرۇپ ئوقۇيدىغان ئەسەرلەر ئىدى .

جاببار ئەمەت يەنە ئاتاقلىق ئۇيغۇر ئالىمى ۋە شائىرى مۇھەممەد سادىق قەشقەرىنىڭ «ئادابۇس ـ سالىھىن » (ياخشى كىشىلەر ئەخلاقى) ناملىق ئەسىرىنى چاغاتاي ئۇيغۇر تىلىدىن ھازىرقى زامان ئۇيغۇر تىلىغا ئاغدۇرۇپ چىقتى . ئۇنى « شىنجاڭ ياشلىرى » ژۇرنىلىدا ئېلان قىلدى . شەرق كلاسسىك ئەدەبىياتىدىن ئۆزبېك تىلىغا تەرجىمە قىلىنغان ئەسەرلەردىن پارس ـ تاجىك شائىرى ئابدۇراھمان جامىينىڭ « سەلامان ۋە ئەبسال » داستانىنى ، جالالىدىن رۇمى شېئىرلىرىدىن تاللانمىلارنى ، كامال خوجەندى ، ئەبۇئەبدۇللاھ رۇداكى قاتارلىق شائىرلارنىڭ ئەسەرلىرىدىن تاللانمىلارنى ، ئابدۇللاھ ئەنسارى ، خاجە نەجمىدىن كۇبرا ، سابىر تىرمىزى ۋە ھەكىم سەنائى قاتارلىق شائىرلارنىڭ رۇبائىيلىرىدىن تاللانمىلارنى

www.uyghurkitap.com ئۇيغۇر كىتاب تورىبېكىتى

نەشرگە تەييارلىدى، بۇ ئەسەرلەر «بۇلاق» ژۇرنىلىنىڭ ھەرقايسى سانلىرىدا ئېلان قىلىندى.

جاببار ئەمەتنىڭ يەنە ئۆزبېك تىلىدىن تەرجىمە قىلغان ئىزوپ مەسەللىرى، كىرىلوپ مەسەللىرى «دۇنيا ئەدەبىياتى» ۋە «تارىم» ژۇرناللىرىدا ئېلان قىلىندى.

جاببار ئەمەت خەلق ئېغىز ئەدەبىياتىنى قېزىش، رەتلەش، نەشرگە تەييارلاش جەھەتتە مۇئەييەن تۆھپىسى بار پېشقەدەملەرنىڭ بىرىدۇر، ئۇ بۇ ساھەدە ئىلگىرى ـ ئاخىر بولۇپ ئۈچ مىڭ كۇپلېتتىن ئارتۇق بېيىت ـ قوشاق، 1500 ـ دىن ئارتۇق ماقال ـ تەمسىل، «ئەر يىگىتكە يەتمىش تۈرلۈك ھۈنەر ئاز»، «ۋاپاسىز ئوغۇللار» قاتارلىق 10 نەچچە چۆچەك توپلىغانىدى. بۇنىڭ بىر قىسمى «بۇلاق»، «مىراس» ژۇرناللىرىدا ئېلان قىلىندى، بىر قىسمى تىيانشان رايونى ۋە سايباغ رايونى نەشر قىلغان خەلق ئېغىز ئەدەبىياتى توپلاملىرىغا كىرگۈزۈلدى.

پېشقەدەم شائىر جاببار ئەمەت ئەدەبىي ئىجادىيەت ساھەسىدىمۇ ئاز بولمىغان ئىشلارنى ئىشلەپ، كۆپلىگەن ئەدەبىي ئەسەرلەرنى ئىجاد قىلىپ بۈگۈنكى زامان ئۇيغۇر ئەدەبىياتىنىڭ تەرەققىياتىغا بەلگىلىك تۆھپە قوشقان قەلەم ئىگىلىرىنىڭ بىرى، ئۇ ئىجادىيەت سېپىگە قەدەم قويغان دەسلەپكى مەزگىللەردە ئەينى دەۋردىكى ئىجتىمائىي رېئاللىقنى ۋە خەلقنىڭ يۈرەك ئارزۇسىنى ئىپادىلەپ، «ئۈچ ۋىلايەت ئىنقىلابى» غا قىزغىن ئالقىش ياڭرىتىپ بىر تۈركۈم ياخشى شېئىرلارنى ئىجاد قىلدى، ئۇ، جەڭگىۋارلىقى كۈچلۈك، خاھىشى ئېنىق، ئىسيانكارلىق روھى بىلەن سۇغۇرۇلغان «شۇنداق ماڭ»، «تاڭ ئالدىدا» قاتارلىق شېئىرى ۋە گومىنداڭغا قارشى ھەرىكەتلەرگە قاتناشقانلىقى ئۈچۈن ئىككى قېتىم قولغا ئېلىنغان، شۇ مۇناسىۋەت بىلەن ئۇ خوتەن ياشلىرى ئارىسىدا يۇكسەك ئىناۋەتكە ئېرىشكەنىدى. 1949 ـ يىلدىن كېيىن جاببار ئەمەتنىڭ ئەدەبىي ئىجادىيىتى مول ھوسۇل دەرۋىگە قەدەم قويدى. ئۇنىڭ «چاپ كەتمەننى دېھقانلار» ناملىق شېئىرى 1951 ـ يىلى ئەدەبىيات ـ سەنئەتچىلەر بىرلەشمىسى تەييارلىق ھەيئىتىنىڭ 3 ـ دەرىجىلىك ئىجادىيەت مۇكاپاتىغا، قاراقاش ناھىيە يار بېشى يېزىسىدىكى مەمتىلى خان خوجا قاتارلىق زومىگەر پومېشىكلارنىڭ دېھقانلار ئۈستىدە يۈرگۈزگەن فېئوداللىق ئېكسپىلاتاتسىيىسىنى ئېچىپ بېرىدىغان «يىمىرىلگەن قۇللۇق» دراممىسى (نەجمىدىن سىدىق بىلەن بىرلىشىپ يازغان) خوتەن ۋىلايىتىدە 100 نەچچە مەيدان ئويىلىنىپ 1953 ـ يىلى جەنۇبىي شىنجاڭ بويىچە ئۆتكۈزۈلگەن دراما ئەسەرلىرى كۆرىكىدە 2 ـ دەرىجىلىك مۇكاپاتقا ئېرىشكەن ئىدى، 1960 ـ يىلى شىنجاڭ ياشلار نەشرىياتى تەرىپىدىن نەشر قىلىنغان «يۈرەك ئالقىشى» ناملىق كوللېكتىپ شېئىرلار توپلىمىغا «دوستلۇق ئۆلگىسى» ناملىق داستانى ۋە «مېنىڭ يېزام» قاتارلىق 10 نەچچە پارچە شېئىرى كىرگۈزۈلدى، ئەپسۇسكى «مەدەنىيەت زور ئىنقىلابى» مەزگىلىدە شائىر 20 نەچچە يىل ئىجادىيەت ھوقۇقىدىن ئايرىلىپ قالدى. 1979 ـ يىلىدىن كېيىن ئۇ ئىجادىيەت سېپىگە قايتىپ كېلىپ، ئۆزىنىڭ مەزمۇنى چوڭقۇر، شەكلى مۇكەممەل بولغان شېئىرلىرى بىلەن مەتبۇئاتتىن قايتا

ئورۇن ئالدى، 1985 ـ يىلى شىنجاڭ خەلق نەشرىياتى ئۇنىڭ «سايرا بۇلبۇل» ناملىق شې-
ئىرلار توپلىمىنى نەشر قىلدى: شىنجاڭ ياشلار ـ ئۆسمۈرلەر نەشرىياتى تۈزگەن «يۈرت
ئوغلى» ناملىق داستانلار توپلىمىغا ئۇنىڭ «گىلەمچىنىڭ قىزى» ناملىق دستانى كىرگۈ-
زۈلدى؛ 1991 ـ يىلى قەشقەر ئۇيغۇر نەشرىياتى تەرىپىدىن ئۇنىڭ «تۇپراق ۋە تەر» ناملىق
شېئىرلار توپلىمى نەشر قىلىندى، 1993 ـ يىلى ئۇ بېيجىڭ مىللەتلەر نەشرىياتىغا «بوستان
نەزمىلىرى» ناملىق شېئىرلار توپلىمىنى ئەۋەتتى.

ئۇنىڭ مۇھەررىرلىك، ئەدەبىي تەنقىدچىلىك ساھەسىدىكى ئىلمىي ئەمگەكلىرىمۇ
كۆزگە كۆرۈنەرلىك بولۇپ، 1982 ـ يىلى ل. مۇتەللىپ تۇغۇلغانلىقىنىڭ 60 يىللىقى مۇناسى-
ۋىتى بىلەن ئاپتونوم رايونلۇق يازغۇچىلار جەمئىيىتى نامىدا نەشر قىلىنغان «لۇتپۇللا
مۇتەللىپ ئەسەرلىرى» ناملىق توپلامنى ئۇ نەشرگە تەييارلىدى. 1985 ـ يىلى شىنجاڭ ئۇي-
غۇر ئاپتونوم رايونى قۇرۇلغانلىقىنىڭ 30 يىللىقى مۇناسىۋىتى بىلەن ئاپتونوم رايونلۇق
يازغۇچىلار جەمئىيىتى نامىدا، شىنجاڭ خەلق نەشرىياتى نەشر قىلغان «توي چاچقۇسى»،
«تىيانشان ناخشىلىرى» بېيجىڭ مىللەتلەر نەشرىياتى نەشر قىلغان «توي تەنتەنىسى» قا-
تارلىق شېئىر توپلاملىرى جاببار ئەمەتنىڭ نەشرگە تەييارلىشى ۋە تەھرىرلىكى ئاستىدا
چىقىرىلغانىدى. ئۇنىڭ ل. مۇتەللىپنىڭ ھاياتى ۋە ئىجادىي پائالىيىتىگە بېغىشلانغان «جەڭ-
گىۋار يىللارنىڭ باتۇر كۈيچىسى» ناملىق ئوبزورى، ئۇيغۇر ئەدەبىياتىنىڭ 1930 ــ 1940 ـ
يىللاردىكى تەرەققىياتىنى ئەكس ئەتتۇرىدىغان «30 ــ 40 ـ يىللار ئۇيغۇر ئەدەبىياتىدىكى
جەڭگىۋار تېما ــ ياپون باسقۇنچىلىرىغا قارشى تۇرۇپ، ۋەتەننى قۇتقۇزۇش» ناملىق
ئوبزورى، «ئابدۇخالىق ئۇيغۇر شېئىرلىرىدىكى ۋەتەنپەرۋەرلىك ۋە خەلقەرۋەرلىك توغرى-
سىدا» ناملىق ئوبزورلىرى «ئىنقىلابىي قۇربانلار تەرجىمھالى» ژۇرنىلى، شىنجاڭ داشۆسى
«ئىلمىي ژۇرنىلى»، «شىنجاڭ سىفەن داشۆسى ئىلمىي ژۇرنىلى»، «شىنجاڭ تارىخ
ماتېرىياللىرى» قاتارلىق ژۇرناللارغا بېسىلىپ، كىتابخانلار ئىچىدە خېلى كۈچلۈك تەسىر
قوزغىدى.

تۆھپىكار قەلەم ئىگىسى جاببار ئەمەت گەرچە ھازىر دەم ئېلىشقا چىققان بولسىمۇ،
لېكىن ئۇنىڭ قەلىمى تېخى ھېرىپ قالغىنى يوق. بىز ئۇنىڭ يۈرىكىدىن ئۇرغۇپ چىقىۋاتقان
لىرىكىلىرىنى، مىللىتىمىزنىڭ ئۆرپ ـ ئادىتى ۋە گۈزەل ئەخلاقىنى ئاساسىي تېما قىلىپ
يازغان ماقالىلىرىنى «تارىم»، «شىنجاڭ گېزىتى»، «شىنجاڭ ياشلىرى»، «ئۈرۈمچى
كەچلىك گېزىتى» قاتارلىق گېزىت ـ ژۇرناللار سەھىپىسىدە داۋاملىق كۆرۈپ كېلىۋاتىمىز،
ئۇ يېقىندا ئوتتۇرا ئاسىيادا قۇدرەتلىك ئىمپېرىيە قۇرغان ئاتاقلىق سەركەردە ئەمىر تېمۇر
كوراگان ھەققىدە ئىران تارىخچىسى شەرەفىددىن ئەلى يەزدى تەرىپىدىن 1424 ــ 1425 ـ
يىللىرى يېزىلغان «زەفەرنامە» ناملىق نەسەرنىڭ باش قىسمىدىن 400 نەچچە ئارگىنال تەر-
جىمە قىلىپ، شىنجاڭ خەلق نەشرىياتىغا تاپشۇردى: «شەرق كلاسسىكلىرىنىڭ
رۇبائىيلىرىدىن تاللانما» نى نەشرگە تەييارلاپ «بۇلاق» ژۇرنىلىغا تاپشۇردى. ئۇ يېقىندا

www.uyghurkitap.com

يەنە ئابدۇللا ئەۋلانىنىڭ 1913 ـ يىلى ئەدەب ـ ئەخلاق تېمىسىدا يازغان، 20 ـ يىللاردىن كېيىن شىنجاڭدا قۇرۇلغان « جەدىد » مەكتەپلىرىدە ئەخلاق دەرسلىكى قىلىپ قوللىنىلغان «تۈركىي گۈلىستان ياخۇد ئەخلاق » ناملىق كىتابىنى ئۆزبېكچىدىن ئۇيغۇرچىلاشتۇرۇپ «بۇلاق » ژۇرنىلى تەھرىر بۆلۈمىگە تاپشۇردى، ئۇ يەنە ئەمىر خۇسرەۋ دېھلەۋىينىڭ « چار دەرۋىش » ناملىق مەشھۇر قىسسىنىڭ يەنە بىر ۋارىيانتى بولغان. پارس، ئوردۇ، ئىنگلىز، رۇس، تۈرك تىللىرىغا تەرجىمە قىلىنىپ، دۇنيادا شۆھرەت تاپقان مىرئەممان دېھلەۋىي تەرىپىدىن 1803 ـ يىلى تولۇقلاپ يېزىلغان « باغۇ باھار » قىسسىسىنى نەشرگە تەييارلاپ، بېيجىڭ مىللەتلەر نەشرىياتىغا تاپشۇردى.

تۆھپىكار قەلەمكەش جاببار ئەمەت سۆھبەت جەريانىدا كلاسسىك ئەدەبىيات تەتقىقاتىدا، ئىز باسارلارنى يېتىشتۈرۈش مەسىلىسى ئۈستىدە توختىلىپ مۇنداق دېدى: «بۇلاق » ژۇرنىلى كلاسسىك ئەدەبىياتنى قۇتقۇزۇپ قېلىشتا، ئۇنى جامائەتچىلىك بىلەن يۈز كۆرۈشتۈرۈشتە ناھايىتى چوڭ رول ئوينىدى. بۇ جەھەتتە « بۇلاق » ژۇرنىلى ئەتراپىغا ئۇيۇشقان كلاسسىك ئەدەبىيات تەتقىقاتى بىلەن شۇغۇللانغۇچىلارنىڭ تىرىشچانلىقىمۇ ناھايىتى زور بولدى. ئەمما ھازىر ئۇلارنىڭ كۆپچىلىكى ياشىنىپ، زېھنىي قۇۋۋىتى ئاجىزلاپ قالدى، يېڭىدىن يېتىشكەن ئىز باسارلارنىڭ سانى ئانچە كۆپ ئەمەس. شۇڭا كلاسسىك ئەدەبىياتنى قېزىش، رەتلەش، نەشرگە تەييارلاش، تەتقىق قىلىش ئىشلىرىنى ئۈزلۈكسىز داۋاملاشتۇرۇپ، تېخى ئاشكارىلانمىغان بايلىقلارنى يورۇقلۇققا چىقىرىش ـــ ھازىر بار بولغان ئىز باسارلارنىڭ سەۋىيىسىنى تېخىمۇ يۇقىرى كۆتۈرۈشكە، زور بىر تۈركۈم يېڭى ئىز باسارلارنى يېتىشتۈرۈشكە باغلىق، مەن « بۇلاق » ژۇرنىلىنىڭ مۇناسىۋەتلىك ئىلمىي ئورگانلار بىلەن بىرلىشىپ، ھەرخىل شەكىلدىكى تەربىيىلەش كۇرسلىرىنى ئېچىش ئارقىلىق ھازىر بار بولغان كلاسسىك ئەدەبىيات تەتقىقاتچىلىرىنىڭ ئىلمىي سەۋىيىسىنى تېخىمۇ ئۆستۈرۈشنى ئۈمىد قىلىمەن. ئىككىنچىدىن، ئالىي مەكتەپ مائارىپىغا رەھبەرلىك قىلىش ئورگانلىرىنىڭ ئالىي مەكتەپ تىل ـ ئەدەبىيات فاكۇلتېتلىرىدا « قەدىمكى ئۇيغۇر يېزىقى ۋە ئىلمى » دەرسىنى تەسىس قىلىپ، ئالىي مەكتەپ ئوقۇغۇچىلىرىنىڭ چاغاتاي ئۇيغۇر يېزىقى ۋە تىلىنى ئاساس قىلغان قەدىمكى ئۇيغۇر يېزىقى ۋە تىلىنى ئۆگىنىپ چىقىشىغا كاپالەتلىك قىلىشىنى تەكلىپ قىلىمەن.

ئۆزىنىڭ پۈتۈن ھاياتىنى مىللىتىمىزنىڭ مەنىۋى مەدەنىيەت ئىشلىرىغا بېغىشلىغان، بۇ جەھەتتە خېلى ئۇتۇقلۇق ئەمگەكلەرنى يورۇقلۇققا چىقىرىپ مۇئەييەن تەسىر قوزغىغان پېشقەدەم قەلەمكەش جاببار ئەمەت ئاكا بىلەن سۆھبىتىمىزنى ئاخىرلاشتۇرۇپ، خوشلىشىدىغان چاغدا، ئۇنىڭ يېڭى ـ يېڭى پىلانلىرىغا ئاپىرىن ئوقۇدۇم، تېنىگە سالامەتلىك ۋە قەلىمىگە بەرىكەت تىلىدىم.

مۇھەررىرى: مەھەممەتتۇردى مىرزىئەخمەت

ئەجدادلار ئىزىدىن

(ئۇيغۇر كلاسسىك ئەدەبىيات خۇشتارى ئابدۇقادىر سادىر توغرىسىدا)

ئىلھام جاببار

80 ـ يىللاردىن بۇيان ئۇيغۇر كلاسسىك ئەدەبىياتىنى قېزىش ، توپلاش ، رەتلەش ۋە
نەشىر قىلىش خىزمىتى ئوڭۇشلۇق قانات يېيىشقا باشلىدى . كلاسسىك ئەدەبىيات تەتقىقاتىدا
پېشقەدەملەر يىلدىن ـ يىلغا ئازىيىپ كېتىۋاتقان ئەھۋال ئاستىدا ، بىر تۈركۈم ياش ھەۋەس-
كارلار يېتىشىپ چىقىپ ، بۇ بوشلۇقنى تولدۇرى . بۇنىڭ بىلەن پېشقەدەملەر ئاخىرقى ئۆمرىدە
زور تىرىشچانلىق بىلەن ئىشلەۋاتقان ، ياش تەتقىقاتچىلار ئۇلارنىڭ ئىزىنى بېسىپ ، كلاسسىك
ئەدەبىيات تەتقىقاتىدا يېڭى نەتىجىلەرنى يارىتىۋاتقان خۇشاللىنارلىق ۋەزىيەت بارلىققا كەلدى .
ئابدۇقادىر سادىر ئەنە شۇنداق ۋەزىيەت ئاستىدا ئۇيغۇر كلاسسىك ئەدەبىيات تەتقىقاتى
سېپىگە قوشۇلغان ئۈمىدلىك ياشلارنىڭ بىرى ، ئۇنىڭ يېقىنقى يىللاردىن بۇيان بۇ ساھەدە
قولغا كەلتۈرگەن نەتىجىلىرى كىشىنى ھەقىقەتەنمۇ خۇشال قىلىدۇ .

ئابدۇقادىر سادىر 1947 ـ يىلى 6 ـ ئايدا گۇما ناھىيىسىنىڭ قوشتاغ يېزىسىدا دېھقان
ئائىلىسىدە دۇنياغا كەلگەن ، باشلانغۇچ ۋە تولۇقسىز ئوتتۇرا مەكتەپنى ئۆز يېزىسىدا تۈگەت-
كەندىن كېيىن ، 1964 ـ يىلدىن 1967 ـ يىلغىچە خوتەن ۋىلايەتلىك دارىلمۇئەللىمىن
مەكتىپىدە ئوقۇغان . 1983 ـ يىلى شىنجاڭ رادىئو سىفەن داشۆسىنىڭ تىل ـ ئەدەبىيات كەس-
پىنى تاماملىغان .

ئۇ 1967 ـ يىلدىن 1984 ـ يىلغىچە ئۆز يېزىسىدىكى باشلانغۇچ ئوتتۇرا مەكتەپتە تىل ـ
ئەدەبىيات ئوقۇتقۇچىسى بولۇپ ئىشلىگەن . كېيىن گۇما ناھىيىلىك مەدەنىيەت ـ تەنتەربىيە
ئىدارىسىدە بىر يىلدەك ئىشلەپ ، 1985 ـ يىلى 6 ـ ئايدا ناھىيىلىك ج خ ئىدارىسىگە
يۆتكەلگەن . ھازىر ئۇ ج خ ئىدارىسى كاتىبات بۆلۈمىنىڭ باشلىقى بولۇپ ئىشلەپ كەلمەكتە .

ئابدۇقادىر سادىر ئوتتۇرا مەكتەپتە ئوقۇۋاتقان چېغىدىلا تىل ـ ئەدەبىيات دەرسىگە
ئالاھىدە قىزىقاتتى . ئۇ كۈندىلىك دەرسلەرنى ياخشى ئۆگىنىپلا قالماي بوش ۋاقىت تاپسىلا
ئەدەبىي ئەسەرلەرنى زور قىزىقىش بىلەن ئوقۇپ، ئۇنىڭدىن زوق ئالاتتى . بەزىدە قەلبىدە ئۇيـ-
غانغان يېڭى ئىنتىلىش ، قايناق ھېسسىياتىنى شېئىر ئارقىلىق ئىپادىلىسە ، بەزىدە نەسىر ۋە
قىسقا ھېكايىلارنى يېزىپ باقاتتى . ئۇنىڭ كلاسسىك ئەدەبىياتقا بولغان قىزىقىشىمۇ 1963 ـ
يىلى باشلاندى . ئۇ « تارىم » ژۇرنىلىنىڭ 1959 ـ يىلدىن ئىلگىرىكى سانلىرىنى تېپىپ ، موللا
بىلالنىڭ « غەزەليات » ، گۇمنامنىڭ « غەزەللەر » ، ئابدۇرېھىم نىزارىنىڭ « لەيلى ۋە مەج-
نۇن » ، « پەرھاد ـ شېرىن » قاتارلىق ئەسەرلىرىنى زور ئىشتىياق بىلەن ئوقۇپ چىقتى ، بۇ
ئەسەرلەردىكى ئاجايىپ چوڭقۇر مەنا ، پەلسەپىلىك پىكىرلەرگە تولغان لىرىك ھېسسىياتلار ،
تىلىدىكى پاساھەت ۋە تەسۋىرى جەھەتتىكى بالاغەت ئۇنى ھەيران قالدۇردى ، « كلاسسىك
ئەدەبىياتىمىز نەقەدەر گۈزەل ـ ھە ! » ئۇ ھېسسىياتىنى باسالماي چەكسىز پەخىرلەندى .

بىراق ئابدۇقادىر سادىر ئەسەرلەردە ئۇچرايدىغان قەدىمي تۈركى ۋە چاغاتاي تىللى-
رىدىكى سۆزلەرنىڭ لۇغەت مەنىسىنى بىلمەيتتى، ئۇنىڭ كلاسسىك ئەدەبىياتقا قىزىقىپ

uyghurkitap.com

قالغانلىقىنى سەزگەن ئابدۇغىنى مۇئەللىم ئۇنىڭغا ئۇلۇغ شائىر ۋە مۇتەپەككۇر ئەلىشىر ناۋايىنىڭ 1957 ـ يىلى تاشكەندە بېسىلغان، « پەرھاد ۋە شىرىن » داستانىنى بەردى. شائىر غايۇر غولام نەشرگە تەييارلىغان بۇ ئەسەردە داستاننىڭ شېئىرى نۇسخىسى بېرىلىپلا قالماي ئۇنىڭ نەسرىي يەشمىسىمۇ بېرىلگەنىدى. ئابدۇقادىر سادىر داستاننىڭ تېكىستى بىلەن نەسرىي يەشمىسىنى سېلىشتۇرۇپ، كلاسسىك ئەدەبىيات سۆزلۈكلىرىنى ئۆگىنىشكە باشلىدى. ئۇ خوتەن دارىلمۇئەللىمىنىگە ئوقۇشقا كەلگەندىن كېيىن مەكتەپ قىرائەتخانىسىدىن كلاسسىك ئەدەبىياتقا دائىر ئەسەرلەر بولسىلا تېپىپ ئوقۇشقا ۋە ئۇنىڭدىكى يەككە سۆزلەرنى توپلاشقا باشلىدى.

1966 ـ يىلى باشلانغان « مەدەنىيەت زور ئىنقىلابى » ئۇنىڭ بۇ جەھەتتىكى قىزغىنلىقىغا بەرھەم بەردى. كلاسسىك ئەسەرلەرگە خىلمۇ خىل بەدناملار چاپلىنىپ، كۆيدۈرۈلدى. شۇنداق ئەھۋال ئاستىدا ئۇ كۆيدۈرۈلۈشتىن ئامان قېلىپ خەلق ئارىسىدا ساقلىنىۋاتقان كلاسسىك ئەسەرلەرگە يېقىندىن دىققەت قىلىپ، كۆزگە چېلىققانلىرىنى يىغىپ، توپلاپ تۇردى. لېكىن ئۇ يېڭى قىيىنچىلىققا دۇچ كەلدى، ئىلگىرى ئۇ ئوقۇغان، ژۇرناللارغا بېسىلغان كلاسسىك ئەسەرلەر ھازىرقى زامان ئۇيغۇر يېزىقىدا بېسىلغاچقا ئوقۇش ئاسان ئىدى. ئەمدى، ئۇ توپلاۋاتقان ئىسمايىل ھاجى قاتارلىق پېشقەدەملەرنىڭ ئەسەرلىرى چاغاتاي تىلى ۋە يېزىقى بىلەن يېزىلغاچقا ئوقۇش قىيىن ئىدى. ئۇ ئەرەب، پارس، چاغاتاي تىلىدىن خەۋەردار كىشىلەرنى ئۇستاز تۇتۇپ، چاغاتاي تىلى ۋە يېزىقىنى ئۆگىنىشكە كىرىشىپ كەتتى. 1980 ـ يىلى « بۇلاق » ژۇرنىلىنىڭ تۇنجى سانى ئۇ ئىشلەۋاتقان قوشتاغ يېزىسىغا يېتىپ كەلدى، ژۇرنالدا پېشقەدەم تەتقىقاتچى ئىمىن تۇرسۇننىڭ « ئەدەبىي مىراس ۋە ۋەسىقەلىرىمىز » ناملىق ماقالىسى بىلەن كلاسسىك ئەدەبىيات تەتقىقاتى ۋە كلاسسىك ئەسەرلەرنى نەشرگە تەييارلاش توغرىسىدىكى چاقىرىقلار بېسىلغانىدى. ئابدۇقادىر سادىر بۇ چاقىرىقلارنىڭ روھى ۋە مەزمۇنىدىن نۆۋەتتە كلاسسىك ئەسەرلەرنى قېزىش، توپلاش، رەتلەش ۋە نەشرگە تەييارلاشنىڭ يوقىلىپ كېتىش ئالدىدا تۇرغان كلاسسىك ئەدەبىياتىمىزنى قۇتقۇزۇش، مىللىتىمىزنىڭ ئەنئەنىۋى مەدەنىيىتىنى دۇنياغا تونۇتۇشتا غايەت زور ئەھمىيەتكە ئىگە ئىكەنلىكىنى تونۇپ يەتتى. شۇنىڭدىن باشلاپ ئۇ ئۆزىنىڭ كۈندىلىك خىزمەتلىرىنى ياخشى ئىشلىگەندىن سىرت، ئۇيغۇر كلاسسىك ئەدەبىياتىنى قېزىش، توپلاش قۇتقۇزۇش جەھەتلەردە كۆرۈنەرلىك نەتىجىلەرنى ياراتتى. 1981 ـ يىلدىن 1991 ـ يىلغىچە ئۇ ئىشتىن سىرتقى ۋاقىت، تەتىل، دەم ئېلىش كۈنلىرىدىن پايدىلىنىپ، كلاسسىك ئەسەرلەرنى يىغىش، رەتلەش، نەشرگە تەييارلاش جەھەتتە خېلى كۆپ ئىزدەندى. ئۆز يۇرتىدا ياشاپ ئىجادىيەت بىلەن شۇغۇللانغان شائىر، خەتتات ۋە ئەدەبىي تەرجىمانلاردىن ئىسمايىل ھاجى، ئەھمەدىي، قاسىمىي قاتارلىقلارنىڭ ھاياتى ۋە ئىجادىيىتىگە دائىر بىر يۈرۈش ئىلمىي مەلۇماتلارنى توپلاپ ۋە رەتلەپ، 50 پارچىدىن ئارتۇق قول يازما ۋە « چاپ » كىتابلارنى قېزىۋالدى. بۇنىڭ ئىچىدىن « يۇسۇف ـ زىلەيخا » (قول يازما)، « گۇل ۋە نەۋرۇز » (قول يازما)، « قەھرىمان قاتىل »، « گۈلشاھ ۋەرەقە »، « مەلىكە زەرنىگار »، « مەشۇقىستان »، « قاسىمىي شېئىرلىرى » قاتارلىق ئەسەرلەرنى نەشرگە تەييارلاپ « بۇلاق »، « يېڭى قاش-

تېپشى » ژۇرناللىرى ۋە باشقا نەشرىياتلاردا ئېلان قىلىپ ، ئاما بىلەن يۈز كۆرۈشتۈردى . ئۇ نەشرگە تەييارلىغان مەۋلانا ئۇبەيدۇللا لۇتفىنىڭ « گۇل ۋە نەۋرۇز » داستانىنىڭ قول يازمىسى ئاپتونوم رايونىمىزدا تۇنجى قېتىم بايقالغان ئەسەرلەردىن بولۇپ ، يۇقىرى قىممەتكە ئىگە . ئۇ قېزىپ چىققان ، گۇمدا ياشاپ ئۆتكەن شائىر ئەھمەدىنىڭ « مەشۇقىستان » ناملىق ئەسىرىمۇ ئۇيغۇر كلاسسىك ئەدەبىياتى خەزىنىسىدىكى دۇردانىلەردىن ھېسابلىنىدۇ ، ئۇ يەنە خەلق ئىچىگە كەڭ تارقالغان « مەشرەپ شېئىرلىرى » ، « جامئۇل ھېكايات » ، « جامئۇل فەتىۋا » ، « ئوغرى ۋە قازى » ، « قىيافەتۇل ـ بەشەر » (ئىنسان قىياپىتى) ، « ئاجايىپ ھېكايەتلەر » قاتارلىق ئەسەرلەرنى نەشرگە تەييارلاشقا كىرىشىپ ، بىر قىسمىنى نەشرگە تاپشۇردى ، ئابدۇقادىر سادىر يەنە « گۇما شېۋىسى توغرىسىدا » (تىل ۋە تەرجىمە ژۇرنىلىدا ئېلان قىلىنغان) ، « ئۇيغۇر ئىسلام قانۇنچىلىقى ۋە ئۇنىڭ ئالاھىدىلىكى » ، « گۇما شېۋىسى تەركىبىدىكى چاغاتاي تىلى ئېلېمېنتلىرى » ، « تىلىمىزدىكى ۋولگارىزملىق سۆزلەر ۋە ئۇنىڭ ئەدەبىياتتىكى رولى » قاتارلىق ئىلمىي ماقالىلەرنى يازدى .

ئابدۇقادىر سادىر كلاسسىك ئەدەبىيات تەتقىقاتىدىكى تۆھپىكار بولۇپلا قالماي ، ئۇ يەنە كۆزگە كۆرۈنگەن يازغۇچى ۋە شائىر ، ئۇ 1966 ـ يىلى « خوتەن گېزىتى » دە ئېلان قىلىنغان تۇنجى شېئىرى بىلەن ئەدەبىي ئىجادىيىتىنى باشلىدى . شۇنىڭدىن بېرى ئاپتونوم رايونىمىزدىكى « تارىم » ، « يېڭى قاشتېشى » « شىنجاڭ گېزىتى » « خوتەن گېزىتى » قاتارلىق ژۇرنال ۋە گېزىتلەردە 60 پارچىغا يېقىن پوۋېست ، ھېكايە ۋە فېلىيە تونلىرى 500 گە يېقىن شېئىر ، داستان ، بالladىلىرى ئېلان قىلىندى . ئۇنىڭ بىر قىسىم شېئىرلىرى 1986 ـ يىلى شىنجاڭ خەلق نەشرىياتى تەرىپىدىن نەشر قىلىنغان « كۈمۈش قوڭغۇراق » ناملىق شېئىرلار توپلىمىغا كىرگۈزۈلدى ، 1990 ـ يىلى شىنجاڭ خەلق نەشرىياتى ئۇنىڭ « نەدەسەن بالىلىق يىللار » ناملىق پوۋېستىنى نەشر قىلدى . 1994 ـ يىلى قەشقەر ئۇيغۇر نەشرىياتى نەشر قىلغان « كارۋان مەجمۇئەسى » توپلىمىغا « ھايات ۋە تەقدىر » ناملىق پوۋېستى كىرگۈزۈلدى . ئۇ يەنە باللار ـ ئۆسمۈرلەر ئۈچۈن « نامسىز بالا » ھېكايىلار توپلىمى بىلەن تەرجىمە ئەسەر « ئالتۇن بېلىق » ناملىق چۆچەكلەر توپلىمنى ؛ « ئېتىبارسىز ئادەم » (ھېكايىلار توپلىمى)، « قار بوۋايدىن كەلگەن باغاقلار » (شېئىرى چۆچەك) قاتارلىق ئەسەرلىرىنى ، كلاسسىك ئەدەبىياتقا دائىر « ئاجايىباتلار دۇنياسى » ناملىق ئىككى توملۇق كىتابىنى نەشرىيات ئورۇنلىرىغا تاپشۇردى . ئۇنىڭ ئىجادىي ئەمگەكلىرى كەڭ كىتابخانلارنىڭ قىزغىن ئالقىشى ۋە ياخشى باھاسىغا ئېرىشىپ كەلدى . 1982 ـ يىلدىن ھازىرغىچە ئابدۇقادىر سادىرنىڭ ئىككى پارچە ئەسىرى ئاپتونوم رايون بويىچە « غۇنچە مۇكاپاتى » غا ، بىر پارچە ئەسىرى «مۇنەۋۋەر ئەسەر مۇكاپاتى » غا ، بەش پارچە ئەسىرى خوتەن ۋىلايىتى بويىچە 2 ـ ، 3 ـ دەرىجىلىك مۇنەۋۋەر ئەسەر مۇكاپاتىغا ئېرىشتى ، ئۇنىڭ «مەسئۇلىيەت » ناملىق ھېكايىسى خەنزۇ تىلىغا تەرجىمە قىلىنىپ تونۇشتۇرۇلدى . ئابدۇقادىر سادىر ھازىر شىنجاڭ ئۇيغۇر ئاپتونوم رايونلۇق يازغۇچىلار جەمئىيىتىنىڭ ئەزاسى ، شىنجاڭ ئۇيغۇر ئاپتونوم رايونلۇق ئۇيغۇر كلاسسىك ئەدەبىيات تەتقىقات جەمئىيىتىنىڭ ھەيئەت ئەزاسى .

ـەن مىللىي مەدەنىيىتىمىزنىڭ دوردانىلىرىنى قېزىش ۋە يورۇقلۇققا چىقىرىش يولىدا

www.uyghurkitap.com

هارماي ــ تالماي ئىزدىنىۋاتقان، ئۆزىنىڭ ئىجادىي ئەمگىكى بىلەن ئەدەبىياتچىلار قوشۇنىنىڭ مۇنەۋۋەر ئەزاسىغا ئايلىنىۋاتقان تالانت ئىگىسى ــ ئابدۇقادىر سادىر بىلەن 1994 ــ يىلى 7 ــ ئايدا خوتەن ۋىلايىتىنىڭ قارىقاش ناھىيىسىدە ئېچىلغان « خوتەن ۋىلايەتلىك قەلەمكەشلەر تەجرىبە ئالماشتۇرۇش سۆھبەت يىغىنى » دا ئۇچرىشىپ قالدىم، ئۇ ئۆزىنىڭ « بۇلاق » ژۇرنىلىغا بولغان مىننەتدارلىقىنى بىلدۈرۈپ مۇنداق دېدى:

ــ « بۇلاق » ژۇرنىلىدەك بىر ياخشى سەھنە بولمىغان بولسا، كۆمۈلۈپ قېلىش ئالدىدا تۇرغان كلاسسىك ئەدەبىياتىمىز بۈگۈنكىدەك يېڭى ھاياتىي كۈچكە ئىگە بولمىغان بولاتتى، « بۇلاق » ئارقىلىق كلاسسىك ئەدەبىياتىمىزنىڭ ئەڭ ئېسىل دۇردانىلىرى خەلقىمىز بىلەن يۈز كۆرۈشتى، پۈتۈن مەملىكەتكە، دۇنياغا تونۇشتۇرۇلدى. ئەمدى ئۇ ئەۋلادتىن ئەۋلادقا مىراس بولۇپ، ئۇيغۇر مەدەنىيىتى خەزىنىسىدە مەڭگۈ نۇر چېچىپ تۇرىدىغان بولدى، مەن بىر كلاسسىك ئەدەبىيات خۇشتارى بولۇش سۈپىتىم بىلەن « بۇلاق » ژۇرنىلىنىڭ خىزمىتىدىن ناھايىتى رازى. شۇنداقلا، مەن مۇنداق بىر تەكلىپنى ئوتتۇرىغا قويماقچىمەن بۇ ۋاقىتقا قەدەر « بۇلاق » ژۇرنىلىغا بېسىلغان ئەسەرلەر تارىختا ئىجابىي رول ئوينىغان ئەسەرلەردىن ئىبارەت بولدى، ئۇيغۇرلار ئىسلام دىنىنى قوبۇل قىلغاندىن كېيىنكى دىنىي ئېقىملار جەڭنامىلار، تەسەۋۋۇپ ئەدەبىياتىغا دائىر خىلمۇ خىل ئەسەرلەرنى توپلاش ۋە نەشىر قىلىش جەھەتتە بەكمۇ ئېھتىياتچان بولۇپ كەتتۇق، « بۇلاق » ژۇرنىلى تەتقىقات خاراكتېرىدىكى ژۇرنال بولغاچقا، تارىختا سەلبىي تەسىر پەيدا قىلغان بەزى ئەسەرلەرنى نەشىر قىلىش ــ ئەجدادلىرىمىزنىڭ ئەينى ۋاقىتتىكى مۇرەككەپ پەلسەپۋى كۆز قاراشلىرىنى، تارىخنى، ئىجتىمائىي مۇھىتىمىزنىڭ ھەر تەرەپلىمە ئەھۋالىنى ئۆگىنىش ۋە تەتقىق قىلىشتا بەلگىلىك ئەھمىيەتكە ئىگە. شۇنىڭ ئۈچۈن « بۇلاق » ژۇرنىلى كلاسسىك ئەسەرلەرگە مۇئامىلە قىلىشتا « كونىنى بۈگۈنكى ئۈچۈن خىزمەت قىلدۇرۇش، شاكىلىنى چىقىرىۋېتىپ مېغىزىنى قوبۇل قىلىش » پرىنسىپىدا چىڭ تۇرۇش ئاساسىدا ئىشىكنى تېخىمۇ كەڭرەك ئېچىشى لازىم، شۇنداق بولغاندا بىزنىڭ تىل، تارىخ، پەلسەپە، ئېتنوگرافىيە ساھەرلىرىدىكى تەتقىقاتىمىزنى يەنىمۇ مول ماتېرىيال بىلەن تەمىن ئەتكىلى بولاتتى.

مەن ئابدۇقادىر سادىرنىڭ كلاسسىك ئەدەبىيات مىراسلىرىمىزنى قېزىش، توپلاش، رەتلەش جەريانىدىكى ئىش ــ ئىزلىرى، نەتىجىلىرىنى ئىگىلەش جەريانىدا شۇنى ھېس قىلدىمكى، بىزنىڭ ئۇيغۇر كلاسسىك ئەدەبىيات بايلىقىمىز پۈتمەس ــ تۈگىمەس خەزىنە، ئېقىپ تۈگىمەيدىغان بۇلاق، ئالدىمىزدا ئەنە شۇ بۇلاقنى تېخىمۇ چوڭقۇر قېزىپ، ئۇنىڭ راھەتبەخش سۈزۈك سۈيىدىن ئەۋلادلارنىڭ ئۇسسۇزلۇقىنى تېخىمۇ كۆپرەك قاندۇرۇش ۋەزىپىسى تۇرماقتا. بۇ ۋەزىپىنى ئوڭۇشلۇق ئىشقا ئاشۇرۇش ئۈچۈن ئۇيغۇر كلاسسىك ئەدەبىياتى تەتقىقاتى بىلەن شۇغۇللىنىۋاتقان پېشقەدەملەرنى تېخىمۇ قەدىرلەش ۋە ئۇلارنىڭ رولىنى يەنىمۇ جارى قىلدۇرۇش مۇھىم. شۇنداقلا يەنە ئابدۇقادىر سادىردەك مول ھوسۇللۇق ياش تەتقىقاتچىلار ۋە ھەۋەسكارلارنىڭ ئۆسۈپ يېتىلىشىگە تېخىمۇ كۆڭۈل بۆلۈش زۆرۈر.

مۇھەررىرى: مەھەممەتتۇردى مىرزىئەخمەت

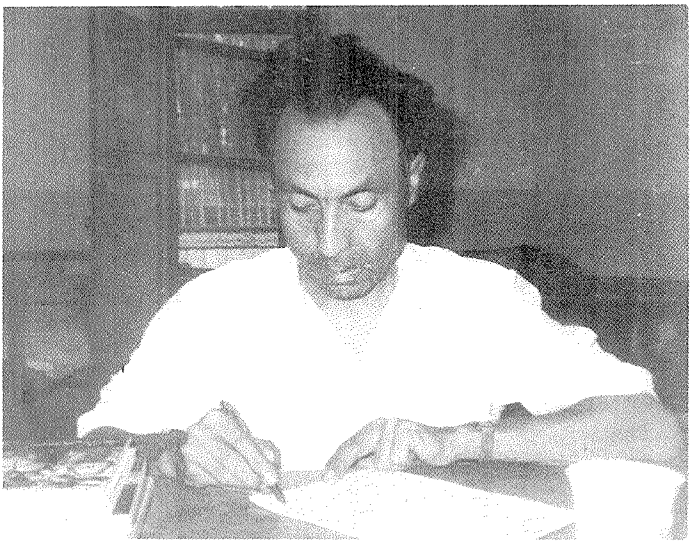

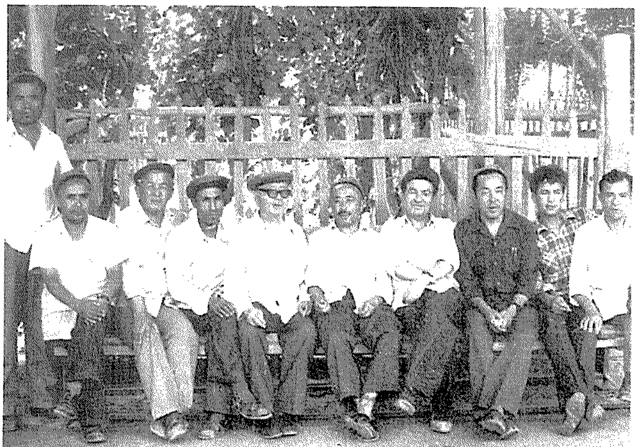

www.uyghurkitap.com

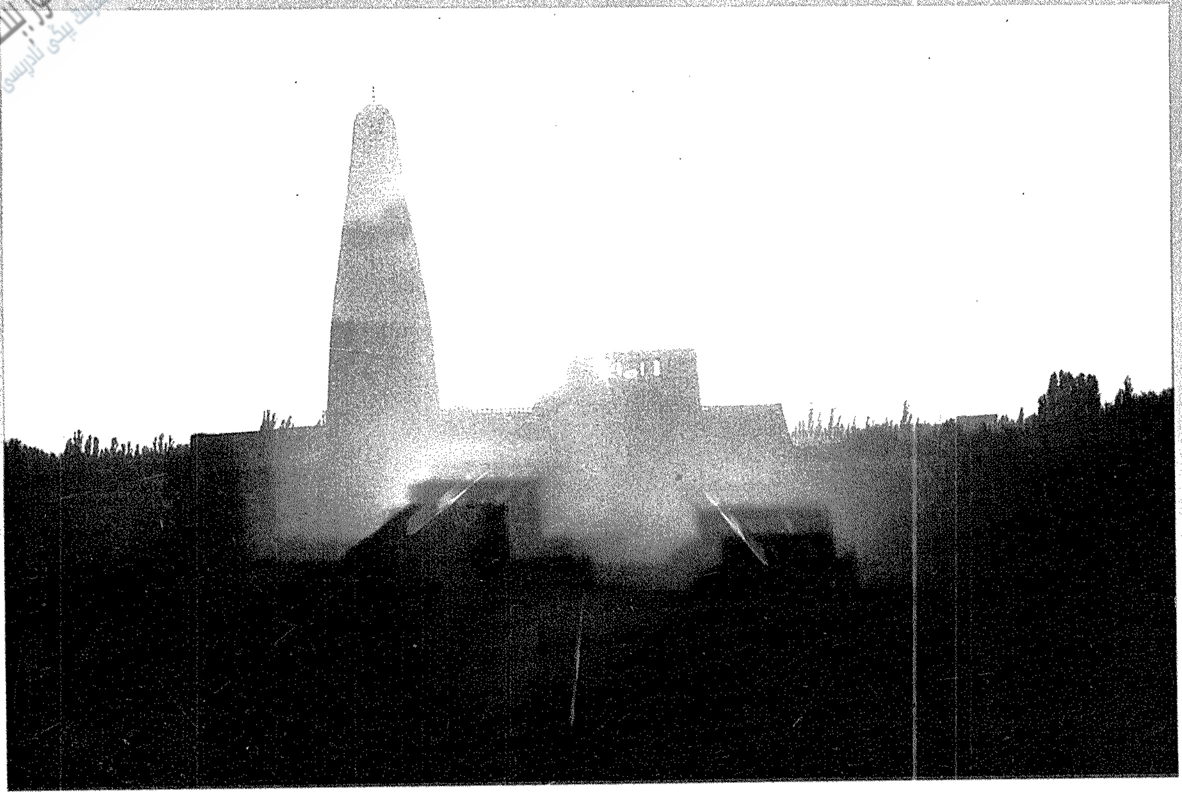

源泉（布拉克）（维吾尔文）总50期

بۇلاق (ئومۇمي 50 - سان) (پەسىللىك ژۇرنال)

MAGAZINE OF BULAK

UIGHUR LANGUAGE (QUARTERLY)

新疆人民出版社编辑出版
（乌鲁木齐市建中路54号）
新疆新华印刷厂印刷
乌鲁木齐市邮局发行
中国国际图书贸易总公司国外发行
全国各地邮局订阅

شىنجاڭ خەلق نەشرىياتى تۈزدى ۋە نەشر قىلدى
(ئۈرۈمچى شەھىرى جيەنجوڭ كوچىسى №54)
شىنجاڭ شىنخۇا باسما زاۋۇتىدا بېسىلدى
ئۈرۈمچى شەھەرلىك پوچتا ئىدارىسىدىن تارقىتىلدى
جۇڭگو خەلقئارا كىتاپ سودىسى باش شىركىتى چەت ئەللەرگە تارقىتىدۇ
جايلاردىكى پوچتا ئىدارىلىرى مۇشتىرى قوبۇل قىلىدۇ

国内统一刊号：CN65－1063/I
本刊代号：58－108定价：2.90元
ISSN 1005－0876/国外代号 Q1118

مەملىكەت بويىچە بىرلىككە كەلگەن ژۇرنال نومۇرى :
ۋەكالەت نومۇرى : 58—108 باھاسى : 2.90
چەت ئەللەرگە تارقىتىش ۋەكالەت نومۇرى : Q1118